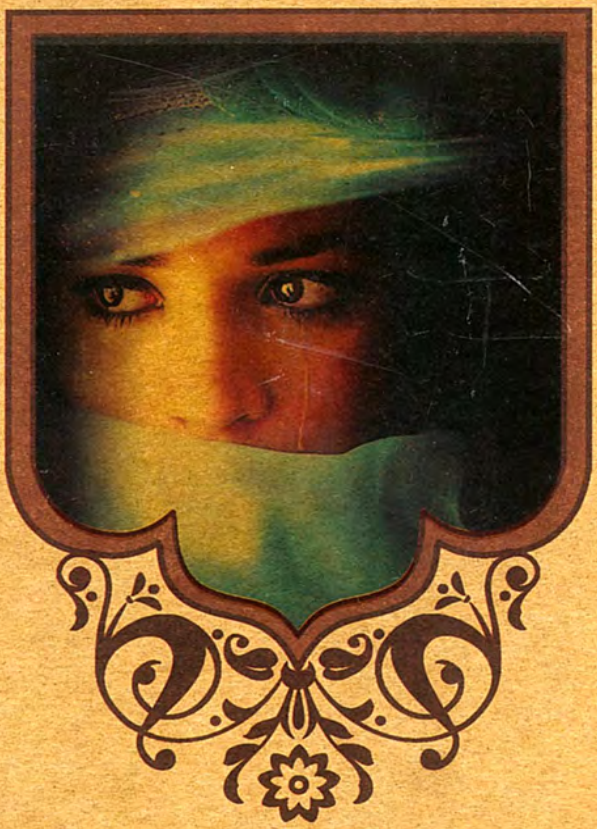
ئۇيغۇر هازىرقى زامان پوۋېستلىرىدىن نەمۇنىلەر

تاش شەھەر دىكى ئايال

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

تاش شەھەر دىكى ئايال

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ
خەتتات: ئابلىمىت ئوسمان

ISBN 978-7-228-15446-3

定价：37.00元

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۇيغۇر هازىرقى زامان پوۋېستلىرىدىن نەمۇنىلەر

تاش شەھەر دىكى ئايال

(پوۋېستلار)

تۈزگۈچى: شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

城市女人的故事：维吾尔文/新疆作协编．— 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2012.5
(维吾尔中篇小说精选)
ISBN 978-7-228-15446-3

Ⅰ.①城 … Ⅱ.①新 … Ⅲ.①中篇小说 — 小说集 — 中国 — 当代 — 维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.①I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2012)第 097610 号

策　　划	阿地力江·阿不都沙拉木
责任编辑	古丽巴哈尔·艾海提
责任校对	热娜古丽·阿不力米提
特约校对	万里·再顿
封面设计	艾克拜尔·沙力
出版发行	新疆人民出版社
电　　话	0991-2827472
地　　址	乌鲁木齐市解放南路 348 号
邮　　编	830001
印　　刷	新疆翼百丰印务有限公司
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230 毫米 32 开本
印　　张	14.75
版　　次	2012 年 8 月第 1 版
印　　次	2012 年 8 月第 1 次印刷
印　　数	1—5000 册
定　　价	37.00 元

مۇندەرىجە

قۇملۇقنىڭ چۇشى ..... خالىدە ئىسرائىل 1
ئايتولۇن ..... زۇلپىيە كۆلتېگىن 70
تاش شەھەردىكى ئايال ..... گۈلباھار ناسىر 177
ناتىۋان مەھبۇس ..... ماھىنۇر ئابدۇلىم 226
ئازغان ئايال ..... مېھرىگۈل ئابلىز 269
ھىجران ..... ھەببە مۇھەممەد ئەيسا 331
كۆڭۈل تىنغان كېچە ..... مەدەنىيەت قەيۇم رەئىسى 409

قۇملۇقنىڭ چۈشى

پايانسىز سۇر رەڭ قۇملۇقنىڭ ئوتتۇرىسىدا چوقچىيىپ تۇر - غان ئاق باش تاغلار گويا ئانا زېمىننىڭ قاتار ئەمچەكلىرىگە ئوخشايدۇ. چوققىلاردىن خۇددى ئانا سۈتىدەك جىرغىغان قار سۈ - لىرى يىغىلىپ، بىر ئۇلۇغ ئېقىن ھاسىل قىلىپ تاغ - جىرالاردىن توسۇن ئاتتەك چاپچىپ، ئويناقلاپ چۈشۈپ، ئاشۇ پا - يانسىز قۇملۇق قوينىدا ئاجايىپ ئاۋات يۇرت - مەھەللىلەر، يا - يىشىل بوستانلىقلارنى ھاسىل قىلىدۇ. ئارىباغ — مۇشۇ قۇم - لۇقتىكى يۇرتلارنىڭ بىرسى.

قەدىمدىن بۇ يۇرتلاردا ئاشۇ تاغ سۈيىگە ئوخشاش تىرىك، مەرد - مەردانە ۋە ئاجايىپ ئەركىن ئادەملەر ئۆتكەن، ئاجايىپ ۋەقەلەر يۈز بەرگەن.ئاشۇ ئادەملەر ھەقىقىدە سانسىز قوشاق - داستانلار، رىۋايەتلەر توقۇلغان. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئېغىزدىن - ئېغىزغا، ئەۋلادتىن - ئەۋلادقا تارقىلىپ تا ھازىرغىچە ساقلىنىپ كەلگەن بولسا، بەزىلىرى ئىز - دېرەكسىز غايىب بولۇپ كىشى - لەر تەرىپىدىن ئۇنتۇلۇپ كەتكەنىدى. ئەمما، زېمىن ئۇلارنى ئۇن - تۇمايدۇ، ئۇ خۇددى دۇنيانىڭ ئىسسىق - سوغۇقىنى تولا كۆرگەن مېھرىبان، خىيالچان ئانىغا ئوخشاش ئۆز قۇچىقىدا ياشاپ ئۆتكەن پەرزەنتلىرىنى، مەيلى ئۇ ۋاپادار، كۆيۈمچان بولسۇن ياكى گۇ - ناھكار، تاش يۈرەك بولسۇن بەرىبىر ئەسلەيدۇ، چۈشىدە پات - پات ئۇلارنى كۆرىدۇ ...

1

گۈلنى گۈلگە بەرمەدىلە،
گۈلنى تىكەنگە بەرمىلە.
گۈل خىلىنى تاپقۇچە،
قېرى بىغەمگە بەرمىلە.
ـــ خەلق قوشاقلىرىدىن

مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ئارىباغدىكى مۆتىۋەرلەرنىڭ بىرى بولغان باھاۋۇددۇناخۇن يۈزبېشىنىڭ ئۆيىدە بەش ئوغۇلدىن كېيىن بىر قىز دۇنياغا كەلدى. باھاۋۇددۇناخۇن نۇرغۇن كىتاب ئاختۇرۇپ، ئاخىر ئەتىۋارلىق پەرزەنتىگە ھەۋزىخان دېگەن ئىسىمنى قوبۇل كۆردى.

ھەۋزىخان كىچىكىدىن ئاكىلىرى ۋە باشقا ئوغۇل بالىلار بىلەن ئويناپ چوڭ بولدى. ئۇ تەڭتۇشلىرى بىلەن ئوشۇق ئوينايتتى، چېلىشىش، بەيگىلەرگە چۈشەتتى، يېنىغا پىچاق ئېسىپ يۈرەتتى، شۇڭا ئۇنى ھېچكىممۇ قىز بالىدەك كۆرمەيتتى. يىلىلار-نىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ شۇنداق بىر زامانلار كەلدىكى، تەبىئەت خۇددى ئۇستا سەنئەتكاردەك ھەۋزىخانغا رەڭ، ھۆسن، قىزلىق لاتاپەت بەخش ئەتتى. ئۇنىڭ بىلەن چېلىشىپ، يۇمىلىشىپ يۈرگەن چوڭ يىگىتلەر ئۆز ۋاقتىدىكى ئەركەكزەدەك قىزنىڭ قاچانلاردا، قانداقلارچە كۆزنىڭ يېغىنى يېگۈدەك چىرايلىق قىز بولۇپ قالغانلىقىنى تۇيماي قېلىشتى. سەزگەن چاغلىرىدا بولسا بىردىنلا ئەس ـ ھوشلىرىنى يوقىتىشىپ، بىر ـ بىرىدىن قىزغىنىشىپ ھەۋزىخانغا بەس ـ بەستە ئاشىق بولۇشتى، ئەمما ھەۋزىخان ئۇلارغا كۆز قىرىنى سېلىپ قويمىدى. يېقىن ـ يىراقتىكى بايلارنىڭ ئوغۇللىرى، خوتۇنى ئۆلگەن زېمىندارلارمۇ ھەۋزىدە-

خانىمىڭ نەزىرىگە چۈشمىدى. بىرنەچچە يىلدىن كېيىن ھېچكىم ئويلىمىغان يەردىن قوشنا مەھەللىدىكى ئەللىك ياشلاردىن ئاشقان بىر كىشىگە ياتلىق بولۇۋىدى، ئىچ پەش تارتىپ يۈرگەنلەر لېۋىدىنى چىشلەپلا قالدى. كىشىلەرنىڭ ھەيرانلىقى بېسىقماي تۇرۇپ، ئۇ ئېرىدىن سۆزىنى ئېلىپ ئۆيىگە يېنىپ كەلدى – دە، شۇ پېتى ئولتۇرۇپلا قالدى. ھېلىھەم تەمەدە يۈرگەنلىرىدىن بەزىلىرى: ئەمدىغۇ گېپىمىز يەردە قالماس دېيىشىپ قايتا ئېغىز ئېچىپمۇ باققانىدى، ھەممىسى باھاۋۇدۇناخۇننىڭ ئالدىدىن: «قىزىمىز دۇنيادىن ئەرگە تەگمەي ئۆتىمەن دەپ تۇرۇۋالدى، خاپا بولۇشمىسىلا» دېگەن ئۆزرە بىلەن قايتىشتى. ئەمما، بۇ گەپكە ھېچكىم چىنپۇتمىدى. خۇدايا توۋا، دۇنيادا ئېرىمەيدىغان توڭا، ئېچىلمايدىغان گۈل، ئەرگە تېگىشنى ئويلىمايدىغان چوكان بولامدۇ؟ باھار كەلگەندە، قۇياش يەر – جاھاننى ئىللىتىشقا باشلىغاندا، قارا يەر ئاستىدا ئۇرۇقلارنىڭ بىخلىنىشىنى، ئۇچەكلەر-دىكى قۇرت – قوڭغۇزلارنىڭ جانلىنىشىنى، باھار سۈلىرىنىڭ شاۋقۇنلاپ ئېقىشىنى توسقىلى بولامدۇ؟ ئادەممۇ شۇنىڭغا ئوخشاشقۇ، قەلبىدە مۇھەببەت تاشقىنى كۆتۈرۈلگەندە ئۇنىڭ قۇدرىتىگە نېمە تەڭ تۇرالايدۇ؟...

تەبىئەتكە باھار نەچچە كېلىپ كەتتى، تالاي سۈلار ئاقتى، گۈللەر نەچچە ئېچىلىپ، توزۇدى... ئەمما، ھەۋزىخانىنىڭ كۆڭلىدىكى مۇز ئېرىمىدى.

* * *

ھەۋزىخان ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى توپىلاڭ يولغا نەچچە قېتىم چىقتى. چىقار چاغدا قانداقتۇر بىر ئۇمىد ئىلكىدە قۇشتەك ئۇچۇپ چىقاتتى – يۇ، بىرھازادىن كېيىن چالمىسى سۇغا چىلىشىپ، لەسسىدە بولۇپ يېنىپ كىرەتتى. ھازىر ئۇ يەنە لەككىدە ئورنىدىن تۇرۇۋىدى، خېلىدىن بېرى ئۇنىڭغا سەپسېلىپ ئېچىدە

كۇلۇپ ئولتۇرغان ھەمراخان سۆز ئېچىپ قالدى:

— نېمە بولدىڭىزاي، خېنىم؟ داراسكالنىڭ سوققىسىدەك جا-يىڭىزدا ئولتۇرالمايلا قالدىڭىزا؟

— دادىكام كېلىپ قالارمىكىن دەپ ...

— ھا - ھا - ھا ... ماۋۇ گەپنى ! ساي[1] تېخى دادىكىڭىزنىڭ نېرىسى ئون بەش كۇن، بولمىسا بىرەر ھەپتىسىز يانالمايدىغان-لىقىنى دېگەنىدىڭىز ماڭا؟ دېسەم - دېمىسەم ھېلىقى ... ھېلىقى ئابدۇللا بۇرۇتنىڭ يولىغا قاراۋاتىدىغانسىز ھەرقاچان؟

ھېچكىمگە گەپ بەرمەيدىغان ھەۋزىخان خۇددى بىر ئۇياتلىق ئىش قىلىپ قويغاندەك بوينىغىچە قىپقىزىل بولۇپ كەتتى.

— ئۆتەپ بېرىڭا نېرى، كىم كۆرۈپتۇ ئۇنى ...

— سىلى كۆرمەي كىم كۆرەتتى، ئۆتكەن قېتىم چۆنەكلىك-تىكى كەپىدە كىم بىلەن مۇڭداشتىلا؟ راستلىرىنى دېسىلە قېنى؟

ھەۋزىخان سەكرەپ قوپۇپ ھويلىغا چىقىپ كەتتى. ئاغزى كۇلۇپ تۇرسىمۇ ئۆپكىسى ئۆرۈلۇپ، كۆزلىرىدىن تارامىلاپ يىش تۆكۇلدى. ئۆزىنىڭ بۇ ھالىتىدىن تېخىمۇ خىجىل بولۇپ، ھويلىنىڭ بۇلۇڭىدىكى قېرى ئۇجمە تۈۋىگە باردى. قېرى ئۇجمە نېمە ئىشلارنى ئېسىگە سالدىكىن، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي تېخىمۇ بۇقۇلداپ يىغلاشقا باشلىدى.

— جېنىم ئادىشىم، ھەۋزىخېنىم، ئويناشقانغىمۇ يىغلىغۇ-لۇقمۇ ئەمدى؟ بولدى، مەن ناماقۇل. ئادىشىمنى يىغلاتقان ئاغزىم قۇرۇپ كەتسۇن، ئىلاھىم!

ھەمراخان ئۇنى ئارقا تەرىپىدىن قۇچاقلاپ ئۆزىگە قارىتىپ ياشلىرىنى سۈرتتى، بارماقلىرى بىلەن ئۆزىنىڭ گېلىنى سو-زۇپ: «جۇگۇ... جۇگۇ، يىغلىمىڭا، ئۆز خېنىم» دەپ يالۋۇردى.

ھەمراخاننىڭ قىلىقىغا قاراپ ھەۋزىخان كۆزلىرى ياش پېتى كۈل-دى، ئىككىيلەننىڭ كۈلكىسى قوشۇلۇپ كەتتى. ئۇلار قوللىرىنى تۇ-

---

① ساي — ھېلىقى، بايىاتىن (يەرلىك شېۋە).

تۇشۇپ ئۆيگە قايتىپ كىرىپ، قايتىدىن چاقنىڭ ئالدىغا ئولتۇرۇشـ
تى. چاق غۇيۇلداپ ئايلىنىشقا باشلىدى. ھەمراخان ھەۋزىخانىنى
ناخشا ئېيتقۇزالمىغاندىن كېيىن ناخشىنى ئۆزىلا باشلىۋەتتى:

ئوت كۆيىدۇ ئىچىمدە،
دەردنى ئۆزۈم بىلەرمەن.
كۆزۈمدىن ئاققان ياشقا
كىمە سېلىپ ئۆتەرمەن.
ئاللا ـ ئاللا، ۋاي باللا،
ياردىم سېنى كۈتەرمەن.
...

ھەمراخان ناخشىنى ۋاي دېگۈدەك ئېيتالمىسىمۇ، ئۇنىڭ ناخشىسىدا ئەردىن ئايرىلغان چوكانلاردىلا بولىدىغان بىر مۇڭ، شۇنداقلا ئوتتەك بىر تەشنالىق بار ئىدى. ئەنە شۇنىڭ ئۆزىلا يۇـ رەكنى تىترىتەتتى. بېشىنى چۆكۈرۈپ ئولتۇرغان ھەۋزىخانىنىڭ كۆزلىرى ناخشا بىلەن تەڭلا يەنە لىققىدە ياشقا تولدى. ئىككىسى ئۇزاققىچە شۇ ھالەتتە ئولتۇرۇشتى. قارىماققا ئىككىسى خۇددى بىر شاختا چۈشكەن ئالمىغا، يانمۇيان ئېچىلغان گۈلگە ئوخـ شايتتى. ئىككىلىسىنىڭ چىرايىدىن بالىلىق كەتمىگەن، قەلبـ لىرى تېخى يۇمران ئىدى. پەقەت سىنچىلاپ قارىغاندىلا، ئۇلارنىڭ كۆرۈنۈشتىلا ئەمەس، مىجەز ـ خاراكتېرىدىمۇ بىر ـ بىرىگە زادى ئوخشىمايدىغانلىقى سېزىلەتتى.

ئېگىز تال چۈشىگەتتەك زىلۋا، قارا چاچ، قارا كۆز، ئىككى مەڭزى ئانارەدەك قىزىل كەلگەن ھەۋزىخانىنىڭ كۆزلىرىدىن بىر ئوت چاقنايدۇ. قېرىلار ئۇنى يۈرەكتىكى يالقۇنىنىڭ شولىسى دەپـ يىشىدۇ. دېمىسىمۇ شۇنداق، ئۇ يىغلىسا پۈتۈن ۋۇجۇدى يىغلىغا، كۈلسە پۈتۈن ۋۇجۇدى كۈلكىگە ئايلىنىدۇ. بىرەرسىگە مېھرىنى بەرسە يۈرىكىنىمۇ ئىككى قوللاپ تۇتىدۇ. نەپرەتلەنگەن نەرسـ

سىنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋەتمىگۈچە توختىمايدۇ. ئوتتۇرا بوي، تولۇققىنا كەلگەن ھەمراخان بولسا ھەممە جەھەتتىن ھۆزىخان- نىڭ تەتۇرىسى. ئۇنىڭ ئۇزۇن - ئۇزۇن، قويۇق سېرىق كىرپىك- لەر ئوراپ تۇرغان، بىر قارىسا سېرىق، بىر قارىسا كۆك، بىر قا- رىسا قوڭۇر كۆرۈندىغان كۆزلىرىدىن ئىللىق بىر نۇر ئاقىدۇ. ھەۋزىخان قانچىكى تۇز، كەسكىن بولسا، ھەمراخان شۇنچە رايىش، كۆتۈرۈشچان. ئۇ مەھەللىنىڭ نېرىقى چېتىدىكى كونا كەپىدە ئولتۇرىدىغان غېرىب تۇل خوتۇننىڭ قىزى. ھەۋزىخان بىلەن ھەمراخان كىچىكىدىن بىللە ئويناپ چوڭ بولدى. بىر مولليىنىڭ قولىدا ساۋاق ئالدى، مۇشۇ يەرنىڭ ئادىتى بويىچە ھەر ئىككىسىلا ئون سەككىزگە كىرەر - كىرمەي بىر قېتىمدىن ئەرگە تېگىپ ئاجرىشىپمۇ بولدى.

— تۇڧى! ئەر دېگەن شۇنداق بولسا، دۇنيادىن ئەرسىز ئۆتۈپ كەتمىسەم ئادەم بالىسى بولماي كېتەي.

ئىككى دوست قايتا تېپىشقان كۈنى ھەۋزىخان شۇنداق دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئىككىسى ئەتىدىن - كەچكىچە ھەۋزىخانىنىڭ ئۆيىدە يىپ ئېگىرگەچ گۇڭۇر - مۇڭۇر مۇڭدىشىپ كۈننى كەچ قىلىدىغان بولدى. ھەمراخان ئەتىگىنى - ئاخشىمى ئېتىزلىقىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى يالغۇز ئاياغ يولدا، جىگدىلىكتە ئالدىنى توسۇۋېلىپ، مەيدىسىنى سىلاپ، يوتىسىنى چىمداپ ئويىنىشىدىغانلارنى نېرى تۇر دېمەيتتى. كۆزىگە ئىسسىق كۆرۈنگىنى بىلەن كۆڭلى- نى خۇش قىلىپ، ھېچ ئىش كۆرمىگەندەك يۈرىۋېرەتتى. ھەۋزى- خان بولسا ئالدىغا كەلگىنىنى چىشلەپ، ئارقىسىدىن كەلگىنىنى تېپىپ دېگەندەك ھېچقانداقىنى ئۆزىگە يېقىن يولاتمايتتى. تالا - تۇزگە چىققان ۋاقىتلىرىدىمۇ ئارتۇقچە ئېچىلىپ - يېيىلىپ كەتمەيتتى. دەسلەپتە يەڭگىلىرى قۇلىقىغا كۈسۈرلىشىپ ئۇنى قىزىتماقچىمۇ بولدى. لېكىن، ئۇنىڭغا ھەرقانداق گەپ كار قىل- مىدى. ئەمما، يېقىندىن بېرى ئۇنىڭدا قانداقتۇر بىر ئۆزگىرىش يۈز بەردى. بۇ ئۆزگىرىشنى ھەمراخانلا ئەمەس، ئۆيدىكىلەرنىڭ

هەممىسى سەزدى.

يېقىندىن بۇيان ئۇنىڭ ناخشىسى كۆپىيىپ كەتتى ھەم بەكلا مۇڭلۇق بولۇپ كەتتى. باغدا ئوت ئوتاۋېتىپ ياكى يىپ ئېگىرلەۋاتقان شۇنداق باشلايدىغان بولسا، ھەممەيلەن مېڭىۋاتقان يولىنى، قىلىۋاتقان ئىشىنى قويۇپ، قېتىپ تۇرۇپ ئاڭلايدۇ. ناخشىدىكى دەرد ـ ئەلەمدىن يۇرەكلىرى ئېزىلىپ خورسىنىشىدۇ، كۆڭۈللىرى قانداقتۇر شۇملۇقنى تۇيغاندەك ھەۋزىخاندىن ئەنسىرىشىدۇ.

يەنە بىرسى، ئۇ يېقىندىن بۇيان تولا خىيال قىلىدىغان، كېچىلىرى يىغلايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ بىر تۇغقانلىرىلا ئەمەس، قېرى دادىسىمۇ ئەزەلدىن بىر ئىشقا ئۇنچە ئۆزىنى ئۇرۇپ كەتمەيدىغان ھەۋزىخانىنىڭ بۇ ھالىدىن ھەيران ئىدى.

ھەممىدىن قىزىقى، ئۇ ئىلگىرى زادىلا پەرداز قىلمايتتى. كېچىكىدە يېڭىلىرى تۇتۇپ بېسۋېلىپ تۇرۇپ ئوسما قويۇپ قويسا، يۇيۇپ چىقىرىۋېتىمەن، دەپ ئۆستەڭ بويىدا يېرىم كۈن ئولتۇرۇۋالاتتى. دېمىسىمۇ، ئۇنىڭ قاشلىرىغا ئوسمىنىڭ نېمە كېرىكى. ئەمدى بولسا ئوسما قويۇپ زېرىكمەيدۇ، يېنىدىن ئۇپا بىلەن ئالىقانچىلىك ئەينەكنى ئايرىمايدۇ. كۈندە بىر ئېگىن يەڭگۈشلىمەي قويمايدۇ. ھەۋزىخان، ھەي ھەۋزىخان ...

چاق غۇيۇلدايدۇ، ھەۋزىخان يىپ ئېگىرلەۋاتامدۇ ياكى يىپ ھەۋزىخانىنى ئېگىرلەۋاتامدۇ، ئۇ بۇنى ئۇقمايدۇ. بارماقلىرى ئادەت كۈچىدىنلا مىدىرلايدۇ، بىلەكلىرى گاھ سوزۇلىدۇ، گاھ يىغىلىدۇ، بارغانسېرى دۆۋىلىشىپ سېۋەتكە تولۇۋاتقان ئاپپاق يىپلار، تۇتام ـ تۇتام پاختىلار ئۇنىڭغا ئانىسىنى ئەسلىتىدۇ.

ئۇ كېچىككىنە ۋاقىتلىرىدىن تارتىپلا مۇشۇ يىپلار، پاختىلارغا قاراپ ئانىسىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇشنى، ئانىسىنىڭ زادىلا تۇگىمەيدىغان ناخشىلىرىنى ئاڭلاشنى ياخشى كۆرەتتى. ئانىسىمۇ ئۇنى جېنىدىن ئەزىز بىلەتتى. ئۆمرىدە ئارىباغدىن چىقىپ باقمىغان، ئېرى بىلەن بالىلىرىدىن باشقا كىشىنى بىلمەيدىغان بە-

چارە ئايال يالغۇز قىز تەلەيسىز بولىدىكەن، چېچىنىڭ ئۇچى ئۇستىگە قايرىلىپ تۇرىدىغان قىز تەلەيسىز بولىدىكەن، دېگەن-دەك سۆزلەرگە خۇداغا ئىشەنگەنىدەك ئىشىنەتتى. بىكار تۇرماي ھەۋزىخاننىڭ چاچلىرىغا، بوينىغا قاتار ـ قاتار تۇمار، كۆز مونچاقلارنى ئېسىۋەتتى، پات ـ پات ئىسرىق سالدۇراتتى.

«بىر تاللا قىزمىنىڭ بەختى ـ پېشانىسىنى يورۇق قىلارسەن، خۇدايىم...» ئاخشىمى ئۇخلاش ئالدىدا ئۇ پات ـ پاتلا ئانىسىنىڭ شۇنداق دەپ پىچىرلاپ دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلايتتى. ئۇنىڭ قاپقارا، بۇدۇر چاچلىرىنىڭ ئۇچى ئۇستىگە قايرىلىپ تۇرۇشى ئانىنى دەھشەتكە سالاتتى. ئۇ ھەر قېتىم قىزىنىڭ بېشىنى تارىغاندا چاچلىرىنى يېلىم بىلەن پاتلاپ ئەينەكتەك پارقىرىتىۋېتەتتى. ئىككى كۈن ئۆتەر ـ ئۆتمەي چاچلىرىنىڭ ئىككى ئۇچى ئۇستىگە قايرىلىۋالاتتى، ئارقىدىن بويىندا، چېكە ـ ماڭلايلىرىدا سان ـ سانا قىسىز دۇگىلەك ھالقىلار پەيدا بولاتتى. ئانا ۋەھىمگە چۈشۈپ ھەۋزىخانىنى يەنە قاچان قارىسا يېلىم ئۆكسۈمەيدىغان چۆچەكنىڭ ئالدىغا سۆرەيتتى...

قارىغاندا، كونىلارنىڭ شۇ گەپلىرى قارىسىغا ئېيتىلغان ئەمەس ئوخشايدۇ. ئەگەر ئۇ راستلا تەلەيسىز بولمىسا...

خىيالى شۇ يەرگە كەلگەندە ھەۋزىخاننىڭ تېنى شۇركۈنۈپ، ۋۇجۇدىنى بىر تىترەك بېسىپ ئۆتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى يەنە بىر نۇقتىغا تىكىلىپ قالدى.

ئانا كۆرپىنىڭ ئۈستىدە ئاغرىقتىن تۇگۈلگىنىچە ياتتى. ئۇنىڭ رومىلى بىر چەتتە قالغان، چېچى خۇددى بىر تۇتام ئۇچقا ئوخشايتتى. ئۇ مېنى ئۆز ھالىمغا قويۇڭلار، ئەمدى ساقىيالمايدىغان ئوخشايمەن، دەپ تېۋىپقىمۇ، داخانغىمۇ كۆرۈنۈشنى خالىمىدى. ھەۋزىخان بولسا، بىرەر ئايدىن بېرى ئانىسىنىڭ بېشىدىن قوپمىدى. ئاشۇ كۈنى ـــ ئۇ كۈن ھەۋزىخاننىڭ خاتىرىسىگە چوڭقۇر ئورناپ كەتكەن ـــ ئانا ئەتىگەندىن تارتىپلا بۆلەكچە جاڭلىنىپ قالدى. تەكىنى، كۆرپىنى تۈتۈپ ھەۋزىخانغا ئېسىلىپ

ئورنىدىن تۇرماقچى، ئىشىك ئالدىغا چىقماقچى بولدى. تۇڭلۇك-تىن ئېقىپ چۈشكەن سۈتتەك ئاپپاق، ئىللىق بىر پارچە نۇر ئا-ننىڭ قانسىز، بىر تېرە - بىر سۆڭەك بولۇپ كەتكەن كىچىك-كىنە قوللىرىدا تىترەيتتى. ھەۋزىخاننىڭ كۆڭلىدە ئاشۇ نۇرغا ئوخشاش سىرلىق بىر ئۇمىد پەيدا بولدى: «خۇدانىڭ رەھمى كېلىپ ئانامنىڭ كېسىلىگە شىپالىق بەرسە، مۇشۇنىڭ بىلەن ئۇ كۈندىن - كۈنگە ماغدۇرىغا كېلىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتسە ئەجەب ئەمەس...»

ھەۋزىخان ئۇنى يۆلەپ ھويلىغا ئېلىپ چىقتى. ئۇجمىنىڭ تېگىگە كىگىز، كۆرپە سېلىپ ئۇنى شۇ يەردە ياتقۇزدى. ئارقىدىن يەڭگىلىرى كىچىككىنە ياغاچ تاۋاقتا ئۈسۈپ ئېلىپ كەلگەن شۇ-ۋىگۈرۈچنى بىر قوشۇق - بىر قوشۇقتىن ئىچۈردى. خېلىدىن بېرى ئۇ ھېچقاچان بۇگۈنكىدەك ئېچىلىپ - يېيىلىپ باقمىغان، كۆڭلى مۇنچىلىك تاماق تارتىپ باقمىغانىدى.

— ياز يورۇغلى نەۋاق... چېچەكلەر ئېچىلغاندۇ، يەر - جاھان كۆكەرگەندۇ... ماۋۇ يەڭگىلىرىڭ بىلەن ئۇكىلىرىنىڭ بولغانىدىكىن، بۇگۈن چىقىپ ئاداشلىرىڭ بىلەن ئويناپ كۆڭلۈڭنى ئېچىپ كەلگىنە، بالام، — دېدى ئانا چەكسىز مېھرىبانلىق بىلەن ئۇنىڭ چېكە چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ.

ھەۋزىخان ئانىسىنىڭ دەۋىتى بىلەن يېڭىراق كۆڭلىكىدىن بىرنى كىيىپ، پەرەنجىسىنى ئارتىپ تالاغا چىقتى. دېمىسىمۇ، ئەتراپ ئۇنىڭغا باشقىچە چىرايلىق كۆرۈندى. ئۆستەڭ بويى تەرەپتىن كاككۇكنىڭ ئاۋازى كېلەتتى. ھەر يىلى پەقەت ئەتىياز-دىلا ئاڭلىنىدىغان بۇ ئاۋاز نېمانچە يېقىملىقتۇ... ئۇنىڭغا كاككۇك ئۆزىنى چاقىرىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. ئۇ يول بويىدىكى دوڭغاق سۆگەتتىن ئىككى تال يوپۇرماقنى ئۈزۈۋالدى - دە، جۇپ-لەپ لەۋلىرى ئارىسىغا ئېلىپ پۈۋلەپ كاككۇكنى دورىماقچى بولدى، ئەمما دوريالمىدى، تېرىكىپ يوپۇرماقلارنى تاشلىۋېتىپ ئۆستەڭ بويى تەرەپكە ماڭدى.

سۇ ئېتىزلىقلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا، ئۆرۈلۈپ چۈشكەن چوڭ-قۇر يار تۆۋىده ئاقاتتى. يىراقتىن پەقەت ئۇنىڭ بوغۇق گۇرۇل-دىگەن ئاۋازىلا ئاڭلىناتتى، ئۆزىنى كۆرگىلى بولمايتتى. ھەۋ-زىخان چىڭدىلىپ كەتكەن يالغۇز ئاياغ يول بىلەن سۇ بويىغا چۈشتى. سۇنىڭ خېلى ئىچكىرىسىده چوقچىيىپ تۇرغان يوغان بىر تاشنىڭ ئۈستىگە چىقىۋېلىپ يۇزىنى، قولىنى يۇدى. قوپۇپ پەرەنجىسى بىلەن يۇزىنى ئېرتىۋېتىپ، ئۆستەڭنىڭ نېرىقى قې-تىغا ـــ يارنىڭ ئۈستىدىلا ئوتلاپ يۈرگەن قوڭۇر موزايغا، كۆن نۇرىدا پارقىراپ كۆرۈنىدىغان سارغۇچ يېشىل بۇغدايلىقلارغا قارىدى. بۇغدايلىق يىراقتىكى تاملىرى ئېگىز چوڭ باغنىڭ تۈ-ۋىگە بېرىپ ئاخىرلىشاتتى. كاككۇك ئاۋازى ھەۋزىخانىغا ئەمدى ئاشۇ باغدىن ئاڭلىنىۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

ھەۋزىخان تىزىغا كېلىدىغان سۇنى كېچىپ نېرىقى قاتقا ئۆتتى. بۇغدايلىق ئوتتۇرىسىدىكى ئادەمسىز يالغۇز ئاياغ يولدا پەرەنجىسىنى ئېلىۋېلىپ، بالىلارغا خاس ئىنچىكە ئاپپاق بوي-نىنى، چىرايلىق ئىككى ئۆرۈم چېچىنى چىقىرىپ مەخمەل بۆكى بىلەنلا ماڭدى. ئۇدۇل تەرەپتىن غۇر ـ غۇر شامال كې-لەتتى. ئېتىز قىرىدا ئۇ يەر ـ بۇ يەردە سۆسۈن، سېرىق ئېچىلغان ئۇششاق ياۋا گۈللەر دىڭگىيىپ تۇراتتى. ھەۋزىخان غىڭشىپ ناخشا ئېيتقاچ، ئوغلاقتەك سەكرەپ تۇرۇپ، ياۋا گۈللەردىن بىر تۇتام تېرىۋالدى. ئۇ ئويۇن بىلەن بولۇپ كې-تىپ، باغنىڭ تۆۋىگە قانداقلارچە كېلىپ قالغىنىنى سەزمەيلا قالدى، ئۇدۇلدا باغنىڭ تېمىدىن ئارتىلىپ چىقىپ تۇرغان يو-غان بىر تال شاختا غۇچچىده بولۇپ كەتكەن غورىلارغا كۆزى چۈشتى.

بۇلتۇر دەل مۇشۇنداق ئۆرۈك چېچىكى ئەمدىلا تۆكۈلگەن كۈنلەردە ئۇ ھەمراخان بىلەن قوشنا مەھەللىگە مەشرەپكە كې-تىۋېتىپ، مۇشۇ شاختىكى غورىلارنى كۆرۈپ ھەيران قالغان، ئۇ شاختا ئېسىلىشىغىلا، باغدىن يوغان بىر ئىت چىقىپ ئۇلارنى

خېلى يەرگىچە قوغلىغان. شۇ قاچ - قاچتا ھەۋزىخاننىڭ قۇلىقىدىكى ئالتۇن سۆكىسىنىڭ بىر پېيى چۈشۈپ قالغانىدى. ھەۋزىخان شۇ تاپتا ئالدىنقى كۈنى ئانىسىنىڭ: «ئەجەبمۇ غورا سالغان ئاش ئىچكۈم كېلىپ كەتتىيا» دېگىنىنى ئېسىگە ئالدى.

بۈگۈن باغ ئىشكى خۇددى بىرسىنى ساقلاپ تۇرغاندەك قىيا ئوچۇق ئىدى.

چۆچەكلەردىكىدەك گۈزەل بىر باغ، يۇقىرىغا قاراپ سوزۇلغان تار يولنىڭ ئىككى قاسىنىقى مېۋىلىك دەرەخلەر بىلەن چۈمكەلگەن، دەرەخلەرنىڭ ئارقىسىدىن سۇنىڭ شىلدىرلاپ ئاققان ئاۋازى، قۇشلارنىڭ ۋىچىرلاشلىرى ئاڭلىناتتى، قانداقتۇر بىر قۇش سۇزۇك ئاۋازدا ئىككى قېتىم سايراپ قويۇپ، خۇددى ئۆز ئاۋازىغا مەپتۇن بولۇپ كەتكەندەك جىمىپ قالدى. يەنە بىر قۇش ئۇنىڭغا جاۋاب بەرگەندەك قىلىپ بىرھازا چۇرۇقلىدى:

— كاككۇك!... كاككۇك!...

ھەۋزىخان باش ئۇستىدىنلا ئاڭلانغان كاككۇكنىڭ ئاۋازىدىن چۆچۈپ كەتتى. ئۇ كاككۇكنىڭ ئاۋازىنى مۇنداق يېقىندىن، ئوچۇق ئاڭلاپ باقمىغانىدى. بۇ ئۇنىڭغا خۇددى دەردلىك خورسىنىشتەك بىلىنىدى، ئارقىدىنلا قانداقتۇر بىر قۇشنىڭ قانات قاققان ئاۋازى، دەرەخ شاخلىرىنىڭ شىلدىرلىشى ئاڭلاندى - دە، ئەتراپىنى جىمجىتلىق باستى. ھەۋزىخاننى قورقۇنچ ئورىۋالدى. شارتتىدە كەينىگە بۇرۇلۇپ كەلگەن يولى بىلەن قاچماقچى بولدى، ئىككى قەدەم ئېلىپ بولۇپ يەنە توختاپ قالدى، «توختا، نېمىدىن قورقىمەن! ئالدىمغا خىزىردەك بىر بوۋاي چىقىپ قالامدۇ تېخى... يەنە بىرنەچچە قەدەم مېڭىپ باقاي...»

ئۇ تۇيۇقسىز پېشايۋانلىق كاتتا بىر ئۆينىڭ يېنىدىنلا چىقىپ قالدى. پېشايۋاندا قىسقا ساقاللىق ئەللىك ياشلاردىكى تەمبەل بىر ئەر كىشى قاتار - قاتار ئېسىۋېتىلگەن قەپەسلەرگە ئېگىشىپ تۇراتتى. ئۇ ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلاپ دەرھال بۇرۇلۇپ قارىدى. بۇرۇلغان چېغىدا ئاق يەكتەكنىڭ ئالدىدىن يۇڭلۇق قېپقىزىل مەيدىسى كۆرۈنۈپ كەتتى. ھەۋزىخانغا ئەجەبلەنگەن قىياپەتتە

بىردەم تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن ھەجىيىپ:

ــ كەلسىلە خېنىم، كەلسىلە، پېقىرنىڭ كەپسىگە قانداق شامال ئۇچۇرۇپ كەلگەندۇ سىلىنى؟ ــ دېدى. ھەۋزىخانىنىڭ ئېغىز ئېچىشىنىمۇ كۈتمەي ئارقىسىغا قاراپ توۋلىدى، ــ روزا-خۇن، ھوي روزاخۇن! چاققان بول، بىر تۇمۇچۇق ئۇچۇپ كەلدى، سارای ئۆيگە كۆرپە سال!

ھەۋزىخان ئالدىدىن توغرا توسۇپ تۇرغان ئەر كىشىنىڭ زورى بىلەن پۇتىنى ئىشكىتىن ئالدى ـ يۇ، كۆڭلى بىرقىسما بولۇپ قالدى. ئاڭغىچە ئېگىز بوي كەلگەن، كوسا ئادەم تالادىن يۈگۈرۈپ كىرىپ سۇپىغا كۆرپە سالدى، پەگادىن كىچىككىنە بىر قارا چۆگۈننى ئېلىپ، ھەۋزىخانىنىڭ چىرايىغا كۆز قىرىنىمۇ سالماي، قانداق كىرگەن بولسا شۇنداق چىقىپ كەتتى.

ھەۋزىخان ئىشىك تۈۋىدىن نېرى ئۆتكىلى ئۇنماي ھېلىقى سا-قاللىققا:

ــ كايىمسىلا، ئاكا، ھۇزۇرلىرىغا كېسەل ئانام ئۇچۇن كەلدىم ... غورا سالغان ئاش ئىچكۈم بار، دېۋىدى، ــ دېدى.

ــ ۋاي شۇنچىلىك ئىشمىتى، خېنىم! غورا دېگەن تولا نېمە. ئاۋۋال بىر ئوتلامدىن چاي ئىچەيلى. قېنى، چاي قاينىغۇچە پۇتلىرىنى سۇنۇپ بىردەم ئارام ئېلىۋالمامىلا؟

ئەر كىشى سۆزلىگەچ مەرەپتىن يوغان تەكىيىدىن ئىككىنى ئېلىپ، كۆرپە ئۈستىگە تاشلىدى. ھەۋزىخان ھودۇقۇپ قالدى، ئاۋازى خۇددى ھازىرلا يىغلىۋېتىدىغاندەك تىترەيتتى:

ــ ياق، ياق... خۇش بولۇپ كېتەي، مەن ئالدىرايتتىم...

ساقاللىق ھى ـ ھىلاپ كۈلگىنىچە يەرگە چۈشتى. كات سانىدۇ-قى ئۈستىدىن بىر مىس لېگەننى ئېلىپ سىرتقا ماڭدى:

ــ بۇنىڭغىمۇ ماقۇل، ئۇز خېنىم. سىلى ئۇچۇن بىر لېگەن غورا ئەمەس، بىر لېگەن تىللا دېسىلىمۇ تېپىلىدۇ دېسىلە...

ئۇ دەرەخلەر ئارىسىغا كىرىپ غايىب بولغاندىن كېيىنلا ھەۋزە-خان سەل يېنىكلەشكەندەك بولدى. ئۇ كۆرپىنىڭ بىر بۇرجىكىگە

قورۇنۇپقىنا ئولتۇردى. كەينىدىن يەنە سەكرەپ قويۇپ ئابايىقى تەكشىنى مەرەپكە ئېلىپ قويدى. سىرتقا چىقىپ باقماقچى بولۇپ ئىشىك تۈۋىگە بېرىپ نېمىشقىدۇر يەنە كەينىگە قايتتى. قانچىلىك ئولتۇردىكىن، ئۇشتۇمتۇت ئارقا تەرەپتىن «تىرىق ـ تىرىق» قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى. ئۇ ئىتتىك كەينىگە بۇرۇلۇشىغا، يوغان بىر جۇپ قول ئۇنى ئارقا تەرىپىدىن مەھكەم قۇچاقلىۋالىدى. سىمدەك يىرىك ساقاللىق، يوغان قىپقىزىل چىراي ئۇنىڭ يۈزىگە يېقىنلاپ كەلدى. كۆزلىرى قان قۇيۇلغاندەك قىپقىزىل ئىدى. ھەۋزىخان دەھشەتلىك ئاۋازدا چىرقىراپ بېشىنى ھەر يان ئېلىپ قاچاتتى، قاپقانغا چۈشۈپ قالغان قۇشتەك تېپىرلايتتى، قوللىرى بىلەن ھېلىقى بەتبەشىرە چىرايىنى تاتىلايتتى، ئۇتتۇر كەلگەن يېرىنى چىشلەيتتى. ئېيىقىنىڭكىدەك كۈچلۈك قول ئۇنىڭ قوللىرىنىمۇ قوشۇپ چىڭ قۇچاقلىۋالدى، ئارقىدىن ئۇنى كۆرپىگە باستى... يەردە، سۇپا ئۈستىدە پۈرلەشكەن، چەيلەنگەن سېرىق، سۆسۈن گۈللەر چېچىلىپ قالدى...

چاچلىرى چۈۋۈلغان، كىيىملىرى يىرتىلغان ھەۋزىخان ئاخشىمى بىر ياغلىق غورىنى ئېلىپ ئۆيىگە قايتىپ كەلدى. ئۇ ئانىسى بىلەن يەڭگىلىرىگە كۆرۈنۈپ قويۇپلا ئاستا ئۆستەڭ بويىغا كەتتى. كېچىسى ئۇ ئۆستەڭدىكى ئەتىيازنىڭ مۇزدەك سۇيىدە كۆكرىكىگىچە چىلىشىپ ئۇزاققىچە تۇردى.

چولپان تۇغقان چاغ ئىدى. ئانىنىڭ كېسىلى ئۇشتۇمتۇت ئۆزگىرىپ قالدى. ئۇ قىزىغا تىكىلگىنىچە ئۇنىڭغا ئېيتالمايۋاتقان قانداقتۇر سۆزلىرى بارەدەك بىر ھالەتتە جان ئۈزدى. غورا سالغان ئاشتىن بىر قوشۇقمۇ ئىچەلمىدى.

پۈتۈن بىر ياز، بىر قىش ھەۋزىخانىنىڭ كۆزىدىن ياش قۇرۇمىدى. تۆككەن شۇنچە ياشلىرىغا، چەككەن دەرد ـ ئەلەملىرىگە ھېلىمۇ قۇرۇپ كەتمىدى. ئاخىر يەنە تەقدىرگە تەن بەرمەي بولمىدى. ئارىدىن بىرەر يىلچە ئۆتۈپ، ھېلىقى چوڭ باغنىڭ غوجايىنىدىن ئەلچىلەر كەلگەندە، ئۇ دادىسى، بىر تۇغقانلىرىنىڭ ئويلىمىغان

مىغان يېرىدىن چىقىپ بۇ تويغا رازىلىق بىلدۈردى.

ھەۋزىخاننىڭ ئېرى ئۆمرىنىڭ تەڭدىن تولىسىنى مەككە ـ مەدىنە تەرەپلەردە مۇساپىرچىلىقتا ئۆتكۈزگەن، بەش ـ ئالتە يىلنىڭ ئالدىدا يۇرتىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، مۇشۇ چوڭ باغنى سېتىۋېلىپ ئولتۇراقلىشىپ قالغان كىشى ئىدى. ئۇ ئەتراپتىكى كىشىلەر بىلەن زادى بېرىش ـ كېلىش قىلمايتتى. دېھقانلار ھەر كۈنى ئەتىگەندە ياكى كەچقۇرۇنلىرى بۇ باغدىن بەكمۇ مۇڭلۇق قىرائەت ئاۋازىنى ئاڭلىشاتتى ۋە ئۇنى ئاجايىپ تەقۋادار، خىسلەتلىك ئادەم دەپ ھۆرمەتلىشەتتى. ئۇنىڭدىن ئەيمىنەتتى. ھەۋزىخان ئادەمزات كەم ئاياغ باسىدىغان بۇ باغدا قەپەستىكى قۇشلارنىڭ ھەمراھلىقىدا ئالتە ئاينى ئۆتكۈزدى. باغنىڭ چوڭ يولغا قارايدىغان تېمى تەرىپىدە بىر راۋاق بار ئىدى. ھەۋزىخان ھەر كۈنى ئاشۇ راۋاقتا ئولتۇرۇپ، ئۆتكەن ـ كەچكەننى تاماشا قىلاتتى. بىر كۈنى بۇ يولدىن بىر ئاتلىق يولۇچى ئۆتتى. ئۇ يىگىرمە بەش ـ يىگىرمە ئالتە ياشلاردىكى قارا قاش، قارچىغىدەك ئۆتكۈر كۆزلۈك، بۇرۇتى ئۇستىگە قايرىلىپ تۇرىدىغان يىگىت ئىدى. ھەۋزىخان شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى پات ـ پات چۈشىدە كۆرىدىغان، كۆڭلى سىرتقا تەلىپۈنىدىغان بولۇپ قالدى. جەننەتتەك باغ ئۇنىڭغا دوزاختەك كۆرۈنەتتى. ئاخىر بىر كۈنى ئۇ ئېرىنىڭ ساراي ئۆيىدە يەنە بىرئايال بىلەن گىرەلىشىپ ياتقىنىنىڭ ئۈستىدىن چۈشۈپ قالدى. شۇ كۈنلا بوغجۇمسىنى كۆتۈرۈپ دادىسىنىڭ ئۆيىگە يېنىپ كەلدى. ئېرىنىڭ بۇ ئىشىغا ئارتۇقچە ئازابلىنىپمۇ كەتمىدى. ئەكسىچە، ئېغىر بىر يۈكتىن قۇتۇلغاندەك يەڭگىللەپ قالدى.

*　　*　　*

ھەۋزىخان دوستىنىڭ چاقنى توختاتقانلىقىنى، كېتىشكە جابدۇنغىنىنمۇ تۈيمىدى. ھەمراخان ئارقىسىغا ئۆتۈپ كاپىيىدە قۇچاقلۇۋالغاندىن كېيىنلا ئەندىكىپ ھوشىنى تاپتى، كەينىگە ئالاق ـ جالاق بولۇپ قاراپ، ئۇيالغىنىدىن قىپقىزىل بولۇپ كەتتى.

ـــ بىچاره ھەۋزىخان، شۇنچىمۇ بولۇپ كېتەرسىلىمۇ؟ چوقۇم ئابدۇللا بۇرۇتنىڭ جىنى چاپلىشىپتۇ سىلىگە...

ھەۋزىخان چىداپ تۇرالماي ئىچ ـ قارنىنى تۆكۈۋەتتى:

ـــ قانداق قىلاي، ماڭا بىر يول كۆرسىتىڭلار، جېنىم ئاداش... ئۇچ كۈندىن كېيىنلا كېلىمەن دەپ كەتكىلى ئۇچ ئاي بولدى. يا ئۆزى يوق، يا ئىككىلىك خېتى... ئاڭلىسام، ئارىغولدا ئۇنىڭ ئوتتىدا كۆيىدىغان بىر سەتەڭ بار ئىمىش يا...

ـــ ئەنسىرىمەڭلا ئاداش، ئارىغولنىڭ سەتەڭلىرى سىلىنىڭ قولۇڭلىغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيدۇ. مېنىڭچە، ئەتە مۇنداق قىلىلى، تازا جابدۇنۇپ ئىمامى ئەپتەر بازىرىغا بارىلى، بازارغا بارساقلا يا بىرەرسىدىن خەۋىرىنى ئاڭلايمىز، يا ئۆزىنى ئۇچرىتىمىز...

ھەمراخانىڭ سۆزلىرى ئۇنىڭ كۆڭلىگە ياقتى، لەۋلىرىدە تەبەسسۇم ئۇيناپ، كۆزلىرى ئوتتەك يېنىشقا باشلىدى. ھەمراخانىنى ئۇزىتىپ قويۇپ، نېمىشقىدۇر يەنە ھېلىقى قېرى ئۇجمە تۇۋىگە كەلدى.

* * *

كۇن تۇغقاندا تۇغۇپمىدى
مەشۇقۇم سىزنى؟
ئاي تۇغقاندا تەۋرەتكەنمۇ
بۆشۈكىڭىزنى؟
ـــ خەلق قوشاقلىرىدىن

بۇ ئەتراپتا ھېچكىمنىڭ ئۇجمىسى ھەۋزىخانلارنىڭ ئاق ئۇجمىسىگە يەتمەيدۇ. دانە ـ دانە ئاپپاق ھەم شېرىن، ئۇنىڭ ئۇستىگە شۇنچە بەرىكەتلىك. بۇ ھويلىدىكىلەردىن ئېشىپ پۈتۈن مە-

ھەللىنى تويدۇرىدۇ. نە ـ نەدىن ئاياللار، ئۇششاق بالىلار كېلىپ ئىرغىتىپ يەپ كېتىشىدۇ. ھېچنەدە ئۇجمە قالمىغان چاغلاردىمۇ ئۇنىڭ باراقسان شاخلىرى ئارىسىدىن تېپىلىدۇ. ئاجايىپ خاسىيەتلىك دەرەخ بۇ.

ھەۋزىخان ئۇجمىگە چىقىۋېلىپ ئەڭ دانىلىق ھەم پىششىق ئۇجمىلەرنى تاللاپ يەۋاتاتتى. نېمىشقىكىن، ئۇ كىچىكىدىن تارتىپ يەرگە چۈشكەن ئۇجمىنى يېمەيتتى. بىر ئەرگە تەگكەن چوكان بولۇپ قالغان بولسىمۇ، بالىلىق ۋاقتىلىرىدىكىدەك شاخنىڭ ئۇچىغا چىقىۋالمىغان ئادىتىنى تاشلىمىغانىدى. شۇ تاپتا ئۇ يالاڭ ئاياغ پۇتلىرى بىلەن يوغان پۇتاققا ئەپچىل دەسسەپ، بىر قولىدا پۇتاقنىڭ سەل يۇقىرىسىنى تۇتۇۋېلىپ نازۇك بىر ھەرىكەت بىلەن ئۇڭغا، سولغا، يۇقىرىغا، تۆۋەنگە سوزۇلاتتى، بىلەكلىرى سوزۇلغاندا سېرىق ئەتلەس كۆڭلەكنىڭ يېڭى سىيرىلىپ چۈشۈپ، كۆموش بىلەزۈكى، بىلەزۈك بىلەن ئاپپاق بىلەكلىرى كۆرۈنۈپ قالاتتى. شايى روملى يەلكىسىگە چۈشۈپ قالغان، سەل چۈۋۈلۈپ توزۇغان، چىرايى ئەتراپىدا قاپقارا دولقۇنسىمان دائىرە ياساپ تۇرغان چاچلىرى ئۇنىڭ ئۆڭىنى تېخىمۇ ئاق ۋە نازۇك كۆرسىتەتتى. ئەمدى تۆۋەنكى بىر شاخقا تاشلانغان ھەۋزىخان قېلىن يوپۇرماقلار ئارىسىدىن سۈرەتتەك بىر چىرايىنى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇجمىدىن يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قالدى. بۇ پات ـ پاتلا ئۇنىڭ چۈشىگە كىرىپ قالىدىغان، ئۇڭىدىمۇ خىيالىدىن نېرى بولمايدىغان ھېلىقى يىگىت ئىدى. ئۇ ھەۋزىخانلارنىڭ ئۆيىي يېنىدىكى توپىلاڭ يولدىن ئاتلىق ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. شۇ تاپتا باش ئۇستىدە چىرايلىق بىر ياش چوكاننىڭ بىھوش ھالەتتە ئۆزىگە قاراپ قېتىپ قالغىنىنى بىلمەيتتى، بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپ بېقىش خىيالىغىمۇ كىرىپ چىقمايتتى. ئاتلىق يىگىت تاكى ئۇجمىنىڭ ئاستىغا كەلگۈچە ھەۋزىخان ئېسىنى يىغالمىدى. بىرقەدەم، ئىككى قەدەم... ئۆتۈپ كېتەيلا دەپ قالدى. بىر چاغدا ئۇ ئۆزىنىڭ نېمە قىلىۋاتقىنىنى سەزمىگەن ھالدا چاڭگىلىدىكى

ئۇجمىنى يىگىتكە قارىتىپ ئاتتى. چۆچۈپ كەتكەن ئاتلىق يىگىت بېشىنى كۆتۈرۈپ قۇياش نۇرىدا پارقىراپ تۇرغان يېشىل يوپۇر-ماقلار ئارىسىدىن سېرىق ئەتلەس كۆڭلەك كىيگەن ياش ئايالنىڭ غىل - پال كۆرۈپ قالدى. قۇلىقىغا بىلەزۈك، چاچىتەڭگىلەرنىڭ جىرىڭلىشى، ئايال كىشىنىڭ ئۇنىڭدىنمۇ سۈزۈكرەك كۈلكىسى ئاڭلانغاندەك بولدى. ئۇ ئىككىنچى قېتىم ئارقىسىغا بۇرۇلغىنىدا، ئاپپاق بىلەكلىرى بىلەن شاخنى قايرىپ ئۆزىگە قاراپ تۇرغان ئاق يۇزلۈك، قارا كۆزلۈك چوكاننى ئوچۇق كۆردى...

ئەنە شۇنىڭدىن كېيىن ھەۋزىخان ھەر كۈنى ئۇجمىگە چىقىۋېلىپ يىگىتىنىڭ يولىغا قارايدىغان، يىراقتىن يىگىتىنىڭ قارىسىنى كۆرۈشى بىلەنلا قاپاق چۆگۈننى ئېلىپ سۇغا چىقىدىغان بولدى. يەڭگىلەر بولسا، ئۇنىڭ يېقىندىن بېرى سۇ ئەكېلىشكە نېمانچىۋالا ئامراق بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنىڭ تېگىگە يېتەلمەي ھەيران ئىدى.

چىڭقىچۇش ۋاقتى، قۇياش يەر - جاھاننى تونۇرەڭ قىزىتىماقتا ئىدى. ئېتىزلىقلار ئۇستىدىن، سايلىقتىن لوغۇلداپ ئىسسىق ھارارەت ئۆرلەيتتى. جەنۇب يېزىلىرىنىڭ «توپىسىغا كاكچا ياقسا پىشىدىغان» ۋاقىتلىرى دەل مۇشۇ ۋاقىتلار ئىدى. ئېتىزلىقلاردا تەرلەپ - پىشىپ ئىشلەيدىغان دېھقانلار، توپىلاڭ يولىدا قاپاق كۆتۈرگەن قىز - چوكانلار كۆرۈنمەيتتى. پەقەتلا ھەۋزىخانلارنىڭ ئۆيىنىڭ ئارقىسىدىكى كونا جۇۋازخانىدىن توختىماي ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان جۇۋازنىڭ مۇڭلۇق غىچىلدىشى سەھرا يېرىنىڭ جىمجىتلىقىنى بۇزۇپ تۇراتتى.

ئۇجمە ئۇستىدە ئولتۇرۇپ يۇزلىرى ئېسىلىپ، تاماقلىرى قۇرۇپ كەتكەن ھەۋزىخان قاپاق چۆگۈندىكى سۇنى ئۇتتۇر كەلگەن يەرگە سېپىۋەتتى - دە، ئۆستەڭ تەرەپكە، توغرىسى يىگىتىنىڭ ئالدىغا قاراپ ماڭدى. چوغدەك قىزىرىپ كەتكەن توپىلاڭ يولىنىڭ يالاڭ ئاياغ پۇتلىرىنى كۆيدۈرۈۋاتقانلىقىنمۇ سەزمەي، خۇددى كۆپكۆك چىمەن ئۇستىدە كېتىۋاتقاندەك ئاستا ماڭدى. تاكى ئاتىـ

لىق يىگىت ئالدىغا يېتىپ كەلگۈچە ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئالالمىدى. يىگىتمۇ ئۇنىڭغا قارايتتى، كۆزلىرى ئوتتەك چاقنايتتى، بۇرۇتى ئاستىدىكى لەۋلىرى مۇلايىم كۈلۈمسىرەيتتى. ھەۋزىخان كۆڭلىكىنىڭ يېڭى بىلەن يۈزىنى توسۇپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، يىگىت سۆز ئېچىپ قالدى:

— شۇنچە يەردىن سىزنى دەپ كېلىۋاتسام كۆزىڭىزنىمۇ سالمايسىز؟ ماڭا بىر قارىڭا، ھەۋزىخان...

ھەۋزىخان يۈرىكى ئىسسىق بىرنەرسە قۇيۇلغاندەك شۇرراپ قىلىپ، قوللىرىنى چۈشۈرۈپ يەرگە قارىۋالدى. بىرپەستىن كېيىن كۆزلىرىنى يەردىن ئېلىپ ئۆزىگە تويماي قاراپ تۇرغان يىگىتكە لاپپىدە بىر قاراپ قويۇپ، يەنە كۆزىنى ئەپقاچتى.

— ئېتىمنىغۇ پېشانەمگە يېزىۋالمىغان، خەقلەر ئەجەب بىلىۋاپتۇيا...

— بەزىلەر ئۆز بولغاچ ئەل ئاغزىدا بىر ئىكەن. بىزدەك بىچارىلەرنىڭكىنى ئانىمىز بىلەن دادىمىزدىن بۆلەك ئادەم ئۇقمايدىكەن، ئىسىت، بىزمۇ ئادەم بولۇپ قاپتىمىز...

— ئۆزلىرى شۇنچە ئىسسىقتا نەگە ماڭدىلىكىن؟

— بىر دېمەك، ئىچىمىمۇ، تېشىمىمۇ ئوت. ئۆلەي دېدىم. ئاۋۇ كەپىدە ھاردۇق ئالغاچ تۇرسام سۇيىڭىزدىن بېرەرسىزمۇ، ھەۋزىخان؟

ھەۋزىخان پىسىڭىدە كۈلۈپ قويۇپ، گەپ قىلمايلا ئۆستەڭ بويىغا كەتتى. ئابدۇللا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى.

شۇ كۈنى ئىككىيلەن چۆنەكلىكىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كەپىدە يېرىم كۈن مۆڭدىشتى. ھەۋزىخان ئۇنىڭغا ئانىسى، بۇرۇنقى ئېرى توغرىسىدا، ئابدۇللانى دەسلەپتە كۆرگەندىن تارتىپ ئېسىدىن چىقىرالمىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

ئابدۇللا ئۇنىڭغا خۇددى ناھايىتى بۇرۇندىن تارتىپلا تونۇشتەك، ئۆزۈن ئايرىلىپ كېتىپ، قايتا ئۇچراشقان قەدىناسىدەك تۇيۇلاتتى.

ئابدۇللامۇ ئۇنى ئۇجمە تۆپىسىدە كۆرگەندىن تارتىپ ئاردىغولدا بىردەمۇ تۇرغۇسى كەلمەيدىغان بولۇپ قالغىنىنى دەپ بەردى. كۇن قايرىلدى، كەپىنىك ئىچى قاراڭغۇلىشىشقا باشلىدى. يەرگە قاراپ ئولتۇرغان ھەۋزىخان ئابدۇللانىڭ ۋۇجۇدىدىكى بارغانسېرى كۇچىيىۋاتقان غەلىتە تىنچسىزلىقتىن دەككە ـ دۇككىگە چۇشۇپ قالدى.

ـــ جېنىم ھەۋزىخان، ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن، دەردىڭىزدە ئۆلەي دېدىم...

ئابدۇللانىڭ ئاۋازى بوغۇق چىقتى. ئۇ بىردىنلا ھەۋزىخانىنىڭ بېشىنى ئىككى قولى بىلەن مەھكەم چاڭگاللاپ تۇتۇۋالدى، شۇ ھامان ھەۋزىخانىنىڭ دىمىقىغا ئەرلەرگە خاس ئۆتكۇر تەر ئارىلاش پۇراق ئۇرۇلدى. ئابدۇللانىڭ كۆزلىرى يانغان، كۇچلۇك نەپەستىن بۇرۇن تۆشۇكلىرى كېرىلگەن، ئىككى مەڭزىدە بىر قىزىللىق پېلىنجاشقا باشلىغاندى... ئۇ كۆزلىرىنى يۇمۇپ ھەۋزىخانغا ئېغىشتى، ئېڭىشتى ـ يۇ، قاتتىق بىر تەستەكتىن چايان چاققانىدەك ئەندىكىپ، كۆزلىرىنى يوغان ئاچتى. ئۇنىڭ قولىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپ كەتكەن ھەۋزىخان كەپىنىڭ ئىشىكىدە خۇددى قولى ئاغرىپ كەتكەندەك ئوڭايسىز ھالەتتە تۇراتتى.

ـــ جاۋابىڭىز شۇ بولدىمۇ؟ سىزنى مۇنداق قىلار دەپ ئويلىماپتىكەنمەن...

ـــ مەن ئۇنداق... سىز ئويلىغاندەكلەردىن ئەمەس...

ـــ ئەمىسە قانداق قىلاي؟ يۇرىكىمنى يېرىپ كۆرسىتەيمۇ يا؟

ـــ مېنى ئەمرىڭىزگە ئېلىڭ، ئاندىن...

ـــ ھەۋزىخان، سىز بىلمەيسىز، مېنىڭ پۇلۇم، مال ـ دۇنيايىم يوق. دادىڭىز ماڭا ھۆددەس بەرمەيدۇ...

ـــ بەرمىسە ... بەرمىسە ئەپقاچمامسىز؟ ... زەپ دېۋەك ئىكەن ...

ـــ گېپىڭىز گەپمۇ؟ ۋاقتى كەلگەندە يېنىۋالامسىز يا؟

ـــ گېپىم گەپ، ئاۋۋال ئارىغا كىشى قويۇپ بېقىڭ...

ئۇلار ئەمدى قوغۇن پېلەكلىرىنىڭ ئارىسىدىكى قىردا يانمۇيان

ئولتۇردى. ھەر ئىككىسى بىر - بىرىگە تەلمۇرەتتى، بىر - بىرىدىن كۆزىنى ئۇزەلمەيتتى، ھېچقايسىسىنىڭ ئاۋۋال قوزغالغۇسى كەلمەيتتى.

— ئابايا قولىڭىز ئاغرىدىمۇ، ھەۋزىخان؟

— ياق ... قولۇم ئەمەس، سىزگە ئېچىم ئاغرىدى.

— ئۇنداق بولسا، مانا ئېڭىكىمنى تۇتۇپ بېرەي، يەنە ئىككىنى ئۇرۇۋېتىڭا، جۇگۇ - جۇگۇ...

— ئۇرسا ئۇرغۇلۇق، ماڭا نېمە ئىدى، شۇغىنىسى ئېڭىكىڭىز ئاجراپ كەتسە، بۇ كېچىدە داۋا ئىزدەپ ئاۋارە بولمىسۇن دەيمىنا.

— داۋاسىمۇ تېپىلىپ قالار؟... — ئابدۇللا ھەۋزىخاننىڭ كۆزىگە تىكىلدى.

ھەۋزىخان يەرگە قارىۋالدى.

— خوش ئەمىسە، ھەۋزىخان، خۇدايىمغا ئامانەت، ئېيتىڭا، يەنە كۆرۈشەلەيمىزمۇ؟

ئابدۇللا ئورنىدىن قوپۇپ ئېتىنىڭ ئالدىغا مېڭىۋىدى، ھەۋزىخانغا گويا يۇرىكى ئورنىدىن قوزغىلىپ كەتكەندەك بىلىندى. تىلى تۇتۇلۇپ ئارانلا گەپ قىلالىدى:

— كۆرۈشۈش نىيىتىڭىزلا بولسا...

ئابدۇللا ئاتقا مىنىپ بولغاندىن كېيىنمۇ خېلىغىچە ھەۋزىخانغا قاراپ تۇردى. كۆكتە ئاي ئۇزۇپ يۈرەتتى. تۇرۇم - تۇرۇم بۇلۇتلار دەريا دولقۇنلىرىدەك ئاقاتتى، ئات پۇشقۇراتتى، تېپىچەكلەيتتى. سۈتتەك ئاي نۇرى ئاستىدا، كېچىنىڭ سىرلىق جىمجىتلىقىدا ئۇ خۇددى رىۋايەتلەردىكى تۇلپارلاردەك ئاجايىپ گۈزەل، ھەيۋەتلىك كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ ئۇستىدە تىككىدە ئولتۇرغان نەۋقىران يىگىت بولسا، ئەنە شۇنداق تۇلپارنى مىنىپ يەتتە كۈدۈلۈك يولنى بىر كۈندە باسىدىغان باتۇر پالۋانلارغا ئوخشايتتى. ئۇ يىراقلاپ كەتتى؛ ئاخىر غايىب بولدى. ھەۋزىخاننىڭ قەلبىنى ئېيتقۇسىز پۇشايمان، ھەسرەت چۇلغۇۋالدى. كېچىنىڭ غۇر - غۇر شامىلى كۈچەيدى. شوخ شامال تىترەپ تۇرغان نازۇك يوپۇر-

ماقلارنىڭ بەرگىدىن، يىراقتىكى قۇم بارخانلىرىنىڭ ئاي نۇرىدا سۈتتەك پارقىراپ تۇرغان يۇزىدىن، ھەۋزىخانىنىڭ مەڭزىدىن سۈيۈپ قاچاتتى. قايتىدىن كېلىپ ئۇنىڭ چاچلىرىنى چۈۋۈپ، روملىنى ئۇچۇراتتى. ھەۋزىخانىنىڭ خىيالىمۇ تىنىمسىز شامالغا ئەگىشىپ يىراق - يىراقلارغا كېتەتتى...

ھەۋزىخان ئاجايىپ ئۇزاق ئىككى كېچە، ئۈچ كۈندۈزنى ئۆتكۈزدى. ئۇ كۈندۈزى مېڭىپ يۇرەتتى، كۈلەتتى. دادىسىغا، تۇغقانلىرىغا بىرنېمىلەرنى دەيتتى، ئەمما نېمە دېگىنىنى ئۆزى بىلمەيتتى. كېچىلىرىلا ئۇنىڭ ھەقىقىي ھاياتى باشلىناتتى. ئۇ ئۇيقۇ بىلەن ئويغاقلىقنىڭ، خىيال بىلەن چۈشنىڭ غۇۋا ئۇپۇقىدا ئابدۇللانى كۆرەتتى.

ئۇچىنچى كۈنى كېچىسى ئۇ تۈگىلۈكتىن چۈشۈپ تۇرغان ئاي شولىسىغا قاراپ ياتاتتى، تۇيۇقسىز ئۆگزە غىرىسلاپ قالدى. ئۆگزىدە كىمدۇر بىرسى ئاۋايلاپ مېڭىپ يۇرەتتى. ھەۋزىخان ئورنىدىن سەكرەپ قوپۇپ كەتتى. ۋارقىرىماقچى، ئاكىلىرىنى ئويغاتماقچى بولدى - يۇ، كۆڭلى بىر ئىشنى سەزگەندەك بولۇپ، تىلى سۆزگە بارمىدى. تۇيۇقسىز تۈگىلۈكتىن بىر باش كۆرۈندى ۋە ئارقىدىنلا:

— ھەۋزىخان! ھەۋزىخان ... — دەپ ئاستا توۋلىدى.

ھەۋزىخان قىن - قىنىغا سىغماي قالدى. يۈرىكى ئېتىلىپ چىقىپ كېتىدىغاندەك دۈپۈلدەيتتى.

— ۋاي خۇدايىم! ئابدۇللامۇسىز؟ چاققان چۈشۈپ كېتىڭ، ئاكىلىرىم تۇيۇپ قالسا...

— مېنى يەنە ھەيدەۋاتامسىزا؟ ئەمىسە، مەن... مەن...

تۈگىلۈككە چاپلىشىپ تۇرغان يىگىتنىڭ ئاۋازى تىترەيتتى، ئۇ قوپۇپ كەتمەكچىدەك بىر ھەرىكەت قىلدى - يۇ، قوپالمىدى... ھەۋزىخان ئىشكىنى قانداق ئېچىۋەتكىنىنى، ئابدۇللانىڭ ئۆيگە قانداق كىرگىنىنى بىلمىدى. پەقەتلا ئالدىدا ئۆزىگە تەلمۈرۈپ تۇرغان ئابدۇللانى كۆردى.

ئىككى تەن كۈچلۈك ھاياجاندىن لاغ - لاغ تىترەيتتى. بىھوش بىر ھالەتتە بىر - بىرىگە تەلپۈنەتتى - يۇ، قەدىمىنى يۆتكەشكە، سۆزلەشكە ھالى يەتمەيتتى. گويا ئىككىسى دۇنيانىڭ ئىككى چەتىدە تۇرغاندەك، بىر - بىرىگە يېتىش ئۈچۈن يۈز يىل كېتىدىغاندەك بىلىنەتتى... ئۇلار بىر - بىرىگە قاراپ ئېتىلدى، ئوت بولۇپ يانغان تەنلەر كىرىشىپ، تىنىقلىرى قوشۇلۇپ كەتتى. يىگىت قۇچىقىدا لاغىلداپ تىترەۋاتقان، ئېسىدەۋاتقان ھەۋزىخانى خۇددى كىچىك بالىنى كۆتۈرگەندەك ئىككى قوللاپ كۆتۈرۈۋالدى...

ئاسمانىڭ بىر بۇرجىكى ئاقىرىشقا باشلىغاندا ئابدۇللا ئۆيدىن غىپىدە چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا بوۋاينىڭ ئىشكى غىچىرلاپ ئېچىلىپ، ئۇنىڭ يۆتەل ئاۋازى، ئاھ - ئۇھلىرى ھويلىنى بىر ئالدى. ئۇ ئادىتى بويىچە لەنتى يۆتەل بىلەن بەل ئاغرىقىنى قوشۇپ تىللاپ، غۇدۇرغىنىچە ئېغىل تەرەپكە كەتتى.

ھەۋزىخان مەستخۇش ھالەتتە كۆزلىرىنى چالا يۇمۇپ ياتاتتى. ھاياجاندىن، شادلىقتىن قىنىدىن چىقىپ كېتەيلا دەپ قالغان يۈرىكى تېخى ئىزىغا چۈشمىگەن، ئىككى مەڭزىدىكى قىزىللىق — سۆيۈشنىڭ ھارارىتى ئۆچمىگەنىدى. ئۆزىچە كۈلەتتى، ئۆزىدىكى ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەرگە ھەيران قالاتتى. ئىلگىرى خوتۇنلۇق مەجبۇرىيىتىنى ئۆتەش ئۈنىڭ ئۈچۈن چىدىغۇسىز مۇشەققەتلىك ھاشار ئىدى. يۈرىكى مۇنداق سەكرەپ چىقىپ كېتىدىغاندەك سوقمايتتى، ھېچقاچان مۇنداق شادلىق ھەم بەختىيارلىق تۇيغۇسىغا چۆمۈلۈپ باقمىغانىدى. ۋۇجۇدىدا پەقەت ھايۋانلارچە بىر خىل تەقەززالىق بار ئىدى، ئارقىدىن قەلبىدە نەپرەت، يىرگىنچلا قالاتتى. تاڭ ئاتار - ئاتماي ئورنىدىن تۇرۇۋېلىپ، بويىنى سۇغا سېلىپ پاك - پاكىز بولغاندىن كېيىنلا يەڭگىللەپ راھەتلىنىپ قالاتتى. بۇگۈن بولسا تەن - تېنى، قوللىرىنىڭ ئۇچىغا قەدەر بىر راھەت ئىلكىدە، كۆڭلىدە قىلچە قورقۇنچ، دېلىغۇللۇق يوق. ئەكسىچە روھى ھەم تېنى بىردىنلا پاكلىنىپ، نۇرلىنىپ

كەتكەندەك يېڭىچە بىر سېزىم بار.
ئەتىگەنلىك داستىخان ئۈستىدە يەڭگىللىرى ھەۋزىخانىنىڭ كەيپىياتىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى سېزىشىپ، ھەيران بولۇشتى.

* * *

ھەۋزىخان يېقىنلا بىر يەردە ئات تۇياقلىرىنىڭ دۈپۈرلىگەن ئاۋازىدىن ئويغىنىپ كەتتى. گويا نۇرغۇن ئاتلار نەگىدۇر چېپىشىپ كېتىۋاتقاندەك ئىدى. ئۇ چۆچۈپ قۇلاقلىرىنى سىرتقا تىكتى. ئەمما، ئابايىقى ئاۋازلار نەگىدۇر غايىب بولۇپ، ئەتراپ تىماتاسلىققا چۆمدى. قاراڭغۇلۇق قوينىغا مەشئۇم بىر جىمجىتلىق يېيىلماقتا ئىدى. بۇ جىمجىتلىقنىڭ ئارقىسىدا نېمىدۇر بىرنەرسە يوشۇرۇنغاندەك بىلىنەتتى.
كىمدۇر بىرسى جان ـ جەھلى بىلەن ۋارقىرىۋەتتى:
ـــ ئوغرى! ئات ئوغرىسى، ۋاي، ئوغرىنى تۇتۇڭلار!
بىرسى پالاقشىپ يۈگۈرۈپ يەنە توختاپ قالدى. ئىشكىلەر غىچىرلاپ ئېچىلىپ ھەۋزىخانىنىڭ ئاكىلىرى چاپانلىرىنى يېپىنچاقلىغىنىچە ھويلىغا يۈگۈرۈپ چىقىشتى، نۇرغۇن كىشىلەر ھويلا، ئېغىل ئىشىكىنى ئېچىشىپ ئۆزلىرىنىڭ ئات ـ ئۇلاغ، جاندارلىرىنى ئېدىتلاپ باقتى. ئۆرىتۆپە بولۇشتى، خېلى ئۇزاق قىچە گۇدۇڭلىشىپ سۆزلەشتى. كېيىن ھەممىدىن دادىسىنىڭ بوغۇق يۆتەل ئاۋازى بېسىپ چۈشتى، ئۇ خىرقىراپ تۇرۇپ ئوغۇللىرىغا:
ـــ قوغلىغىنىڭلار بىكار، كۆزى بار ئىكەن كاساپەتلەرنىڭ... بۇ ئەتراپتىكى ھەرقانداق ئات بىلەن ئۇلارنى قوغلاپ يېتەلمەيسىلەر. ئەمدىكى گەپ خوتۇن ـ بالىلىرىڭلارنى ئۆيدىن چىقارماڭلار، ئىزنى بۇزۇۋۈەتمىسۇن، ـــ دېدى.
سەھەردە ئىزچى كەلدى. ئۇ تاغلىقلاردەك يوغان ئاق تەلپەك كىيگەن، چورۇق تارتقان، ئەللىك ياشلاردىكى پوقاق ئادەم ئىدى.

ئۇ تۇرقىغا خاس بولمىغان چاققانلىق بىلەن ئۆيلەرنىڭ ئەترا-پىدا، ئۆگزىدە بىردەم ئايلانغاندىن كېيىن، ھەۋزىخانىنىڭ ئاكىلىرىنى ۋە مەھەللىدىكى بىرنەچچە ئەرنى باشلاپ چوڭ يولغا چۇشۇپ كەتتى. بىر توپ كۆڭلەكچان، يالاڭ ئاياغ ئاياللار بىلەن بالىلار دەرۋازا تۇۋىدە تۇرۇپ، چاڭ توزۇتۇپ ئۇزاپ كېتىۋاتقان ئىز-چىلارنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تۇرغان ھەۋزىخاننى نېمىشقىدۇر بىر خىل ئەنسىزلىك ئىلكىگە ئېلىۋالدى. ئىزچىلار يىراقلاشقانچە ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ئەندىشە كۈچەيىشكە باشلىدى. ئۇ ئىككى قولىنى مەيدىسىگە ئېلىپ، ئىچ-ئىچىدىن قايناپ چىقىۋاتقان تىترەكنى باسماقچى بولاتتى - يۇ، باسالمايتتى.

شۇ كۈنى كەچتە ھەمراخان ھەۋزىخانىنىڭ يېنىغا كىرىپ ئىزچىلارنىڭ ئابدۇللانى تۇتۇپ مىدىر - مىدىر قىلدۇرماي يا-مۇلغا تاپشۇرۇپ بەرگەنلىكىنى يەتكۈزدى.

بىر ئۇقۇشماسلىقنىڭ يۈز بەرگەنلىكى ئېنىق ئىدى. ئەمما، ھەۋزىخان ئېغىز ئاچالمايدۇ، ئېغىز ئاچسىلا ئاكىلىرى ئالدىدا ئابدۇللانى تېخىمۇ چوڭ بالاغا تىقىدۇ.

يەنە ئىككى كۈن ئۆتتى، ئىزچىلار ئاتلىرىنىڭ ئات بېدىكلە-رى تەرىپىدىن ياقا يۈرتلارغا ئېلىپ كېتىلگەنلىكى توغرىسىدا خەۋەر ئېلىپ قايتىپ كېلىشتى. ئەسلىدە ئۇلار ئابدۇللا بىلەن ئاۋارە بولۇپ يۈرگەندە، ئوغرىلار بېدىكلەر بىلەن بىرلىشىپ ئاتلارنى يۆتكەپ بوپتۇ. كېچىكىپ ئەقلىنى تاپقان ئىزچى پېشا-نىسىغا پاققىدە بىرنى ئۇرۇپ: «ئەستاغپۇرۇللا، كۆرمەمدىغان، مەزلۇم خەقنىڭ كاساپىتىدىن مۇشۇنداق بوپتۇ ئەمەسمۇ؟» دەپلا قاپتۇ. باشقىلار بۇ توغرىسىدا قانچە ئېغىز تاتىلىسىمۇ، قايتا زۇۋان سۈرمەپتۇ.

ئات دەۋاسى بارا - بارا جىمىقتى. ئەمما، ھەۋزىخانىنىڭ ئاكا-لىرىنىڭ ئابدۇللاغا ساقلاپ كەلگەن خۇسۇمىتى يوقالمىدى. بۇ-لۇپمۇ ئىزچىنىڭ ئاشۇ بىر ئېغىز سۆزى ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە گۇ-

مان ئوتنى يېقىۋەتكەنىدى. ئۇلار يوشۇرۇنچە ھەۋزىخانغا كۆز ـ قۇلاق بولۇشاتتى. پۇرسەت تېپىپ ئابدۇللانى راسا بىر بابلاشنى كۆڭۈللىرىگە پۈكۈشكەنىدى. خۇددى ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكىنى سەزگەندەك، ئابدۇللامۇ شۇ ئىشتىن كېيىن بۇ تەرەپلەرگە ئاياغ باسمىدى. ھەۋزىخان بولسا بىر تۇغقانلىرىنىڭ كۆزىچىلا ئاچقىنىنى، قويغان ـ تۇتقىنىنى بىلمەيتتى، چاق ئالدىدا ئولتۇرۇپ ناخشىنى باشلايدىغان بولسا ئادەمنىڭ يۇرىكىنى پارە ـ پارە قىلاتتى.

* * *

بۇگۈن ھەۋزىخان ھەمراخان بىلەن بازارغا كىردى. بازار ئىنتايىن قىزىغان، ئادەملەر تىقما ـ تىقما بولۇپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى. ئۇلار ئىككىسى يۈزىنى ئېتىۋالغان بولسىمۇ، ئەتراپىغا ئېسەنگىرەپ قاراشلىرىدىن، سەل چەتكىرەك چىقىپ بىر ـ بىرىگە قاراپ تەمتىرەپ توختاپ قېلىشلىرىدىن كىمنىدۇر ئىز ـ دەۋاتقانلىقى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى. ھەر ئىككىلىسىلا روھسىز، بوشاشقان، بازارچىلار ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن پېتىشىپ، ئارقىغا تاشلاپ ئۇزاپ كېتىشىدۇ، ئۇلار بولسا بازار ئەترا ـ پىنى چۆرگۈلەپ كېتەلمەيدۇ.

ـــ پال ئاچمەن، پال ! ھەي بەندىلەر، پېشانىغا يېزىلغاندىن قۇتۇلۇپ بولماس ۋە لېكىن سەۋەب بىلەن سېۋەتتە سۇ توختىمايلا قالماس. ھەي بەندىلەر، ئاشقىنىڭ ئوتىدا ۋەيران بولغان مەشۇقلار، بېۋاپا دۇنيا سەۋداسىدا باغرى چاك بولغان بېچارىلەر...

يول ياقىسىدا كىرلىشىپ كەتكەن بوز كۆڭلىكىنىڭ يىرتىقلىرىدىن ئورۇق، قاپقارا بەدىنى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان ئەما پالچى ئولتۇرىدۇ. ئالدىدىكى پۇچۇق ھېجىرغا بىرنەچچە تال سېرىق مىس يارماق، داستىخانغا گىردە، كاكچىلار تاشلانغان. ھەۋزىخان ئۇنىڭ ئالدىغا يۈكۈنۈپ، تاۋاققا بىرنەچچە تال يارماق تاشلىدى.

ئەما ئاغزىدىن كۆپۈك قاينىتىپ ئىچىدە بىرنېمىلەرنى ئوقۇيتىتى. ئۇ بىرھازاغىچە لەۋلىرىنى مىتىلدىتىپ ئاندىن ئۇنلۇك سۆزلەشكە باشلىدى:

— كۆردۈم، كۆرۈۋاتىمەن... ئالدىمدا بىر سېكىلەك ئولتۇرىدۇ، شۇنداق ئۇز، لەۋەن... پېشانىسىدىن دىلىنىڭ يورۇقلۇقى، تېگىنىڭ ئېسىللىقى چىقىپ تۇرىدۇ. ھەي ئىسىت... ئىسىت... بىچارە سېكىلەك كۈنداشنىڭ قولىدا جېنىدىن ئايرىلىدىكەن، كۈنداشنىڭ...

— يۈم ئاغزىڭنى، ھۇ... شۇم ئېغىز قېرى! زۇۋانىڭمۇ كۆزۈگە ئوخشاش تۇتۇلۇپ قالار ئىلاھىم، زەھەر تىلىڭ قۇرۇپ كېتەر...

ھەمراخان پالچىنىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ بېرىپ تىللىدى، بېشىغا توقماق تەگكەندەك بوشىشىپ، جىمىقىپ كەتكەن ھەۋزىدىن تارتىپ يولغا ئېلىپ چىقتى. ئىككىيلەن ئارقىسىدىن بىرسى قوغلاۋاتقاندەك ئىتتىك ـ ئىتتىك ماڭاتتى. ھەمراخان خېلى يەرگىچە پالچىنى تىللاپ ماڭدى. ھەۋزىخان بولسا ئۆز خىيالى بىلەن. ئۇ ئابدۇللانىلا ئويلايتتى، ئۇنى كۆرۈش تەقەززالىقىدا يۈرىكى ئوت بولۇپ ياناتتى. «ئۇ نېمىشقا يوق؟ مېنى ئونتۇپ كەتكەندىمۇيا؟»

كۆڭۈل ئەينىكىدە ئاشۇ بىرلا پىكىر تەكرارلىناتتى. ئوت تىلىدەك لوغۇلداپ، كېڭىيىپ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئورىۋالاتتى. ئاشۇ لەنىتى خىيالنى ئۆزىدىن نېرى قىلىشقا قۇدرىتى يەتمەيتتى.

ئۇشتۇمتۇت ئۇنىڭ ئالدى تەرەپكە مەقسەتسىز تىكىلگەن كۆزلىرى بىردىنلا چاقناپ كەتتى. قاراڭغۇلىشىۋاتقان يەر ـ جاھان ئۇنىڭ كۆزىگە يورۇپ كەتكەندەك كۆرۈندى. كۆپكۆك ئاسمان گۈمبىزى ئاستىدا بوز بەلباغدەك سوزۇلغان يولنىڭ چېتىدە بىر ئاتلىق كىشى ئۇلارغا ئالدىنى قىلىپ تۇراتتى. قارىغاندا، ئۇلارنى ساقلاۋاتقاندەك ئىدى. ئۇنىڭ ئات ئۈستىدە تىككىدە ئولتۇرغان ئاشۇ قامىتىنى ھەۋزىخان ھەرقانداق جايدا تونۇۋالايتتى.

ھەمراخان ھېچ نەرسە كۆرمىگەندەك ئۆتۈپ كەتتى. ھەۋزىخان بولسا تۇرغان جايىغا مىخلىنىپلا قالدى.

ئابدۇللا ئاتتىن سەكرەپ چۈشتى:

— ھەۋزىخان!

...

ئۇ ئالدىراپ ھەۋزىخانغا ئېگىشتى:

— ھەۋزىخان، ماڭا نېمىشقا قارىمايسىز؟ مېنى مۇنداق قىيىنىماڭ، ئاران بالالىقتا بىر كۆرۈشەندە... مەن... راستىمنى ئېيتسام، مۇنداق ئۆتىۋېرىشكە چىدىمىدىم...

— چىدىمىغىنىڭىز يالغان، راست بولسا نەچچە ئاينىڭىياقى بىر كۆرۈشۈشنىڭ كويىدا بولماسمىدىڭىز!؟

— ماڭا نېمىشقىمۇ ئىشەنمەيدىغانسىز؟ كېچىلىرى ئۆيىڭىز-نىڭ ئەتراپىدا چۆرگۈلەپ يۈرگىنىمنى، ئۆيىڭىزگە كىرەلمەي نېمە بولۇپ كەتكىنىمنى بىر ئۆزۈم بىلىمەن، ئاندىن قالسا خۇدا...

— ئەمىسە... — ھەۋزىخاننىڭ ئاۋازى تىترەيتتى.

— گەپنىڭ ئوچۇقىنى قىلسام... مېنى كەمبەغەل ئىكەن دې-مىسىڭىز، ئىككىمىز...

ھەۋزىخان جادۇ كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىتىپ ئۇنىڭغا لەپپىدە بىر قاراپ قويدى - دە، سەل نېرىدىكى جىگدىلىككە كىرىپ نەم قىرغا ئولتۇردى. ئابدۇللا ئۇنىڭ ئالدىدا يەرگە يۈكۈندى. قوللىرىنى چىڭ تۇتۇپ، كۆزلىرىگە تەلمۈردى.

ئۇلار شۇ ھالدا ئولتۇرۇپ ئۇزاققىچە مۇڭداشتى. ئات ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا چۆرگۈلەيتتى، كېلىشكەن ئاياغلىرى ئاستىدا چۇلۇۋۇر خۇددى ئۇزۇن يىلاندەك سۆرۈلۈپ يۈرەتتى.

* * *

چۈش. پايانسىز جەزىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتكەن

هارۋا يولى خۇددى چەكسىز كەتكەن زەر رەڭ لېنتىدەك پارقىراي-
دۇ. ئۇ گاھ قۇم بارخانلىرى ئارىسىدا غايىب بولسا، گاھ زومچاق -
زومچاق يېشىللىقلار ئارىسىدا يوقاپ كېتىدۇ، تۇيۇقسىز يەنە كۆ-
رۈنۈپ يىراق - يىراقلارغا سوزۇلۇپ كېتىدۇ. يول تىپتىنچ،
ئىنس - جىنسىز. كېيىن يولنىڭ نېرىقى چېتىدە كىچىككىنە
قارا چېكىت پەيدا بولدى، بارا - بارا زورايدى، ئاخىر ئۇنىڭ بىر
ئاتلىق كىشى ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى. كۇننىڭ ئىسسىقلىقىغا
قارىماي، يوغان تەلپەكنى چۆكۈرۈپ كىيىۋالغان بۇ كىشى ئاتنى
بىر خىل يورغىلىتىپ ئارىباغ مەھەللىسىگە قاراپ ماڭدى. ئۇ
مەھەللىنىڭ چېتىدىكى تۇل خوتۇننىڭ ئىشكى ئالدىغا كېلىپ
ئاتتىن چۈشتى. ئىشىك ئالدىدا ئۇچ تۇپ ياڭاق دەرىخى بار ئى-
دى. ئېتىنى ياڭاق دەرەخلىرىنىڭ بىرسىگە باغلاپ ئۆيگە كىرىپ
كەتتى. ھايال ئۆتمەي، ئۆيدىن پەرەنجىلىك چاققانغىنا ئايال چىق-
تى. ئۇ كېيىكتەك چاققان قەدەملەر بىلەن مەھەللىنىڭ يۇقىرى-
سىغا يۈرۈپ كەتتى، ئۇ تولاراق قوناقلىقلارنى ئارىلاپ ماڭاتتى،
ئايىغى ئاستىدىن ھېلىدىن - ھېلىغا چېكەتكە، پاقىلار سەكرەپ
چىققاندا، چۆچۈپ ئۆزىنى ئۇياقتىن - بۇياققا ئاتاتتى. ئاخىر ئۇ
توپىلاڭ يولغا چۈشتى. يالاڭ ئاياغ پۇتلىرى بىلەن قېرى ئۇجمە-
گە يۆلەپ سېلىنغان تامغا ياماشتى. ھەش - پەش دېگۈچە چەتتە-
كى ئۆينىڭ ئۆگزىسىگە چۈشۈپ تۇڭلۇككە ئېڭىشتى. ئۇ يەردىن
خېلىلا چوڭ بىر بوغجۇمىنى كۆتۈرگىنىچە يولغا سەكرەپ چۈش-
تى. بىردەم توپا كېچىپ ماڭغاندىن كېيىن، قانداق كەلگەن بولسا،
شۇنداق تېزلىك بىلەن قوناقلىقلار ئارىسىغا كىرىپ كەتتى.

بىر ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتتى، باۋۇدۇناخۇنىڭ ھويلا ئىشە-
كى غىچىلداپ ئېچىلدى. سېرىق چېكىم گۈللۈك كۆڭ تاۋار كۆڭلەك
كىيگەن، پەرەنجىسىنى قولىدا كۆتۈرگەن ھەۋزىخان سىرتقا چىقىپ،
ئەتراپىغا ئالاڭلاپ قارىۋەتتى - دە، ئابايىقى ئايالىنىڭ ئىزىدىن كەتتى.
يىراقتا دۇنيادىن خەۋەرسىز بىر توپ يالىڭاچ بالىلار سۇيى تۇرۇپ قال-
غان ئېرىقتا لاي ئويناۋاتاتتى. ئۇلار بەدەنلىرىگە، يۈز - كۆزلىرىگە قاپقارا

لاي سۇرتۇڭالغان بولۇپ، يىراقتىن خۇددى بىر توپ ھىندى بالىلىرى دەك كۆرۈنەتتى.

ھەۋزىخان شۇ ماڭغانچە ئابايىقى ئۇچ توپ ياڭاق تۇڭىگە كېلىپ توختىدى. ئۇ يەردە ئۇنى يوغان تەلىپەك كىيگەن ئابدۇللا بىلەن بوغجۇملا كۆتۈرگەن ھەمراخان ساقلاپ تۇراتتى. ئۇ ئۇن - تىنسىز بېرىپ ھەمراخاننىڭ قولىدىن بوغجۇمىنى ئالدى. ئابدۇللا ئۇنى ئاتقا مىندۈر - مەكچى بولۇۋىدى، ئات تېپىچەكلەپ كەتتى. ئابدۇللا بىر قولىدا ئاتنىڭ ئېغىزدۇرۇقىنى چىڭ تۇتۇپ، يەنە بىر قولىنى ھەۋزىخانغا بەردى. ھەۋ - زىخان ئابدۇللانىڭ قولىغا تايىنىپ، پارقىراپ تۇرغان ئۇزەڭگىگە دەس - سەپ چاققانلىق بىلەن ئاتقا مىنىۋالدى. ئارقىدىن ئابدۇللامۇ مىندى.

— خوش، جېنىم ئادىشىم، ئامان بولساق كۆرۈشەرمىز، — ھەۋزە - خاننىڭ كۆزلىرى ياشقا تولدى، بوغۇزىغا بىرنەرسە كەپلىشىپ قالغاندەك بولۇپ ئاۋازى تىترىدى. ھەمراخان بولسا ھېچ نەرسە دېيەلمەي ئالىقا - لىرى بىلەن يۈزىنى ياپقىنىچە ئۆينىڭ ئارقىسىغا يۈگۈردى.

2

كېچە - كۈندۈز تىنماي يىغلاپ،
قوينۇم تولدى كۆز ياشقا.
يەنە يىغلاپ نېمە قىلاي،
قارا كۆزنىڭ كۆڭلى باشقا.
— خەلق قوشاقلىرىدىن

ئارىدىن بەش يىل ئۆتۈپ كەتتى. ھەۋزىخان بىلەن ئابدۇللا بۇ يىللارنى جاھاننىڭ بىر چېتىدە ئۆتكۈزدى. ئۇلار ئۆتكەن كۈنلەر ئۈچۈن پۈشايمان قىلغىنى يوق. ھال - كۈنى ھېچكىمدىن قال - غۇسىز، ھايات زوقى ۋە خۇشاللىقى چەكسىز ئىدى. ئاخىر ئاتا - ئانا، ئەل - يۇرت پىراقى ئۇلارنى ئارىغولغا قايتۇرۇپ كەلدى. كېلىپ ئەتىسىلا ھەۋزىخان ئېرىنى ئېلىپ دادىسىنى يوقلاپ بار -

دى. دادىسى بىلەن ئاكىلىرى قوڭاق ئېچىپ كۆتۈۋالغاندا، ئاب-دۇللانى «كۆيۈئوغلىمىز» دەپ ئەتىۋارلاپ، قىلغىلى قىلىق تاپال-ماي قالغاندا، ھەۋزىخاننىڭ كۆڭلىنى بېسىپ تۇرغان يوغان بىر تاش يەرگە چۈشتى. ئۇنىڭ يەنە بىر خۇشلۇقىمۇ بار، ئۇ بولسىمۇ بىر تۇغقىنىدەك يېقىن كۆرۈپ ئەزىزلەيدىغان ھەمراخانىڭ ئا-رىغولغا ياتلىق بولۇپ، ھەۋزىخان بىلەن بىر مەھەللىلىك بولۇپ قالغىنى.

ھەمراخان قىز ۋاقىتلىرىدىكى قەددى - قامىتىنى يوقاتقان بولسىمۇ، يەنىلا چىرايلىق ئىدى. يول ماڭغاندا لىغىرلاپ تۇرىدى-غان تولۇق بەدىنى، ئالمىدەك چوقچىيىپ تۇرىدىغان كۆكسى ئۇ-نىڭغا يېتىلگەن چوكانلارغا، ئانىلارغا خاس سالاپەت بەرگەنىدى. ئۇ كىچىك ئۆلۈپ كەتكەن ئىككى بالىسىنىڭ ئوت پىراقىنى ئۇنتۇپ، قايتىدىن ئېچىلىپ - يېيىلىپ، ھايات پەيزىنى سۈ-رۈشكە باشلىغانىدى. ئۇ گەپ قىلغاندا قاقاھلاپ كۈلەتتى، چېقىر كۆزلىرىنى ئويناتىپ ئەتراپىغا ئالاڭلاپ قارايتتى. ئەرلەرنى كۆرگەندە ھەر خىل خۇلقلارنى چىقىراتتى. شۇنىڭغا قارىماي ئۇ يەنىلا شۇنچە دىلكەش، كىشىنىڭ ئامراقلىقىنى كەلتۈرگۈدەك دەرىجىدە مۇلايىم، يېقىملىق ئىدى. قەدىناسلار قايتا تېپىشقاندىن بۇيان ئەتىگەن - ئاخشاملىرى بىر - بىرىدىن ئايرىلماي تېخىمۇ ئېچىل بولۇپ كېتىشتى. بۇ كۈنلەردە ھەۋزىخانغا ئۆز بەختىمۇ خۇددى ئون بەش كۈنلۈك تولۇن ئايغا ئوخشاش تولغاندەك بىلە-نەتتى. ئەگەر ئۇلار بالىلىق بولسا، ئۇلارنىڭ بەختىگە بەخت قو-شۇلاتتى، ھەر ئىككىلىسىنىڭ مۇرادى ھاسىل بولاتتى.

*　　*　　*

ئېتىزلىقلار ئارىسىدىكى يول، باغنىڭ سوقما تېمى، باغدىن سىرتقا چىقىپ تۇرغان شاختا غۇچچىدە غورا. ھەۋزىخان ئېگىزگە سەكرىدى. بولمىدى، يەنە سەكرىۋىدى، ئاخىر شاخنىڭ ئۇچىدىن

تۇتۇۋالدى، يەنە بىر قولىنى ئۇزارتىپ غورىلارنى ئۇزمەكچى بو-
لۇشىغا، يوغان بىر سېرىق ئىت ئېتىلىپ كېلىپ ئۇنىڭ ئېتى-
كىنى چىشلىدى. ئۇ ئۇنىڭ ئاغزىغا كۇچەپ بىرنى تەپتى. ئىت
تۇيۇقسىز قىزىل يۇزلۇك، ساقاللىق ئەر كىشىگە ئايلاندى. ئۇ
توختىماي ھىجىيىپ ھەۋزىخاننىڭ قولىغا ئېسىلاتتى. ھەۋزىخان
ئۇنىڭ قىزغۇچ، ھېسىپتەك تولۇق بارماقلىرىنى چىشلىمەكچى
بولدى، ئەمما ئۇ ئالدىدا تۇرغان كىشىنىڭ ئۆزىگە ئارقىسىنى
قىلىپ تۇرغان ئابدۇللا ئىكەنلىكىنى كۆردى. توۋا، ئابدۇللا ئىش-
تانسىز ئىدى. ئۇنىڭ يالىڭاچ ساغرىسى، پاچاقلىرى شۇنچە ئو-
چۇق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ھەۋزىخان خېلىغىچە چىڭ تۇتۇپ تۇرغان
شاخنى قويۇۋېتىپ، ئابدۇللاغا ئىشتان ئەكېلىپ بەرمەكچى بول-
دى. ئۇ يۇگۇرۇپ كېتىۋېتىپ نېمىگىدۇر پۇتلىشىپ يىقىلدى.
شۇنچە تىرمىشىپ زادىلا قوپالمىدى...

ھەۋزىخان يۇرىكىنى تاشتەك ئېغىر بىرنەرسە بېسىپ تۇرغان
ھالەتتە ئويغاندى، گاڭگىراپ ئۆينىڭ تام ـ تورۇسىغا، بۇلۇڭ ـ
بۇلۇڭلىرىغا قارىدى. توغرا، بۇ ئۆي ئۇنىڭ ئارىغولدىكى يېڭى
ئۆيى. ئەمما، ئۇ ھەر كۈنى ئەتىگەندە كۆزىنى ئېچىپلا ئۆزىنى تا-
مامەن يات بىر جايدا تۇرغاندەك سېزىدۇ. تۆت ئەتراپىغا، ئىشىك،
تۆڭلۈكلەرگە سىنچىلاپ قاراپ، ئۆزىنىڭ نەدىلىكىنى خېلى تەس-
تە ئەسكە ئالىدۇ. بۈگۈنمۇ شۇنداق بولدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ھې-
لىقى چۇش ئۇنى ئويغا چۆمدۇردى. ئۇ بىردىنلا ئۆزىدە ئوتتەك
تەشنالىقنى سەزدى. ئۇ خۇددى چاڭقىغان كىشىنىڭ سۇغا بولغان
تەشنالىقىدەك كۈچلۈك ئىدى ۋە بارغانسېرى كۈچەيمەكتە ئىدى.
شۇ چاغ ئۇنىڭ ھەمراخان بىلەن كۆرۈشكۈسى، ئۆزىدە بولۇۋاتقان
ئۆزگىرىشلەرنى ئۇنىڭغا ئېيتقۇسى كەلدى. ئۇ چاي قاينىتىۋې-
تىپ، ئېرى بىلەن چاي ئىچىۋېتىپ ھەمراخانىڭ يولىغا قارە-
دى. چۈشكىچىمۇ قارىدى، بۈگۈن ھەمراخان قارىسىنىمۇ كۆر-
سەتمىدى. نېمە بولدىكىنە؟ ئادەتتە بۇ ۋاقىتقىچە ئون قېتىم بې-
شىنى تىقىپ بولاتتى. چۈشلۈك غىزا ئۈستىدە ئۇ ئېرىگە ئېغىز

ئاچتى:

— بۇگۈن ھەمراخانغا نېمە بولغاندۇ؟ ئاغرىپ قالغاندىمۇيا! ئۇ ئابدۇللانىڭ ۋىللىدە قىزارغىنىنى سەزدى.

— ئۆيى بار ئادەم ... ئىشى چىقىپ قالغاندۇ، ھەرقاچان...

ھەمراخان كەچكە يېقىن كەلدى، يۈزىنى رومىلى بىلەن قىيا توسقىنىچە دەرۋازا تۈۋىدە بىردەم تۇرۇپلا كېتىپ قالدى. ھەۋزە-خان ھەمراخاننى ئۇزىتىپ كەينىگە ئۆرۈلگەن چېغىدا يۈزى قىپ-قىزىل بولۇپ ئۆپكىدەك ئېسىلغان ئابدۇللا بىلەن يۈزمۇيۈز ئۇچرىشىپ قالدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە قانداقتۇر بىر ئۇچقۇن چاقنايتتى. ئۇ ھەۋزىخانغا خۇددى يوچۇن ئادەمدەك قارىدى. ھەۋ-زىخان ئۇنىڭ ئاشۇ تۇرقىنى، ئاشۇ كۆزلىرىنى زادىلا ئېسىدىن چىقىرالمىدى.

* * *

سەرەتان مەۋسۇمى كىردى. ياز بويى ھەربىر تۇپ بۇغداينىڭ ئەتراپىدا نەچچە چۆرگۈلىگەن دېھقانلار تەييار بولۇپ قالغان ئەم-گەك مېۋىسىنى يىغىۋېلىشقا ئالدىرىماقتا. ئورمىنىڭ ئىسسىق-نى ھېچ نەرسىگە تەڭلەشتۇرۇپ بولمايدۇ. ئۇستىدىن ئوتتەك كۈن قىزدۇرسا، بۇغدايلىقتىن گۈپۈلدەپ ئىسسىق ھور ئۇرۇلىدۇ. دېھقانلار بۇ ھارارەتنى ئۇپ دېيىشىدۇ. كۈندۈزى شۇنداق ئىسسىق بولغىنىغا قارىماي، ئاخشىمى مۇزدەك سالقىن بولىدۇ. ئايدىڭدىكى غۇر — غۇر شامالدا ئورما ئورۇماقنىڭ ئۆزى بىر راھەت. جىمجىت سالقىن كېچىدە قۇلاق سالىدىغان بولسىڭىز، بۇغدايلىقنىڭ بې-سىق شاۋقۇنى ئىچىدىن «شىرت — شىرت»، «كىرت — كىرت» قىلغان ئاۋازلار ئاڭلىنىدۇ. ئايدىڭدا يوغان ئورغاقلار ۋالىلدايدۇ. تۇرۇپلا بىرلىرى مۇڭلۇق ئاۋازدا ناخشا باشلايدۇ، پەريادقا، پىغاز-غا ئوخشايدىغان ئاھاڭ كېچە ئاسمىنىدا لەرزان سوزۇلۇپ، كە-شىلەرنى ئاللىقانداق ئويلارغا سالىدۇ. ئۆتكەن ئىشلارنى، ئۆتۈپ

كەتكەن تالاي ئايدىڭ كېچىلەرنى ئەسلىتىپ، كۆڭۈلنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلىرىغا يوشۇرۇنغان نازۇك ھېسسىياتلارنى ئۇرغۇتىدۇ. قاراڭغۇلۇقتا كىملەردۇر سوزۇپ ـ سوزۇپ: «ئاھ... دەردىمـا!»، «ئۇھ» دەۋېتىدۇ.

كىتىر ـ كىتىر، شىتىر ـ شىتىر ئاۋازلار تېخىمۇ ئەۋجگە چىقىدۇ. كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە دەريادەك دولقۇنلىنىپ تۇرغان بۇغدايلار غايىب بولۇپ، ئۇنىڭ ئورنىنى دۆڭە ـ دۆڭە، باغلام ـ باغلام ئۇنچىلەر ئىگىلەيدۇ. ھارغان، ئاچقان، قاپاقلىرى بىر ـ بىرىگە چاپلىشىشقا باشلىغان دېھقانلار ئۇدۇل كەلگەن يەرگە، قۇرۇقراق قىرغا، ئۇنچە دۆڭلىرىگە ئۆزىنى تاشلاپلا ئۆلۈكتەك ئۇيقۇغا كېتىشىدۇ، تاڭ سۈزۈلۈپ، مەھەللە تەرەپتىن قېرى مە ـ زىنىڭ تىترەك ئاۋازى ئاڭلانغاندا، كۆچىلىك ھارغىنلىقتىن تاشتەك قاتقان، سىرقىراپ ئاغرىۋاتقان بەدىنىنى تەسلىكتە يۆتـ كەپ مەسچىتكە، ئۇ يەردىن ئۆيلىرىگە بارىدۇ. ناشتىدىن كېيىن يەنە كۈن تىكلەشكۈچە ئىشلەيدۇ.

ئورما مەن ـ مەن دېگەن دېھقانىنى سىنايدىغان مەيدان. ئور ـ مىغا بوش دېھقان دېھقان ئەمەس.

ئەتىيازدا ئابدۇللا دەريا بويىدىكى تىكەنلىككە بۇغداي تېرىـ غاندا، دېھقانلار:

ـــ قاراپ تۇرۇڭلار، ئابدۇللاخۇن بۇ يەرگە بۇغداي تېرىپ تـ ـكەن يىغىۋالىدۇ، ـــ دېيىشكەنىدى. كۈتىمىگەنىدە بۇ يەرنىڭ بۇغدايلىرى ھەممىدىن بەكرەك ئوخشىدى. مانا ئورمىمۇ كەلدى. بۇغدايلارغا تازا ئورغاق سالىدىغان پەيتتە ئابدۇللانىڭ بەدىنىنى چىيقان يارىسى بېسىپ كەتتى. جاراھەت خۇددى پۈتۈن بەدىنىگە يىلتىز تارتىپ كەتكەندەك پۈتى ساقايسا بېلىدە، بېلى ساقايسا قولىدا كۆكلەۋەردى. بۇغدايلار بولسا تۆكۈلۈپ كېتىۋاتاتتى.

ئۇلارنىڭ ئارا تام قوشنىسى روزىمەتاخۇن يارەملەشمەكچى بولۇۋىدى، ھەۋزىخان ئۇنىمىدى. ئۇنىڭغا قاراپ ئابدۇللامۇ بىرنەرسە دېيەلمەي قالدى.

روزنامەتاخۇن ئوتتۇز ئالتە - ئوتتۇز يەتتە ياشلاردىكى يوغان - يارپا ئادەم، ئۇنىڭ ئاق سېرىق چىرايىدا قىزغىلارنىڭكىگە ئوخشاپ كېتىدىغان سارغۇچ قىسىق كۆزلىرى ھەيبارلىق بىلەن چاقنايدۇ. چىرايلىقراق قىز - چوكانلارنى كۆرگەندە بولسا، بۇ كۆزلەر خۇمارلىشىپ يۇمۇلۇپ كېتىدۇ، قېلىن لەۋلىرىنى توخۇتىماي تەمشىتىدۇ. كىشىلەر ئۇنى «روزنامەت خوتۇنباز» دەپىشىدۇ.

ھەۋزىخانلار كۆچۈپ كەلگىنىگە ئۇزاق بولمىغان كۈنلەر ئىدى. بىر كۈنى ئەتىگەندە ئۇ غەلۋىر سوراپ تام قوشنىسىنىڭ ھويلىسىغا كىردى. روزنامەتاخۇن ھويلىدا كەتمەن دەستىلەپ ئولتۇراتتى. ھەۋزىخان ئۇنى كۆرۈپ ئۆزىنى دالدىغا ئالماقچى بولدى - يۇ، ئۇلگۈرەلمىدى. روزنامەتاخۇن ھەجىيىپ ئورنىدىن تۇردى:

— بولدى، بولدى، بىزدىن قاچمىسىلا، ھەۋزىخان، بىز دېگەن ئۆز ئادەم ئەمدى...

ئۇ غەلۋىرنى ئۆزى ئاچقىپ بەردى. تېخى ئۇنى ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ ياغلىما سۆزلەرنى ياغدۇرۇۋەتتى. ھەۋزىخان ئۇنىڭ قاراشلىرىدىن خۇددى يۇزىگە پاسكىنا بىرنەرسە چاپلىشىۋالغاندەك بىزار بولۇپ، ھويلىسىغا يېنىپ كىرىۋالغۇچە كۆزى تۆت بولدى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ھەۋزىخاننى يىراقتىن ئەگىپ يۈرىدىغان، يوللاردا ئۇچرىشىپ قالغاندا ئۆزىنى يوقىتىپ قويىدىغان بولۇپ قالدى. بىر قېتىم ھەۋزىخان ئۆيده ئۇن تاسقاۋاتاتتى، «توككىده» قىلىپ تۇڭلۇكتىن بىر تال چالما چۈشتى. ئارقىدىنلا يەنە بىرسى تاسقاپ قويغان ئۇنىڭ ئۈستىگىلا چۈشتى. ھەۋزىخان قولىغا كالتەك ئېلىپ ئۆيىنىڭ كەينىگە چىقىشىغا، كىمدۇر بىرسى پالاق - پۇلۇق قىلىپ قاچتى. ھەۋزىخان جىگده شاخلىرى ئارىسىدىن روزنامەتاخۇننىڭ كېلەڭسىز گەۋدىسىنى غىل - پال كۆرۈپ قېلىپ ئىچىده كۈلدى.

ئەنە شۇنىڭدىن تارتىپ ئۇنىڭ ھەۋزىخانلار بىلەن قېرىشقىنى قېرىشقان. ئۇ پات ـ پاتلا ئۇلارنىڭ يېرىگە ماللىرىنى قويۇۋېتىدۇ. بىر قېتىم ئۇلار يەر سۇغىرىۋاتقاندا ئۇ ئېرىقنىڭ قېشىنى قەستەن بۇزۇۋېتىپ، بىرمۇنچە سۇنى بىكارغا ئېقىتىۋەتتى. شۇ قېتىم سۇ نۆۋىتىنى كۈتۈۋاتقانلار كەتمەن كۆتۈرۈشۈپ كېلىپ ئابدۇللانى ئۇرماقچىمۇ بولۇشقانىدى. ئۇنىڭ خوتۇنى مۆھتەرەمخان بولسا تايىنى يوقلا بىر خوتۇن. خۇشى تۇتسا ھەۋزىخان دېسە، ھەۋزىخان دەپ قىلارغا قىلىق تاپالمايدۇ. تۇرۇپلا تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ، قاپاقلىرىنى سۇزۇپ تەتۇر قارايدۇ. لېكىنزە، ھەرقانداق چاغدا ئېرى بىلەن ھەۋزىخانغا كۆز ـ قۇلاق بولۇشنى ئېسىدىن چىقارمايدۇ. ھەۋزىخانمۇ «ساڭا قاراپ مەن، ئىشىككە قاراپ دەم» دېگەندەك ئىش تۇتۇپ، ئۇنىڭ تەبىئىتىدىكى تىنىمسىز ئۆزگىرىشلەرنى ئانچە پىسەنتىگە ئالمايدۇ.

ئايدىڭ ئاخشىمى ھەۋزىخان ئاق شايى ياغلىقىنى چېكىلەپ تېڭىپ، قوش ئەستەرلىك نىمچىسىنى يېپىنچاقلاپ ئېتىزلىققا ئۆزى چىقتى. بۇغدايلار ئۆستەڭنىڭ نەم ھىدى كېلىپ تۇرىدىغان مەيىن شامالدا يېنىك چايقىلاتتى. تولۇق، ئېغىر باشاقلار ئۇنىڭ قوللىرىغا، بىلەكلىرىگە سۇركىلەتتى، قىلتىرىقلىرى بىلەن غىدىقلايتتى، سەل نېرىدىن ئۆستەڭ سۈيىنىڭ شارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلىناتتى. ئۆستەڭ بويىدىكى قاتار تېرەكلەر خۇددى پايانسىز زېمىنىڭ قاراۋۇللىرىدەك بېسىق شاۋقۇن ئىچىدە سۇكۇتتە تۇرۇشاتتى. تېرەكلەرنىڭ ئۇستىدە قارا مەرمەردەك ۋالىلداپ تۇرىدىغان ئاسماندا يۇلتۇزلار گويا سانسىز نۇرلۇق كۆزلەردەك زېمىنغا تىكىلگەنىدى.

ھەۋزىخان چاپىنىنى قىرغا تاشلاپ قويۇپ، قولىغا تۇكۇرۈپ شارتىلدىتىپ ئورما ئورۇشقا باشلىدى... قانچىلىك ئورۇدىكى، ئىككى بىلىكى سىرقىراپ ئاغرىپ، قوللىرى ھېچ نەرسىنى سەزمەس بولدى. ئۇيقۇسى كېلىپ، بېشى ئېغىرلاشتى. بىر چاغدا ئولتۇرغان يېرىگە موك چۈشتى ـ دە، قاتتىق ئۇيقۇغا كەتتى. تۇ-

يۇقسىز ئۇنى ئېغىر بىرنەرسە بېسىۋالدى. يىرىك ساقاللىق ئې-
غىز ئۇنىڭ مەڭزىگە، لېۋىگە، بويۇنلىرىغا ئەسەبىيلەرچە سۇركە-
لەتتى. يوغان بىر قول ئاستا ـ ئاستا پەسكە سۈرۈلۈپ، ئۇنىڭ
مەيدىسى ئۇستىدە بىردەم توختىدى، ئارقىدىن يەنە پەسكە سۈرۈ-
لۈشكە باشلىدى. تاشتەك قاتقان ھەۋزىخان مىدىر قىلالمايتتى،
كۆزلىرىنى ئاچالمايتتى. ئۇ خىيالىدا ئۆزىنى ئۆيىدە دەپ بىلەت-
تى. تۇيۇقسىز، ئۇ يات بىر نەپەسنى سەزدى. دىڭىدە چۆچۈپ،
كۆزلىرىنى يوغان ئاچتى. قاراڭغۇلۇقتا ئۆزىگە بەكمۇ يېقىندىن
تىكىلىپ قاراپ تۇرغان ئوغرى مۇشۇكنىڭكىدەك بىر جۈپ كۆز-
نى تونۇپ، بەدىنىنى سوغۇق تەر باستى، يۈلقۇندى، سىلكىنىدى،
نەدىن كەلدىكىن، ئاجايىپ بىر كۈچنىڭ قۇدرىتى بىلەن ئۇستە-
لدىكى ئادەمنى ئىرغىتىپ تاشلاپ ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەت-
تى. غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ، ئورغاقنى ئىزدەشكە باشلىدى.
ئۇ بىسى پارقىراپ تۇرغان يوغان ئورغاقنى قولىغا ئالغاندا ئاباي-
قى ئادەم ئاللىقاچان كۆزدىن غايىب بولغانىدى. ئۇ باشقا بىرسى
ئەمەس، دەل روزىمەتاخۇن ئىدى.

* * *

ھەمراخان ئەتىگەندىلا بىر ئېتەك ئالما بىلەن بىر سىقىم
ئوسما كۆتۈرۈپ كەلدى. ھېجىر تاۋاقنى دۇم كۆمتۇرۇپ ئوسمىنى
سىققاندىن كېيىن، كۇپنىڭ يېنىدىكى نەم يەردىن ئۆزى قا-
چانلاردىدۇر تىقىپ قويغان پەلكۇچنى تېپىپ كەلدى ـ دە، ھەۋ-
زىخاننىڭ ئەينىكىنى سۈپىغا تىكلەپ، ئوسما قويۇشقا باشلىدى.
ھەۋزىخان ئالما يېگەچ ئۇنىڭ ئوسما قويۇشىغا قاراپ ئولتۇردى.
ئۇ ئوسمىنى ھەمىشە شۇنداق ئىنچىكە ھەم ئەگمەچ قويىدۇ.
قېشىغىلا ئەمەس، كۆزلىرىنىڭ ئەتراپىغا، كىرپىكلىرىگىمۇ قو-
يىدۇ. قىزىق، ئۇنىڭغا ھەرقانداق ئوسما شۇنداق يارىشىدۇ. كۆز-
لىرى يوغىناپ، قاش ـ كىرپىكلىرى تۆكۈلۈپ تۇرغاندەك كۆرۈ-
نىدۇ. ھەمراخان ئوسمىنى قويۇپ بولۇپ، چىت كۆڭلىكىنىڭ

ئېتىكى بىلەن ئۆزىنى يەلپۈپ ئولتۇردى. ھەۋزىخان ئەينەككە مەيۈس كۆز تاشلىدى، يېقىندىن بۇيان ئۇ ھەر قېتىم ئەينەك ئالدىغا كەلگەندە مۇشۇنداق مەيۈسلىنىدۇ. ئۇنىڭغا ئەينەكتە قاراپ تۇرغان ئورۇق، كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان، ئىككى مەڭزىنى قاپقارا داغ باسقان ئايال گويا تامامەن يات بىرسىدەك بىلىنىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى ھازىرغا قەدەر پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئايان. لېكىن، ئۇ ئالدىراپ خۇشال بولۇپ كەتمىدى. بۇ ھەقتە ئابدۇللاغا ئېغىز ئاچمىدى. ھەمراخان بىلەن بولسا خېلىدىن بېرى ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ پاراڭلاشقىنى يوق. ئۇ ئوسمىنى ھەمراخانىنىڭ كۆڭلىنى دەپ نېرى ـ بېرىدىن قويۇپلا يۈيۈۋەتتى، ھەمراخان بولسا ھەۋەس بىلەن يەنە ئۇچ ـ تۆت قېتىم سۇلاپ ئاندىن يۇدى. ئۇنىڭ ئوسمىسى بۇگۈنمۇ قانداق قويغان بولسا شۇنداق ئېچىپ قالدى.

ـــ «ئوسما ئامراققا ئەر ئامراق» دېگەن گەپ بىكار ئەمەس جۇمۇ، ھەمراخان، ئاي بولۇپ كەتتىڭلار، ئاي. مەھەللىنىڭ ئەر خەقلىرى خوتۇنلىرىغا قارىغىلى ئۇنىمىسا قانداق قىلغۇلۇق...

ھەمراخانغا ئامراقلىقى كەلگەن ھەۋزىخان ئۇنىڭ مەڭزىنى چىمداپ تۇرۇپ شۇنداق چېقىشتى.

ـــ ئو ... ھوش، قويسىلا خېنىم، ئەر خەق دېگەننى، ئوننىڭ بىر پۇللۇقى يوق... ساپلا ئۇجمە كۆڭۈل بىرنېمىلەر. كۆيدۈم ـ پىشتىم دەپ قولغا كەلتۈرۈۋالىدۇ، ئارقىدىن... ـــ ھەمراخان گېپىنى يۇتۇۋېتىپ ئالدىراپ ئورنىدىن تۇردى، ـــ خوش ئاداش، مەن كېتەي. ھېلىقى گاداي بەك كۈنلەمچى بولۇپ كەتتى، سايەمدىنمۇ كۈنلەيدۇ، تالاغا چىقسامغۇ بولدى، سوراققا تارتماي قالمايدۇ...

ـــ ھەرقانچە بولسىمۇ بىردەم ئولتۇرۇڭلا، ئوبدان ئاداش، بىردەم مۇڭدىشىپ ئولتۇرىمىز، ئۇزاق زامان بويتۇ ئىككىمىز مۇڭداشمىغىلى. سىلىگە ساقلاپ قويغان شۇنداق جىق گەپلىرىم بار دەڭلا...

ھەمراخان يېنىپ سۇپىدا ئولتۇرۇشىغا، كوچىدىن ئابدۇللانىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ روزىمەتاخۇن بىلەن پاراڭلىشىۋاتاتتى.

ھەمراخان قويۇپ ماڭدى. ئۇنى ئۇزىتىپ ئىشىككە چىققان ھەۋ-زىخان تەرى تۇرۇلگەن ھالدا كىرىپ كېلىۋاتقان ئابدۇللا بىلەن ئۇسۇشۇپ قالغىلى تاس قالدى.

— ماۋۇ بۇزۇق نېمىدەپ كەپتۇ، كۆزۈمگە سەت كۆرۈنۈپ!

ئابدۇللا ھەمراخانغا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ ئاغزىنى بۇزدى. ھەۋ-زىخانىنىڭ ھەيرانلىقتىن يوغان ئېچىلغان كۆزلىرىگە قارىمايلا بېرىپ سۇيىغا سوزۇلدى. تاكى ھەۋزىخان يۇزىدە جىگىردەك بە-لەن يۇمغاقسۇت لەيلەپ تۇرغان ئۇگرىنى ئالدىغا ئېلىپ كەلگەن-دە، ئاندىن ئورنىدىن تۇردى. ئاشنى بىر ئېغىز گەپ قىلماي ئە-چىپ، يەنە ئېتىزغا چىقىپ كەتتى.

... قاچانلاردىن تارتىپكىن ھەۋزىخان ئۆز بەختىنىڭ ئارىسىغا نېمىنىڭدۇر يوشۇرۇنغانلىقىنى سەزدى. ئۇ ئۇنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيتتى، قانداقتۇر بىر ئەندىشە كېچە - كۈندۈز يۈرىكىنى سىقاتتى، پات - پاتلا چۈشى بۇزۇلۇپ قالاتتى، كۆڭلىنىڭ چوڭ-قۇر بىر يېرىدە ئاشۇ نامەلۇم نەرسىنىڭ ئۆز بەختىنى ۋەيران قە-لىۋېتىشىدىن، ئۆمۈرلۈك داغدا قېلىشىدىن قورقاتتى. ئادەم مۇرادىغا يەتكەندە رىزقىمۇ تۈگەرىمىش. بەك قاملىشىپ كەتكەن ئىش چوقۇم بۇزۇلارىمىش... خۇدا ئۆزۈڭ پاناھىڭدا ساقلا. ھەۋ-زىخان ھەر قېتىملىق ناماز، دۇئالىرىدا چىن ئىخلاسى بىلەن شۇنى تىلەيتتى.

ئەمما، ئابدۇللا تۇرۇپ - تۇرۇپلا جىمغۇر، سوغۇق، يات ھەم سۇرلۇك بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالاتتى. ھەۋزىخان ئابدۇللانىڭ بۇ تۇرقىنى كۆرۈشتىن ئىككى كۆزى كور بولۇپ قېلىشنى ياكى ئۆلۈمنى ئەۋزەل كۆرەتتى. چۈنكى، ئۇ ئابدۇللانى ھېلىھەم جېنە-دىن ئەتىۋار كۆرەتتى. ئۇنىڭدىن بىرەمۇ ئايرىلغۇسى كەلمەيە-تتى. ئۇ ئۆيدىن چىقىپ كېتىشى بىلەنلا ئۇنىڭ پۈتۈن سەزگۈ ئەزالىرى قۇلىقىغىلا مەركەزلىشەتتى. قاچانكى ھويلا ئىشكى تاراقشىپ، تونۇش ئاياغ تىۋىشى ئاڭلانغاندا گۈلقەلبى ئې-چىلاتتى. كۈلۈپ، يۈگۈرۈپ ئابدۇللانىڭ ئالدىغا چىقاتتى، قولىغا

سۇ بېرەتتى، ئۇنىڭ يوغان قوللىرى بىلەن ئاپتاپتا كۆيگەن قارامتۇل قىزغۇچ يۈزىنى، بويۇن - باشلىرىنى يۇيۇشىغا، باداش-قان قۇرۇپ ئولتۇرۇپ ئىشتىها بىلەن غىزا يېيىشىگە قاراپ تۇيۇ-مايتتى. ئابدۇللا ئېغىلدا، هويلىدا ياكى ئۆگزىدە ئىشلەپ يۈر-گەندە، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن سايىدەك جىمجىت ئەگىشىپ يۈرەتتى. بەزىدە ئابدۇللا شارتتىدە كەينىگە ئۆرۈلۈپ، خىرىلداپ كۈل-گىنىچە ئۇنى بېلىدىن قۇچاقلىۋالاتتى، كىچىك بالىنى كۆتۈر-گەندەك كۆتۈرۈۋېلىپ ئۆيگە كىرىپ كېتەتتى...

ئەمما... ئۇ هازىر گويا ئۆيدە هەۋزىخانىنىڭمۇ بارلىقىنى بىل-مەيدۇ، سەزمەيدۇ ياكى بىلىشنى، سېزىشنى خالىمايدۇ. هەۋزىخان-غا كۈنلەپ - كۈنلەپ گەپ قىلمايدۇ.

* * *

ئۆيدە بۇغداي ئۇنى ئۈزۈلۈپ قالغىلى خېلى كۈنلەر بولدى. هەۋزىخان يوبدان بىلەن سىقىماقنى ئېتىۋېرىشتىن زېرىكتى. شۇڭا، ئابدۇللانىڭ قولى بوشىشىنى ساقلاپ تۇرماي، ئېشەككە بىر تاغار بۇغداينى ئارتىپ تۇغمەنگە ماڭدى. ئېتىزلىقلار ئارد-سىدىكى چىغىر يول كەنت سىرتىغا، يېقىندىلا ئېقىپ ئۆتكەن چوڭ سۇنىڭ ئىزى قالغان سايلىققا چىققاندىن كېيىن، كېڭىيىپ تەرەپ - تەرەپكە بۆلۈنۈپ يوق بولۇپ كېتەتتى. هەۋزىخان ئۆسۈ-تەڭنى بويلاپ ماڭدى، سەل نېرىدا بەش - ئالتە ياشلاردىكى ئىك-كى كىچىك بالا سۇ ئېقىتىپ كەلگەن شاخ - شۇمبا، دەرەخ يىل-تىزلىرىنى تېرىۋاتاتتى. ئاق ياغلىق ئارتقان بىر ئايال ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا ئېڭىشىپ بىرنېمىلەر قىلىپ يۈرەتتى. هەۋزىخان كە-چىكرەك، چىرايلىق ئوغۇل بالىغا زەن قويۇپ قاردى. ئۇ ئۆز با-لىسىنىڭمۇ ئەنە شۇنداق چىرايلىق بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتى.

دۆڭدە چوقچىيىپ تۇرغان كونا تۇغمەن يىراقتىنلا كۆزگە تاشلىناتتى. تۇغمەن بېسىق بولسا كېرەك، تۇغمەننىڭ تەسكەي

تەرىپىدىكى تام بويلاپ قويۇلغان يوغان كۆتەكتە ئۇچ ـ تۆت خوتۇن ئولتۇراتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە قوشنىسى مۆھتەرەمخانمۇ بار ئىدى. تۇڭمەن ئىچىدە قېرى تۇڭمەنچى بىلەن ئۇچ ياش يىگىت قولىلىرىنى بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ ئوڭدا يېتىشاتتى. تۇڭمەنچى بولسا سۇنىڭ گۇركىرىگەن ئاۋازىنى بېسىشقا ئۇرۇنۇپ، ئۇنلۇك ئاۋازدا رۇستەم داستانىنىڭ جەڭ قىسسىلىرىنى سۆزلىمەكتە ئىدى. يىگىتلەر ئېرىنچەكلىك بىلەن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ھەۋزىدىخانىنىڭ تاغىرىنى تامغا يۆلەكلىك تاغار ـ خالتىلارنىڭ يېنىغا تىزىپ قويغاندىن كېيىن يەنە جايىغا بېرىپ يېتىشتى.

ـــ ھەممىلىرى ھارمىغايلا.

ـــ ھارمىسىلا، ئۆزلىرى ئوبدان تۇرۇۋاتاملا؟

ئاياللار ئورۇنلىرىدىن سەل ـ پەل مىدىراپ ھەۋزىخانىغا ئورۇن چىقىرىپ بېرىشتى. ئەمما، ھەۋزىخانىنىڭ كېلىشى بىلەن ئۇزۇلگەن پاراڭ قايتا ئۇلىنالمىدى. ئارىدا خېلىغىچە ئوڭايسىز جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى. بىر ئايال زاغرا نان يەپ ئولتۇراتتى. ھەۋزىخانىنىڭ ئاشۇ نانىدىن يېگۈسى كەلدى. ئايالغا قاراپ ـ قاراپ قويدى ـ يۇ، سوراشتىن ئۇيالدى.

ـــ ئاڭلىساق، ھەمرا بىلەن كۆڭۈللىرى يېقىن ئىكەن، ـــ دەپ خىڭىلداپ گەپ باشلىدى بىر ئايال، ـــ ئۇ ھىدىققا دەيدىغان ئىسكىكى ئېغىز گېپىمىز بار ئىدى...

ئۇ ئاغىچا يۇغۇچىتەك قورۇق، بۇرنىنىڭ يېرىمىنى سىغلىس يەپ كەتكەن ئايال ئىدى. ھەۋزىخانىنىڭ غۇۋزىدە ئاچچىقى تۇتتى:

ـــ ھەمراخانىنىڭ بۇزۇقلۇقىنى ھەر قايسىلىرى بىلىشىدىكەدىلىغۇ، تىل قىسىنچىلىقلىرى بولمىسا، گەپنى ئۆزىگە دېيىشسىلە. مەن خەۋەرچىلىكنى ئەپلەشتۇرەلمەيمەن.

ـــ بۇزۇق بولماي نېمە ئىدى ئۇ! ئارىباغقا كەلگەندىن بېرى كۆرسۈك ئىتتەك سوكۇلداپ ھېچكىمنىڭ ئېرىنى ساق قويمىدى.

ـــ ئېرى بار خوتۇنغا كەلسە ـ كەلمەس قارا چاپلىشىۋەرمەسلە بولارمىكى، گەپنى قىلغان بىلەن ھۆددىسىدىن چىقماق تەس...

ئاياللار تۇشمۇتۇشتىن ھۇجۇمغا ئۆتتى:

ــ مانا مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن، بۇلتۇر قوناقلىقتا...

ــ مېنىڭ ئاشۇ مۆڭگە ئېرىمنىمۇ بوش قويمىدى ئۇ قېرى قانجۇق.

ــ ئىسىت، ھەسىناخۇن ئالتۇنغا بەرگۈسىز ئادەم ئىدى، ئاشۇ بۇزۇقنىڭ دەردىدە شوۋچى بولۇپ قالدى...

ھەۋزىخان قويۇپ كەتمەكچى بولغانىدى، ئەمما ئۇلگۈرەلمىدى. گەپ ـ سۆزسىز ئولتۇرغان مۆھتەرەمخان مەسخىرە ئاھاڭدا سۆز ئېچىپ قالدى:

ــ باشقا ئادەمغۇ بىرنۆرى، ئەرلىرى ئابدۇللاخۇنۇنىڭ يۇرۇش ـ تۇرۇشىغا بىر زەن قويۇپ باقسىلا.

ھەۋزىخان پېتىنى بۇزماي ئولتۇردى، ئەمما ئۇنىڭ يۈرىكىگە ئۆتكۈر بىر خەنجەر سانجىلىپ بولغانىدى.

ــ قايسى كۈنى ئېتىزلىقتا ئوت ئوتاۋاتسام، نېرى قاتتىكى جىگدىلىكتىن بىر ئەر بىلەن بىر مەزلۇم كىشىنىڭ گۇدۇڭ ـ گۇدۇڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئاستا ماراپ باقسام، كىم دېمەيلا، ئابدۇللاخۇن بىلەن ھەمراخان ! توۋا ئابدۇللاخۇن ئۇنىڭ قولىنى ئارقىسىغا قايرىپ تۇتۇۋاپتۇ، ئۇ بىر تۇرۇپ قېيىداپ قالغاندەك قىلىدۇ، بىر تۇرۇپ ۋىلىقلاپ كۇلىدۇ، ئىككىلىسى خۇددى بىر ـ بىرىنى يەۋېتىدىغاندەك قارىشىدۇ. چەتتە قاراپ تۇرۇپ يېرىلىپ كەتكۈدەك بولدۇم. شۇنداقمۇ تۇزكورلۇق بولامدىغان، خەق سېنى بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرسۇنۇ، سەن قويۇپ خەقنىڭ بېشىغا نىجاسەت تۆك... ھېلىقى يوغان سېرىق ئىتىمنى «ئالە پاچاقتىن» دەپ كۇشكۇرتىۋىدىم، ئىككىسىنىڭ ئاللا ـ تۇۋىسىنى چىقاردى تازا. ھى ـ ھى ـ ھى... ھا ـ ھا ـ ھا...

ئاياللار ھەمراخانىنى ئىت ئەمەس، ئۆزلىرى تالاپ پۇخادىن چىققۇدەك بولۇپ كۇلۇشتى.

ــ ئابدۇللاخۇنمۇزە... ھېچكىمگە كۆز سالمايدىغان ئادەك قىلاتتى، ئەسلىي...

ھەۋزىخان تامىنى تۇتۇپ تەستە ئورنىدىن تۇردى، ئېشەكنى ھەيدەپ ئۆيگە قايتتى.

* * *

كۇن غەربكە قيسىيىپ، ئاستا ـ ئاستا يىراقتىكى قۇملۇق-نىڭ كەينىگە چۆكۈپ كەتتى، ئەتراپ گۇگۈم پەردىسىگە ئورالدى. ئاسمانىڭ قۇياش پېتىپ كەتكەن بۇرجىكى خۇددى ئوت كەتكەن-دەك قىزارغاندى. ئۇ يەردە توپ ـ توپ قىزىل بۇلۇتلار ئۇزۇپ يۇرەتتى.

قاراڭغۇلۇق، سىياھتەك قاپقارا، باش ـ ئۇچى، چېكى يوق قاراڭغۇلۇق. يەر ـ جاھان ئاشۇ قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قېتىپ قال-غاندى.

كېچە تەڭ بولغاندا، يەرنىڭ تېگىدىن ئاياغ تىۋىشى كەلدى ۋە بارغانسېرى كۈچەيدى، ئۇ ھەۋزىخانىنىڭ قۇلاق تۇۋىدە توغرىراقى تومۇر ـ تومۇرلىرىدا ياڭراشقا باشلىدى. ئۇ قوللىرى بىلەن قۇ-لىقىنى ئېتىۋالدى، تۇگۈلۈپ كىچىككىنە بولۇپ كەتتى، قۇلىقد-نى مىڭ ئېتىۋالغىنى بىلەن بەربىر ئىدى، ئابدۇللا بەكمۇ خۇشۇاق، غىڭشىپ ناخشا ئېيتقىنىچە كىرىپ كەلدى. كۇپتىن سۇ ئېلىپ غۇرتۇلدىتىپ ئىچتى.

ـــ ھەۋزىخان! ـــ دەپ بوشقىنا چاقىردى ـ دە، سادا چىقمە-غاندىن كېيىن كۆرپە بىلەن تەكىيىنى كۆتۇرۇپ ئۆگزىگە ئۇخ-لىغىلى چىقىپ كەتتى.

ھەۋزىخانىنىڭ يۇرىكىگە بىر خەنجەر سانجىقلىق. ئۇ ئۇنىڭ يۇرىكىنى تىنماي قوچۇيدۇ. ھەۋزىخان ئازابتىن ئىڭرايدۇ، لاغ ـ لاغ تىترەيدۇ.

ئابدۇللانىڭ ئادىتى مۇشۇ. ھەر كۇنى تەڭ كېچىدە كېلىدۇ ـ دە، كۆرپە بىلەن تەكىيىنى كۆتۇرۇپ ئۆگزىگە ئۇخلىغىلى چىقىپ كېتىدۇ. كۇندۇزلىرى ھەۋزىخان ئالدىغا ئەكېلىپ بەرگەن ئاشنى

نېمىنى يەڭاتقىنىنى بىلمەيلا يېيدۇ. كۆزلىرى، لەۋلىرىدە خىيالىي بىر كۈلكە، تەگسىز بىر خۇشلۇق ئوينايدۇ.

بىر كۈنى ھەۋزىخان ئابدۇللاغا مىختەك قادىلىپ تۇرۇپ ئېغىز ئاچتى.

— ھەمراخانغا نېمە بولدىكى، قارىسىنىمۇ كۆرسەتمەيدىغان بولۇپ كەتتى...

ئابدۇللا دىككىدە چۆچۈپ، ھەۋزىخانغا ئەلەڭلەپ قارىدى، يۈزلىرى ئېسىلىپ قىپقىزىل بولدى، كۆزلىرىنى ئىتتىك ئەپقېچىپ يوچۇن بىر ئاۋازدا:

— ئا... ئانىسىنىڭ ئۆيىگە... كەتتىمىكىن... — دېدى دۇدۇقلاپ.

ھەۋزىخان ئابدۇللانىڭ ئالدىغا كېلىپ يۈكۈنۈپ ئولتۇردى.

— ئابدۇللاخۇن، ئىككىمىز قانداق ئېلىشىپ ـ تېگىشكەن، ئەسلىدە بارمۇ؟

— ھەئە...

— ئابدۇللاخۇن، پەشلىرىگە ئېسىلغان كۈنۈمدىن تارتىپ ھالا بۈگۈنگىچە يۈزلىرىنى يەرگە قارىتىدىغان بىرەر ئىش قىلدىممۇ يا؟

— ياق...

— بىرەر كۈن ئىسسىقسىز قويدۇممۇ؟ ياقىلىرىنى كىر قىلىپ قويدۇممۇ؟ ياكى سىلىگە قاپاق تۇرۇپ باققان يېرىم بارمۇ؟

— ...

— ئەمىسە ماڭا نېمىشقا قاپاق ئاچمايلا؟ نېمىشقا مېنىڭ يېنىمدىن ئەرۋاھنى يانداپ ئۆتۈپ كېتىلا؟ مەن سىلىنىڭ ھالال جۈپتىلىرى، كۆيۈپ ـ پىشىپ ئالغان خوتۇنلىرىغۇ؟ ئۆتكەن ئىشلارغا سالاۋات، مەنمۇ نەگە بارىدىغىز، نەدە تۇردىڭىز دېمەي، سىلىمۇ ئېيتمىسىلا، لېكىن تاماشا مۇشۇ يەرگىچە بولسۇنمىكى، بولمىسا...

— بولمىسا قانداق قىلىۋېتەرسەن؟

— سىلى كۆرسەتكەن تاماشىنى مەنمۇ كۆرسىتەلەيمەن!

ـــ قولۇڭدىن كەلگىنىنى قىل.

ئۇ شۇنداق دېدى ـ دە، يەنە ئۆگزىگە چىقىپ كەتتى. شوتا ئۇ ـ نىڭ ئايىغى ئاستىدا نالە قىلغاندەك غىچىلداپ كەتتى. ھەۋزىخان سۇپىغا ئۆزىنى تاشلىدى. ئۇ تىترەۋاتاتتى، ھۆركىرەپ يىغلىۋەتـ ـمەسلىك ئۈچۈن قوللىرىنى چىشلەيتتى. ئەما، قوللىرىنىڭ ئاغرىقىنى سەزمەيتتى. ئۇ ھېلىلا ئاڭلىغان سۆزلىرىگە ھېچ ئىـ ـشىنەلمەيتتى. ئۆزىنى خۇددى بىر يامان چۈش كۆرۈۋاتقاندەك سېزەتتى. ئۇيقۇدىن ئويغىنىشى بىلەنلا بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ يالغان بولۇپ چىقىشىنى ئارزۇ قىلاتتى. لېكىن، بۇ چۈش ئەمەس ئىدى.

ئۇ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ھەممىنى سېزىپ يۈرگەن بولسىـ ـمۇ، كۆڭلىنىڭ بىر بۇرجىكىدە پىلىلداپ تۇرغان: «بەلكىم ھەمـ ـمىسى يالغاندۇ، چۈشەنمەسلىكتۇ» دەيدىغان كىچىككىنە ئۈمىدمۇ يوق ئەمەس ئىدى. ئابدۇللا ئۇنىڭغا: «بۇ گەپلەر يالغان» دېگەن بولسىلا، ئۇ ئۇنىڭغا ئىشىنىپ قالغان بولار ئىدى. ئەما، ئابـ ـدۇللا ئۇنداق دېمىدى، يوشۇرۇپمۇ ئولتۇرمىدى ياكى ئەمدى ئۇ يولغا ماڭمايمەنمۇ دېمىدى. پەقەتلا «قولۇڭدىن كەلگىنىنى قىل» دېدى. ئاھ خۇدا! نېمە تارتقۇلۇقتۇ بۇ! بىچارە ئانا قىزىنىڭ بېشىـ ـغا مۇشۇ كۈنلەرنىڭ كېلىشىنى بىلەمدىكىن، دۇنيادا ئانا كۆڭلىـ ـدەك تۇيغۇن نەرسە يوق ئىكەن... ئۇ يېقىندا كۆرگەن چۈشىنى، دادىسىنى، ئاكىلىرىنى ئويلىدى. دەردىنى ھېچكىمگىمۇ ئېيتىالـ ـمايدىغانلىقىنى، بۇ دۇنيادا ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن سىردىشىدىغان، ئۇنىڭ ئۈچۈن ياش تۆكىدىغان بىرەر كىشىنىڭ يوقلۇقىنى، ئۆزىنىڭ نەقەدەر يالغۇز، يەككە ـ يېگانە ئىكەنلىكىنى ئىچ ـ ئىچىدىن ھېس قىلدى. شۇنداق ئەمەسمۇ، ئۇ يەنە كىمگىمۇ ئىچ ـ باغرىنى تۆكەلەيدۇ؟ ئابدۇللاغىمۇ؟ ئابدۇللاغا ئۆزىنىڭ ئېغىر ئاياغ ئىكەنـ ـلىكىنى ئېيتسۇنمۇ؟ ياق، ئۇ ئابدۇللانى بالا ئارقىلىق ئۆزىگە باغلىۋېلىشنى خالىمايدۇ. ئۇنىڭغا ئابدۇللانىڭ بۇرۇنقىدەك شەرتسىز، ئوتتەك قىزغىن مۇھەببىتى كېرەك. زۆرۈر تېپىلـ

غاندا، ئۇ قىلچە ئىككىلەنمەي يەنە بىر قېتىم دادىسىنىڭ ئالدىغا كېتىدۇ. ئۆزىنىڭ ھامىلىدار بولغانلىقى، ھەتتا بۇ دۇنيادا ئۇلار ئىككىسىنىڭ قوشۇلۇشىدىن ئاپىرىدە بولغان بىر كىچىك جان بار ئىكەنلىكىنى ئۇنىڭغا ئۇقتۇرمايدۇ.

ئۇ ئەمدى ئابدۇللانى قايتۇرۇۋالماسمۇ؟ ھەمراخاندا بار چىراي، خۇلق ئۇنىڭدا يوقمۇ؟ ئۇ لەۋلىرىنى قاتتىق چىشلىگەنچە چوڭقۇر خىياللارغا چۆكتى.

* * *

سۇپىدىكى داق كىگىز ئۈستىگە چاپلىشىپ ياتقان ھەۋزىخان ھەر كۈندىكى ئاۋازنى يەنە ئاڭلىدى.

يەرنىڭ تېگىدىن كېلىدىغان بۇ ئاۋاز ــ ئابدۇللانىڭ يالاڭ ئاياغ پۇتلىرىنىڭ ئاۋازى ئۇنىڭ يۈرىكىنى جىغىلداتتى. ئۇنى ھەر كۈندىكىدىن ئۆتە قورقۇنچ، ساراسىمىگە سېلىپ قويدى. بىراۋنىڭ ئىشىكىنى سىلاشتۇرۇپ ئاچقان ئاۋازى، زەنجىرنىڭ بوشىنىشىرىقلىشى، ئىشىكنىڭ غىچىلدىشى...

ئاياغ تىۋىشى بارغانسېرى يېقىنلاشتى، ھەۋزىخاننىڭ يېنىدا تېخىمۇ ئاستىلاپ يەنە يىراقلاپ كەتتى. شوتا غىچىلداپ نالە قىلىپ توختاپ قالدى. ئەتراپ بىردىنلا چەكسىز جىمجىتلىققا چۆمدى. ھەۋزىخان گۈپۈلدەپ سوقۇۋاتقان كۆكرىكىنى كۈچ بىلەن بېسىۋېلىپ، ئاستا ئورنىدىن تۇردى. شوتىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۆزىنىڭ تامدىكى سايىسىغا قاراپ بىرپەس تۇردى. يوتىسىغا چۈشۈپ تۇرىدىغان ئىككى ئۆرۈم چېچىنى بىر - بىرىدىن چۈۋۈپ يەلكىسىگە سېلىندۇردى، ئىلگىرى ئابدۇللا ئۇنىڭ چاچلىرىنى چۈۋۈپ ئويناشنى ياخشى كۆرەتتى. ئۇنىڭ چاچلىرىنى قوللىرىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ سىلايتتى. يۈزىگە، لەۋلىرىگە سۈرەتتى، ئاھ... ئەمدىچۇ؟

ھەۋزىخان شوتىنى غىچىلداتماسلىققا تىرىشىپ، بالداقلى-

ىرىغا ئاستا دەسسىدى.

ئۆگزە ئاي نۇرىغا چۆمۈلگەنىدى. بىر ياقتا قاتار قىلىپ تىزىلغان يېڭى ئورۇلغان بېدىلەردىن چۈچۈمەل خۇش پۇراق كېلىپ تۇراتتى. ھەۋزىخان كۆرپە ئۈستىدە پۇت ـ قوللىرىنى كېرىپ ئوڭدىسىغا ياتقان ئابدۇللانىڭ يېنىغا تىز چۆكتى، قول ـ لىرىنى مەيدىسىگە ئېلىپ ئۇنىڭ چىرايىغا ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق تەلمۈردى.

ئۇ ئۇخلاپ ياتىدۇ. تۇرۇپ ـ تۇرۇپ يېنىككىنە خورەك تار ـ تىپ قويىدۇ، لەۋلىرىدە ئۆزگىچە بىر خاتىرجەملىك، بەخت جىلۋىلىنىدۇ. ئوچۇق ياقىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان يۇڭلۇق كەڭ كۆكرىكى كۈچلۈك نەپىسىگە ئەگىشىپ، دەم كۆتۈرۈلۈپ، دەم چۈشىدۇ. بىلەكلىرى خۇددى بىرسىنى قۇچاقلاشقا تەيـ ـيارلانغاندەك ئىككى ياققا تاشلانغان، يېرىم يۇمۇلغان بارماقلـ ـرى ئۆزىچە قىمىرلاپ قويىدۇ. بىر ۋاقىتلاردا مۇشۇ قوللار ئـۇ ـنىڭغا تەۋە ئىدى، ئۇنى ئۇستىخانلىرىنى سۈندۈرۈپ قويغـۇدەك دەرىجىدە چىڭ قۇچاقلايتتى، كۆتۈرۈۋالاتتى. ئەمدى بولسا باش ـ قار بىرسىنى قۇچاقلايدۇ، بەلكىم كۆتۈرۈپمۇۋالىدىغاندۇ...

ھەۋزىخاننىڭ كۆز ياشلىرى بۇلاق بولۇپ ئېقىشقا باشلىدى، ئىسسىق كۆز يېشى ئۇنىڭ ئاغزىغا، بوينىغا ئېقىپ كىرەتتى. ئۇ جالاقلاپ تىترىگىنىچە ئاستا ئابدۇللانىڭ يېنىغا سۇرۇلدى. قوللىرى بىلەن ئۇنى مەھكەم قۇچاقلىۋالدى، يۈزىنى ئۇنىڭ يۈزىگە، لەۋلىرىگە سۈركىدى. ئەمما، ئابدۇللا خۇددى بىر پارچە تاشقا ئوخشاش قىمىر قىلماي ياتاتتى، ئۇنىڭ ئەسەبىيلەرچە سۆيۈشلىرى، ئەركىلىتىشلىرىگە پەرۋاسۇ قىلمايتتى...

*　　*　　*

ھەۋزىخان ھەپتىدىن بېرى چىگىپ تەييارلاپ قويغان بوغجـ ـىسىنى كۆتۈرۈپ ئىشىكتىن نەچچە قېتىم چىقتى، بىرنەچچە قە ـ

دەم ئالا ـ ئالماي، خۇددى بوينى ئارقىسىدىن باغلانغاندەك يەنە كەينىگە قايتتى.

قوناقنىڭ ئوتنى كىم ئوتايدۇ؟ مالغا ئوتنى كىم ئالىدۇ؟ تۈگ-مەنگە تاشلاپ قويغان ئۇگۇتنى كىم ئەكىلىدۇ؟ ئېتىزلىقتىن ھەر-يىپ ـ ئېچىپ كەلگەندە ئۇنىڭ ئالدىغا كىم ئىسسىق تاماق ئاچ-قىدۇ؟

ئۇ بەختلىك كۈنلىرى ئۆتكەن ئاشۇ ئۆيىدىن يامانلاپ كەتكۈسى يوقلۇقىنى ئەنە شۇنداق باھانىلەر بىلەن ياپماقچى بولاتتى، تۇرۇپلا بىر نۇقتىغا تىكىلىپ قالغىنىچە ئابدۇللانىڭ مۇزدەك چىرايىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، خورلۇقنى ئىچىگە سىغدۇرالماي ئالدىغا قاراپ تېز ـ تېز مېڭىپ كېتەتتى. مېڭىپ ـ مېڭىپ قەدەملىرى بارغاس-سېرى ئاستىلايتتى، پات ـ پات كەينىگە بۇرۇلۇپ قارايتتى. ھېچ-كىمنىڭ قارىسىنى كۆرمىگەندىن كېيىن، چوڭقۇر بىر خورسىنىپ قەدىمىنى تەستە يۆتكەشكە باشلايتتى... ئاھ، خوتۇن كىشى! ئېرد-نىڭ مۇھەببىتىدىن ئايرىلغان خوتۇن كىشى خۇددى شېخىدىن ئايرىلغان ياپراق، يىپى ئۈزۈلگەن لەگلەك، جاڭگالدا توپىدىن ئاي-رىلغان قوزا. ئۇنىڭ دەردىنى، ئاچچىق ھەسرىتىنى بېشىغا كەل-مىگەن ئادەم مەڭگۇ ھېس قىلىپ يېتەلمەيدۇ.

ھەۋزىخان يول بويىدىكى ئېرىق لېۋىگە كېلىپ ئولتۇردى. بوغجۇمىسىنى بىر يانغا قويۇپ، قوللىرىنى سۇغا تىقتى. قويۇق ئۆسكەن قىياق، پاقا يوپۇرماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن شىلدىرلاپ ئېـ-قىپ ئۆتىدىغان بۇ سۇ شۇنچىلىك سۈزۈك ئىدىكى، ئېرىق ئاس-تىغا تىنىپ قالغان سارغۇچ يېشىل مۇخ قاپلىغان لاي ـ لاتقىلار، ئۇششاق رەڭدار تاشلار، غۇزۇمەك ـ غۇزۇمەك، قاپقارا، قىلدەك ئىنچىكە يىلتىزلارغىچە مانا مەن دەپ ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. شوخ غەمسىز سۇ ئۇششاق دولقۇنلىرىنى ھاسىل قى-لىپ، ئۇنچە چاچرىتىپ مەنزىلگە ئالدىرايتتى. كۈچى يەتكەن-لىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆز يولىدا ئېلىپ ماڭاتتى. غولىدىن ئايرىلغان بىر تال شاخ ئېقىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئۇچى

تەرىپىدىكى يۇمران، كىچىككىنە بېشىل يوپۇرمىقىدا قانىتى زەخمىلەنگەن ئالتۇن رەڭلىك خانقىز ئولتۇراتتى. ئۇ قاناتلىرىنى دىرىلدىتىپ پەرۋاز قىلىشقا تەمشىلەتتى، مەقسىتىگە يېتەلمىگەندىن كېيىن ھەريان ئۆمىلەپ، بۇ غايەت زور ئېغىرلىق كۇچىدىن قۇتۇلۇشقا ئۇرۇناتتى. شاخ بولسا چۆكۇپ كېتىۋاتاتتى. خانقىزنى پاناھىغا ئالغان يوپۇرماق تىترەيتتى، سىلكىنەتتى...

ھەۋزىخاننىڭ قۇلىقىغا قىلدىن ئىنچىكە، ئارانلا پەرق ئەتكىلى بولىدىغان زەئىپ ناله ـ پەرياد ئاڭلانغاندەك بولدى. ئۇ سەكرەپ قوپۇپ، ئېغىپ كېتىۋاتقان شاخنى سۇزۇۋالدى. خانقىز ئۇنىڭ قوللىرىدا ئۆمىلەشكە باشلىدى، ھەۋزىخان بارماقلىرىنى كېرىپ جىممىدە تۇردى. ئۇ ئۇچۇپ كېتەلەرمۇ؟ ئەگەر ئۇچۇپ كېتەلىسە، ئابدۇللا مېنى ھېلىھەم ياخشى كۆرىدۇ، ئەگەر ئۇچۇپ كېتەلمىسە...

خانقىز ئۇنىڭ باش بارمىقىغا چىقتى، باش بارمىقىنىڭ ئۇچىدىن كەينىگە قايتىپ يۇقىرىغا قاراپ ئۆمىلەشكە باشلىدى، يەنە كەينىگە قايتتى. چىمەلىتەك بارمىقىنىڭ ئۇچىغا كەلگەندە تۇيۇقسىز ۋالىداپ تۇرىدىغان سۇپسۇزۇك قاناتلىرىنى كېرىپ ھاۋاغا يېنىككىنە كۆتۇرۇلدى.

ئۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ! ئۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ!

ھەۋزىخاننىڭ قەلبىدىكى غەزەپ، خورلۇق پاك ـ پاكىز يوقالدى، ئۇ ۋۇجۇدىنى ئورىۋالغان خۇشاللىقتىن خۇددىنى يوقىتىپ ئالدىراپ ئورنىدىن تۇرۇۋىدى، بىردىنلا كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. يۇرىكى سېلىپ تېنىنى سوغۇق تەر باستى. ئۇ تۇنۇگۇن ئەتىگەندىن تارتىپ ئاغزىغا بىرنەرسە سالمىغانىدى. ئۇ بىر تۇپ جىگدىنىڭ يىرىك قوۋزىقىغا پېشانىسىنى تىرەپ تۇرغىنىدا قورسىقىدىكى بالا تەۋرەپ كەتتى، بۇ تۇنجى قېتىملىقى ئىدى. ھەۋزىخان ۋۇجۇدى لەرزىگە كەلگەن ھالدا تېخى دۇنياغا كەلمىگەن پەرزەنتىنىڭ ھەربىكىتىگە زەن قويۇپ، ئۇ

نىڭ جان ـ جەھلى بىلەن ئۆزىنىڭ بىقىنلىرىغا تېپىۋاتقان قىزغۇچ، كىچىككىنە پۈتىنى، مەھكەم يۇمۇلغان مۇشتلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى.

*　　*　　*

ئاشۇ كۈنى سەھەردە پادىچى بالا قويلىرىنى كەنت سىرتىغا ھەيدەپ چىقىپ كېتىۋاتقىنىدا، ئاسمانىنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدىن قانەتلىك يامراپ كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئاجايىپ بىر قىزىللىقنى كۆرۈپ ئىختىيارسىز ئىچىدە دۇرۇت ئوقۇدى. بۇ قىزىللىق ھەر كۈندىكىدەك سۈپسۈزۈك ۋە پاك قىزىللىق ئەمەس ئىدى. ئۇ خۇددى يىراق ئۇيۇقتا جان تالىشىپ ياتقان بىر گىگانت ئادەمنىڭ تومۇرىدىن بۇلدۇقلاپ ئېتىلىپ چىقىۋاتقان قانغا ئوخشاش ھەش ـ پەش دېگۈچە ئاسمان بېتىنى قاپلىدى. بىر-پەستىلا پايانسىز قۇملۇق ئېتىز ـ باغلار، دېھقان ئۆيلىرى ياڭاق دەرەخلىرى تامامەن توق قىزىل قان رەڭگىگە كىردى. تاكى قۇياش قۇملۇقنىڭ نېرىسىدا پەيدا بولۇپ نەيزە بويى ئۆرلىگەنگە قەدەر بۇ قىزىللىق يوقالمىدى. شۇ كۈنى نۇرغۇن كىشىلەر پادىچىغا ئوخشاش ساراسىمە ئىچىدە قېلىشتى. مەسچىت ئىمامى ئۇنىڭغا ئاخىر زامانىنىڭ يېقىنلىشىپ قالغانلىقىنىڭ بېشارىتى دەپ تەبىر بەردى. ئەمما، كىشىلەر بەلەن تەڭلا ئويغانغان ھايات تەشۋىشى ئۆزىدىن باشقا ھەممىسىنى ئۇنتۇلدۇرۇشقا قادىر ئىدى. دەرۋەقە، ئۇزۇن ئۆتمەي ھايات يەنە ئىزىغا چۈشتى.

چۈشلۈك غىزاغا قوپقان ھەۋزىخان قازانغا ئۇششاق توغرالغان قۇرۇق ياغ بىلەن چامغۇرنى تاشلاپ تۇۋاقنى ياپتى ـ دە، ئاباياىلا يۇغۇرۇپ قويغان خېمىرنى يېيىشقا باشلىدى. ھەربىر ئېگىلگەندە ئۇزۇن ئىككى ئۆرۈم چېچى مۇرىسىدىن ئارتىلىپ ئالدىغا چۈشۈۋالاتتى. بىلەكلىرىگە چوڭ كېلىپ

قالغان كۆموش بىلەزۈكىمۇ تاراقلاپ ئاشتاختىغا ئۇرۇلاتتى. ئۇ بىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ، بىلەزۈكلىرىنى چىقىرىپ، كات ساندۇقىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ قويدى. ئارقىسىغا يېنىككىنە چايقىلىپ چاچلىرىنى كەينىگە تاشلىۋېتىپ يەنە سۈپرىغا ئېڭىشتى. قەغەزدەك نېپىز يېيىلغان خېمىرنى نوغۇچ بىلەن ئەپچىل قاتلاپ، قولىغا ئاش پىچىقىنى ئالدى. ئۇ ئۇزۇن، ئىنچىكە، ساپلىرىغا سۆڭەكتىن خىلمۇخىل نەقىش ئويۇلغان پىچاق ئىدى. ئۇلار تاغدا تۇرۇۋاتقان چاغدا ئابدۇللا ئۇنى بىر قويچىدىن سورىۋالغانىدى. پىچاقنىڭ ئاشتاختا ئۈستىدىكى رېتىملىق ھەرىكىتىگە ئەگىشىپ خېمىر چاچىتەك كېسىلىشكە باشلىدى. ھەۋزىخاننىڭ خىيالى بولسا بۇ يەردە ئەمەس، ئابدۇللانىڭ ئاخشامقى سۆزلىرىنى تەكرارلايتتى:

— ئاشۇ چاغدا مېنىڭ كۆزۈم قارىغۇمىدەكىن، ھەمراخان كۆز ئالدىمدا يۈرسە، قانداق بولۇپ ئۇنى ئەمەس، سېنى ئالغان بولغىيدىم؟ سەن مېنى موللىغا ئوقۇتۇۋالغانمىدىڭ يا؟...

ھەۋزىخان ئۇنىڭ گېپىگە كۈلدى، يۈرىكىدە قايىنىغان يېغا ئۇنىڭ ئاغزىدىن كۈلكە بولۇپ چىقتى، ئەمما ئىچى زەھەرەدەك ئاچچىق زەردابقا تولدى. كېچىدە يىلان چېقىۋالغاندەك تولغىنىپ چىقتى، كىرپىك قاقمىدى. ئارىلىقتا ئازغىنا كۆز يۇمغان بولسىمۇ، قارا بېسىپ ئويغىنىپ كەتتى. ئاشۇ قاپقاراڭغۇ ئۇزاق كېچىدە ئۇ ئابدۇللا بىلەن نائىنساب ھەمراخاندىن ئۆچ ئېلىشنىڭ خىلمۇخىل پىلانلىرىنى تۈزۈپ چىقتى.

ئەتىگەندە ھەمراخان بىلەن بولسا ياخشىلىقچە، بولمىسا ياماناقچە گەپلەشمەكچى بولۇپ بېرىۋىدى، ھەمراخانىڭ مۆرىسىگە ئېرى ئۇنى ئانىسىنىڭكىگە كەتكەن دەپ ئۆيگە كىرگۈزمىدى.

ھەۋزىخان چۆپنى كېسىپ بولۇپ بېلىنى رۇسلىشىغا، كىمدۇر بىرسى ھويلىغا پالاقشىپ يۈگۈرۈپ كىرىپ كەلدى.

— ھەۋزىخان، ۋاي ھەۋزىخان، خەقلەر بۇرنىڭىزنىڭ ئاستىدا تاماشا قىلىۋاتسا، نېمە ئىش قىلىپ ئولتۇرىدىغانسىز! بولۇڭ دەي-

مەن، بولۇڭ! ئابدۇللاخۇن ھېلىقى بىرنېمە بىلەن چۆنەكلىكتە...

ھەۋزىخاننىڭ كۆز ئالدىدا چاقماق چېقىلغاندەك، خىيالىدا نېمىدۇر بىرنەرسە گۈپپىدە يىقىلغاندەك بولدى، نېمىلەردۇر قاراسلاپ سۇنۇپ ۋەيران بولدى، كۆزلىرىدىن ئوت يېنىپ ژۇ-جۇدىنى تىترەك باستى. ئۇ خۇدىنى يوقاتقان ھالدا سىرتقا قاراپ يۈگۈردى، قولىدا ئاش پىچىقىنى مەھكەم تۇتۇۋالغانىدى. پىچاق سېپىنىڭ بارماقلىرىغا پېتىپ ئاغرىتىۋاتقانلىقىنى سەزمەيتى. ئارقىسىدا پالاقلاپ يۈگۈرۈپ يۇرگەن مۆھتەرەمخانىنى، دوقمۇشتىكى كالتە تامدىن ماراپ تۇرغان روزىمەتاخۇننى كۆر-مەيتتى.

ياپيېشىل ئېتىزلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆي تەرەپكە ئارقا-سىنى قىلىپ يانمۇيان ئولتۇرغان ئابدۇللا بىلەن ھەمراخان ما-نا مەن دەپ كۆزگە تاشلىناتتى. بۇ بىر تەرىپىنى ئۆي، قالغان تەرىپىنى سوقما تام ئوراپ تۇرىدىغان خالىي جاي ئىدى. ھەۋ-زىخان نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئۇلارنىڭ مۇشۇ يەردە ئۇچرىشى-دىغانلىقىنى نېمىشقا ئويلىمىغان بولغىيدى.

ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت يانىاتتى. كۆكرىكى بىر كۆتۈرۈ-لۈپ، بىر چۈشەتتى، پۈت ـ قوللىرى سېزىلەر ـ سېزىلمەس تىترەيتتى. خىيالىدا بولسا چەكسىز غەزەپتىن باشقا ھېچ نەر-سە يوق ئىدى. ئۇ ئۇلارغا بىرنەچچە قەدەم قالغاندا، ئىشىنىڭ چىڭىغا چىقىپ قېلىشىدىن قورققان مۆھتەرەمخان ئارقا تە-رەپتىن توۋلىدى:

ـــ ئابدۇللاخۇن! ھوي ھەمراخان! جېنىڭلارنى ئەپقېچ-چىكىلار...

ئولتۇرغانلار سەكرەپ قوپۇپ كېتىشتى، ئابدۇللا كەينىگە قاراپ سەل تېڭىرقىغاندەك قىلدى ـ يۇ، دەرھال ھوشىنى يى-غىپ ھەمراخاننىڭ قولىدىن تارتقىنىچە ئالدى تەرەپكە قاراپ ئۇچقاندەك يۈگۈردى. سوقما تامغا لەپپىدە سەكرەپ چىقىپ بو-لۇپ، ھەمراخاننى تارتىۋېلىشقا ئۇلگۈرمەيدىغانلىقىغا كۆزى

يېتىپ، ئۆزىنى تامنىڭ نېرىسىغا ئاتتى. ھەمراخان ئۇياق ـ بۇياققا يۈگۈرۈپ تامغا ئېسىلىپ بېقىپ چىقالمىغاندىن كېيىن، قوللىرى بىلەن بېشىنى توسۇۋېلىشقا ئاران ئۈلگۈردى. ھەۋزىخان ھەمراخاننىڭ چېچىدىن قامالـلاپ تۇتۇۋالدى. شۇ ھامان ئۇنىڭ قولىدىكى پىچاق يالتىراپ كەتتى، جىرقىراپ چىققان قان تامغا، ھەۋزىخاننىڭ يۈزىگە، قوللىرىغا چاچرىدى. ھەمراخان ئاستا بېشىنى بۇرىدى، ئۇنىڭ ئۇزۇن ـ ئۇزۇن سارغۇچ كىرپىكلىرى ئوراپ تۇرغان، چانىقىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك يوغان ئېچىلغان كۆزلىرى لىققىدە ياشقا تولغانىدى. لەۋلىرى نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى بولغاندەك ئېچىلدى ـ يۇ، سۆزلەشكە ئۇلگۈرمىدى. پۈتۈن بەدىنى لاسسىدە بوشاپ، تام تۇۋىگە يىقىلدى. قولىدىكى پىچاقنى يەنە كۆتۈرگەن ھەۋزىخاننىڭ كۆزى قورقۇنچتىن ئالايغان ئاشۇ يات ھەم جانسىز كۆزگە چۈشكەن ھامان، ئېلىشىپ قالغاندەك بىردىنلا جېنىنىڭ بارچە چىرقىرىۋەتتى. پىچاقنى قان بىلەن بويالغان كۆكتات ئۈستىگە تاشلاپ ئارقىسىغا يۈگۈردى.

*　　*　　*

ئاسمانىنىڭ قەرىدە غايەت زور بىر پارچە يالقۇنەك لوغۇلداپ ئېسىلىپ تۇرغان قۇياش يەر ـ جاھاننى تونۇردەك قىزىتىشقا باشلىدى. زېمىن قۇياش ئاستىدا ھالسىرايىتتى. ئۇنىڭ باغرىدىكى بارچە مەۋجۇدات ئىسسىقتىن تۇنجۇقۇپ بوشىشىپ كەتكەندى. باغلار ۋە ھويلىلاردىن نە قۇشلارنىڭ قانات قېقىشلىرى، نە نارەسىدىلەرنىڭ كۈلكىسى ئاڭلانمايىتتى. سۇيى قۇرۇپ كەتكەن ئېرىقلار چاك ـ چاك يېرىلغان، قەدەمدە بىر ئۇچراپ تۇرىدىغان قېرى ياڭاق دەرەخلىرى يوغان يىپراقلىرىنى مەيۈس ساڭگىلىتىشقانىدى.

ئارىباغنىڭ باغلىرى ئارىسىدىن سوزۇلۇپ چىقىپ چۆل باغ ـ

ـرىغا ئىچكىرىلەپ كەتكەن، چوغدەك قىزىپ كەتكەن سەھرا يو ـ لىدا بىر ئايال كۆزىنى يەردىن ئالماي كېتىپ باراتتى. يالاڭباش ـ تاق، قاپقارا چاچلىرى كۆزلىرىنى توسۇغان، چىرايى ئۆلۈكىنڭ ـ كىدەك تاتارغانىدى. چوڭقۇر ئولتۇرۇشقان، چۈش كۆرۈۋاتقان كىشىنىڭكىدەك كۆزلىرى كىشىنى ئەيمەندۈرەتتى، يۈزىدە، كۆڭلىكىنىك ئالدىدا قېتىشقان قاپقارا قان داغلىرى كۆزىگە چېلىقاتتى.

«دادام... بىچارە دادام...»

خىيالىدا شۇ سۆزلەرنىلا تەكرارلايتتى، ئۇ سۆزلەرنىك ئار ـ قىسىدا پەقەت پايانسىز بوشلۇق، قايغۇنىمۇ، شادلىقنىمۇ، ئازاب ـ نىمۇ سەزمەس بولۇپ كەتكەن چەكسىز بىخۇدلۇقلار بار ئىدى. باش ئۈستىدە قۇياشنىڭ رەھىمسىزلىك بىلەن قىزدۇرۇۋاتقانلە ـ قىنىمۇ، كۈل رەڭ چۆلنىڭ ئوت كەتكەندەك لاۋۇلداپ يېنىۋاتقاد ـ لىقىنىمۇ، ئوشۇقىغچە كېلىدىغان توپنىڭ پۈتلىرىنى كۆيدۈ ـ رۈۋاتقانلىقىنىمۇ، يۈز ـ كۆزىدىن ئېقىپ چۈشۈپ قان يۇقىلىرى بىلەن قوشۇلۇپ ئاغزىغا قۇيۇلۇۋاتقان تەرنىڭ ئاچچىق قاڭسىق ـ لىقىنىمۇ سەزمەيتتى. گەز باغلاپ كەتكەن لەۋلىرى: «دادام... بىچارە دادام...» دەپلا پىچىرلايتتى، ئەمما نېرۋىسى، سەزگۈ ئەزالىرى بۇ سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى ۋە دەھشىتىنى چۈشىنىش ـ تىن يىراقتا ئىدى. شۇ ھالەتتە قانچىلىك ماڭدىكىن، بىر ئاي ـ مۇ، بىر كۈنمۇ، ئۇ بۇنى بىلمەيتتى. تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يېزىسى ـ نىڭ يىراقتىنلا كۆزگە تاشلىنىدىغان كېسەكىلىك تاملىرىنى، باغلىرىنى، ھەمراخانلارنىڭ ئىشكى ئالدىدىكى ئۇچ تۈپ ياڭاق دەرىخىنى كۆرمەيتتى. ئوتتۇرىلىرىغچە ئوت ـ چۆپ بېسىپ كەتكەن تونۇش يولنى، ئىككى ياقتىكى پەسلىدە بىر ئۈستباش يەڭگۈشلەپ تۇرىدىغان ئېتىزلارنى، ئۇنى كۆرۈپ ھاڭ ـ تاڭ بولغىنىدىن قولىدىكى قاپىقىنى يەرگە تاشلىۋەتكەن قوشنا ئا ـ يالنى، يۈگۈرۈپ قېچىشۋاتقان بالىلارنى سەزمەيتتى. ئۆينىڭ

ئارقىسىدىكى جۇۋازخانىدىن ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان جۇۋازنىڭ مۇڭلۇق غىچىلدىشىنى ئاڭلىمايتتى.

بىر چاغلاردا ئۇ يىقىلىپ ـ قوپۇپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان ئاق باش دادىسىنى، دادىسىنىڭ ئارقىسىدا قورقۇمسىراپ تۇر ـ غان ئۇششاق بالىلارنى، جىيەنلىرىنى كۆردى. يۈگۈرۈپ داد ـ سىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۆزىنى ئۇنىڭ ئايىغى ئاستىغا ئاتتى.

ـــ جېنىم دادىكا، ئەقىلسىز قىزلىرىنى باققانلىرىغا رازى بولسىلا، ماڭا رازىلىق بەرسىلە! مەن تەنتەكلىك قىلىپ قۇي ـ دۇم، ئادەم ئۆلتۈردۇم...

بوۋاي قىزىنىڭ قەغەزدەك ئاقىرىپ كەتكەن چىرايىغا قاراپلا هەممىنى چۈشەندى. قېرى بېشىغا كەلگەن چىدىغۇسىز دەرد ـ ئەلەمدىن، يالغۇز قىزىدىن ئايرىلىپ قېلىش دەھشىتى ـ دىن يۈرىكى سەدىپارە بولدى. هەي، ئىسىت! ياش ۋاقىتلىرى بولسا ئىدى، قىلغان سۆزىنى ئاقتۇرىدىغان، دەسسىگەن يېرىنى تىترىتىدىغان دەۋرلىرى بولسا ئىدى، بىقۇۋۇل بولۇپ ئالدىدا ياتقان قىزىنى هېچكىمگە تاك ئېتىپ چەكتۈرمىگەن، هېچقاچان خار قىلمىغان بولاتتى، ئاھ قېرىلىق، ئاھ بۇۋاپا ئالەم...

*　　*　　*

زىنداندا ياتسام،
كۆرۈندى ئاسمان.
گۈناهىمنىڭ بار ـ يوقى
ياريمغا ئايان.

ـــ خەلق قوشاقلىرىدىن

هەۋزىخان گۈندىخاندا ياتقىلى ئۇچ كۈن بولدى. هەۋزىخاننىڭ ئاكىلىرى ئاربىباغچە يەردىن ئۇچ قېتىم كېلىپ، ئۇچ قېتىم يان ـ دى. هەۋزىخان ئۇچ كۈننىڭ ئالدىدا پەنجىرىگە قاراپ بىر ئول ـ

تۇرغانچە مىدىر ـ سىدىر قىلمىدى، ئاغزىغا بىر چىشلەم نان، بىر يۇتۇم سۇ ئالمىدى. قېرى گۈندىپاي ھەر قېتىم كىرگىنىدە ئالدىنقى قېتىمقى ئۇماچ ياكى زاغرىنىڭ شۇ پېتى تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئاغزىنى كالچايتىپ ھىجىياتتى ـ دە، يېڭى ئېلىپ كىرگىنىنى قويۇپ، كونىسىنى ئېلىپ چىقىپ كېتەتتى. ئۇ ياش ۋاقىتلىرىدا قىلمىغان ئەسكىلىكى، كىرمىگەن گۈندىسى قالمىغان، ئاخىر بىر يۇرتلۇقنىڭ شەپقىتى بىلەن گۈندىپاي بولۇپ، يىگىرمە نەچچە يىلنى ئۆتكۈزگەنىدى. ئادەمنىڭ جېنىنى قۇشقاچچىلىك ھېسابلىمايدىغان، قانغا خۇمار بولۇپ كەتكەن نى ـ نى كاللىكېسەرلەرنى، خۇدانىمۇ ئالدايدىغان قاغدالما، كاززاپلارنى، جادۇ ئاستىدىمۇ كۈلۈپ تۇرىدىغان نى ـ نى مەرد ـ مەردانىلەر ـ نى، ئېتى ئەركەكچە بولغان بىلەن خوتۇن كىشىچىلىك جىگىرى يوق توخۇ يۇرەكلەرنى كۆرگەن، كۆرۈڭۈبرىپ يۇرىكى تاشتەك قېتىپ كەتكەن. تۇنجى قېتىم ئادەم ئۆلتۈرگەن گۇناھكارنىڭ تۇر ـ مىگە سولانغان دەسلەپكى كۈنلەردە مەست ـ ئەلەس بولۇپ قالىدىغانلىقى، ھەپتە ـ ئون كۈنلەرنى يېمەي ـ ئىچمەي، زۇۋان سۈرمەي ئۆتكۈزىدىغانلىقى ئۇنىڭغا بەش قولدەك ئايان. بولۇپمۇ، خوتۇن خەق مۇنداق ئىشنى قىلىپ قويسا، ھالى نېمە بولماقچى؟ شۇنداقتىمۇ، مۇشۇنداق بىر چوكان قانداقسىگە ئادەم ئۆلتۈرگەندۇ؟ ئۇنىڭ بۇ يولغا مېڭىپ قېلىشىغا قانداق بىر دەھشەتلىك كۈچ سەۋەبچى بولغاندۇ؟ پاھ، ئۇ تولىمۇ ئاجىز كۆرۈنىدۇ، كاسا ـ پەت ئاچلىقتىن ئۆلۈپ قالمىسلا مەيلىدىغۇ؟

گۈندىپاي ئۆزى بىلەن سۆزلەشكىنىچە چىقىپ كەتتى. تۇر ـ مىنىڭ بۇلۇڭ ـ بۇلۇڭلىرىغا گۈگۈم قاراڭغۇلۇقى چۆكۈشكە باشلىدى. بىر چەتتىكى سامان تۆشەكنىڭ ئۈستىدە چاشقانلار چىرىلدىشىپ يۈگۈرۈشۈپ يۈرەتتى. روجەكتىن ئۈدۈل چۈشكەن بىر پارچە سارغۇچ يورۇقلۇق جىممىدە تۈگۈلۈپ ئولتۇرغان ھەۋ ـ زىخانىنىڭ ئاقارغان چىرايىغا چۈشۈپ، ئۇنى خىيالىي بىر تۈسكە كىرگۈزگەنىدى. ئۇنىڭ چوڭقۇر ئولتۇرۇشقان ئاجايىپ يوغان قاپ ـ

قارا كۆزلىرىدە، بىردىنلا ئۆسۈپ كەتكەندەك كۆرۈنىدىغان ئۇزۇن - ئۇزۇن كىرپىكلىرىدە، ئۆمچىيىپ قالغان چىرايلىق، ئەمما قاز-سىز لەۋلىرىدە شۇنداق بىر دەرد - ئەلەم بار ئىدىكى، ئۇنىڭ كۆزى چۈشكەن كىشى گۈزەللىك بىلەن قايغۇنىڭ مۇنداق ئاجايىپ بىرلىشىشىدىن ھاسىل بولغان دەھشەتلىك بىرنەرسىدىن قېتىپ قالغان، ياقىسىنى چاك ئېتىپ پەريات چەككەن، مەجنۇندەك قا-قاھلاپ كۈلگەن ياكى ئۆزىنى يەرگە ئېتىپ يۇز - كۆزىنى قانغا بويىغان بولاتتى.

ئەتراپنى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى. روجەكتىن كۆرۈنۈپ تۇرىدى-غان بىر پارچە ئوچۇق ئاسمانمۇ قارامتۇل زەڭگەر رەڭگە ئۆزگەر-دى. كۆپ ئۆتمەي ئۇنىڭدا يېگانە، يۇيۇلغاندەك پاكىز، تىترەپ تۇرغان كىچىككىنە بىر تال يۇلتۇز پەيدا بولدى. پاھ، ئۇ ھەۋزى-خانغا نەقەدەر تونۇش، نەقەدەر يېقىن - ھە!

ھەۋزىخان كىچىككىنە قىز ۋاقىتلىرىدىن تارتىپلا ئاشۇ يۇل-تۇز ئۇنىڭ تۆڭلۈكىدىن مارايتتى. ئۇنىڭغا شوخلۇق بىلەن كۆ-زىنى قىساتتى، تاكى ئۇ ئۇيقۇغا كەتكۈچە ئۇنىڭ بېشىدا قاراپ تۇراتتى. ئانىسى ھەر ئادەمنىڭ بىردىن يۇلتۇزى بولىدۇ، دەيىد-غان. ھەۋزىخان بۇ كىچىككىنە يۇلتۇزنى ئۆزىنىڭ يۇلتۇزى دەپ بىلەتتى. ھەمراخانىنىڭ يۇلتۇزى بولسا چوڭ، نۇرلۇق ئىدى. ھەممىدىن بۇرۇن ئاسمانىنىڭ قەرىدە پەيدا بولاتتى، ئەتىگەنلىرىمۇ ھەممىدىن كېيىن غايىب بولاتتى... ھەمراخان ئەمدى يوق، ئۇ ئەمدى ئاخشاملىرى ئاسماندىن ئۆز يۇلتۇزىنى ئىزدىيەلمەيدۇ... ئۇنىڭ يۇلتۇزىچۇ؟ ئېقىپ كەتكەندىمۇ؟

ھەۋزىخانىنىڭ كۆكسىنىڭ بىر يېرى چىممىدە قىلىپ قالدى. شۇ ھامان ئىسسىق بىرنەرسىنىڭ ئىككى مەڭزىنى بويلاپ چۈشۈۋاتقانلىقىنى، ئاچچىق، شورلۇق بولۇپ ئاغزىغا قۇيۇ-لۇۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇ يىغلاۋاتاتتى، ئاشۇ ئىشتىن كېيىن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تۇنجى قېتىم ياش چىقىشى ئىدى. ئۇ تۇن-جى قېتىم ئاغزىدا بىرنەرسىنىڭ تەمىنى ھېس قىلىۋاتاتتى،

ئۇ بىردىنلا ئوتتەك تەشنالىق ھېس قىلدى. ئەتراپىغا ئالاڭلاپ قاراپ، ھېجىر تاۋاقتىكى سۈنى كۆردى ـ دە، ئۇنىڭغا ئۆزىنى ئاتتى. تاۋاقنى ئىككى قوللاپ تۇتۇۋېلىپ، سۈنى گۈپۈلدىتىپ ئىچىۋەتتى. سۈنى ئىچىپ بولغۇچە قاپاقلىرى تاش ئېسىپ قويغاندەك ئېغىرلىشىپ، بەدىنى ئاستا قىڭغايدى. قولىدىكى ھېجىر تاۋاق يەرگە چۈشۈپ ئىككى پارچە بولدى...

ھەۋزىخان يەڭگىل بولۇپ ئويغاندى. كۆڭلىدە نە قورقۇش، نە ئازاب، نە قايغۇ يوق. پەقەت قىسمەت ـ تەقدىرىگە كۆنۈپ بۇ دۇنيادىن ئۈمىد ئالاقىسىنى ئۈزگەندىن كېيىنلا بولىدىغان بىر ئازادىلىك، سوغۇق قانلىق بار. «بۇ دۇنيا شۇنچىلىك ئىكەنغۇ، ئۇنىڭ تارتىشقۇدەك يەنە نېمىسى بولسۇن. مېنىڭ روھىم ئۆلۈپ بولدى، مەن بەك ھېرىپ كەتتىم، ئارام ئالاي، ھېچبىر بەندە قېچىپ قۇتۇلالمايدىغان ئاشۇ مەنزىلگە، ئۆلۈمنىڭ ئىللىق، قاراڭغۇ، تىنچ قوينىغا بالدۇرراق يېتىپ باراي... ناھايىتى كەلسە، جادۇنىڭ بىسى تېنىمگە پاتقان ۋاقىتتىلا جېنىم قىينىلار، بەلكىم ئۇنى سېزىشكىمۇ ئۇلگۇر-مەسمەن. بېشىم بىرنەچچە غۇلاچ يىراقلىققا دومىلاپ كېتەر، كۆزلىرىم بۇ ئالەمگە قىيمىغاندەك ئوچۇق پېتى قالار... ياق، كۆزۈمنى يۇمۇۋالاي، قانداقلا بولمىسۇن يۇمۇۋالاي. كىشىلەر ئەتراپىمنى ئورىۋېلىپ ئىسىت، ئەجەب چىرايلىق چوكان ئىدى، ۋاقىتسىز كەتتى دېيىشەر، بۇ چاغدا روھىم ئاللىقاچان ئۇ ئالەمگە، ئانامنىڭ، ھەمراھانىنىڭ يېنىغا بېرىپ بولار... راستلا روھ ئۆلمەمدىغاندۇ؟ راستلا مۇنكىر ـ نەكىرلەر سوراققا تارتامدىغاندۇ؟ ھېلىمۇ ئېسىمدە، كىچىكىمدە ھېلىقى ئاچچىقى يامان كوسا موللىدىن: موللا، دۇنيادىكى ھەممە ئىش خۇدانىڭ ئىرادىسى بىلەن بولىدىغان تۇرسا، مۇنكىر ـ نەكىر-لەر يەنە نېمە ئۈچۈن بەندىلىرىنى سوراققا تارتىدۇ، دەپ سوردىدىم. موللام مېنى كۆيۈرلۈق قىلدى دەپ بەك خاپا بولۇپ، دەررە بىلەن ئۇرۇپ ئالىقانلىرىمنى قانىتىۋەتكەن، شۇ چاغدا

ھەمراخان يۈگۈرۈپ چىقىپ موللىنىڭ پۈتىغا ئېسىلىۋېلىپ: جېنىم موللام، ھەۋزىخاننى ئۇرمىسىلا، ئۇنىڭ ئورنىغا مېنى ئۇرسىلا... دەپ يىغلاپ تۇرۇۋالغاندى. يىغلىغاندىمۇ شۇنداق قاتتىق ۋارقىراپ يىغلىغاندى. موللام مەسە كىيگەن پۈتى بىلەن ئۇنى بىر تېپىپ يىقىتىۋەتكەن، ئۇ يەنە ئۆمىلەپ قوپۇپ موللامنىڭ پۈتىغا ئېسىلىۋالغان...

ئانام ھەمراخاننى بىر تال قىزىمنىڭ ھەمراھى دەپ ياخشى كۆرەتتى. ھەمراخانسىز گېپىدىن غىزا ئۆتمەيتتى، كۈندە كۆڭرۈپ تۇرمىسا كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەيتتى. بىر قېتىم دادام ماڭا قىزىل تاۋاردىن كۆڭلەك ئېلىپ كەلگەندە، ئانام ھەمراخانغىمۇ ئالغاچ كەلمەپلا، دەپ دادامغا خاپا بولغانىدى. ئاھ خۇدا، قىز بالا نېمىشقىمۇ چوڭ بولىدىغاندۇ؟ نېمىشقىمۇ...»

*　　*　　*

يەنە ئۈچ كۈن ئۆتتى. يەنە شۇ بۇلۇڭدا يۈزىنى تىزىغا يېقىپ ئولتۇرغان ھەۋزىخان خىيالىدا قېرى دادىسى، ئاكىلىرىنى كۆرەتتى. ھەربىر ئېغىز سۆزى، ھەربىر ھەرىكىتىنى خىيال ئەينىكىدىن ئۆتكۈزەتتى. «بىچارە دادىكام تۆت كۈندە بۆلەكچىلا قېرىپ كېتىپتۇ. ماڭا قاراپ تۆكۈلۈپلا تۇرىدۇ، يىغىدىن باشقىغا ئاغزى كەلمەيدۇ. سېنى بۇ يەردىن ساق ـ سالامەت ئېلىپ چىقىۋالسام كۆزۈم يۇمۇلمايدۇ. يەرلىرىمنى، بېغىمنى، تاغدىكى مالىرىمنى، ئۆي ـ بىساتلىرىمنىڭ بارىنى سېتىپ بولسىمۇ سېنى ئامبالدىن تىلىۋالمەن، يامىنى كەلسە ئادەم يىغىپ بۇ گۈندىخانىنى كۆككە ئۇچۇرۇۋېتىمەن، قارچىغىدەك ئاكىلىرىڭ بار، ئاربىاغنىڭ نى ـ نى ئەركەكلىرى بار، غەم قىلماڭ، قىزىم... دەيدۇ.

بىر گۈناھكار قىزلىرىنى دەپ ئاربىاغلىقلارنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرسىلە بولمايدۇ. مەن ئۆلۈمگە لايىق، يۈرىكى ئۆلۈپ

بولغان ئادەممەن. ھايات يۈرسەم ئايىغىم ئاستىدىكى زېمىنغا مۇ، ئىنسانغىمۇ پايدا يوق، ھېچكىمگە زەررىچە خۇشاللىق بېغىشلىيالمايمەن. كىشىلەر مېنىڭ سايەمدىن چۆچۈشىدۇ، نا-رەسىدىلەر مېنى كۆرسە ئەرۋاھنى كۆرگەندەك قورقۇپ قېچىشىدۇ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىم مەندىن نومۇس قىلىدۇ... ئاھ، ما-ڭا دوزاخ راۋا.

ئوبدان دادىكا، يەرلىرىنى، باغلىرىنى، تاغدىكى مال ـ ۋارانلىرىنى، ئۆي ـ بىساتلىرىنى قىزىلگۈلدەك نەۋرىلىرى ئۇ-چۇن ساقلاپ قويسىلا، شۇنداق قىلسىلا، جېنىم دادىكا. مەن ئۆز جېنىمغا ئېچىنمايمەن. ھەمراخانغىلا چىدىمايمەن، مېنى دېسىلە مەن ئۆلگەندىن كېيىن نامىزىمنى چۈشۈرسىلە، تۇيۇ ئورنىدا چە-قارسىلا، مېنى ئانامنىڭ يېنىغا قويسىلا، ھەمراخانىنىمۇ ئاچۇرۇپ مېنىڭ يېنىمغا قويدۇرسىلا، ھەمراخان بىلەن تاش ئورنىمىز، سالاسۇنمىز بىر بولسۇن، ئىچ ئورنىمىز بۆلەك بولسۇن...

كىچىك ئاكام ئابدۇللا دېگەن پېسەندىنى يەر چىشلەتمەي قويماي-مەن، دېۋىدى. يۈرىكىم سۇ بولدى. ياق جېنىم ئاكا، مەن سىلىنىڭ ئابدۇللا ئۈچۈن ئەزىز جانلىرىدىن ئايرىلىپ قېلىشلىرىنى خالىماي-مەن، ئۇ ئۇنىڭغا ئەرزىمەيدۇ. ئۇ مېنىڭ قولۇمدىن پىچاقنى تار-تۇالالايتتى، ھەمراخانىنىڭ جېنىنى ساقلاپ قالالايتى، ئەمما ئۇ ئۇنداق قىلمىدى، ھەمراخاننى تاشلاپ قاچتى، ھەمراخان ئۆلدى. ما-نا مەنمۇ جېنىمدىن ئايرىلىش ئالدىدا تۇرىمەن، ئۇ ئەسلىدە ھېچنې-مىگە ئەرزىمەيتتى... ئۇ يەنە نى ـ نى خوتۇنلارنى، ئاغزىدىن سۆت پۇراپ تۇرىدىغان قىزلارنى ئالدايدۇ. ئۇلارنىمۇ ماڭا ئوخشاش ئوتتىن ئېلىپ سۇغا، سۇدىن ئېلىپ ئوتقا سالىدۇ. ئۇلارنىڭ يۈرەك ـ باغ-رىنى، ھۆسىنىنى، ياشلىقىنى تۇگىتىپ، يەنە يېڭىلىرىغا كۆز تە-كىدۇ. تاكى كۇچ ـ قۇۋۋىتى قۇرۇپ، تامامەن مادارىدىن كەتكۈچە ئەنە شۇنداق ياشايدۇ. كۇچ ـ قۇۋۋىتى قۇرۇپ تۇگىگەن ئاشۇ كۈن-دىن تارتىپ ئۇنى خوتۇنلارنىڭ قىساسى تۇتۇشقا باشلايدۇ. قۇدرىتى ئۇلۇغ ئاللا، بارلىق گۇناھكار بەندىلىرىڭنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلا،

ئۇلاردىن رەھىم ـ شەپقىتىڭنى ئايىما، بەندە ئەنە شۇنداق نەرسە، سەن ئۇنى شۇنداق ياراتقان...»

ھەۋزىخان نېمىشقىدۇر تۇنجى قېتىم ئېرىنى، ئۇنىڭ ھاياسىز كۆزلىرىنى، قىپقىزىل تۇرۇم ـ تۇرۇم بولۇپ تۇرىدىغان يوغان بوينىنى، ئېيىق تاپىنىدەك قوللىرىنى ئەسلىدى. ئۆزىنىڭ بېشىغا كەلگەن بۇ كۈنلەردىن ئۇنىڭ خۇشال بولىدىغانلىقىنى، ھەجىيىپ تۇرغان ساقال باسقان، ساپسېرىق چىشلىق ئاغزىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ تېنى شۇركەندى. كۆڭۈلسىز خىياللاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن يەنە بىر تەرىپىگە ئۆرۈلۈۋىدى، بىقىنى ئاسىتىدىن چاشقانلار چىرىلدىشىپ قېچىپ چىقىشتى.

كۆزى ئەمدىلا ئىلىنغان ھەۋزىخان ئىشىكنىڭ غىچىلدىشىدىن چۆچۈپ ئويغاندى. ئىشىك ئېچىلىپ، يېپىلدى. قاراڭغۇلۇقتا كىمدۇر بىرسىنىڭ تېز ـ تېز نەپەس ئالغان تۇنۇشى ئاڭلىناتتى. ھەۋزىخان شاققىدە ئورنىدىن قوپۇپ ئولتۇردى.

ـــ كىم؟ كىم؟

ئىشىك تۈۋىدە قارىيىپ كۆرۈنگەن سايە شىپ ـ شىپ قىلىپ يېقىنلاپ كېلىشكە باشلىدى. ھەۋزىخان سايىگە كۆزلىرى تېلىپ كەتكۈدەك تىكىلىپ قارىدى. بىرەر جاۋاب كۈتۈپ جىممىدە تۇردى. نېمىشقىدۇر قورقمىدى. ئۇ ئەمدى يەنە نېمىدىن قورقاتتى. كۆڭۈل توختىتالماي تۇرغان ھەۋزىخان ئادەمنىڭ پەريادىغىمۇ، ھايۋاننىڭ غىڭشىشىغىمۇ ئوخشايدىغان ئاجايىپ بىر ئاۋازنى ئاڭلاپ تىترەپ كەتتى. ئۇ ئىڭراش يەرنىڭ تېگىدىن ئاڭلىنىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئىككىنچى قېتىم بۇ ئاۋاز تېخىمۇ ئوچۇقراق ئاڭلاندى:

ـــ ھەۋزىخان ! مەن...

بۇ ئابدۇللانىڭ ئاۋازى ئىدى.

ـــ ھەۋزىخان، مانا مەن ئالدىڭغا كەلدىم، مېنى تىللا، ئۇر، بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋەت، يۈزۈمگە تۈكۈر... تۆت كۈن بولدى، سارالڭ ئىتتەك كېچىلىرى زىندانىنىڭ تاملىرىنى پۈراپ يۈردۈم، ساڭا ئىككى ئېغىز گەپىمنى قىلىۋالاي دەپ... ھەۋزىخان، جېنىم ھەۋ ـ

زىخان، مەن سېنىڭ ئالدىڭدا گۇناھكار، ئۆلۈمگە مەن لايىق... ــ ئاب-دۇللا يىغلامسىراپ ئىككى قولىنى ئالدىغا سوزغىنىچە ھەۋزىخاز-نىڭ ئالدىغا تىز چۆكتى، ــ مەن سېنىڭدىن ئايرىلالمايمەن، ھەۋزىخان. يادىڭدىمۇ؟ ئىككىمىز قانداق كۆيۈشكەن... ئىككىمىز نېمىدېگەن چىرايلىق ئۆتۈشكەن ! بىزگە يامانلارنىڭ كۆزى تەگ-دى، مېنى قارا باستى... جېنىم ھەۋزىخان گەپ قىلغىنا، بىر ئېغىز گەپ قىلغىن. ئىككىمىز يەنە قېچىپ كېتەيلى، تېخىمۇ يىراقتا، ئادەمزاتنىڭ ئايىغى، ئۇچار قاناتنىڭ قانىتى يەتمەيدىغان يەرلەرگە كېتىلى. ماڭا ئىشەنگىن، ھەۋزىخان، مەن ئەمدى...

ھەۋزىخان ئۇن چىقمايتتى، مىدىر ــ سىدىر قىلمايتتى. قاراڭغۇلۇقتا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن تارقىلىۋاتقان قىلىچ بىسىدەك يالتىراق، مۇزدەك سوغۇق بىرنەرسە ئابدۇللانىڭ يۈرىكىگە سانجىلاتتى ۋە ئۇنى لاغ ــ لاغ تىترەتمەكتە ئىدى. ئابدۇللا ئۇ-مىدىسىزلىنىپ يىغلىۋەتتى. ئولتۇرغان يېرىدە بېشىنى قول-لىرى بىلەن چاڭگاللىغىنىچە كىچىك بالىدەك ئېزىلىپ ــ ئېزىلىپ يىغلىدى:

ــ ئاھ خۇدا، خام سۈت ئەمگەن بەندەڭگە شۇنچىمۇ رە-ھىمسىزلىك قىلامسەن؟ مەن ئەمدى قانداق قىلىمەن، قانداق قىلىمەن؟...

ئاسمانىنىڭ شەرقى ئاقىرىشقا باشلىغاندا ئىشىك شىرىقلا-دى. قېرى گۇندىپاي ھاسىراپ ــ ھۆمۈدەپ كىرىپ، يەرگە چاپلىشىپ ھوشىدىن كەتكەندەك ياتقان ئابدۇللانى سۆرەپ ئې-لىپ چىقىپ كەتتى، ئىشىك يەنە يېپىلدى، قۇلۇپنىڭ شاراق-لىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ، ئارقىدىن ئەتراپنى يەنە گۆردەك جىمجىتلىق قاپلىدى.

ئەتىگەنلىك غىزانى ئېلىپ كىرگەن گۇندىپاي ھەۋزىخاز-نىڭ ئاخشامقى ئورنىدا قولى بىلەن ئېڭىكىنى يۆلەپ ئولتۇر-غىنىنى كۆردى.

قارىغاندا، ھەۋزىخاننىڭ ئازابلىرى تېخى چېكىگە يەتمىگە-

نىدى. ئابدۇللانىڭ يوقلاپ كېلىشى ئۇنىڭغا ئۆلۈمدىنمۇ قور-قۇنچلۇق ئاقىۋەت ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئاللىقاچان ئۆلگەن، قاتمۇقات قار ـ مۇزلار قاپلىغان كۆڭۈل دالاسىدا قانداقتۇر بىرنەرسە ئاستا مىدىرلاپ باش كۆتۈرۈۋاتقاندەك بىلىنەتتى. قار ـ مۇزلار ئارىسىدىن كىچىككىنە، ئىللىق بىر ئېقىم شىرىلداپ ئېقىۋاتقاندەك، ئىككى قىرىدا سارغۇچ يېشىل مايسىلار قايتا بىخ سۈرۈۋاتقاندەك ئىدى. يۇلتۇزلۇق ئاسمان، قۇياش نۇرىغا چۆمۈلگەن ئېتىز، باغلار، چۆللەر... بىرپەستىلا ئۇنىڭ نەزىرىدە شۇنچە گۈزەل، شېرىن، ئايرىلغۇسىز بولۇپ ئۆزگەردى. ئۇنىڭ قەلبى ھەسرەت، پۇشايمان ئوتىدا پۈچىلىنىشقا، ئۆلۈم ئۆزىنىڭ بارلىق دەھشىتى، سۈرى، رەھىمسىزلىكى بىلەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى بوراندا قالغان ياپراقتەك تىترىتىشكە باشلىدى. ئاھ خۇدا، مەن تېخى ياش ئىدىم، بۇ دۇنيانىڭ ھېچقانچە خوۋلۇقىنى كۆرمىۋىدىمغۇ، ۋۇجۇدۇمدا يەنە بىر جان ئىگىسى چوڭ بولۇۋاتىدىغۇ (خۇددى ھەۋزىخانىنىڭ كۆڭلىدىكىنى تۇيغاندەك، بالا يەنە مىدىرلىدى)، ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە مېنىڭ ھەققىم يوق، ئۇ ئابدۇللانىڭ. مېھىر ـ شەپقەتلىك خۇدا! ماڭا رەھىم قىل، ئاشۇ بالام ئۈچۈن مېنى ئەپۇ قىل، ئۇ گۇناھسىز، پەرىشتىدەك پاك. سەن ئۇنى ئاپىرىدە قىلدىڭ، ئەمدى يورۇق ئالەمگە كۆز ئاچقۇزغىن. مەن بالام ئۈچۈن يىغىسام دەيمەن، ئۆلۈشنى خالىمايمەن...

نەدىندۇر بىر يەردىن مۇزدەك سوغۇق يەنە بىر ئاۋاز رەھىمسىزلىك بىلەن ئۇنى ئاگاھلاندۇراتتى.

ياق، ياق، ئۇنىڭ بىر قاتىلىنىڭ بالىسى بولۇپ تۇغۇلغىنىدىن تۇغۇلمىغىنى ياخشى. بۇ ئالەمدە ئۇ بەختسىزلىكتىن قۇتۇلالمايدۇ. سەنمۇ شۇنداق، بۇ دۇنياغا لايىق ئەمەس سەن. سەن چۈل ـ چۆل بولۇپ كەتكەن ئەينەكنى ئەسلىگە كەلتۈرەلمەكچى، كۈلى كۆككە توزۇپ بولغان ئوتنى قايتا تۇتاشتۇرالماقچى، ساداقتىن چىقىپ كەتكەن ئوقنى قايتۇرۇۋالماقچىمۇ؟

ئۇ سېنى ئەركىلىتىۋاتقاندا، ئۇ ئۇخلاپ ياتقاندا، ئۇ غەزا يەۋاتقاندا سەن ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ دەھشەتلىك چۈشنى، ئاشۇ قېتىپ قالغان كۆزلەرنى ئەسلىمەي تۇرالامسەن؟ جادۇدىن قۇتۇلۇپ قالارسەن، پۈتۈن جاھانىڭ، ھەتتا باغرىڭنى يېرىپ چىققان پەرزەنتىڭنىڭ سەندىن يىرگىنىشى، سەندىن نەپرەتلىنىشىدىن قورقمامسەن؟ ئۇنىڭ ئۆلۈمىدىن قورقۇنچلۇق ئىكەنلىكىنى بىلەمسەن؟ پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭ بىلەن كۆيدۈڭ ـ پىشتىڭ، سارىڭ بولدۇڭ. ئاشقىلقىڭنى ھاياتىڭنىڭ مەقسىتى قىلدىڭ، ئۇ يولدا ھېچ نەرسىدىن باش تارتمىدىڭ، ئەمما مەقسىتىگە يېتەلمىدىڭ، ئەمدى چۈشەنگەنسەن؟ بەندە ئەنە شۇنداق تۇراقسىز، ئىشەنچسىز، ئۇنىڭ مۇھەببىتى تېخىمۇ ئىشەنچسىز، ئۇ تۇمانداك تىترەپلا تۇرىدۇ. بارمىكىن دېسە يوقىتەك، يوقمىكىن دېسە بارداك، زادى قولىغا چىقمايدۇ. ئۇنىڭدىن چىرايلىق لىباسلارنى توقۇغىلى، ئۇنى تۇلپار قىلىپ مىنگىلى بولمايدۇ. ئۇنى لىباس قىلىپ كىيگۈچى كۆيۈپ كۈل بولماي قالمايدۇ، ئۇنى تۇلپار قىلىپ مىنگۈچى تەگسىز ھاڭغا غۇلاپ كەتمەي قالمايدۇ.

ئىنسان قەلبى كۆزگە كۆرۈنمەس تارغا ئوخشايدۇ. ھەر قانداق بىر كۈچ ــ قارا بورانمۇ، غۇر ـ غۇر شامالمۇ، بىر تال كۈز ياپرىقىمۇ ئۇنى تىترىتەلەيدۇ. ئۇ تىنماي تىترەپ، تەۋرىنىپ، بەزىدە بوغۇق، بەزىدە زىل، بەزىدە قايغۇلۇق، بەزىدە شاد سادا چىقىرىدۇ. ھېچقانداق بىر كۈچ ئۇنىڭغا مەڭگۈ ھۆكۈمران بولالمايدۇ.

ئىنسان كۆڭلى گويا كى قۇش، ئۇنىڭ ماكانى پايانسىز ئاسمان، ئاسماندا پەرۋاز قىلالمىغان، بۇلۇتلار ئارىسىدا ناخشا ئېيتالمىغان قۇش ــ يۇرىكى ئۆلگەن قۇش. ئۇنى قەپەسكە سولىۋالغاندىن نېمە پايدا...

...

«جېنىم بالام، گۇناھكار ئاناڭنى كەچۈرگىن» ھەۋزىخان

خوددى تېخى تۇغۇلمىغان پەرزەنتىنى باغرىغا باسماقچى بولـ
غاندەك، قوللىرىنى قورسىقى ئۇستىدە گىرەلەشتۇردى، گويا
پەرزەنتىنىڭ بېشىنى سىلاۋاتقاندەك كۆڭلەك ئىچىدىكى خېـ
لىلا تومپىيىپ قالغان قورسىقىنى چوڭقۇر بىر مېھىر بىلەن
سىلاشقا باشلىدى.

* * *

ۋاقىتسىز كىرىپ كەلگەن گۈندىپاي سامان تۆشەكتە بۇـ
لۇڭغا قاراپ تۇگۈلۈپ ياتقان ھەۋزىخاننى مۇرىسىدىن كۆچەپ
تۇرتتى:

ـــ ھەي، ھەي! ھەۋزىخان؟ چاققان بولسۇن، ئامبال سەندە
گەپ سورايدۇ، مەن ساڭا دېسە، ئوبدان ئاڭلىسۇن، سەندە ئامبال
غوجامغا يالۋۇرسۇن، دادام قېرى دېسۇن...

گۈندىپاي ھەۋزىخاننىڭ قولىنى باغلاپ، ئۇنى گۈندىخانا ھويـ
لىسىدىن ئېلىپ چىقتى. ئۇلار بىرسى ئالدىدا، بىرسى كەينىدە
سېپىلنى بويلاپ خېلى ماڭغاندىن كېيىن، يوغان قارا ئىشكـ
لىك بىر ھويلىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. گۈندىپاي مىلـ
تىقىغا تايىنىپ تۇرغان ياپما قاپاق بىر چېرىككە ئۆز تىلىدا
بىرنېمىلەرنى دەپ كالدىرلىۋىدى، ئۇ ھە دەپ باش لىڭشىتىپ
ھەۋزىخانغا قاراپ ھىجايغىلى تۇردى. ھويلىنىڭ تۆر تەرىپىدە
ئالدى تەرىپى سۇۋارى پەنجىرىلىك ئوخشاشلا قارا ئىشكىلىك
ئۆيلەر بار ئىدى. تۆردىكى بىرسىنىڭ ئالدىدا يەنە ئىككى چېـ
رىك پوستتا تۇراتتى. گۈندىپاي ھەۋزىخاننى كۆزلىرى ئالاق ـ
جالاق بولۇپ ئاغزى ئېچىلىپ قالغان چېرىكلەرنىڭ ئالدىدىن
تۆرىدە ئېگىز شىرەدىن باشقا نەرسە يوق يوغان بىر ئۆيگە
باشلاپ كىردى، ھەۋزىخاننى شىرەنىڭ ئالدىدا تىزلاندۇرۇپ
قويۇپ چىقىپ كەتتى، يالغۇز قالغان ھەۋزىخاننى ھېچقاچان
ھېس قىلىپ باقمىغان بىر خىل قورقۇنچ ئورىۋالدى. ئۇ ئىچ

ـ ئىچىدىن لاغىلداپ تىترەيتتى، تىترەكنى كۆچ بىلەن باسـ
ماقچى بولاتتى ـ يۇ، باسالمايتتى، بېشىنى كۆتـۈرۈپ ئەتراپقا قاراشقا پېتىنالمايتتى. تـۇيۇقسىـز ئىشىكتە تۇرغان ئىككى چېرىك پۇتلىرىنى شاققىدە قىلىپ جۇپلەپ، تىك تۇرۇپ كىمـ
دۇر بىرسىگە ھۆرمەت بىلدۈردى. بىرسىنىڭ شىپىلداپ ماڭـ
غان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلىنىپ، ھەۋزىخاننىڭ يېنىدىن قارا لاتا خەي، ئۇزۇن قارا تاۋار چاپان كىيگەن بىرسى شىرە تەرەپكە ئىتتىك ئۆتۈپ كەتتى.

ـــ ئارىباغلىق ھەۋزىخان سەن بولامسەن؟

ھېچقانداق سۈرى يوق، سەل ياسالمىراق بۇ ئاۋاز ھەۋزىخانـ
نىڭ كۆڭلىدىكى قورقۇنچنى بىردىنلا تارقىتىۋەتتى.

ـــ ھە، مەن بولىمەن.

ـــ گۇناھىڭنى بىلەمسەن؟

ـــ بىلىمەن، مەن ئادەم ئۆلتۈرگەن قاتىل.

ـــ ئۆلۈمگە لايىق ئىكەنلىكىڭنى بىلەمسەن؟

ـــ بىلىمەن.

ـــ ئەگەر...

ئامبالنىڭ ئاۋازى بىردىنلا ئۇزۇلدى. چايانەك سىرىق چىرايىدىكى پىچاق بىلەن تىلىپ ياسىغانەك كۆزلىرىدە، تىرىسى تارتىشىپ تۇرىدىغان جاۋغايلىرىدا ئايرىم چاغلاردىلا غىل ـ پال كۆرۈنۈپ قالىدىغان سىرلىق بىر كۈلكە پەيدا بولۇپ، سىرتقا چىقىپ تۇرىدىغان ئۇزۇن چىشلىرى ھىڭگىيىپ كەتتى.

ـــ مەن سېنىڭ داڭقىڭنى بۇرۇنلا ئاڭلىغان، ـــ دېدى ئۇ بىردىنلا ئۆزگەرگەن خۇشامەت ئاھاڭىدا، ـــ سەندەك چىرايلىق ئايالنى ئۆلتۈرۈشكە قانداقمۇ قول بارسۇن، ئۇنىڭ ئۈستىگە داداڭمۇ ماڭا كۆپ يالۋۇردى... شۇڭا، مەن سېنى قۇتۇلدۇرۇۋالاي داۋاتىمەن، لېكىن بىرلا شەرت بار...

ئۇ خىرىلداپ سەت كۈلدى. قولىنى ئارقىسىغا تۇتۇپ شـ

رەنىڭ ئارقىسىدىن چىقىپ، خېينى شىپىلداتقىنىچە ھەۋزە-خانىنىڭ يېنىدا بىر دەم ئويلاقتىن - بۇياققا ماڭغاندىن كېيىن، ئۆينىڭ ئوتتۇرىغا كېلىپ توختىدى. ھەجىيىپ تۇرۇپ خۇ-مارلاشقان كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا بىر دەم تىكىلدى. ئارقىدىن خۇددى چىرايىدەكلا سېرىق، تېرىسى تارتىشىپ تۇرىدىغان ئۇ-زۇن تىرناقلىق قولىنى ئۇزىتىپ ھەۋزىخانىنىڭ ئېڭىكىنى كۆ-تۇردى. ئەمما، ھەۋزىخانىنىڭ كۆزلىرىنى كۆرەلمىدى. پەقەتلا ئۇنىڭ كۆزلىرىنى توسۇپ تۇرغان كۆل لېۋىدىكى مەجنۇنتال-دەك ئۇزۇن ھەم قويۇق كىرپىكىنى يېقىندىن كۆرۈپ «كىرپىك دېگەنمۇ مۇشۇنداق ئۇزۇن بولىدىكەنە» دەپ ھەيران قالدى. ھەۋزىخانىنىڭ يەرگە قارىۋېلىشىنى تارتىنچاقلىق دەپ چۈشە-نىپ، ئۆز - ئۆزىدىن مەمنۇن بىر ئاھاڭدا گېپىنى داۋاملاشتۇردى:

— شەرت شۇكى، مەن سېنى كىچىك خوتۇنلۇققا ئالىمەن. چوڭ تەتەيگە ئۇقتۇرماي شەھەردىن ساڭا ئايرىم ئۆي ئېلىپ بېرىمەن... ئەگەر ئارىباغدا تۇرۇۋېرىمەن دېسەڭمۇ ئىختىيا-رىڭ...

ئۇ سۆزلىگەنچە ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قالدى. سەل ياۋايىلا-قى چىقىپ تۇرغان بۇ سەھرا گۈزىلى بىلەن ئۆتكۈزىدىغان لەززەتلىك مىنۇتلارنى ھېلىتىنلا كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، قىن - قىنىغا سىغماي كەتتى. ئۇ ئۇنىڭ ياق دەپ قېلىشىنى، ئۆزە-دەك بىر كاتتا، شەپقەتلىك ھۆكۈمراننىڭ مەرھەمىتىنى رەت قىلۇېتىشىنى ئەسلي خىيالىغا كەلتۈرمەيتتى.

— قانداق، رازى بولارسەن؟ ماڭا كىچىك خوتۇن بولساڭ ھەددى - ھېسابسىز راھەت كۆرىسەن، سەنلا ئەمەس، داداڭ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىڭنىڭ ھەممىسى راھەت كۆرىدۇ...

— ياق، مەن رازى ئەمەس، مېنى ئۆلۈمگە بۇيرۇڭ.

ئۇ تۇيۇقسىز چىققان بۇ ئاۋازدىن دېڭىزدە چۆچۈپ گېپىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى، خاتا ئاڭلاپ قالدىممۇ نېمە، دېگەندەك

كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ھەۋزىخانغا تىكىلىپ قالدى. ئىككىنچى قېتىم تېخىمۇ ئېنىق ئاڭلىغاندىن كېيىنلا قۇلىقىغا ئىشىنىپ، كۆڭلىدىكى ھەيرانلىق، گاڭگىراشنىڭ ئورنىنى چەكسىز قەھر ـ غەزەپ ئىگىلىدى ۋە بۇ قەھر ـ غەزەپ بارغانسېرى كۈچىيىپ، ئالدىدا جىممىدە تۇرغان بۇ ئايالنى دەسسەپ چەيلىۋەتكۈسى، بۇغۇپ ئۆلتۈرۈۋەتكۈسى كەلدى.

ـــ ۋۇي سېسىق خوتۇن، سېنى ئادەم كۆرۈپ...

ھەۋزىخان ئەمدى كۆزلىرىنى يەردىن ئېلىپ ئۇنىڭغا توپتوغرا قاراپ تۇراتتى. بۇ ئاجايىپ گۈزەل ھەم غەمكىن كۆزلەر ئۇنىڭ ھەممە ئۇرۇنۇشلىرىنىڭ بىكار ئىكەنلىكىنى ئۇقتۇرغاندى.

ئۇ دەرھال شىرەنىڭ ئارقىسىغا ئۆتتى. گۈندىپايىنى چاقىرىپ ھەۋزىخاننى چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن، يوغان بىر پارچە ئاق قەغەزنى ئالدىغا يېيىپ ئۇنىڭغا مويى قەلەم بىلەن: «قەتىل قىلىنسۇن» دېگەن خەتلەرنى يازدى، ئارقىدىن مويى قەلەمنى تاشلاپ بېشىنى قوللىرى بىلەن چاڭگاللىدى.

دۇنيانىڭ ئاخىرقى كۈنى ـــ زامانى ئاخىر يېتىپ كەلدى. شۇنداق، بۇ زامانى ئاخىر، ھەۋزىخان ئۇچۇن ھاياتلىق، مۇھەببەت، قايغۇ ۋە شادلىقتىن ئىبارەت ھەممە ئاخىرلاشقان كۈن.

ئۇ ئەتىگەندە گۈندىپايغا پۇل بېرىپ، بىر قۇتا ئۇپا بىلەن بىر سقىم ئوسما ئەكىرگۈزدى. ئوسمىنى ھېجىر تاۋاقنىڭ كەينىگە سقىپ بولغاندىن كېيىن، پاختىلىق جىلىتكىسىدىن ئازراق پاختا سۇغۇرۇۋېلىپ پەلكۈچ ياسىدى. يانچۇقىدىن كىچىككىنە ئەينەكنى چىقىرىپ ئاخىرقى قېتىم قارىدى. ئاھ، ئاشۇ قاشلار، كۆزلەر، ئاشۇ لەۋلەر راستلا چىرىپ كېتەرمۇ؟ قۇرت ـ قۇڭغۇزلارغا يەم بولۇپ كېتەرمۇ؟

ھەۋزىخان ئالدىرىماي ئوسما قويۇشقا باشلىدى. ھەۋزىخاننىڭ ئاخىرقى بىر ۋاق غىزاسىنى ئېلىپ كىرگەن قېرى گۈندىپاي: بۇ ئايال قورقۇنچتىن ئېلىشىپ قالدىمۇ نېمە؟ دەپ ئويلىدى. ئۇ ئۆمرىدە ھېچبىر مەھبۇسقا مۇنداق ئېچىنمىغان، ئۇنىڭ قەلبى

ئېچىنىش تۇيۇلمىدىن مۇنداق لەرزىگە كېلىپ باقمىغانىدى. ئە-
گەر شۇ تاپتا ھەۋزىخان ئۇنىڭغا بۇرۇلۇپ قاراپ ئىككى ئېغىز
چىرايلىق گەپ قىلىپ قويغان بولسا ياكى ياش تۆكۈپ ئۆزىنى
قۇتقۇزۇشنى ئىلتىجا قىلسا، ئۇ ھەۋزىخان ئۇچۇن بېشىنى ئالە-
قىنىغا ئېلىپ، ھەرقانداق خەۋپ ـ خەتەرگە تەۋەككۈل قىلغان
بولار ئىدى. ئەمما، ھەۋزىخان ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويمىدى. ئوسمە-
نى قويۇپ بولۇپ، ئۇيا سۇرتتى، چېچىنى تارىدى، بوغجۇمىسىدىن
ئانىسى ئۆز قولى بىلەن تىكىپ بەرگەن قارا ئەتلەس كۆڭلىكى
بىلەن مەخمەل جىلىتكىسىنى ئېلىپ كىيدى. بېشىغا قارا چۇم-
بىلىنى ئارتىپ قىبلىگە قاراپ تىز چۆكتى. بۇ ئۇنىڭ ئاخىرقى
نامىزى ئىدى.

* * *

شۇ كۇنى پېشىن ۋاقتىدا بوينىغا تاقاق سېلىنغان ھەۋزىخان
بۇ كىچىككىنە ناھىيە بازىرىنىڭ خارابە كوچىلىرىدىن ئۆتكەندە،
يولنىڭ ئىككى تەرىپىدە تۇرغان ئاياللار ھۆڭ ـ ھۆڭ يىغلە-
شىپ، دۇنيادىكى بارلىق ئەرلەرنى ئەڭ ئەشەددىي سۆزلەر بىلەن
قارغاشتى. ئەرلەرنىڭ ھاياجىنىمۇ ئاياللارنىڭكىدىن قېلىشمىدى.
ئۇلار مۇشۇنداق ياش، گۈزەل بىر ئايالنىڭ جادۇ ئاستىغا كە-
تىۋاتقىنىغا چىدالماي يېرىلغۇدەك بولۇشتى. ھەممىلا ئىشقا قە-
زىقىدىغان ئۇششاق بالىلار بولسا، ھەۋزىخاننى يالاپ ماڭغان چە-
رىكىنىڭ ئارقىسىدىن چاڭ توزۇتۇپ يۇگۇرۇشەتتى، ۋارقىرىشا-
تى. ئۆزئارا كۆسۇرلىشىپ قانداقتۇر كەپسىزلىكلەرنى قىلىشا-
تى. چېرىكلەر مىلىتسىلىرىنىڭ پاينىكىنى كۆتۇرۇپ قوغلىغانىدا،
ئۆزلىرىنى ئىككى ياقتىكى كىشىلەر توپىغا ئېتىشاتتى، بىردەم-
دىن كېيىن يەنە پەيدا بولۇپ كەپسىزلىكنى باشلايتتى. ئۇلارنىڭ
گۆدەك قەلبى بۇگۇنكى بۇ پاجىئەنى، بۇ دۇنيادىكى ئاجايىپ ـ
غارايىپ ئىشلارنى چۈشىنىشتىن تېخى يىراق ئىدى.

* * *

قىش ئۆتۈپ، يېڭى بىر باھار كەلدى. تەبىئەت ئارىغولىنىڭ ئا-يىغدىكى تاشلىق سايغا تۇتىشىپ كەتكەن قەدىمىي قەبرىستاز-لىقىنىمۇ مەخمەلدەك يېشىل ئوت - چۆپلىرى بىلەن بېزەشنى ئۇنتۇپ قالمىدى. يول بويىغا بىر - بىرىگە يېقىن جايلاشقان ئۇچ قەبرە باشقا قەبرىلەردىن پەرقلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بىرسى كو-نا، ئىككىسى تېخى يېڭى ئىدى. ئۇچىلىسىنىڭ ئۈستىدە ئېچە-لىپ كەتكەن سەبدەرگۈلى، جۇخارگۈلى، لەيلىقازاقلار ئارىسىدا كېپىنەكلەر قوغلىشاتتى، ھەسەل ھەرىلىرى غوڭۇلدىشاتتى. كۈزگە بارغاندا قەبرىدىن يەنە بىرسى كۆپەيدى. يېڭى قەبرە بىر-نەچچە كۈنگىچە ئەتراپىغا نەم تۇپراقنىڭ ھىدىنى تارقىتىپ تۇردى.

ئايتولۇن

1

ئۇ ئانىسىدىن تۇغۇلغىنىغا مىڭ پۇشايمان قىلدى. قورسىقىنىڭ دەم مۇجۇپ، دەم تولغاپ ئاغرىشلىرى پەقەتلا ئارامىلىق بەرمەيتتى. ئانىسى بىلەن قوشنا ئاياللارنىڭ ئىككى قولى ۋە مۇرىسىدىن چىڭ بېسىپ تۇتۇۋېلىشلىرىغا قارىماي ئۆزىنى تامغا ئۇراتتى، چاچلىرىنى يۇلاتتى. ئۇ قاتتىق ئاغرىققا چىدىماي ئانىسىنىڭ بىلەكلىرىنى چىشلەپ، بىرقانچە يېرىنى كۆكەرتىپ قانىتىۋەتتى. يۇرەك پاراسىتىڭ داد ـ پەريادىغا چىدىماي، نېمە قىلارىنى بىلەلمەي گاڭگىراپ تۇرغان ئانا بۇلارنى سەزمەيتتى، ئىچىدە نېمىلەرنىدۇر پىچىرلاپ، ئاللادىن ئارزۇلۇق قىزىغا ئامانلىق تىلەيتتى.

ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق تېقىلىپ، يۇرىكى سىقىلىپ، نەپىسى قېيىنلىشىۋاتاتتى. قىسقىسى، ئۇنىڭ ھەممە يېرىنى رەھىمسىز ئاغرىق قامالىلىۋالغان بولۇپ، نازۇك تېنى ئۇششۇك تەگكەن كۆز ياپرىقىدەك تىنىمسىز تىترەيتتى. ئۇ «ئانا» دېگەن بۇ ئۇلۇغ نامغا ئېرىشىشنىڭ بۇنچىلىك قىيىنلىقىنى، شۇنچە كۆپ بەدەل تۆلەيدىغانلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى.

ئۇ يەنە بىر قېتىملىق ئاچچىق تولغاقنى ئۆزىتىپ، جېنى بىرئاز ئارام ئېلىپ قالغاندەك بولدى ۋە ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى.

ئاپرىل ئېيى بولغىنىغا قارىماي مەشتە ئۇلۇغ ئوت كۆيۈۋاتاتتى. يۈز ـ كۆزلىرىنى پۈتۈنلەي داغ ۋە سەپكۈن بېسىپ كەتكەن ئورۇق، ئېگىز بوي ئايال بىلەن يېشىنىڭ بىر يەرگە بېرىپ قالغىنىغا قارىماي يۈزىنىڭ قىزىلى، ئېقى ئاق كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان، سېمىزغىنا كەلگەن ئاقپىشماق ئايال پېشانىسىدىكى مونچاقتەك تەرلىرىنى سۈرتكەن هالدا خېلىدىن بېرى مىدىرلىماي ئولتۇرغان مەمۇرىخانىغا قاراپ ئىچى سىقىلدى بولغاي، كايىغىلى تۇردى:

ـــ ئاڭلىساق، هازىر شەهەردىكى دوختۇرخانىلاردا مەخسۇس تۇغۇت ئۆيى بار ئىمىش، بالدۇرراق ئاپارسىلا بولماسمىدى بالىنىڭ جېنىنى بۇنچە قىينىغۇچە.

ـــ ئۇنى بىر دېمىسىلە، شۇنداق ئوبدان كۆيۈئوغلى تۇرۇپ، قىزىنى شەهەردىن يېزىغا يۆتكەپ ئەكېلىپ تۇغدۇرىمەن دېگەنمۇ ئىش بولدىمۇ ئەمدى؟

تەڭقىسلىقتا قالغان مەمۇرىخان گۇرۇلدەپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا تىكىلگىنىچە زۇۋان سۈرمەي ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ پۈتۈن خىيالى قىزىدا بولغاچقا، قوشنىلىرىنىڭ سۆزلىرىگە كۆڭۈل قويۇپمۇ كەتمىدى. ئىككى ئايال ئۆز پاراڭىغا چۈشۈپ كەتتى:

ـــ بىر هېسابتا دوختۇرغا ئاپارمىغىنىمۇ ياخشى بوپتۇ، ـــ دېدى ئورۇق ئايال.

ـــ قانداق دەيلا؟

ـــ ئاڭلىسام، بىر قىسىم دوختۇرخانىلاردا ئېگە ـ چاقسىز بىمارلارنىڭ ئىچكى ئەزالىرىنى ئېلىۋالارمىش ياكى كۆچۈرۈۋالارمىش.

ـــ خۇدايا توۋا دېسىلە، ـــ دەپ ياقىسىنى چىشلىدى سېمىز ئايال، ـــ ئەجەب مەن ئاڭلىمىغانلا بىر گەپنى قىلىلىغۇ!

ـــ ئىشقىلىپ، مەن شۇنداق ئاڭلىدىم.

ـــ تېلېۋىزوردا كۆرگەنلىرىنى راست دەپ قاللىمۇ نېمە؟

ـــ مەن شۇنچىلىك ئىشنىمۇ پەرق قىلالمايدىغان ئادەممۇ؟

نېمە ئىشلار ئۆتمىدى مېنىڭ بېشىمدىن، ــ ئورۇق ئايال سەل تېرىككەندەك قىلىپ گەپنى باشقا ياققا بۇرىۋەتتى، ــ بۇ ئايال-نىڭ قىزى يامانلاقلىقمىدى؟ ــ دېدى ئۇ كۆز ئىشارىتى بىلەن تېخىچە ھېچنېمىنى سەزمەي ئوتقا قاراپ ئولتۇرغان مەمۇرىخانىنى ئىما قىلىپ.

ــ ياقەي، تالا ــ تۇزدە بىرەر گەپ ــ سۆز ئاڭلىغانمىدىلە؟

ــ ھەرقاچان سىلىمۇ ئاڭلاپ بوللا.

ــ نېمىنى؟

ــ تولا خۇپسەنلىك قىلمىسىلا، ھېلىقى... ھېلىقى كۇنى يېرىم كېچىدە بۇ قىزنىڭ ئېرى كېلىپ ئۇنى سۇر ــ توقاي قىلىپ ئەكەتكىنىنى تام قوشنا تۇرۇپ ئاڭلىماي قالمىغانلا؟

ــ ۋاي جېنىم قوشنام، راستلا ئاڭلىماپتىمەن، نېمە بولغان بولغىيدى شۇنچە قىلىپ كەتكۇدەك.

ــ مېنى يالغان سۆزلىدى دەۋاتامدىلا؟

ــ ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆردىلىمۇ؟

ــ ئۆز كۆزۈم بىلەنغۇ كۆرمىدىم، لېكىن ئۇنىڭ يىغلىغان ئاۋازىدىن تاياق يېدىمىكىن دەپ پەرەز قىلىپ قالدىم. قاراپ باقاي دەپ پۇتۇمغا چالما قويۇپ ماڭغانىدىم، چالما ئېزىلىپ كېتىپ تاس قالدىم پۇتۇمنى قايرىۋالغىلى.

ــ ئىشقىلىپ، بۇ ئايالغا بەكلا ئېچىم ئاغرىيدۇ، بۇنى ئاز دەپ قىزنىڭ شور پېشانىلىقىچۇ تېخى.

ــ ئۇ ئۆزىنىڭ شورى، قىز بالا دېگەن قىننىغا پېتىپ يۇر-مىسە... ــ ئورۇق ئايال مەمۇرىخانىنىڭ ئۆزىگە ئىتتىك قاڭغاز-لىقىنى سېزىپ گېپىنى دەرھال باشقا ياققا بۇرىۋەتتى، ــ قىز بالا دېگەننىڭ دەردى تولا، قانداق قىلىمىز، ئۇمۇ خۇدانىڭ بەر-گىنى ــ دە. مەمۇرىخان، قىزلىرىنى دوختۇرغا ئاپىرىپ باقامدۇق يا؟ ــ دېدى چاندۇرماي.

ــ بۇ يېرىم كېچىدە نەگىمۇ ئاپىرارمىز، دوختۇرخانا يىراق يەردە تۇرسا، ــ دېدى مەمۇرىخان ئېغىر تىنىپ.

ـــ ئېيىنى ئېنىق بىلەلمەپتىكەن ـ دە، بىچارە، ـــ دېدى ئو ـ رۇق ئايال ئىچ ئاغرىتقاندەك تەلەپپۇزدا.

ـــ ئىشقىلىپ، مۇلچەرىمدىكىدىن خېلىلا بۇرۇن تۇغۇپ قو ـ يىدىغان ئوخشايدۇ، قورسىقىغۇ تېخى ئېگىزلا ئىدى.

ـــ باشقا غەرەزلىرى بارمۇ يا؟

مەمۇرىخان ئىتتىك ئورۇق ئايالغا قارىدى، ئۇ ئۆزىنىڭ يەنە خاتا سۆزلەپ قويغىنىنى سېزىپ، قىز ياتقان تەرەپكە بۇرۇلدى ۋە ئۇنلۇك ۋارقىرىۋەتتى:

ـــ قاراڭلار! ئايتولۇن كۆلۈۋاتىدۇ.

ئۇچ ئايال تەڭلا قىزغا قاراشتى، ئۇ راستلا خودىدى بىرسى قىچقىلاۋاتقاندەك ئۇنسىز كۆلۈۋەتتى. مەمۇرىخانىنىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلىپ كەتتى.

ئايتولۇن ئاستا ـ ئاستا قوشۇمسىنى تۇردى ـ دە، تۇيۇق ـ سىزلا يۇلقۇنۇپ پەرياد چەككىنىچە ئوڭ بىلىكىنى چىشلىدى. ئا ـ نا بارلىق كۈچىنى يىغىپ قىزىنىڭ بىلىكىنى ئاغزىدىن مېڭ تەسلىكتە ئاجراتتى. قىزنىڭ گىلاستەك لېۋىگە قان يۇقۇپ قا ـ لغانىدى.

مەمۇرىخان مەشتىكى ئوتنى تېخىمۇ ئۇلغايتتى. ئايتولۇن يو ـ غان قورسىقىغا مۇشتلىغىنىچە ئەلەملىك بوزلايتتى:

ـــ ئۆي... ياق، دوزاخ... ئانا... دېرىزىنى ئېچىۋەت...

ـــ يەنە بىرئاز چىدىغىن، قىزىم، تاتلىق قوزام، ـــ دېدى مە ـ مۇرىخان قىزىنىڭ پېشانىسىدىكى تەرلەرنى سۈرتكەچ.

ـــ ھاۋا... ماڭا ھاۋا كېرەك... ئاھ، ئۆلۈپ قالىدىغان بو ـ لدۇم...

ـــ ئاغزىڭنى ئۇشۇتمە، قىزىم، ئوت ئۇلغايسا تولغىقىڭ تېز كېلىدۇ.

ـــ سۇ... سۇ.... چىدىيالمىدىم...

ئورۇق ئايال چىنىگە قايناق سۇ قۇيۇپ كەلدى. مەمۇرىخان سېمىز ئايال قوشنىسىنىڭ ياردىمىدە قىزىنى ئاستا ئۆرە قىلدى.

ئايتولۇن ئاغزىنىڭ كۆيگىنىنىمۇ سەزمىگەندەك چىنىدىكى قايناق سۇنى سوغۇق سۇ ئىچكەندەك بىر يولىلا گۇپۇلدىتىپ ئىچىۋەتتى. مەمۇرىخان ئىغىر تىندى.

2

يېرىم كېچە بولغىنىغا قارىماي، نەلەردىدۇر لالما ئىتلارنىڭ قاۋغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. سېمىز ئايال ئەمدىلا تىنچلاغان ئايتولۇننىڭ پۇتىنى تۇتقىنىچە مۆگدەپ ئولتۇراتتى. بۇنىڭدىن ئىچى سقىلغان ئورۇق ئايال مەمۇرىخاننىڭ يېنىغىراق سۇرۇلۇپ، ئۇنى ئاستا نوقۇدى:

ــ قارىسىلا، مۇشۇنداق ۋاقىتتىمۇ خىيالىدا يوق ئۇخلاۋاتقىنىنى، ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشسە تېگىدە يېتىپ مانتا يەيدىغان خوتۇن ــ دە، بۇ!

ــ ھېچقىسى يوق، قوشنام، ھېرىپ قالغان ئوخشايدۇ.

ــ نېمە قىلغانغا ھېرىپ قالىدۇ؟ شۇڭا يىغقان گۆشلەردە ئۇ، سۇرۇشتۇرۇپ كەلسەم، مەندىن بىر ــ ئىككى ياش چوڭ كەلسە كېلىدۇكى، ھەرگىز كىچىك ئەمەس، قارىماققا مېنىڭ سىڭلىمدەكلا كۆرۈنىدۇ. نومۇسۇمنى كەلتۇرۇپ، ئۆتكەندە قارىسام، قىز بالىدەك توغاچ رەڭ شىپۇن دۇخاۋا كۆڭلەك كىيىۋاپتۇ، يا قېرىغىنىنى تۇيمىغان.

ــ ھەر ئىككىڭلارلا مېنىڭ ياخشى قوشنىلىرىم. سىلەر ماڭا ئۇزاقتىن بېرى ياردەم قىلىپ كېلىۋاتىسىلەر، مەن سىلەرنىڭ ياخشىلىقىڭلارنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن. ھە راست، سىزمۇ باياتىن بېرى كۆپ جاپا چەكتىڭىز، ئازراق كۆزىڭىزنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىۋېلىڭ بولمىسا.

ــ خۇدايا توۋا دېسىلە، مۇشۇنداق ۋاقىتتا كېلىدىغان پىتنىڭ ئۇيقۇسىمۇ ئۇ.

سېمىز ئايال بىر چۈشكۈرۈك بىلەن تەڭ ئۆزىنى رۇسلىدى،

ئۇ ئىككىيلەننىڭ ئۆزىگە قاراپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ خىجىل بولدى بولغاي، ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى.

— بىر دەم مۇگدىۋالالا ـ ھە؟ — دېدى ئورۇق ئايال ئۇنى ئەيىبلىگەندەك قىياپەتتە.

— ئۆزۈمۇ سەزمەيلا قاپتىمەن، — دېدى سېمىز ئايال كۇلۇپ تۇرۇپ ۋە تېخىچە جىمجىت ياتقان ئايتولۇنغا قاراپ گەپنى باشقا ياققا بۇرىدى، — يىچارە بەك قىينىلىپ كېتىدىغان بولدى، ئۇخلاپ تۇرۇپ تولغاق يېسە تولغىقى قاتتىق تۇتقىنى بىلەن ئۇغۇل تۇغارمىش دەپ ئاڭلىۋىدىم.

— ئەلھۆكمىللا، ئاللا نېمە بەرسە مەيلى، ساق ـ سالامەت بولسىلا شۇكۇر دەيتتىم، — دېدى مەمۇرىخان كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ.

— مەمۇرىخان، تولا كۆڭۈللىرىنى بۇزمىسىلا، تولغاقنىڭ ئاسان تۇتقىنى نەدە. خۇدا كۆڭۈللىرىگە نېمە پۈككەن بولسىلا شۇنى بېرەر، — دېدى ئورۇق ئايال سېمىز ئايال قوشنىسىنىڭ گېپىنىڭ بېلىگە تېپىپ.

سېمىز ئايال ئورۇق ئايال قوشنىسىغا ئالىيىپ قارىدى، لېكىن ئۇ بۇنى كۆرمىدى.

يەنە بىر قېتىملىق شىددەتلىك كۇرەش باشلاندى. ئايتولۇن ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ھە دەپ ئۆزىنى مۇشتلايتتى. كىملەرنىدۇر تىللاپ قارغايتتى، يۇز ـ كۆزىنى تاتىلاپ مورلايتتى... مەمۇرىخاننىڭ يۇرىكى لەختە ـ لەختە قان بولۇپ كەتتى. ئۇ ئىلاجسىز قىزىنى كىچىك بالىنى ئالدىغاندەك ئالداشقا باشلىدى:

— بەرداشلىق بەرگىن، قىزىم، يەنە ئازراق چىدا، ساق ـ سالامەت يەڭگۇالساڭلا نېمە دېسەڭ شۇنى قىلىپ بېرىمەن... ھېچقانداق ئىشىڭغا ئارىلىشۇالمايمەن، قانداق قىلىمەن دېسەڭ ئىختىيارىڭ...

ئايتولۇن ئاچچىقتىن بوغۇلۇپ كەتتى. ئۇنىڭ نېمىلەرنىدۇر دېگۈسى كەلدى ـ يۇ، بۇنداق قىلىشقا ماجالى يەتمىدى. تىترىگەن

نىمدىن چىشلىرى كىرىشىپ كاسىلداپ كەتتى.

ــ ئاھ، بولمىدى، قانداقمۇ قىلارمەن... جېنىم قوشنام... ــ مەمۇرىخان سېمىز ئايال قوشنىسىنىڭ بىلىكىگە ئېسىلىپ يىغلامسىرىدى، ــ ئېغىر كۆرمەي ھازىرلا ئېشەك ھارۋىلىرىنى قېتىپ كىرسىلە بوپتىكەن، دوختۇرغا... دوختۇرخانىغا ئاپارساق-مىكىن. قىزىم بەك قىينىلىپ كەتتى... بەك قىينىلىپ كەتتى.

ــ ئۆزلىرىنى بېسىۋالسىلا، مەمۇرىخان، بۇ ئىشقا ئويلىشىپ بېقىپراق بىرنەرسە دەيلى، تولغاق يەۋاتقان ئادەمنى يۆتكەپ يۈر-سەك تولغىقى ئۈزىراپ كېتەرمىكىن. مېنىڭچە، يەنە بىرئاز كۈ-تۈپ تۇرايلى، ھېچ بولمىسا تاڭ يورۇسۇن، شۇ ۋاقىتتا بىر گەپ بولار.

قىزىنىڭ بارغانسېرى كۈچىيىۋاتقان ئاھۇزارىغا چىدىمىغان مەمۇرىخان قىزىنىڭ ئۇستىگە ئۆزىنى ئېتىپ ئۇن سېلىپ يىغلاشقا باشلىدى:

ــ ئاھ، بالام... جېنىم بالام... ئاي بالام. نېمە تارتقۇلۇقتۇ بۇ ساڭا، دوختۇرغا ئاپىراي. ماقۇلمۇ، خان بالام... ــ مەمۇرىخان زەردىگۆش بولغان ھالدا بىر يېرىدىن مىڭ تۆكۈلەتتى. قوشنا ئا-يالار نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قاراپ تۇرۇپ قېلىشتى. بىردەمدىن كېيىن سېمىز ئايال مەمۇرىخانىنى قىزىنىڭ ئۇستىدىن تارتا-قۇچلاپ دېگۈدەك تۇرغۇزدى.

ــ نېمە قىلغانلىرى بۇ، مەمۇرىخان؟ ماڭا ئىشەنسىلە، تۆت قىزىمنىڭ ھەممىسىنىڭ تۇغۇتىنى ئۆزۈم تۇغدۇرغان. مەن دېگەن ئون ئالتە نەۋرەمنىڭ تۇغۇت ئانىسى جۇمۇ. بۇنداق قىلماي ئاللا-دىن خاتىرجەملىكنى تىلىسىلە.

ــ راست، شۇنداق قىلايلى، مەمۇرىخان، ــ سەندىن مەن قالامدىم دېگەندەك ئىتتىك سۆزگە ئارىلاشتى ئورۇق ئايال، ــ مەنمۇ باشقىلارغا دېمىگەن بىلەن مەھەللىمىزدىكى خېلى كۆپ ئا-يالارنىڭ تۇغۇتىغا قاراشقان، كۆزۈمۇ خېلى پىشىپ قالدى. بىز تۇرغان يەردە يەنە نېمىدىن ئەنسىرەيلا، نېمىدىن قورقىلا؟ ئاللا-

دىن قورقسىلا، ئاللادىن !

ئۆيئىچى بىردىنلا جىمىپ كەتتى. مەمۇرىخان كۆڭلىدە ئەزرا-ئىلنىڭ قىزىنىڭ جېنىنى ئېلىپ كېتىشىدىن قورقۇۋاتاتتى. كۆڭلىدىكىنى بۇ ئاق كۆڭۈل قوشنىلىرىغا ئەسلا دېيەلمەيتتى. بىچارە قىزىم، جاھاننىڭ ھېچقانداق خوۋلۇقىنى كۆرەلمىدىڭ، دادا مېھرىگە تېخى قانالمىدىڭ، بۇنى ئاز دەپ كۆڭلۇڭدىكى ئادەمىڭگىمۇ... بولدىلا، يەنە شۇ ئىشلارنى ئەسلەپ نېمە قىلاي، مانا، مانا ئەمدى ياپياش تۇرۇپلا، تېخى يىگىرمە ياشقا توشماي تۇرۇپلا... خۇدا، ئۆز پاناھىڭدا ساقلا، ئەگەر شۇنداق قىسمەت كېلىپ قالسا، قىزىمنىڭ ئورنىغا مېنىڭ جېنىمنى ئالغىن.

ـــ ياق... بارمايمەن !

ئۆيدىكىلەر ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ كېتىشتى.

ئايتولۇن كۆزلىرى مەھكەم يۇمۇقلۇق ھالدا توختىماي جۆيلۈيتتى:

ـــ بارمايمەن... بار... مايمەن، ئانا... مېنى تۇتۇۋال...

ـــ قىزىم، جېنىم قىزىم... ـــ مەمۇرىخان قىزىغا ئېڭىشتى، ـــ نەگە بارمايسەن، قىزىم؟ ماقۇل... ماقۇل، مەن سېنى زورلىماي، سەن نېمە دېسەڭ شۇ... ئاھ، خۇدا، مەن نېمە قىلىپ قويدۇم ـ ھە، گېپىم گەپ، سېنى ئەمدى ئۇ خەقلەرنىڭ ئۆيىگە بار دەپ ھەرگىز زورلىمايمەن...

ئورۇق ئايال سېمىز ئايال قوشنىسىغا مەنلىك قاراپ قويدى، سېمىز ئايال ئۇنىڭ نېمە مەقسەتتە قارىغانلىقىنى چۈشىنەلمەي ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمىدى.

ـــ ياق... ياق... دوختۇرغا بارمايمەن... ـــ ئايتولۇن توختىماي جۆيلۈيتتى. پەقەت «دوختۇرغا بارمايمەن» دېگەن سۆزنىلا تەكرارلايتتى. كۆزلىرى بۇرۇنقىدەكلا يۇمۇقلۇق پېتى تۇراتتى.

ئەنە، ئۇ ئاپپاق تۆشەكتە شۇنداق راھەتلىنىپ ياتىدۇ. تۇيۇقسىز ئىشىك ئېچىلىپ، شىپىرلىغان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى، ئۇ ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇلارنىڭ كىملىكىنى كۆرەلمىدى. ئارقىدىن

دىنلا يەنە بىرسى كىرگەندەك قىلدى ۋە ئۇنلۇك سۆزلىدى:
— تەييارلىقىڭلار پۈتتىمۇ؟
— پۈتتى.
— ئەمىسە ئوپېراتسىيە ئۆيىگە ئەكىرىڭلار.
— خوپ.
— ئېھتىيات قىلىڭلار، ئۇ ئويغىنىپ قالمىسۇن.
— ياق... كىرمەيمەن، كىرمەيمەن ! — ئايتولۇن قاتتىق ۋارقىرىدى، لېكىن ئاۋازىنى سىرتقا چىقىرىش تۈگۈل ئۆزىمۇ ئاڭلىيالماي قالدى. ئۇنىڭ بارلىق تىركىشىشلىرى بىكارغا كەتتى. ئىككى سېستىرا ئۇنى كارىۋات بىلەنلا قاياققىدۇر ئىتتىرىپ مېڭىشتى. ئۇنىڭ كۆزى يۇمۇق بولغىنى بىلەن كاللىسى ئىنتايىن سەگەك ئىدى.
— ئىسىت، تازىمۇ شور پېشانە ئىكەن.
— شۇنى دېگىنە، بىكاردىن - بىكار... ئاسان تۇغۇت تۇرسا ئوپېراتسىيە قىلىمىز دېيىشكىنى نېمىسى.
ئىككى سېستىرا ئۇنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇشقا باشلىدى. ئۇ توڭلاپمۇ، تىللاپمۇ ئۇلارغا ئاڭلىتالمىدى.
— ئاھ، قارىغىنا، ئادەم بالىسىمۇ شۇنداق چىرايلىق بولىدىكەن.
سېستىرالار ئۆزلىرىنىڭ ئايال زاتى ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇغاندەك، ئۇنىڭ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىنى سىلاشقا باشلىدى. ئۇ چىدىيالماي قالدى، ھەرقانچە تىركىشىپمۇ ئورنىدىن تۇرالمىدى. ھېلىقى قوللارنى... ئىنسابسىز، بىنومۇس قوللارنى ئوتۇن ئوشتۇغاندەك سۆندۈرۈڭىتىشنى ئىستەيتتى.
— ئېرى قايسى تەلەيلىك يىگىتتۇر؟
— ۋايتاڭەي، سەھرادىن مۇشۇنداق گۈزەل چىقىدۇ دېسە كىمۇ ئىشىنەر، بىرەر ئاچ كۆز بايۋەچچىنىڭ ئولجىسىدۇر بەلكىم.
— ئىسىت، ئۇنىڭغا بەرگەن قاش - كۆزنى ماڭا بەرسىچۇ

ئىلاھىم.
— قاڭشىرىنى ماڭا.
— راست، قاڭشىرى ناھايىتى ئېگىز ئىكەن، قاڭشارلىق ئا-دەم چىرايلىق ھەم نازاكەتلىك كۆرۈنىدۇ. كۆزىنى ماڭا بەرسە.
— بولمايدۇ، ئۇنچۇالا ئىنسابسىزلىق قىلمىغىنا، سېنىڭ كۆزۈڭ مېنىڭكىدىن چىرايلىق، شۇڭا ئۇنىڭ كۆزىنى مەن ئالاي.
— ۋۇي، ئۆتكەندە تېخى مېنى چېقىر كۆز دەپ تىللىغانىدى-دىڭغۇ؟
— سەنمۇ مېنى پىت كۆز دېدىڭغۇ؟
— كۆزۈڭ كىچىك بولغاندىكىن شۇنداق دېمەي ئەمىسە، ئۇ-رۇشقان ئادەم چىرايلىق تىللىشمەن دېيەلمەيدۇ.
— مەنمۇ يالغان دېمىدىم.
— نېمە دېمەكچىسەن؟
— سەن نېمە دەيسەن، بۇ دورەم يەنە بوزەك بولارمىكىن دەپ خام خىيال قىلما، ساڭا تېتىمغان جاننى ئىتقا سېلىپ بېرە-مەن، قېنى كېلە!
ئىككى سېستىرا يەڭلىرىنى شىمايلاپ ئۇرۇشۇشقا تەييارلاندى. دەل شۇ پەيتتە ئىشىك ئېچىلىپ بىرسى كىرىپ كەلدى.
— تەييارلىقنى ياخشى ئىشلىگەنسىلەر؟
— ھەممىنى سىزنىڭ تاپشۇرغىنىڭىز بويىچە تەييارلىدۇق.
— ياخشى، ناھايىتى ياخشى، ئۇزاقتىن بېرى ماڭا ئوبدان ماسلىشىپ بەرگىنىڭلار ئۈچۈن سىلەرنى چوقۇم ئوبدان تار-تۇقلايمەن. ئەمىسە دەرھال دېزىنفېكسىيە ئۆيىگە كىرىپ چە-قىڭلار.
ئىككى سېستىرا چىقىپ كېتىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا قايتىپ كىر-دى. شۇ ئان ئۆيئىچىنى قاڭسىق بىر خىل پۇراق قاپلىدى.
— بۇ قېتىمقى تەجرىبىمىز ئالدىنقى ھېچقانداق تەجرىبە-لەرگە ئوخشىمايدۇ. بىز بۇ قېتىم ئاياللارنىڭ بالىياتقۇسىدا ھا-سىلە ئوزۇقلىنىدىغانغا نەچچە تال ئەمچەكنىڭ بارلىقىنى تەجرىبە

قىلماقچىمىز. دىققەت قىلىڭلار، شارائىت يار بەرسە كېيىنچە سىلەرمۇ مۇشۇنداق تەجرىبىلەرنى ئىشلەش پۇرسىتىگە ئېرىشىپ قېلىشىڭلار مۇمكىن.

ئۇلار ئۇنى كارىۋاتقا مىخلاپ ياتقۇزدى، ئۇ قاتتىق تولغىنىپ كەتتى. قۇلاق تۈۋىدە يەر تېگىدىن چىقىقاندەك بوشقىنا ئاۋاز ئاڭلاندى:

— جېنىم بالام، كۈچە، قاتتىق ئىنجىقلا...

3

ئايتولۇننىڭ كۆزى ئاياغ تەرىپىدىكى تامغا ئېسىلغان رەسىم جازىسىغا مىختەك قادالغانىدى. جازىنى تۇتۇپ تۇرۇش ئۈچۈن تامغا قېقىلغان ئون سانتىمېتىرلىق مىخنى دات بېسىپ كەتكەنىدى. رەسىمدە مومىسى، دادىسى، ئانىسى كۈلۈمسىرەپ قاراپ تۇراتتى. ئۇ دادىسىنىڭ قۇچىقىدا ئولتۇرغان ئىككى ياشلار ئەتراپىدىكى ئوماقنا قىزغا قاراپ تاتلىق كۈلۈپ قويدى. توساتتىن ئۇ ئۆينىڭ ئىچىدە نېمىنىڭدۇر ئۈچۈپ يۇرگىنىنى غەل-پال كۆرەلىدى. توۋا، نېمە كارامەت بۇ؟ ئون سانتىمېتىرلىق دات بېسىپ كەتكەن مىخ ئۆينىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن-بۇياققا ئۇچۇپ يۈرەتتى. ھەر قېتىم تامغا ئۇرۇلغاندا «تىرىڭ-تىرىڭ» قىلغان ئاۋاز چىقاتتى. ئۇ قۇلاق سېلىپ تىڭشىدى، ھەممىلا يەرنى مۇشۇ ئاۋاز قاپلاپ كەتكەنىدى...

قىش - ياز ئوچاققا ئوت قالانغانلىقتىن تاملىرى ئىستىن قارىيىپ كەتكەن بىر ئېغىزلىق ئۆيدە بىر ئەر سامان تەكىيىگە يۆلەنگىنىچە قىيسىيىپ ياتاتتى. بىر تېرە، بىر سۆڭەك بولۇپ كەتكەن گەۋدىسى ئىسكىلىتقىلا ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇ بىر يېنىغا قىيسىيىپ تۇرۇپ مىڭ تەستە يانچۇقىدىن تاماكا خالتىسىنى چىقاردى ۋە خالتىنى قېقىشتۇرۇپ يۇرۇپ بىر تال تاماكا ئوراپ، تىترەپ تۇرغان بارماقلىرى ئارىسىدىن لېۋىگە قىستۇر-

دى. ئەمدىلا سەرەڭگە ياقاي دېۋىدى، قىستاپ كەلگەن يۆتەل جې-
نىنى ئېلىپ جاڭگالدا قويدى. سامان قەغەزگە ئورالغان تاماكا
چېچىلىپ، سۇپىغا سېلىنغان قومۇش بورىنىڭ ئارىلىقلىرىدىن
كىرىپ بىرەمدىلا غايىب بولدى. ئۇ ئىچ - ئىچىدىن ئېتىلىپ
چىققان بىر يۇتۇم سۇيۇقلۇقنى پەگاغا ئېڭىشىشكىمۇ ئۇلگۇرمەي
تەكىيىگىلا قۇسۇۋەتتى. قىپقىزىل قان رەڭگىنى تونۇغۇسىز بو-
لۇپ كەتكەن بوز رەختتىن ئۆتۈپ، ئىچىدىكى يۇمشاق سامانغا سۇ
سىڭگەندەك سىڭىپ كەتتى. دەل شۇ پەيتتە سىرتتىن كېلىۋاتقان
ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. ئەر ھېلىقى يەرنى ئالىقىنى بىلەنلا تو-
سۇۋالدى.

— شۇڭغۇرۇچ قاينىتىپ كىردىم، قىزىقىدا ئىچىۋالسىلا، —
ئايال چىنىدىكى ئاشنى ئىككى قوللاپ ئۇنىڭغا سۇندى. ئەرنىڭ
بۇرنىغا ئاشكۆكىنىڭ مەززىلىك پۇرىقى گۇپپىدە ئۇرۇلۇپ، ئاغ-
زىغا سېرىقسۇ كېلىپ كەتتى.

— ئالدىمغا قويۇپ چىقىپ كەت، — دېدى ئەر تۇكۇرۇكىنى
غۇرتتىدە يۇتۇپ.

— سىلى بىلەن بىرەم ئولتۇرايچۇ.

— قىلىدىغان باشقا ئىشىڭ يوقمۇ سېنىڭ؟

— سىلى...

— قىلغىلى پەقەت ئىش تاپالمىساڭ، چوڭ ئۆيگە بېرىپ قە-
زىمىزنى كۆرۈپ كەل.

ئايالىنىڭ بۇرنىنىڭ ئۇچى ئېچىشتى، ئۇ ئېرىنىڭ نېمىشقا
مۇشۇنداق تەرسا مىجەز بولۇپ قالغانلىقىنى بىلگەچكە، ئارتۇقچە
گەپ - سۆز قىلماي ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆيدىن چىقىپ كەتـ
تى. ئەر ئاشنى قولىغا ئېلىپ بىر - ئىككى سۇمۇرۇپلا قاچىنى
بىكارلاپ قويدى. بىر چىنە ئاش ئۇنىڭ نەچچە كۈندىن بۇيان ھېچ
نەرسە كىرمىگەن ئاشقازىنىغا دال بولالمىدى. ئۇ لەۋلىرىنى تەم-
شىپ ئىشىك تەرەپكە قارىدى. شۇ ئان ئايالىنى ھەيدەپ چىقارغـ-
نى ئېسىگە كېلىپ تىنىپ قويدى. ئۇ ئالىقىنى بىلەن تەكىيىدـ-

كى قان ئىزلىرىنى سۈرتۈشكە باشلىدى.

— يەنە قان تۆكۈرلىما؟

ئۇ ئىتتىك بېشىنى كۆتۈرۈپ، يەنە بىر چىنە ئاشنى تۈتقىنىچە بېشىدا ئۆز ھەرىكىتىگە ئەلەم بىلەن قاراپ تۇرغان ئايالىنى كۆردى. ئۇلار بىرھازاغىچە تىكىلىپ قاراپ تۇرۇشقاندىن كېيىن ئاستا ـ ئاستا ئۆزىنى ئوڭشۇۋېلىشتى.

— شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، — ئەر مىيىقىدا كۈلۈمسىرەپ ئايالىغا قارىدى.

ئايال جىمىپ كەتتى. ئېرى بۇنداق ئىشلارنى ئۇنىڭدىن يوشۇراتتى، يۈزتۇرا ئېغىز ئېچىشتىن قاچاتتى. ئايال چىنىدىكى ئاشنى ئىككى قوللاپ ئېرىگە ئۇزارتتى.

— مەن تويۇپ كەتتىم، ئەمدى ئۆزۈڭ ئىچكىن.

— سىلى ئىچسىلە.

— كەل، يېنىمدا ئولتۇر، يېنىمدا ئولتۇرۇپ بۇ ئاشنى ئىچىۋەت، مەن ساڭا قاراپ ئولتۇرۇۋالاي، كىم بىلىدۇ، بۇنداق پۇرسەتلەر كەلمەسكە كېتەمدۇ ئەمدى.

— تولا ئاغزىلىرىنى ئۇشۇتمىسىلە، ياخشى كۈنلەر تېخى ئالدىمىزدا.

— كۆڭلۈم تويۇپ تۇرۇۋاتىدۇ.

— قىزىمىزغا سىلى بولمىسىلا قانداق بولىدۇ، باشقا گەپنى قويۇپ، كەلسىلە، ئاشنى مەن سىلىگە ئۆز قولۇم بىلەن ئىچۈرۈپ قوياي، — ئايالى يىغلىۋېتىشتىن ئۆزىنى تەستە بېسىپ، تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن چىنىنى ئاستا قولىغا ئالدى. ئەر ھەمىنى سېزىپ تۇرسىمۇ ئەرلىك غۇرۇرى بىلەن چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ ئايالىنىڭ قولىدىن چىنىنى ئالدى ۋە ئۇنى يېنىغا ئولتۇرغۇزدى.

— سەن مېنى دەپ كۆپ جاپا تارتتىڭ، ھېچقانداق خوۋلۇق كۆرمىدىڭ، مېنى كەچۈرگىن، قىلغان ـ ئەتكەنلىرىڭنى بۇ دۇنيادا قايتۇرالمىسام، ئۇ دۇنياغا بارغاندا قايتۇرىمەن، — بىر تام-

چە ياش چىنىدىكى ئاشقا چۈشۈپ كەتتى، — راست، گۈرۈچ تۈگەپ كەتتى دەۋاتاتتىڭ، گۈرۈچنى نەدىن تاپتىڭ؟

— ئۆيدە يەنە ئازراق بار ئىدى.

— يالغان سۆزلىمە، بىرەرسىدىن ئۆتنە ئالغان ئوخشىمامسەن؟

— ياق.

— چوڭ ئۆيدىن ئەكەلدىڭمۇ؟

— ياق.

— ئوغرىلىدىڭ؟

— ياق!

— ئەمىسە نەدىن تاپتىڭ؟! — ئەرنىڭ ئاۋازى قاتتىق چىقىپ كەتتى، بويۇن تومۇرلىرى كۆپكۆك كۆكىرىپ چىقتى، — ئاياغ مەھەللىدىكى زىينەپنىڭ ئاشلىق سورىغىلى بېرىپ، ئامبارچى بىلەن تۆتۈلۈپ قالغىنىنى ئۈنتۈپ قالمىغانسەن؟ ساڭا دەپ بېرەي، هاشىم ئايالى بىلەن ئامبارچىنىڭ دەل ئۈستىدىن چۈشۈپ تۆتۈۋالغان كۈنى يىغلاپ مېنىڭ ئالدىمغا كەپتىكەن، مەن «قۇلدارلار بار يەردە قۇللاردا گۈناھ يوق» دەپ ئەقىل كۆرسەتكەن. بىراق، ئۇ ساراڭ قۇل بىلەن قۇلدارنى ئارىلاشتۇرۇپ قويۇپ، بىگۈناھ ئايالىنى ئۆلتۈرۈپ تۈرمىگە سولاندى. سەن ئۈنىڭغا ئوخشىمايسەن، سەن دېگەن مېنىڭ ئايالىم، مېنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىمنى تېخىچە بىلمىگەنمىدىڭ؟

— مەن ئۈنداق قىلمىدىم، — سەۋر قاچىسى تاشقان ئايال ئېرىنىڭ گېپىنى بۆلۈپ زەردە بىلەن دېدى، — مەن ئۆلۈشكە رازى بولمەنكى، ئۈنداق ئىشنى هەرگىز قىلمايمەن! تۇنۇگۈن سىلىنىڭ بىر ئوقۇغۇچىلىرى ئىككى چىنە گۈرۈچ ئېلىپ كەپتىكەن، ئالماي دېسەم زادىلا ئۈنمىدى. خاپا بولۇپ كەتمىسۇن دەپ سىلىگە ئېيتمىغانىدىم.

ئەرنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. ئۇ بىرئاز تۇرۇۋالغاندىن كېيىن تۇيۇقسىز سورىدى:

— ئۇ باشقا گەپ قىلمىدىما؟

— ھېچنېمە دېمىدى، — ئايالنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقىپ كەتتى.

— يوشۇرماي دەۋەرگىن.

— سىلىنى راستلا ئىككى ئايدىن بېرى كۈندۈزى گەندە تارتقىلى سېلىپ، كېچىسى مۇز ئۈستىدە ياتقۇزدىمۇ؟

— شۇنداق.

— توۋا خۇدايىم، قانداقمۇ چىدىغانلا؟ — ئايال ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى.

— بولدى يىغلىمىغىن، ئۇ ئىشلارمۇ ئۆتۈپ كەتتى، — دېدى ئەر سالماقلىق بىلەن.

— خۇدا ئالدىدا نېمە گۇناھ ئۆتكۈزگەن بولغىيدۇق، ئادەمگە نېمە كۆرگۈلۈك بۇ؟

ئەر ئايالىنى باغرىغا باستى، ئايال ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى. چىنىدىكى ئاش ئاللىقاچان سوۋۇپ قالغانىدى، ئۇ ئاشنى كۆتۈرۈپ سىرتقا ماڭدى.

— ئۆزۈڭگىمۇ ئەكىر، بىللە ئىچەيلى، — دېدى ئەر.

ئۇزاق ئۆتمەي ئايال ئىككى چىنىدە پۇرقىراپ ھورى چىقىپ تۇرغان ئاشنى كۆتۈرۈپ كىردى. ئەر ـ ئايال ئىككىسى بىر ـ بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرۇپ ئىشتىھا بىلەن ئىچىشتى.

— ھە راست، تۇنۇگۈنكى ئوقۇغۇچىلىرى سىلىدىن بىر كىتابنى سوراپ كەپتىكەن، — دېدى ئايالى بوشىغان چىنىلەرنى بىر ـ بىرىگە دەستىلىگەچ.

— قايسى كىتابلىقىنى ئېيتتىمۇ؟

— ھەئە، ھېلىقى «تۆمۈر قانداق تاۋلاندى» دېگەن كىتابنى ئارىيەت بېرىپ تۇرسىكەن، دېگەن.

— «پولات قانداق تاۋلاندى» — دەپ كۈلدى ئېرى، — ئۇ كىتاب ھازىر مەندە يوق، بىرىگە ئارىيەت بېرىپ تۇرغانىدىم، تىقۋېلىپ بەرمىدى.

ـــ شۇنچىۋالا ياخشى كىتابمىدى ئۇ، شۇنچە قىلىپ كەتكۇدەك؟

ـــ ھەقىقەتەن ئېسىل كىتاب ئۇ، خوتۇن، پولاتنى ئەمەس، ئادەمنى تاۋلايدىغان كىتاب.

ـــ ئەمىسە سىلىنمۇ... ـــ ئايالى چاقچاق قىلىشنى ئويلىدى ـ يۇ، خاتا سۆزلەپ سېلىپ ئېرىنىڭ كەيپىنى بۇزۇپ قويۇشتىن ئەنسىرەپ گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتى.

ـــ گەپنىڭ تاتلىق يېرىگە كەلگەندە دېمەي تۇرۇۋالغىنىڭ نېمىسى، خوتۇن، ئويلىغىنىڭ توغرا. نېمىلا دېگەن بىلەن مېنىڭ ئايالىم ـ دە، سەن.

ـــ باشقا كۇنى كېلىڭ دەپ قويۇپتىكەنمەن، قانداق قىلارمىز؟

ـــ ھېچقىسى يوق، مەندە ئۇ كىتابنىڭ قول يازمىسى بار، بولمىسا شۇنى بېرەيلى. راست، كىتابنىڭ گېپى چىقىپ ئېسىمگە كېلىپ قالدى، يادىمدا بار چاغدا دەۋالاي، ناۋادا مېنى يەنە تۇتۇپ كەتسە، ئۆيدىكى بارلىق كىتابلارنى ئۆزۇڭ بىلىپ بىر تەرەپ قىلىۋەتكىن.

ـــ سامانلىقتىكىنىچۇ؟

ـــ كۆيدۇرۇۋەت.

ـــ ھەر ئىككىمىزلا شۇم ئېغىز بولۇپ كېتىپتۇق، خۇدايىم ئۆز پاناھىدا ساقلا دېمەي، نەدىكى بىر گەپلەرنى قىلىپ كەتكىنىمىزنى قارىسىلا.

دەرۋازىنىڭ تۈيۇقسىز قاتتىق ئۇرۇلۇشىدىن ئايالىنىڭ قولىدىكى چىنە يەرگە چۈشۈپ پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى. ئۇ سەۋدايى ئادەمدەك تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ئېرىنى مەھكەم قۇچاقلىۋالدى.

ـــ قورقما، مەمۇرە، قورقمىغىن، يېنىڭدا مەن بار. ماڭ، چىقىپ ئىشىكنى ئاچ.

ـــ ياق، ئاچمايمەن... ھەرگىز ئاچمايمەن.

ـــ ئۇنداق بىغەرەزلىك قىلما، تېز بېرىپ ئىشىكنى ئاچ،

بولمىسا ئۇلار ئىشىكنى ئۇرۇپ چېقىۋېتىدۇ.

— ئۇلار... ئۇلار سىلىنى... ھىم، ئاچمايمەن، ئاچمايمەن دېسىمۇ ھەرگىز ئاچمايمەن! — ئايال جاقىلداپ تىترەيتتى.

— ئۇلار ئەمدى مېنى ھېچنېمە قىلالمايدۇ، ئۆزۈڭمۇ بىلىسەن، كۆرەشكە تارتاي دېسىمۇ ئۆرە تۇرالمايدىغان تۇرسام...

ئايال ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان مەھبۇستەك ئېغىر قەدەم-لىرىنى تەستە يۆتكەپ ئۆيدىن چىقتى. ھەش - پەش دېگۈچە ھويلا ئىچى ئادەم دېگىزىغا ئايلاندى. كىملەردۇر ئالىتاغىل ۋارقىرايتتى.

— ھوي ماموت، بۇياققا چىق، گېزەندە!

— ھۇ، ئىتنىڭ كۆچۈكى!

ئايال ئۆيگە قاراپ ئۆزىنى ئاتتى، لېكىن ئۇ كېچىككەنىدى. ئۆزىدىن بۇرۇن باستۇرۇپ كىرگەن بىرنەچچەيلەن ئېرىنى دارقىرىتىپ سۆرەپ ھويلىغا ئېلىپ چىقتى.

— ھۇ، ھايۋان!

— ھارامدىن بولغان!

— قارا يىپ!

ئادەملەر ئۇنى ئۇراتتى، تېپەتتى، دەسسەيتتى، تىللايتتى... ئايال كىمدىندۇر ياخشىلىق كۈتكەندەك ئەتراپىغا قارىدى. لېكىن، ھېچكىم ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمايتتى.

— تېز بول، خاتالىقىڭنى پاش قىل!

— توختاڭلار، ئۇ ئالدى بىلەن بىزگە قانچىلىغان پاك قەلبلەرنى زەھەرلىدى، ئېيتىپ بەرسۇن.

— ئۇنىڭدا نۇرغۇن كىتاب بار ئىمىش.

— چەت ئەلنىڭ كىتابلىرىمۇ...

— ھەممىسىنى بىزگە تاپشۇر!

— تېز بول، بولمىسا ئاناڭنى كۆزۈڭگە كۆرسىتىپ قويىمەن.

— كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئايالىڭنى...

ئاللا كۇچ - قۇۋۋەت بېرىپ ئۇ ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى.

ئايال كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالدى. ئۇ كۆپچىلىككە بىر - بىرلەپ قاراپ چىقتى، ھويلا ئىچىنى ئېغىر جىمجىتلىق قاپلىدى، ئېغىر تىنىشلارنىمۇ ئاڭلىغىلى بولاتتى. ھەممە خۇددى سېھىر - لۈەتكەندەك ئۇن - تىنسىز قاراپ تۇرۇشاتتى. ئالتە - يەتتە ياشلار چامىسىدىكى بىر كىچىك بالا جىمجىتلىقنى بۇزۇۋەتتى:

— ھۇ، قورقۇنچاق ئىتلار، ھەممىڭ يوغان سۆزلەشكىنىڭ بىلەن ماموتكامنىڭ بىر تال مويىغىمۇ تېگەلمەيسىلەر. بىرەرىڭ مىدىرلاپ باققىنچۇ، قېنى؟

كىمدۇر بىرسى ھېلىقى بالىنىڭ بوينىدىن كاپىلا قىلىپ تۇ - تۇۋالدى ۋە بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ يەرگە زەرب بىلەن ئاتتى. بۇ ئىش كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئارىلىقتىلا يۈز بەردى. ھەم - مەيلەن قاتتىق چۈرقىرىشىپ كەتتى. بالا قاتتىق بىر چىرقىراپلا جىمىپ قالدى...

تۇن قاراڭغۇسىدا غايەت زور ئوت يالقۇنى پەيدا بولۇپ يەر - جاھاننى ئىس - تۈتەك قاپلىدى. قولۇم - قوشنىلار ئويغىنىپ ياردەمگە كەلگەندە سامانلىق كۆيۈپ كۈلگە ئايلانغانىدى.

4

ئۆينىڭ ئىچىدە سانسىزلىغان مىخلار ئۈياقتىن - بۇياققا ئۇ - چۇپ يۈرەتتى. ئۇ پۈتۈن ئۆمرىدە مۇنچە جىق مىخلارنى كۆرۈپ باقمىغانىدى. ئۇ ئاپپاق تۆشەكتىن ئاستا سىيرىلىپ چۈشۈپ ئۆيئىچىگە نەزەر سالدى. ئۆينىڭ تۆتىلا تېمىدا بىردىن ئىشىك بار ئىدى. ئۇ ئوڭ تەرەپتىكى ئىشىكنى ئېچىپ سىرتقا بويۇنداپ قارىدى، كۆز ئالدىدا ھۈپپىدە ئېچىلغان چەكسىز گۈللۈك نامايان بولدى. ئۇ كىيىكتەك سەكرەپ گۈللۈككە قاراپ يۈگۈردى. ئۇ ماڭدى... ماڭدى... يەتتە كېچە - كۈندۈز مېڭىپمۇ بۇ گۈللۈكنىڭ ئاخىرقى چېكىگە يېتەلمىدى. ئۇنىڭغا بىر بوز خالتا ئۇچرىدى، خالتا ئىچىدە نۇرغۇن - نۇرغۇن ئون سانتىمېتىرلىق دات بې -

سىپ كەتكەن مىخ بار ئىدى. ئۇ تەئەججۇپلىنىپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ بىردىنلا گۇللۈكنىڭ ئاخىرقى چېكىگە بېرىپ قالدى. گۈل-لۈكنىڭ ئۇ تەرىپى قاغجىراپ كەتكەن سازلىق بولۇپ، بەتبۇي پۇراق ئادەمنىڭ ئىچىنى ئىلەشتۇرەتتى. قەبرىگە ئوخشاش زومـ-چەك ـ زومچەك توپا دۆڭلەگلىك يەرلەرنى ساناپ تۇگەتكىلى بولمايتتى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ كاللىسىغا غەلىتە بىر خىيال كىـ-لىپ قالدى، بوز خالتىدىكى مىخلارنى ھەربىر زومچەك يەرگە قىـ-قىشقا باشلىدى. مىخلار ھېچ تۇگەيدىغاندەك قىلمايتتى. ئۇ شۇ تەرزدە ئالدىغا قاراپ مېڭىۋەردى. تۇيۇقسىز پۇتۇن يەر ـ جاھاننى چاڭ ـ توزان قاپلاپ، گۈلدۇرماما گۈلدۇرلىگەندەك دەھشەتلىك بىر ئاۋاز بىلەن تەڭ تەرەپ ـ تەرەپتىن يىغا ـ زار ئاڭلاندى. ئۇ كۆزلىرىگە ئىشەنمىگەندەك داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. ھەربىر زومچەك ئورنىدا خۇددى يەرگە ئادەم ئۇرۇقى تېرىغاندەك توپ ـ توپ ئادەملەر قاراپ تۇرۇشاتتى. ھەممىسىنىڭلا كۆكسىنىڭ سول تەرىپىدىن شۇرقىراپ قان ئاقماقتا ئىدى. ئۇ سىنچىلاپ قارىدى، قان ئېقىۋاتقان جايدا ئون سانتىمېتىرلىق دات بېسىپ كەتكەن مىخلار كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ چۆچۈپ كەتتى، مۇنداقلا قېقىپ قويغان مىخلار قانداقسىغا ئۇلارنىڭ يۈرىكىگە سانجىلىپ قالدىـ-كىنە؟ ئادەملەر تەرەپ ـ تەرەپتىن ناله ـ پەريات كۆتۈرۈشكە باشـ-لىدى:

ـــ بىزنى كەچۈرۈڭ، بىزنىڭ ئەسلىي ئۇنداق قىلىش ئويـ-مىز يوق ئىدى.

ـــ مېنى كەچۈرۈڭ، بۇ ئىشقا مەنمۇ قاتناشقان.

ئۇ بۇلارنىڭ نېمە دەۋاتقىنىنى پەقەتلا ئاڭقىرالمىدى، بۇ كـ-شىلەرنىڭ بىرەرسىنىمۇ تونۇمايتتى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئاندىن تۇغما ھالەتتە بولۇپ، بەزىلىرىنىڭ قولى، بەزىلىرىنىڭ پۇتى يوق، بەزىلىرى ئەما، بەزىلىرى گاچا، بەزىلىرىنىڭ ئىككى قۇلـ-قى يوق... قىسقىسى، ھەممىسىلا دوزاختىن قايتقان ئادەملەرگىلا ئوخشايتتى.

ـــ سىلەر... سىلەر كىم بولىسىلەر؟ نېمىشقا مەندىن كەچۈ-رۈم سورايسىلەر؟

ـــ بىز... بىز دادىڭىزنى ئۆلتۈرگەن قاتىل... ـــ دېدى ئىكى قولى كېسىۋېتىلگەن بىرسى.

ـــ نېمە، هەممىڭىزنى ئۆزۈڭنىڭ جىنايىتىگە شېرىك قىلماقچىمۇسەن؟ ـــ دەپ جار سالدى ئىككى پۇتىدىن ئايرىلغان، يەردە سېسىق سۇغا چۆكۈپ ئولتۇرغان بىرسى، ـــ ئۇنىڭ دادىسىنىڭ يۈرىكىگە ئون سانتىمېتىرلىق مىخنى سەن قاقتىڭغۇ؟!

ـــ هۇ ئىپلاس پەسەندە، دەۋاتقان گېپىڭنى قارا! ـــ دەپ ئاچچىقلاندى باشتىكىسى، ـــ غوجامنىڭ غوجىسى بار، چامغۇر-نىڭ ئورىسى، دېگەننى ئاڭلىمىغانمىدىڭ؟ ماڭمۇ خەق بۇيرۇق قىلغان تۇرسا.

ـــ قېچىڭلار.. ماڭا يول بېرىڭلار... بىر چەتتە تۇرۇپ تۇر-ساڭلارچۇ، ـــ سەپ ئىككىگە بۆلۈنۈپ، ئارقا تەرەپتىن بىرسى يۈگۈرۈپ كەلدى، ئۇنىڭ ئىككى قولى ئېقىپ كەتكەنىدى، ـــ مېنى كەچۈرۈڭ، دادىڭىزنىڭ يۈرىكىگە قاققان مىخنى مەن زە-ھەرده سۇغىرىپ بەرگەن... بۇ مۇنداق ئىشتى...

ـــ مەن دادىڭىزنىڭ پۇتىنى...

ـــ مەن قولىنى...

ـــ مەن كۆزىنى ئويغان!

ـــ مەن تەپكەن.

ـــ مەن تىللىغان...

ئۇ هېچنېمىنى ئاڭلىيالماي قالدى، هەممىسى تەڭلا چۈرقى-رىشىپ ئۆز گېپىنى دەۋېلىشقا ئالدىرايتتى.

ـــ بۇياققا چىق! ـــ ئەما بىرسىنىڭ مۇرىسىدىن ئىتتىرىپ ئېلىپ چىقتى. بۇ بىر پۇتى يوق كىشى ئىدى، ـــ بۇنىڭغا قاراڭ، مۇشۇ مۇناپىق دادىڭىزنى بىزگە چېقىپ كەلگەن.

ـــ ماڭا ئۇۋال قىلما، كاتتىباش هوقۇق بېرىمەن دېگەچكە شۇنداق قىلغان.

ئۇلار بىر - بىرى بىلەن چېلىشىپ كەتتى. باشقىلارمۇ ئۇلارغا ئەگىشىپ بىر - بىرى بىلەن تېپىشىپ، مۇشتلىشىپ، پوملاقلىشىپ، چاچ يۇلۇشۇپ كېتىشتى. قىيامەت قايىم بولغاندەك يەر - جاھاننى قىيا - چىيا قاپلىدى. جەسەتلەر تاغدەك دۆڭ ۋىلىنىپ، قانلار دەريا بولۇپ ئاقماقتا ئىدى. ئۇ ئۆزىگە قاردى، تىزىنىڭ تۆۋىنى قان ئىچىدە تۇراتتى. ئۇ بۇ ئادەملەرنى تاشلاپ كېتىش ئۈچۈن قان كېچىپ ئالغا ئىلگىرىلىدى...

ئۇ ھېلىقى گۈلزارلىققا قايتىپ كەلدى. ھېلىقى بوز خالتا چاڭگىلىدا مەھكەم سىقىملاقلىق ئىدى. ئۇ بىردەم دېمىنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن ئەمدىلا ئولتۇرۇشىغا غايىبتىن بىر ئاۋاز كەلدى. ئۇ ئەتراپقا سىنچىلاپ قاراپ ھېچنېمىنى كۆرەلمىدى.

— مەن بوز خالتا ئىچىدە، قىزىم، مېنى چىقىرىۋال، — قايتا تەكرارلاندى ھېلىقى ئاۋاز.

بوز خالتا ئىچىدىن توختىماي ئاۋاز چىقىۋاتاتتى. ئۇ قولىنى سېلىپ كۆرۈپ باقتى، ئون سانتىمېتىرلىق دات بېسىپ كەتكەن مىختىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ئىدى. ئۇ خالتىنىڭ ئاغزىنى پەسكە قارىتىپ قاتتىق سىلكىدى، مىخلار يامغۇردەك تۆكۈلۈشكە باشلىدى. بۇ ئىش ئۇنىڭغا ناھايىتى قىزىق تۇيۇلۇپ كەتتى. مىخلار ئۆزلۈكىدىن تىزىلىپ ئادەمنىڭ شەكلىگە كىرىپ، ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆرە بولۇپ تۇردى.

— ئىسمىڭ نېمە؟ — سورىدى ئۇ زۇۋانغا كېلىپ.

— ئايتولۇن.

— داداڭنىڭچۇ؟

— مامۇت.

— مېنى تونۇدۇڭمۇ؟

ئايتولۇن ھېلىقى ئادەمگە سىنچىلاپ قاردى، لېكىن پەقەتلا تونۇيالمىدى.

— سىزنى ھېچ تونۇمىدىمغۇ.

— مەن سېنىڭ داداڭ.

— يالغان، مېنىڭ دادام بۇرۇنلا ئۆلۈپ كەتكەن.

— ماڭا ئىشەن، قىزىم، مەن راستلا سېنىڭ داداڭ، بۇگۈنكى باتۇرلۇقۇڭدىن مېنىڭ روھىم قايتا تىرىلدى.

— ئەمىسە مەن بىلەن كېتەمسىز؟

— مەن كەتسەم بولمايدۇ، قىزىم، مېنىڭ روھىم مۇشۇ گۈلزارلىققا سىڭىپ كەتكەن. كەل، ئوبدان قىزىم، بىز خوشلاشقۇچە سېنى بىرنى سۆيۈۋالاي.

ئاتا قىزىنى چوڭقۇر ئاتىلىق مېھرى بىلەن سۆيدى. ئايتولۇن دادىسىنىڭ باغرىغا سىڭىپ كەتتى...

ئۇنىڭ ئالدىدا دات بېسىپ كەتكەن ئون سانتىمېتىرلىق بىر دۆۋە مىختىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى. ئۇ دادىسىنى ئىزدەپ ئاۋازىنىڭ بارىچە چاقىردى. لېكىن، ھېچقانداق سادا يوق ئىدى. ئۇ نېمىنىدۇر چۈشەندى بولغاي، ئالدىدىكى دۆۋە — دۆۋە مىخلارنى گۈلزارلىقنىڭ ھەممە يېرىگە تەكشى چېچىۋەتتى.

5

ئايتولۇننىڭ بەش ياش چاغلىرى ئىدى...

ئۇ ئوتتەك قىزىپ ياتاتتى. نېمە قىلارىنى بىلەلمىگەن مەمۇرىخان يۇم — يۇم يىغلايتتى. ئاللادىن قىزىنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلىپ، ئۆزىنى يالغۇز قويماسلىقنى تىلەيتتى. ئۇ ئۆزى بىلگەنچە بىرنېمىلەرنى قىلىپ باققان بولسىمۇ، ئايتولۇن چىلىق — چىلىق تەر ئىچىدە ئۆلۈكتەك جىمجىت ياتاتتى.

مەمۇرىخان يېرىم كېچە بولۇپ قالغىنىغا قارىماي قىزىنى ھاممام قىلىپ، جىلغىدىكى ئارا يولىنى بويلاپ دوختۇرخانىغا قاراپ يۇرۇپ كەتتى. ھېرىپ — چارچاش، قورقۇش دېگەنلەر ئۇنىڭ خىيالىغىمۇ كەلمەيتتى. كېچىسى تۈگۈل كۈندۈزىمۇ ئەر كىشى جېنىدا تېنى شۇركۈنۈپ ماڭمىغان بۇ يولدا ئۇ ھېچنېمىنى ئويلىماستىن كېتىۋاتاتتى. ئۇ قىزىنى يۇدۇپ دوختۇرخانىغا كەلگەندە

تاڭ سۈزۈلۈپ بولغانىدى. دوختۇرخانىنىڭ ھويلىسى ئىچىگە كىرىپلا ئۇ ئۆزىنى تاشلىۋەتتى. خېلى ئۇزاقتىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ، تەستە ئورنىدىن تۇردى ۋە قىزىنى سۆرەشتۇرۇپ دېگۈدەك مېڭىپ، ئىشكى قىيا يېپىقلىق بىر ئۆيگە ئۇسۇپلا كىردى. ئۆيئىچىدە ئۇچىسىغا ئاق خالات كىيگەن بىرسى ئىشىككە ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇرۇپ، نېمە بىلەندۇر ھەپىلىشۋاتاتتى.

— ماڭا قاراڭ، دوختۇر... جېنىم دوختۇر، قىزىمنى قۇتۇلدۇرۇۋالسىڭىز...

ئىككى ئۆرۈۋالغان كالتە توم قارا چېچى ئارقىسىدا پۇلاڭلاپ تۇرغان، كۆزىنىڭ چوڭلۇقىدىن يۇزى ئامۇتچىلىك كۆرۈنىدىغان يادائىغۇ سېستىرا رۇخسەتسىز ئۇسۇپ كىرگەن بۇ ئايالغا يەۋەتكۈدەك ئەلپازدا ئالىيىپ قارىدى.

— سىڭلىم... ئوبدان سىڭلىم... — ئالدىغا بىرنەچچە قەدەم تاشلىغان مەمۇرىخان سېستىرانىڭ قان دىدارى قالمىغان چىرايىغا قاراپ ئورنىدا چىپچىدە توختاپ قالدى. ئۇ سېستىرانىڭ ئۆزىگە ئاجايىپلا بىر نەزەردە قاراپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالغىنىنى سېزىپ قالغانىدى. ئۇ ئىختىيارسىز ئۆز ئۇستىبېشىغا سەپسېلىپ چىقتى: بېشىدا ئېرىنىڭ تەۋەررۈكى سۈپىتىدە ئارزۇلاپ كېچىسى كىيىپ ياتىدىغان كورەك تۇماق، ئۇچىسىدا تولا يۇيۇلۇپ ئۆڭۈپ مەللە بولۇپ قالغان ناۋات رەڭ ئەنگىلىشىم كۆڭلەك، ئوشۇقىنى يېپىپ تۇرىدىغان يېشىل تاۋار ئىشتان، پۇتىدا ئەسلىدە ئەتىۋارلاپ پەقەت مېھماندارچىلىققا بارغاندىلا كىيىدىغان، بۇگۈن ئالدىراشچانلىقتا سوڭغا دەسسەپ كىيىپ تەرەت كەشىگە ئوخشاپ قالغان قارا خۇرۇم بەتىنكە...

ئۇ بىردىنلا ھازىر ئالتىنچى ئاي مەزگىلى ئىكەنلىكىنى ئېسىگە ئېلىپ، بېشىدىكى تۇماقنى دەرھال يوشۇرماقچى بولدى — يۇ، ئامال قىلالمىدى. ئۇ تۇماقنى نەگە يوشۇرىدۇ؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۆمرىدە قىلىپ باقمىغان ئىشنى بۇگۈن قىلىپ يالاڭباش يۈرسۇنمۇ؟ مەھەللىدىكى ھېلىقى ئايشەم تانكىس (ئۇنىڭ نال قېسىنى

قىلغان قارا خۇرۇم تانكىسىدىن ھەرقەدەم ماڭغاندا «تاق ـ تاق» قىلىپ ئاۋاز چىقىدىغان بولغاچقا، كىشىلەر ئۇنى شۇنداق چاقىرىشاتتى)نىڭ قىزى ئايشىگۈل ھېلىقى نېمىدى... چوڭ مەكتەپكە ئۆتۈپلا ئۇزۇن چاچلىرىنى كېسىپ قىسقارتىپ، يالاڭباش يۈرىدىغان بولۇپ كېلىۋىدى، دۆڭ مەسچىتنىڭ ئىمامى ئىمىر ھەسەن ھاجى ئۇنىڭ دادىسىنى جامائەتنىڭ ئالدىدىلا ئەيىبلەپ، شۇ كېچىسىلا بالىۋاقىسىنى تاشلاپ يۈرتتىن چىقىپ كېتىشىگە سەۋەبچى بولدى. مانا تا ھازىرغىچە ئىز ـ دېرەكسىز يوقاپ كەتكىنىگە ئون يىلدىن ئاشتى. مەن دېگەن چوپچوڭلا ئايال تۇرسام، چالما ـ كېسەك قىلىپ ئۆلۈتۈرۈپ قويۇشتىن يانىماس ئۇلار، ئۇ چاغدا يالغۇز قىزىم...

مەمۇرىخان ئېسىگە كېلىپ ئەتراپىغا قارىۋىدى، ئۆيدە بىر خىللا ياتقان قىزىدىن باشقا ئادەم كۆرۈنمىدى. ئۇ ھەممىنى ئۇنۇتۇپ ئۆزىنى سىرتقا ئاتتى:

ـــ ئادەم بارمۇ؟... مېنى... ياق، قىزىمنى قۇتقۇزۇۋېلىڭلار!

دەل شۇ پەيتتە ھېلىقى سېستىرا ئايال بىر توپ كىشىنى باشلاپ كېلىۋاتاتتى. مەمۇرىخان شۇ ياققا قاراپ يۈگۈردى.

ـــ ئەنە، ئۇ... ـــ سېستىرا سۆزىنى تۈگىتىپ بولغۇچە مەمۇرىخان ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ تىزلىنىپ تۇرۇپ يالۋۇرۇشقا باشلىدى:

ـــ جېنىم دوختۇر، سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي، قىزىمنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىڭ... قىزىمنى...

سېستىرا ۋابادىن قاچقاندەك ئۇنىڭدىن ئۆزىنى تارتتى، قورقىنىدىن چىرايى خەسىدەك ئاقىرىپ كەتكەنىدى.

ـــ مەن... مەن توغرا دەپتىمەنمۇ، قاراڭلار، بۇ سارىڭ خوتۇن يەنە ماڭا ئېسىلىۋېلىۋاتىدۇ، ـــ سېستىرا ئارقىغا داجىپ باشلىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈۋالدى.

ـــ ۋۇي، سىلى مەمۇرىخان ئاچامغۇ؟ ـــ دېدى ئارىدىن ئاق خالات كىيگەن ياشقىنا بىر يىگىت ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ـــ قېنى ئورۇنلىرىدىن تۇرسىلا، ئايتولۇن سىڭلىمغا بىرەر ئىش

بولغانمىدى؟

مەمۇرخان بىر قاراپلا تونۇۋالدى، ئۇ ئۆز ۋاقتىدا ھېلىقى «پولات قانداق تاۋلاندى» دېگەن كىتابنى سوراپ كەلگەن بالا ئىدى. ئۇ يېقىن دىلكىشىنى تاپقاندەك يىگىتنى قۇچاقلىغىنىچە ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتتى. ئايتولۇن قۇتقۇزۇۋېلىندى، ئۇ ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ دوختۇرخانىدا توققۇز كۈن داۋالانغاندىن كېيىن سەللىمازا ساقىيىپ كەتتى. لېكىن، دوختۇرغا تۆلەيدىغان پۇل ئادەمنى چۆچۈتەتتى. مەمۇرخان باشتا ئۇچراتقان ھېلىقى ئورۇق دوختۇرنىڭ ئالدىغا يەنە بىر قېتىم كىرىپ بېقىشنى ئويلىدى. ئۇ ئىشىكنى ئاستا چەكتى.

ــ كىرىڭ، ــ دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى ئىچكىرىدىن. ئۇ ئاستا ئىشىخانىغا كىردى.

ــ رەڭگىرويىڭىز خېلىلا تۇزۇك ئىكەن، ئادەمنى قورقۇتۇپ ساراڭدەك كىيىنىۋالغۇچە باشتىلا مۇشۇنداق ئادەمگە ئوخشاپ راق كەلسىڭىز بولماسمىدى؟ ــ دېدى ئۇ مەمۇرخانغا مەنسىتمەسلىك نەزىرىدە قاراپ.

ــ قىزىمنىڭ ھالىغا قاراپ ئۆزۈمنى يوقىتىپلا قويۇپتىمەن، ــ دېدى مەمۇرخان پوكاندەك قىزىرىپ، ــ سىزدىن بىر ئىشنى ئۇقۇپ باقاي دەپ كىرىۋىدىم، دوختۇردىن چىقىش رەسمىيىتىنى...

ــ ياندىكى ئۆيدىكى ئايالدىن سوراڭ، ــ دېدى سىپىترا ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى ئالدىن بىلىپ قالغاندەكلا. مەمۇرخان ياندىكى ئۆيگە كىرىپ ئاپپاق خالاتقا پاتماي چىڭقىلىپ ئولتۇرغان ياشقىنا ئايالغا كېلىش مەقسىتىنى تەستە ئۇقتۇردى.

ــ دوختۇردىن چىقىش رەسمىيىتىنى ئەتىگەنلا كىرگۈزۈپ بەردىمغۇ؟ ــ دېدى ئۇ توڭلۇق بىلەن.

ــ شۇنداق... شۇنداق، تاپشۇرۇۋالدىم، لېكىن...

ــ نېمە لېكىن؟ ــ تېخىمۇ ھۇرپەيدى دوختۇر.

ــ بىز دېھقان خەقتە ئۇنچىلىك كۆپ پۇل...

— نېمە دېدىڭىز؟ — دىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى دوختۇر، — ئۆلەيمۇ - تىرىلەيمۇ دەپ قالغان قىزىڭىزنى ساقايتىپ قويساق، يەنە نېمە نىمجان پاشىدەك غىڭشىيسىز... سەن خەقنىغۇ ياخشىلىق قىلغان ئادەمنىڭ ئۆزى سارىڭ!

— بولدى سىڭلىم، چېچىلماڭ، مۇنداقلا سوراپ باققانىدىم، راست، قىزىمنى قۇتقۇزۇپ قالدىڭلار ئەمەسمۇ، مەندىن ئۆتۈپتۇ.

دەل شۇ چاغدا بىر ئەر غادايغىنىچە مېڭىپ ئىشخانىغا كىرىپ كەلدى. مەمۇرىخاننى سۇر باستى - يۇ، يەنە تېزلا ئەسلىگە كەلدى. ئۇ بۇ كىشىنى تونۇپ قالغانىدى.

— ئەگەر يەنە ئەرزىڭىز بولسا دوختۇرخانا باشلىقىغا دەڭ.

— نېمە ئىش بولدى؟ ماڭا كىمنىڭ ئەرزى بار ئىكەن؟ — دېدى ھېلىقى ئەر ئۆيدە يەنە بىرەيلەننىڭ بارلىقىنى ئەمدى كۆرگەندەك مەمۇرىخان تەرەپكە بۇرۇلۇپ.

— ئوبدان تۇرلىمۇ ئابدۇل ئام... بارچى، ياق، دوختۇر...

— سىلى؟ ... — ئۇ مەمۇرىخاننى راستلا تونۇيالمىدىمۇ ياكى تونۇسىمۇ قەستەن تونۇماسقا سالدىمۇ، پەرۋا قىلمىغاندەك سوراپ قويدى، — ئۆزلىرى كىم بولىلىكىن؟

مەمۇرىخان ئارتۇقچە زۇۋان سۇرمىدى. ئۇ بۇ كىشىگە يالۋۇرسا رەھىمەتلىك ئېرىگە يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىنى بىلەتتى. باشقىلاردىن خاپا بولۇپ نېمە قىلاي، بولدىلا، پۇلنىڭ يولىنى پەقەتلا قىلالمىسام ئانامدىن قالغان ئالتۇن زىرەمنى ساتسامغۇ يېتەر. بېشىمغا ئەمدى بۇنىڭدىنمۇ ئېغىر كۈنلەر كەلمەس. مەمۇرىخان ئۇنىڭ ھېلىقى ئايال بىلەن قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتكىنىنى كۆرۈپ، ئاستا ئىشىككە قاراپ ماڭدى.

6

خېلىدىن بېرى ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان جىمجىتلىقتىن ئىچى سىقىلغان ئورۇق ئايال ئاستا مەمۇرىخاننى نوقۇدى:

— مەشىنىڭ ئوتىنى يەنە ئازراق ئۇلغايتايلىمكىن.

ـــ توۋا دېسىلە، ـــ دەپ سەكرەپ قويۇتى سېمىز ئايال مەمۇ-رىخان ئېغىز ئېچىپ بولغۇچە، ـــ ئۆينىڭ ئىسسىپ كەتكىنىدىن سۇغا چۈشكەن مۇشۇكتەك بولۇپ كېتىۋاتساق يەنە ئوت قالا، دەپ-لىغۇ.

ـــ سېمىز بولغاچ چىدىيالماي قالالا - ھە؟ ـــ دېدى ئورۇق ئايال ئۇنىڭ چىشىغا تېگىپ.

ـــ ھىم، ئۆزۈمنى دېمىدىم، ئايتولۇن قىزنى چىدىيالماي قالامدىكىن دەۋاتىمەن.

ئىككى ئايال قوشنا مەمۇرىخانىنى بىرنەرسە دەمدىكىن دەپ بىرھازا كۈتۈپ تۇرغاندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن سادا چىقمىغىنىنى كۆرۈپ يەنە ئۆز پاراڭلىرىغا چۈشۈپ كەتتى.

ـــ سىلى قانداق ئويلايلىكىن، بەكلا ئوبدان يەر بىلەن قۇدا بولۇۋالدى جۇمۇ بۇ خوتۇن، ـــ دېدى سېمىز ئايال ئۇنسىز ئولـ-تۇرغان مەمۇرىخانىنى ئىما قىلىپ، ـــ قىزىنىڭمۇ تەلىيى بار ئىكەن.

ـــ نەدىكى گەپنى قىلىدىغانلا، ـــ دېدى ئورۇق ئايال بوينىنى سوزۇپ ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئاغزىنى يېقىپ، ـــ ئېگىز يەرگە ئېـ-سىلغانىنىڭ دەردىنى ئۆزى بىلىدۇ، بېچارە.

ـــ بۇ گەپچە...

ـــ ئاڭلىسام، چىشى قۇدىسى ئوقۇرى ئېگىز ئايال ئىمىش، ئايتولۇننى پەقەتلا ئوغلى ئاشىق بولغاچقىلا ئېلىپ بەرگەنمىش.

ـــ تازا ئۇۋال بوپتۇ - دە، كىمدىن ئاڭلىدىلا؟

ـــ ئاباىلا بىرمۇنچە گەپ قىلىپ بەرگەنىدىمغۇ سىلىگە، ھېـ-لىقى پۇتۇمغا چالما قويۇپ ماڭغان كۈنى بارغۇ، شۇ ۋاقىتتا بـ-لىپ قالغان.

ـــ بۇ قىلىقلىرى بولمايدىكەن، ـــ دېدى سېمىز ئايال تۇزلا.

ـــ نېمە؟ بىرمۇنچە گەپنى قىلىپ بەرسەم موك - موك ئاڭـ-لىۋېلىپ، ئارقىدىن دەۋاتقان گېپىنى قاراڭ، مەن يا ئوغرىلىق قىلمىسام، يا باشقىلاردەك... ـــ ئورۇق ئايال كۈچەپ سۆزلىگـ-

نىدىن گۈرەن تومۇرلىرى كۆپۈپ كەتتى.

ــ نېمە بولدى سىلىگە، ئەمدى قوپۈپ كونا خاماننى سورۇ-غىلى تۇردىلىغۇ، ــ دېدى سېمىز ئايال بىردىنلا ئېسىدىگەندەك ئەلەم بىلەن، ــ باشقىلاردەك ئوغرىلىق قىپتىمەنمۇ دەپ كەتكىنىنى تېخى، ئۇ ۋاقلاردا بىرەر باش قوناق ئەمەس، بىرەر ئېتىز قوناقنى ئوغرىلىسىمۇ ئوغرىلىق قىلغان ھېسابلانمايتتى. بەش بالام ئاچلىقتىن ئۆلۈپ قالسا بولامتى ئەمىسە. مەنغۇ قوناق ئوغرىلاپتىمەن، ئامبارچى بىلەن ئىچقويۇن ــ تاشقويۇن بولۇپ يۈرگەنلەرگە نېمە دېگۈلۈك.

ــ سىلى... مەن سىلىگە نېمە دېدىم؟ سىلى ئەسلىدە... ــ ئورۇق ئايال ئۇنى بۇگۈن باشقىدىن كۆرۈۋاتقاندەك چەكچىيىپ قاردى.

ــ ۋاي خۇدايىم، بىرسى سېھىرلەپ قويغاندەك ئەجەب ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلەپلا كېتىپتىمىنا، بۇ ... بۇ مۇنداقلا دەپ قويغان گەپلەر، قوشنام.

ــ كۆڭۈلدە بولمىسا ئېغىزغا چىقمايدۇ، قوشنام، مەن يات ئادەم بولمىغاندىكىن ھەممىسىنى دەپ ــ دەۋەتسىلە ئەمدى.

ــ ئۇ چاغلارغۇ كەلمەسكە كەتتى، بىر ئۆيلۈك ئادەم كېچە ــ كۈندۈز ئېتىزدىن كىرمەي ئىشلەپمۇ بىرەر ۋاق قورساق تويغۇ-دەك تاماق يېيەلمىگەن، ئەجەب ئوبدان قىپتىكەنمەن شۇ چاغدا. شودۇيجاڭ دېگەن تازنىڭ بىنومۇسلىقىچۇ تېخى، تاس قالاتتى ئىشتاننىڭ ئېغىنىمۇ تۈتۈپ تەكشۈرگىلى. شۇنداق قىلغىنىغا مانا ئەمىسە دەپ بىر كۈنى بىر ھەپتە يەتكۈدەك قوناق ئوغرىلىدىم.

ــ توۋا قىلدىم خۇدايىم، مىڭ توۋا! ــ دېدى ئورۇق ئايال چاپىنىنىڭ ياقىسىنى چىشلەپ، ــ ئەجەبمۇ يۇرەكلىرى پۈتۈن خوتۇن ئىكەنلا، سىلىنى كۆرگەن ئادەم ھەرگىز ئۇنداق ئىشنى قىلىدۇ دەپ ئويلىمايدۇ.

ــ باشقا كەلگەندە باتۇر، دەپتىكەن.

ـــ پەقەتلا ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ، ئەجەب مەن ئاڭلىماپتىـ كەنمەنيا. مۇشۇنداق چوڭ ئىشنى ئەجەبا مەھەللىمىزدە ھېچكىم بىلمەيدىغان بولغىيمىدى؟ ھە راست، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى، بىر تاغار قوناقنى ئوغرىلاپ دادۇيجاڭنىڭ ئىشكى ئالدىغا قويۇپ قويغان ئىشنى...

ـــ مەن قىلغان، ـــ سېمىز ئايال پەخىرلەنگەندەك سۆزلەشكە باشلىدى، ـــ شۇ كۈنى بىر تاغار قوناقنى ئوغرىلاپ، مىڭ تەستە يۇدۇپ مەھەللىگە ئاز قالغاندا قېرىشقاندەك تاڭ سۈزۈلۈپ قالدى. نېمىلا بولمىسۇن بىر ئامال قىلىپ ئۆيۈمگە ئاپىرىۋالاي دەپ ئالدىراپ كېتىپ بارسام، دەل دادۇيجاڭنىڭ ئىشكى ئالدىغا كەلگەندە...

ـــ قانداق بولدى؟ ـــ ئالدىراپ سۆز قاتتى ئورۇق ئايال.

ـــ ئۇنىڭ ئىشكىنىڭ ئارقىسىدىلا يۆتەلگىنىنى ئاڭلاپ قالدىم.

ـــ ئاپلا، كېيىن قانداق قىلدىلا؟

ـــ ئالدىرىمىسىلا، ھېشىنى چىقارغاندىكىن ئەمدى بىراقلا ھەممىسىنى دەپ بېرىمەن... شۇ چاغدا قورقمىدىن پۈت ـ قولۇمدا جان قالمىدى، ھېلىقى ئامىنخان، مۆمىنخانلارنىڭ قوناق ئوغرىلاپ تۇتۇلۇپ قېلىپ بىر ئاي بىكارغا ئىشلەپ بەرگەنـ دىن سىرت، خەلقئالەم ئالدىدا بوينىغا قوناق ئېسىپ سازايى قىلدۇرۇلغىنى كۆز ئالدىمغا كېلىپ، ئۆپكەم ئاغزىمغا تىقىلىپلا قالدى. بىر ئاي ئەمەس، بىر يىل بىكارغا ئىشلەپ بەرسەمۇ مەيـ لىدى، لېكىن خەلقئالەم ئالدىدا سازايى بولغىنىمدىن ئۆلگىنىم ياخشى ئەمەسمۇ؟

ـــ تېزرەك دېسىلىچۇ، ـــ ئالدىراتتى ئورۇق ئايال.

ـــ گېپىمنى بۆلمەي تۇرسىلا... شۇنىڭ بىلەن كاللامغا چاقـ ماق تېزلىكىدە بىر ئەقىل كەلدى ـ دە، تاغارنى دادۇيجاڭنىڭ ئىشكى ئالدىغا يۆلەپ قويدۇم، ئۆزۈمنى ئوڭشاپ بولغۇچە ئۇ ئۆيدىن چىقىپ بولدى. «ئەتىگەندىلا كېلىپ قاپلىغۇ، بىرەر ئىش

بارمىدى» دېدى ئۇ مېنى كۆرۈپلا. شۇ زامان نەدىن كەلدى ئۇ يىغا، مىشىلداپ يىغلىغىنىمچە ئۇنى ئۆيۈم تەرەپكە سۆرىدىم: «ماڭسىلا، دادۇيجاڭ، ئېرىمنىڭ ئەھۋالى چاتاق، كېچىچە بىر ئۇخلىمىدى، ئالمادىس بىرەر ئىش بولۇپ قالمىسۇن، دەپ سىلىنى چاقىرغىلى كەلگەنىدىم» دېدىم. ئېرىمنىڭ ئۇزاقتىن بېرى ئورۇن تۆتۈپ يېتىپ قالغىنىنى ھەممە بىلىدىغان بولغاچقا، ئۇ گېپىمگە ئىشەندى ۋە بالىلارغا دەپ قويۇپ چىقاي دەپ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. ئۇ قايتىپ چىققۇچە دەيدىغان گېپىمنىمۇ تەييارلىۋالدىم. «ۋاي خۇدايىم، بۇ نېمە ئالامەت،ــ دېدىم ئۇ چىقىشىغىلا،ــ قارىسىلا، دادۇيجاڭ، بۇ تاغاردىكى نېمىدۇر؟» «قايسى ناھەلىنىڭ قىلىغان ئىشىدۇ بۇ؟ ــ دېدى ئۇ تاغارنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ كۆرۈپ،ــ تازا يوغان باش ئالغان قوناقلار ئىكەن ھەممىسى. خەپ، بۇگۈنلا ھەممىسىنى يىغىپ ئېچىپ، كىم قىلغان بولسا تانابىنى قىرىق گەز تارتمايدىغان بولسام، بۇ ئوغرىنىڭ قاپ يۈرەكلىكىنى قارا !» ئۇ مېنىڭ ئاۋۋال ئۆيگە قايتىپ تۇرۇشۇمنى، مۇشۇ ئىشنى بىر تەرەپ قىلىپ بولۇپلا ئۆزى ئۆيۈمگە بارىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئاران تۇرغاندا ياغدەك ياقتى بۇ گەپ. شۇنىڭ بىلەن بىر قېتىملىق رەسۋاچىلىقتىن قۇتۇلۇپ قالدىم.

ــ ھەقىقەتەن قاپ يۈرەك خوتۇن ئىكەنلا جۇمۇ.

ــ قىزىق گەپ قىلىدىكەنلا، بۇنى قانداقمۇ قاپ يۈرەكلىك قىلدى دېگىلى بولسۇن. مەن دەيمەن، ئەجەب چاغلار ئىكەن ئۇ، ئۆزىمىز تەر ئاققۇزۇپ تېرىغان ئاشلىقنى ئۆزىمىز ئوغرىلاپ يەيدىغان.

ــ سىلىنىڭ دەردلىرىدىن بىر ھەپتىگىچە ئوغرىنى تۇتمىدىم دەپ، بىر ــ بىرىمىزنى ماراپ يانقان بىز، تەكشۈرگۈچىلەر كەلگەندە ئۇخلاپ قالغانلارنىڭ كۆرگەن كۈنلىرىچۇ تېخى.

ــ بولدىلا، ئۇ كۈنلەر ئەمدى كەلمەسكە كەتتى.

ــ ۋاي، راست، ئەجەب بۇ ئىشلارنى قورقمايلا ماڭا دەپ سالغىنىڭ

لىيا؟ ــ دېدى ئورۇق ئايال چۈشىنىكسىز بىر ئىپادە بىلەن سېـ
مىز ئايال قوشنىسىغا قاراپ.
ــ نېمىدىن قورقىمەن؟
ــ مېنىڭ باشقىلارغا ئېيتىپ قويۇشۇمدىنچۇ؟
ــ قورققان بولسام سىلىگە دەپ بېرەتتىممۇ، ئېيتىپ قويـ
سىلا ئەمدى مېنى كىم نېمە قىلالايتتى؟
ــ نېمىلا دېگەن بىلەن بۇ ياخشى ئىش ئەمەس ــ دە.
ــ يامان ئىش دېيىشكە توغرا كەلسە ئۆزۈمنىڭ ئىشلەپ تاپـ
قان نەرسەمگە ئۆزۈم ئىگە بولالمايمۇ قورقۇپ يۇرگىنىمنى دېسە
بولىدۇ. ئوغرىلاپ يېگىنىم ھەرگىزمۇ يامان ئىش ئەمەس، چۈنكى
ئۇ قوناقتا مېنىڭمۇ ھەسسەم بار. ئادەم ئۆزىگە تەئەللۇق نەرسىنى
زورلۇق ئىشلىتىپ بولسۇن، ياخشى گەپ بىلەن بولسۇن، كېـزى
كەلسە مەندەك ئوغرىلاپ بولسۇن ئۆز قولىغا كىرگۈزەلىسە، بـۇ
نىڭدىن ئۇلۇغ ئىش بولماس. ئويلاپ باقسام، بەك ئوبدان قىپتـە
كەنمەن.
ــ توۋا خۇدايىم، ھى ــ ھى ــ ھى... مەن باشقىلارنى كۆز
دە تۇتۇپ دېسەم، ئەجەب سىلىنىڭ ئىشلىرىغا توغرا كېلىپ
قاپتۇ ــ ھە. مەن تېخى بۇ ئىشنى نېمىشقا ئاڭلىمايلا قالدىمكىن
دەپ ئويلىنىپ كېتىپتىمەن، ئەسلىدە تېخى ھېچكىم بىلمەيدىـ
كەن ئەمەسمۇ.
ــ شامال ئۆتمەيدىغان تام يوق، بۇنچىلىك ئىشلارغا ئالدىراپ
ھەيران قالمىسىلا، ئۆلمىسىلە بۇنىڭدىن كۆپ بىلمىگەن ئىشلارـ
نى بىلىپ قالىلا تېخى، ــ سېمىز ئايال سۆزىنى تۇگىتىپ، ئاپـ
پاق بىلىكىدىكى «شاڭخەي» ماركىلىق ئەرەنچە سائىتىگە قاراپ
دېدى:
ــ دەل يېگىرمە بەش مىنۇت بولدى، يەنە بىر قېتىملىق...
ئۇنىڭ سۆزى تۇگىمەستىنلا ئايتولۇن چۆچۈگەندەك ئىتتىك
كۆزىنى ئاچتى ــ دە، قاتتىق ئىڭراپ كەتتى.

7

ئايتولۇن ھېرىپ ھالىدىن كەتكەندە ئۇنى يەنە تاتلىق ئۇيقۇ باستى.

بۇ يۇرتتا ئۇزاقتىن بۇيان بۇنداق كاتتا مەرىكە ـ توي بولۇپ باقمىغانىدى. ھېيت ـ ئايەملەردە كىيىدىغان يېڭى كىيىملىرىنى كىيىشكەن چوڭ ـ كىچىك يۇرت ئەھلى ناھايىتى خۇشال كۆرۈنەتتى. ئۇ تاڭ سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ يۇيۇنۇپ ـ تارانىدى، ئاندىن نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپلا كىيىم تاللاشقا، ياسىنىشقا كىرىشتى. ئالدى بىلەن ئۇزۇن قاپقارا چېچىنى بىر تال قىلىپ ئۆرۈدى، قۇلىقىغا ئاق كۆزلۈك چېچەك ھالقىسىنى، بوينىغا ئاق قاشتاش مارجىنىنى ئاستى، ئاندىن ئۆزى ئەڭ ياقتۇرىدىغان، ئارزۇلاپ كىيىدىغان ھاۋا رەڭلىك ئۇزۇن، كەڭ ئېتەكلىك شايى كۆڭلىكىنى، پۇتىغا پەس پاشنىلىق ئاق تانكىس ئايغىنى كىيىدى. ئۇ ئەينەكتىكى ئۆز ئەكسىگە ئىشەنمىگەندەك قوي كۆزلىرىنى چوڭ ئېچىپ قاراپ تۇرۇپ كەتتى. كىيىم ـ كېچەكلىرىگە ماسلاشتۇرۇپ ئېسىلغان زىبۇ ـ زىننەتلىرى ئۇنىڭغا تېخىمۇ ھۆسن قوشقانىدى. ئۇ ئەمدىلا ماڭاي دەپ تۇرۇشىغا ئانىسى كىرىپ كەلدى.

ـــ ۋاي خۇدايىم، نېمانچە چىرايلىق ياسىنىۋالغاسەن، قىزىم، ـــ دېدى مەمۇرىخان قىزىغا ھەۋەسلىنىپ قاراپ، ـــ بۇگۈن دېگەن دوستۇڭنىڭ تويى جۇمۇ.

ـــ ئانا، سەنزە... ـــ ئايتولۇن قىزارغىنىچە يەرگە قارىۋالدى.

مەمۇرىخان ئۆزىنىڭ نېمە دەپ سالغىنىنى ئەمدى سەزگەندەك باشقا گەپ ـ سۆز قىلماستىنلا ھويلىغا چىقىپ كەتتى. ئۇ ھويلىدىكى بېدىشقا قۇرۇق كاللا بىلەن قوشۇپ ئېسىلغان ئادراسماندىن بىر سىقىم ئېلىپ ئىسرىق سالدى. ئارقىدىن ئازراق

ئارچا ياغىچى بىلەن قوي مېيى تېپىپ كېلىپ، ئۇستىگە ئوچاق-تىن چوغ ئېلىپ قويدى. ئۇزاق ئۆتمەي ھويلىنىڭ ئىچىنى مەز-زىلىك پۇراق بىر ئالدى. ئۇ ئىسرىقدانىنى كۆتۈرۈپ قىزىنىڭ خا-نىسىغا كىردى ۋە قىزىنىڭ بېشىدىن ئوڭ ـ سولغا ئۈچ قېتىم-دىن ئۆرۈپ، ئىچىدە نېمىلەرنىدۇر ئوقۇپ پىچىرلاشقا باشلىدى.

ـــ ھىم، يەنە كونىلىق قىلغىلى تۇرىدۇڭ.

ـــ كونىلىق بولسا نېمە بوپتۇ؟ كۆزى يامان ئادەملەرنىڭ كۆ-زى تېگسە، ئوتى تۆتۈپ باقسۇنچۇ قېنى؟ مۇشۇ گېپىڭ ئۈچۈن پۇشايمان يېمىگىنىڭنى مەن بىر كۆرەي!

ـــ ماقۇل ... ماقۇل، ئەمدىغۇ خاتىرجەم بولغانسەن، ماڭسام بولار؟ ـــ دېدى ئايتولۇن ئانىسىغا ئەركىلەپ.

ـــ ئاخشاملىققا بەك كەچ قالمىغىن جۇمۇ، خۇدايىمغا تاپشۇر-دۇم ئەمىسە.

ـــ ۋاي خۇدايىم، كەلمەسكە كېتىۋاتقاندەك مەن.

ئايتولۇن كىچىك بالىدەك قىلىقلىنىپ تاقلاپ ـ تاقلاپ يۈ-گۈرگىنىچە ھويلىدىن چىقىپ كەتتى. قىزىنىڭ ئارقىسىدىن مەستلىكى كېلىپ قاراپ قالغان مەمۇرىخان نېمىنىدۇر كۆڭلى-دىن ئۆتكۈزۈپ ئۆزىچە كۈلۈپ قويدى.

ئايتولۇن دوستى ھەببەنىڭ ئۆيىگە بىرىدەمدىلا يېتىپ باردى. ئۇ مۇشۇ ياشقا كەلگۈچە بىرەر تويغا بۇنچە كۆپ ئادەمنىڭ كەل-گىنىنى كۆرۈپ باقمىغاندى. ئۇ بېشىنى يەردىن كۆتۈرمەي مې-ڭىپ، غىپلا قىلىپ دوستى ئولتۇرغان ئۆيگە كىرىۋالدى.

ـــ شۇنداق قىلىپ، شەھەرلىك بولۇپ كېتىدىغان بولدۇڭ، ئاداش، تەلىيىڭ بار ئىكەن جۇمۇ.

ـــ خاتىرجەم بول، سەنمۇ يېزىدا قالمايسەن.

ـــ ھەي تاڭەي، رىزقىم نەگە چېچىلغان بولسا شۇ يەرگە كې-تەرمەن ھەرقاچان.

ـــ سەن دېگەن ئاسماندىكى ئايىنىڭ ئۆزى تۇرساڭ، كىم بىلە-دۇ، بۇگۈنلا شەھەرلىكتىن بىرەرىنىڭ كۆزى چۈشۈپ قالامدۇ

تېخى.

— نېمانداق خۇش قىلمىدىڭىزغانسىزكىن ئادەمنى، شۇنداق بولۇپ قالسىڭىز ياق دېمەيتتىم.

ئىككى دوست تاتلىق كۈلۈشكىنىچە ئۇنى ـ بۇنى دەپ ئولتۇ ـ رۇشۇپ، كەچ كىرىپ قالغىنىنى سەزمەيلا قېلىشتى. پەقەت قىز كۆچۈرگىلى كەلگەنلەر قىيا ـ چىيا قىلىشىپ هويلىغا كىرگەندىلا ئاندىن سەگەكلەشتى.

— ئايتولۇن، قورقۇۋاتمەن، — دېدى هەببە مىشىلداپ يىغلاپ.

— نېمىدىن قورقاتتىڭ، ئەستا، نېمىشقا يىغلايسەن، خۇشال ـ لىقتىنمۇ يا؟ مېنىڭ تويۇم بولغاندىچۇ سەندەك يىغلاپ ئولتۇرماي كۈلۈپ ئولتۇرىمەن. توي دېگەن خۇشاللىنارلىق ئىش تۇرسا.

— بۇ چاقچاق قىلمىدىغان ۋاقىت ئەمەس، ئايتولۇن، ماڭا قا ـ رىغىنا، مەن ئەمدى قانداق قىلىمەن؟

— نېمىنى قانداق قىلىسەن؟ شۇمۇ گەپ بولدىمۇ، قانداق قىلاتتىڭ، هېچقانداق قىلماي جىم ئولتۇرىسەن، ئاندىن... ئاندىن يەڭگىلەر كىرىدۇ ـ دە، سېنى قولتۇقلاپ ئېلىپ مېڭىشىدۇ.

— سەن، دوستۇم ئەمەس ئىكەنسەن...

— ئەستاغپۇرۇللا، يىغلىما دەيمەن، ئىسىت، ئەتىگەندىن بېرى تۇجۇپىلەپ قىلغان پەردازلىرىم يوق بولدى. ئەمدى گېپىمگە كىرمىسەڭ كۆزۈڭگە سۇرتكەن سۇرمە يامراپ كېتىپ يۈيۇپمۇ چىقىرالمايسەن جۇمۇ، — ئايتولۇننىڭ شۇنداق تىرىشچانلىق كۆرسىتىشلىرىمۇ كار قىلمىدى، هەببە توختىماي يىغلايتتى.

— ئايتولۇن، بىرسى يۇرىكىمنى يۇلۇپ تارتقاندەك بولۇۋاتىمەن.

— ئەجەب بىر گەپ قىلىدىكەنسەن.

— راست دەۋاتمەن، تازا ئۇن سېلىپ يىغلىغۇم كېلىۋاتىدۇ.

— ئۇلگۈرەلمەيسەن، ئاداش... قارىغىنا يەڭگىلەر كىرىۋاتىدۇ.

ئىككى ئايال كىرىپ هەببىنىڭ پېشانىسىغا سۆيۈپ كۆرۈ ـ

شۇپ، ئۇنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قويماي پەلتوسى بىلەن ئايىغىنى زورلاپ كىيدۈرۈپ، قولتۇقلاپ سۆرەپ دېگۈدەك ئېلىپ مېڭىشتى. ھەببە شۇنداق ئېزىلىپ يىغلاپ كەتتىكى، دوستىدىن ئايرىلىشقا چىدىمايۋاتقان ئاران بېسىپ تۇرغان ئايتولۇنمۇ ئۇنىڭغا گىرە سېلىۋېلىپ قوشۇلۇپ يىغلىدى... ھويلا ئىچىنى كىچىك بالىلارنىڭ قىيقاس ـ سۈرەنلىرى بىلەن ناخشا ـ ساز ئاۋازى بىر ئالغانىدى.

ھەببە قىز كۆچۈرۈش ماشىنىسىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە زادىلا ماڭغىلى ئۇنىمىدى، توختىماي تېپچەكلەيتتى، يىغلايتتى، ئايتولۇندىن زادىلا ئاجرالغىلى ئۇنىمىدى. ئۇنى ماشىنا تەرەپكە تارتىشاتتى. كىمدۇر بىرسى ئايتولۇننى كۈچەپ ئالدىغا تارتىۋىدى، ئىككىسى بىراقلا يىقىلىپ چۈشتى. قارشى تەرەپنىڭ ئوتتەك تىنىقىنىڭ پىشانىسىنى سىيپاپ ئۆتۈپ كەتكىنىدىن ئۈيۈلۈپ كەتكەن ئايتولۇن ئىتتەك باشقىلارغا قارىدى. ئۇلارنىڭ ئۇنىڭغا قارىغىلى نەدە چولىسى، ھەمىسىلا ھەببەگە تاشلىنىپ ماشىنىغا قاراپ يوپۇرۇلغانىدى. ھەر ئىككىيلەن تۈيۈقسىزلىق ھېس قىلىپ چۆچۈپ كېتىشتى. ئۇ ئىتتەك ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ـــ كەچۈرۈڭ... مېنى... كەچۈرۈڭ! ـــ دېدى يىگىت بىر خىل ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغاندەك تىترەك ئاۋازدا، ـــ مەن... خۇدا ھەققى، قەستەن قىلمىدىم...

ئايتولۇن ئۆيى تەرەپكە قاراپ يۈگۈرگەن پېتى كېتىپ قالدى.

8

ئۇ ھېلىقى تام ـ تورۇسلىرىغچە ئاپپاق سىرلانغان ئۆيدە ئاق تۆشەكتە جانسىز ئادەمدەك سوزۇلۇپ ياتاتتى. نۇرغۇن ئادەملەر ئۇنى تاماشا قىلىشىۋاتاتتى. ئۇ ئاندىن تۇغما ھالەتتە ياتقىنىنى سېزىپ ئۈيالغىنىدىن يەر يېرىلسا كىرىۋالغۇدەك بولۇپ كەتتى.

هېچ بولمىسا ئەڭ نازۇك يەرلىرىنى بولسىمۇ يوشۇرۇپ قېلىشقا ھەرىكەت قىلدى، لېكىن مىدىرلىيالمىدى. ئۇ ئاللاغا سىغىنىپ ئۇنسىز ندا قىلدى: «بارلىق مەۋجۇداتلارنىڭ يارانقۇچىسى ئۇلۇغ ئاللا، ماڭا رەھىم قىلغىن، كۆزۈمغۇ كۆرمىدى، لېكىن قۇلىقىم ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغاچقا پەقەتلا چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى.» ئۇ جېنى بىرئاز ئارام تېپىپ قالغاندەك ھېسسىياتقا كەلدى. ئەنە، يوغان... بەكلا يوغان ئەنجۇر يوپۇرمىقى قاياقتىندۇر ئۇچۇپ كېلىپ، ئۇنىڭ بېلىنىڭ تۆۋەن تەرىپىگە قوندى. ئۇنىڭ تەنلىرى يايراپ، خۇشاللىقتىن تۇۋلىۋەتتى: «ئى يارانقۇچى ئاللا، سەن پاكتۇرسەن، بۈيۈكتۇرسەن، مەن ئاجىزەڭ شەپقىتىڭگە مىڭ قەتىرە شۈكۈر ـ سانا ئوقۇيمەن!...»

ـــ ئاھ، نېمە كارامەت بۇ، ئادەم بالىسىمۇ ياكى پەرىزاتمۇ؟

ـــ قارىغاندا، پاك نەسىلدىن ئوخشايدۇ.

ـــ قېرىغىنىمدا نېمە كۈنلەرگە قېلىۋاتىمەن، ئۇنى بىر كۆرۈپلا ئاشىق ـ بىقارار بولدۇم.

ـــ ئۇ ئادەم ئەمەس، بەلكى پەرىزات.

ـــ مۇھەببەت ئىلاھىمىكىن.

ـــ ۋىناسىنىڭ ئۆزى!

ـــ مەن ئۇنى سېتىۋالمەن.

ـــ مەن ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن.

ـــ ئاھ، ئۆلۈپلاۋالايچۇ.

ـــ ھەي شۇمتەك، سەن تېخى ئەمدى ئون بەش ياشقا كىرىدىڭغۇ؟

ـــ مەنمۇ ئەركەك ـ دە.

ئۇ كىشىلەرنىڭ ئۆزى ئۇستىدىكى تالاش ـ تارتىشلىرىنى ئېنىق ئاڭلاپ تۇراتتى. ئۇ يوغان زالنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا ياتقىنىنى پەرەز قىلدى، كىشىلەر ئۇنى چۆرىدەپ تاماشا قىلماقتا. كىمدۇر بىرسى ئۇنىڭغا قول تەگكۈزدى.

ـــ بۇ ئەسكى لاتىنى ئۇنىڭ ئۈستىگە كىم يېپىپ قويدى،

هۇ، ئۆلگۈرلەر!

ــ ئۇنىڭغا چېقىلما! ــ دەپ ۋارقىرىدى ئون بەش ياشلىق هېلىقى بالا.

ــ ۋۇي، بۇ يەنە سەنغۇ؟

ــ دۆت غالچا... ساڭا جېنىمنى تىكىپ قويدۇم.

ــ ئەستا... كىچىك بالا ئىكەنسەن، بەربىر قولۇڭدىن هېچ ئىش كەلمەيدۇ، خالىغىنىڭنى قىل.

ئارىدىن بىرسى سەھىنگە چىقىپ، قولىدىكى يىرتىلىپ تىتىلىپ كەتكەن ئەسكى كىتابنى بىرهازاغىچە ۋاراقلاپ چىققاندىن كېيىن بوم ئاۋازدا كۈچەپ ئوقۇشقا باشلىدى:

ــ قولۇمدىكى بۇ ئۇلۇغ كىتابتا ئىنسانلارنىڭ هامىله بولۇش ۋە يېتىلىش جەريانى تەكىتلەنگەن. زامانىۋى پەن ــ تېخنىكا شۇنى ئىسپاتلىدىكى، ئۇرۇقلانغان تۇخۇم ئورۇنلىشىپ بولغاندىن كېيىن پارچىلىنىشقا باشلاپ، ئالتە كۈندىن كېيىن يېتىلىشكە قاراپ يۈزلىنىدۇ. بۇ كىتابتىمۇ ئۇرۇقلانغان تۇخۇمنىڭ تەدرىجىي يېتىلىپ، بىر پارچە لەختە قانغا ئايلىنىدىغانلىقى ئېيتىلغان... يەنى قىرىق بىر كۈن ياكى قىرىق ئىككى كۈندىن كېيىن، هامىلە پۈتۈنلەي ئادەم شەكلىگە كىرىشكە باشلايدۇ.

زال ئىچىنى غۇلغۇلا قاپلاپ كەتتى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ جاھانىنىڭ هەممە يېرىدىن بۇ يەرگە نېمە مەقسەتتە يىغىلغانلىقىنى ئۇنتۇپ، ئالدىدىكى «تىرىك جەسەت»كە مەپتۇن بولۇپ كەتكەندى. هېلىقى ئادەم تېرىككىنىدىن قولىدىكى كىتابنى شىرە ئۇستىگە پاقىدە تاشلاپ قويۇپ، كۆپچىلىككە بىرقۇر قارىۋەتكەندىن كېيىن ئاۋازىنى تېخىمۇ كۆتۈرۈپ دېدى:

ــ ئاللا سىلەرگە خاتىرجەملىك ۋە بەخت ــ سائادەت ئاتا قىلغاي، هۆرمەتلىك ئەپەندىلەر، گېپىمگە ئوبدان قۇلاق سالغايسىلەر... هەربىرىڭلارمۇ ئاناڭلارنىڭ قارنىدا قىرىق كۈندە ئاندىن مۇكەممەل يېتىلىسىلەر...

ئۇ شۇنچە كۈچەپ سۆزلىگەن بولسىمۇ، لېكىن هېچكىم بۇ

نىڭغا دىققەت قىلمىدى. ھەممە ئىلگىرىكىدەكلا مۇنازىرىلىشىۋا-تاتتى:

— ئۇ نېمىدىن تۆرەلگەندۇ؟

— ئەلۋەتتە ئادەمدىن.

— ئىشەنمەيمەن.

— ئۇنداق دېسەڭ كۇپۇرلۇق بولىدۇ، پەقەت ئاللانىڭ ئەلچىسى بولغان ئەيسانىلا پاك ـ دىيانەتلىك ئايال مەريەم ئانا ئاتىسىز تۇغقان.

— يەنچۇ؟

— يەنە ئادەمئاتىنى ئاللا ئاتا ـ ئانىسىز تۇپراقتىن يارىتىپ، ئاندىن ئۇنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرگەن...

— ئەمىسە بۇ قىزنىمۇ...

— بۇنى مەنمۇ بىلەلمىدىم، بەلكىم ئاللا ياراتقاندۇ ياكى تەبىئەتتىن ھالقىغان مەلۇم بىر خىل كۈچنىڭ تۈرتكىسىدە پەيدا بولغاندۇ.

— بىز ئۇنى قاچانغىچە مۇشۇنداق كۆرۈپ تۇرالارمىز؟

— ئىسىت، قىران يىگىتلىكىمگە يېنىپ قالسامچۇ كاشكى.

— مەن ئايالىمنى ئوتتۇز يىلدىن بېرى گۈزىلىم دەپ چاقىرىپ كەپتىكەنمەن، ئەتىدىن باشلاپ... ياق... ھازىردىن باشلاپ بۇ سۆزنى مەڭگۈ بۇ قىزدىن باشقىسىغا ئىشلەتمەيمەن.

— مەنمۇ بارلىق ئايال زاتىنى قەلبىمدىن چىقىرىپ تاشلايمەن.

— مېنى يەنە ئۇچ يىل ساقلاپ تۇرۇڭ... — دېدى ئون بەش ياشلىق بالا ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئاستا شۇنىرلاپ.

— ھوي، ساڭا نېمە بار بۇ يەردە، چوڭلارنىڭ ئىشىغا ئارىلىشۇالماي بېرىپ ئويۇنۇڭنى ئوينىغىنا.

— مەنچىلىك ۋاقتىڭدا ئوينىغىنىڭنى دەردىنى بىز تارتىۋاتىمىزغۇ مانا... — ئون بەش ياشلىق بالا بىگىز بارمىقى بىلەن كۆرگەزمە قىلىنىۋاتقان قىزنى كۆرسەتتى، — قېنى، كارامىتىڭ

بولسا بۇ ئادەملەرنى قوغلىۋەت... ھەممىسى ئۆز ماكانلىرىغا كېتىشسۇن.

زالىنىڭ قەيسەرلىكىدىن چاۋاك ئاۋازى ئاڭلاندى، پۇرسەتنى غەنىمەت بىلگەن پىروفېسسور كىتابىنى قولتۇقلاپ سەھنىگە قاراپ يۈگۈردى.

— ئەپەندىلەر، دىققەت، ئۆز گېپىمىزگە كېلەيلى... ئۇرۇقلانغان تۇخۇم ئاننىڭ قارنىدا قىرىق ئىككى كېچە ـ كۈندۈز تۇرغاندىن كېيىن ئاللا بىر پەرىشتە ئەۋەتىپ تۆرەلمىگە شەكىل كىرگۈزۈپ، قول، كۆز، تېرە، گۆش، سۆڭەك قاتارلىقلارنى يارىتىدۇ. ئاندىن پەرىشتە: «ئى ئاللا، ئوغۇل بولامدۇ، قىزمۇ؟» دەپ ئاللادىن ئىجازەت سورايدۇ. ئاللا ئۇنى ئۆز ئىرادىسى بويىچە بەلگىلەيدۇ...

— راست، بۇ يېڭى بىر ئىلىم ئىكەنغۇ؟

— بۇ مىللەتنىڭ شۇنچىلىك كارامىتى بارمىدۇ؟

— ئىشەنمەيمەن...

— ئېيتقانلىرى ھەقىقەت تۇرسا.

— بۇ دېگەن بىر مىڭ تۆت يۈز يىل ئىلگىرىلا دېيىلىپ بولغان گەپلەر، — دەپ ۋارقىرىدى ئون بەش ياشلىق بالا.

ھەممىسى دېيىشۈالغاندەكلا بالىنى قىستاپ كېلىشكە باشلىدى، بالا ھېچنېمىگە پەرۋا قىلمىغاندەك مەغرۇر قاراپ تۇراتتى. ئۇ بىردىنلا بۆرە تۇسىگە كىردى. زال ئىچىدىن ئېچىنىشلىق ناله ـ پەريات كۆتۈرۈلدى...

9

ئۆيئىچىدىن ئېغىر مۇڭ تۆكۈلۈپ تۇراتتى. بۇلۇڭ ـ بۇلۇڭدا ئولتۇرغان ئۈچ ئايالنىڭ قايسىسىنىڭ ئويغاق، قايسىسىنىڭ ئۇخلاپ قالغىنىنى بىلگىلى بولمايتتى، ھەممىسىلا بېشىنى ساڭگىلىتىپ جىمجىت ئولتۇرۇشاتتى. ئايتولۇن تومپىيىپ تۇر-

غان قورسقىنى سىلىغىنىچە گاراڭ ـ گۈرۈڭ ئاۋازدا چۈشە-
نىكسىز بىرنېمىلەرنى دەپ ياتاتتى. مەمۇرىخان ئىتتىك بېشىنى
كۆتۈرۈپ، قىزىنىڭ يېنىغىراق سۈرۈلدى. ئايتولۇننىڭ چېكە
چاچلىرى ئىسسىقتا پېشانىسىغا چاپلىشىپ قالغانىدى. ئۇ قىزە-
نىڭ تەرلىرىنى سۈرتۈپ، چاچلىرىنى تۈزەپ قويدى. «مېنى
شۇنداقمۇ دوراپ قالغانسەنمۇ، قىزىم، ــ دەپ ئويلىدى ئۇ، ــ
مەنمۇ سېنى ئۈچ كۈن تولغاق يەپ، مىڭ ئۆلۈپ بىر تىرىلىپ
تەۋەللۇت قىلغان. ماڭا ئەمەس، كېلىشكەن داداڭغا ئوخشاپ تۇ-
غۇلغىنىڭدىن بەكلا خۇشال بولۇپ كەتكەنىدىم. سەنمۇ قانداقراق
بالا تۇغارسەنكىن... ۋاي خۇدايىم، نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم،
سالامەتلىكىڭنى تىلىمەي...»

ــ ئۇھ، خۇداغا مىڭ مەرتەم شۈكۈر! ــ تۇيۇقسىز ئۇنىڭ
سېمىز ئايال قوشنىسى ئۆندەرىگەندەك چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ
پەگاغا چۈشتى ۋە ئايىغىنى كىيىشكىمۇ ئولگۇرمەي يالاڭ ئاياغ
مېڭىپ بېرىپ، كۈپتىن سوغۇق سۇ ئېلىپ گۈپۈلدىتىپ ئە-
چىشكە باشلىدى.

ــ ھەي، ماڭا دېسىلىچۇ، سوۋۇتۇلغان قاينىق سۇ بار ئىدى، قوش-
نام، ــ دېدى مەمۇرىخان ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىپ.

ــ مۇزدەك سۇ دېگەن يەرگە باردى قوشنام، يۈرىكىم ئەمدى
ئورنىغا چۈشتى دېسىلە.

ــ بىرەر يامان چۈش كۆرۈپ قالمىغانلا؟

ــ كۆرمەملا، ئازراق مۈگدەپ قالغانغىمۇ ئاشۇنداق قارا با-
سامدۇ ئادەمنى، راستلا ئۇخلاپ قالغان بولسام ئۆلۈپ قالاتتە-
مىكىن.

ــ ئاغزىلىرىنى ئۇشۇتمىسىلە.

ــ مۇشۇ ئاغزىمغا تاش! ــ ئاغزىغا يېنىك شاپىلاقلاپ قويدى
سېمىز ئايال، ئاندىن سۈپىغا چىقىپ مەمۇرىخانىنىڭ يېنىغا جاي-
لىشىۋالغاندىن كېيىن سۆزلەشكە باشلىدى، ــ ماۋۇ خوتۇن، ــ
دېدى ئۇ ئاڭلاپ قالمىسۇن دېگەندەك پەس ئاۋازدا ئۇدۇل تامغا يۆ-

لەنگىنچە بوش خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتقان ئورۇق ئايال قوشنىسىنى بېشى بىلەن ئىما قىلىپ، ــ نەدىكى بىر كونا خامانىنى سورۇپ...

ــ نېمە بولدى زادى، ئېنىقراق ئېيتسىلا.

ــ بايانىن قۇلاقلىرىغا ئازراق كىرىپمۇ قالغاندۇ.

ــ قايسى گەپنى دەيلىكىن؟

ــ قۇلاق سالماپلا ـ دە، تېخى ھېلىلا ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز كومۇنا ۋاقتىدىكى ئىشلارنى بىر قۇر ئەسلەپ ئولتۇرغانىدۇق، بىردەمدىلا شۇ ئىشلار چۈشۈمگە كىرىپ قاپتۇ. چۈشۈمدە يېرىم كېچىدە قوناق ئوغرىلىغىلى چىقىپتىمىشمەن، بىر تاغار قوناقنى ئۇزۇپ يۈدۈپ يېرىم يولغا كەلسەم تاڭ سۈزۈلۈپ قاپتۇ. مىش. باشقىلارنىڭ سېزىپ قېلىشىدىن قورقۇپ تاغارنى دادۈيجاڭنىڭ ئىشىكىگە يۆلەپ قويۇپ ئۆيۈمگە غىپپىدە قېچىپ بېرىۋاپتىمىشمەن. ئەتىسى دادۈيجاڭ ھەممە ئەزالارنى يىغىپ بىرلەپ سوراق قىلىۋاتقانمىش. نۆۋەت ماڭا كەلگەندە ئۇ خۇددى سېزىپ قالغاندەك كۆزۈمگە مىختەك تىكىلىپ تۇرۇپ سوراپتۇ دەك:

ــ بۇ ئىشنى سەن قىلدىڭمۇ؟

ــ ياق ... ياق، مەن ئوغرىلىمىدىم.

ــ ئوغرىلىمىدىڭ؟

ــ ھەئە.

ــ ئەمىسە قەسەم ئىچ.

ــ نېمىشقا مەنلا قەسەم ئىچكۈدەكمەن؟ ــ دەپتىمىشمەن قورقماي.

نۆۋەت بۇ قوشنامغا كەلگەندە گەپ ـ سۆزدە دۈدۈقلاپ: «مەن ئەمەس ... مەن ئەمەس» دەپ يىغلاپ كېتىۋاتىمىش. كىشىلەر ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشەنمەي، قوناقنى يېپقا تىزىپ ئۆتكۈزۈپ ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىۋاتىمىش. ئۇ قورقۇنچاق بۇ ئىشقا چىدىماي، مېنى خەلقئالەم ئالدىدا پاش قىلىۋاتىمىش.

— ئۇ تېخى بايىلا قوناقنى ئۆزىنىڭ ئوغرىلىغانلىقىنى دەپ بەرگەن، — دەۋاتىمىش ئۇ مېنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ، — بۇ تېخى تۇنجى قېتىملىقى ئەمەس ئىمىش.

دادۇيجاڭ ئالدىمغا قىستاپ كېلىپ مېنى هە دەپ سوراق قىلىۋاتىمىش:

— ئەمدى بۇنىڭغا نېمە دەيسەن، دۆيۈز داپشاق!

— راست، مەن ئوغرىلىدىم.

— ۋاي شەرمەندە، تېخى هېلىلا خۇدانى شېپى كەلتۈرۈپ قەسەم ئىچمىگەنمىدىڭ؟

— پوق يەپسەن گېزەندە، مەن ئاناڭنىڭ تۇۋىدە قەسەم ئىچىتىمما، هېلىغۇ قەسەم ئىچمىدىم، قەسەم ئىچكەن تەقدىردىمۇ ئاللا بۇ گۇناهىمدىن ئۆتىدۇ.

— سېنى هەرگىز بوش قويۇۋەتمەيمىز، قېنى كېلىڭلار، ئۇنى باغلاڭلار!

— هىم، قولۇڭدىن كەلگىنىنى قىل!

ئۇلار مېنىڭ قولۇمنى ئارغامچا بىلەن باغلاپ، دۇمبەمگە بىر تاغار قوناقنى ئارتىپ ئېشەككە تەتۇر مىندۈرۈپ، يۈزۈمگە قارا سۇرتۇپ سازايى قىلىۋاتقۇدەكمىش. بۇ خوتۇن بولسا چاۋاك چېلىپ قاقاهلاپ كۈلۈۋاتقۇدەك...

— ئوبدان چۇش كۆرۈپلا قوشنام، خۇش بولسىلا بولغۇدەك، — دېدى مەمۇرىخان يېنىڭ تىن ئېلىپ، — ئىككى قوشنا سىناقتىن ئۆتۈپسىلەر. ئۆمرۇڭلارنىڭ ئاخىرىغىچە ئىناق ئۆتۈپ كەتكۈدەكسىلەر.

— خۇدايىم ئېيتقانلىرى كەلگەي، مەمۇرىخان، ئۇھ، ئەمدى سەل يېنىكلەپ قالدىم.

— هېلىقى... قوناقنىڭ ئىشى...

— يوشۇرۇپ نېمە قىلاي، سىلىمۇ بار ئىدىلە شۇ چاغدا، هېلىقى بىرنەچچە كۈنگىچە بىرمۇبىر سوراق قىلىپ ئوغرىنى تاپالمىغان ئىشچۇ، شۇ ئىشنى مەن قىلغان.

ـــ هه، ئەسلىدە راست ئىكەن ـ دە، خۇدا گۇناھلىرىنى مەغـ
پىرەت قىلغاي.
ـــ دېگەنلىرىدەك بولار...
ھەر ئىككىيلەن يېنىك تىن ئېلىشتى. ئۆيئىچى يەنە بۇرۇنقى جىمجىتلىقىغا قايتتى. بىر كاللىدا مىڭ خىيال دېگەندەك، ھەر ئىككىسى ئۆز خىيالىغا غەرق بولغانىدى.

10

ئۇ ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق چەت سەھرادا تۇغۇلۇپ قالغىنىغا قىلچىمۇ پۇشايمان قىلمايتتى. مۇشۇنداق ھاۋاسى ساپ، ئادەملىرى پاك، گۈزەل ماكاندا تۇغۇلۇپ ئۆسكىنىدىن پەخىرلىنەتتى. ئەتىگەندىن بېرى ياغقان سىم ـ سىم يامغۇردا دەل ـ دەرەخلەر يۇيۇلۇپ، تەبىئەت باشقىچە گۈزەل تۇسكە كىرگەنىدى. نەمخۇش ھاۋا ئادەمنى جانلاندۇراتتى.
ئۇ بۇگۈن ناھايىتى خۇشال كۆرۈنەتتى. سائەت ئونلاردىن ئاشقاندا چىرايلىق كىينىپ، ئانىسىنىڭ كۆزىنى غەلەت قىلىپلا ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى چىغىر يولىنى بويلاپ يۈرۈپ كەتتى. ئىككى قاسىنقى جىگدە ۋە سۆگەت بىلەن بۇككىدە قاپلانغان چىغىر يولدا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى. ئۇ خېلى ماڭغاندىن كېيىن قېرى ئۇجمە دەرىخىنىڭ تۈۋىگە كېلىپ توختىدى. شاختىكى مەي باغلاپ پىشىپ كەتكەن بورداق ـ بورداق ئۇجمىلەر ئادەمنىڭ ئېغىزىغا سېرىقسۇ كەلتۈرۈۋېتەتتى. ئۇ ئەتراپىغا بىر قۇر قاراپ ھېچكىم يوقلۇقىغا ئىشەنچ قىلغاندىن كېيىن ئايىغىنى سېلىۋېتىپ ئۇجمىگە ياماشتى. يامغۇردا يۇيۇلۇپ پاكىز بولۇپ قالغان ئالتۇن مېۋىدىن چاڭگىلىغا توشتۇرۇپ ئاغزىغا سالدى.
ـــ مېنىڭ ھەققىمۇ قالسۇن.
ئۇ چۆچۈپ كەتتى. پەستە ئۆزىگە كۈلۈپ قاراپ تۇرغان مىـ
كاملىنى كۆرۈپ ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى.

ـــ ئاخىر كەپسەن ـ دە، ـــ دېدى ئۇ ئاغزىدىكى ئۇجمىلەرنى تەستە يۇتۇۋېتىپ.

ـــ بۇگۈن يامغۇر ياغدى ئەمەسمۇ، ئەتىگەندىلا ئوقۇغۇچىلارنى ئائىلىسىگە قايتۇرۇۋېتىپ ئۇدۇل مۇشۇ ياققا قاراپ چاپتىم.

ـــ ھىم... ئۆزىمىزنىڭ ئىشىنى دەپ بالىلارنىڭ ئوقۇشىغا تەسىر يەتكۈزۈپ قويمايلى يەنە.

ـــ ئۇنداقتا كەتسەم ياق دېمەيدىكەنسەن ـ دە؟

ـــ مەيلىڭ...

ـــ ئەمىسە خوش... ـــ مېڭىشقا تەمشىلدى مىركامىل، ـــ ئۇجمە دەرىخىنى چىڭراق تۇتۇۋالارسەن.

ـــ ئۆلمەيدىغان... ئاران تۇرۇپتىكەن قاچان بىر ئېغىز گەپ قىلارکىن دەپ، ـــ يالغاندىن دومسايدى ئايتولۇن.

ـــ چاقچاق قىلىپ قويدۇم، جېنىم، سېنى مۇشۇنداقلا تاشلاپ قويۇپ كېتىشكە كۆڭلۇم ئۇنامدۇ... ساڭا بۇرۇنلا ئېيتىپ بەردىم دەپ يۇرۇپتىمەن، ئۆتكەندە يەر تەۋرىگەندە سىنىپلارنىڭ ھەممىسى ئۆرۈلۈپ چۈشتى، بالىلارغا سىرتتا دەرس ئۆتۈۋاتىمىز. بۇگۈنكى ـ دەك يامغۇردا ئوقۇغۇچىلارنى قويۇپ بەرمەي ئامالىمىز يوق ـ دە.

ـــ سىنىپلارنى قايتىدىن سالساڭلار بولمامدۇ؟

ـــ شۇنداق دەيدىغان ئادەمدىن بىرسى يوق قارا بىزگە، ھوي راست، گەپ قىلمىسام قاغىدەك شاخقا قونۇۋالىپ قاقىلداۋېرىدىغىنا، ـــ دېدى ئۇ تېخىچىلا ئۇجمە ئۇستىدىن چۈشمەي ئولتۇرغان ئايتولۇنغا چاقچاق قىلىپ، ـــ گېپىڭ بولسا پەسكە چۈشۈپ دېمەمسەن؟

ـــ مېنى نېمە قاغىغا ئوخشىتىپ يۈرىسەن؟ ـــ دېدى ئايتولۇن ئۆزىنىڭ خىجىللىقىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن قەستەن ئاچچىقلانغاندەك قىياپەتكە كىرىۋېلىپ.

ـــ سەن مېنىڭ بەخت قۇشۇم.

ـــ قاغىما؟ ـــ دېدى ئۇ جىلمىيىپ.

ـــ خەپ، يېنىمغا بىر چۈشكىنە.

ئايتولۇن مايمۇندەك چاقچاقلىق بىلەن يەرگە چۈشۈۋالدى. بىر دەملىككە توختىغان يامغۇر يەنە سىم ـ سىم يېغىشقا باشلىدى. ئۇلار قول تۇتۇشقىنىچە چىغىر يولنى بويلاپ يۇرۇپ كەتتى. خېلى ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن مىركامىل ئېغىز ئاچتى:

ـــ ئاتايا ئوجمە دەرىخىگە چىقىۋېلىپ توختىماي سۆزلەۋاتاتتىڭ، ئەمدى زۇۋان سۇرمەيسەنغۇ؟

ـــ سەنمۇ گەپ قىلمىدىڭغۇ ئەمىسە.

ـــ مەنغۇ گەپ قىلمەن دەپ چىققان.

ـــ قېنى ئەمىسە دېگىنە. قۇلىقىم سەندە.

ـــ بۇگۈن كەلمىگەن بولسام قانداق قىلاتتىڭ؟

ـــ ئۇنداق ئادىتىڭ يوقتۇ؟

ـــ تومۇرۇمنى تۇتقۇزۇپ قويغان ـ دە، مەن.

ـــ ھە راست، ماڭا قارا، مىركامىل، سىنىپنى قايتىدىن سالساڭلار بولمامدۇ، مۇشۇنداق كېتىۋەرسەڭلار كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە قىش كېلىپ قالىدۇ، ئۇ ۋاقىتتا قانداق قىلىسىلەر؟ توڭلاپ ئۆلۈۋېلىش نامايىشى قوزغىماقچىمۇ يا؟

ـــ يېڭى سىنىپنى كىم سالىدۇ؟ ئېشىپ تۇرغان پۇلۇڭ بولسا ببرىپ تۇرە ئەمىسە.

ـــ ھۆكۈمەت مەبلەغ چىقىرىپ سېلىپ بەرمەمدۇ؟ مۇتەخەسسىسلەر بۇ قېتىمقى يەر تەۋرەش دەرىجىسىنىڭ يەتتە بالىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكىنى جاكارلاپتۇ. بەلگىلىمە بويىچە قىزىل كىرىست جەمئىيىتىدىن ياردەم بەرگۈدەك.

ـــ بىزمۇ شۇنداقمىكىن دەپ ئويلىغان، لېكىن ئۇنداق بولمىدىغۇ.

ـــ ئىنكاس قىلساڭلار بولمامدۇ؟

ـــ چېچىلمىغىنا، بۇ ئىشلارنىڭ قايسىبىرىگە قاياپ بولىسەن، ئالدىراپ قاينىغان چۆگۈن ئۆز بوينىغا تېشىپتۇ، دېگەن گەپنى ئاڭلىمىغانمىدىڭ. بولدى، بۇ گەپلەرنى دېيىشمەيلىچۇ، مېنىڭ قورسىقىم ئېچىۋاتىدۇ.

— ئەمسە بىزنىڭ ئۆيگە بارامدۇق؟

— ھۆرمەتلىك قېيىنئانام باردۇر ھەرقاچان، بولدىلا، شۇنداق ئالىي تامقىمىز تۇرسا تاماق ئىزدەپ نەگە بارىمىز، — مىركاملىنىڭ كەيپىي ئەمدى خېلىلا كۆتۈرۈلۈپ قالدى. ئۇلار ئارقىغا بۇرۇلۇپ، يەنە ھېلىقى قېرى ئۇجمە دەرىخى يېنىغا قايتىپ كەلدى. مىركامىل بىر تاقلاپلا ئۇجمە دەرىخى ئۈستىگە چىقتى.

— ۋاھ، بىرنەچچە كۈن بوپتۇ — دە، قول تەگمىگىلى، نېمە دېگەن بوراق ئۇجملەر بۇ! — مىركامىل ئۇجملەرنى چاڭگىلىغا تولدۇرۇپ بىراقلا ئاغزىغا سالدى. ئايتولۇن تېخىچە پەستە قاراپ تۇراتتى.

— ھەي، سېنىڭ قورسىقىڭ ئاچمىدىما؟

— ئۆزۈڭ بىر تويۇۋالە، ئاچ كۆز، گەپ قىلمىسام بايات بىرى ھېچ كارى بولمايدىيا.

— ئەمسە تېزرەك چىقمامسەن؟ — دېدى مىركامىل بىر خىل تاقەتسىزلىك بىلەن.

— قولۇمدىن تارتمىساڭ...

— ئابايمۇ بىرسى قولۇڭدىن تارتىپ چىقىرىپ قويغانما؟

— ئاش كەلسە ئىمان قېچىپتۇ دېگەندەك، يەيدىغان نەرسە تاپساڭغۇ مېنى ئۇنتۇپ قالمسەن، — دېدى ئايتولۇن باتناپ. ئۇ ئۇجمە دەرىخىگە يامىشىپ تۇرۇشىغا مىركامىل پەسكە ئېڭىشىپ قولىدىن تارتتى ۋە ئۇ يېنىغا چىقىشىغىلا ئاغزىنى تەڭلىدى.

— نېمە دەيسەن؟ — دېدى ئايتولۇن بېشىنى ئېلىپ قېچىپ قەستەن بىلمىگەن قىياپەتتە.

— ھىم... — مىركامىل ئۇنىڭ بوينىدىن قايرىپ تۇرۇپ، ئاغزىدىكى ئۇجمىنى ئۇنىڭ ئاغزىغا سالدى، — ئەمدىغۇ نېمە دەيدىغانلىقىمنى بىلگەنسەن؟ — دېدى ھەييارلىق بىلەن كۈلۈپ.

11

ئايتولۇن سۇبھى ۋاقتى بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، ھويلا ـ ئارانلارنى پاكىز تازىلىدى. ئىشكى ئالدىدىكى ئېرىقتا تۇنۇگۈن ئىدىن بېرى توختىماي ئېقىۋاتقان ئەركەك سۇدىن ئاشخانا ئۆيىدىكى يوغان كۇپنى لىقلىۋالدى، ئاندىن ئۆينىڭ ئارقىسىدىن بىر قۇچاق ئوتۇن ئەكىرىپ ئەتىگەنلىك چاي تەييارلاشقا كىرىشتى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ سول قاپىقى لىپ ـ لىپ قىلىپ تارتىپ كەتتى. ئەتىگەندىلا بىرەر ياخشى ئىش بارمۇ نېمە، دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە ۋە ئالىقىنىغا سۆيۈپ، سول كۆزىگە ياقتى. مۇشۇ ھەرىكىتىنى يەتتە قېتىم تەكرارلىغاندىن كېيىن كۆڭلى تارتقاندەك بولۇپ ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى چىغىر يولغا چىقىپ قاراپ باقتى. يولدا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى. ئۇ قايتىپ كىرىپ ئەمدىلا ئوچاق بېشىغا كېلىپ تۇرۇۋىدى، دەرۋازا قېقىلدى. ئۇ ئالدىراپ بېرىپ ئىشكىنى ئېچىپلا خۇشاللىقىدىن ۋاقىراپ كەتتى:

ـــ قايسى شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى، ئاداش، ـــ دېدى ئۇ كىچىكىدىن بىللە ئويناپ چوڭ بولغان دوستى ھەببەنى كۆرۈپ، ـــ ئۆيگە كىرە، يات ئادەمدەك ئىشكىنى قېقىپ يۈرسەڭ كىمكىن دەپتىمەن تېخى، ـــ ئايتولۇن ئالدىدا كىرىپ ئىچكىرىكى ئۆيىدىن كۆرپە ئېلىپ چىقىپ پېشايۋان ئاستىدىكى سۇپىغا جاي راسلىدى.

ـــ ئاناڭ كۆرۈنمەيدۇغۇ؟ ـــ دېدى ھەببە ئەتراپىغا سەپسېلىپ قاراپ.

ـــ ئانام تاڭ يورۇماستىنلا ئاياغ مەھەللىدىكى بىرسىنى ئىزدەپ كەتكەن.

ـــ ئەجەب ياخشى بوپتۇ. ئىككىمىز تازا ئوبدان مۇڭدىشىۋالىدىغان بولدۇق، ـــ دېدى ھەببە ئايىغىنى سېلىۋېتىپ كۆرپىگە چىقىپ ئولتۇرۇپ. ئايتولۇن ئۇنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قويماي

داستىخان سېلىپ، مەزە ئېلىپ چىقتى، ئاندىن بىر تاۋاقتىن قېتىقنى ئالدىغا قويۇۋېلىپ، ئاخشام ئوچاققا ياپقان يۇمشاق قات-لىما نانىنى قېتىققا مىلەپ يېگەچ پاراڭغا چۈشتى:

— ئەجەب ئوبدان كەپسەن، ئاداش، ئەتىگەندە سول قاپىقىمنى نېمىشقا مۇنداق تارتىپ كېتىدىكى دېسەم، ئەسلىدە سەن كېلى-دىكەنسەن ئەمەسمۇ؟ — دېدى ئايتولۇن دوستىنىڭ كەلگىنىگە خۇشلۇقىنى بىلدۈرۈپ.

— ھىم، كىم بىلىدۇ مېنى كېلىدۇ دەپ ئويلىدىڭمۇ ياكى باشقىسىنى، — چاقچاق قىلدى ھەببە، — يۈرىكىڭنى تۇتۇپ بېقىپراق سۆزلە جۇمۇ.

— بولدى قىلە، گەپنى باشقا ياققا بۇرىماي. شەھەردىن قاچان چىقتىڭ؟

— مېنىڭ گېپىمنى قويۇپ ئاۋۋال بۇنى كۆرۈپ باقە، — دې-دى ھەببە يانچۇقىدىن بىر پارچە قەغەزنى چىقىرىپ ئايتولۇنغا سۇنۇپ.

ئايتولۇن ھەيرانلىق ئىچىدە قەغەزنى قولىغا ئېلىپ بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن ھەببەگە ئۇمچىيىپ قارىدى.

— ئىشەنگۈڭ كەلمەيۋاتامدۇ؟ بىراق بۇ ھەقىقەت، — ھەببە گېپىنى تۈگىتىپلا باشقا ياققا قارىۋالدى، — تازا قېنىپ يېغ-لىۋالساڭ يەڭگىللەپ قالسەن، ئۆيدە باشقا ئادەم بولمىغاندىكىن ئاۋازىڭنى قويۇپ بېرىپ يىغلاۋەر.

ئايتولۇن جىنەستىدەك لەۋلىرىنى شۇنچە قاتتىق چىشلەپمۇ كۆز يېشىنى زادىلا توختىتالمىدى. ئاخىر بولالماي پاڭگىدە يىغ-لىۋەتتى.

— مەن نېمانچە شور پېشانە، ھەببە، ئاھ، خۇدا، مەن زادى قانداق ئىنسان؟!

— ئۆزۈڭنى بېسىۋال، ئاداش...

— ئۆزۈڭنى بېسىۋال دەمسەن؟ مېنىڭ ئورنۇمدا سەن بولغان بولساڭ ئۆزۈڭنى بېسىۋالالامتىڭ؟ سەن دەپ باققىنا، شۇنچە

ۋاقىتتىن بېرى كېچە - كۈندۈز ئىنتىزار بولۇپ كۈتكەن نەر-سەڭ ۋاقتى ئۆتۈپ، بىر يىلدىن كېيىن كەلسە... ئەمدى بۇنىڭ نېمە كېرىكى؟... ــ ئايتولۇن قولىدىكى پۈرلىشىپ كەتكەن چا-قىرىق قەغىزىنى پارچە - پارچە قىلىپ يىرتىپ تاشلىۋەتتى.

ــ مەنمۇ بەكلا ئازابلاندىم، دوستۇم، يۈرتىمىزدىن ئالىي مەكتەپكە ئۆتكىنى شۇ قارارىدا ئوقۇش پۈتكۈزگەنلەر ئىچىدىن پە-قەتلا سەن ئىدىڭ. لېكىن، بۇنى تولىمۇ كېچىكىپ بىلدۇق. مەن گۈڭشىغا بىر ئىش بىلەن بارغانىدىم، شۇ چاغدا تاسادىپىيلا كۆ-رۈپ قالدىم، بولمىسا ئالىي مەكتەپكە ئۆتكىنىڭنى ئۆلگۈچە بىل-مەي قالاركەنسەن.

ــ ئەمدى بىلگىنىمنىڭ نېمە پايدىسى؟

ــ بۇنى كىمدىن كۆرىمىز، ئۇلاردىنمۇ رەنجىپ كەتكىلى بولمايدۇ، گۈڭشىدىكىلەرنىڭ سەۋىيەسى شۇنچىلىك، بەزىلىرى ھەتتا مەكتەپ يۈزىمۇ كۆرمىگەن، ئۆزىمىزنىڭ يېزىقىنى ئوڭشاپ يازالمايۋاتسا، خەنزۇچە خەتنى نەدىن بىلسۇن، ــ دەپ خۇلاسە چىقاردى ھەببە.

ــ بۇ گەپ مۇشۇ يەردىلا قالسۇن، ــ دېدى ئايتولۇن قەغەز پارچىلىرىنى يەردىن تېرىپ ئېلىپ ئوچاقتىكى ئوتنىڭ ئۈستىگە تاشلاپ.

ئۇلار بىرھازا جىمجىت ئولتۇرۇپ قېلىشتى. بۇنداق ئولتۇ-رۇۋېرىشتىن ئىچى سىقىلغان ئايتولۇن گەپ باشلىدى.

ــ تۇرمۇشۇڭ قانداقراق كېتىۋاتىدۇ؟

ــ ياماں ئەمەس، ــ دېدى ھەببە روھى چۈشكەن ھالدا.

ــ ئەمىسە نېمانداق ئولتۇرسەن ئىچىمنى سىقىپ، نېمە ئىش بولسا دەۋەرمەمسەن، ــ ئايتولۇن ئاۋازىنىڭ قاتتىق چىقىپ كەتكىنىنى ئۆزىمۇ سەزمەيلا قالدى.

ــ ئەمىسە ھېچكىمگە دېمە، ــ ئۆتۈندى ھەببە.

ــ ھېچكىمگە دېمەيمەن.

ــ مەن ئاجرىشىپ كەتتىم.

ـــ چاقچاق قىلمىغىنا.
ـــ راست دەۋاتىمەن.
ـــ قاچان ئاجرىشىپ كەتتىڭ؟ ـــ سورىدى ئىشەنمىگەنىدەك ئايتولۇن.
ـــ تۇنۇگۈن.
ـــ ئاتا ـ ئاناڭ بىلەمدۇ؟
ـــ ياق، شۇڭا باشقىلارغا دېمە، دېدىم.
ـــ ئۇلار ھامان بىلىپ قالىدۇ.
ـــ ئۇلار بىلىپ بولغۇچە مەن بۇ يەردىن كېتىمەن.
ـــ مېنى ئايلاندۇرۇپلىۋەتتىڭغۇ خۇددى ئۆزۈمنىڭ دەردى يەتمىگەندەك. بىر ئوبدان ئېرىڭ تۇرۇپ ئاجرىشىپسەن، ئەمدى قويۇپ بۇ يەردە تۇرمايمەن دەيسەن.
ـــ ھىم، ئوبدان ئەر ئىمىش، ھازىر ساڭا مىڭ سۆزلىگىنىم بىلەنمۇ بىكار، چۈشەنمەيسەن. ئىشقىلىپ، مەن ئۇ خەقنىڭ تۇرمۇش ئادىتىگە كۆنەلمىدىم، يالاڭ ئاياغ يۈرۈپ كۆنۈپ قالغان ئادەم ئۆيى ئىچىدىمۇ ئاياغ كىيىپ يۈرۈشكە، ئىختىيارىي تاماق يەپ كۆنۈپ قالغان ئادەم ئاۋاز چىقارماي يەيمەن دەپ چاينىماي يۇتۇشقا، قورسىقىم ئاچلىقتىن كورىكراپ تۇرسىمۇ، باشقىلارنى دوراپ بىر پىيالە تاماقنى يەپلا تويۇپ كەتتىم، دەپ يالغاندىن كېكىرىپ يۈرۈشكە... سۆزلەپ كەلسەم گەپ تولا، ئىشقىلىپ، ئۇ خەقنىڭ ھېچنېمىسىگە كۆنەلمىدىم. بىز ئۇ خەقنى شەھەرلىك دەپ چوڭ بىلگەن بىلەن، ئۇ خەق بىزنى سەھرالىق دەپ ياراتمايدىكەن، كۆزگە ئىلمايدىكەن، ھەممىمىز ئوخشاش ئىنسان، ئوخشاش تۇغۇلۇپ، ئوخشاش ئۆلىمىز. ئاللانىڭ نەقەدەر ئۇلۇغلۇقىغا شۈنداق يەردە تېخىمۇ ئىشىنىپ قالىدىكەن ئادەم. ئېرىم دېگەن لامزەللىمۇ ئانىسىنىڭ سىزىقىدىن چىقالمايدۇ، نېمە دېسە ھە دەپ، قانداق دېسە ئىشىنىپ، ئىشقىلىپ، ئەردىنمۇ، بۇ جاھاندىنمۇ جاق تويدۇم...
دەل شۇ پەيتتە مەمۇرىخان كىرىپ كەلدى ۋە ئىككى دوستنىڭ

مۇڭدىشىپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ مەستلىكى كېلىپ كەتتى.

— بويۇڭلاردىن ئايلىناي، قىزلىرىم، بىر چىرايلىق ئولتۇ-رۇپ كېتىپسىلەرغۇ، كۆزۈم تەگمىسۇن.

— قايتىپ كەلدىڭمۇ، ئانا، — دېدى ئايتولۇن ئانىسىنىڭ هويلىغا كىرگىنىنى ئەمدىلا سەزگەندەك دىككىدە ئورنىدىن تۇ-رۇپ.

— تىنچ تۇرلىمۇ، مەمۇرىخاچا؟ — ئەھۋاللاشتى ھەببەمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ.

— ئاللانىڭ ھىممىتى بىلەن مۇشۇنچىلىك تۇردۇم، قىزىم، ئۆزۈڭ قانداقراق، ئۆيدىكىلەر ئوبدان تۇرغاندۇ؟

— ئوبدان تۇردى، بىز تەرەپكىمۇ بارالا... مەن قايتاي.

— نېمىگە ئالدىرايسەن، قىزىم، ئاشكۆكى بىلەن گۆش ئېلىپ كەلدىم، چۆچۈرە ئېتىپ بېرىمەن، بىر چىنە ئىچىپ ماڭغىن.

— رەھمەت، چۆچۈرلىرىنى ئىچكىلى يەنە بىر كۈنى كېلەر-مەن، مەن ماڭدىم ئەمىسە...

— بۇ قىزغا بۇگۈن نېمە بولغاندۇ؟ — دېدى مەمۇرىخان ھە-ببەنى ئۈزىتىپ قويۇپ قايتىپ كىرگەن قىزغا، — سەنمۇ بىر قىسىملا كۆرۈنسەن، نېمە بولۇشتۇڭلار زادى!

ئايتولۇن ئۇندىمەي تۇرۇۋالدى.

12

ئايتولۇن بارغان يېرىدىن كەچكە قالمايلا قايتىپ كېلىدىغا-لمىقىنى ئېيتىپ ئانىسىنىڭ ماقۇللۇقىنى ئالغاندىن كېيىن ئۇجمىلىك كەنتىگە قاراپ يول ئالدى. مەمۇرىخان قىزىنىڭ يې-قىنىدىن بۇيان جىمغۇر بولۇپ قالغانلىقىدىن ئەنسىرەپ تۇرغاچ-قا، ئۇنىڭ بۇگۈن دوستىنى يوقلاپ كېلىشىگە باشقىچە پىكىرده بولمىدى. ئۇجمىلىك كەنتىگە سوزۇلغان سايلىق يولدا ئادەم تۇ-گۈل، جان ـ جانىۋارلارنىڭمۇ قارىسى كۆرۈنمەيتتى. ئادەمنى

كۆيدۇرىدىغان تومۇز ئىسسىقتا دەل - دەرەخلەر سولىشىپ، گۇ-ناھكار ئادەمدەك بېشىنى سالپايتىپ تۇراتتى. بۇ كۆڭۈلسىز مۇ-ھىتقا ئىچى سىقىلغان ئايتولۇن ئادەم يوقلۇقىغا ئىشەنچ قىلىپ تۇرسىمۇ، ئەتراپىغا ئېھتىيات بىلەن يەنە بىر قۇر قارىۋەتكەن-دىن كېيىن پەس ئاۋازدا غىڭشىپ ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى.

چىڭقىچۇش مەزگىلىدە ئۇ ئۇجمىلىك كەنتىگە يېتىپ بار-دى. ئۇجمىلىك باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرىپلا تۇرۇپ قالدى. ئارقا - ئارقىدىن يۇز بەرگەن يەر تەۋرەشتە ئۆ-رۈلگىنى ئۆرۈلۈپ، ئۆرۈلمىگەن يەرلىرى چوقچىيىپ تۇرغان سىنىپلار ئەسكى خارابلىكنى ئەسلىتەتتى. ئۇسسۇزلۇقتىن قاغجىراپ كەتكەن جىگدە سايىسىدا ئون بەش - يىگىرمىگە يېقىن بالا يەرگە نېمىلەرنىدۇر جىجاپ ئولتۇرۇشاتتى. ئايتولۇن تازا سەپسېلىپ قاراپ، ئاران دېگەندە بالىلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا بېشىنى ساڭگىلاتقىنىچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغان مىركاملىنى كۆردى. ئۇ يۇز - كۆزلىرىدىكى تەرلىرىنى بىر قۇر سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن بالىلار تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئۇ ئەڭ ئاخىرىدا ئولتۇرغان، بېشىغا شاپاق دوپپا كىيگەن، كۆڭلەكسىز، ئېغىز يىرتىلىپ قالغان كۆك خادانى ئىشتان كىيگەن، پۇتى يالاڭ ئاياغ ئون ياشلار چامىسىدىكى ئوغۇل بالىنىڭ يېنىغا كېلىپ زوڭزىيىپ ئولتۇردى. بالا پۇتۇن ئىشتىياقى بىلەن خەت يېزىشقا كىرىشىپ كەتكەچكە ھېچنېمىنى سەزمىدى. ئايتولۇن يەرگە جىجاپ يېزىلغان قىڭغىر - سىڭغىر خەتلەرگە كۆز يۈ-گۈرتتى: «بىز ۋەتىنىمىزنى سۆيىمىز... مەن ئانامنى سۆيىمەن، دادامنى سۆيىمەيمەن... مەن تۇرغۇن تازىنىڭ قىزى تۇرغۇنئايىنى ئالىمەن... مىركامىل مۇئەللىم ئەسكى... ياخشى... ئەسكى... ياخشى...»

ئايتولۇن ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي پىخىلداپ كۈلۈۋەتتى. بالا ئۇ-نىڭغا چۆچۈپ قارىدى ۋە دەرھاللا ئالدىدىكى خەتلەرنى ئالمان -

تالمان ئۆچۈرۈۋەتتى. ئاڭغىچە بالىلارنىڭ ھەممىسى ئارقىغا بۇ-رۇلۇپ، ئۇنىڭغا ھەيرانلىق ئىچىدە قارىشىپ قېلىشتى.

— بۇ يەرگە نېمىدەپ كەلدىڭ؟ — دېدى مىركامىل ئورنىدىن تۇرۇپ چىرايىنى قىلچە ئۆزگەرتمەي.

ئايتولۇن «سېنى دەپچۇ» دەپ جاۋاب بېرىشنى ئويلىدى-يۇ، بالىلارنىڭ ئالدىدا بۇنداق دېيىشنى ئەپسىز كۆرۈپ، گەپنى باشقا ياققا بۇرىۋەتتى:

— چۈش ۋاقتى بولۇپ قالدى، بالىلارغا ئىسسىق ئۆتۈپ كەتمىسۇن يەنە، — ئۇنىڭ بۇ سۆزى بالىلارنى باشقىچە جانلاندۇرۇۋەتتى.

— مۇئەللىم، مېنىڭ قورسىقىم ئاچقىلى بىر ئاش پىشىم بولدى.

— مۇئەللىم... مەن قىزىپ كېتىۋاتىمەن.

— مېنىڭ بېشىم ئاغرىۋاتىدۇ.

— مۇئەللىم...

— پاراڭ سېلىشما! — دەپ قاتتىق ۋارقىرىدى مىركامىل ئاچچىقلانغان قىياپەتتە، — بۇگۈن بۇ ئاچاڭلار كېلىپ ئوبدان ئىشتىن بىرنى قىلىپ بەردى. بوپتۇ، ھازىر قويۇپ بېرىمەن، لېكىن ئەتىدىن باشلاپ ئۇنداق ئىش يوق، مەن ئۆگەتكەن خەتنى يېزىشنى ئۆگىنىپ بولالمايدىكەنسىلەر ھەرگىز قويۇپ بەرمەيمەن.

بالىلار خۇشاللىقتىن قىيا - چىيا قىلىشىپ، توپا تۇزۇتقىنىچە دەرۋازا تەرەپكە قاراپ يۈگۈرۈشتى. مەكتەپ ئىچىدە ئۇ ئىككىسى يالغۇز قېلىشتى.

— قانداق كەلدىڭ؟

— پىيادە.

— بىرەر ھارۋىمۇ ئۇچراپ قالمىدىما؟

— ياق.

ـــ تازا جاپا چېكىپسەن ـ دە، يۇر، ياتاققا كىرەيلى.

ئۇلار بىر ئېغىزلىق، ئۆگزىسى پەس يېپىلغان ياتاققا كىرىشتى. ئۆينىڭ ئىچى بىرئاز قاراڭغۇ بولسىمۇ، لېكىن تالادىن سالقىنراق ئىدى. مىركامىل چېلەكتىكى سۇغا پاتۇ-رۇپ قويغان كومزەكنى ئېلىپ ئىككى تاۋاققا قېتىق ئۈسۈپ كېلىپ، بىر تاۋاقنى ئايتولۇننىڭ ئالدىغا قويدى.

ـــ نانلىرىم قېتىپ كەتتى، مەن ئامالىنى قىلغۇچە ئۈسسۈز-لۇق ئورنىدا بۇنى ئىچىپ تۇرغىن.

ـــ ئۈسسۈزلۇقنى سەن بەرگەندىكىن ناننى مەن چىقىراي، ـــ ئايتولۇن قولىدىكى تۇگۈنچەكنى يېشىپ، سىڭىپ پىشقان ئىككى دانە قاتلىما ناننى ئېلىپ لېگەن ئۈستىگە قويدى.

ـــ ۋاھ، قاتلىما يەيدىكەنمىز ـ دە!

ئۇلار مۇزدەك قېتىققا يۇمشاق ناننى مىلەپ يەپ قورسىقىنى تويدۇرۇشقاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇشتى.

ـــ مەن سېنى ئۇجمىلىككە ئاپىرىپ كۆرسىتىپ كېلەي، ـــ دېدى مىركامىل ئايتولۇننىڭ قولىدىن يېتىلەپ.

ـــ نەگە ئاپارساڭ مەيلى، ئىشقىلىپ، بۇ خارابلىكتىن تېز-رەك ئاچقىپ كەتسەڭلا بولىدۇ، بولمىسا ھازىرلا يىغلىۋېتىدە-غاندەك قىلىمەن.

مىركامىل بىر نەرسە دېمەكچى بولدى ـ يۇ، گەپ قىلماي تۇرۇۋالدى. ئۇلار ئۇن ـ تىنسىز ھالدا بۇ يەردىن ئايرىلدى.

ئايتولۇن ھەيران قالدى، بۇ يەردە ئۇجمىلەر ئۇنىڭ مەھەل-لىسىدىكى ئانىسى «مەندىن چوڭ» دەپ يۇرىدىغان ئۇجمىلەردىن-مۇ يوغان ئىدى. ئانچە ئۇزاق ئولتۇرمايلا ئايتولۇن كېتىشكە ئالدىرىدى.

ـــ يەنە بىرەم ئولتۇرايلى، سېنى كەچتە ئۆزۈم ئاپىرىپ قو-يىمەن.

ـــ ئانام ئەنسىرەپ قالارمىكىن.

ـــ ئەنسىرەيدىغان ئادەم نېمىشقا ئەۋەتتى ئەمسە؟

ـــ سېنىڭچە، مەن «يىگىتمىنىڭ قېشىغا بارىمەن» دەپ چې-قىپتىمەن ـ دە.

ـــ يالغان سۆزلىگەن بولساڭ ئۆزۈڭنىڭ شورى، ـــ مىركا-مىل چاقچاق قىلدى ۋە دومسىيىپ ئولتۇرغان ئايتولۇننى ئۆزىگە تارتتى، ـــ ئۇششۇقلۇقىڭنى قاۋا، چاقچاق قىلىپ قويسام كېچىك بالىدەك قېيىداپ ئولتۇرۇشۇڭنى، يەنە بىر دەم ئولتۇرغىن، نەچ-چە كۈندىن بېرى ئىچىم سىقىلىپ تىت ـ تىت بولۇپلا يۈردۇم. ھازىر تاشلاپ كېتىدىغان بولساڭ، مېنى يەنە قايتا كۆرەلمەيسەن جۇمۇ!

ـــ ئەسكى... ـــ دېدى ئايتولۇن ئۇنىڭدىن ئۆزىنى تارتىپ، ـــ ئانام تىللىسا...

ـــ يەنە شۇ گەپ، چىرايلىق خېنىم، يەنە بىر دەم ئولتۇرغاڭ-دىن كېيىن مەھەللىدىن ھارۋا تېپىپ كېلىپ، كەچ كىرگۈچە ئانىلىرىنىڭ قولىغا ساق ـ سالامەت يەتكۈزۈپ بەرسەمغۇ بولار، ـــ مىركامىل سۆزىنى تۈگىتىپلا ئايتولۇننى كېچىك بالىنى كۆتۈر-گەندەك لىككىدە كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭ قارشىلىق كۆرسەتكىنىگە قويماي قۇچىقىغا ئېلىۋالدى... ئايتولۇن ئۇنىڭ قۇچىقىدا يېتىپ ئاسمانغا قارىدى، كۆپكۆك تىنىق ئاسمان ناھايىتى چىرايلىق تۇسكە كىرگەنىدى. ئۇ كىچىكىدىنلا ئاسمانىنىڭ ئوچۇق ۋاقىت-لىكى قېنىق رەڭگىنى ياخشى كۆرەتتى. ئۇ ئاسماندىن كۆزىنى ئۈزمەي يېتىپ مىركامىلدىن سورىدى:

ـــ مىركامىل، سەن قايسى رەڭنى ياخشى كۆرىسەن؟

ـــ قارىنى. سەنچۇ؟

ـــ ھاۋا رەڭنى، مەن ساڭا كۆرسىتىپ قويايى، ـــ ئۇ قولى بىلەن ئاسمانىنىڭ بىر چېتىنى كۆرسەتتى، ـــ ئەنە، ئاسمانىنىڭ ئاۋۇ يېرىگە قارا، مەن ئاشۇنداق رەڭنى ياخشى كۆرىمەن.

ـــ ھاۋا رەڭ پاك، سۈزۈك، جازىبىدار... خۇددى ئۆزۈڭگە ئوخشاشلا... ـــ ئۇ قىزنى تېخىمۇ مەھكەم قۇچاقلىدى.

ئۇلار قايتىش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇۋىدى، مىركامىل بېشى-نى تۇتقىنىچە سەنتۇرۇلۇپ كېتىپ جايىغىلا ئولتۇرۇپ قالدى. چىرايىمۇ قاريىپ، باشقىچىلا بىر تۈسكە كىرىپ قالدى.

— نېمە بولدى، ئاغرىپ قالمىغانسەن؟ — ئايتولۇن قورقۇپ كەتكىنىدىن ئۇنىڭ ئەتراپىدا پايپېتەك بولۇپ كەتتى.

— ئەنسىرىمە، ھېچ ئىش بولمايدۇ، پەقەت ئازراق بېشىم قې-يىۋاتىدۇ شۇ.

ئۇلار مەكتەپكە — «ئوقۇش خارابلىكى»گە قايتىپ كەلگۈچە كۈن غەربكە قىيسايغانىدى. ئايتولۇن مىركامىلنىڭ ئاغرىقىغا چىشىنى چىشلەپ بەرداشلىق بېرىۋاتقىنىنى سېزىپ تۇرغاچقا، كەچ كېلىشىدىن ئەنسىرەپ تۇرسىمۇ چىش يېرىپ بىرنېمە دې-مىدى. مىركامىل تونۇر ئىچىدە ياتقاندەك قىزىپ كەتكەنىدى. ئۇ چىلىق - چىلىق تەر ئىچىدە ھېچنېمىنى سەزمەستىن بىھوش ياتاتتى. ئايتولۇن جىددىيلىشىپ كەتكىنىدىن نېمە قىلارىنى بى-لەلمەي قالدى. ئۇ لۆڭگىنى ھۆلدەپ مىركامىلنىڭ پېشانىسىغا قويدى. مىركامىل توختىماي جۆيلۈيتتى:

— مەن... مەن يارىلاندىم... ئۇرۇشتا يارىلاندىم... ماڭا ئوق تەگدى... قان... قان... چىقىۋاتىدۇ... ھىم... بىز ۋەتىنىمىز ئۈ-چۈن كۈرەش قىلىمىز! راست... ھېلىقى... ھېلىقى ئوقى تۇگى-مەس تاپانچامنى ئېلىپ بەرگىنە قېنى...

— مىركامىل، مىركامىل... كۆزۈڭنى ئاچقىنا، ۋاي خۇدا-يىم، قانداق قىلارمەن... — ئايتولۇن ئۇنى توختىماي سىلكىيە-تتى. پېشانە، مەيدىلىرىنى تۇتۇپ، قىزىتمىسىنى كۆزىتەتتى. تولا يىغلاپ كۆزلىرى قىزىرىپ ئىششىپ كەتتى. لېكىن، مىركامىل بۇلارنى سەزمەيتتى.

— مەن ئوقۇتقۇچى بولمايمەن، بالىلارنى... ئاشۇ سەبىيلەرنى ئالداپ كېتىۋېرىشكە يۇرىكىم چىدىمايدۇ...

ئايتولۇن ياتاقتىكى بىردىنبىر بىسات ھېسابلىنىدىغان، بۇ-لۇڭغا قويۇلغان تومپۇچكىنىڭ تارتمىسىنى قويماي ئاختۇرۇپ

چىقتى، تارتمىدا كىتاب، دەپتەردىن باشقا نەرسە يوق ئىدى. ئۇ مەھەللىدىكى بىرەرسىنىڭ ئۆيىگە چىقىپ بېقىشنى ئويلىدى ـ يۇ، كېيىن يالتىيىپ قالدى. كىشىلەر تېخى دوختۇرغا تولۇق ئىشەنچ باغلىمىغاچقا، قىزىپ قالسا لۆڭگىنى ھۆلدەپ پېشانىسىغا، قولتۇقىغا قويىاتتى. ئېغىرراق بولسا نەم يەرنى كولاپ تىزىغچە يەر ئاستىغا كۆمۈپ، قىزىتمىنىڭ يېنىشىنى كۈتۈپ ئولتۇراتتى. ئايتولۇن بەكلا سىقىلىپ كەتتى.

مىركامىل تاڭ يورۇغاندا كۆزىنى ئاچتى. ئۇ ئۆيئىچىگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقىپ، ئايتولۇننىڭ كارىۋىتىنىڭ ئاياغ تەرىپىدە تۇگۈلۈپ ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى. تۇنۈگۈنكى ئىشلارنى بىر قۇر ئەسلەپ كۆڭلى ئەمىن تاپتى ـ دە، ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئاللىقاچان قۇرۇقدىلىنىپ قالغان چېلەكنى كۆتۈرۈپ، ئايتولۇننى ئويغىتىپ كەتمەسۇن دېگەندەك ئېھتىيات بىلەن ئۆيدىن چىقتى. ئۇ بىر چېلەك سۇنى كۆتۈرۈپ قايتىپ كەلگەندە ياتاقتا ئايتولۇن كۆرۈنمەيتتى. ئۇ داستىخان تەييارلىغاچ ئۇنى كۈتتى. «مېنى يالغۇز تاشلاپ قويۇپ كېتىشكە كۆڭلۈڭ ئۇنماپتۇ ـ دە، ـــ دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچ ـ ئىچىدىن سۆيۈنۈپ، ـــ ئاھ، خوتۇن دېگەن سەندەك بولسا...» ئۇ كېيىنكى ئويىدىن خىجىل بولغاندەك ئىتتىك ئىشىك تەرەپكە قاراپ قويىدى. ئۇ ئايتولۇننى ساقلاۋېرىپ، كېيىن نېمىندۇر چۈشەنگەندەك لاسسىدە بوشىشىپ كەتتى. ئايتولۇن ئۇن ـ تىنسىزلا كېتىپ قالغانىدى.

13

بۈگۈن ئەتىگەندىلا ئاياغ مەھەللىدىكى گۈلجەمىلەخان مومىاي كېلىپ ئانا ـ بالا ئىككىسىنى خۇشال قىلىۋەتتى. ئايتولۇن مېھمانغا داستىخان ھازىرلاپ چاي دەملەپ بەرگەندىن كېيىن ئانىسىنىڭ رۇخسىتىنى ئېلىپ، دوستۇمنى يوقلاپ كېلەي دەپ

ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

— بۇ ئىشلاردىن قىزلىرىنىڭمۇ ئازراق خەۋىرى بارمۇ نېمە؟ — دېدى گۈلجەمىلەخان موماي ئايتولۇننىڭ ئارقىسىدىن بويۇنداپ قاراپ.

— ياقەي، ئۆزلىرىدىن بىسوراق ئېيتقىلى بولامدىغان، — دېدى مەمۇرىخان تۆۋەنچىلىك بىلەن. ئۇ ئەجدىھا گۈللۈك پىيالىگە مۇشتىتەك ناۋاتنى سېلىپ ئۈستىگە چاي قۇيغاندىن كېيىن مېھمانغا ئىككى قوللاپ سۇندى.

— توغرا قىپلا، بۇ ئىش بىر ياقلىق بولۇپ پۈتمىگۈچە قىزلىرغا بىلدۈرمەي تۇرغىنىمىز ياخشى، — دېدى گۈلجەمىلەخان موماي سىرلىق كۈلۈپ.

— ھەممە ئىشنىغۇ سىلىنىڭ دېگەنلىرىدەك قىلدىم، لېكىن مېنىڭ ئەنسىرەيدىغىنىم...

— مەن بار يەردە نېمىدىن ئەنسىرەيلا، كۈيۈئوغۇل بولغۇچىنى ئۆزلىرىمۇ كۆردىلە، چىراي ـ شەكلىمۇ جايىدا، شۇنداق سۆلەتلىك يىگىت. ئاتا ـ ئانىسىمۇ قول ئىلكىدە بار، ئابرۇيلۇق كىشىلەر. بۇنداق كىشىلەرنى چۈشىدىمۇ كۆرەلمەيدۇ خەق.

— مەنغۇ ئالەمچە خۇشال، گۈلجەمىلەخاچا، لېكىن «خانغا يارىغان بېشىم تازغا يارىماپتۇ» دېگەندەك، قىزىمنىڭ كۆڭلىگە ياقماي قالسا...

— خۇدايىم توۋا دەپ ياقىلىرىنى چىشلىسىلە، مەمۇرىخان، — دېدى گۈلجەمىلەخان موماي بىر قولىدا چاپىنىنىڭ ياقىسىنى چىشلەپ تۇرۇپ، — شۇمۇ قىلاي دېسە گەپ بولدىمۇ، قارىغاندا، سىلىمۇ ھېلىقى شەيتان ئەينىكىنى كۆرۈپ قاپلا ـ دە. ئۇ نەرسىدە چىققان ئىشلار سىلى، بىزگە ياراشمايدۇ جۇمۇ. سەتلىشىپ ئەرلىرىنىڭمۇ غىلىتاڭشىپ يۈرۈشلىرىچۇ تېخى. ئۆزىنى كۆرسەتمەي پۇل تاپمىز دېگۈچە مەدىكارچىلىق قىلىشىچۇ ئۇ بىرنەمىلەر، بولمىسا يەر ئېلىپ يەر تېرىسىمۇ بولىدۇغۇ. نە ـ نەلەردىن كېلىپ بىزنىڭ يۈرتتا بېيىپ پۇل تېپىپ كېتىۋاتىدۇ باشـ

قىلار... بۇ ئادەملەرنىڭمۇ ئىمانى سۇسلىشىپ كەتكىلى تۇردى، ئۆلۈم بويتۇ دېسە ھەر ئىشنى باھانە قىلىپ چىقمايدىغان كىشىلەر ئاشۇ دەنشى دېگەن نەرسىنى كۆرمىمز دەپ يېرىم كېچىگىچە ئۆيلىرىگە كىرىشمىگەن. سىلىنىڭ قىزلىرىغىمۇ مەكتەپ پۈتكۈزۈپ ئۆيدە ئولتۇرغىنىغا بىر يىلدىن ئېشىپ قالدىغۇ دەيمەن. مەن دېمىسەممۇ ھەممە خەق بىلىدۇ بۇنى. يېزىمىزدا شۇ ياشلىق قىزلار بارمۇ، يوق سوراپ باقسۇن. قىز بالا دېگەن كالا گۆشىدەك نەرسە، ۋاقتىدا ئەرگە بېرىۋەتمىسە... مانا مەن ئون ئىككى يېشىمدا ئەرگە تەگكەن، قىزلىرىدەك يېشىمدا ئالتە تازغا ئانا بولۇپ بولغان. كۆمسەم پىشارمۇ، ياپسام پىشارمۇ دەپ ئولتۇرۇپ، ئەزەلدىن داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان قائىدە ـ يوسۇنلىرىمىزنى بۇزۇۋەتسەك بولماس، ـــ گۈلجەمىلەخان موماي سۆزلەپ تىنىقى يېتىشمەي خىرىلداپ قالغاندىلا سۆزلەشتىن توختاپ پىيالىدىكى چاينى بىر سۇمۇرۇپلا ئىچىۋەتكەندىن كېيىن، يۈمشاق قاتلىما نانغا قول ئۇزارتتى. مەمۇرىخان ئۇنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىگە قۇلاق سالغاچ باشتىن ـ ئاخىر ئۇن ـ تىنسىز ئولتۇراتتى. «ئانىسى تۇرۇپ شۇنچىلىك ئىشنى ئويلىمىدىممۇ مەن. تولا ئويلاپ بېشىمنىڭ ئىچى ـ تېشى قاتقاندا دەرد تۆكۈپ بارغىنىمنى بىلىپ تۇرۇپ، ئاغزىغا قارىتىپ ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ سۆزلەپلا كەتتىيا. بىزنىڭ يۈرتتا قىزىملا قالغان بىلەن باشقا يۈرتتا خېلى كۆپ بار ئىكەنغۇ ئۇنداقلار، مەكتەپتە ئۇزاق ئوقۇتقانىڭ جازاسىغۇ مۇشۇ. ئەر چىقتى دەپلا بېرىۋەتكەن بولسام ئاللىقاچان نەۋرىلىك بولۇپ قالاتتىم مەنمۇ. بىچارە قىزىمنى ئېتىزدىن كىرمەي ئىشلەپ، ئوقۇغانلىرى بىكار بولۇپ كەتمىسۇن دەپلا مۇشۇ كۈنگىچە ساقلاپ تۇرمىدىممۇ؟ ھىم...»

ـــ ھېلىقى كىم ئىدى... ـــ بىرپەس دېمىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن يەنە سۆز باشلىدى گۈلجەمىلەخان، ـــ مېنىڭ ھېلىقى تام قوشنام گۈلسۇم ئاۋاقنى بىلىلىغۇ ... ھە، شۇنىڭ قىزى سەبىرە ... كىچىك ـ كىچىك دەپ ئوقۇتۇۋەردى ئۇ خەق. شۇنچە

ئوبدان يەرگە ئەلچى بولۇپ كىرسەم، ئوقۇشىنى ئوقۇۋالسۇن، بىلىملىك ئادەم قىلماقچىدۇق دەپ، قۇيرۇق تۇتقۇزماي نەسىھە - تىمگە زىنھار قۇلاق سالمىدى. كېيىن قانداق بولدى دېمەملا، خوپ بولدى، ھېلىقى مېكىجىن مۇشتىتەك تۇرۇپ ئىشىنىڭ چوڭىنى تېرىپ قويۇپتۇ. بىر كۈنى شۇنداق ئولتۇرساق، ئانىسى پوتىلا - ماڭقىسىنى ئېقىتىپ كىرىپتۇ. ئۇنىڭ ھامان بىر كۈنى مۇ - شۇنداق كۈنگە قالىدىغانلىقىنى بىلەتتىم مەن. بۇرۇن ئالدىڭغا كىرسەم قىلىشقانلىرىڭغا توي دەپ قېتىپ ئولتۇرۇۋالدىم - يۇ، باغرىم يۇمشاق بولغاچقا، ئانا - بالا ئىككىسىنىڭ نالىسىگە چىدىماي ياردەم قولۇمنى سۇندۇم. ھېلىقى سەبىرەكنىڭ دېيە - شىچە، بىر كۈنى مەكتەپتە دەرس ئۆگىنىمەن دەپ كەچ قاپتىكە - نىمىش، بىر ئوغۇل ساۋاقدىشى ئىككى كوي پۇلنى قولىغا تۇتۇ - قۇزۇپ ھېلىقى... ھېلىقىدەك سەت ئىش قىلىپ قويۇپتىمىش. ئىشقىلىپ، قىز بالا دېگەننىڭ كۆزى ئېچىلىپ بولغۇچە بىر تەرەپ قىلىۋەتكۈلۈك...

گۈلجەمىلەخان مومای ئاغزىدىن تۆكۈرۈك چاچرىتىپ توختە - ماستىن سۆزلەۋاتاتتى. مەمۇرىخانىنىڭ ئۇ گەپلەرنى ئاڭلىغانسېرى يۈرىكى ئاغرىغاندەك بولۇپ كەتتى. ۋاي خۇدايىم، قىزىمۇ ئۆتۈ - كەندە دوستىنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالغان، ئىسىت، نېمىشقا شۇ ۋاقىتتا قاتتىقراق سۈرۈشتۈرمىگەن بولغىيدىم؟ ياق. ئايتولۇن — مېنىڭ قىزىم، ئۇ ھەرگىزمۇ ئۇنداق ئىشنى قىلمايدۇ. مەن ئا - نىسى تۇرۇپ ئۆز قىزىمغا ئىشەنچ قىلالمىسام قانداق بولىدۇ؟

— ئۇ قىز... كېيىن قانداق بولدى؟ — ئوچۇقلا سوراپ سال - دى مەمۇرىخان كۆڭلىدىكىنى يوشۇرالماي.

— قانداق قىلاتتۇق، — قايتىدىن گەپ باشلىدى گۈلجەمە - لەخان مومای، — بىر ھەپتىگە قالمايلا تويىنى قىلۇەتتۇق. يەنىلا بىز دېھقان خەق ئەخمەق كېلىدىكەنمىز. ئەتىسى يۈز بېرىدىغان جەڭگە - جېدەلنى قانداق بېسىقتۇرارمەن دەپ ئەنسىرەپ ئول - تۇرسام، توي تىپتىنچلا ئۆتۈپ كەتتى. كېيىن ئۇقسام، تويى

بولغان يىگىت ساۋاتلىق بىر قىزنىڭ ئۆزىنى ياراتقىنىغا خۇشال بولۇپ كېتىپ... ھى ـ ھى ـ ھى... سەبىرە ئاران بەشىنچى سىنىپقىچە ئوقۇغان تۇرۇپ شۇنچە ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغان يەردە، سىلىنىڭ ئايتولۇن قىزلىرى دېگەن ئۇنىڭدىن مىڭ ھەسسە كۆپ ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇ ـ دە، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۆزىمۇ شۇنداق چىرايلىق، يۇزى تۆ ـ ۋەن...

بۇ سۆزلەر مەمۇرىخانىنىڭ قۇلىقىغا مۇشت ئۇرغاندەك ئاڭلىنىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆڭۈل ئارامى بۇزۇلۇپ، گۈلجە ـ مىلەخان موماينى قانداق يولغا سالغانلىقىنىمۇ بىلمەيلا قالدى. «ئەگەر قىزىمۇ... ھىم، شۇنداق بولۇپ قالسا ئۆيۈ ـ نىڭ ئارقىسىدىكى قېرى ئۇجمىنىڭ ئاستىنى كولاپ تىرىك كۆمۈۋېتەرمىنا...»

ئايتولۇن قايتىپ كەلگەندە مېھمانىنىڭ ئۇزاپ كەتكىنىگە يېرىم كۈن بولسىمۇ، مەمۇرىخان تېخىچىلا داستىخانلارنى يىغىشتۇرماي ئېسەنگىرەپ ئولتۇراتتى.

ـــ نەگە باردىڭ؟ ـــ سورىدى ئۇ ئۆمرىدە قىزىغا تۇنجى قېتىم قوپال تېگىپ.

ـــ نەگە باراتتىم، دوستۇمنىڭكىگە.

ـــ قايسى دوستۇڭنىڭكىگە؟

ـــ نېمە بولدى ساڭا، ئايسىمەنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كەل ـ دىم. كېلەر ھەپتە تويى بولىدىكەن، يىڭنە ئىشلىرىنى سەز ـ دىن ئۆگىنىۋالغىنىم بويىچە قىلىپ بېرىپ، ئۆزۇمنى تازا بىر كۆرسىتىپ قويۇپ كەلدىم دېگىنە، قانداق؟ ـــ دېدى ئايتولۇن ئانىسىغا ئەركىلەپ.

ـــ قولۇڭدىن قىزىلگۈل ئۇنۇپ چىققاي، قىزىم، ـــ دې ـ دى مەمۇرىخان قىزىدىن سۆيۈنۈپ، ـــ خۇدا بەخت ـ تەلە ـ يىڭنى بەرگەي!

14

مەمۇرىخاننىڭ يۇرىكى نېمىنىدۇر سەزگەندەك ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەندى. سېمىز ئايال قوشنىسى بايات‌ىن بېرى مۇگدەپ ئولتۇراتتى. يەنە بىر قوشنىسى بالىلىرىغا قاراپ بېقىشقا چىقىپ كېتىپ تېخىچە قايتىپ كىرمىگەنىدى. ئۆيئىچىنى سۈتتەك يورۇتۇپ تۇرغان ئېلېكتىر چىرىغى نۇرى ئاستىدا ئايتولۇن داكىدەك ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى. مەمۇرىخان قىزىغا قاراپ ئولتۇرۇپ ئۆزىنىڭ تۇغۇتلۇق ۋاقتىنى ئەسلىدى، ئۇ ۋاقىتلاردا ئېلېكتىر چىرىغى دېگەنلەردىن ئېغىز ئاچقىلى بولمايتتى. ئانىسى رەھمەتلىك ئۇنى باشقىلار بىلىپ قالسا تولغىقى ئۇزىراپ كېتىدۇ، دەپ قازناق ئۆيگە سولاپ تۇغدۇرغانىدى. ئۇ ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز تولغاق يەپ مىڭ تەستە يەڭگەن بولسىمۇ، رەھمەتلىك ئانىسى يەنىلا «ئاللا، ئاسان تۇغۇت بەرگىنىڭگە رەھمەت!» دەپ ئاللاغا سىغىنغانىدى. ئارقىدىنلا ئۇ ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز كۆيگەن جىنچىراغنىڭ ئىسى ئېلىپ كېتىپ، بىر يىقىلغانچە ئەسلىگە كېلەلمەي، قىزىنى يېتىم قىلىپ بۇ دۇنيا بىلەن مەڭگۈلۈك خوشلاشقانىدى.

«باشقىلارنىڭ گېپىگە كىرىپ قىزىمنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىدىغان ئىش بولغىيمىدى يا؟ ــ دەپ ئويلىدى ئۇ ئېسىنى يىغىپ، ــ ئالمادىس بىرەر ئىش بولۇپ قالسا پۇشايمانىنى ئالىدىغانغا قاچا تاپالماي قالارمەنمىكىن. خۇدايىم ساقلىسا تاڭ ئاتقۇچە بىر گەپ بولار، بولمىسا دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ باقسامۇ كېچىكمەسمەن.»

دەل شۇ چاغ ئىشىك تاراقشىپ ئېچىلىپ، ئورۇق ئايال قوشنىسى كىرىپ كەلدى. ئۇ ئۆيگە كىرىپلا سېمىز ئايال قوشنىسىنىڭ مۈگدەپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ ئاچچىقى كەلگەندەك ئۇدۇل بارغىنىچە ئۇنى تۇرتۇپ ئويغاتتى.

ــ شۇنچە تاپلىسامۇ ئۇخلاپ قالغىنىنى، تۇرسىلا، ھوي...

ئويغانسىلا دەيمەن.

— نېمە... نېمە كەلدى؟ — ئالمىتاغىل جۆيلۈپ ئويغاندى سېمىز ئايال.

— تۈغۈتلۇق ئۆيدىچۇ ئۇخلاپ ئولتۇرمايدىغان، قارا بېسىپ قالىدۇ ئادەمنى.

— مەن نەدە ئۇخلاپتىمەن، ئازراقلا مۈگدىۋالدىم شۇ.

— بولدى، تالاشمىساڭلارچۇ... بالىلار ئوبدان جايلىشىپ يېتىپتۇمۇ، قوشنام؟ — دەپ گەپنى بۆلدى مەمۇرخان، — سىلەر نېمۇ جىق جاپاغا قويدۇم.

— مېنىڭ ئۇ شۇمتەكلىرىمنى بوش كېلىدۇ دەملا؟ — كۆرەڭلىك بىلەن سۆزلەپ كەتتى ئورۇق ئايال، — ھەممىسى ئاشخانا ئۆيگە ساينىڭ تېشىدەك تىقىلىپ يېتىشىپتۇ. ئۆيگە كىرىشمىگىلا... ھە راست، ماڭا قارىسىلا، — سېمىز ئايال قوشنىسىنى نوقۇپ ئۆزىگە قاراتتى ئۇ، — مۈگدىمەي ئولتۇرسىلا — ھە، ئەڭ يېڭى خەۋەردىن بىرنى ئېيتىپ بېرىمەن.

— سىلىگە مەھەللىدىكىلەرنىڭ «شىنجاڭ خەۋەرلىرى» دەپ لەقەم قويۇپ قويغىنىمۇ بىكار ئەمەس ئىكەن، — پىخىلداپ كۈلۈپ كەتتى سېمىز ئايال، — مۈشۈ يېرىم كېچىدە نەدىن ئاڭلاپ كىردىلە ئۇ خەۋەرنى؟ ئۆيدىن چىقىپ كەتكەنلىرىگە يېرىم سائەتمۇ بولمىدى تېخى.

— مېنى خەق شۇنداق دەپ ئاتىۋالغان بولسا بوپتۇ، دەۋەرسۈن، پەرۋايىم پەلەك، پۈتۈن مەھەللىدە مەندەك بىر ئادەمنىڭ بولغىنىدىن خۇشال بولۇشسا بولىدۇ ئۇ خەق. گېپىمنى بۆلمەي دېگىلى قويسىلا... كىچىك ئوغلۇم مېنى ساقلاپ تېخى ئۇخلىماپتىكەن، ئۆيگە كىرىشمىگىلا ئاغزى — ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپلا كەتتى دەڭلار، نېمە دەيدۇ دېمەمسىلەر، ھېلىقى مەھەللىمىزدىكى... — گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە ئۇ ئۆيدىكىلەرنىڭ ئىنكاسىنى سىناپ باقماقچى بولغاندەك گېپىنى توختىتىپ ئۇلارغا قارىدى. ھەر ئىككىسىلا نېمە ئىشلىقىغا قىزىقىپ، ئۇنىڭ ئاغزىغا تەلمۈ-

رۇپ قاراپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇ گېلىنى قەستەن قىرىپ قويغاندىن كېيىن سۆزىنى يەنە داۋاملاشتۇردى، ــ ھېلىقى مەھەللىمىزدىكى ئىمامەمەتنىڭ قىزى ھەببە بارغۇ، ئاخشام قايتىپ كەپتۇدەك.

ــ ئىمامەمەتنىڭ قىزى دەملا؟ ــ قايتىلاپ سورىدى سېمىز ئايال قولى بىلەن غەرب تەرەپنى كۆرسىتىپ.

ــ ھەئە، شۇ.

ــ قايسى ھەببە؟ ــ دېدى مەمۇرىخان دەمالىققا ئاڭقىرالماي.

ــ ئۇنتۇپ قالىلمۇ، ھېلىقى سىلىنىڭ ئۆيگە پات ــ پات كېلىپ تۇرىدىغان... ۋاي خۇدايىم، ھېلىقى ئايتولۇننىڭ يېقىن دوستى ھەببەچۇ.

ــ ۋاي ئېسىم قۇرسۇن، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى، بىر يەرگە كېتىپتىكەنما؟

ــ قىزلىرى سىلىگە دېمىگەن ئوخشىمامدا؟ ــ ئورۇق ئايال گېپىنى تۇگىتىپ، سېمىز ئايال قوشنىسىغا مەنىلىك قاراپ قويدى.

ــ ياق، ئۇ ھەببەنىڭ بىر يەرگە كەتكىنى توغرىسىدا ھېچ نەرسە دېمىگەن. ئۇزاق زامانلار بولۇپ كەتتى، ئۆيىمىزگىمۇ كەلمىدى.

ئورۇق ئايال گېلىغا بىرنەرسە كەپلىشىپ قالغاندەك گەپ قىلالماي قالدى، ئۇ مەمۇرىخاننىڭ شۇنچە داۋراڭ سېلىنىپ كەتكەن ئىشتىن بىخەۋەر ئىكەنلىكىنى خىيالىغىمۇ كەلتۇرمىگەندى. گەپنىڭ ئاخىرىنى ئاڭلاشقا تەقەززا بولۇپ كەتكەن سېمىز ئايال ئالدىراپ سورىدى:

ــ تېزرەك دېسىلىچۇ، ئاخىرى قانداق بوپتۇ؟

ــ دەۋەردىم جۇمۇ ئەمىسە... ئوغلۇمدىن ئاڭلىسام، ئۇ... ئۇ پاسكىنا بۇگۇن كەچ ئۆزىچىلا مەھەللىدە يەنە پەيدا بولۇپ قاپتە-

مىش...

— ئۆزى يالغۇزمىكەن؟ — سورىدى سېمىز ئايال.

— ھەئە، ئۆزى يالغۇز ئىمىش. سەلىمىخان ئېرىمنى تېپىپ بەر دەپ ئېسلىپتىكەن، ئىككىسى چاچ يۇلۇشۇپ، يۈز - كۆزلىرىنى قانغا بويىشىپ تازا رەسۋالىشىپتىمىش. كۆرىدىغانغا ئادەم كۆپ بولغىنى بىلەن ئاجرىتىدىغانغا ئادەم چىقماي بەكلا سەتلىشىپ كېتىپتىمىش...

— نېمە گەپ بۇ، مەن ئەجەب چۈشىنەلمىدىمغۇ؟ — دېدى مەمۇرىخان ئۇلارنىڭ دېيىشىۋاتقان گەپلىرىگە ئىشىنەلمەي.

— ئۇ بىرنېمىچۇ، — ئالدىراپ سۆز باشلىدى سېمىز ئايال، — ھېلىقى مەھەللىمىزدىكى سەلىمىخان بارغۇ... ۋاي، ھېلىقى سېيتاخۇننىڭ چوڭ قىزىچۇ... ئېسىلىرىگە كەلدىمۇ، ھە، شۇ... شۇنىڭ ئېرى بىلەن قېچىپ كەتكەن ئەمەسمىدى، مانا ئەمدى ئۆزى يالغۇز قايتىپ كەپتىمىش ... ھە راست، گەپلىرىنى تارتىۋاپتىمەن، ھە، قېنى ئاخىرىنى دېسىلە، چاچ يۇلۇشۇپ بولغاندىن كېيىن قانداق بوپتۇ؟ — دېدى سېمىز ئايال ئورۇق ئايال قوشنىسىغا بۇرۇلۇپ.

— تېنىۋاپتۇ.

— نېمىدىن؟

— سەلىمىخاننىڭ ئېرى بىلەن قېچىپ كەتكىنىدىن. ئۇ ئۆزۈم يالغۇز ئۆرۈمچىگە بېرىپ كەلدىم، بۇ ماڭا چاپلانغان تۆھمەت، دەپ تۇرۇۋاپتىمىش.

— بۇنداق دەپ تۇرۇۋالسا قانداق بولىدۇ، بۇ دېگەن ھەممە ئادەم بىلىدىغان ئىش تۇرسا. راستىدۇ يا؟

— ئەسلىدە سەلىمىخان بوش كېلىپ قالغان گەپ، — دېدى ئورۇق ئايال جىمجىت ئولتۇرۇپ كەتكەن مەمۇرىخانغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويۇپ، — شۇ چاغدىلا تۆت بالىسىنى باشلاپ چىقىپ، ئېرىمنى تارتىۋالغاندىكىن بالىلىرىمنىمۇ باق، دەپ

تاشلاپ بەرگەن بولسا راستىنى دەيتتى ئۇ. بەلكىم ئۆيدىكىلىرىنىڭ پەيلىنى بىلىپ كېلەي دەپ تىڭشىلىغىلى ئۆزى كەلگەن گەپ.

— سىلىنىڭ ئوغۇل خاتا ئاڭلاپ قالدىمۇ يا؟

— ئوھوش، تازا بىر گۇمانخور خوتۇن ئىكەنلا، ئۇ بىرنېمە خۇددى ئۆزلىرىنىڭ قىزىدەك.

— مەن دەيمەن، ئوقۇغان ئادەم تۇرۇپ...

مەمۇرىخان ئىتتىك بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى. ئايتولۇننى يەنە بىر قېتىم تولغاق تۇتتى، ئۇچ ئايال تەڭلا ئۇنىڭغا قاراپ يوپۇرۇلۇشتى.

15

ئۇ ھەممە يېرى ئاپپاق سىرلانغان ئۆيدە، ئاق تۆشەكتە مىدىرلىماي ياتاتتى. ئۇ بۇنداق ھالەتتىن بىزار بولغانسېرى قۇتۇلمايۇاتاتتى. ئۇ بۇ يەردىن قېچىپ كېتىشنى ئويلىدى ـ يۇ، يەنە دەرھال بۇ نىيىتىدىن ۋاز كەچتى. مېنىڭ نە ئۆيۈم، نە بارار جايىم بولمىسا، قېچىشقا ئۇرۇنۇپ نېمە قىلاي؟ لېكىن، بۇنداق يېتىۋەرسەممۇ بولماس. ئۇ كىملەرنىدۇر چاقىرىپ قاتتىق ۋارقىرىدى، قېرىشقاندەك ئاۋازى سىرتقا ئاڭلانمايتتى. ئۇ تۇختىماي ۋارقىرىدى: «ھوي، ئىتنىڭ بالىلىرى!...» تۇيۇقسىز بۇدۇرەم ئاۋازى سىرتقا چىقىپ كېتىپ، ئۇ ئۆزىمۇ چۆچۈپ كەتتى. ئۆينىڭ كۈنچىقىش تېمىدىكى يان ئىشىك ئېچىلىپ، ئىككى ئادەم قۇيۇندەك كىرىپ كەلدى. ئۇلاردا نە بۇرۇن، نە قاش ـ قاپاق، ئىسكەت دېگەنلەردىن ئېغىز ئاچقىلى بولمايتتى. تاتلاپ تېشىۋالغاندەك كىچىك كۆزلىرىنى مىختەك تىكىپ قاراپ تۇرۇشاتتى. ئۇ قورقۇپ كەتكىنىدىن غال ـ غال تىترەپ كەتتى.

— نېمىگە بۇنچە ساراڭدەك ۋارقىرايسەن؟

— ئۆلگۈڭ كەلدىمۇ؟ — دېدى ئىككىنچىسى.

— مەن... مەن هازىر قەيەردە؟ — مىڭ تەسلىكتە زۇۋان سۇردى ئۇ.

— ھىم... سەن خەققۇ ياخشىلىق قىلغانىنى بىلىشمەيسەن، سىڭگەن نېنىڭنى يەپ، يېتىشىڭنى ياتساڭچۇ.

— شۇنى دېگىنە، يۇر، كارىمىز بولمىسۇن، ئۆز ئىشىمىزنى قىلىۋېرەيلى، — ئىككىسى ئۇنىڭغا مەنسىتمەسلىك نەزىرىدە قاراپ قويۇپ مېڭىشقا تەمشەلدى.

— مېنى قويۇۋېتىش... مەن بۇ يەردىن چىقىپ كېتىمەن!

ئىككىسى تەڭلا ئۇنىڭغا قاراپ يوپۇرۇلۇشتى. تىرناقلىرى ئون سانتىمېتىر ئۆستۇرۇلگەن، ئىسكىلىتتەك ئورۇق بىر قول ئۇنىڭغا قاراپ سوزۇلدى. ئۇ كۆزىنى مەھكەم يۇمۇۋالدى.

— توختا، ئۇنى نېمە قىلاي دەيسەن؟

— ئۆلتۈرۈۋېتەيلى.

— ياق.

— ئۇنى ساقلاپ نېمە قىلىمىز؟

— ئۇنىڭغا ھازىرچە چېقىلمايلى، كېيىنچە لازىمى بولۇپ قالار.

— ئۇنى جەسەت ساقلاش ئۆيىگە ئەكىرىۋېتەيلى ئەمىسە، — ئىككىسى ئۇنى كارىۋات بىلەن قوشۇپ سۆرەپ ئۆيدىن ئېلىپ چىقىپ كېتىشتى. ئۇلار زالدەك يوغان بىر ئۆينى كېسىپ ئۆتەتى. بۇ يەردىكى ئادەملەرنىڭ كۆپلۈكىدىن كۆڭۈل ئېلىشاتتى. رەت ـ رەت ئۆچرەتتە تۇرغان ئادەملەر زالنىڭ بۇلۇڭىدىكى ئاق ئىشكىلىك ئۆيدىن كىرىپ، باشقا بىر ئىشكىتىن چات ئارىسىغا يانتاق قىستۇرۇلغان كۇرسۇك ئىتتەك مېڭىپ چىقىپ كېلىۋاتاتتى. كىمدۇر بىرسى زالنى بېشىغا كىيىپ سۆزلەشكە باشلىدى:

— ئىنسانلارنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرۈشتە سۈپەتلىك ئورۇق ئىنتايىن مۇھىم مەسىلە، — ئۇ گېلىنى قىرىپ خىرتتىدە قىلىپ بىرنى تۇكۇرۇۋالغاندىن كېيىن سۆزلەشنى داۋاملاشتۇردى، —

سۈپەتسىز ئۇرۇقتىن ھامان ناچار تۆرەلمە تۆرلىدۇ. ئەجدادلىرىمىزنى دوراپ ياشىساق قانداق بولىدۇ، كۆپ بول-غىنىمىز بىلەن مەۋجۇتلۇقىمىزنى باشقىلار ئېتىراپ قىل-مىسا نېمە پايدىسى؟ لاۋزا قوغۇنلىك ئۇرۇقى تولا بولۇشتەك ناچار ۋەزىيەتكە خاتىمە بېرىپ، يېڭىلىق يارىتىشىمىز كې-رەك. شۇڭا... شۇنىڭ ئۈچۈن بىزمۇ باشقىلاردەك... شۇنى جاكارلايمىزكى، يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە ئەرلەرنىڭ ھەممىسى خەتنە قىلدۇرۇپ...

ئۇ باشقا بىر ئۆيگە ئېلىپ كىرىلدى. ئۆيئىچىدىن قان ھىدى پۇراپ تۇراتتى. قولىدا يوغان پىچاق كۆتۈرۈۋالغان بىرسى ئۇنىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ كەلدى.

— ئىسمىڭ نېمە؟ — دېدى ئۇ ماسكىسىنى ئېلىۋېتىپ. يۈزىدە ھېچقانداق تۈك يوق بۇ كوسا ئادەم ئايالغا ئوخ-شاپ كېتەتتى.

— ئىسمىم ئايتولۇن.

— نېمە دېدىڭ؟

— دەپ بەردىمغۇ؟ — قىسقىلا جاۋاب بەردى ئۇ.

— مەن سەندىن قايتىلاپ سوراۋاتىمەن، مۇشۇ ھالغا كې-لىپ قېلىپمۇ يەنە ساڭا نېمە يوغانچىلىق بۇ. ئەجىلىڭ بار-دۇر توشۇپ قالمىسۇن يەنە.

— ئىختىيارىڭ.

— خەپ توختا... ھىم، قېنى سەنلەر، ھوي، ماۋۇ خوتۇننى ئاچىقىپ مۇرادىغا يەتكۈزۈپ قويۇش، ئۇنى كۆ-زۈم كۆرمىسۇن.

— دېگىنىڭىزدەك قىلىمىز.

— خوپ... بىراق... ئۇنى تىرىكلا...

— مەيلى، — دېدى ئايتولۇن ئىنتايىن خاتىرجەم ھالەت-تە.

16

مىركامىل ئايتولۇننى ئۇجمە دەرىخى تۇۋىدە كۇن پېشىن بولغۇچە ساقلىدى، لېكىن ئۇنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئۇ قايتىپ كېتىشنى ئويلىدى ـ يۇ، كۆڭلى قويمىدى. يەنە بىر دەم چىداي، چوقۇم بىر ەر مۇھىم ئىشى چىقىپ قالغان گەپ، بولمىسا ئاتايىتەن باشقىلاردىن گەپ ئېيتىپ بەرمەيتتى.

كۇن ئولتۇراي دېگەندە ئۇ يەر ـ جاھاننى قۇياشتەك يورۇتۇپ، ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى چىغىر يولنى بويلاپ كېلىشكە باشلىدى. ئۇچىسىغا ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ھاۋا رەڭ، كەڭ ئېتەكلىك ئۇزۇن كۆڭلەك كىيگەن بولۇپ، ناھايىتى جازىبىدار كۆرۈنەتتى. مىركاملىنىڭ يۇرەكلىرى ئوت ئېلىپ، ئۇنىڭ تېزرەك يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۇتۇپ تۇردى. مىركامىل بىر قاراپلا سېزىۋالدى، ئايتولۇن بەكلا سولغۇن كۆرۈنەتتى. ئۇلار ئۇجمە دەرىخىگە يۆلىنىپ خېلى بىرھازاغىچە ئۇن ـ تىنسىز ئولتۇرۇشتى.

ـــ گەپ قىلىپ بەرسەڭچۇ؟ ـــ دېدى مىركامىل ئۆتۇنۇپ.

ـــ نېمە دېيىشنى بىلمەيۋاتىمەن.

ـــ كۆڭلۇڭ نېمىنى خالىسا شۇنى دېگىن.

ـــ كۆڭلۇم خالىمايدىغان گەپنى دەيمەن، مەيلىمۇ؟ ـــ دېدى ئايتولۇن ئۇنىڭغا مەھكەم يېپىشىپ.

ـــ ھېچقىسى يوق، دەۋەرگىن، ـــ مىركامىلنىڭ پۇتۇن ۋۇجۇدى قۇلاققا ئايلاندى. ئايتولۇن گېپىنى نەدىن باشلاشنى بىلمەي تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى. مىركامىل ئۇنىڭ مۇزلاپ كەتكەن قوللىرىنى ئوتتەك ئالقانلىرى ئارىسىغا ئېلىپ تۇرۇپ ئاستا سورىدى:

ـــ ئۆيۈڭدە بىر ەر ئىش بولمىغاندۇ، جېنىم؟

ـــ ياق... ھەئە...

— قايسى گەپىڭ راست؟

— مەن... مەن توي قىلغۇدەكمەن، — دېگىنىچە ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى توسۇپ ھۆڭرەپ يىغلىۋەتتى ئايتولۇن. ئۇنىڭ يىغىسى شۇنچە ھەسرەتلىك ئىدىكى، مىركامىل پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بۇنى سېزىپ تۇراتتى، شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ ھېچ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى.

— ياخشىغۇ، — دېدى ئۇ چاقچاققا ئايلاندۇرۇپ، لېكىن ئۇنىڭمۇ يۈرىكى ئايتولۇنغا ئەگىشىپ ئاللىقاچان يىغىسىنى باشلىۋەتكەنىدى.

— مەن ھېچ چۈشەنمىدىم، مىركامىل، مەن نېمىشقا ئۆزۈم تونۇمايدىغان، ئۆزۈم خالىمايدىغان بىرسىگە ياتلىق بولغۇدەكمەن؟ بۇ جاھان نېمە بولۇپ كەتتى ئەمدى؟ — ئايتولۇن سەۋدالىرىدەك توختىماي سۆزلەيتتى. مىركامىلنىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلىپ كەتتى.

— يىغلىماي سۆزلىگىن، جېنىم... قېنى، مېنى خۇش قىلىپ چاقچاق قىلىپ قويدۇم دەۋەتكىنە... — ئىنتايىن تۆۋەنچىلىك بىلەن ئۆتۈندى مىركامىل.

— ساڭا چاقچاق قىلىۋاتقىنىم يوق، — دېدى ئايتولۇن. ئۇنىڭ ئاۋازى نارازى بولغاندەك چىقتى.

— بۇ... بۇ نېمە گەپ؟

— بۇ تەقدىر.

— ئىشەنمەيمەن، تەقدىرنى ئىنسان ئۆزى يارىتىدۇ.

— ئاھ، خۇدا... مەن قانداق قىلىمەن؟ ماڭا ئەقىل كۆرسەت، مىركامىل، بولمىسا يۈرىكىم يېرىلىپ، ھازىرلا تىن تارتماي ئۆلۈپ بېرىمەن.

— ئالدىرىما، ئالدىرىمايلا ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال، قېنى بېشىڭنى كۆتۈرە، — ئايتولۇن بېشىنى سەل - پەل كۆتۈردى. مىركامىل ئۇنى مەھكەم قۇچاقلاپ ئېزىپ سۆيدى. خۇددى لېۋىنى ئاجراتمىسلا ئۇنىڭدىن مەڭگۈلۈك ئايرىلىپ قالىدىغاندەك خېلى ئۇزاق

قىچە قويۇپ بەرمىدى. ئايتولۇن توختىماي ياش تۆكەتتى.

ــ يىغلىمىغىن، يۇرىكىمنى سەدپارە قىلىۋەتتىڭغۇ... بىرەر ئويلىغىنىڭ بارمۇ؟ ــ بىردىنلا سوراپ قالدى مىركامىل.

ــ بۇ ئىشنى ئۇقۇپلا ساڭا خەۋەر بەردىم... مەن نېمە دېسەم، باشقا بىرسىنى ياخشى كۆرىمەن دېيەلەيتتىمۇ... ھازىر تۇيقىلمايمەن، دېدىم شۇ.

ــ ھەممە ئىش ئۆزىمىزگە باغلىق، ــ دېدى مىركامىل تەمكىنلىك بىلەن.

ــ ئېيتە، سەن مېنى ھەقىقىي ياخشى كۆرەمسەن؟ ــ ئاجايىپلا سوئال قويدى ئايتولۇن.

ــ تېخىچە بىلمىگەنما؟ ــ تىكىلىپ قارىدى مىركامىل.

ــ سەن قاچان ماڭا، سېنى ياخشى كۆرىمەن، دېگەن؟

ــ چوقۇم شۇنداق دېيىشىم زۆرۈرمىدى، ئەمىسە نەچچە ۋاقىتتىن بېرى نېمىدەپ ئارقامدىن يۈردۈڭ ئىشەنمىگەن ئادەم؟ بولدىلا، مېنىڭ ئۇنداق گەپلىرنى دېيىش بىلەن خۇشۇم يوق، ئەمدىغۇ چۈشەنگەنسەن.

ــ ياق... ئىشەنمەيمەن، ھازىرلا «سېنى ياخشى كۆرىمەن» دەيسەن، ــ تەرسالىقى تۇتتى ئايتولۇننىڭ.

ــ مەن ساڭا سەن ماڭا ئامراق بولغاندىنمۇ بەكرەك ئامراق، تولا جاھىللىق قىلما، ھازىر تالاش ـ تارتىش قىلىدىغان ۋاقىت ئەمەس. مەن ئەتە ئۆيۈڭگە ئادەم كىرگۈزەي، بەلكىم ئاناڭ نىيىتىدىن يېنىپمۇ قالار.

ــ ئەگەر نىيىتىدىن يانمىسچۇ؟

ــ قانداق قىلىسەن؟ ــ جاۋاب بەرمەستىنلا يەنە سوئال قويدى مىركامىل.

ــ مېنى يىراقتا ئېلىپ كەت... ئادەمزات ئايىغ باسمايدىغان... ۋاي خۇدايىم، مەن نېمىلەرنى دەپ كەتتىم، بىچارە ئانام نېمە بولۇپ كېتەر؟

ــ خاتىرجەم بول، بىز ئىككى ـ ئۈچ كۈندىن كېيىنلا قايتىمىز.

تىپ كېلىمىز، شەھەرلىك دېگەن داغۋاز خەق، بۇ ئىشنى ئۇقسا ئىناۋەتسىز تۆكۈلۈپ كېتىدۇ، دەپ ھەرگىز يېقىن يولىمايدۇ.

ئايتولۇننىڭ كاللىسىغا ھېچ نەرسە كىرمەيتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ شۇنچىۋالا دۆت بولۇپ قالغىنىغا ئەجەبلەندى. «گۈلجەمىلەخان قېرىنىڭ مەھەللىدىكى شۇنچە قىزلارنىڭ بەختىگە ئولتۇرغىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۆيىمىزگە ئىككى كۈندە بىر قاتراپ يۈرسە ئەجەب ھېچنېمىنى سەزمەي يۈرۈپتىمىنا؟ تېخى دوستلىرىمنى يوقلاشقا ۋاقىت چىقتى دەپ خۇشال بولۇپ، ئۇلارغا ئۆينى ئوڭچە تاشلاپ بېرىپتىمەن.»

— نېمە ئويلاۋاتسەن؟ — سورىدى مىركامىل ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ.

— ھېچنېمە.

— ماڭا ئىشەن، سېنى ھەرگىز باشقا بىرسىگە تارتقۇزۇپ قويمايمەن، سەن مېنىڭ كۆڭۈل ئاسمىنىمدىكى ئاي... ناۋادا ئەتە ئاناڭ قوشۇلماي قالسا، ئاش سۇيى ئەكەلگەن كۈنى مۇشۇ ۋاقىتتا بۇ يەرگە چىققىن. مەن ھەممىنى ئالدىن تەييارلاپ قويىمەن... بىلەمسەنكىن، مەن ساڭا ئىنتايىن ئامراق، سەنسىز ياشىسام دوزاخ ئازابىغا قالىمەن.

ئۇلار بىر ـ بىرىگە قىيمىغان ھالدا ئايرىلىشتى.

17

ئىنەكنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈن موزاينىڭ بېشىغىمۇ كەلدى. ئايتولۇن سەھەر ئورنىدىن تۇرۇپ نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ خېلى ئۇزاققىچە دۇئا ـ تىلاۋەت قىلدى، ئاندىن پەسكە چۈشۈپ پۇتنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ھويلا ـ ئارانلارنى بىر قۇر تازىلاپ بولغاندىن كېيىن، ئۇزۇن سۈپۈرگىنى كۆتۈرۈپ ئىشىك ئالدىغا چىقتى. ئىككى يان قوشنىسىنىڭ ئىشىكى ئالدىنى قېتىپ خېلى بىر يەرگىچە سۈپۈرۈپ سۇ چاچقاندىن كېيىن، خۇددى بىرسى

بوينىدىن سۆرىگەندەك مېڭىپ ياتاق ئۆيىگە قايتىپ كىردى. قوش كىشىلىك لۆم ـ لۆم كارىۋاتتا ئېرى خورەكنى بولۇشچە تارتىپ ھېچنېمىنى تۈيماي تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى. ئاغزىدىن ئېقىپ قالغان شۆلگىيى ياستۇقىنى ھۆل قىلىۋەتكەنىدى. ئايتولۇن ئۇنىڭغا قاراپ بىرھازا تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن نېمىنىدۇر ئېسىگە ئالغاندەك بىلىكىدىكى كىچىك كۆزلۈك سائىتىگە بىر قاراپ قويدى ـ دە، ئالدىراپ بېرىپ ئېرىنى ئاستا نوقۇدى.

ـــ ھەي... ھەي... ئورۇنلىرىدىن تۇرسىلا، ۋاقىت توشۇپ قاپتۇ.

ـــ نېمە دەيسەن... تېخى بالدۇرغۇ، ـــ دېدى ئېرى ئېرىنچەكلىك بىلەن دېرىزە تەرەپكە قاراپ قويۇپ، ـــ ھە راست، ئابايا كۆزۈمنى ئاچسام يوق تۇراتتىڭ، قەيەرگە باردىڭ؟

ـــ ھويلا ـ ئارانلارنى تازىلاپ كىردىم.

ـــ نېمىشقا جېنىڭغا ئېچىڭ ئاغرىمايدىغاندۇ سېنىڭ، شۇنچە دېدىم، جېنىڭنى ئاسراشنى بىل دەپ.

ئايتولۇن ئۇن ـ تىنسىز ئولتۇرۇپ ئېرىنىڭ ئايىغىنى مايلاشقا كىرىشتى.

ـــ ئاپلا، سائەت توشۇپ قاپتۇ، تېزرەك بولغىن، ـــ دېدى ئېرى ئۇنى ئالدىرىتىپ.

ـــ نان چىلاپ قويغانمىدىم، سۈتنى قاينىتسامىلا...

ـــ بولدى قوي، ئانام ئويغانغۇچە تېزرەك ئۆيدىن چىقىۋالاي، ئەتىگەندە چېچىلىپ يۈرمىسۇن يەنە.

ئايتولۇن ئېرىنىڭ ئارقىسىدىن ئۇنى ئۇزىتىپ چىقتى، ئۇلار پەلەمپەيدىن ئەمدىلا چۈشۈۋىدى، ئانىسى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى.

ـــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ئانا، تىنچ تۇرۇپلىمۇ؟

ـــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، ئوغلۇم، دۇكانغا ماڭلىما؟ ـــ دېدى ئىپارخان ئايتولۇننى كۆرمىگەن قىياپەتتە ئوغلىغا ھەجىيىپ، ـــ مەن ئۇزىتىپ قويماي، غوجام بالام.

— تىنچ تۇرۇپلىمۇ، خان ئانا، — دېدى ئايتولۇن قول باغلاپ تۇرۇپ.

— ھە، سىزمۇ چۈشۈپتىكەنسىز - دە، ئەمىسە سىز ئۇزىتىپ قويۇڭ، — دېدى ئىپارخان ئارقىغا يانغاچ، — خۇدايىمغا ئاما-نەت، بالام.

— خۇدايىمغا ئامانەت، ئانا، — مۇھەممەت ئانىسى بىلەن خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى. ئايتولۇن ئۇنى ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ قويۇپ قايتىپ كىرىپ پەلەمپەيگە پۇت قويۇۋېدى، ئۆيدىن ئالدىراپ چىققان ئىپارخان ئۇنى توختىتىۋالدى.

— ھويلا - ئارانلارنى سىز سۈپۈرگەن ئوخشىمامسىز؟

— شۇنداق، خان ئانا، — دېدى ئايتولۇن. ئۇنىڭ كۆڭلى بىر-ھەر ئىشنى تۇيغاندەك يۇرىكى جىغىدە قىلىپ كەتتى.

— سۈپۈرۈشىنىغۇ سۈپۈرۈپسىز، سىزگە نەچچە قېتىم دېدىم، ئالتە يەردىن يەتتە كۆكلەپ غوجىكۆدىلىك قىلماڭ، دەپ... يەنە... ھىم... ماۋۇ ئوڭ قوشنىمىز (ئىپارخان ئۆينىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى قوشنىسىنى شۇنداق ئاتايتتى) مەلىكە مېكىجىننىڭ ئىشىكى ئالدىنى نېمىشقا سۈپۈردىڭىز؟

ئايتولۇن تېڭىرقاپ قالدى، تېخى بىر ھەپتە ئىلگىرى قېيىن-ئانىسى ئۇنى ئوڭ قوشنىسى مەلىكەخاننىڭ ئىشىكىنى قوشۇپ سۈپۈرمەپسىز، دەپ كايىپ كەتكەنىدى.

— سىزگە گەپ قىلىۋاتىمەن، نېمانداق مۆڭدەك قاراپ تۇرد-سىز؟

— كەچۈرسىلە، خان ئانا، ئۆتكەندە دېگەن گەپلىرى بويىچە...

— قاچانقى گەپ ئۇ، ۋەزىيەتكە بېقىپ ئىش قىلىشنى بىل-مەمسىز؟ ھىم، تۇنۇگۈن مەلىكە مېكىجىن بىلەن تۆر تالىشىپ ئۇرۇشۇپ قالغىنىمنى دەپ بەرسەم ئۇ قۇلىقىڭىزدىن كىرىپ، بۇ قۇلىقىڭىزدىن چىقىپ كەتكەن ئوخشىمامدۇ، بۇ ئۆينىڭ قائىدە - يوسۇنلىرىغا كۆنمەي يەنە قاچانغىچە پاخالدەك سۆرىلىپ يۈرەر-سىزكىنتاڭ؟ ئىككى يەڭگىڭىزگە قاراڭ، كۆڭلۈمنى ئۇتۇپ، قوي-

نۇمدىكى توقاچنى تارتىپ يەۋاتىدۇ. ئوتتۇرانچى كېلىنىم تۇنۇ-گۈن شۇ گەپنى ئاڭلاپلا ئاخشام قاچا - قۇچا يۇغان يۇندىنى مە-لىكە مېكىنجىننىڭ بوسۇغىسىغا تۆكۈپ قويۇپ كىردى... سىز... سىز... بولسىڭىز ئۇ خەقنىڭ مەينىتىنى تازىلاپ يۇرۇپسىز...

ئايتولۇن لام - جىم دېمىدى، ئۇنىڭ ئاغزىغا كەلگەن گەپلە-رىنى دەپ - دەۋېتىپ بۇ ئۆيدىن چىقىپ كەتكۈسى كېلىپ كەت-تى. قېيىنئانىسى توختىماي سۆزلەيتتى. ئاچچىقتىن بوغۇلۇپ كەتكەن ئايتولۇن ئاۋۇالقىدەكلا ھەممىگە چىداپ چىش يارمىدى. ئۆزىگە باش ئۇرۇپ كەچۈرۈم سورىماي قاققان قوزۇقتەك مىدىر-لىماي قاراپ تۇرغان ئايتولۇنغا قاراپ ئىچى ئېچىشقان ئىپارخان ئاچچىقىدا تىترەپ كەتتى.

— بۇ ئۆيدىچۇ قاراڭ، قۇرتتەك يۇمشاق ئادەملا نان تېپىپ يە-يەلەيدۇ، قۇرتچىلىكمۇ بولالمامسىز، كىچىككىنە قۇرت جېنىدىچۇ ئۆزىنىڭ يۇمشاقلىقى بىلەن شۇنداق قاتتىق ياغاچنى تۈيدۇرمای كولاپ يەپ سېسىتىۋېتەلەيدۇ. ئونىنچى سىنىپقىچە قانداق ئو-قۇپسىزكىنتاڭ، ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. يەنە قاق سەھەردىلا نېرۋامنى چېچىپ، يۇرىكىمنى كولاپ يېگىلى تۇردىڭىزيا؟

يان ئىشىك تاراقلاپ ئېچىلىپ، ھازىرلا قەپەستىن قېچىپ چىققان شىردەك بۇدۇر چاچلىرىنى پاخپايتىپ، ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز قىياپەتتە چوڭ كېلىن چىقىپ كەلدى. ئۇ نېمە ئىش-لىقىنى سۇرۇشتۇرۇشكە ئۇلگۈرمەيلا ئىپارخانغا قايتىدىن جان كىرگەندەك تېخىمۇ سۆزلەشكە باشلىدى:

— ئىگەم ئالدىدا نېمە گۇناھ ئۆتكۈزۈپتۇمكىنتاڭ، مۇھەم-مەتجان بالامنىڭ شۇنداق ئوڭلۇق، ياۋاش بولغىنىغا نەدىن چاپلاشتىكى بۇ تومپاي!

— بولدى، چېچىلمىسلا، خان ئانا، ئۇنىڭغا مەن نەسىھەت قىلاي، سەھەرلىق ئەمەسمۇ، بەزى قائىدىلەرنى تېخى بىلمەيدۇ، شۇڭا ھەممە ئىشنى كۆڭۈللىرىدىكىدەك قىلىپ كېتەلىشى ناتا-يىن... بىلىپ تۇرۇپ ئۆزلىرىنى ئۇپرىتىپ نېمە قىلىلا.

چوڭ كېلىن مەرھابا قىيىنئانىسىنى كۆتۈرۈپ دېگۈدەك يۆلەپ ئىچكىرىدىكى ئۆيگە ئەكىرىپ كەتتى. ئايتولۇن سەلدەك ئېقىپ كەلگەن كۆز يېشىنى غۇرتتىدە يۇتۇۋېتىپ ئەتىگەنلىك چاي تەييارلاش ئۈچۈن ئاشخانا ئۆيگە قاراپ ماڭدى. ئۇ گاز ئوچاققا ئەمدىلا ئوت يېقىپ تۇرۇۋىدى، ئارقىدىن ئىز بېسىپ دېگۈدەك مەرھابا كىرىپ كەلدى.

— يا ئۆلمىدى ئىتتىكرەك، سىزمۇ نېمە قىلىسىز ئايتولۇن بۇ قېرىنىڭ چىشىغا تېگىپ، ئۇشۇك ھەرە ئۆلىدىغان چاغدا ئادەم چاققاندەك نەشتىرىنى سانجىپلا تۇرغان ئادەمگە.

— مەن... مەندە نېمە گۇناھ؟ — دېدى ئايتولۇن مىشىلداپ يىغلاپ.

— قاق سەھەردە پوق بارمۇ سىزگە، ئورنىڭىزدا ئىسسىق يېتىپ ئۇيقۇڭىزنى ئۇخلىماي. ئۆلگۈچە قۇلدەك ئىشلەپ بەرسەڭىزمۇ رازى قىلالمايسىز ئۇنى. سىز قانچە ياخشى ئىشلىگەنسېرى شۇنچە كۆپ قۇسۇر تاپىدۇ. شۇڭا، مەندەك بېشىڭىزنى ئىچىڭىزگە تىقىۋالسىڭىز قۇتۇلىسىز.

— ئۆلگۈچە مۇشۇنداق ئۆتۈۋېرەمدۇق؟

— ئەخمەق، بۇنىڭغا بىزدە نېمە ئىلاج، ئۇنى بىكاردىن — بىكار ئۆلتۈرۈۋېتەلمەيمىز — دە، لېكىن ئۇ يەيدىغانلىنى يەپ، ئىچىدىغانلىنى ئىچىپ بولغاندىكىن كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئەجىلى توشۇپ پوككىدە بىر تەرەپ بولۇپ كەتسە، شۇ چاغدا تەقدىرىمىز باشقىچە بولارمىكىن، بولمىسا كۆرىدىغان كۇنىمىز مۇشۇ.

— ئەتىگەندە ئورنۇمدىن تۇرۇپ مۇھەممەتنى يولغا سالمىسام تېخى بولمىسا.

— ئۆيدىلا ئۇزىتىپ قويسىڭىز بولدىغۇ ئارقىدىن چىقماي، مۇھەممەت ئۇنچىلىك ئىشنى توغرا چۈشەنمەيدىغان بالا ئەمەس.

— خان ئانام ئۆتكەندە...

— ئادەم ئېزىلگەنسېرى باتۇر بولۇپ كەتكەننى كۆرگەن، يۇمشاقباشلىقىڭىزدىنمۇ مۇشۇ كۇنگە قېلىۋاتىسىز، ئالدىدا «ھە»

دەپ قويسىڭىزلا بولمىدىمۇ، ئۇ خوتۇن ئارقاڭلاردىن ماراپ تۇر-مىغاندىكىن.

گاز ئوچاققا قويۇلغان چەينەكتىكى سۇ قاينىاپ تېشىپ كەت-كەندىلا، ئۇلار پاراڭلىرىنى توختاتىپ، ئالدىراش ئۆز ۋەزىپىلە-رىنى ئورۇنلاشقا كىرىشتى.

18

بۈگۈن جۈمە، ئايتولۇن ئازنىلاپ كېلىدىغان كۈن. مەمۇرىخان قاق سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ پۈت ـ قولىغا تەگمەي تەييارلىق قىلدى. ئۇ يەتتىنچى قېتىم ئىشىك ئالدىدىن ئۇمىدسىز قايتىپ كىرىپ ئەمدىلا ئولتۇرۇپ تۇرۇۋىدى، سىرتتىن موتوسىكلىتىنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ئارقىدىنلا ئايتولۇن يوغان سومـ-كىنى كۆتۈرۈپ ئېرى بىلەن كىرىپ كەلدى. مۇھەممەت ئانچە ئۇزاق ئولتۇرمايلا، كەچتە ئايتولۇننى ئالغىلى چىقىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، ئانا ـ بالا ئىككىسىنى يالغۇز قويۇپ چىقىپ كەتتى. مەمۇرىخان قىزى بىلەن پاراڭلاشقاچ بىرەمدىلا تاماقنى پىشۇرۇپ داستىخانغا ئەكەلدى. ئايتولۇن بۇرۇنقىدەك كەم ئىشتەي بولۇپ قالغاچقا، ھەرقانچە قىلىپمۇ بىر چىنە ئاشنى تۈگىتىپ ئېچەلـ-مىدى.

ـــ مەن جېنىمدا ئېچىپ تۇگەتتىم، قىزىم، زورلاپ بولسىمۇ ئىچكىن، ـــ دېدى مەمۇرىخان قىزىنىڭ چىنىسىنى قايتىدىن قولىغا ئېلىپ بېرىپ.

ـــ بولدى ئانا، ئەمدى ئىچەلمەيمەن.

ـــ شۇمۇ گەپ بولدىمۇ، قىزىم، قېيىنئانىنىڭ نېنىنى يېمەك ئاسان ئەمەس جۇمۇ. گېلىڭنى ئۈتتۈرۈۋەتسەڭ ئىككى كۈندىلا كېسەل بولۇپ يېتىپ قالسەن، يېنىمدا بولساڭغۇ... ـــ مەمۇرىـ-خان قىزىنىڭ جىمىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ لېۋىنى بوش چىشلەپ قويۇپ گېپىنى توختاتۋالدى.

ـــ ئانا، قايتىپ كېلەيمىكىن، ـــ دېدى ئايتولۇن ئىنتايىن پەس ئاۋازدا.

ـــ بۇنداق گەپنى ئىككىنچى ئېغىزىڭغا ئالما، قىزىم، ئۇنداق كۇنگە قېلىشتىن خۇدايىم ساقلىسۇن، مەھەللە ـ كوينىڭ ئالـ ددا سەت تۇرمامدۇ. مۇھەممەتجان بالامۇ شۇنداق ئوبدان بالا تۇرسا، سەن يەنە...

مەمۇرىخان سۆزىنىڭ ئاخىرىنى دېمىدى، ئايتولۇن مىشىلداپ يىغلاۋاتاتتى. ئۇ قىزىنى يىغلاپ ئىچىنى بوشىتىۋالسۇن، دېگەنـ دەك قىلىپ قاچىلارنى بىر ـ بىرىگە دەستىلەپ ئاشخانا ئۆيگە چىقىپ كەتتى. ھىم، نىكاھىنىڭ مەرى ئىسسىق، ھازىر مىشىلداپ يىغلاپ ئولتۇرغىنى بىلەن ۋاقىت ئۇزارغانسېرى بىر ـ بىرىگە ئېجىل بولۇپ قېلىشىدۇ، دەپ ئويلىدى ئۇ.

چۈشتىن كېيىن مۇھەممەت دۇكاننى بالدۇرلا تاقاپ، بىرمۇنـ چە نەرسە ـ كېرەكلەرنى كۆتۈرگىنىچە كىرىپ كەلدى.

ـــ نېمە قىلغانلىرى بۇ، بالام، يەنە نېمىشقا بۇ نەرسىلەرنى كۆتۈرۈپ چىققانلا، ـــ دېدى مەمۇرىخان خىجىل بولۇپ ۋە ئىچـ كىرىكى ئۆيگە قاراپ توۋلىدى، ـــ بۇياققا چىققىنا، قىزىم ! ـــ لېكىن ئايتولۇنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى.

مەمۇرىخان ھايالىشمايلا بىر چىنە چۆچۈرە كۆتۈرۈپ كىردى. مۇھەممەت ئانچە تۇزۇت قىلمايلا بىر چىنە ئاشنى ئىچىپ بولدى. مەمۇرىخان چىنىگە قول ئۇزارتىۋىدى، ئۇ توسۇپ قالدى.

ـــ بولدى، رەھمەت ئانا، ئازراق تاماق يەۋاپتىكەنمەن، چۆچۇـ رىگە ئامراق بولغاچقا قويماي ئىچىۋەتتىم.

ـــ بىر ـ بىرىڭلاردىن ئۆتە كەم ئىشتەي بولۇپ كېتىپسىدـ لەر، بالام، ئۇنچىلىك تاماق يەپ قانداق ئۆرە تۇرغىلى بولىدۇ. كۆپ ئەمەس، يەنە بىر چىنىلا ئۇسۇپ چىقاي، ـــ دېدى مەمۇرىخان ۋە يەنە بىر چىنە ئاش ئۇسۇپ كىردى.

ـــ ئايتولۇن سىلىگە بىرەر گەپ ـ سۆز قىلمىغاندۇ؟ ـــ سو ـ رىدى مۇھەممەت چىننىنى قولغا ئېلىۋېتىپ پەس ئاۋازدا.

— ياق. مەنمۇ سىلىدىن سوراپ باقاي دەپ تۇراتتىم، بالام، ئاراڭلاردا بىرەر ئىش بولدىمۇ، قانداق؟ — دېدى مەمۇرىخان ئۇ-نىڭ يېنىغىراق سۇرۇلۇپ.

— بىرەر ئىشقۇ بولمىدى، بىراق ئۇ داۋاملىق...

— نېمە...

— بۇنداق دېسەم ئەنسىرەپ كەتمىسىلە، مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم، ئۇ كۇندىن - كۇنگە جىمغۇرلىشىپ... مۇشۇنداق كېتىۋەرسە ئاغرىپ قالامدىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن.

— ئۇھ، شۇ گەپمىدى، بالام، — دېدى مەمۇرىخان يېنىك تىن ئېلىپ، — ئۇنداقتا ئۇنىڭ ئۆزىدىن سوراپ باقاي، بىرەر خۇش خەۋەر يەتكۇزەمدۇ تېخى.

قېيىنئانىسىنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى سېزىپ ئول-تۇرغان مۇھەممەت خۇشاللىقىدىن قىن - قىنىغا پاتماي قالدى - يۇ، خىجىل بولۇپ چاندۇرمىدى.

مەمۇرىخان كۇيۇئوغلى بىلەن ئېچىلىپ - يېيىلىپ پاراڭلە-شىپ ئولتۇرغان ئاشۇ پەيتتە، ئايتولۇن ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى قېرى ئۇجمە دەرىخى ئاستىدا خىيال سۇرۇپ ئولتۇراتتى. ئۇ ئۇجمە دەرىخىنى ھىدلىغىنىچە ئۇزاققىچە تۇردى. ئۇنىڭغا ئاخشام كۆرگەن چۈشى قايتىلىنىۋاتقاندەك سېزىلىپ كەتتى. ئۇ ئۆيىدىن چىقىپ چىغىر يولىنى بويلاپ مۇشۇ ياققا كېلىۋېتىپ، ئۇجمە دە-رىخى ئاستىدا بىرسىنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. يۈگۈر-مەكچى بولۇپ بىر چامدام مېڭىۋىدى، ئۇچىسىدىكى كەڭ ئېتە-كلىك، ئۇزۇن ھاۋا رەڭ شايى كۆڭلىكى پۇتىغا يۆگىشىپ قېلىپ يىقىلىپ چۈشتى. ئۇ ئورنىدىن دەس تۇرۇپ جېنىنىڭ بارچە يۇ-گۈردى. ئۇ يىراقتىنلا ئۇنى تونۇۋالغاندى. ئۇ بۇ غەلىتە تاساد-پىيىلقتىن بالىلارچە خۇشال بولۇپ كەتتى. مىركامىل يېقىملىق كۇلۇپ قاراپ تۇراتتى. ئۇ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئاندىن تۇغما ھالەتكە كېلىپ قالدى. مىركامىل تۇك بېسىپ كەتكەن يوغان گەۋدىسى بىلەن ئۇنى مىجىپ سۈيىنى چىقىرىۋەتمەكچى بولغاد-

دەك قاتتىق قۇچاقلىدى. ئۇ تىنالماي قالدى، خۇشاللىقتىن ئاس-
تا شۇنىلىدى:
— ئاھ... جېنىم، بىز توي قىلايلى.
— ھازىرلا.
— لېكىن...
— خاتىرجەم بول... ئوغۇل بالا دېگەن ئۆزى قىلغان ئىشنىڭ ئاقىۋىتىگە ئۆزى ئىگە بولىدۇ.
ئۇلار پوملاقلىشىپ كەتتى. ئايتولۇن ئاق قۇغا ئايلاندى... بىر توپ كىشى پەستە ئۇنى تۇتۇۋېلىش ئۈچۈن قوغلىماقتا ئىدى، ئۇ پۇرراپ ئۇچۇپ كەتتى...

19

ئەر - خوتۇن ئىككىسى قاق سەھەردىلا گەپ تالىشىپ قالدى، بۇ قېتىم مۇھەممەتنىڭ ئەلپازى ھەر قېتىمقىدىن يامان كۆرۈنەتتى.
— ھەي ... تۇرە ئورنۇڭدىن ! — ئۇ مايكىچان ھالەتتە بېرىپ ئىشىكنى تاقىۋەتكەندىن كېيىن ئورنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ بىر تال تاماكا تۇتاشتۇردى. ئۇ ئادەتتىكى ۋاقىتلاردا ئالدىراپ تاماكا چەكمەيتتى. ئايتولۇن ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ۋە مەھكەم ئېتىلگەن ئىشىككە شۇبھە بىلەن قاراپ قويدى.
— ھە... كىمنى سۆيەتتىڭ؟ — سوئال قويدى ئۇ ئايتولۇنغا قاراپمۇ قويماستىن.
ئايتولۇن ئەندىكىپ كەتتى. بۇ ئۇنىڭ ئايتولۇنغا تۇنجى قېتىم قاتتىق تېگىشى ئىدى. ئارىنى ئېغىر جىمجىتلىق باستى. ئايتولۇن ھەرقانچە قىلىپمۇ نېمە قىلىپ قويغىنىنى بىلەلمىدى. ئۇ ئەسلەپ باقتى. سەھەرگە يېقىن چۈش كۆردى، چۈشىدە مىركامىل ھە دەپ ئۇنى ئەيىبلەۋاتاتتى:
— سەن مەندىن يۈز ئۆرۈپ باشقا بىرسىگە تېگىۋالدىڭ، ھۇ

ۋىجدانسىز! ــ دېدى مەركامىل ئايتولۇننىڭ قولىنى سىلكىپ مۇرىسىدىن چۈشۈرۈۋېتىپ.

ــ ئۇنداق قىلما، مېنىڭ چۈشەندۈرۈشۈمگە يول قويغىن.

ــ ياق. ئەمدى مۇھەببىتىمىز توغرۇلۇق سۆزلەشكە سېنىڭ ھەققىڭ يوق.

ــ تەتۈرلۈك قىلمىساڭ نېمە بولار، مەركامىل، ماڭا مۇشۇ بىر قېتىم پۇرسەت بەرگىن، ئۆلسەممۇ كۆزۈم ئوچۇق كەتمىسۇن يەنە.

ــ ئۆزۈڭنى يەنە ئاقلىماقچىمۇ؟

ــ مېنى ئۇنداق قىينىما، سەندىن ئايرىلىپ قانچە تەستە يا-شاۋاتقىنىم ئۆزۈمگە ئايان.

ــ ئۆلمىدىڭغۇ؟! ــ زەردە بىلەن چەكچىيىپ قارىدى مەركا-مىل.

ــ سېنى ... سېنى پەقەت ئۇنتۇيالمىدىم.

ــ ئۇنداق گەپلىرىڭنى قوي، مەن كىچىك بالا ئەمەس... ئالدامچى ! ــ مەركامىل ئارقىغىمۇ قارىماستىن يوغان ـ يوغان قەدەم تاشلاپ كېتىپ قالدى. ئايتولۇن ھۆكۈرەپ يىغلاپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردى.

ــ مەركامىل، ماڭا ئىشەن ... مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن!

ئايتولۇن ئېغىر ئۇھ تارتىۋەتتى. توي قىلمىغان چاغلىرىدا ئانىسىمۇ دائىم چۈشۈڭدە ئۇنداق دەپ جۆيلۈدۈڭ، مۇنداق دەپ جۆيلۈدۈڭ دەپ تۇرۇۋالاتتى. ئۇنىڭ كۆڭلى ھەممىنى سېزىپ تۇردى. مۇھەممەت ئاچچىقىدا ئۇزۇلدۇرمەي تاماكا چېكىۋاتاتتى.

ــ سۆزلىمەمسەن؟ ــ دېدى ئۇ يەنە قولىدىكى تاماكا كۆتە-كىنى تاشلىۋېتىپ يېڭىنى ئالماشتۇرغاچ.

ــ مەن...

ــ مېنى ئالدايمەن دەپ ئاۋارە بولما، مېنىڭ قوينۇمدا يېتىپ ئۇنى چۈشەپ يېتىشىڭ تۇنجى قېتىم ئەمەسقۇ دەيمەن. توي قە-لىپ ئۇچىنچى كۈنىلا سەن ئۇ كىسپۇرۇشنىڭ ئىسمىنى جۆيلۈپ

چىققان. مەن ئوغۇل بالىچىلىقىمغا ئېلىپ ساڭا گەپ قىلمىدىم. سېنى ئۆزۈم ياخشى كۆرۈپ قېلىپ ئالغاچقا، ئىنسان بالىسى بولغاندىكىن بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئۆزگىرىپ قالار، دەپ تا بۈگۈنگىچە كۈتۈپ كەلدىم. ھەر كۈنىلا قاپىقىڭنى سېلىپ ئول-تۇرغىنىڭ ئولتۇرغان. شۇنداقتىمۇ، ساڭا ياخشى مۇئامىلە قى-لىپ، ھەرقانداق ئىشتا كۆڭلۈڭنى ئايىپ كەلدىم. لېكىن، سەن بۇلارنى چۈشىنىپ ئۆزگىرىش ئۈياقتا تۇرسۇن كۈندىن - كۈن-گە... سەن مېنى نېمە كۆرۈپ قالدىڭ؟!

ئايتولۇن قىزىرىپ، چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈلۈپ كەت-تى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ بۇلارنى سەزمەستىن قېتىپ ئولتۇراتتى. ئۇ نېمىمۇ دېيەلىسۇن؟ توي قىلغاندىن بۇيان مىركامىلنى تالاي قې-تىم چۈشەپ قالدى. ھەر قېتىمدىلا بۈگۈنكىدەك مۇشۇنداق جۈي-لۈپ سالغانمىدۇ؟ ئۇ چۈشىدە بولسىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە بو-لۇپ، يۈرەك سۆزلىرىنى ئېيتىشىپ يۈرەلىگىنىدىن خۇشال بول-غان. كونىلارنىڭ «كىمنى ئويلاپ ياتسىڭ چۈشىگە كىرىسەن» دې-گىنىگە ئىشىنىپ ھەر كۈنى ئۇنى ئويلاپ ياتقان. بىراق... بىراق ئەمدى ئۇنىڭ چۈش كۆرۈش ئەركىنلىكىمۇ بوغۇپ قويۇلۇۋاتا-تى. ئۇنىڭ بۇرنىنىڭ ئۇچى ئېچىشىپ، كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئالدى، ئارقىدىنلا مىشىلداپ يىغلىغىلى تۇردى. ئۇ زۇۋان سۈرمەي ئولتۇرغانسېرى مۇھەممەتنىڭ ئىچى سىقىلىپ كېتىۋاتاتتى. ئاي-تولۇن ئاللادىن مەدەت تىلىدى. قېيىنئانىسى تۇنۇگۈن بىر يەرگە مېھماندارچىلىققا كېتىپ ئاخشام قايتىپ كەلمىگەچكە، ئۇنى بۇ قىسىنچىلىقتىن قۇتۇلدۇرىدىغانغا ئادەم يوق ئىدى. ئىككى كې-لىن كۈن چۈش بولمىغۇچە ياتاق ئۆيىدىن چىقمايتتى. قېيىنئا-تىسى... ھەي، ئۇ ئادەمدىن زىنھار ئۈمىد كۈتكىلى بولمايتتى. ئۇ سەلدەك ئېقىۋاتقان كۆز ياشلىرىنى توختىتالماي قالدى. بۇنداق خىجىلچىلىقتا قالارمەن دەپ خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى. مىركامىلدىن ئايرىلىپ قالغىنى يەتمىگەندەك، ئۆزىنى چىن يۈ-رىكىدىن سۆيگەن ئېرىنىڭ ئالدىدا يۈزى سۆرۈن بولۇپ قالغىنى-

نى ئويلاپ يۇرىكى ئېچىشىپ كېتىۋاتاتتى.

ئايتولۇن قوشۇمىسىنى تۇروپ توختىماي تاماكا چېكىپ ئولـ
تۇرغان ئېرىگە يەر تېگىدىن ئاستا قارىدى. ئۇ مىركاملىدەك قاـ
ۋۇل بولمىسىمۇ، لېكىن خېلىلا كېلىشكەن يىگىت ئىدى. ئۇنىڭـ
غا قاراپ ئايتولۇننىڭ ئىچى سىيرىلىپ كەتتى ۋە قاتتىق ئۇھ
تارتىۋەتتى.

ــ يەنىلا مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلىغۇڭ بار ئوخشىمامدۇ؟

ــ ياق... مەن سۆزلەي... مېنى كەچۈرۈڭ، ــ ئايتولۇن دۇـ
دۇقلاپ سۆزلەشكە باشلىدى، ــ سىز ماڭا شۇنداق ياخشى مۇئاـ
مىلە قىلدىڭىز... مەن ئەسكى...

ــ مەن سەندىن بۇنى سورىمىدىم، ــ دېدى مۇھەممەت ئۇنىڭ
گېپىنى بۆلۈپ.

ــ مەن... مەن ئۇنىڭ بىلەن ياخشى ئۆتكەن... ئۇ ماڭا بەكلا
ئامراق ئىدى... ــ دېدى ئۆكۈنگەندەك قىلىپ.

ــ ئەمىسە سەنچۇ؟

ــ مەنمۇ... ياق... ــ ئايتولۇن تېخىمۇ ئۇيلىپ كەتتى.

ــ ھىم، ئامراقكەنمىش، ئەجەب سىپايىلەشتۇرۇپ سۆزلەپ
كەتتىڭىا، خۇددى مەن ياخشى كۆرۈش بىلەن ئامراقلىقنى ئايرىـ
يالمايدىغاندەك. مېنى نېمە كۆرۈۋاتىسەن، مەنمۇ ساڭا ئوخشاشلا
ئونىنچى سىنىپقىچە ئوقۇغان. شۇنچە ئامراق ئادەم نېمىشقا ئۇـ
نىڭ بىلەن توي قىلمىدىڭ؟ ئۇ لامزەللىمۇ نېمىشقا سېنى ئۆز
ئەمرىگە ئالمىدى؟

ــ ئۇ... ئۇنى ئۇنداق...

ــ تىللايمەن، چىدىيالمايۋاتامسەن؟ ئاڭلاپ تۇر، ھۇ ئىبلىسـ
تىن تۆرەلگەن ھارىمى... يالاڭ تۆش سولتەك!

ئايتولۇن ئېرىنىڭ شۇ ئەلپازدا كېلىپ ئۆزىنى بوغۇپ قويۇـ
شىدىن ئەنسىرەپ تۇراتتى. ئۇ كىيىم ئاسقۇغا ئېسىقلىق تۇرغان
چاپىنىنى ئېلىپلا ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. ئايتولۇن كارىۋاتقا ئۆـ
زىنى تاشلاپ بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى. ئۇ بىرنەچچە كۆڭلىكىنى ئېـ

لىپ چىرايلىق بوپلىدى، ئاندىن تەۋىش چىقارماي ئاستا پەسكە چۈشتى. دەرۋازىدىن غىپىدە چىقىۋېلىشنى ئويلاپ تۇرۇۋېدى، قېرىشقاندەك سىرتتىن قېينىنئاتىسى كىرىپ قالدى.

ــ ئەتىگەندىلا نەگە ماڭدىڭىز؟ ــ دېدى ئۇ ئايتولۇننى كۆرۈپ ئەجەبلىنىپ.

ــ ئانامنى يوقلاپ كېلەيمىكىن دېۋىدىم.

ــ قولىڭىزدىكى...

ئايتولۇن قولىدىكى بوپىنى كىچىك بالىدەك قىلىق قىلىپ دەرھال ئارقىغا يوشۇردى. قېينىنئاتىسى ئۇنىڭ ياش يۈقى كۆزلىرىگە سىنچىلاپ قارىدى.

ــ خان ئانىڭىزدىن سورىۋالغانمىدىڭىز؟

ــ ياق، تېخى سورىمىغان.

ــ ئەستا، ئۇنداق قىلىسىڭىز قانداق بولىدۇ، ئەمىسە بىرئاز تۇرۇپ تۇرۇڭ، ئېھتىمال ئۇمۇ هايالىشمايلا قايتىپ كېلەر، ــ قېينىنئاتىسى ئۇلارنىڭ ياتاق ئۆيى تەرەپكە قاراپ قويۇپ سورىدى، ــ مۇھەممەت بالام كۆرۈنمەيدىغۇ؟

ــ ئۇ... ئۇ... ــ ئايتولۇن جاۋاب بېرەلمەي قالدى.

ــ بۇ تېخىمۇ بولماپتۇ ئەمىسە... بىزنى بۇ ئۆيدە تىنچ ـ ئامان كۈن كۆرگىلى قويۇڭ، قىزىم، هېلى خان ئانىڭىز كېلىپ ئەهۋالنى ئۇقىدىغان بولسا بىزنى تىنچ قويامدۇ؟ بۇ ئۆيدە ئۇنىڭسىز قىل تەۋرىمەيدىغانلىقىنى بىلمەيدىغاندەك ئىش قىلماڭ، ــ قېينىنئاتىسى سەل خىجىل بولغاندەك مۇنۇ گەپنى قوشۇپ قويدى، ــ ئۇنىمۇ ئاسرىمىساق بولمايدۇ ـ دە. بىزمۇ ئۇنىڭسىز ياشىيالمايمىز. قانداق قىلىمىز، كۆنۈپ قاپتۇق.

ئايتولۇن بىرنېمىلەرنى دېگۈسى كەلدى ـ يۇ، بۇ ئادەمگە ئازار بەرگۈسى كەلمىدى. قېينىنئاتىسى «دېگۈلۈكنى دەپ قويدۇم، قالغىنىنى ئۆزۈڭ بىل» دېگەندەك قىلىپ سومكىسىنى كۆتۈرۈپ ئۇدۇل ئاشخانا ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئايتولۇن ئانچە ئويلىنىپ تۇرمايلا سىرتقا قاراپ ماڭدى.

20

تاڭ يورۇپ تەرەپ ـ تەرەپتىن خورازلارنىڭ چىللىغان ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. يېقىنلا يەردىن ئاڭلانغان ئېشەكنىڭ قاتتىق ھاڭرىغان ئاۋازى بىلەن تەڭ ئوچ ئايال چۆچۈپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. ئورۇق ئايال سوزۇپ بىرنى ئەسنىۋالغاندىن كېيىن دېرىزە تۈۋىگە كېلىپ پەردىلەرنى قايرىدى ۋە ئەمدى قانداق قىلىمىز دېگەندەك مەمۇرىخانىغا قارىدى.

ــ بېشىمىزنىڭ ئىچى ـ تېشى قېتىپ كەتتى، قانداق قىلساق بولارىكىن؟ ــ دېدى مەمۇرىخان تېخى ھېلىلا تولغاقنى ئۇزىتىپ ئەمدىلەتىن تىنچلانغان قىزغا قاراپ قويۇپ.

ــ دوختۇرخانىغا ئاپىرامدۇق يا؟ ــ دېدى سېمىز ئايال كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ.

ــ شۇنداق قىلساقمىكىن، چوڭ يەرگە ئاپارمىدۇق دېگەندەمۇ ناھىيەلىك دوختۇرخانىغا ئاپارساق.

دوختۇرخانىنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىشى بىلەن مەمۇرىخانىنىڭ يۈرىكى قارتتىدە قىلىپ كەتتى. ئەستا... قانداقمۇ قىلارمەن، مۇھىممەتجان بالام بولغان بولسىغۇ بۇ كۈنگە قالماستىم، ئۇنىڭ بۇ ئىشقا ئۇلگۇرۇپ يوق بولۇپ قالغىنىنى كۆرمەمدىغان، دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە.

ــ دوختۇرخانىغا ئاپارمايمەن، ــ دېدى ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلىگەندەك ئىنتايىن پەس ئاۋازدا، ــ مەن ... مەنمۇ ئوچ كۈن تولغاق يەپ تۇغقان، قىزىممۇ مېنى دوريغان ئوخشايدۇ، ئاڭغىچە مۇھىممەتجان بالامۇ...

ــ ھە، راست، نېمىشقا بالدۇرراق ئېسىمىزگە كەلمىگەندۇ؟ ــ دېدى ئورۇق ئايال پېشانىسىغا پاققىدە بىرنى ئۇرۇپ، ــ مەن چىقىپ بالىلاردىن بىرنى چاقىرىپ كىرەي، شەھەرگە ئادەم كىرگۈزەيلى، كۈيۈئوغۇللىرىنى چاقىرىپ چىقسۇن، ماشىنا ئېلىپ

چىقسا شەھەرگىلا ئاپىرايلى.

— مۇھەممەتجان بالام بۇ يەردە يوق، ھېلىقى... — مەمۇرىخان ئۇنىڭ قايسى شەھەرگە كەتكەنلىكىنى دەماللىققا دېيەلمىدى، — ھېلىقى... چوڭ شەھەرگە مالغا كېتىپتىكەن. سىلىگىمۇ ئېيتقان، ئۇنتۇپ قاپلا ـ دە.

— ماڭا دەپ بەرمىدىلە.

— ماڭا دەپ بەرگەن، — دېدى ھېلىقى سېمىز ئايال.

— سىلىنى بوزەك كۆرۈپ قالدىمۇ نېمە ئۇ خەق.

— ياق، ياق، ھەرگىز ئۇنداق ئىش يوق، قوشنام، مۇھەممەتجان بالامۇ تۇغۇشقا ئاز قالغاندا شەھەرگە ئەكېتىمەن دېگەن، — ئالدىراپ چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى مەمۇرىخان كۆيۈئوغۇلىنىڭ يامان ئاتلىق بولۇپ قېلىشىنى خالىمىغاندەك.

— بۇمۇ خۇدانىڭ ھۆكمى، — دېدى سېمىز ئايال گەپنى بىراقلاپ خۇلاسىلەپ، — ھە راست، مەن ئۆيۈمگە دىككىدە بىر چىقىپ كىرەيمىكىن؟

— تولغاق تېخىمۇ سوزۇلۇپ كېتەرمىكىن؟ — دېدى ئورۇق ئايال قوشۇلماي. سېمىز ئايال سەنمۇ ئاخشام بالىلىرىڭنى يوقلاپ كىردىڭغۇ، دېگەندەك ئۇنىڭغا ئالىيىپ قاراپ ئاستا قىمىرلاپ قويدى.

— ھېچقىسى يوق، باشقىلار بىلىپ قالمىسىلا بولىدۇ، — دېدى مەمۇرىخان ئورنىدىن تۇرۇپ دېرىزە پەردىلىرىنى چۈشۈرگەچ، — چىقىپ بالىلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ قويۇپ كىرسىلە.

سېمىز ئايال چىقىپ كەتتى.

— مەمۇرىخان، كۆيۈئوغۇللىرى ئوبدان بالا جۇمۇ، — دېدى ئورۇق ئايال ئۇنىڭ يېنىغىراق سۈرۈلۈپ.

— شۇنى دېسىلە، خۇددى ئۆز ئوغلۇمدەكلا، — دېدى مەمۇرىخان مەمنۇنىيەت بىلەن بېشىنى لىڭشىتىپ.

— ياخشىمۇ ئۆز ۋاقتىدا ئەقىللىرىنى ئىشلىتىپ ھېلىقى ئۇجمىلىك مەكتەپتىكى ئەپەندىچاققا بەرمەپتىكەنلا. ئاڭلىسام،

ھېلىغىچە ئۆيلىنىلمەي يۈرەرسىمىش... ئۇ خەق... قۇدا تەرەپ بىلىپ قالمىغاندۇ؟

ــ قۇدىلىرىمنىڭ خەۋىرى يوق، لېكىن كۈيۈئوغلۇم ئازراق بىلىپ قالغاندەك تۇرىدۇ.

ــ ئاپلا، چاتاق بوپتۇغۇ، قانداق بىلىپ قالغاندۇ؟ ــ ئورۇق ئايال خۇددى دۆلەتنىڭ مەخپىيىتى ئاشكارىلىنىپ قالغاندەك چىرايىنى بىر قىسما قىلىپ قويدى.

ــ مەنمۇ بىلمىدىم، ئۆتكەندە ئىككىسى گەپ تالىشىپ قاپتىكەن، قىزىم ئاغزى ئىتتىكلىك قىلىپ...

ــ ھە، ھېلىقى كۈنى كەچتە ئىككىسى مۇشۇ ئۆيدە بىر - بىرىگە ۋارقىرىشىپ... ئەسلىي شۇ چاغدا... ــ ئورۇق ئايال خىجىل بولغاندەك گېپىنى شۇ يەردىلا توختىتىۋالدى.

ــ سىلى قانداق بىلدىلە؟ ــ مەمۇرخان قوشنىسىغا ئەجەبلىنىپ قارىدى.

ــ ۋىيەي... ئەجەب سەت تۇردى - ھە، شۇ كۈنى كەچتە باغقا ھاجەت قىلغىلى كىرگەنىدىم... ۋاراڭ - چۇرۇڭنى ئاڭلاپ...

ــ سىلىدىن يوشۇرمايمەن، قوشنام، قىزىم كۆڭلى قارىلىق قىلىپ ھېلىقى... ھېلىقى ئەپەندى بالا بىلەن گەپلىشىپ تۇرۇپتىكەن. باشقىلار كۈيۈئوغلۇمغا چېقىپ قويۇپتۇ. شۇ كۈنى گۇناھ قىزىمدا بولغاندىكىن قوشۇپ بېرەي دېسەم كەتمەيمەن دەپ تۇرۇۋېلىپ، ئەر - ئايال ئىككىسى توۋلىشىپ قالدى.

ــ سىلى مەندىن گەپ يوشۇرمىغاندىكىن مەنمۇ يوشۇرمايلا دەۋېرەي، مەنمۇ باشقىلاردىن خېلى بۇرۇنلا ئىككىسىنىڭ ئۇجمە دەرىخى تۇۋىدە گەپلىشىپ تۇرغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلىغانىدىم. ئايتولۇنغا ئىشەنگەچكە يالغان - ياۋداق گەپ ئوخشايدۇ، دەپ سىلىگە ئېيتمىغانىدىم.

مەمۇرخان ئېغىر ئۇھ تارتىپ قويدى، ئۇ بۇ ئىشلارنى باشقىلار بىلىدۇ دەپ خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى. ئۇ ئاغزىدا قىزىنى ئەيىبلىگەندەك قىلغان بىلەن ئەمەلىيەتتە كۆڭلىدە باشقىز

چە ئويلايتتى. دېمىسمۇ ئۇنىڭغىمۇ تەس، ئۇنچىۋالا ئامراق بولۇپ قالغان ئادەم نېمىشقا بالدۇرراق ئېيتماپتىكىن. باشقا يەر بىلەن پۈتۈشۈپ بولغاندا ئاندىن ئېغىز ئاچسا، مەندىن باشقا ئادەم بولمىسمۇ ئۇنىماس ھەرقاچان. ئۆزۈمدىمۇ بار، قىزىمغا بەكلا ئىشىنىپ كەتكەچكە ئۇنىڭغا كۆپرەك كۆز - قۇلاق بولماپتىمەن. ئۆزىمۇ يەتكۈچە دەرد تارتىۋالدى، بولغۇلۇق بولۇپ بولغاندا، ھەي...

مەمۇرىخان شۇ كۈندىكى ئىشنى بىر قۇر ئەسلەپ چىقتى: كۈن ئولتۇراي دېگەندە تۇيۇقسىز ئايتولۇن كىرىپ كەلدى. بۇنى كۆرۈپ ئۆڭسۈلى قالمىغان مەمۇرىخان نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلىپ بولغۇچە، ئىز بېسىپ دېگۈدەك ئارقىدىنلا مۇھەممەتمۇ كىرىپ كەلدى. مەمۇرىخان كۆيۈ ئوغۇلىنىڭ بۇنداق ھالىتىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈشى ئىدى. ئۇ ھويلىغا كىرىپلا ئايتولۇنغا ژارقىراپ سۆزلەپ كەتتى:

— نېمىشقا مېنىڭ يۈزۈمنى قىلمايسەن، يۈزۈمنى تۆككۈدەك مەن ساڭا نېمە يامانلىق قىلدىم؟ قېنى ئېيتە، يەنە نېمىشقا ئۇ سولتەك بىلەن كۆرۈشتۇڭ؟

— ئۇنى ئۇنداق...

— تىللىما دېمەكچىغۇسەن... ھۇ ئىتتىن تۆرەلگەن خۇمسى، ئۆلتۈرۈۋېتىمەن ئۇ ھەزىلەكنى!

— ئۇنىڭدا گۇناھ يوق! — دېدى ئايتولۇن چىداپ تۇرالماي.

— ۋاي خۇدايىم، نېمە سەتچىلىك بۇ، ئايتولۇن، ماڭ ئۆيگە كىرىپ كەت! — دېدى باياتىن نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى دەماللىققا چۈشىنەلمەي ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالغان مەمۇرىخان ئەمدى ئىشىنىڭ تېگى - تەكتىگە يېتىپ، — خاپا بولمىسلا مۇھەممەتجان بالام، ھەر گەپ بولسا چىرايلىقچە دېيىشەيلى، قېنى ئۆيگە كىرسىلە.

— مېنى كەچۈرسىلە، ئاتا، قىزىققانلىق قىلىپ ئالدىلىرىدا پەلىپەتىش سۆزلەپ قويدۇم. قانداق قىلىمەن، مەن... پەقەتلا چىدىمىدىم.

شۇ كۈنى مەمۇرىخان ئەر - ئايال ئىككىسىنى ئەپلەشتۈرۈپ

ناھايىتى تەستە يولغا سېلىپ قويغان، بىراق قوشنىسىنىڭ تام تۈۋىدە گەپ تىڭشاپ تۇرغىنىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى. ھېچقىسى يوق، ئازراق شۇنداق تەرىپى بولغىنى بىلەن، كۆڭلىدە بىرەرگە يامانلىقى يوق، دەپ باھا بەردى مەمۇرىخان ئورۇق ئايال قوشنىسىغا.

21

ئايتولۇن خۇددى بىرسى بويىنىدىن سۆرىگەندەك ناھايىتى تەستە قېيىنئانىسى ياتقان ئۆينىڭ ئالدىغا كەلدى. ئىشىك تۈۋىدە بىردەم تۇرۇپ يۈرىكىنى ئىزىغا چۈشۈرۈۋالغاندىن كېيىن ئىشىكنى ئاستا چەكتى. قېيىنئانىسى ئادىتى بويىچە ئۇ ئۇچىنچى قېتىم ئىشىكنى چەككەندە ئاندىن كىرىشكە ئىجازەت بەردى.

— شۇ گەپمىدى؟ — دېدى ئىپارخان مامۇق ياستۇقتىن بېشىنى كۆتۈرمەي يېتىپ ئايتولۇننىڭ ئالدىغا كىرىش سەۋەبىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، — تېخى يېقىندىلا بارغاندەك قىلىۋىدىڭىزغۇ؟

— ئىجازەت بەرسىلە، خانا ئانا، ئانامنىڭ ئۆيىگە بارمىغىنىمغا بىر ئايدىن ئاشتى، — دېدى ئايتولۇن بېشىنى يەردىن كۆتۈرمەي.

— ماقۇل، بارسىڭىزمۇ بېرىپ كېلىڭ. لېكىن، ئۆتكەنكىدەك كەچ قالمىدىغان ئىشنى قايتا تەكرارلىغۇچى بولماڭ. ھە راست، توختاپ تۇرۇڭە، ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكىلى تاس قاپتۇ، دادىڭىز تۇنۇگۈنكى مېھماندارچىلىقتا كۆپرەك بىر نەرسە يەۋاپتىكەن، ئاخشامدىن بېرى ياندۇرۇپ ياتاق ئۆينى بىر قىلدى... سىز ئۆينى تازىلىۋېتىپ ئاندىن مېڭىڭ، شۇنچە دېدىم، قېرىغاندا سىڭگۈدەك بىر نەرسە يەڭ دەپ، لېكىن سۈت بىلەن كىرگەن خۇي جان بىلەن چىقىدىغان ئوخشايدۇ، خەقنىڭكىنى قۇسقۇدەك يەۋالمىسا دەردى چىقمامدىكىن.

ئايتولۇن بىر سائەتكە يېقىن ئۆي تازىلىدى، ئاندىن ئالدىراپ كىيىنىپ، ئانىسىنىڭ ئۆيىگە قاراپ يول ئالدى. ھىم، نېمىسىنى ئارزۇلاپ تېگىدىغاندىمىز ئەرگە، كىممۇ چىقارغان بولغىيدى توي قىلىشنى، مەن ئۆيگە چىققۇچە چۈش بولىدۇ، كۈن پېشىن بولغاندىلا ئارقامغا يانمىسام كەچ قالىدىغان گەپ... ئەجەبمۇ سىقىلىدىم...

ئايتولۇن ئۆينىڭ ئىشىكى ئالدىغا كېلىپ، يېلى چىقىپ كەتكەن توپتەك لاسسىدە بوشىشىپ كەتتى، ئىشىككە ئانىسى ئۇزاق تىن بېرى ئىشلىتىپ كېلىۋاتقان شەددە قۇلۇپ سېلىقلىق تۇراتتى. ئايتولۇن ئىشىك ئالدىدا ئانىسىنى ساقلاپ بىرھازا تۇرغاندىن كېيىن ئىختىيارسىز ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى چىغىر يولىنى بويلاپ يۇرۇپ كەتتى. ئەجەب چاغلار ئىدى ئۇ، بىرەر كىم كۆرۈپ قالارمۇ دەپ ئەنسىرەشمۇ يوق، ئۆز بەگ ـ ئۆز خان... ئۇ بىردىنلا كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالدى، قېرى ئۇجمە دەرىخى تۇۋىدە بىرسىنىڭ قارىسى كۆرۈندى. ئاھ، ئۇ ... راستلا شۇمىدۇ. مېنىڭ بۇگۈن چىقىدىغانلىقىمنى يۇرىكى تۇيۇپتىمىكىنە؟ بۇگۈنكى پۇرسەتنى ھەرگىز قولدىن بەرمەيمەن، ئۇنىڭغا ئۆتكەندە چۈشەندۈرەلمىدىم. بۇنداق كېتىۋەرسەك بولمايدۇ. ئەجەب ئوبدان بولىدى، بۇگۈن قانغۇدەك پاراڭلىشىۋالىدىغان بولدۇق...

ئۇ قۇيۇندەك تېزلىكتە يۇگۇرۇپ ئۇجمە دەرىخى تۇۋىگە كەلدى ـ يۇ، جان ئالغۇچى ئەزرائىلغا ئۇچراپ قالغاندەك جاقىلداپ تىترەگىنىچە تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى. تەنلىرى شۇركۈنۈپ، ئۆزگە تېگىشلىك جازانى كۈتۈپ تۇردى، ۋاقىت ئىنتايىن ئاستا ئۆتەمەكتە ئىدى. ئۇ خاتا كۆرۈپ قالغان ئوخشايمەن، دەپ يەر تېگىدىن ئاستا قارىدى، قارىدى ـ يۇ، قان تولغان قىپقىزىل كۆزلەرنى كۆرۈپ تېخىمۇ ھالسىزلىنىپ كەتتى.

— سەن... سەن قانجۇق مېنى ۋەيران قىلدىڭ... مېنىڭ ئەرلىك غۇرۇرۇمنى دەپسەندە قىلدىڭ... ئەڭ ئاخىرقى ئۇمىدىمنىمۇ يوققا چىقاردىڭ!

— مېنى ئۇرسىلا... تىللىسىلا... مۇ... ھەممەت...
— ئۇرغانغا دەردىم چىقاتتىمۇ، تىللىغانغا دەردىم چىقاتتى- مۇ... بۇنداق ئادەم نېمىشقا ئۇنىڭغا تەگمىدىڭ؟!
ئايتولۇن ئۆزىنى كاچاتلايتتى، يۈزلىرىنى مورلايتتى، بوغۇلۇپ - بوغۇلۇپ يىغلايتتى. بۇنىڭسىزمۇ ئۇنىڭ تارتقان خورلۇقلىرى ئازمىدى؟ ئۇ ئولتۇرغان يېرىنى تېشىپ يەر ئاستىغا كىرىپ كەت- مەكچى بولغاندەك، تىرناقلىرىدىن جىرتىلداپ قان چىقىپ كەت- كۇچە تاتىلىدى. ئۇ ئۇنلۇك ئاۋازدا ۋارقىرىۋەتتى: ئاھ، خۇدا، بۇنداق كۇنگە قالغۇچە ئۆلۈپلا كەتسەم بولمامدۇ؟!
ئۇلارنىڭ قېرى ئۇجمە دەرىخى ئاستىدا ئۇن - تىنسىز ئۇل- تۇرغىنىغا بىر ئاش پىشىم ۋاقىت بولدى، بۇ ۋاقىت ئايتولۇنغا بىر يىلدەك سېزىلدى. ئۇ يۈز بېرىۋاتقان بۇ ئىشلارغا ئىشەنمە- گەندەك ئېسەنگىرەپ ئولتۇراتتى. قوشۇمىسىنى چىڭ تۇرۇپ جىمجىت ئولتۇرغان مۇھەممەتكە يەر تېگىدىن قاراپ، رېئاللىققا يۈزلىنىشكە تىرىشاتتى.
— سىلەر قانداق تونۇشقان؟ — تۇيۇقسىزلا سورىدى مۇھەم- مەت.
— مىركامىل بىلەنما؟
— يەنە باشقىسىمۇ بارمىدى، قانجۇق. سورىغان سوئالىمىڭ ئۆزىگىلا جاۋاب بەر، ئۇنىڭ ئىسمىنى قايتا يەنە ئېغىزىڭغا ئالما- دىغان بولساڭ چىشىڭنى تۆكۈۋېتىمەن!
ئايتولۇن دەماللىققا نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي قالدى. ئۇ نې- مىمۇ دېيەلمىسۇن؟ ئۇ ئېرىنىڭ غەزىپىنى تېخىمۇ ئۆرلىتىۋەت- مەسلىك ئۈچۈن تەستە ئېغىز ئاچتى:
— بىز بۇرۇندىنلا تونۇشاتتۇق.
— بۇرۇندىنلا تونۇشاتتۇق؟ ھىم، ئاناڭنىڭ قورسىقىدىمۇ بىللە ياتمىغان بولغىيدىڭلار. سوئالىمنى تازا ئېنىق چۈشەنمىگەن ئوخشايسەن، مەن سەندىن ئۇنىڭ بىلەن قانداق مۇھەببەتلىشىپ قالغان، دەپ سوراۋاتىمەن.

— راستىنى دەيمۇ؟
— ئادەم ئۆلىدىغان ئىش بولسىمۇ.
— سۆيۈشۈپ...
— نېمە؟!
— سۆيۈشۈپ !
مۇھەممەت قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن ئايتولۇننىڭ ئاغزىغا تاسسىدە بىرنى سالدى. ئايتولۇن ئۇنىڭ ھازىرقى ھالىتىنى چۈشەنمىگۈدەك يەردە بولمىسىمۇ، لېكىن يالغان سۆزلەشكە كۆڭلى قويمايتتى. راستىقۇ، ئۇلار ئاۋۇال سۆيۈشۈپ قېلىپ تونۇشۇپ، ئاندىن مۇھەببەتلەشكەن. لېكىن، مۇھەممەت دۇنيادا بۇنداق مۇھەببەتلىشىپ قېلىشنىڭ مەۋجۇت بولىدىغانلىقىغا ئىشەنمىگەندەك چەكچىيىپ قاراپ تۇراتتى.
— راست دەۋاتىمەن، بىز باشقىلاردەك خەتمۇ يېزىشمىغان، ئېغىزمىزدا «سېنى ياخشى كۆرىمەن»مۇ دېيىشمىگەن... ئەزبىرايى، سىزنى ئالدىمىدىم، — ئايتولۇن سۆزىنى توگىتىپ ئۆزىمۇ ھەيران قالدى. راست، بۇ ھەقىقەتەنمۇ ھەيران قالارلىق مۇھەببەتلىشىش ئىدى. ئايتولۇن دەيدىغانىنى دەپ بولۇپ چۆچۈپ كەتتى، ئېرىگە يۈرەكلىك بىرەر ئېغىز گەپ قىلمايدىغان ئادەم بۇگۈن قانداقسىغا... ئۇ بىردىنلا شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلىپ قالدى، بۇ مۇھەببەتنىڭ قۇدرىتى ئىدى.
ئەتراپقا گۇگۈم پەردىسى يېيىلىشقا باشلىدى. ئايتولۇن ئېرىدىنىڭ بوگۈن ئۆزىنى بوش قويۇۋەتمەيدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ ئاستا ئورنىدىن تۇردى:
— مىركامىل! — ئۇ ئاغزىنى ئەتكىنىچە تۇرۇپلا قالدى. مۇھەممەت ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ئۇنىڭ گېلىدىن مەھكەم سىقتى.
— نېمە دېدىڭ؟ يەنە بىر دېگىنە، ھۇ دۆيۈز قانجۇق، ئۆلتۈرۈۋېتىمەن سېنى!
— مەن... مەن سىلىگە قايتىپ كېتەيلى دېمەكچىدىم... مى...

مېنى قويۇۋەتسىلە، گېپىم...
— دىلىڭدا بولمىسا تىلىڭغا چىقاتتىمۇ؟ قايتىپ كېتىمەنمىكىن دەپ خام خىيال قىلما، بۇگۈن يا سەن ئۆلسەن، يا مەن... يۈرا!
— مۇھەممەت ئايتولۇننى دارقىرىتىپ سۆرىگىنىچە ئېلىپ ماڭدى.

22

ئايتولۇننىڭ بويىدا قېلىپ ئالتە ئاي توشماي تۇرۇپلا مەمۇرىخان يۆتكەپ ئەكېلىۋالدى. شۇنداىلا ئايتولۇن ئەركىنلىككە چىققاندەك يېنىك تىن ئالدى. مۇھەممەت ھەر ھەپتىدە بىرەر قېتىم چىقىپ، «ئالىدىغىنىڭ مۇشۇمۇ» دېگەندەك، كۆتۈرۈپ چىققان نەرسە ـ كېرەكلىرىنى قويۇپلا مەمۇرىخانىنىڭ شۇنچە تۇتقىنىغا قارىماي كىرىپ كېتەتتى. بۇنداق ۋاقىتلاردا ئايتولۇن بىر ئاماللارنى قىلىپ ئۇنىڭغا كۆرۈنمەسلىككە تىرىشاتتى.
ئايتولۇن ئەمدىلا ئەتىگەنلىك چېيىنى ئىچىپ تۇرۇۋىدى، ئىشكىنى قاقمايلا جاۋلداپ سۆزلىگىنىچە دوستى ھەببە كىرىپ كەلدى. مەمۇرىخان ئىككىيلەننى خاتىرجەم سۆزلىشۈالسۇن دېگەندەك، بىر ئىشنى باھانە قىلىپ سىرتقا چىقىپ كەتتى.
— ۋاھ، بالدۇرراق توي قىلساڭ بوپتىكەن ـ ھە، ئاداش، شەھەرگە بىر كىرىۋالساڭ قاراڭنى كۆرسەتمەيدىكەنسەن ئەمەسمۇ، — دېدى ھەببە چاقچاق قىلىپ.
— سەن دېگۈچە مەن دەۋالاي دەپ ئاغزىمنى ئاچمىغىنا، شەھەرگە كۈندە قاترايسەنۇ بىرەر قېتىم كىرىپ قويايى دېمەيسەن، — دېدى ئايتولۇن بوش كەلمەي.
— قانداق، ئوبدان ئۆتۈۋاتقانسىلەر؟
— ياق.
— ھىم، ۋاي تۈلكە، قورسىقىڭدىكى تومپىيىپ تۇرغان نېمە

ئۇ ئەمەسە؟

ــ ھاۋادىن بولۇپ قالدىمىكىنتاڭ، ئۆزۈمۈ بىلمەيلا قالدىم.

ــ ئاغزىڭغا تاش، باشقا يەردە شۇنداق دەپ سالما جۇمۇ، ــ پەخىلداپ كۈلۈپ كەتتى ھەببە، ــ بۇرۇنقىسىدىن تېپىۋالدىڭمۇ يا؟

ــ مەيلىدى.

ــ راست ئىكەن ــ دە.

ــ پوق.يەپسەن! بالا تاپقان ئادەم ئۇنداق بوش ئەمەس، ئۇنچىلىك ئىش قىلۇمدىن كەلسە، بۇنىڭ بىلەن توي قىلىپ نېمە قىلاتتىم.

ــ چاقچاق قىلىپ قويدۇم، ئاداش، خاپا بولۇپ كەتكىنىڭنى قارا، ساڭا مەستلىكىم كېلىپ... ھەي، مەنمۇ شۇ خەقنىڭ ئۆيىدە نان يەپ قالغان بولسام ھازىر بالام سېنىڭ بالاڭنى باققۇدەك بولۇپ قالاتتى. بەزىدە ئولتۇرۇپ ئويلاپمۇ قالىمەن. ئۆزۈمدىنمۇ ئۆتۈپتىكەن، قېيىنئانام ئەسكى بولسىمۇ ئېرىم ئوبدان بولغاندىكىن چىداپ تۇرغان بولسام جاھانغا تۇۋرۇك بولماستى ئۇ قېرى... يېزدىمىزدىكى بىر قىسىم پوق ــ سۈيدۈك ئىچىدە ياشاپ ئەقلى بۇلغىنىپ كەتكەن قاسماقلاردىن جاق تويدۇم. مېنى نېمىدەپ ئويلاپ قېلىشتىكىن، دادامدەك قېرىلارمۇ كۆزىنى ئۇزمەي بەز مارىغان مۇشۇكتەك مارىشۋاتقان، ئانامدەك بولۇپ قالغان پوق باش قېرىلار ئېرىدىن كۈنلەپ تەتۈر قاراپ مېڭىشۋاتقان... سەنمۇ ئاڭلىدىڭ ھەرقاچان، ھېلىقى سەلىمەك بىلەن ئۇرۇشۇپمۇ قالدىم، ئۇنىڭ نىمجان ئېرىنى مەن نېمە قىلىمەن؟ ئاخىر ئاشۇنداق قىلغىنىغا تويدۇرۇپ، ئېرىنى ئارقامغا سېلىپ ئەپقاچىمەن بىكار. بۇ گەپنى چاقچاق قىلىپ دەپ قويدۇم جۇمۇ، سەلىمەكنى ئېرى تاشلاپ چىقىپ كەتسە مەندىن كۆرۈپ يۈرمە يەنە.

ئىككى دوست تاغدىن ــ باغدىن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ قاز غۇچە مۆڭدىشۋالدى. گەپ ئارىلىقىدا ھەببە چاقچاق قىلىپ ئايتولۇندىن سورىدى:

ــ ئەگەر مىركامىل بىلەن توي قىلىپ قالسام چىدامسەن؟

تۇيۇقسىز سورالغان بۇ سوئالدىن ئايتولۇن ئەندىكسىپ كەتتى. ئۇ دوستىنىڭ بۇنداق سوئال قويۇشىنى زادىلا كۈتمىگەنىدى؟ ئۇ نېمىمۇ دېيەلمىسۇن، باشقا بىرسى بىلەن توي قىلىپ بالىلىق بو- لۇش ئالدىدا تۇرۇپمۇ «چىدىمايمەن» دېسۇنمۇ؟

— مەن نېمە دەيمەن... ئىختىيارىڭ... — دەپلا باشقا ياققا قارىۋالدى ئۇ.

— ئىسسىت، مېنىڭ مۇشۇ ئاغزىمنى. بۇنداق قاتتىق چاقچاق قىلمىسام بوپتىكەن، ياراڭنى تاتىلاپ قويدۇم ـ ھە؟ — دېدى ھە- بىبە كۆڭۈل سوراپ.

— بولدى، گەپ قىلما، — ئايتولۇن دوستىنى قۇچاقلاپ ئې- سەدەپ يىغلاپ كەتتى، — مەن ئۇنى ئۆلگۈدەك ياخشى كۆرەتتىم. ھىم، ئەمەلىيەتتە سەن ماڭا ھەۋەس قىلغىنىڭ بىلەن مەن ساڭا قاراپ ھەۋەس قىلمىمەن، كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەنمۇ سەندەك ئەركىن بولسام، ئۇنىڭ بىلەن توي قىلسام... بەختلىك تۇرمۇش كەچۈر- سەم دەپ ئويلايتتىم. ئۇنىڭ تا ھازىرغىچە توي قىلماي يۈرگىنى- نى قەلبىمنى چۈشەنگىنى دەپ ئويلايتتىم. نەدىمۇ ئۇنداق ئاسان ئىش بولسۇن، بۇ ئىشلار مەن بىلەنلا تۈگىمەيدىكەن ئەمەسمۇ. ئۇ تا ھازىرغىچە مېنى خاتا چۈشىنىپ كېلىۋاتىدۇ، چۈشەندۈرۈپ قويماي دېسەم پەقەت مۇمكىن بولمايۋاتىدۇ. مەن بەك سىقىلىپ كەتتىم... قېرىشقاندەك بۇنداق بولۇپ قالدىم...

— ئېرىڭ نېمە دەر؟ — دەپ سورىدى ھەببە راستلا شۇنداق بىر ئىش قولىدىن كېلىدىغاندەك ئىشەنچ بىلەن.

— مۇمكىن ئەمەس، ئۇ مېنى جېنىدىن ئەزىز كۆرىدۇ. مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىشكە رازى بولىدۇكى، ھەرگىز ئۇنىڭغا تىرىك قال- دۇرمايدۇ.

— ئازراقمۇ...

— تولا ئىچمىنى ئېچىشتۇرما، ئىككى يىل بىر ياستۇققا باش قويغان ئادەم ئۇنى چۈشەنمەمدىم.

— قولىدىن كەتكەن نەرسىنىڭ قەدرى ئۆتۈلۈپلا ياشايدىغان

ئوخشايمىز، دوستۇم، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، بالىغا تەسىر يې-تىپ قالمىسۇن يەنە. بىر ئېغىز چاقچاق بىلەن سېنى بۇنچىلىك بىسەرەمجان قىلىپ قويارمەن، دەپ ئويلىمىغانىدىم. سولغۇن چىرايىڭنى كۆرۈپ ئۇنى ئەسلىتىپ خۇشال ئولتۇرايلى دەپتە-كەنمەن، نېمانچە شور پېشانە تۆرىلىپ قالغان بولغىيدۇق.

ئىككى دوست پۇخادىن چىققۇچە يىغلىشىۋالغاندىن كېيىن بىر - بىرىگە تەسەللى بېرىشىپ، كىچىك چاغلىرىدىكىدەك بىر - بىرىنى يېتىلىشىپ، ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى چىغىر يول بىلەن ئۇجمە تۇۋىگە قاراپ مېڭىشتى.

— بىز دائىم مۇشۇ جايدا ئۇچرىشاتتۇق، — دېدى ئايتولۇن يوغان قېرى ئۇجمە دەرىخى يېنىغا كەلگەندە توختاپ.

— ۋاھ، نېمىدېگەن خالىي، سەنمۇ بوش ئەمەس جۇمۇ، ئاداش.

— يەنە ئاغزىڭ ئېچىلدىغۇ سېنىڭ.

— نېمىدىن تارتىنىسەن، ئىككىلىمىزلا يۇزى ئېچىلمىغان قىز بولمىساق يا.

— قېنى ... شۇنداقتىمۇ پەردىشەپ بىلەن گەپ قىلمامسەن.

— نېمە قىلىشقانىدىڭلار؟

ئايتولۇن دوستىغا چۆچۈپ قارىدى، ئۇنىڭغا خۇددى ئېرى چەكچىيىپ تۇرۇپ سوراق قىلىۋاتقاندەكلا تۇيۇلۇپ كەتتى. ئۇ زەردە بىلەن دېدى:

— سەن قالغان مېنى سوراق قىلمىغان، ئاڭلاپ تۇر، قۇلۇ-قىڭنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلا، مۇشۇ ئۇجمە دەرىخى ئاستىدا بىز قۇ-چاقلاشقان، سۆيۈشكەن، يەنە قۇچاقلاشقان... يەنە بىر قېتىم خۇددى... خۇددى ئاق قۇغا ئوخشاش... كۆڭلىكىمنىڭ ئۈستى تە-رىپىنى سىيرىلىدۇرۇپ، ئۇنىڭ... ئۇنىڭ يۈڭلۇق مەيدىسىگە مە-دەمنى يېقىپ ياتقان. ھۇ، ئىتنىڭ بالىسى، تەلۈە سارىڭ، ئوغۇل بالا بولغاندىكىن بىرنېمە قىلىپ قويۇپ بولسىمۇ ئالسا بولمامدۇ مېنى... قاچانمۇ قۇتۇلارمەن بۇ كۈندىن...

— ئايتولۇن... ئايتولۇن، ئۆزۈڭنى بېسىۋال، ئاداش، ۋاي

خۇدايىم، مەن نېمە ئىشلارنى كۆرۈۋاتىمەن. مېنى قورقۇتمىغىنا. كۆزۈڭنى ئاچە ئاداش...

ئايتولۇن ئاغزىدىن كۆپۈك ياندۇرغىنىچە سۆنايلىنىپ يېتىپ قالدى، قورقۇپ كەتكەن ھەببە سەۋدايىلاردەك توۋلىغىنىچە ئۆي تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى.

23

ئايتولۇن ئېيىغا قارىغاندا يوغان قورساق كۆتۈردى. تۇغۇش ۋاقتىغا خېلى بولسىمۇ، كۆرگەنلا ئادەم بۇگۈن ـ ئەتىلىكىگىز قاپتۇ، دەققەت قىلىڭ، دېيىشەتتى. ئۇ باشقىلاردىن ئاڭلىۋالغىنى بويىچە تۇغۇتۇم ئاسانراق بولارمىكىن، دەپ توختىماي يول مېڭىپ بېرەتتى، تولا يېتىۋالىدىغان ئىشلارنى قىلمايتتى.

ئۇ كەچلىك تاماقتىن كېيىن ئانىسىنىڭ ھەمراھلىقىدا ئېتىز ـ ئېرىقلارنى ئايلىنىپ كەلمەكچى بولۇپ ئىشىك ئالدىغا چىقىۋىدى، بىرمۇنچە نەرسىلەرنى كۆتۈرۈپ مۇھەممەت يېتىپ كەلدى. مەمۇرىخان پۇت ـ قولىغا تەگمەي شاپاشلاپ يۇرۇپ كۇيۇ ـ ئوغلىنى ئۆيگە باشلاپ، ئالدىغا داستىخان سالدى. بۇ قېتىم توغ ـ رىدىن ـ توغرا يۇز كېلىپ قالغاچقا، ئايتولۇن ئۆزىنى قاچۇرۇش ـ قا ئۇلگۈرەلمىدى. مەمۇرىخان ئەر ـ ئايال ئىككىسىنى ئۆيدە يالغۇز قالدۇرۇپ، ئاشخانا ئۆيگە چىقىپ كەتتى. ئايتولۇن ئېرىنىڭ ئۇدۇلىدىكى ئىككى قات كۆرپىدە يەردىن بېشىنى كۆتۈرمەي جىمجىت ئولتۇراتتى.

ـــ ئۆيۈمگە كېلىۋالدى دەپ خاپا بولۇۋاتامسەن؟ ـــ دەپ چاقـ چاق قىلدى ئېرى ئۇنىڭغا، ـــ ئىككى ئادىمىم تۇرسىمۇ چىداپ، ھېلىمۇ كېلىپ يېتىۋالمىدىم ئۆيۈڭلەردە.

ئېرىنىڭ بۇنداق سەمىمىي، ئىللىق گەپ قىلىپ باقمىغىنىغا ئۇزاق زامانلار بولۇپ كەتكەنىدى. ئايتولۇن ئاڭلىغانلىرىغا بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ يەر تېگىدىن

ئېرىگە قارىدى. ئېرى ھېچنېمىنى سەزمىگەندەك يېمىش يېپ ئولتۇراتتى. ئايتولۇن ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئۇنىڭغا تويماي قاراپ كەتتى. ئانىسى چاي كۆتۈرۈپ كىرگەندە ئۆزىنى ئوڭشۇۋىلىشقا ئارانلا ئولگۈردى.

— نېمە تاماق يېگۈلىرى بار، بالام؟ — سورىدى مەمۇرىخان كۈيۈئوغلىنىڭ پىيالىسىدىكى چېيىنى جىقلاپ قويغاچ.

— ئاۋارە بولمىسىلا، ئانا، كەچلىك تاماقنى يېپ بولۇپلا مۇشۇ ياققا كېلىشىم.

— دائىم ئالدىراپلا كەلدىم دەپ قۇرۇقلا يولغا سېلىپ قويدۇم، بالام. بۈگۈن تاماق يېپ ماڭمىسىلا سىلىدىن خاپا بولۇپ قالمەن جۇمۇ.

— كۆڭۈللىرى پەقەتلا ئۇنىمىسا مەيلى ئەمىسە، قانداق تاماق بولسا بولىۋېرىدۇ.

— چۆچۈرە ئېتەيلى، ئانا، ئۇ چۆچۈرىگە ئامراق، — ئايتولۇن سۆزىنى تۈگىتىپ بولۇپلا ھۇپپىدە قىزىرىپ كەتتى.

— ئېسىم قۇرسۇن، بالام، ئۇنتۇپ قالغىنىمنى قارا، — مەمۇرىخان قىزىنىڭ بۈگۈن ئېرىگە بولغان مۇئامىلىسىنىڭ يۇمشاپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ ئالەمچە خۇشال بولۇپ كەتتى. ئېرىنىڭ ئۆزىگە باشقىچە نەزەردە تىكىلىپ قاراشلىرىدىن ئوت ئۈستىدە ئولتۇرغاندەك ئولتۇرالمايۋاتقان ئايتولۇن ئاستا ئورنىدىن تۇردى.

— نەگە؟ — سورىدى مۇھەممەت ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ.

— ئانامغا قارىشىپ بېرەيمىكىن.

— مەن بىلەن بىرەم بىللە ئولتۇرۇپ ئاندىن چىقساڭمۇ بولار، — دېدى مۇھەممەت ئۇنىڭ بىلەن بىللە سىغدىلىپ ئولتۇرۇپ، — سىلەرنى شۇنداق سېغىندىم، — ئۇ قولىنى ئاستا سوزۇپ، ئايتولۇننىڭ تومپىيىپ تۇرغان قورسىقىنى سىلىدى. ئايتولۇن ئۆزىنى تەستە بېسىپ ئولتۇراتتى. مۇھەممەت ئۇنىڭ چاچلىرىنى پۇرىدى، ئېڭەك، بويۇنلىرىنى سىلىدى. ئايتولۇن

ئىختىيارسىز ئۇنىڭ مۇرىسىگە بېشىنى قويدى.

— مېنى سېغىنىدىڭمۇ؟ — سورىدى مۇھەممەت ئاستا پىچىرلاپ.

— ئۆلگۈدەك سېغىندىم، — ئايتولۇن ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا كۆڭلىدىكىنى يوشۇرمايلا ئېيتتى.

— راستما... يەنە بىر دېگىنە... نېمە دېدىڭ ئاي، سەندىن خۇش بوپ كېتەي، يەنە بىر قېتىم دېگىنە! — مۇھەممەت كىچىك بالىدەك قىلىقلىنىپ، ئايتولۇننىڭ قورسىقىغا بېشىنى قويۇۋالدى.

— سىلىنى سېغىندىم، — تەكرارلىدى ئايتولۇن.

— ياق... ئوخشىمىدى، باشتىكىدەك دېگىن.

— ئۆلگۈدەك...

خۇشاللىقتىن مۇھەممەتنىڭ كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ بۇگۈنكىدەك بىچارە ھالىتىنى ئايتولۇن پەقەتلا كۆرۈپ باقمىغانىدى. ئۇ مۇھەممەتنىڭ چاچلىرىنى مېھرىبانلىق بىلەن سىلاپ ئولتۇرۇپ قولىقىغا ئاستا دېدى:

— مېنى كەچۈرسىلە... بولامدۇ؟

— نېمە دېگىنىڭ بۇ... سەن كەچۈرۈم سورىغۇدەك ھېچ ئىش قىلمىدىڭ، ھەممە گۇناھ ئۆزۈمدە، ساڭا ياخشى قارىيالمىدىم.

— مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم... مەن ئىلگىرى...

— بولدى، ئۇ ئىشلارنى تەرگىمە، ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات، ھەر ئىككىمىزلا ئۇ ئىشلارنى ئۇنتۇپ كېتەيلى، ماقۇلمۇ... مەن... قارامىلىق قىلمىغان بولسام، ساڭا ئۇ ئىشلارنى ئۇنتۇشقا ۋاقىت بەرگەن بولسام بىز بۈنچىۋالا بولۇپ كەتمەيتتۇق. مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن، گېپىمگە ئىشەن، سېنى چىن دىلىمدىن ياخشى كۆرىمەن. شۇڭلاشقا، ساڭا چىدىماسلىق قىلدىم... مانا، ئەمدى ياخشى بولدى، بىزنىڭمۇ بالىمىز بولىدىغان بولدى. بىز ئۇنى ياخشى تەربىيەلەيمىز، شۇنداقمۇ... نېمىگە يىغلايسەن؟

ئايتولۇن مىشىلداپ يىغلاپ ئولتۇراتتى، ئۇ نېمە دېيىشىنى

بىلمەيتتى، ئۇنسىز ئولتۇرۇپ يىغلاشتىن باشقا ئىش كاللىسىغا كىرمەيتتى.

مەمۇرىخان ئىككى چىنە چۆچۈرىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى. شۇ ھامان ئۆيئىچىنى ئاشكۆكىنىڭ مەززىلىك ھىدى قاپلىدى. ئەر ـ ئايال قارىشىپ ئولتۇرۇپ بىر چىنىدىن چۆچۈرىنى بىر ـ دەمدىلا ئىچىپ بولدى. خۇشاللىقىنى ئىپادىلەشكە قىلىق تاپالماي قالغان مەمۇرىخان بىردەم قىزىغا، بىردەم كۈيۈئوغلىغا تويماي قارايتتى.

ـــ مەن ئىچكىرىگە مالغا باردىغان بولۇپ قالدىم، ئانا، ئايـ تولۇننى ئۆزلىرىگە تاپشۇردۇم، كېيىن ئۆزلىرىنى چوقۇم ئوبدان رازى قىلىمەن. بىزدىن يانمىسا، خۇدايىمدىن يانار.

ـــ نېمە دەپ يۇرىدىغانلا، بالام، ئايتولۇن ئۆزۈمنىڭ قىزى تۇرسا، بۇنچىۋالا تۇزۇت قىلىپ كەتكەنلىرى نېمىسى؟

ـــ ئابايا ھېچ ئۇنداق دېمىگەنتىلىغۇ؟ ـــ دېدى ئايتولۇن ئايـ رىلىشقا كۆزى قىيماي.

ـــ ئۇزاققا قالمايلا قايتىپ كېلىمەن، دوختۇرخانا بىلەن ئالـ دىن ئۇقۇشۇپ قويدۇم، خۇدايىم بۇيرۇسا قايتىپ كېلىپلا سېنى شەھەرگە ئەكىرىپ كېتىمەن.

ئانا ـ بالا ئىككىسى مۇھەممەتنى ئۇزىتىپ قويۇپ كىرىپ، خېلى ئۇزاققىچە ئۇنىڭ گېپىنى قىلىپ ئولتۇرۇشتى. ھەر ئىكـ كىسىنىڭلا كەيپى چاغ ئىدى.

ـــ ئىككىڭلاردىن ئەمدى خاتىرجەم بولدۇم، قىزىم، ئەمدى ئۆلۈپ كەتسەممۇ ئارمىنىم يوق، ـــ دېدى مەمۇرىخان كۆزىگە لىققىدە ياش ئېلىپ.

ـــ كۆڭلۈڭنى بۇزمىغىنا، ئانا، ـــ دېدى ئايتولۇن تەسەللى بېرىپ، ـــ مەنمۇ چوڭ بولغان ئوخشايمەن، ئەمدى سېنى خاپا قىلمايمەن.

ئانا ـ بالا ئىككىسى پاراڭلاشقىنىچە تاتلىق ئۇيقۇغا كەتتى.

24

ئايتولۇن ئەتىگەندىلا ناھايىتى روھسىز ئورنىدىن تۇردى. ئۇ ئانىسىنىڭ زورى بىلەن بىر بۇردا نانداى چالا ـ بۇلا ناشتا قىلىپلا سىرتقا چىقىپ كەتتى. ئاپرىل ئېيى بولغىنىغا قارىماي ھاۋا تېخى ئانچە ئىسسىپ كەتمىگەنىدى. ئايتولۇن پات ـ پات مىدىرلاپ قويۇۋاتقان بالىسىنى پەس ئاۋازدا ئەركىلىتىشكە باشلىدى: «تاتلىق قوزام، ئوماق قوزام، قورسىقىمغا بوشراق تەپكىن جۇمۇ، بىر يېرىڭ ئاغرىپ كەتمىسۇن يەنە. ھازىر سەن مېنىڭ بارلىق ئۈمىدىم... ئايىغىڭ يارىشىدىغان ئوخشايدۇ، سەن ئاپىرىدە بولۇپ داداڭ بىلەنمۇ ياخشىلىشىپ قالدىم. داداڭ ساق ـ سالامەت قايتىپ كەلسىلا شەھەردىكى ئۆيىمىزگە قايتىپ كېتىمىز...»

ئۇ ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى چىغىر يولغا چۈشتى، ئەتراپ جىمجىت، ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى. ئۇ بىر بېسىپ ـ ئىككى بېسىپ دېگۈدەك ھېلىقى ئۇجمە دەرىخى تۈۋىگە كېلىپ قالدى. «ياشلىق ـــ بەختىياشلىق، دەپ بىكار ئېيتماپتىكەن، ـــ دەپ ئويلىدى ئۇ ئۇجمە دەرىخىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ، ـــ مۇشتەك تۇرۇپ نېمە ئىشلار ئۆتمىدى بۇ بېشىمدىن. ئۇ... ئۇ ھازىر نەدىدۇ... نېمە ئىش قىلىۋاتقاندۇ؟»

ـــ ياخشىمۇسەن، ئايتولۇن؟

ئايتولۇن چۆچۈپ ئارقىغا قارىدى، خۇددى يەردىن ئۈنۈپ چىققاندەكلا تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ قالغان مىركامىل ئۇنىڭغا بىر خىل نەزەردە قاراپ تۇراتتى. ئايتولۇن كۆزلىرىگە ئىشەنمىگەندەك ئۇنىڭغا چەكچىيىپ قاراپ قالدى.

ـــ نېمە بولدۇڭ، قاراپلا كەتتىڭغۇ؟ ـــ تەكرارلىدى مىركامىل.

ـــ ھە... سەنمىدىڭ؟ ـــ دېدى ئۇ تەستە ئېسىگە كېلىپ.

ـــ ئەھۋالىڭ قانداقراق؟ ـــ سورىدى مىركامىل ئۇنىڭ تومپىيىپ چىققان قورسىقىغا سوغۇق نەزەر بىلەن قاراپ، ـــ شۇنچە

كۇندىن بېرى ساقلىدىم، ئاخىر چىقتىڭ.
— ئەجەب مېنى ئىزدەپ قاپسەنغۇ؟
— سەن بىلەن پاراڭلاشقۇم كېلىپ.
— ھىم...
— ئىشەنمەيۋاتامسەن؟ سېنى قانچە كۇن ساقلىغىنىمغا ئالىلا ئۆزى گۇۋاھ.
— نېمە دېمەكچىدىڭ؟
— يات ئادەمدەكلا گەپ قىلىپ كەتتىڭغۇ، — راستلا نارازى بولدى مىركامىل.
— ئەمىسە...
— ئۇنچىۋالا تاش يۇرەكلىك قىلما، ئۆتكەندە بىرسىدىن خەت كىرگۇزسەم نېمىشقا چىقمىدىڭ؟
— نېمە خەت؟
— قارىغاندا، تاپشۇرۇۋالماپسەن ـ دە، مەنمۇ شۇنداق پەرەز قىلغان، خەت ئەكەتكەن بالا سېنى تاپالمايلا خەتنى ھويلاڭغىلا تاشلاپ قويۇپتىكەن، ئاناڭغا ئۇچراپ قالغان ئوخشايدۇ.
— گېپىڭ بولسا تېزرەك دېگىن، كىرىپ كەتمىسەم ئانام ئەنسىرەپ قالىدۇ، — دېدى ئايتولۇن چىرايىنى قىلچە ئۆزگەرتمەي. ئۇ بۇ ئىشلارنىڭ چۇشى ياكى ئوڭى ئىكەنلىكىنى تازا ئېنىق ئىلغا قىلالمايۋاتاتتى.
— سەن ئۆزگىرىپ باشقىچىلا بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قاپسەن، ئايتولۇن، مېنى ئەمدى ياخشى كۆرمەيدىغان بولۇپ قالغان ئوخشىمامسەن؟ — دېدى مىركامىل ئەلەم بىلەن.
ئايتولۇن مىركامىلغا لەپپىدە قارىدى ـ يۇ، پۇت ـ قولى بوشىشىپ، لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالغىلى تاس قالدى. مىركامىل ئۇنى يۆلىگەن بولۇپ ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتتى. ئايتولۇن قولىنى تارتىۋېلىشنى ئويلىدى ـ يۇ، جۇرئەت قىلالمىدى. ئاھ، خۇدا، مەن گۇناھ ئۇستىگە گۇناھ ئۆتكۇزدۇم، مېنى كەچۇرگىن.
مىركامىل ئۇنىڭ بارماقلىرىنى توختىمايلا سۆيەتتى، ئۇ ئۇنى

سىز تۇراتتى. بىركەمدە مىركامىل ئايتولۇننىڭ تومپىيىپ چىقىقان قورسىقىغا قاراپ ئۇنلۇك ندا قىلدى:

— بۇ بالا ئەسلىدە ماڭا تەئەللۇق بولسا بولاتتى، ئاي، مەندىن تۆرەلگەن بولسا ياخشى بولاتتى. بۇ دۇنيا نېمانچە رەھىمسىزدۇ، مەن بېجىرىم بىر ئەركەك تۇرۇپ نېمىشقا سېنى قولىدىن چىقىرىپ قويدۇم؟ نېمىشقا ساڭا ئېرىشەلمىدىم، ئەسلىي سەن ماڭا تەئەللۇق ئىدىڭغۇ؟ — مىركامىل بىردىنلا سىيرىلىپ ئولتۇرۇپ، ئايتولۇننىڭ ئىككى پۇتىنى قۇچاقلاپ ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتتى. ئايتولۇن نېمە قىلارىنى بىلمەي تىترەپ قاراپ تۇراتتى. مىركامىل ئادەمنىڭ ئىچى سىيرىلغۇدەك توختىماي بوزلايتتى، — مېنى قانداقمۇ ئادەم دېگىلى بولسۇن... مۇشۇ ھالىمغا ياش نوقۇلارنى تەربىيەلەيمەن دەپ يۈرسەم كۆلكىلىك ئەمەسمۇ، ئۇلارنى ئالداشقا نېمە هەددىم؟ مەن كېتىمەن، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن كۆزۈڭدىن يوقىلىمەن. بىز مەڭگۈلۈك خوشلىشىمىز، بىر - بىرىمىزنى ئەمدى قايتا كۆرەلمەيمىز... مەن ئادەملىكىمدىن تاندىم... ئەسلىمگە قايتتىم!

مىركامىل بەئەينى سەۋدايى ئادەمگە ئوخشاپ قالغاندى. ئايتولۇننىڭ ئاياغلىرىغا يۈز - كۆزلىرىنى سۈۋايتتى، سۆيەتتى. ئۇ ئەقلىدىن ئاداشقاندەك كۆرۈنەتتى. ئايتولۇننىڭ ئىچى زەھەر قۇيغاندەك ئېچىشىپ كەتتى. ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق زەبەردەس بىر يىگىتنى نابۇت قىلغىنىنى ئويلىسا ئۆز - ئۆزىدىن يىرگىنىپ كېتەتتى. ئايتولۇن ئۆزىنى ئوڭشاپ تۇرالماي، يەردىلا ئولتۇرۇپ قالدى، كۆزلىرىدىن توختىماي ياش تۆكۈلەتتى.

— مېنى كەچۈرگىن، جېنىم، ھەممە گۇناھ مەندە... مەن سېنى ئۆلگۈدەك ياخشى كۆرەتتىم، سەن ئېسىل يىگىت ئىدىڭ، مەن قەدرىڭگە يېتەلمىدىم. بۇنىڭ قىساسىنى ئۆمۈر بويى تارتىمەن تېخى! ئاخىر ماڭا پۇرسەت بەردىڭ، مەن ساڭا بىز ۋەدىلەشكەن كۈنى... ئاھ، قانداق دېيىشنى بىلمەيۋاتىمەن، لېكىن شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، سەۋەبىنى ئۇقساڭ چوقۇم مېنى...

— ياق، ئاي... سۆزلىمە، بولدى، سۆزلىمىگىن ئەزىزىم... سەن مېنىڭ قەلبىمدىكىلا ئەمەس، بەلكى پۈتكۈل ئىنسانىيەت ئاسمىنىدىكى ئاي. مەن... مەن ئەسلىمگە قايتتىم دېدىمغۇ، ئەمدى ساڭا يالغان سۆزلىيەلمەيمەن. قۇلىقىڭنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلا، ئەسلىي مەن بۇرۇنراق سۆزلەپ بەرگەن بولسام سەن بۇ كۈنگە قالمايتتىڭ. مېنىڭ ئوتۇمدا پۈچىلىنىپ سەۋدايى بولمايتتىڭ... ئۇ كۈنى مەنمۇ چىقمىغان... قەستەن چىقمىغان... بولدى، سەۋەبىنى سورىما... مېنى... مېنى ھېلىقى ئوقى تۆگمەس تاپانچاڭدا ئېتىۋەت!

ئايتولۇننىڭ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى مۇھەببەت دەردىدە ئازابلىشىۋاتقانلىقى يۈرىكى بۇ چىدىغۇسىز ئازابقا بەرداشلىق بېرەلمىدى. ئۇ ئوڭدىسىغا گۈپلا قىلىپ يىقىلىپ، يانتىن يېرىدە يىلاندەك تولغىنىپ كەتتى.

تۈنجى قېتىملىق تولغاق شۇ يەردە باشلاندى.

25

ئۇ ئاپپاق تۆشەكتە ھەر قېتىمدىكىدىنمۇ بەكرەك راھەتلىنىپ ياتاتتى. تۈيۈقسىز ئىشىك ئېچىلىپ، ئۆيگە بىرسى كىرىپ كەلدى. ئۇ كۆزلىرىنى لەپپىدە ئېچىپلا بىر ئەر كىشىنىڭ ئۆزىگە يېقىملىق كۈلۈپ قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ئۇ بۇ قېتىم كۆزىنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتىنىڭ ئەسلىگە كېلىپ قالغانلىقىدىن ناھايىتى خۇشال بولۇپ كەتتى.

— مەن سىزنى ئېنىق كۆرەلىدىم، — دېدى ئۇ ھېلىقى كىشىگە ئېچىدىكى خۇشاللىقىنى يوشۇرالماي.

— سىز ئەمدى يورۇقلۇققا چىقتىڭىز، قىزىم، ھەممە نەرسىنى كۆرەلەيسىز. مېنى تونۇدىڭىزمۇ؟

— كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنسىز ـ يۇ، قەيەردە ئۇچراشقىنىمىزنى ئەسلىيەلمەيۋاتىمەن.

— مەن سىزنىڭ دادىڭىز.
— راستما؟ ئىككىمىز قانداقسىغا بىر يەرگە كېلىپ قالدۇق؟
— سىزنى مەن ئەكېلىۋالدىم، ئەمدى باشقىلار بىلەنمۇ خوشلىشىۋېلىڭ، — دېدى ھېلىقى ئەر ۋە خۇددى پارغا ئايلىنىپ كەتكەندەكلا غايىب بولدى. ئايتولۇن ئوڭى ياكى چۈشى ئىكەنلىكىنى ئاڭقىرىپ بولغۇچە ئىشىك ئېچىلىپ بىر موماي كىرىپ كەلدى. ئۇ بىر قاراپلا مومانىڭ ئۆزىنىڭ ئۆيىدىكى رەسىم جاسىغا سۈرىتى ئېلىنغان مومايغا قۇيۇپ قويغاندەكلا ئوخشايدىغانلىقىنى پەملىدى. ئۇ مومىسى ئىدى.
— نېمە بولدى، قوزام؟
— بىلمىدىم، چوڭ ئانا.
— ئاناڭنى تاشلاپ كەلمىسەڭ بولاتتى، قىزىم، ئۇ تىكەنەكە يالغۇز قالىدۇ.
— ئەمىسە ئىككىلىمىزلا ئۇنىڭ يېنىغا قايتىپ كېتەيلى.
— بۇ يەردىن كېتەلمەيمىز، قىزىم.
— نېمىشقا؟
— بۇ ئۆزگەرمەس قانۇنىيەت، قىزىم، بۇنى بۇزۇش بىز بەدىلەرنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ.
— موما، مېنى تاشلاپ كەتمەڭ... قورقىدىكەنمەن... — موماي شەپىسىزلا چىقىپ كەتتى. ئۇ باش تەرىپىدە بىرسىنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ قاراپ تۇرغانلىقىنى بايقىدى.
— ئايتولۇن، جېنىم... مېنى كەچۈرگىن.
— ماڭا يېقىن كەلمە. سەن مېنى مۇشۇ ھالىغا كەلتۈرۈپ قويدۇڭ. مېنىڭ خاتىرجەم تۇرمۇشۇمنى بۇزدۇڭ. گۇزەل چۈشلىرىمنى بەربات قىلدىڭ...
— ماڭا پۇرسەت بەرگىن.
— ياق.
— ئاشۇ ئىش ئۈچۈن مەندىن تېخىچە خاپا بولۇۋاتسەن — ھە، مەن شۇ ۋاقىتتا ئاجايىپ بىر نەرسىنى ھېس قىلىپ قالدىم.

— نېمىنى؟ — تاقەتسىزلەندى ئايتولۇن.
— مۇھەببەتنىڭ ئەركىن نەرسە ئىكەنلىكىنى، ئەركىنلىك بولمىغان يەردە ئۇنى يېتىلدۇرگىلى بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلغانىدىم.
— بۇنىڭ بىلەن كارىم يوق، — دېدى ئايتولۇننىڭ تەرسالىقى تۇتۇپ.
— ئۇنداق تەتۇرلۇك قىلما، قاراپ باقە، مانا ئەسلىمگە قايتتىمغۇ؟
— ئىشەنمەيمەن.
— ئەمىسە سىناپ كۆرگىن، مەن ئەسلىمگە قايتمىغان بولسام ساڭا راست سۆزلەيتتىمۇ؟ — دېدى ئۇ ئوڭ قولىنى ئايتولۇنغا ئۇزارتىپ.
ئايتولۇن ئىشەنمىگەندەك ئۇنىڭ قولىنى ئېھتىيات بىلەن تۇتتى، تۇتۇشىغلا ئۇنىڭ قوللىرى توزغاقتەك توزۇپ كەتتى. ئۇنىڭ جىسمى تۇپراققا ئايلىنىپ بولغاندى. ئايتولۇن رازىمەنلىك بىلەن قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى. ئۇ بۇ ئۆيدىن چىقىپ كەتمەك بولۇپ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇۋىدى، تام ئىچىدىن ئاۋاز چىقماندەك ئۆينىڭ ئىچىدە ئەكس سادا پەيدا بولدى:
— توختىغىنا، نېمىشقا مېنى تاشلاپ كەتتىڭ؟
— مەندە ئامال يوق، بۇ دېگەن تەقدىر.
— ھىم، يالغانچى... تەقدىر — پەقدىر دېگەن گەپلىرىڭگە مېنى ئىشەندۈرەلمەيسەن!
— بۇنداق دېسە كۆپۈرلۈق بولىدۇ. ئاللا ئۆزىگە يارىغان بەندىلىرىنى ئەڭ ئاۋۋال يېنىغا ئەكېلىۋالارمىش.
— قايتىپ كەلگىن.
— ياق، مەن بىر قارارغا كېلىپ بولدۇم.
— مېنى دېمىسەڭمۇ ياشىنىپ قالغان ئاناڭنى ئويلاپ قوي، بالىمىزنى...
ئايتولۇن ئۇن — تىنسىز تۇرۇۋالدى. بۇ ئۆي ئىشىك — دېرىزىسىز

زىسىز ياسالغاندەكلا قىلاتتى. بىردىنلا ئۇنىڭ دېمى سىقىلىپ، ھاۋا يېتىشمەيۋاتقاندەك سېزىلىپ كەتتى، ئۇ نېمىلا بولمىسۇن ھايات قېلىشنى ئويلايتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن ھاۋا كېرەك، نەپەس ئېلىش كېرەك... ئۇ تامغا ئۆزىنى ئۇرۇشقا باشلىدى. ياشاشقا بولغان ئۈمىدى ئاشقانسېرى قېرىشقاندەك ھالسىزلىنىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئانىسىنى كۆردى، نېمىشقىكىن ئانىسى باشتىن - ئاخىر قارەڭ ئاپپاق كىيىم كىيىۋالغاندى. ئايتولۇننى توختىماي چاقىراتتى - يۇ، كۆز ئالدىدىلا تۇرغان قىزىنى كۆرەلمەيتتى...

ئۇ ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ھەممە يەرنى ئېنىق كۆرۈۋالماقچى بولغاندەك سىنچىلاپ قاراپ كەتتى. ئەنە، خارابىلىككە ئايلانغان مەكتەپنىڭ ئىشىكسىز دەرۋازىسىدىن بىرسىنىڭ قارىسى كۆرۈندى. ئۇنىڭ قولىدا ئوقى تۈگىمەس تاپانچىدىن باشقا نەرسە كۆرۈنمەيتتى. ئۇ قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئادەمسىز مەكتەپ بىلەن خوشلىشىپ يولىغا راۋان بولدى، ئارقىغا ئىككىنچىلەپ قاراپمۇ قويمىدى...

زېمىندىكى ئىشلارنىڭ گۈزاھچىسى ئاي نېمىشقىكىن بۇلۇت ئارىسىغا مۆكۈۋېلىپ غايىب بولدى. دەل شۇ پەيتتە يەردىكى ئايناڭ روھى يەر - زېمىنغا قۇياش نۇرىدەك تەكشى سېپىلمەكتە ئىدى.

تاش شەھەردىكى ئايال

شەنبە كۈنى بولغاچقا ئۆيدىكىلەرنىڭ ھېچقايسىسى ئورنىدىن تۇرمىغانىدى. بۇ بىزنىڭ ئۆينىڭ ئادەتتى بولۇپ، شەنبە ـ يەكـشەنبە كۈنلىرى ھەممىمىز قانغۇچە ئۇخلاپ، سائەت توققۇز ـ ئونلاردا ئاندىن داستىخانغا يىغىلىپ، ئادەتتىكىدىن مولراق تەيـيارلانغان ناشتىلىق بىلەن ناشتا قىلاتتۇق. ھەپتە ئارىلىقلىرىدا مەكتەپكە ئالدىرىشىپ، تەييارلاپ بەرگەن ناشتىلىقنى يېگىلى ئۇنمايا، بىرەر ئىستاكان سۈتنى چالا ـ بۇلا ئىچىپ، بىرەر دانە تۇخۇم ياكى بىر ـ ئىككى تال پىرەنىكنى يانچۇقىغا سېلىپلا ئىشكىتىن چىقىپ كېتىدىغان قىزلىرىم بۇ كۈنى دادىسى بىلەن كۈلكە ـ چاقچاق قىلىشىپ ئولتۇرۇپ شۇنداق كۆڭۈللۈك ناشتا قىلاتتى. مەن يېنىمدا تاتلىق ئۇخلاۋاتقان ئارسلاننى ئويغىتىۋەتـمەسلىك ئۈچۈن يوتقاندىن ئاستا سۈغۇرۇلۇپ چىقىپ، پۈتۈمىنىڭ ئۈچىدا مېڭىپ ئاشخانىغا چىقتىم. ئۆيىمىز يېڭىلا زىننەتلەنگەن بولغاچقا، ئاشخانا شۇنچىلىك پاكىز ۋە ئازادە ئىدى، تامغا ۋە يەرگە يېيىتىلغان چاقچۇقلار، پارقىراپ تۇرغان ئاشخانا جابدۇقلىرى قەلبىمدە بىر تۇرلۈك قانائەت ۋە شادلىق تۇيغۇسى پەيدا قىلاتتى. بۇ ئۆينى ئېلىپ زىننەتلەش ئالدىدا مەن ئارسلانغا ئۆينىڭ باشقا يەرلىرىگە تەگمىسمۇ، ئاشخانا بىلەن تازلىق ئۆيىنى ياخشى بېزىتىشنى ئېيتقانىدىم، چۈنكى ئادەمنىڭ تۇرمۇشتىكى ئەڭ مۇھىم ئىككى خىل ئېھتىياجى مۇشۇ جايدا ئورۇنلىناتتى. شۇڭا، بۇ جاينىڭ ئازادە ۋە كۆڭۈللۈك بولۇشى ئائىلە ئەزالىرىنىڭ، بو-

لۇپمۇ ئاشخانىنىڭ غوجايىنى بولغان ئايالنىڭ كەيپىياتىغا بىۋاسىتە تەسىر قىلاتتى. مەن «تاراق ـ تۇرۇق» ئاۋاز چىقارماسلىق ئۈچۈن سىلىق دەسسەپ يۇرۇپ چايغا ئوت يېقىۋەتتىم، ئاندىن توڭلاتقۇدىن تۇخۇم ئېلىپ ھەربىرىمىزگە بىردىن توغرىلاپ مايدا قىزارتىپ پىشۇرۇپ كىچىك تەخسىلەرگە ئالدىم. قىزلارىمغا سۈتنى شۇ پېتى پىشۇرۇپ قويۇپ، ئۆزىمىزگە ئەتكەنچاي قىلىدىم، ئاندىن تاشقىرىقى ئۆيگە قويۇلغان تاماق ئۈستىلىگە بۇلارنى بىر ـ بىرلەپ تىزىشقا باشلىدىم. ئەزەلدىن تاماق ۋە تاماق ئۈستىلىنىڭ سەل سەنئەتلىك بولۇشىنى ياخشى كۆرەتتىم. شۇڭا، ئىمكانىيىتىم يار بەرگەن دائىرىدە بۇ جەھەتتە تىرىشىپ باقاتتىم. بولۇپمۇ مۇشۇنداق دەم ئېلىش كۈنلىرىدە ئۆزۈمچە تاماق ئۈستىلىنى چىرايلىق بېزەپ، داستىخاننى مول قىلىۋېتەتتىم. بۇگۈنمۇ ئاۋۇال پەتنۇسقا ئىككى خىل ۋارىنە، ھەسەل، شاكىلات قىيامى، ئىرىسلارنى چىرايلىق تىزىپ ئاچقىتىم، ئارقىدىن نان ۋە بولكا سېلىشقا ئىشلىتىلىدىغان ئەپچىل سېۋەتنىڭ بىر تەرىپىگە توغرالغان بولكىنى، بىر تەرىپىگە تۇنۇگۈن ئەكىرىپ قويغان يۇمشاق توقاچنى سېلىپ ئۈستەلنىڭ ئوتتۇرىغا قويدۇم. خىرۇستالدەك پارقىراپ تۇرىدىغان ئىككى دانە قىرلىق ئىستاكانغا سۈتنى قۇيدۇم. كورىدىكى قايمىقى لەيلەپ تۇرغان ئەتكەنچاينى ئوچاققا شۇ پېتى قويۇپ تۇرۇپ، سىنچاينى ۋە پىيالىلەرنى ئاچقىپ تىزىپ، ئۈستەلگە رازىمەنلىك بىلەن يەنە بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن، ئارسلان بىلەن بالىلارنى ئويغىتىش ئۈچۈن ماڭدىم. ئارسلان ئاللىقاچان ئويغىنىپ بولغان بولۇپ، تورۇسقا قاراپ نېمىنىدۇر خىيال قىلىپ ياتاتتى. ئۇنىڭغا قاراپ ئاخشاملا سەل خاموش بولۇپ قالغىنى ئېسىمگە كېلىپ:

ـــ تۇرۇڭە ئەمدى، نېمانچە چىقمايدىغان ھاردۇق ئۇ؟ خىزمەتكى كەيپىياتىنى ئۆيگە سۆرەپ كەلمەيدىغان... ـــ دېدىم. ئۇ دەل شۇ سۆزۈمنى كۈتۈپ تۇرغاندەك ئورنىدىن تۇرۇپ تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. ئورۇننى يىغىۋېتىپ ئاندىن بالىلارنى ئويغىتاي

دەپ ئويلاپ، ئەمدى يوتقاننى قولۇمغا ئېلىشىمغا تېلېفون جىرىڭلاپ قالدى.

ــ ۋەي، ئارسلاننى چاقىرىۋېتىڭە...

بىر ئايالنىڭ تەكەللۇپسىز، خودىدى ماڭا بۇيرۇق قىلىۋاتقاندەك ئاھاڭدا قىلغان بۇ سۆزىدىن يۈرىكىم «جىغ» قىلىپ قالغان بولسىمۇ، بەلكى بىرەر خىزمەتدىشى، مۇھىم ئىش بىلەن ئالدىراپ تېلېفون قىلغاندۇ، دېگەن ئوي بىلەن تازىلىق ئۆيىنىڭ ئالدىغا كېلىپ «ئارسلان، سىزگە تېلېفون» دەپ چاقىردىم. «مېنى تازىلىق ئۆيىدە دېسەڭىز بولمامدۇ؟ بىردەمدىن كېيىن بەرسۇن.» ئىچىدىن ئارسلاننىڭ سەل زەردىلىك ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن تۇرۇپكىنى قولۇمغا ئېلىپ ھېلىقى ئايالغا: «ئۇ تازىلىق ئۆيىدە ئىدى، بەش مىنۇتتىن كېيىن تېلېفون قايتۇراي دەيدۇ، ئىسمىڭىز...» دېيىشىم بىلەنلا ئايال تۇرۇپكىنى تاراققىدە قويۇۋەتتى. ئەتىگەندە يولۇققان بۇ كۆڭۈلسىزلىكتىن كۆڭلۈم غەش بولۇپ تېلېفون تۇرۇپكىسىنى تۇتقىنىمچە تۇرۇپلا قالدىم. «نېمە ئىش بۇ؟ ئەتىگەندە خەقنىڭ ئۆيىگە تېلېفون بېرىپ ئېرىڭنى چاقىرىۋەت دەيدۇ، بىر ئوبدان گەپ قىلىۋاتسام تېلېفونىنى تاراقشىتىپ قويۇۋېتىۋاتىدا!» شۇ خىيال بىلەن ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ، ئارسلاننىڭ تازىلىق ئۆيىدىن چىقىپ كەتكىنىنىمۇ تۇيماپتىمەن. ئىككى ــ ئۈچ مىنۇتتەك شۇ ھالدا تۇرغاندىن كېيىن تۇرۇپكىنى قويۇپ، ئورۇننى يىغىشقا باشلىدىم. كۆڭلۈمگە بىر غەشلىك سايە تاشلاپ تۇرۇۋاتقاچقا، كارىۋات ياپقۇچلىرىنى بۇرۇنقىدەك تۇجۇپلەپمۇ ياپماي، ياستۇقنى ياپقۇچلارنىڭ ئۈستىگە شۇنداقلا تاشلاپ قويۇپ ئۆيدىن چىقىشقا تەمشىلىشىمگە تېلېفون يەنە جىرىڭلىدى. تېلېفونىنىڭ قېشىغا مېڭىپ بولۇپراق ئابايىقى ئاۋاز ئېسىمگە كېلىپ توختاپ قالدىم. تېلېفون ئىككى سايراپ توختىدى. مېھمانخانىدىن ئارسلاننىڭ بىرەيلەن بىلەن سۆزلىشىۋاتقىنى ئاڭلاندى. ئۇ تېلېفوننى مېھمانخانىدا ئالغانىدى. كۆڭلۈمدە ئابايىقى گۇمان ۋە غەشلىك بولغاچقا، مېھمانخانىغا چىقماي، ئۇلارنىڭ نېمە دېيىش-

كىننىڭ ئاڭلاپ باقماقچى بولدۇم. بىراق، ئارسلان ناھايىتى تۆۋەن ئاۋازدا گەپ قىلغاچقا ھېچنېمىنى ئاڭلىيالمىدىم. ئۇ تېلېفوننى بىردەمدىلا قويۇۋەتتى. ياتاق ئۆينىڭ ئوتتۇرىدا نېمە قىلارىمنى بىلمەي، گويا بىرسى چۆرگۈلىتىپ قويۇۋەتكەن ئادەمدەك گاراڭ ھالدا تۇرۇپ قالدىم. تۇرۇپلا توي قىلىپ تاھازىرغىچە قىلىپ باقمىغان بۇ گۈمانخورلۇقۇم ئۇچۇن ئۆزۈمنى ئەيىبلىگۈم كەلسە، تۇرۇپلا ئابايىقى تېلېفوندا راستىلا مەسىلە بارەڭ تۇيۇلۇپ، ئۆزۈمچە ھەر خىل پەرەزلەرنى قىلىپ باقاتتىم. دەل شۇ چاغدا تېلېفون يەنە جىرىڭلىدى. يۈرىكىم دۈكۈلدىگىنىچە تېلېفونغا قاراپ تۇردۇم. تېلېفون ئۇچ قېتىم جىرىڭلىغاندىن كېيىن توختاپ قالدى. ئارسلان تېلېفونىنى ئالغانىدى. پۈتۈن زېھنىمنى يىغىپ، چوڭراقمۇ نەپەس ئالماستىن تاشقىرىغا قۇلاق سالدىم. ئارسلاننىڭ ئاۋازى تولىمۇ پەس چىققاچقا، ھېچنېمىنى ئاڭلىغىلى بولمايتتى. كۆڭلۈم غەش ھالدا تېلېفونغا قاراپ تۇرۇپ كۆز ئالدىم تۇيۇقسىز «پاللىدە» يورۇپ كەتتى. قېشىمدىلا تېلېفون تۇرسا، نېمىشقا ئېلىپ ئاڭلاپ باقمايمەن؟ كارىۋاتنىڭ بېشىدىكى تومپۇچكىغا قويۇلغان تېلېفوننىڭ قېشىغا بېرىپ، خۇددى بىر بومبىنى تۇتقاندەك ئېھتىيات بىلەن تىنىقمۇ ئالماستىن تۇرۇپكىنى قولۇمغا ئالدىم! «ئەسلىي شۇ تېلېفوننى ئالمىسام بوپتىكەن، ھېچنېمىنى بىلمەي قالغان بولسام بۇ دەردلەرنى تارتماس ئىدىم!»

كېيىنكى كۈنلەردە بۇ گەپنى ئۆزۈمگە قانچە قېتىملاپ دېگەنلىكىمنى بىلمەيمەن، ئەمما ئۇ تېلېفوننى ئالغىنىم ۋە تېلېفوندا ئاڭلىغان سۆزلەرنىڭ ھەممىسى قايتۇرۇۋالغىلى ياكى ئۆزگەرتكىلى بولمايدىغان رېئاللىق ئىدى.

ـــ يەنە بىر قېتىم سورايلى، بۈگۈن كېلەمسەن ـ كەلمەمسەن؟

ـــ تېلېفوندا يەنە ھېلىقى ئايالنىڭ كۆرەڭ، قوپال ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ خۇددى بەش ياشلىق بالىنى سوراققا تارتىۋاتقاندا

دەك ئارسلاننى سوراقلاۋاتاتتى. مېڭەمدە چاراقلاپ چاقماقلار چاقاتتى، تومۇر ـ تومۇرلىرىمغا مۇزدەك بىر سۇيۇقلۇق يامراپ، پۈتۈن بەدىنىمنى مۇزلىتىپ باراتتى. مەن بار غەيرىتىمنى يىغىپ، دىرىلداپ تىترەۋاتقان قولۇمدىكى تۈرۈپكىنى قۇلىقىمغا يېقىن تۇتۇپ تۇراتتىم.

ـــ بارمايمەن دېدىمغۇ! قانداق يۈزى قېلىن نېمىسەن؟ بولدى قىلايلى دەپ نەچچە قېتىم دەيمەن ساڭا!

ـــ بولدى قىلايلى! ئۇنداق ئاسان ئىش يوق! بولدى قىلساقمۇ مېنى ئوبدان رازى قىلغاندىن كېيىن ئاندىن بولدى قىلىمىز!

ـــ رازى قىلماي قانداق قېچىمەن؟ پۈلنى بەرسەم كوم سالغانسەن؟ شۇ چاغدا ئەمدى ئىزدىمەيمەن دېگەنىدىڭغۇ!

ـــ نېمىدەپ ئىزدىمىگۈدەكمەن؟ ئىككى مىڭ كويۇڭغا مۇشۇك ئاپتاپقا چىقامتى؟

ئەمدى دەسسەپ تۇرغۇدەك مادارىم قالمىدى. ھالسىز بەدىنىمنى تامغا ئارانلا يۆلەپ، ئەڭ ئاخىرقى غەيرىتىمنى يىغىپ ئۇلارنىڭ سۆزىنىڭ داۋامىنى ئاڭلاشقا باشلىدىم.

ـــ مەن ساڭا نەچچە قېتىم دېدىم، مەن ئۇنداق ئادەم ئەمەس، ئېزىپتىمەن، ماڭا بۇنداق يېپىشۇالما، خاتىرجەم ئۆيۈمنى تۆتقىلى قوي دەپ! مەن ئۇنىڭدىن جىق پۇلنى نەدىن تاپىمەن؟

ـــ بىچارە قىياپەتكە كىرىۋالغىنىنى بۇنىڭ، قوڭۇڭدا ماشىنا، قولۇڭدا يوغان بىر ئىدارىنىڭ ھوقۇقى تۇرۇپ شۇنداق دېگىلى نومۇس قىلساڭچۇ!

ـــ بولدى، ساڭا جىق گەپ قىلغۇم يوق، دېگىنە، قانداق قىلسام ماڭا يېپىشۇالمايسەن؟

ـــ كىچىكرەك بولسىمۇ ئۆيدىن بىرنى ئېلىپ بېرىسەن...

ـــ نېمە؟ ـــ ئارسلان شۇ تاپتا ئۆزىنىڭ ئۆيىدە ئىكەنلىكىنى، ئاۋازىنىڭ ئۇنلۇك چىقىپ كەتكىنىنىمۇ ئونتۇدى بولغاي، بىردىنلا ۋارقىراپ ھېلىقى ئايالنى تىللاشقا باشلىدى، ـــ ھەي، ئۆزۈڭنى نېمە چاغلاپ قالدىڭ؟ سەندەك كوچىغا چىقىپ قالغان،

نەچچە ئادەمدىن ئاشقىنىنى بىلگىلى بولمايدىغان بۇزۇقچا تېخى ئۆي ئېلىپ بېرىمەنما؟

ــ ھەي ماز، ئەينى چاغدا ئەجەب خەقتىن ئاشقان دېمەي دۇم چۈشكەنىدىڭغۇ؟ ــ ئايالىنىڭ ئاغزىدىن ئەمدى تىل ــ ھاقارەت ئەمەس، نىجاسەت ئېقىۋاتاتتى. ۋۇجۇدۇمدا بۇ شەرمەندىچىلىكنىڭ داۋامىنى ئاڭلىغۇدەك غەيرەت قالمىدى. تۇرۇپكىنى «تاراققىدە» تاشلىۋەتتىم. مېڭەمدە ئوتلار ياناتتى، يۈرىكىمنى سانسىزلىغان قىزىتىلغان زىخلار ۋاژىلدىتىپ كۆيدۈرەتتى، قوچۇيتتى. «ئاھ، خۇدا! بۇ ماڭا نېمە كۆرگۈلۈك ئەمدى، قانداق قىلارمەن؟ قانداقمۇ قىلارمەن؟ چاچلىرىمنى پاراسلىتىپ يۇلۇپ، تاملارغا دوقۇلدىتىپ ئۆسسەم ئازابلىرىم سەل يەڭگىللەپ قالارمۇ؟» ئۆزۈمنى يەرگە ئېتىۋەتكۈدەك بولۇپ تۇرغان شۇ ئارىدا تېلېفون يەنە سەت ئاۋازدا چىرقىرىدى، بېشىمنى شۇنداق كۆتۈرۈشۈمگە كۆزۈمگە چېلىققىنى تېلېفون ئەمەس، ئىشىك تۈۋىدە ماڭا قاراپ ھاڭۋاققىنىچە تۇرغان، چىرايى ئۆلۈكىنىڭكىدەك ئاقىرىپ كەتكەن ئارسلان بولدى. ئىككىمىز بىرنەچچە سېكۇنت ئۇن ــ تىنسىز قارىشىپ تۇردۇق. ئۇ بەرداشلىق بېرەلمەي قاپقارا قاشلىرى ئاستىدىكى نۇرىدىن ئەسەرمۇ قالمىغان كۆزلىرىنى يەرگە ئاغدۇردى. تېلېفون تىنماي چىرقىرايتتى. گويا پۈتلىرىمىز يەرگە مىخلىنىپ قالغاندەك ھېچقايسىمىز مىدىرلىمايتتۇق. ئاخىر نەدىن كەلگەن غەيرەتكىن، تېلېفوننى ئالدىم.

ــ ۋەي!

ــ سىز ئارسلاننىڭ ئايالىمۇ؟

ــ ...

ــ ۋەي؟ ...

ــ مەن شۇ، نېمە ئىشىڭىز بار ئىدى؟ ــ تۇيۇقسىز شۇنداق سالماقلىشىپ قالغانىدىم، بىراق ئاۋازىمدا ھەتتا ئۆزۈمۇ شۇرىكۇنۇپ كەتكۈدەك بىر سوغۇقلۇق بار ئىدى. شۇ سەۋەبتىنمىكىن، ئابايا ناھايىتى كۆرەڭلىك بىلەن گەپ قىلغان ئايال بىر

دىنلا تەمتىرەپ دۇدۇقلىدى:

ــ قاراڭ، بىز ئارسلان بىلەن... بىز بىر مەزگىل... ــ بۇ شەرمەندە ھېكايىنىڭ يەنە بىر قېتىم تەكرارلىنىشىغا تاقەت قىلالماي ئۇنىڭ گېپىنى قاق بەلدىن ئۇزدۇم:

ــ ھەممىنى ئاڭلىدىم، ئەمدى مەن نېمە قىلىپ بېرىمەن؟

ئۇ ئايال دۇدۇقلىغىنىچە بىرنېمىلەرنى بىلجىرلاشقا باشلىدى:

ــ دەسلەپتە «ۋاي، سىزنى ئۇنداق ياخشى كۆرىمەن، بۇنداق كۆيىمەن» دەپ ئارقامغا كىرىۋېلىپ قىلمىغىنى قالمىدى. تېخى ئۆي ئېلىپ بېرىمەن، دېگەنىدى... ئەمدى قاراڭ، سىزمۇ بىر ئايال كىشى، ئادەمنىڭ بىرسىگە كۆڭلى چۈشۈپ قالسا مۇشۇنداق بولىدىكەن... ئەمدى قويۇپ ئاغزى ــ بۇرنىنى سۇرتۈۋېتىپلا ھېچ ئىش كۆرمىگەن ئادەم بولۇۋېلىپ ئۆزىنى قاچىرۇپ يۈرىدۇ... ــ ئايالنىڭ ھەربىر ئېغىز سۆزى گويا بىر چېلەك يۇندى بولۇپ ئۈستىبېشىمغا تۆكۈلۈۋاتاتتى... خورلۇقتىن، يىرگىنچتىن، نەپرەتتىن «ۋاككىدە» يېرىلىپ كېتىدىغاندەك قىلاتتىم. ئاخىر ئايالغا دېدىمۇ ياكى ئارسلانغا دېدىمۇ، ئېيتاۋۇر:

ــ بار رەسۋاچىلىقنى ئۆزۈڭ قىلىشىپسەن، ئەمدى نېمە قىلىشساڭ قىلىشمامسەن، نومۇسسىزلار!... ــ دەپلا تۇرۇپكەنى تاشلىۋەتتىم ــ دە، ئىشىك تۈۋىدە تۇرغان ئارسلاننى بىر چەتكە ئىتتىرىۋېتىپ ئۆزۈمنى سىرتقا ئاتتىم.

بىنادىن قانداق چىقتىم، ئالدىمغا كىملەر ئۇچرىدى، ئۇلارغا سالام قىلدىمۇ، يوق، بىلمەيمەن، قانچىلىك ماڭغىنىمنى، نەگە، نېمىنى نىشان قىلىپ ماڭغىنىمنىمۇ بىلمەيمەن. ئىشقىلىپ، ئالدىمغا قاراپ كېتىۋاتىمەن. كاللام قۇپقۇرۇق، بىرەر ئۇي ــ خىيالمۇ يوق، پەقەتلا سېزىدىغىنىم يۈرىكىمنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر يەرنىڭ ۋاژىلداپ كۆيۈۋاتقىنىلا... بىر چاغدا پۈتلىرىمنىڭ تېلىپ ئاغرىغىنىنى ھېس قىلىپ،

زېھنىمنى يىغىپ ئالدىمغا قارىدىم، قىزىق، مەن بىر قوناق-لىقنىڭ قىرىدا كېتىۋاتاتتىم. سول تەرىپىمدە ياپيېشىل قو-ناقلىق، ئوڭ تەرىپىمدە بىر ئېرىق سۇ بىلەن قوناق ئېتىزلا-رىدىن ئايرىلىپ تۇرىدىغان كىچىكرەك يول، يول بويىغا قاتار سېلىنغان خىش تاملىق ئۆيلەر... «توۋا، بۇ شەھەرنىڭ چېتى-دىكى تۇڭگان مەھەللىسىغۇ، مەن قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كې-لىپ قالغاندىمەن؟ كىشىلەرنىڭ كۆزىدىن قېچىپ كېلىۋالغا-دىمەنمۇ ياكى بۇ شەھەردە ئادەمگە ئازراق بولسىمۇ سەھرا پۇ-رىقىنى ھېس قىلدۇرالايدىغان مۇشۇ يەردىن كۆچۈلۈمگە تەسەل-لى تېپىش ئۈچۈنمۇ؟» بىراق، شۇ تاپتا ھېلىغۇ ئىس ـ تۈتەك بېسىپ كەتكەن شەھەرنىڭ بىر بۇرجىكىدىكى بۇ كىچىككىنە يېزا ئىكەن، جەننەتكە كىرىۋالغىنىم بىلەنمۇ قەلبىمدىكى ئازابنى يەڭگىللىتەلمەيدىغىنىم ئېنىق ئىدى. «راست ئەمەس-مۇ، بۇنداق ئازابقا قانداق تەسەللى تېپىش مۇمكىن؟» ئاۋازىم-نى بولۇشىچە قويۇۋېتىپ بار ئاۋازىم بىلەن يىغلىۋالغان بول-سام ئىچىم سەل بوشاپ قالار بولغىيدى، بىراق ئادەتتە كى-چىككىنە ئىشلار ئۈچۈن ياش تۆكۈشكە تەييارلا تۇرىدىغان بۇ كۆزۈمدىن گويا قار كۆچكەندەك تۇيۇقسىز يوپۇرۇلۇپ كەلگەن بۇ زور ئازاب ئالدىدا بىر تامچىمۇ ياش چىقمايۋاتاتتى. بۇگۈن ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم كۆز يېشىنىڭ نەقەدەر خاسىيەتلىك نەرسە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. «بىر قېتىم ئىچى بوشىغۇچە يىغلىۋېلىش قانداق راھەت ـ ھە؟»

مەن شۇ خىيال بىلەن قوناقلىقنىڭ ئىچكىرىسىگە قاراپ مېڭىۋەردىم، بولسا مۇشۇ ماڭغانچە جاھانىنىڭ ئۇ چېتىگە ـــ مېنى ھېچكىم تونۇمايدىغان، ھېچكىم بىلمەيدىغان، خۇشال-لىقمۇ، قايغۇمۇ، بەختمۇ، ئازابمۇ، كۆز يېشىمۇ، كۈلكىمۇ... ھېچنېمە بولمىغان بىر يەرگە كەتسەم، ئەتىگەندىن بېرى يۈز بەرگەن ئىشلار، ياق، ئەتىگەندىن بېرى ئەمەس، تۇغۇلۇپ مۇشۇ كەمگىچە بېشىمدىن ئۆتكەن بارلىق ئىشلار گويا بىر چۈشتەك

ئۇنتۇلۇپ كەتسە ياكى خاتىرەمدىن پاك - پاكىز يۇيۇلۇپ كەتسە قانداق ياخشى بولاتتى! بىردىنلا قاتتىق چارچىغانلىدىم، قىمنى ھېس قىلدىم، راست، مەن بەك چارچىغانىدىم، ئەتىگەندىن بېرى خۇددى ئەقلىدىن ئازغان ئادەمدەك نىشانسىز مېڭىۋېرىپ مانا ئەمدى پۇتلىرىمنى يۆتكىگۈدەكمۇ ماغدۇرۇم قالمىغانىدى. شۇڭا، ئېتىزنىڭ قىرىدا ـــ جايىمدىلا ئولتۇرۇپ پۇتلىرىمنى ئېتىز تەرەپكە سوزۇپ، تېلىپ ئاغرىۋاتقان بۇلۇڭ گۆشلىرىمنى ئۇۋۇلىدىم. شۇ چاغدا كۆزۈم تۇيۇقسىز پۇتۇمدىكى ساپما كەشكە چۈشۈپ چۆچۈپ كەتتىم. «توۋا، ئەسلىدە مەن ئۆيدىن ساپما كەش ۋە خالات بىلەنلا چىقىپتىمەن - دە! بىنادىن چىققۇچە ھەم ئائىلىلىكلەر قورۇسىدىن ئۆتۈپ بولغۇچە ماڭا كىملەر ئۇچرىغانىدۇ؟ يوللاردا مۇشۇ ئەسەبىي تۇرقۇم بىلەن كېتىۋاتقىنىمدا كىشىلەر ماڭا قانداق نەزەر بىلەن باققاندۇ؟» ئائىلە ماجىراسىدىن باشقا نەرسىنىڭ بىر ئالىنى مۇنداق ئەسەبىي ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويالمايدىغىنىنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ. ھالبۇكى، ئارسلان بىلەن ئىككىمىز پۈتۈن قوشنا - قولۇم، دوست - بۇرادەرلىرىمىزنىڭ نەزىرىدە «ئالتۇن ئۈزۈككە ياقۇت كۆز»دەك ماس كەلگەن بىر جۈپلەر ھەم ئىناقلىقنىڭ ئەڭ مۆكەممەل ئۈلگىلىرىدىن ئىدۇق.

ئارسلان بىلەن تولۇق ئوتتۇرىنىڭ ئاخىرقى يىلى ۋە ئالىي مەكتەپنىڭ تۇنجى يىلىدىكى «يوشۇرۇن كۆيۈش، مەخپىي ئازاب» باسقۇچلىرىنى باشتىن كەچۈرگەندىن كېيىن يۈرگەن ھەم خىزمەتكە چىقىپ، ئاتا - ئانىلىرىمىزنىڭ رازىلىقى بىلەن چىرايلىقچە توي قىلىۋالغانىدۇق. مەن ئۆزۈمنى تولىمۇ بەختلىك ھېسابلايتتىم، ئارسلاندەك قەددى - قامىتى كېلىشكەن، خۇشخۇي، كۆيۈمچان يىگىتكە ياتلىق بولغانلىقىم ئۈچۈنلا ئەمەس، ئەڭ مۇھىمى، ھاياتىمدا ئۆزۈم تۇنجى مۇھەببىتىمنى بېغىشلىغان ئادەم بىلەن ئۆمرۈمنى بىللە ئۆتكۈزۈش بەختىگە مۇيەسسەر بولغانلىقىمدىن ئۆزۈمنى بەختلىك سانايتتىم.

چۈنكى، بۇنداق بەخت ناھايىتى ئاز ساندىكى ئايالالارغىلا نېسىپ بولاتتى. مەن دوستلىرىمنىڭ ئاغزىدىن ۋىسال تاپمىغان تۇنجى مۇھەببەت ھەققىدىكى تالاي تەسىرلىك ھېكايىلەرنى، تالاي خورسىنىش ۋە ئېپسۇسلىنىشلارنى ئاڭلىغانىدىم، شۇ ئىمۇ ئۆز بەختىمنى قەدىرلەيتتىم، ئائىلەمنى سۆيەتتىم، ئارسلان ئۇچۇن، قىزلىرىم ئۇچۇن ھەرقانداق جاپا ـ مۇشەققەت بولسا تارتىشقا تەييار ئىدىم. بۇ مەن ئۇچۇن جاپا ئەمەس، بەلكى ھۇزۇر بولۇپ تۇيۇلاتتى. ئارسلان ئوچۇق مىجەزلىك، شوخ، ئويۇن ـ چاقچاققا، ناخشا ـ ئۇسسۇلغا ئامراق ئىدى. تېخى ئانچە ـ مۇنچە دۇتار چېلىپ ناخشىمۇ ئېيتىپ قويىاتتى، ئەمما شاللاقلىق قىلمايتتى. مەن سەل ئېغىر، خىيالچانراق ئىدىم، شۇنداقتىمۇ مەيلى ئائىلىدە بولسۇن، مەيلى سىرتلاردىكى ئالاقىلەردە بولسۇن، ئىمكانقەدەر ئۇنىڭغا ماسلىشىشقا تىرىشاتتىم. بىزنىڭ ئۆيدە ئۆي ئىشلىرىنى «سەن ئاز قىلدىڭ، مەن كۆپ قىلدىم» دەپ بەس سېلىشىدىغان ئىشلار بولمايتتى، سىرتىنىڭ ئىشلىرىدا ئۇ ماڭا ئېغىرچىلىق سالمايتتى، ئۆيئىچىدىكى ئۇششاق ـ چۇششەك ئىشلاردا مەنمۇ ئۇنىڭغا يۆلىنىۋالمايتتىم. تاماقلارنى قولمۇقول ئېتىشىپ يەيتتۇق. بىرەر كۇن ئىدارىدە ئىشىم چىقىپ قېلىپ ياكى دوستلىرىم بىلەن بىر يەرگە بارىدىغان بولۇپ قېلىپ ئۆيگە قايتالمىغۇدەك بولسام، غۇدۇراپ، چىرايلىرىدىن قار ـ مۇز ياغدۇرۇپ كەتمەي، تاماق ئېتىپ بالىلارغا قارىغاچ تۇراتتى. مەنمۇ ئۇنى تېگىشلىك باردى ـ كەلدى ۋە ئالاقىلەردىن توسمايتتىم، ماڭا بولغان مۇھەببىتىگە ۋە ئائىلىگە بولغان مەسئۇلىيەتچانلىقىغا ئىشەنگەچكە، ھە دېسە بارغان ـ تۇرغان يېرىنى سۇرۇشتۇرۇپ كۆزىگە كىرىۋالمايتتىم، بۇنداق قىلىشنى ھەم ئۆزۈمگە مۇناسىپمۇ كۆرمەيتتىم. مانا ئەمدى...

خىيالىلىرىم شۇ يەرگە كەلگەندە كۆز ئالدىمغا يەنە ئەتىگەندىكى ماڭا خۇددى بىر قاباھەتلىك چۇشتەك تۇيۇلغان ئىشلار

كېلىپ، خورلۇق ۋە ئەلەم يۈرىكىمنى سانسىز قۇرتتەك غا-جىلاشقا باشلىدى. يۈرىكىمنىڭ ئېچىشىپ ئاغرىشلىرىغا بەس كېلەلمەي دەسلەپ قىردىكى ئوتلارنى يۇلۇپ، ئارقىدىن توپىنى كولاپ ئېلىپ زەرب بىلەن قوناقلىققا قارىتىپ ئاتتىم، ئارقا-ئارقىدىن ئېتىۋەردىم، بىر چاغدا قارىسام ئولتۇرغان يېرىمنىڭ ئىككى تەرىپىدىن خېلى جىق يەرنى كولاپ بوپتىمەن، تىرناقلىرىمغا توپىلار كىرىپ يېرىلىپ كېتىپتۇ. لاي، توپا بىلەن بۇلغانغان قولۇمغا، يېرىلىپ قانىغان تىرناقلىرىمغا قاراپ ئولتۇرۇپ تۇيۇقسىز شۇنداق قاتتىق يىغا تۇتتىكى، ئاۋازىمنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ ھۆڭگىرەپ يىغلاشقا باشلىدىم. ئەگەر بىرلىرى قوناقلىنىڭ ئىچكىرىسىدىن چىقىۋاتقان بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ قالغۇدەك بولسا، بۇنى ھەرگىز ئادەمنىڭ ئۇنى دەپ ئويلىمايتتى. مەن قولۇمدىكى توپىلارنى سىقىملاپ تۇرۇپ يىغلايتتىم، چاچلىرىمنى قامالاپ يىغلايتتىم، تىزلىرىمنى قۇچاقلاپ يىغلايتتىم... ئاخىر ئاۋازىم پۈتۈپ يىغلىغۇدەك مادارىمۇ قالماي، بېشىمنى تىزىمىنىڭ ئوستىگە قويۇپ ھېقىقداپ - ھېقىقداپ توختىدىم...

كەچ كىرىپ ئەتراپقا قاراڭغۇلۇق يېيىلدى. ئابايا بۇ يەرگە كېلىپ ئولتۇرغىنىمدا ماڭا مۇشۇ قوناقلىقتىن تىنچ، پىنھان، خاتىرجەم يەر يوقتەك تۇيۇلغاندى. مانا ئەمدى تۇرۇپلا قوناقلىقىنىڭ ئىچكىرىسىدىن ھاشاراتلارنىڭ ئاۋازىمۇ ياكى قۇشلارنىڭ ئاۋازىمۇ، ئەيتاۋۇر غەلىتە ئاۋازلار، شالدىراشلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئېگىز ئوسكەن قوناقلار ئارىسىدا بىرلىرى شۇملۇق بىلەن تولغان كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ تۇرغاندەك تۇيۇلۇپ، بىر-دىنلا ۋۇجۇدۇمنى قورقۇنچ چىرماپ، ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتىم. سوغۇق ۋە ۋەھىمىدىن جالاقلاپ تىترىگىنىمچە قوناقلىقتىن چىقىپ، چوڭ يولدا نەگە بېرىشىمنى بىلمەي ئالدى - كەينىمگە قاراپ تۇرغىنىمدا، يېنىمدىن ئوتكەن كىشىلەرنىڭ ما-ڭا ھەيرانلىق نەزىرىدە قاراشلىرى ۋە قېشىمدىن قورقۇمسىراپ داجىپ ئۆتۈپ كېتىشلىرىدىن ھەممىنى چۈشەندىم. دېمەك، ھا-

زىرقى تۇرقۇم بىر ساراڭنىڭ ئۆزىلا بولغانىدى، شۇڭا يولنىڭ چېتىگىرەك چىقىپ چاچلىرىمنى بارماقلىرىم بىلەن تاراپ سەل - پەل تۈزەشتۈردۈم، كۆزۈمنى بىرئاز ئۇۋۇلاپ ئىشىقلارنى ياد- دۇرغان بولدۇم، ئاندىن چىرايىمغا تەمكىنرەك تۈس بېرىشكە تى- رىشىپ يولنىڭ ئىچىگىرەك كىرىپ تاكسى توسۇشقا باشلىدىم. بىرنەچچە ماشىنا ئالدىمغا كېلىپ توختاشقا تەمشىلىپراق ئۆتۈپ كەتتى. مەن ئالدى تەرەپكە ئاستا ماڭغاچ، ئارقامغا قاراپ ماشى- نىنىڭ قارىسى كۆرۈنگەن هامان قولۇمنى كۆتۈرۈپ توسۇيتتىم، ئاخىر بىر ماشىنا يېنىمدىن ئۆتۈپ بولۇپراق توختىدى، ئىتتىك بېرىپ ماشىنا ئىشىكىنى ئاچسام تاكسى شوپۇرى ئايال ئىكەن. ماشىنىغا چىقىپ بولغاندىن كېيىن «نەگە بارىسىز؟» دەپ سورىدى ئۇ چىرايىمغا هېسداشلىق نەزىرى بىلەن قاراپ قويۇپ. ئۆينىڭ ئادرېسىنى دەپ بەردىم، ئۇ گەپ قىلماي ماشىنىنى قوزغاتتى.

بىنانىڭ ئالدىغا كېلىپ تاكسى شوپۇرىنى ساقلىتىپ قويۇپ ئېلېكترونلۇق ئىشىك كۇنۇپكىسىدىن ئۆينىڭ نومۇرىنى باسى- تىم. «ۋەي، ئاپا؟!» چوڭ قىزىم لالەنىڭ ئەندىشە هەم خۇشاللىق ئارىلاش ئاۋازى ئاڭلاندى. «ماڭا دەرهال يىگىرمە يۈەن ئەپچۇشۇپ بېرىڭ، تاكسى شوپۇرى ساقلاپ قالدى» دېدىم قىزىمغا. بىردەم- دىلا پەلەمپەيدىن لالەنىڭ يۇگۇرۇپ چۈشۈۋاتقىنى ئاڭلاندى، مەن پۇلنى شوپۇرغا بېرىپ «رەهمەت» دېدىم چوڭقۇر مىننەتدارلىق تۇيغۇسىدا. بىلەكلىرىمگە يېپىشقىنىچە پەلەمپەيدىن چىقىپ كې- تىۋاتقان لالە ماڭا هېچنېمە دېمىدى، نەگە بارغىنىمنىمۇ سورى- مىدى. ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن «ئاپا!» دەپ ئالدىمغا يۇگۇرۇپ كەلگەن لەيلىنى جىملەپ، ياتاق ئۆيگە ئەكىرىپ كەتتى. تولۇق ئوتتۇرىغا چىقىش ئالدىدا تۇرغان بالا ئەمەسمۇ، قارىغاندا، ئۇ ئە- تىگەن بولغان جېدەل - ماجىرادىن بىرەر نەرسىنى پەملەپ قالا- غاندەك قىلاتتى.

مېهمانخانا ئۆيدە نېمە قىلىشىمنى، قايسى ئۆيگە كىرىشىمنى بىلمەي تۇرىمەن، ئون نەچچە يىل تۇتقان بۇ ئۆيۈم شۇ تاپتا ماڭا

شۇنداق يات، ناتونۇش بىلىنىپ كېتىۋاتاتتى. تۇرۇپلا كاللامدىن: «مەن بۇ ئۆيگە يەنە نېمىدەپ كىردىم؟ بۇ ئۆي ئەمدى ماڭا مەنسۇپ بولامدۇ؟» دېگەن خىياللار كەچتى. راست، مەن بۇ ئۆيگە يەنە نېمىدەپ كىردىم؟ ئەمەلىيەتتە، ئابايا يولدا ماشىنا ساقلاپ تۇرغاندىلا بۇ مەسىلىنى ئويلىغانىدىم، شۇ چاغدا ئۇدۇل چوڭ ئۆيگە كەتسەمۇ ياكى بىرەر دوستۇمنىڭ ئۆيىگە كېتىپ تۇرسامۇ بولاتتى، بىراق چوقۇم مۇشۇ ئۆيگە بىر كېلىپ ئىشنىڭ باش - ئاخىرىنى ئۇقۇپ بېقىشىم كېرەكتەك تۇيۇلغانىدى. شۇ تاپتا سالغىنچە ئولتۇرۇپ تاماكا چېكىۋاتقان ئارسلاننىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتىم، مەن سەل ئۆزۈمنى توختىۋېلىش ئۈچۈن تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ يۇزلىرىمنى يۇيۇپ، كىيىملىرىمنى ئالماشتۇردۇم، چېچىمنى تاراپ ئارقىغا تۇرمەكلىدىم، لۆڭگىنى مۇزدەك سۇدا ھۆل قىلىپ كۆزۈمگە بېسىپ نەچچە مىنۇت تۇرغۇزۇپ ئىششىقنى سەل ياندۇردۇم، ئاندىن ئاستا مېڭىپ مېھمانخانىغا چىقتىم. ئارسلان تېخىچە تاماكا چېكىپ ئولتۇراتتى. بىرسىنىڭ ئارقىدىن بىرسىنى ئۇلاپ چېكىۋەرگەن بولسا كېرەك، كۈلدان تاماكا كۆتىكى بىلەن توشۇپ كەتكەنىدى. ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردۇم، ئۇ گويا مېنىڭ ئۆيگە كىرگىنىمنى، يېنىغا كېلىپ ئولتۇرغىنىمنىمۇ سەزمىگەندەك بېشىنى سالغىنىچە تاماكىسىنى چەكمەكتە ئىدى. قىلغۇلۇقنى قىلىپ بولۇپ، يەنە تېخى مەندىن قاتتىق ئولتۇرۇپ كەتكىنىگە قاراپ بىردىنلا غۇۋزۇدە ئاچچىقىم كېلىپ:

— ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ — دەپ سورىدىم زەردە بىلەن.

— نېمىنى؟ — دېدى ئۇ كۆزۈمگە لاپىدە قاراپ قويۇپلا ئىتتىك بېشىنى سىلىپ. بۇ گەپ بىلەن ئەتىگەندىن بېرى يىغىلغان پۇتۇن ئاچچىق بىراقلا مېڭەمگە تەپتى:

— نېمىنى بولاتتى، ماۋۇ ئۆيدە تېرىلغان چىرايلىق ئىشنى، تالادىكى توقال خوتۇنىڭىزنى!

ئارسلان گويا مېنىڭ ئۆزىگە مىختەك تىكىلىپ ئولتۇرغىنى

نىمنى سەزمىگەندەك، قولىدىكى چېكىپ بولغان تاماكىنى كۈلدانغا سېلىپ ئۆچۈرۈپ يەنە بىر تال تاماكا ئېلىپ تۇتاشتۇر-دى، ئاندىن كۈچەپ تۇرۇپ ئارقا - ئارقىدىن نەچچىنى شورىۋەتكەندىن كېيىن:

— چاي دەملىسەم بىرەر پىيالە چاي ئىچەمسىز؟ — دېدى كۆزۈمگە قاراپ تۇرۇپ.

— ھازىرقى بۇ ھالىمدا چاي ئەمەس، زەھەر بەرسىڭىز گېلىدىن ئاسانراق ئۆتەرمىكىن! — شۇ گەپنى قىلىپلا كۆزۈمدىن سەلدەك ياش كەتتى. پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى غەزەپ چىرمىۋالغىنىغا قارىماي، ئارسلاننىڭ شۇ بىر ئېغىز گېپى بىلەن كۆڭلۈم سەل يۇمشاپ قالدىمۇ ياكى ئىلگىرىكى مېھىر - مۇھەببەت بىلەن ئۆتكەن كۈنلىرىمىز ئېسىمگە كېلىپ قالدىمۇ، ئىشقىلىپ ئابايىقى سالماقلىقىمنى، تازىلىق ئۆيىدە يۈزۈمنى يۇيۇۋېتىپ ئۇنىڭ ئالدىدا قەتئىي ياش تۆكمەسلىك ھەققىدە ئۆزۈمگە بەرگەن ۋەدىلىرىمنى ئۇنتۇپ يىغلاشقا باشلىدىم. ئارسلان قايسى چاغدا ئورنىدىن تۇردىكىن، ئاشخانىغا چىقىپ چاي دەملەپ كىرىپتۇ.

— يىغلاۋەرمىسىڭىزچۇ! — دېدى ئۇ بىر پىيالە چاينى ئالدىمغا قويۇپ.

— ئەمىسە كۈلەيمامۇ؟ سىزچە بولغاندا مەن «مېنىڭ ئېرىم تالادا بىرسى بىلەن تېپىشۋاپتۇ، يەنە كېلىپ بىر پاھىشە بىلەن» دەپ كۈلۈپ كەتسەم بولامتى؟

— ئاستىراق گەپ قىلىڭ، بالىلار ئاڭلاپ قالىدۇ.

— بالىلاردىن نومۇس قىلىشنى بىلگەن ئادەم بۇنداق پەسكەشلىك قىلمايدىغان...

— سىز!... — ئۇ ماڭا قاراپ بىر دۈنىپ توختاپ قالدى. شۇ تاپتا بارغانسېرى جەھلىم قېتىپ كۆزۈمگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيۋاتاتتى.

— ھەۋ! ھۇرپىيىسىزغۇ؟ مەن نېمە بويتىمەن؟ ئۇ ئىشىڭىز پەسكەشلىك بولماي چىرايلىق ئىشمىدى يا؟ ئىشنى تېرىشتىن

قورقمىغان ئادەم ئاقىۋىتىدىنمۇ قورقماسلىق كېرەك، ئەتە ـ ئۆگۈن ئۇنى بۇ ئۆيگە ئەكىرسىڭىزمۇ بالىلار بەربىر بىلىدىغان گەپ...

ـــ نېمانداق گەپ قىلىسىز؟ ئەتىگەن ھەممىنى ئاڭلىدىڭىز ـ غۇ؟ مەن ئۇنىڭ بىلەن قەستەن ئۇنداق ئارىلاشمىغان، ـــ ئارسلان گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتى. ئۇنىڭ «قەستەن ئۇنداق ئارىلاش ـ مىغان» دېگەن سۆزى يۈرىكىمنى يەنە بىر قېتىم تىلغاپ ئۆتتى. دېمەك، قەستەن بولمىسىمۇ ئارىلاشقانىدى. ئەتىگەن ئىككىسى ـ نىڭ تېلېفوندا قىلىشقان سۆزلىرىدىن بەزى نەرسىلەرنى بىلگەن بولساممۇ، بۇ سۆزنى ئارسلاننىڭ ئۆز ئاغزىدىن ئاڭلاش ئايالىلىق غۇرۇرۇمغا ئۇرۇلغان يەنە بىر تەستەك بولۇپ تۇيۇلۇپ، كۆزلى ـ رىمدىن قايتىدىن ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى. ئارسلان شىرەنىڭ ئۇستىدە تۇرغان قەغەز قۇتىسىدىن نەچچە تال قەغەزنى سۇغۇرۇ ـ ۋېلىپ گەپ قىلماستىن ماڭا تەڭلىدى، پەرۋا قىلماي يىغلاۋەر ـ گىنىمنى كۆرۈپ پىيالىدىكى چايىنى سۇنۇۋېدى، قولۇمنىڭ ئار ـ قىسى بىلەن بىرلا ئىتتىرسەم، چاي ئۇنىڭ يۈزىگە، كىيىملىرى ـ گە تۆكۈلۈپ، پىيالە گىلەم ئۇستىدە نەچچە دومىلاپ توختىدى. ئارسلاننىڭ ئۆڭۈپ كەتكەن چىرايىغا، يۇزلىرىدىن سارقىپ چۇ ـ شۇۋاتقان چاي تامچىلىرىغا قاراپ بىردىنلا يۈرىكىمنىڭ بىر يېر ـ لىرى ئېچىشىپ كەتتى. «توۋا، بىر كۈنلەردە ئۇنىڭغا مۇشۇنداق قوپاللىق قىلارمەن دەپ ئويلاشمۇ ئەقلىمگە سىغمايتتى، قانداق كۈنلەر كەلدى بېشىمىزغا؟»

ئارسلان يۈزىدىكى چايىنىمۇ سۈرتمەستىن بىرھازاغىچە جىم ـ مىدە ئولتۇرۇپ كەتتى، ئاندىن قەغەز قۇتىسىدىن بىرنەچچە پار ـ چە قەغەزنى ئېلىپ يۈزلىرىنى سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن ئاستا سۆزلەشكە باشلىدى:

ـــ بىر كۈنى بىرقانچە ئاغىنىلەر يىغىلىپ ئولتۇرغانىدۇق. ئارىمىزدىن بىرسى ئۆزىچە ئويۇن چىقىرىپ سورۇن يېرىملاش ـ قاندا بىرنەچچە قىزنى چاقىرتىپتۇ. ئارىسىدا بىرسى «دۇتارنى

ياخشى چالىدىكەنسىز» دەپ ماڭا بەكرەك يېقىنچىلىق قىلىپ كەتتى. سىز بالىلارنى ئېلىپ تۇرپانغا كەتكەندە، بىر كۈنى يەنە شۇنداق ئولتۇرۇپ قالدۇق، سورۇن تاراپ سىرتقا چىققاندا ھېلىقى... ــ ئارسلان ئۇنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىشنى خالىمىغاندەك ئۇنى «ھېلىقى» دەپ ئاتاۋاتاتتى، ــ «ئارسلان مېنى ئاپىرىپ قويدۇ» دەپ ماشىنامغا چىقىپلا ئولتۇردى. مەنمۇ ئوغۇل بالىلىرىمغا ئېلىپ، «ئاپىرىپ قويسام ئاپىرىپ قويدۇم» دەپ مېڭىپتىمەن. بىر خالتا كوچىدىكى پاكار ئۆيلەرنىڭ ئالدىغا كەلگەندە: «كەلدۇق، ئۆيگە كىرىپ بىر پىيالە چاي ئىچىپ مېڭىڭ» دەپ تۇرۇۋالدى، شۇ كۈنى جىقراق ئىچىپ قويغان بولسام كېرەك، ئارقىسىدىن كىرىپتىمەن... ــ سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە ئارسلان توختىۋالدى. دېمەك، ئىشنىڭ ئاخىرى ئارسلان ئېيتىمىغان ھالەتتىمۇ ئۆز ــ ئۆزىدىن مەلۇم ئىدى.

ئۇدۇلۇمدا يەرگە قاراپ ئولتۇرغان ئارسلاننىڭ خۇددى بۇگۈنلا كۆرۈۋاتقاندەك ئۇنىڭغا ئۆزاق تىكىلىپ قاراپ تۇردۇم، بۇ تىكىلىشكە قانداق مەنىلەرنىڭ ئارىلىشىپ كەتكىنى پەقەت ئۆزۈمگىلا ئايان. «توۋا، ــ دەيتتىم ئۆز ــ ئۆزۈمگە، ــ ئۇ يېنىمدىلا تۇرۇپ شۇنچە ئىشلارنى قىپتۇ ــ يۇ، مەن خۇددى بىر ئەمادەك ياكى گاستەك ھېچنېمىنى بىلمەي، سەزمەي، ئۇنى بۇرۇنقىدەكلا كۆتۈپ، خىزمىتىنى قىلىپ يۈرۈپتىمەن! ئاشۇ ئولتۇرۇشلاردا كىيىدىغان كىيىملىرىنى يۇيۇپ دەزمالالاپ بېرىپتىمەن، بەلكى شۇ كۈنلەردە ئاشۇ ئېپلاس بىلەن ياتقاندا كىيگەن كىيىمىنىمۇ مەن يۇغاندىمەن؟!» چىرايىمدا ئەكس ئەتكەن يىرگىنچ، غەزەپ ئىپادىلىرىگە بەرداشلىق بېرەلمىدىمۇ ياكى ئىشنىڭ ئاخىرىنى سۆزلەش ئېغىر تۇيۇلدىمۇ، ئارسلان يەنە تاماكا قېپىنى ئېلىپ بىر تال تاماكىنى چىقىرىپ، قوللىرى تىترىگەن ھالدا ئوت تۇتاشتۇرۇپ شوراشقا باشلىدى. ئارىمىزدا تاشتەك ئېغىر، مۇزدەك سوغۇق بىر سۈكۈت لەيلەيتتى، تىللىرىمىز جىڭ تېشى ئېسىۋالغاندەك ئېغىر ئىدى...

ـــ شۇنداق قىلىپ، ئاشۇ ئۆينىڭ دائىملىق مېھمىنىغا ئايلى-
نىپ قالدىم دەڭ؟ ـــ دېدىم ئاخىر بۇ خىل جىمجىتلىق ۋە سە-
قىلىشقا بەرداشلىق بېرەلمەي ئىچ - ئىچىمدىن ئۆرلەۋاتقان سو-
غۇق تىترەكنى زورىغا بېسىپ تۇرۇپ.

ـــ ھازىر ھەرنېمە دېگىنىم بىلەنمۇ سىز بەربىر ئىشەنمەي-
سىز، ـــ دېدى ئارسلان تاماكىنى يەنە كۈلدانغا بېسىپ ئۆچۈرۈپ تۇرۇپ، ـــ شۇ كۈنى سەھەردە قاتتىق ئۇسساپ ئويغىنىپ كەتتىم. كۆزۈمنى ئېچىپلا چۆچۈپ كەتتىم. «ھەي، مەن نەدە؟...» زەي پۈراپ تۇرغان ئۆي، كىرلەشكەن تۆشەك، يېنىمدا ئۆزىنى تاشلاپ ئۇخلاۋاتقان ھېلىقىنى كۆرۈپ ئاخشامقى ئىشلار چاقماق تېزلىكىدە كاللامدىن كەچتى. پۈشايماندىن ئۆز گۆشۈمنى ئۈزۈم يېگۈدەك بولدۇم، كۆڭلۈم شۇنداق ئەسكى بولدى. كۆز ئالدىمدا بىر تۇتام پاخالدەك جانسىز چاچلىرىنى ئاققا مايىل سېرىققا بو-
يىۋالغان، تاتىرىپ كەتكەن يۈزلىرىنى سەپكۈن باسقان، كىرپىك-
لىرىگە سۈرگەن لاكلىرى يېيىلىپ، كۆزلىرىنىڭ ئەتراپىغا بىر كەلگەن، قاپاقلىرى ئىششىپ، كۆكىرىپ خالتىلىشىپ كەتكەن بىر ئايال بەخىرامان ئۇخلاپ ياتاتتى. ئۇنىڭ تۇرقىدىن مەخسۇس مۇشۇ كەسىپ بىلەن جان باقىدىغانلىقى چىقىپلا تۇراتتى... ـــ ئارسلان يەنە بىرھازاغىچە جىممىدە بولۇپ كەتتى. مەن بەدىنلە-
رىم تىكەنلەشكەن ھالدا ئۇنىڭغا قادىلىپ قاراپ ئولتۇراتتىم، ئۇنىڭ شۇ ئىشتىن كېيىن يەنە قانداقلارچە ئىككىمىز ياتىدىغان كارىۋاتقا چىقىپ، ئاشۇ ئاپپاق كىرلىكلەردە يېتىشقا يۈزى چىدە-
غانلىقىغا، ۋىجدانى كۆيمىگەنلىكىگە ھەيران بولاتتىم. ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، ئارسلان يەنە كۈچىنىپ تۇرۇپ گەپ-
نىنى داۋاملاشتۇردى، ـــ شۇ كۈنى ئۇنىڭغا ئازراق بىرنەرسە بې-
رىپ قۇتۇلۇپلا كېتەي، دەپ ئويلىغان، ئەمما مەن ئۇنى خاتا مۆل-
چەرلەپ قاپتىمەن، ھە دېسە تېلېفون قىلىپ بەك ئاۋارە قىلىپ كەتتى، بىر - ئىككى قېتىم سىرتقا تاماققا چاقىرىپ چىرايلىق گەپ قىلدىم، ھېچ ئۇنايدىغاندەك ئەمەس، ھېلى «ئايالىڭغا، ئىدا-

رەڭگە چاقمەن» دەپ قورقۇتمدۇ، كېيىن بۇ ئىشنى ئاغىنىلەرنىڭ بىر - ئىككىسى ئۇقۇپ، ئۇنىڭغا چىرايلىق نەسىھەتمۇ قىلدى، مەن ئازراق پۇلمۇ بەرگەن بولدۇم، لېكىن پەقەتلا قۇتۇلالمىدىم. ئۇ مۇشۇنداق قىلسام چوڭراق بىر نەرسە ئۈندۈرۈۋالالايمەن، دەپ ئويلىدىمۇ، مېنى زادىلا قويۇۋەتمىدى. ئۆينىڭ تېلېفون نومۇرىنى قاندىق بىلىۋالدىكىن، مانا بۇ گۇن...

ئۇ كۈنى ئىككىمىزنىڭ جېدىلى بىر باشقا چىقمىدى، مەن مۇ دەمالىلىققا ئۆيدىن باش ئېلىپ چىقىپ كېتەلمىدىم. بىر تەرەپتە دەسسەپ - چەيلەپ تىتما - تالاڭ قىلىۋېتىلگەن ئايالنىڭ غۇرۇرۇم، پۇرلەپ تاشلىۋېتىلگەن كونا قەغەزدەك خارلانغان مۇھەببىتىم، يەنە بىر تەرەپتە بولسا ئۆزۈم ئون نەچچە يىلدىن بېرى خۇددى قۇشلار بىر تال - بىر تالدىن پاراڭ تېرىپ كېلىپ ئۇۋا تىزغاندەك ئەجىر ۋە مېھىر بىلەن قۇرۇپ چىققان ئۆيۈم ۋە باغرىمنى يېرىپ چىققان ئىككى قىزىمنىڭ كۆزۈمگە كۆرۈنۈپلا تۇرغان يېتىملىك تەقدىرى تۇراتتى. ئۆيدىنغۇ چىقىپ كېتەلمىدىم، ئەمما گالغا تۇرۇپ قالغان قاتتىق سۆڭەكتەك تۇرغان بۇ ئاچچىقنىمۇ يۇتۇۋېتەلمىدىم. كۈندە كەچتە بالىلار ئۇخلاپ، ئارسلان بىلەن يالغۇز قالساقلا ئىختىيارسىز شۇ ئىشنى تەرگەيتتىم، يىغلايتتىم، قاقشايتتىم. كۈندۈزلىرى ھېچ ئىش بولمىغاندەك خىزمەتكە بېرىپ - كېلىپ يۈرگىنىم بىلەن، خاپىلىقتا ئىچ - ئىچىمدىن تۇغۇشۇپ كېتىۋاتاتتىم. شۇ كۈنلەردە ئۆيمۇ ئۆيگە ئوخشىماي قالدى. ئۆينىڭ ھەممىلا يېرىدە نەرسىلەر قالايمىقان چېچىلىپ ياتقان، ئىشكاپلارنى توپا باسقان، ئاشخانىغۇ كۆز بىلەن كۆرگۈسىزلا. ئەر كىشى «تاماق ئەتتىم» دېگەن بىلەنمۇ ئاشخانىغا ھامان يات بولغاندىكىن ئايالالاردەك بىر باشتىن تاراڭ زىلاپ يىغىشتۇرۇپ ماڭمايدىكەن. بۇرۇنمۇ ئۇ تاماق ئەتسە كەچلىكى بىرھازاغىچە ئاشخانا تازىلايتتىم. ئەمما، ھازىر

بۇلارغا قاراشقا رايىم يوق. مەن پاكىز، ئىشچان، ئېدىتلىق بولۇپ نېمىگە ئېرىشتىم؟ مەنمۇ سىز بىلەن تەڭ خىزمەت قىلىۋاتىمەن دېمەستىن، ئون نەچچە يىلدىن بېرى بىر ھەپتىم ياقىسىنى كىر قىلماي، بىر ۋاق تامىقىنى كەم قىلماي ئۇنى كۇتۇپ كەلدىم. ئاقىۋەتتە نېمە بولدى؟ كۇنلەر شۇنداق ئۆتمەكتە. قولۇم ھېچ ئىشقا بارمايدۇ، كەچلىرى يىغلاپ، يۇ-رىكىمنى قۇرتتەك غاجىلاپ كېتىۋاتقان خىيالىلار بىلەن ئې-لىشىپ قايسى چاغدا ئۇخلاپ قالغىنىمنى بىلمەيمەن، ئەتىگە-نى كۆزۇمنى ئېچىشىم بىلەنلا ھېلىقى مۇدھىش ۋەقە «لاپ»لا قىلىپ كۆز ئالدىمغا كېلىدۇ، ئۇنداق خىيال قىلىمەن، بۇنداق خىيال قىلىمەن، خىياللىرىمنىڭ ئاخىرىغا چىقالمايمەن. ئارسلان ئورنىدىن تۇرۇپ بالىلارغا چاي بېرىپ يولغا سالغا-دىمۇ، ساقاللىرىنى ئېلىپ، كىيىملىرىنى ئالماشتۇرۇپ چاي ئىچىشكە ئولتۇرغاندىمۇ، باش ـ ئاخىرى يوق خىياللار ئىل-كىدە ئۇھسىنىپ ياتقىمەن، ئاخىر ئىشقا ماڭىدىغان ۋاقىت توشۇشقا يېرىم سائەت قالغاندا ئورنۇمدىن تۇرۇپ، يۈزۈمنى چالا ـ بۇلا يۇيۇپ، چايمۇ ئىچمەستىن ئىشقا ماڭىمەن. ئۆ-زۈمگە بىلىنمىگىنى بىلەن بەكلا تېز ئورۇقلاپ كەتكەن بول-سام كېرەك، ئىدارىدىكى ئايالىلار، قوشنىلار ماڭا قاراپ ھە-ۋەسلەنگەن ھالدا: «ئورۇقلاۋېتىپسىز ـ دە؟ ئۇنداق قىلماي مەخپىي رېتسىپلىرىڭىزنى بىزگىمۇ دەپ بېرىڭ، تەڭ ئو-رۇقلايلى» دېيىشىدۇ. بۇرۇنلاردا بازارغا چىقىپ ياخشى كۆر-گەن كىيىملەرنى ئالاي دەپ سىناپ بېقىش ئۇچۇن تەمشەلگە-نىمدە مال ساتقۇچىلارنىڭ باش ـ ئايىغىمغا بىر قارىۋېتىپ «سىزگە كېلىدىغان نومۇرى يوق» دېگىنىنى ئاڭلىغاندا بەك جىلە بولاتتىم، «خەپ، ئەتىدىن باشلاپ ئورۇقلىمايدىغان بول-سام» دەپ تاماقلىرىمنى ئازايتاتتىم. كەچلەردە تاماق يېمەي تۇرۇۋالسام، ئارسلان: «بولدى قىلىڭە، سىز يا بەك سېمىزلەر-دىن بولمىسىڭىز، ئايال كىشى دېگەن بۇ ياشقا كەلگەندە

ئازراق ئېتى بولماي تارىشىدەك تۇرسىمۇ ياراشمايدۇ» دەيتتى. شۇ چاغلاردا شۇنچە كۈچەپ يېتەلمىگەن مەقسەتىمگە مانا ئەمدى تېزلا يېتىپتىمەن.

بىلىپ تۇرۇۋاتسەن، ئارسلانمۇ ئىچ - ئىچىدىن تۇگىشىپ كېتىۋاتىدۇ. بۇرۇنقىدەك ئەل - ئاغىنىلىرى بىلەن چىقىپ كېتىدىغان ئىشلىرىمۇ يوق، ماڭا بىرەر گەپنى دېمەكچى بولسىمۇ، خۇددى چېقىلىپ كېتىشتىن قورققان نەرسىنى ناھايىتى ئاۋايلاپ تۇتۇۋاتقان ئادەمدەك ئېھتىيات بىلەن گەپ قىلىدۇ، مېنى شۇ ئىشلارنى تەرگەپ قالمىسىكەن، دېگەندەك كۆزلىرىنى مەندىن قاچۇرۇپلا تۇرىدۇ. مەن كەچلىكى بالدۇرلا ياتاق ئۆيگە كىرىپ يوتقىنىمنى «چىڭدە» پۈركەپ يېتىۋالاتتىم. ئۇ يېتىپ خېلى بىر ۋاقىتلارغىچە ئېغىر - ئېغىر تىنىپ ئۇيان - بۇيان ئۆرۈلەتتى، ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى. بەزىدە قويۇپ مېھمانخانىغا چىقىپ تاماكا چېكىپ ئۇزاقتىن - ئۇزاق ئولتۇرۇپ كېتەتتى. بۇنداق چاغدا مېنىڭ يۈرىكىم تېخىمۇ سىقىلاتتى، تۇرۇپلا ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپىمۇ قالاتتى، ھەممىنى ئۇنتۇپ تۇرمۇشىمىزنى ئەسلىدىكىدەك داۋاملاشتۇرساق دېگۈم كېلەتتى. ئۇنىڭ ھىدىنى ھىدلاشنى، كەڭ كۆكرەكلىرىگە بېشىمنى قويۇپ ئۇخلاشنى ئارزۇ قىلىپمۇ قالاتتىم. بىراق، بۇنداق چاغدا مەن چىرايىنىمۇ كۆرۈپ باقمىغان ھېلىقى سېرىق چاچلىق ئايال، ئۇنىڭ زەي پۇراپ تۇرغان ئۆيىدە، پاسكىنا كىرلىكلەر ئىچىدە ئۇنى قۇچاقلاپ ياتقان ئارسلان كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ، ئۇنىڭغا بولغان ئىنتىلىشلىرىم توسۇپ بولماس غەزەپكە ئايلىناتتى.

بىر كۈنى ئاخشىمى يەنە شۇنداق زىددىيەتلىك خىياللار ئىچىدە ئۇخلىغان بىلەن ئۇخلىمىغانلىقىڭ ئارىلىقىدا ياتاتتىم، تۇيۇقسىز ئارسلانلىقىڭ قوللىرىنىڭ مۇرەمدىن قۇچاقلاشقا تەمشىلگەنلىكىنى سېزىپ قېلىپ، چايان چېقىۋالغاندەك چاچراپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم ھەم: «پاسكىنا قولىڭنى

نېرى تارتىڭ!» دەپ ۋارقىرىدىم غەزەپ بىلەن. ئىككىمىزنىڭ كۆزلىرى قاراڭغۇلۇقتا بىر نۇقتىدا ئۇچراشتى. ئاشۇ دەقىقىدە ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئەكس ئەتكەن ئەلەملىك نۇر ئۆتكۇر تىغدەك ئۇدۇل كېلىپ يۇرىكىمگە تەگدى. قەلبىمدە پۇشايمانغا يېقىنراق بىر خىل تۇيغۇنىڭ باش كۆتۈرۈشكە باشلىغانلىقىنى سېزىپ، دەرھال كۆزۈمنى ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن قاچۇرۇپ، قايتىدىن ئور-نۇمغا كىرىپ، ئۇنىڭغا ئارقامنى قىلغىنىمچە يوتقانغا «چىڭگىدە» يۆگىنىپ يېتىۋالدىم. يۇرىكىمنىڭ بىر يېرى تۇز قۇيغاندەك ئېچىشاتتى. ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، ئارسلان ئورنىدىن تۇرۇپ مېھمانخانا ئۆيگە چىقىپ كەتتى. پەرىزىمچە، ئۇ تاڭ ئاتقۇچە كىرپىك قاقماي تاماكا چېكىپ چىقتى. مەنمۇ كۆزۈمنى مىت قىلىپ يۇمماستىن ئاپپاق تاڭنى كۈتۈۋالدىم...

كۈنلەر شۇ تەرىقىدە ئۆتمەكتە، ۋاقىتنىڭ ئۆزىرىشىغا ئەگىشىپ ئارىمىزدىكى بۇ دەز پۈتۈشنىڭ ئورنىغا بارغانسېرى كېڭىيىپ بارماقتا ئىدى. بۇ ئىشلارنى ئۇنتۇپ كېتەي دېگەنسېرى ئۇ خۇددى بىر ئالۋاستىدەك ماڭا مەھكەم چاپلىشىۋېلىپ قويۇۋەتكەلى ئۇنمايۋاتاتتى. بەزىدە «بۇنداق ئۆتكۈچە ئاجرىشىپلا كېتەي» دېگەن نىيەتكە كېلەتتىم، ئەمما ئارسلاننىڭ يېلىنىشلىرى، قىز-لىرىنىڭ كۆز ياشلىرى ئالدىدا يەنە ئىرادەم سۇناتتى. «ئاجرەشالمىغاندىكىن ياخشى ئۆتەي، تۇرمۇشىمىزنى بۇرۇنقى هالىتىگە ئەكېلەي، بېشىغا بۇنداق كۈن كەلگەن ئايال يالغۇز مەنلا ئەمەس-قۇ؟ باشقىلارمۇ كۈلۈپ يۇرگىنى بىلەن ئىچىدە نېمە دەردلىرى بارلىقىنى كىم بىلىدۇ؟» دەپ ئۆز ـ ئۆزۈمگە تالاي نەسىھەتلەرنى قىلاتتىم. ھەر كۈنى ئىشكىتىن كىرگۈچە «بۇگۈن ئارسلان بىلەن ئۇرۇشمايمەن، ئىللىق چىراي مۇئامىلە قىلىمەن» دەپ كىرەتتىم ـ يۇ، ئىختىيارىمدىن سىرت بىر كۈچىنىڭ تۇرتكىسىدە بىرەر ئىشقا باھانە قىلىپ يەنە تەرگەشكە، يىغلاشقا باشلايتتىم. تاماق يې-مەي، باتناپ، خۇيلىنىپ، ئۇنىمۇ، بالىلارنىمۇ، ئۆزۈمنىمۇ ئازابلايتتىم. بىر كۈنى كەچتە ئارسلان تۇيۇقسىزلا:

ـــ ئاجرىشىپ كېتەيلى، ماڭا ھېچنېمىمۇ كېرەك ئەمەس، كىيىملىرىمنى ئېلىپلا چىقىپ كەتسەم بولدى، بالىلارنىڭ تۇر-مۇش پۇلىنى بېرىپ تۇرىمەن، ـــ دېدى تۇلۇمدىن توقماق چىق-قاندەكلا. بۇ گەپنى ئاڭلاپ داڭ قاتقىنىمچە تۇرۇپلا قالدىم. مېڭىمگە بىرنەرسە زەرب بىلەن تەگكەندەك كۆز ئالدىم قاراڭغۇلاش-تى. بۇ گەپنى ئۆزۈم ھەمىشە دېگىنىم بىلەن ئارسلانىنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلاشنى زادىلا كۈتمىگەنىدىم. بىردىنلا يۈرىكىمدىن چىققان بىر پارچە غەزەپ يالقۇنى مېڭىمگە قاراپ ئۆرلەشكە باشلىدى. تە-بىئىتىمگە يات بىر خىل تەتۈرلۈك، بىشەملىك بىلەن ۋارقىراشقا باشلىدىم:

ـــ مەن ئاجراشمايمەن، نېمىدەپ ئاجراشقۇدەكمەن؟ مال ئى-گىسىدىن ئوغرى كۈچلۈك دەپ، قىلغۇلۇقنىڭ ھەممىسىنى ئۆ-زىگىز قىلىپ، يەنە تېخى ئاجرىشىمەن دەپ ئاۋۇال دۇمباق چې-لىپ چىقماقچىمىا؟ ئۆينىڭ، ئىككى بالىنىڭ ھەممە غېمىنى ماڭا يالغۇز تاشلاپ بېرىپ، ئۆزىگىز ئويۇنىگىزنى ئويناپ يۈرمەكچىمىا؟ نەدە شۇنداق ئاسان ئىش بار ئىكەن؟ نېمىدەپ سىز خاتالىق ئۆتۈ-كۈزسىگىز مەن بەدەل تۆلىگۈدەكمەن.

ـــ ئەمىسە قانداق قىلىمەن؟ ـــ شۇ ئىش يۈز بەرگەندىن بېرى ئارسلان تۇنجى قېتىم ماڭا قاتتىق ۋارقىراۋاتاتتى، ـــ ھەممە ئەھۋالنى چۈشەندۈردۈم، سىزگە يالۋۇرۇپ دېمىگەن گېپىم قال-مىدى، بارلىق تىرىشچانلىقىم بىلەن گۈناھىمنى يۇيايي دېدىم، سىز ئۇنىمىدىگىز. يا سىزنىڭ، يا بالىلارنىڭ ئالدىدا بىر تە-يىنلىق يۈزۈم قالمىدى، ئەمدى بۇ ئۆيدىن كېتەي دېمەي نېمە دەيمەن؟...

ئۇ سۆزلەۋاتاتتى، مەن بولسام ھاڭ ـ تاڭ بولغىنىمچە خۇددى ئۇنى بۇگۈنلا كۆرۈۋاتقاندەك ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ قېتىپلا قالغا-نىدىم. راستلا شۇنداق بولدىمۇ ياكى ماڭا شۇنداق بىلىنىدىمۇ، ئەيتاۋۇر ئۇنىڭ ئاۋازلىرى تىترەپ، كۆزلىرىدە ياش لىغىرلاپ قالغاندەك بىلىندى. شۇ قاباھەتلىك شەنبىدىن بېرى تۇنجى قې-

تىم ئۇنىڭ چىرايىغا سەپسېلىپ قارىدىم، ئۇ ئوبدانلا يادىغان، چىرايلىرى قارىداپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشقانىدى.

ئارسلان مېنىڭ جاۋابىمنى كۈتۈپ ئولتۇراتتى. بىلىمەن، ئۇ ئاللىقاچان بىر قارارغا كېلىپ بولدى، ئۇ ھازىر مېنىڭ «ھە» ياكى «ياق» دېگەن بىرلا ئېغىز سۆزۈمنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ. مەن «ماقۇل» دېسەم ئەتىلا بۇ ئۆيدىن چىقىپ كېتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بارلىق ئۆچ ـ ئاداۋەت، ئازاب ـ ئوقۇبەت، كۆز يېشى ۋە نادامەتلەر بىراقلا ئاخىرلىشامدۇ؟ كۆڭلۈم ئارامغا چۈشۈپ، ئىككى قىزىم بىلەن بىللە ئىلگىرىكىدەكلا خاتىرجەم، خۇشال ـ خۇرام ياشاپ ئۆتەلەمدىمەن؟ بۇ ئەلۋەتتە مۈمكىن ئەمەس، ھېچبولمىغاندا خۇشال ـ خۇرام ئۆتەلىشىم مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى يۈرەك يارىسى، يەنە كېلىپ ئۆزۈڭ بارلىقىنى ئاتىغان، پۈتۈن قەلبىڭ، جىسمىڭ بىلەن سۆيگەن، ئۆمرۈمدە ماڭا ھېچ زەرەر يەتمەيدۇ، دەپ ئىشەنگەن ئادىمىڭ قالدۇرۇپ كەتكەن بۇنداق يارا ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ تېخىمۇ شەلۋەرەپ يوغىنايسا يوغىنايدۇكى، كىچىكلىمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىككى قىزىمنىڭ قاراپ تۇرۇپ تىرىك يېتىمگە ئايلىنىشىمۇ ماڭا يېڭى ئازابلارنى ئېلىپ كەلمەي قالمايدۇ. «ناۋادا ئاجراشمايمەن دېسەمچۇ؟ تۇرمۇشىمىزنى ئەسلىدىكىدەك داۋاملاشتۇرۇپ كېتەلەمدۇق؟ سۇنغان چىنىنى قاداپ ئەسلىدىكى ھالىغا كەلتۈرەلەمدۇق؟» مەن ئەنە شۇنداق زىددىيەتلىك خىياللار ئىلكىدە گاڭگىراپ، ئۇنىڭغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىمنى بىلمىدىم. ئاخىر:

ـــ بۇ ئىشتا قارار قىلىش ھوقۇقى سىزدە ئەمەس، مېنىڭدە بولۇشى كېرەكقۇ دەيمەن؟ مەن ئوبدانراق ئويلىنىپ بىر قارارغا كەلگەندىن كېيىن ئاندىن جاۋاب بېرەي، ـــ دېدىم ـ دە، ئورنۇمدىن تۇرۇپ تازىلىق ئۆيگە كىرىپ كەتتىم.

چۆچەكلەردىكى ئۇچ ئاچا يول ئېغىزىدا قايسىسىغا مېڭىشنى بىلمەي تۇرغان يولۇچىدەك گاڭگىراپ يۇرۇۋاتقىنىمغا ئۇچ

كۇن بولدى. ماڭا كۆز ئالدىمدىكى بۇ يوللارنىڭ ھەممىسىلا بارسا كەلمەس يوللاردەك تۇيۇلۇپ كېتىۋاتاتتى. شۇ تاپتا بىر-رەرسىنىڭ مەسلىھەتىگە، يول كۆرسىتىشىگە شۇنداق موھتاج ئىدىم. ئەمما، كىمدىن مەسلىھەت ئالىمەن؟ بۇنداق ئىشنى نە ئاتا ـ ئانىغا، نە دوستلارغا دېگىلى بولاتتىمۇ؟ ئاجرىشىپ كەتكەن ھالەتتىمۇ، بۇ ئىشلارنى خەلقئالەمگە يېيىپ سازايى قىلسام ماڭا نېمە پايدىسى؟ ئۇ دېگەن بەربىر قىزلىرىمنىڭ دادىسى. ئۇيان ئويلاپ ـ بۇيان ئويلاپ بۇ دەرد ـ ئەلەمدىن قانداق قۇتۇلۇشنى، نېمە قىلىشنى زادىلا بىلەلمىدىم. ئاخىر ئىشتىن چۈشۈش ئالدىدا دوستۇم رەناغا «ئۆيۈڭگە بارىمەن» دەپ تېلېفون قىلىۋەتتىم. ئازراق مېۋە ـ چېۋە، تاتلىق ـ تۇ-رۇملاردىن ئېلىپ رەنانىڭ ئۆيىگە كەلسەم، رەنا ئىشكىنى يوغان ئېچىپ قويغانىكەن. ئۆيىگىچىدىن پەس ئاۋازدا قويۇلغان بېت-خوۋېننىڭ «تەقدىر» سىمفونىيەسى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئىشك ئالدىدا مۇزىكىدىن ئاڭلاپ بىردەم تۇرۇپ قالدىم. بۇ مۇزىكىنى ھەر قېتىم ئاڭلىغىنىمدا ئالىي مەكتەپ ھاياتىمىز، رەنانىڭ كەچلىك مۇزاكىرىدىن كىرىپلا ئۇستۇنكى قەۋەتتىكى كارىۋد-تىغا چىقىۋېلىپ، كىچىككىنە ئۇنئالغۇدا «تەقدىر»نى قويۇپ كۆزلىرىنى يۇمغىنىچە خىيال سۈرۈپ يېتىشلىرى كۆز ئال-دىمغا كېلەتتى. ئوچۇق تۇرغان ئىشكىنى بوش چەكتىم، ھېچكىم چىقمىغاندىن كېيىن ئۆيگە كىردىم. مېھمانخانىدىكى شىرە ئۇستىگە ھەر خىل مېۋە ۋە تاتلىق ـ تۇرۇملار تىزىلغان بولۇپ، رەنا ئۆزى كۆرۈنمەيتتى. ئايىغىمنى سېلىپ قولۇمدە-كى نەرسىلەرنى قويۇپ ئاشخانىغا قاراپ ۋارقىرىدىم:

ـــ ھەي، ئۆيۈڭگە ئوغرى كىردى!

ـــ قېنى ئۇ قاپ يۈرەك ئوغرى، مەن بىر كۆرەيچۇ! ـــ ئاشخانىدىن رەنا ئەمەس، تۇرپاندا خىزمەت قىلىۋاتقان دوستى-مىز دىلدار چىقتى، قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتۇق.

ـــ قاچان كەلدىڭ، تېلېفون قىلىپمۇ قويماي...

ـــ ئابايا كەلدىم، شۇڭا بىراقلا ھەيران قالسۇن، دەپ تېلېـ
فون قىلمىغان.
ـــ نىگارنىمۇ ئېلىپ كەلگەنسەن؟
گېپىمگە دىلدار ئەمەس، ئاشخانىدىن چىققان رەنا جاۋاب
بەردى:
ـــ نىگارنى ئالماي چىقىپتۇ، شۇڭا بۇگۈن ئۇچمىز يالغۇز
ئولتۇرۇپ ئۆتمۇشنى بىر ئەسلەيلى دەپ بەرنانىمۇ چوڭ ئانـ
سىنىڭ ئۆيىگە ماڭدۇرۇۋەتتىم. قانداق، قونۇپ قالارسەن؟
ئارسلان بىرەر كېچە يالغۇز يېتىپ تۇرسا قارا بېسىپ قالماس؟ ـــ
ئۇچمىز كۈلۈشتۇق. تاماقلارنى يەپ بولغاندىن كېيىن رەنا
بىرنەچچە خىل سوغۇق، ئىسسىق قورۇمىنى ئاچىقىپ شىرەگە
تىزدى.
ـــ نېمە ئاۋارە بولۇپ بۇ قورۇمىلارنى تەييارلاپ كەتتىڭ
خۇددى ھاراق ئىچىدىغاندەك، ـــ دېدۇق دىلدار ئىككىمىز تەڭلا.
ـــ بۇگۈن ئىچىپ قويارمىز، ئۇچ دوست ئاران جەم بولـ
غاندا... ـــ دېدى رەنا. بۇ گەپ بىلەن ئۇچمىز تەڭلا كۈلۈشۈپ
كەتتۇق. راست، ئادەتتە ھېچقايسىمىز ھاراق ئىچمەيتتۇق، ئايدا ـ
يىلدا مۇشۇنداق جەم بولۇپ قالغىنىمىزدا، بولۇپمۇ دىلدار كەلـ
گەنلەردە ئۇچمىز ئايرىم ئولتۇرۇپ مېۋە شەربىتى ئىچكەچ
مۇڭدىشاتتۇق. رەنا كۈلگىنىچە بېرىپ ئىشكاپنىڭ ئىچىدىن تۆت
چاسىراق كەلگەن، قىزغۇچ بوتۇلكىسى ئىنتايىن نەپىس كۆرۈـ
نىدىغان بىر بوتۇلكا ھاراقنى ئەكېلىپ ئۈستەلگە قويدى.
ـــ ھەي، نېمە بۇ؟ بىزگە ھاراق قۇيۇپ بەرمەيدىغانسەن؟ ـــ
دىلدار بوتۇلكىنى ئىتتىك قولىغا ئېلىپ بوتۇلكا ئىچىدىكى
سۈپسۈزۈك سۇيۇقلۇققا ھەيرانلىق بىلەن قارىغاچ رەنادىن
سورىدى.
ـــ ۋاي، ئەنسىرىمىگىنە! سەھرالىق دېگەنغۇ زادى مۇشۇنداق
مەتۇ بولىدۇ، ـــ دېدى ئۇ ماڭا قاراپ شوخلۇق بىلەن كۆزىنى
قىسىپ قويۇپ، ـــ قارىسام، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى بىزنىڭ ئا ـ

ياللارنىڭ ئاغزىدا «جۇندۇ» دەمدۇ، «مېغىز ھارىقى» دەمدۇ، ئەيتاۋۇر چەتنىڭ ھارىقىنىڭلا گېپى، بۇگۈن ئىككىڭلار مەسلىھەتلىشۇالغاندەكلا تەڭلا تېلېفون قىلدىڭلار، ئۆزۈمنىڭمۇ پىغانىم ئۆرلەپ تۇراتتى، شۇڭا بىزمۇ بىر تېتىپ باقايلى دەپ بۇنى ئەكەلدىم، ئىككىڭ بىزگە ئاق ھاراق ئىچۈرمەكچىمىكىن دەپ قورقۇپ كېتىشمە، بۇنى ئاپېلسىنەكلا پۈرايدۇ دەيدۇ، تېخى قىممەت ھاراق ئىكەن جۇمۇ بۇ! مېھمان قىلغىنىمغا خۇش بولۇپ ئەچىش...

رەنا ئىشكاپتىن پارقىراپ تۇرغان خىرۇستال رومكىدىن ئۇچنى ئېلىپ، سۇدەك سۇپسۇزۇك تۇرغان ھاراقتىن يېرىمىغچە قۇيۇپ ھەربىرىمىزنىڭ ئالدىغا بىردىن قويدى. ئۇچىمىز ھاراقلىق قاراپ جىممىدە ئولتۇرۇپ قالدۇق. رەنا «شاققىدە» ئورنىدىن تۇرۇپ:

— سەل رومانتىكراق ئولتۇرايلى، ماۋۇ قىزىل رەڭلىك چىراغنى يورۇتۇپ قويۇپ قالغىنىنى ئۆچۈرۈۋېتەي، قايسى مۇزىكىنى قويايي؟ — دېدى بىزگە قاراپ.

— تەقدىرنى! — دېدۇق دىلدار ئىككىمىز تەڭلا. مۇزىكا لەرزان ئاۋازدا باشلىنىپ ئۆينىڭ بۇلۇڭ ـ بۇلۇڭلىرىغا يېيىلدى.

— ئۇھ، تەقدىر، ئەينى چاغدا قانداق قىزلار ئىدۇق ـ ھە؟ ئوقۇش پۈتكۈزگىنىمىزگە مانا يىگىرمە يىل بوپتۇ، تەقدىرىمىز قانداق بولۇپ كەتكەن! — ئۇھسىندى دىلدار. ئۇنىڭ چوڭ قارا كۆزلىرىدە ھەسرەت كۆلەڭگىلىرى ئەلەڭلەشكە باشلىدى.

— بولدى، بولدى، بۇگۈن ھەسرەت چېكىدىغان كۈن ئەمەس، خۇشال ئولتۇرايلى. قېنى جەم بولغىنىمىز ئۈچۈن كۆتۈرەيلى! — رەنا رومكىنى قولىغا ئېلىپ بىزگە تەڭلىدى. خىرۇستال رومكىلار بىر ـ بىرىگە تېگىپ خېلىغىچە جىرىڭشىپ توختىدى. ئۇچىمىز ھاراقنى ئاغزىمىزغا ئېلىپ بىر يۇتۇمدىن ئوتلاپ «ۋاي!» دەپلا توختىدۇق. رومكا ئېغزىغا يېقىن كەلگەندە شۇنداق تاتلىق ئاپېلسىن پۇرىغان بىلەن گالدىن ئۆتۈشى بىلەنلا خۇددى

ئېرىتىلگەن تۆمۈرنى قۇيۇۋەتكەندەك، ئادەمنىڭ ئىچ - باغرىنى ئۆرتىۋېتەتتى.

— ۋاي، نېمە بۇ؟ — دىلدار چىرايلىرىنى پۈرۈشتۇرۇپ رومكىنى شىرەگە قويدى، — چەتنىڭ ھاربقى دەيدۇ تېخى، ئوغا - زەھەرغۇ بۇ؟

— مېنىڭ ھازىر ئوغا - زەھەر بولسىمۇ ئىچكۈم كېلىپلا تۇرىدۇ، — دېدى رەنا بىر خىل مىسكىنلىك بىلەن.

— يالقۇننى سېغىنىپسەن - دە؟ ئۇنچىلىك بولۇپ كەتمە، كېلىپ كەتكىلى تېخى ئىككى يىل بولدىغۇ! مەنمۇ شۇنچە يىلدىن بېرى ئۆلۈپ قالماي ياشاۋاتامدىمەن... — كۈلدى دىلدار. مەن گەپ قىلماي ئىككىسىنىڭ ئاغزىغا قاراپ ئولتۇراتتىم.

— ماۋۇ بەختلىك خېنىمغۇ بۇنداق گەپلەرنىڭ مەنىسىنىمۇ چۈشەنمەيدۇ، كۆڭلى خاتىرجەم، ھەممە ئىشى جايىدا... — رەنا كۈلۈپ ماڭا چاقچاق قىلدى. مەن ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ، لام - جىم دېمەستىن رومكىنى قولۇمغا ئېلىپ بىراقلا كۆتۈرۈپ ئىچۋەتتىم. يۈرەك - باغرىم ۋاژىلداپ كۆيۈپ، كۆزلىرىمدىن ياش چىقىپ كەتتى.

— قۇيە! — دېدىم رەناغا رومكىنى تەڭلەپ.

— نېمە بولدۇڭ؟ ئاز - ئازدىن ئىچىدىغان نېمە بۇ! مەست بولۇپ قالسەن... — رەنا ھاراق بوتۇلكىسىنى قولىغا ئېلىپ دېلىغۇللۇق بىلەن كۆزۈمگە قارىدى.

— قۇيە، مەست بولمىز دەپ ئىچۋاتقاندىمىز؟

رەنا بايىقىدىن ئازراق قىلىپ يەنە بىرنى قۇيدى، بۇ قېتىم ھاراق ئالدىنقى قېتىمقىدەك ئۇنداق ئاچچىق تۇيۇلمىدى، ئەمما پۇت - قولۇم بوشاپ، بېشىم قېيىشقا باشلىدى.

— يالقۇندىن تېلېفون كېلىپ تۇرۇۋاتىدىغاندۇ؟ — سورىدى دىلدار.

— ھەئە، تۇنۇگۈن كۆرۈشكەن.

— بۇ يىل قايتىپ كېلەر؟

ـــ بىلمىدىم جۇمۇ! بىر قارىسام كېلىدىغاندەك، بىر قارىسام ئۇ يەردە يەنە بىر ـ ئىككى يىل تۇرغۇسى باردەك.

ـــ نېمە قىلغىنىدۇ ئۇنىڭ؟ ھېلىمۇ نەچچە يىل ئايرىلىپ تۇرۇپ كەتتىڭلار، ئۆمرۈڭلارنىڭ ئەڭ ئېسىل چاغلىرى شۇنداق ئۆتۈپ كەتتى، چەت ئەلدە ئوقۇدۇم، پۇل تاپتىم دېگەن بىلەن ئۆتۈپ كەتكەن ياشلىقنى قايتۇرۇپ كەلگىلى بولامتى؟

ـــ ۋاي! ياشلىقنى قايتۇرۇۋالغىلى بولمايدىغىنىنى سەنمۇ بىلىدىكەنسەن ـ ھە؟ ئەمىسە ئۆزۈڭ نېمىدەپ ياشلىقىڭنى بىكار ئۆتكۈزۈۋېتىسەن؟ قاچانغىچە قۇرۇق خىيالنىڭ ئەسىرى بولۇپ ياشايسەن؟ ـــ رەنا بىردىنلا گەپنى بۇراپ دىلدارغا ھۇجۇمغا ئۆتتى. بۇ بىر كونا تېما بولۇپ، دىلدارنى كۆرسەكلا شۇ نەسىھەتنى قىلاتتۇق.

ـــ مېنىڭ ئىشىم باشقا، مەن مۇشۇنداق يالغۇز ئۆتۈشنى تالىلىغان... ـــ دىلدارنىڭ يوغان قارا كۆزلىرى يەنە مۇڭلاندى.

ـــ سېنىڭ ئىشىڭ قانداقسىغا باشقا بولىدىكەن؟ يا سەن باشقىلارغا ئوخشىمايدىغان ئالاھىدە ئايالمىدىڭ؟ بۇنداق قىلىشىڭنى بىلگەن بولساق، ئەينى ۋاقىتتا ئەسقەردىن ئاجرىشىشىڭنى تو-سارىكەنمىز. ئەمدى بولسىمۇ يېشىڭنىڭ، چىرايىڭنىڭ مۇشۇنچىلىك ۋاقتىدا ئاستا بىرەرسىنى تېپىۋال...

دىلدار ھاراقنى ئاغزىغا ئاپىرىپ بولۇپ تۇيۇقسىز كۈلۈپ كېتىپ رومكىنى شىرەگە قويدى:

ـــ «بىرەرسىنى تېپىۋال» دېسەڭلار بىر ئىش ئېسىمگە كېلىپ قالدى، ئالدىنقى ھەپتە ئىشتىن يېنىپ كېتىۋاتسام، بىر ماشىنا يېنىمغا كېلىپ ئۆزىچىلا سىگنال بېرىپ كەتتى، «كىمدۇ بۇ؟» دەپ ئۆرۈلۈپ قاراپتىمەن، كىم ئىكەن دېمەمسىلەر، ئەسقەر ئاپپاق بىر ماشىنىنى ھەيدەپتۇ، يېنىدا ياشلا بىر قىز، مېنى كۆرسۇن دەپ قەستەن سىگنال بەرگەنكەن، مېنى «ئاچچىقتىن ئۆرتىنىپ كېتىدۇ» دېدى بولغاي، «ئەينى چاغدا ھېچكىمنىڭ بىر يۈز قېرىق كۈنادرات مېتىر ئۆيى يوق چاغدا شۇ ئۆيلەرگە، شۇنـ

چه يىل يىغقان ئۆي بىساتلىرىمغا ئىچىم ئېچىشماي، ئالدى ـ ئارقامغا قارىماي ئۆيۈڭدىن چىقىپ كەتكەن ئادەم ئەمدى ئاشۇ ماشىناڭ بىلەن يېنىڭدىكى بىچارە نادان قىزغا قاراپ چىدىماي قالارمەنمۇ» دەپ شۇنداق كۆلگۈم كېلىپ كەتتى. بەش قەدەم نېرىغا بېرىپ تازا قاقاھلاپ كۈلۈپتىمەن...

ــ بىرەرسىنى تېپىۋال دەيمىز، تاپقىنىڭنىڭ نېمە پايدىسى؟ يەنە شۇنىڭ دەردىنى تارتىدىغان گەپ، «ئېشىكى يوق موللامنىڭ قۇلىقى تىنچ» دەپ، بىر ھېسابتا ھازىر سېنىڭ كۈنۈڭ ھەممىدىن ياخشى، ــ دېدىم دىلدارغا قاراپ ۋە رومكىدىكى ھاراقنى قولۇمغا ئالدىم. كۆيدۈرگۈچ سۈيۈقلۇق ئاشقازىنىمدىن ئۆتۈپ پۈتۈن بەدىنىمگە تارقالدى. بېشىم گويا تۇمان ئىچىدە قالغاندەك گاراڭ ئىدى، كۆز ئالدىمدا چاچلىرىنى ئاقۇچ سېرىققا بويىۋالغان ئورۇق بىر قىز ماڭا قاراپ مەسخىرىلىك ھىجايىماقتا ئىدى. بىر ـ دىنلا ئۆپكەم ئۆرلەپ يىغلىغۇم كەلدى، بېشىمنى شىرەگە قويۇۋېلىپ بىر قولۇمدا رومكىنى رەنانغا تەڭلىدىم ۋە:

ــ قۇيە ھارىقىڭنى، ــ دېدىم. رەنا «نېمە بوپتۇ بۇنىڭغا» دېگەندەك ماڭا تازا سىنچىلاپ قارىۋەتكەندىن كېيىن:

ــ بولدى قىل، دىلدار ئىككىمىز ئارسلانغا جاۋاب بېرەلمەي قالمايلى يەنە! ــ دەپ رومكىنى قولۇمدىن ئېلىپ بىر چەتكىرەك سۇرۇپ قويدى. ئارسلانىنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاش بىلەن بىردىنلا جۇدۇنۇم ئۆرلىدى:

ــ ئىككىڭ مېنىڭ دوستۇم بولساڭ بۇگۈن بۇ يەردە ئارسلان دېگەن ئىسمىنى تىلغا ئېلىشما! ئارسلان دېگەننى بىردەم بولسىمۇ كۆزۈم كۆرمىسۇن، دەپ بۇ يەردە ئولتۇرۇۋاتىمەن، بىلىشىڭمۇ؟ ــ گېپىمنىڭ ئاخىرى يىغىغا ئايلىنىپ كەتتى. باشتا ھېقىقداپ، كېيىن ئۇن سېلىپ يىغلاشقا باشلىدىم. رەنا بىلەن دىلدار نېمە قىلىشىنى بىلمەي قاراپلا قېلىشتى.

ــ بوپتۇ، بىردەم يىغلاپ ئىچىڭنى بوشىتىۋال، ــ دېدى رەنا ئالدىمدىكى چاينى يېڭىلاپ قىزىق قۇيۇپ تۇرۇپ، ــ ئۇرۇشۇپ

قاپسەن ـ دە، هېچقىسى يوق، بىر ئۆي دېگەندە ئۇنداق ـ بۇنداق ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ، سەن تاۋى نازۇكنى ئارسلان باشتىلا بەك «ۋاي» دەپ ئۆگىتىۋەتكەچكە مۇشۇنداق خاپىلىق كۆتۈرەلمەيسەن، بىزدەك جىق ئىسسىق ـ سوغۇقنى باشتىن كەچۈرمىدىك ـ دە، سەن. ئېسىگىدە بولسۇن، يېشىمىز چوڭايغانسېرى ئەرلەر يېڭى توي قىلغان چاغدىكىدەك بىزگە يېقىنلىمايدۇ، بىز ئۇلارغا يېقىنلىپ، شۇلارنىڭ كۆزىگە قاراپ ئۆتمىسەك بولمايدۇ. مۇشۇ نۇقتىنى چۈشىنىۋالساڭ بەزى ئىشلارنى ئانچە بەك ئېغىر ئېلىپمۇ كەتمەيدىغان بولسەن.

ـــ مەن تاۋى نازۇك ئەمەس، مېنىڭ دەردىمنى سىلەر بىلمەيسىلەر... ـــ مەن يەنە يىغلاشقا باشلىدىم، شۇ تاپتا ئۇلار «نېمە بولدۇڭ؟» دەپ بىرلا ئېغىز سوئال سورىغان بولسا هەممىنى دەۋەتكەن بولاتتىم، بىراق ئىككىسى ئۇنداق سوردىماستىن، مېنى كىچىك بالىنى بەزلىگەندەك بەزلەشكە باشلىدى:

ـــ بولدى، بولدى، يىغلاۋەرمە، دەردىم بار دەپ كەتكىنىنى بۇنىڭ. سەن تېخى دەرد دېگەننىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيسەن، بىزگە قاراپ باقە، يالغۇز جېنىمىزغا بىردىن بالىنى بېقىپ، ئۆيىنىڭ، تالانىڭ هەممە غېمىنى ئۆزىمىز قىلىپ، يەنە غىڭ قىلماي ئۆتۈۋاتىمىزغۇ؟ دىلدارغۇ ئاجرىشىپ كەتتى، مەن ئاجراشمىغىنىم بىلەن يالغۇز ئاياللىدىن نېمە پەرقىم بار؟ ـــ رەنانىڭ كۆزلىرىدە بىردىنلا ياش لىغىرلاشقا باشلىدى. بايدىن بېرى بىر نۇقتىغا تىكىلىپ جىممىدە ئولتۇرغان دىلدار نىڭمۇ كۆزلىرىدىن ياش ئەگىدى.

ـــ بىز هەممىمىز ئەخمەق، ـــ دېدى ئۇ كۆزلىرىدىكى ياشلىرىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ، ـــ ئەخمەق بولمىساق پۈتۈن ئۆمرىمىزدە مۇهەببەت دەپ بەدەل تۆلەپ ئۆتمەيتتۇق، ئەرلەر ئۇچۇن مۇهەببەت دېگەن نېمىدى؟ هېچنېمە!

ـــ توغرا، ئەرلەر ئۇچۇن مۇهەببەت دېگەن هېچنېمىگە

ئەرزىمەيدىغان نەرسە ئىكەنغۇ؟ ئۇلار بىر دەملىك كۆڭۈل خۇ-شى ئۇچۇن ھەممىنى ئۇنتۇيدىكەنغۇ؟ شۇڭا، مەن ئاجرىشىمەن دەۋاتىمەن ھەرقايسىڭغا...

شۇ گەپنى قىلىۋاتقىنىمدا توساتتىن ئىچ - باغرىمدىن بىر نەرسە سىرتقا قاراپ شىددەت بىلەن ئۆرلەشكە باشلىدى، ئور-نۇمدىن تۇرۇپ تازىلىق ئۆيىگە ئاران ئۇلگۇردۇم... تازىلىق ئۆ-يىدىن رەنا بىلەن دىلدارنىڭ يۆلەپ ئاچىققىنى، ئىككىسىنىڭ «مەن مۇشۇ يەردە قونۇپ قالىمەن» دېگىنىمگە قويماي سومكا-نى كۆتۈرۈپ پەسكە يۆلەپ چۈشكىنىنى غۇۋا سېزىپ تۇرىمەن. بېشىم قېيىپ ھازىرلا ياندۇرىدىغاندەك كۆڭلۈم داۋالغۇپ تۇرد-ۇ، پۇتلىرىم ھاۋادا لەيلەۋاتقاندەك ئىختىيارىمغا بويسۇنمايدۇ، بىراق رەنا بىلەن دىلدار ئىككى قولتۇقۇمدىن چىڭىدە تۇ-تۇۋالغاچقا، تۇز دەسسەپ مېڭىۋاتىمەن. بىر ماشىنىغا چىقتۇق. دىلدارنىڭ: «ساڭا نېمە بولغىنىنى كېيىن دېيىشەرمىز، ئەمما قانداقلا بولمىسۇن، ‹ئاجرىشىمەن› دېگەن گەپنى قىلغۇچى بولما. مانا مەنمۇ ئاجرىشىپ باقتىمغۇ؟ يالغۇز ياشاشمۇ ئونچە ئاسان ئىش ئەمەس... سىلەرگە چاندۇرمىغىنىم بىلەن بەزىدە ‹ھاراقكەش بولسىمۇ، پىخسىق بولسىمۇ، ئادەمنىڭ كۆڭلىگە ياقىدىغان ھېچ يېرى يوق مۆڭ بولسىمۇ، شۇنىڭ بىلەن ئاجراشمىغان بولساممۇ بوپتىكەن› دەپمۇ قالىمەن. كونىلار ‹ئېيىق بولسىمۇ ئېرىڭ بولسۇن› دەپ توغرا ئېيتىپتىكەن، بۇنى ئاجرىشىپ بېشىڭغا نۇرغۇن ئىشلار كەلگەندىن كېيىن ئاندىن ھېس قىلىدىكەنسەن. ئاددىيسى، ئەڭ يېقىن دوستلا-رىڭمۇ ئېرىنى سەندىن قىزغانغاندەك قىلىقلارنى قىلىدىكەن... قىزىم نىگارنىڭ ئالدىدا ئۆزۇمنى گۇناھكاردەكلا سېزىمەن...» دېگەنلىرى خۇددى يەرنىڭ ئاستىدىن كېلىۋاتقان ئاۋازدەك قۇ-لىقىمغا كىرىپ تۇرىدۇ. بىر چاغدا ماشىنا توختىدى. ئىككىسى مېنى يۆلەپ ماشىنىدىن چۈشۈرگەندىن كېيىن ئىشىك قوڭ-غۇرىقىنى بېسىۋەتتى، ئاندىن: «ماڭ ئەمدى، ئۆيۈڭگە كىرىپ

ئاستا يېتىۋال» دېدى. ئۇلارغا نېمە دېگىنىم ئېسىمدە يوق، پەلەمپەيلەردىن لەيلەۋاتقاندەك مېڭىپ ئۆرلەۋاتىمەن، ئىشىك ئالدىغا كەلسەم ئىشىك ئېچىقلىق ئىكەن، كىرىپ ئايىغىمنى سېلىپ ئۆدۈل ياتاق ئۆيگە قاراپ ماڭدىم، خىيالىمدا: «تۇپتۇز ماڭدىم، مېھمانخانىدا ماڭا قاراپ تۇرغان ئارسلان مېنىڭ ئوڭ-غۇل - دوڭغۇل دەسسىگىنىمنى بىلمىدى» دەيمەن. ياتاق ئۆيگە ئارانلا كىرىپ سومكامنى تومپۇچكىنىڭ ئۈستىگە تاشلىدىم، چاپىنىمنى يەشمەكچى بولۇپ قولۇمنى كۆتۈرۈپ ھەرقانچە قىلىپمۇ يېشەلمەي، كارىۋاتقا «گۇپ»لا چۈشتۈم. بىرىنىڭ يېنىمغا كېلىپ بېشىمدا بىرھازا قاراپ تۇرغىنىنى، ئاندىن كىيىملىرىمنى سالدۇرۇپ، بېشىمغا ياستۇق قويۇپ، يوتقىنىمنى يېپىپ قويغىنىنى خۇددى چۈشۈمدىكىدەك غۇۋا ھېس قىلدىم، شۇنىڭدىن كېيىنلا ھېچنېمىنى بىلمەي ئۇخلاپ كېتىپتىمەن.

ئەتىگەندە كۆزۈمنى ئاچسام ۋاقىت خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغانىكەن، بېشىم قېيىپ تۇراتتى، ئەمما مۇشۇ نەچچە ئايدىن بېرى تۇنجى قېتىم ھېچنېمىنى خىيال قىلمايلا قىينىپ ئۇخلىغاچقىمۇ ياكى ئاخشام دوستلىرىم بىلەن مۇڭدىشىپ ئىچىم خېلى بوشاپ قالغاچقىمۇ كەيپىم ياخشى ئىدى. ئورنۇمدىن تۇرۇپ لالە بىلەن لەيلىنىڭ ھۇجرىسىغا كىردىم، ئىككىسى كارىۋىتىدا تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى. لالە ئورۇقلاپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. لەيلى بولسا ئاجايىپ تاتلىق بىر كۇلۇمسىرەش بىلەن ياتاتتى. ئاستا ئېڭىشىپ ئۇنىڭ مەڭزىگە سۆيدۈم، چۈۋۈلغان چاچلىرىنى ئارقىغا بوش قايرىدىم. قىزلىرىمغا قاراپ يۈرىكىم ئېچىشىپ كەتتى، ئۆزۈمنى ئەيىبلىدىم: «مەنمۇ ئانىمۇ؟ قانچە ۋاقىتلار بولدى بۇ بالىلارغا ئۆز قولۇم بىلەن تاماق ئېتىپ بەرمىگىلى؟ چاچلىرىنى تاراپ ئۆرۈپ قويمىغىلى؟ مەن پەقەت ئۆزۈمنىڭ دەردىم بىلەنلا قاپتىمەن، بەكمۇ شەخسىيەتچى ئىكەنمەن. ئىسىت، بىچارە قىزلىرىم...» قىزلارنىڭ ھۇجرىسىدىن پۇتۇمنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ چىقىپ ئاشخانىغا كىردىم...

شۇنىڭدىن ئېتىبارەن تۇرمۇشىمىز قارىماققا سەل ئىزغا چۈشكەندەك بولدى. ئارسلانغا ئانچە چىراي ئېچىپ ئوچۇق - يوروق پاراڭلىشىپ كەتمىگىنىم بىلەن، جېدەل - ماجىرا قىلىشنى توختاتقانىدىم. بۇنىڭدىن ئۇمۇ بىرنېمىنى پەملىدى بولغاي، ھېلىقى كۈنى كەچتە قىلغان ئاجرىشىش توغرىسىدىكى سۆزنى قايتا تىلغا ئالمىدى. ئەمما، روھىمنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا بولۇڭاتقان نازۇك ئۆزگىرىشلەرنى، ھايات، تۇرمۇشقا بولغان قاراشلىرىمنىڭ ئاستا - ئاستا ئۆزگىرىپ بېرىۋاتقانلىقىنى، يۇرىكىمنى ئورىۋالغان نېپىز بىر قەۋەت مۇز نىڭ بارا - بارا قېلىنلاپ بېرىۋاتقانلىقىنى بىر ئۆزۈملا بىلەتتىم. ئىلگىرى ماڭا بۇ دۇنيادا ئۆيۈمدىن ئىللىق، كۆڭۈللۈك، مېھرىلىك جاي يوقتەك تۇيۇلاتتى، خىزمەتتىكى ھاردۇقلىرىم، ئىچ پۇشۇقلىرىمنى قىزلىرىمنىڭ تاتلىق كۈلكىلىرى، ئارسلاننىڭ يۇمۇرلۇق سۆزلىرى، ئۆزۈمگە تولىمۇ كۆڭۈللۈك بىلىنىدىغان ئۆي ئىشلىرى بىلەن ئۇنتۇيتتۇم. توختىماي ئۇنىڭ - بۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپ پاراڭلىشىپ، مۇڭدىشىپ يۈرىدىغان، بىر ئايدا تۆت - بەش يەردە چاي ئوينىپ ھارمايدىغان ئاياللارغا ھەيران بولۇپ قارايتتىم، «بۇلارنىڭ ئۆيىدە قىلىدىغان ئىشى، كاللىسىدا ئويلايدىغان باشقا ئوي - خىياللىرى يوقمىدۇ؟ خىزمەتتىكى بېسىمى شۇنچە يەڭگىلمىدۇ؟» دەپ ئويلايتتىم. رېستورانلاردا ئولتۇرۇپ ئەتراپىدىكىلەردىن ھېچ ھېيىقماستىن بەھۇزۇر رومكا سوقۇشتۇرۇۋاتقان، خۇددى ئىندىيانلاردەك غەيرىي ئاۋازدا چىرقىرىشىپ، ھەممە يېرىنى تەڭ لىغىرلىتىپ دىسكوغا چۈشۈپ، پۈتۈن رېستورانىنى بېشىغا كىيىشكەن تەڭ دېمەتلىك ئاياللارغا قاراپ ياقامنى چىشلەيتتىم، ئەپسۇسلۇق ئىلكىدە ھەرخىل خىياللارغا چۆمەتتىم. مانا ھازىر ھەر خىل سەۋەبلەر بىلەن ئۆزۈمۇ ئاشۇنداق سورۇنلارغا داخىل بولۇپ قېلىۋاتىمەن. «ھاراق ئادەمگە بارلىق دەرد - ئەلەملەرنى ئۇنتۇلدۇرىدۇ» دېگىنى راست ئوخشايدۇ.

دىسكوچۇ؟ مەيداندىكى ئەلەڭلەپ تۇرغان ئالىيېشىل چىراغلار - نىڭ يورۇقىدا بېشىنى توختىماي گىلدىڭلىتىپ، ساغرىسىنى تولغىشىپ يۇرگەنلەر سىرتتىن قارىغان ئادەمگە گويا ئەقلىدىن ئازغان بىر توپ ساراڭدەك كۆرۈنگىنى بىلەن، شۇ توپنىڭ ئىچىدىگە كىرىپ كۆزۈڭنى يۇمۇۋېلىپ باشقىلار بىلەن بىللە سەكرىگىلى تۇرساڭ، بۇ دۇنيانىڭ بارلىق غەم - قايغۇلىرى ئۇنتۇلۇپ كەتكەندەك تۇيغۇغا كېلىدىكەنسەن، يەنى ماھىيەتتە بۇمۇ بىر خىل ئۆزىنى ئۇنتۇش، ۋاقىتلىق بولسىمۇ رېئاللىقتىن ئۆزىنى قاچۇرۇش ئىكەن.

بۇگۈنمۇ ئىشتىن چۈشەي دەپ تۇرسام قوشنا ئىشخانىدىكى پەرىزە بىلەن دىلنۇر كىرىپ كېلىشتى. بۇلار ئەمدىلا ئوتتۇز ياشنىڭ قارىسىنى ئالغان ياش چوكانلار بولۇپ، مەن ئۇلارغا ھەدە يوللۇق بولساممۇ، زامانىنىڭ مودىسىنى ماڭا قارىغاندا كۆپرەك بىلگەچكە بەزى ئىشلاردا ماڭا مەسلىھەت بېرىپ تۇراتتى.

— زۇلھايات ھەدە، بۇگۈن جۈمە بولغاندىكىن نەچچىمىز يىغىلىپ بىرەر يەردە تاماق يېگەچ پاراڭلىشىپ ئولتۇرايلىمىكىن دەپ كىردۇق، بولامدۇ؟ — تولاراق مۇشۇنداق ئىشلارنى تەشكىللىگىلى ئامراق دىلنۇر باشتا ئېغىز ئاچتى.

— سىلەر شۇنداق مەسلىھەت قىلىشقان بولساڭلار بولمايدىغان نېمىسى بار؟ — كۇلدۇم مەن، — مۇشۇ كۇندە سىلەر بىلەن بىللە دېگۈدەك يۇرۇپ مەنمۇ ياشىرىپ كېتىۋاتىمەن، يەنە كىم بارىدۇ؟

— بوستان ھەدەم بىلەن ئايسۇلتانمۇ بار، بوستان ھەدەم باج-خانىغا كېتىپتىكەن، تېلېفون قىلساق، «بىرەر يەرنى مۇقىملاپ ماڭا تېلېفون قىلىڭلار، ئۇدۇل بارىمەن» دېدى. ئايسۇلتان تەيياردا... — پەرىزە ئىتتىك جاۋاب بەردى.

— ئەمىسە قەيەرنى پىلانلىغا ئالدىڭلار؟ — سورىدىم ئۇلاردىن.

— چېگرا رايون مېھمانخانىسىنىڭ يېنىدا «كاتيۇشا» دەپ بىر رېستوران بار ئىكەن دەڭە، — كۆزلىرىنى ھەييارلىق بىلەن

ئويناتتى دىلنۇر، ــ تاماقلىرى ساپلا ياۋروپاچە، شۇ يەرگە بېرىپ تازا بىر ئويناپ كەلمەمدۇق؟

ــ تاماقلىرى ياۋروپاچە دەپ پۇلىغا چىقىش قىلالماي قالماي-لى يەنە؟ ــ مەن چوڭراق ئاياللارغا خاس تېجەشلىك ۋە ئېھتى-ياتچانلىق بىلەن ئۇلارنى ئەسكەرتمەكچى بولدۇم.

ــ ۋاييەي، ئۇ يەرگە بېرىپ بىر ئۇستەل تاماق بۇيرۇپ قۇر-ساق ئېتىلىپ كەتكۈچە تاماق يېمەيمىز. شەكىل ئۇچۇن بىرەر خىل تاماق، بىر ـ ئىككى خىل ئىسسىق قورۇما، بىر ـ ئىككى خىل سالات ئېلىپ قويۇپ مۇزىكا ئاڭلىغاچ ئويناپ كېلىمىز، يە-نە تېخى شۇنداق قاملاشقان ئەزەربەيجانلىق يىگىتلەر بار، شۇلارنى كۆرۈپ ھۇزۇر ئېلىپ كېلىمىز، قانداق؟ ــ دىلنۇر شوخلۇق بە-لەن كۆزلىرىمگە تىكىلدى.

ــ ھاي ـ ھاي، ئەمدى ماۋۇ گېپىڭلار ئېشىپ كەتتى، قاملاشقان يىگىت دەپ ئۇ يەرگە بېرىپ ئەزەربەيجانلىقلارنى كۆر-مىسەڭلارمۇ، كوچىلاردا قاملاشقان ئۇيغۇر يىگىتلىرى ئازمۇ؟

ــ قىزىق ئىكەنسىز، زۇلھايات ھەدە، بىزنىڭ ئەرلەر «بىر يۇز سەكسەن گىرادۇس»، «ئۇچ يۇز ئاتمىش گىرادۇس» دېگەندەك يەرلەرگە بېرىپ يېرىم يالىڭاچ رۇس قىزلىرىنى كۆرۈپ ھۇزۇر ئالسا، يانچۇقلىرىدىكى بىزدىن ئايىغان پۇللىرىنى شۇلارنىڭ لىپتىكلىرىگە قىستۇرۇپ قويسا بولىدىكەنۇ، بىز رېستوراندا ئاشكارا ئولتۇرۇپ تاماق يېگەچ رۇسىيەلىك، ئەزەربەيجانلىق يە-گىتلەرنى يىراقتىن كۆرۈپ قويساق يامان بولامدىكەن؟

ــ بولدى، بولدى، تالاشمايلى، مەن قوشۇلدۇم، سائەت نەچە-چىدە ماڭىمىز؟ ــ ئۇلار بىلەن تالاش ـ تارتىش قىلىۋېرىشنى خالىماي گەپنى ئۇزدۇم. بىلىمەن، ئۇلارمۇ ئاغزىدا شۇنداق دېگە-نى بىلەن كۆڭلىدە يامانلىقى يوق، ئائىلىسىنى قەدىرلەيدىغان چوكانلار، ئۇلار مېنى ھەدىسى ئورنىدا كۆرۈپ ھۆرمەتلەيدۇ، ئۇلار بىلەن پاراڭلىشىپ، مۇڭدىشىپ ئۆتۈش ماڭمۇ خۇشاللىق ۋە ياشلىق جۇشقۇنلۇقى ئاتا قىلىدۇ، ھەسرەتلىرىمنى بىردەمگە

بولسمۇ ئۇنتۇلدۇرىدۇ.

بەشىمىز ئىشتىن چۈشۈپ تاغدىن ـ باغدىن پاراڭلىشىپ ئاستا مېڭىپ سائەت يەتتىلەردە رېستورانغا كەلدۇق. بۇ رېستورانىدا ئويۇن ـ تاماشا كەچرەك باشلىنىدىكەن، بەشىمىز رېستوراننىڭ سەھنىگە يېقىنراق يېرىدىكى بىر ئۈستەلگە كېلىپ جايلىشىۋالغاندىن كېيىن، پىلانىمىز بويىچە بىرنەچچە خىل سوغۇق ـ ئىسسىق قورۇما ۋە بىر بوتۇلكا مېغىز ھارىقى بۇيرۇتتۇق. ھاراقنىڭ بۇ رېستورانىدىكى باھاسى ئىچىمنى ئېچىۋەتتى. ھاراقنىڭ بۇ رېستورانىدىكى باھاسى ئىچىمنى ئېچىۋەتتى، چىشتۇرغان بولسىمۇ، باشقىلارنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ ئارتۇق گەپ قىلمىدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە يېقىندىن بېرى ئورۇنسىز خەجلىنىپ كەتكەن پۇلغا سەل ئىچىم ئاغرىغان چاغلاردا: «پۇلنى مەن ئايىغىنىم بىلەن ئارسلان نەلەردە بۇزۇپ ـ چېچىپ خەجلىدى، كىم بىلمىدۇ؟ مېنىڭ ئالدىمدا پاش بولۇپ قالغىنى بىر بولغىنى بىلەن مەن بىلمەيدىغىنى قانچە؟ خۇدانىڭ ئۆزىگە ئامانەت...» دېگەنلەرنى ئويلايدىغان بولۇپ قالغانىدىم.

كەچ كىرگەنسېرى رېستورانغا كىرىدىغانلار كۆپەيگىلى تۇردى. رېستوراننىڭ ئۈستەللىرى ساپلا تۆت ـ بەش كىشىلىك بولۇپ، ياش قىز ـ يىگىتلەر، چوكانلار، ئەزەربەيجانلىق، رۇس، ئۇيغۇر، خەنزۇ ئەرلىرى ئۇچتىن، تۆتتىن بولۇپ يېنىك مۇزىكا ساداسى ئىچىدە تاماق يېگەچ مۇڭدىشىپ ئولتۇراتتى. بىزمۇ قورۇمىلاردىن ئانچە ـ مۇنچە يېگەچ بوش ئاۋازدا پاراڭلىشىپ ئولتۇردۇق. سائەت سەككىز يېرىملاردا مۇزىكا چېلىنىپ، ساغرىسى ئېتىلىپ كېتىدىغاندەك كۆرۈنىدىغان پادىچىلار شىمى كىيگەن، كىندىكىنى بىر غېرىچ ئېچىۋالغان، تولغان بىر رۇس قىزى سەھنىگە چىقىپ مېھمانلارغا سالام قىلغاندىن كېيىن كۆكۈچ كۆزلىرىنى تورۇسقا تىكىپ ئاجايىپ بىر نازاكەت بىلەن ناخشا باشلىدى. چوڭقۇر مۇڭ بىلەن تولغان بۇ ناخشىدا يۈرەككە پاتمايۋاتقان ھىجران قايغۇلىرى، ۋىسال تەشنالىقى، ئىزتىراپلىق قەلبىنىڭ تاقەتسىز تەلپۈنۈشلىرى بۇلدۇقلايىت-

تى... قىز ھەممىزنى سۈكۈتكە غەرق قىلىۋېتىپ، ئارقىدىنلا بىر - بىردىن جۈشقۇن شوخ ناخشىلارنى يېڭرىتىۋەتتى. شۇنىڭغا ئەگىشىپ بايىدىن بېرى جىممىدە ئولتۇرۇپ غىزالىنىۋاتقان، پاراڭلىشىۋاتقانلار بىردىن - ئىككىدىن بولۇپ مەيدانغا چۈشۈپ ئۇسسۇلغا، تانسىغا، دىسكوغا، ئەيتاۋۇر نېمىنى خالىسا، پۈتى نېمىگە كەلسە شۇنىڭغا چۈشۈشتى.

مۇزىكا راسا ئەۋجگە چىققاندا بىزنىڭ ئۈستەلدىكىلەر بىراقلا ئورنىدىن تۇردى. «مەن سومكىلارغا قارىغاچ ئولتۇرۇپ تۇراي» دەپ باھانە كۆرسەتتىم. مۇشۇ يېشىمدا سەھنىدىكى ئۇسسۇل دېسە ئۇسسۇلغا ئوخشىمايدىغان، دىسكو دېسە دىسكوغا ئوخشىمايدىغان بىر خىل تولغىما ئۇسسۇلنى ئويناۋاتقانلار-نىڭ توپىغا قوشۇلۇپ، شۇلار بىلەن تەڭ ساغرا تولغاپ يۈرۈش-تىن خىجىل بولغانىدىم. «ۋاي يۈرۈڭە، ئويناپمىز دەپ كەلگەن-دىكىن پۇخادىن چىققۇچە ئويناپ كەتمەمدۇق !...» دەپ بوستان قولۇمدىن تارتىپلا سەھنىگە قاراپ ماڭدى. ئۇنىڭ بىلەن تەڭ-تۇش بولغاچقا، ئارتۇقچە بىر نەرسە دېيىلمەي ئەگىشىپ ئوت-تۇرغا چۈشتۇم. تەلىيىمگە ئوتتۇرغا چۈشۈشمىز بىلەن مۇ-زىكىنىڭ رىتمى ئۆزگىرىپ راسا جۈشقۇن دىسكو مۇزىكىسى باشلاندى. بەشمىز بىر يەرگە يىغىلىپ ئويناشقا باشلىدۇق، ئارىمىزدىكى ياش چوكانلارنىڭ، بولۇپمۇ دىلنۇرنىڭ ھەرىكەت-لىرى شۇنچىلىك چىرايلىق، شوخ بولۇپ، ئادەمنىڭ ئىچىنى كۆيدۈرەتتى. ئۇنىڭ نە فىگۇرىسى، نە كىيىنىشلىرى توي قى-لىپ بالىلىق بولغان ئاياللارغا ئوخشىمايتتى. ئۇلارغا قاراپ ئىختىيارسىز ھالدا ئۆزۈمنىڭ ئوتتۇز ياشلاردىكى ۋاقىتلى-رىمنى ئويلاپ قالدىم. ئۇ چاغلاردا تۇرمۇش سەۋىيەمىز تۆۋەن، بالىلار كىچىك، بىزگە نەدە بۇنداق چىرايلىق ياسىنىپ، ئويناپ - كۈلۈپ يۈرىدىغان شارائىت بولسۇن؟ ئايال كىشى ئوتتۇز ياشقا كىرمىسە بولىدىكەن، كىرگەندىن كېيىنلا يىللار خۇددى ئار-قىسىدىن بىرسى قوغلاۋاتقاندەك تېز ئۆتۈشكە باشلايدىكەن.

تېخى تۇنۇگۈنلا مەنمۇ دىلنۇرلاردەك ئوتتۇز ياشلىق چوكان ئىدىم، مانا هايت ـ هۆيت دېگۈچە قىرىق ياشنىڭ بوسۇغىسىغا كېلىپ قېلىپ ياشلىقىمدىن ئەسەرمۇ قالمىدى، تېخى ئېرىمنىمۇ قولۇمدا ئوڭشاپ تۇتالمايدىغان بىر بىچارە ئايالغا ئايلىنىپ قالىدىم...

خىيال بىلەن ئويناۋېتىپ توپىمىزنىڭ بىراقلا كېڭىيىپ كەتكەنلىكىنى سەزمەپتىمەن. سەھىدىكىلەر بىر يەرگە يىغىلىپ يۇمىلاق چەمبەر هاسىل قىلىپ بىرلىكتە ئويناۋاتاتتى. چەمبەرنىڭ ئوتتۇرىدا قارىماققا يىگىرمە يەتتە ـ يىگىرمە سەككىز ياشلاردا بار بىر چوكان تۆت ـ بەش ياشلاردىكى خۇددى چوڭ ئادەمنى كىچىكلىتىپ قويغاندەك ياساندۇرۇلغان تولىمۇ ئوماق بىر قىزچاق بىلەن بېقىشىپ ئويناۋاتاتتى. قىزچاقنىڭ مۇ، چوكانىنىڭمۇ هەربىرىكەتلىرى شۇنداق نەپىس، چىرايلىق بولۇپ، ئەتراپتا ئويناۋاتقان چوڭ ـ كىچىك، ئەر ـ ئايال هەممىسى هېلىدىن ـ هېلىغا چاۋاك چېلىپ، توۋلىشىپ ئۇلارغا ئىلهام بېرەتتى. ئىككىسىنىڭ چىرايىنىڭ ئوخشىشىدىن هەممىدە ئاردا قىزچاقنىڭ ئەركىلەپ قىلغان سۆزىدىن بۇلارنىڭ ئانا ـ بالا ئىكەنلىكىنى جەزم قىلدىم. قىزچاققا ناهايىتى چىرايلىق پاسوندىكى پوپايكا، يوپكا، ئۆتۈك كىيدۇرۇپ قويۇلغان، ئانىسى بولسا بەدىنىگە «چېپىدە» كەلگەن، كىندىكىنىڭ ئاستىدىن باغلايدىغان پادىچىلار شىمى كىيگەن بولۇپ، قوللىرىنى هەر بىر كۆتۈرگەندە ئالدى ئېچىۋېتىلگەن چاپىنىدىن بىر غېرىچ ئوچۇق تۇرغان كىندىكى، كىندىكىنىڭ ئاستىدىنلا باغلۇۋالغان ياقۇت كۆز قويۇلغان بەلتاسمىسى كۆزگە تاشلىنىپ، ئەتراپتىكىلەرنىڭ، بولۇپمۇ ئارىمىزدا ئويناۋاتقان بىرنەچچە رۇس، ئەزەربەيجانلىق ئەرلەرنىڭ كۆزلىرىنى ئالاچەكمەن قىلىۋاتاتتى. ئاردا تۇيۇقسىز مۇزىكىنىڭ رىتمى ئۆزگىرىپ تېخىمۇ جۇشقۇن بىر مۇزىكا قويۇلدى، ئويناۋاتقانلار خۇددى مەسلىھەتلىشىۋالغاندەكلا ئىسقىرتىشىپ، بىر ـ بىرىنى ئوتتۇرىغا تارتىـ

شىپ تېخىمۇ قىزغىنلىق بىلەن ئويناشقا باشلىدى. بىرنەچە ئەر مەيدانغا چۈشۈپ ئالمىشىپمۇ ئولگۈردى، ئەمما ھېلىقى ئانا — بالا، بولۇپمۇ ئانا ھېرىپ قالمىغانىدەك ئەمەس، ئۇ ئويىنىغانسېرى قىزىپ، كىرىشىپ كېتىۋاتاتتى. بىر چاغدا ئۇ خۇددى پېرىگە چۈشكەن باخشى چۆرگۈلىگەنسېرى ئەۋجگە كەلگەندەك، بىردىنلا ئۇچىسىدىكى چاپىنىنى سېلىپ، قولىنىڭ ئۇچىغا ئېلىپ بېشىدىن ئېگىز قىلىپ مۇزىكا رىتىمىغا كەل-تۈرۈپ بىرنەچچىنى چۆرگۈلىتىۋەتكەندىن كېيىن مەيدانىنىڭ سىرتىغا قارىتىپ پىرقىرىتىپ ئاتتى. چوكانىنىڭ ئىنچىكە تاسمىلىق مايكىسىدىن ئاپپاق مۇرىلىرى، قولتۇقلىرى، كۆكسىنىڭ يېرىمى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ ھەربىر قېتىم قوللىرىنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ، بېلىنى، ساغرىسىنى خۇددى ئەرەب ئۇسسۇلى ئويناۋاتقاندەك لىغىرلىتىپ تولغىغاندا، مەيداندا بىر قېتىم قىيقاس كۆتۈرۈلەتتى. شۇ تاپتا كاللامدىن قانداق خىياللارنىڭ كېچىۋاتقانلىقىنى بىلمەيمەن. پەقەت ئىچ — ئىچىمدىن ئۆرلەۋاتقان بىر يىغىنىڭ بوغۇزۇمنى ئېچىشتۇرۇۋاتقىنىنى، مەيداندا ئويناۋاتقان ئانا — بالىغا قارىغىنىمچە قېتىپ تۇرۇپ قالغىنىمنى بىلمەن. تېخى ھېلىلا ماڭا شۇنداق ئوماق كۆرۈنگەن مۇنۇ قىزچاق شۇ تاپتا كۆزۈمگە گويا سېرىكچىلەر سەھنىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈۋېلىپ يىپ بىلەن باشقۇرۇۋاتقان قورچاقلىلا ئوخشاش كۆرۈنۈپ كېتىۋاتاتتى. «بۇ قانداق ئانا بولۇپ كەتتى ئەمدى؟ — ئويلايتتىم ئىچىمدە، — تېخى مەكتەپ يېشىغىمۇ يەتمىگەن نارەسىدە قىزنى مۇشۇنداق سورۇنلاردا ئەگەشتۈرۈپ يۈرسە، بۇنى ئاز دەپ يات ئەرلەرنىڭ ئالدىدا كىندىكىنى، قولتۇقلىرىنى ئېچىپ ئويناپ يۈرسە، بۇ قىز چوڭ بولغاندا قانداقراق ئادەم بولار؟ قىزلارغا خاس ئىپچەت تۈيغۇسىمۇ يوق، ھەتتا ئانا بولۇش سالاھىيىتى ۋە شەرتىنىمۇ ھازىرلىيالمايدىغان بىر ماڭقۇرت بولۇپ چىقماسمۇ؟ يات، نامەھرەم ئەرلەر ئالدىدا مۇنۇ سەھنىدە ئۆزىنى كۆز —

كۆز قىلىپ ئويناۋاتقان ئانىسىغا ئوخشاش كىندىكى بىلەن كۆكسىنىلا ئەمەس، ئۇنىڭدىن چوڭراق يەرلىرىنمۇ ئېچىپ يۇ-رۇشتىن نومۇس قىلمايدىغان ئايال بولۇپ قالماسمۇ؟ بۇ قىزنىڭ دادىسى ــ ئاۋۇ ياش چوكانىڭ ئېرى نەدىدۇ؟ ئۇ نېمىشقا بۇ ئانا ـ بالىنى مۇشۇنداق سورۇنلارغا بىللە ئەۋەتكەندۇ؟ بۇلارنى تاشلاپ باشقا بىر ئۇۋۇنى ئىسىتىپ يۈرەمدىغاندۇ ياكى ئۇمۇ بىرەر سېرىق چاچلىق خېنىمنىڭ ھۇجرىسىدا تۇنەپ قالغىلى كەتكەنمىدۇ؟» بوستانىنىڭ قاتتىق تۇرتۇشى بىلەن ئېسىمگە كەل-دىم.

ــ نېمىگە قېتىپ قالدىڭىز؟ ــ ۋارقىراپ سورىدى ئۇ. كۆچلۈك مۇزىكىنىڭ ئاۋازىدا «ئاڭلىماي قالمىسۇن» دەپ ئاغ-زىمنى ئۇنىڭ قۇلىقىغا يېقىپ ئەكېلىپ:

ــ قاراڭ، ئاۋۇنىڭ نەرى ئانىغا ئوخشايدۇ؟ قىزىنىڭ ئالدىدا قىلىپ يۈرگەن قىلىقلىرىنى كۆردىڭىزمۇ؟ ــ دېدىم ھېلىقى چوكانغا نەپرەت بىلەن قاراپ.

ــ كارىڭىز بولمىسۇن، ئاداش، ــ دېدى بوستان پەرۋاسىز-لىق بىلەن، ــ سىز بىلەن بىزمۇ ئانىغۇ؟!

بىردىنلا كاچكۇلغا چۈشۈپ كەتكەندەك شۇركۇنۇپ كەتتىم. «راست، مەنمۇ ئانىغۇ؟ بىرنەچچە ئايدىن كېيىن بىرسى تولۇق-سىز ئوتتۇرا مەكتەپكە، بىرسى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە ئىمتى-ھان بېرىدىغان ئىككى قىزىمنى ئۆيدە تاشلاپ قويۇپ ئۆزۈم بۇ يەردە يۈرگەن تۇرۇقلۇق، قايسى ھالىمغا بۇ ئانىنى ئەيىبلەيمەن؟ ئۇنى ئەيىبلەيدىغان نېمە ھەققىم، قانداق سالاھىيىتىم بار مې-نىڭ؟» شۇ خىيال بىلەن دەرھال مەيداندىن ئايرىلىپ ئابايا ئول-تۇرغان ئۇستەلگە كېلىپ ئولتۇردۇم. ئۇستەلگە تىكلەپ قويۇلغان ھاراق خۇددى مېنى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك ئۇدۇلۇمدا ماڭا تە-كىلىپ تۇراتتى.

ئون مىنۇتلاردىن كېيىن ھەمراھلىرىم ھېرىپ «چىپ ـ چىپ» تەرلىگەن ھالدا مەيداندىن چۈشۈپ جايلىرىغا ئولتۇرۇش-

تى. سەھنىگە يەنە ھېلىقى رۇس قىزى چىقىپ لەرزان ئاۋازدا مۇڭلۇق ناخشىدىن بىرنى باشلىدى. ئابايا بىزنىڭ قاتارىمىزدا دىسكو ئويىنىغان قاملاشقان بىر ئەزەربەيجانلىق يىگىت خۇددى باشقىلارنىڭ تارتىپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك، تېز - تېز چامداپ مېڭىپ بېرىپ ئابايىقى «ئانا»نى تانسىغا تارتتى. «ئانا» ھېچ ئىككىلەنمەيلا مەيدانغا چۇشتى. ئارقىدىنلا ئابايا دىسكوغا چۇشكەن يىگىتلەر بىردىن - ئىككىدىن بولۇپ ئورنىدىن تۇ - رۇپ باشقا ئۇستەللەردىكى قىز - چوكانلارنى تانسىغا تارتىشقا باشلىدى. «ماڭامدۇق؟» دېدىم مەن ھەمراھلىرىمغا ۋە ئۇلارنىڭ جاۋابىنىمۇ كۇتمەستىن سومكامنى قولۇمغا ئالدىم.

ئاچقۇچ بىلەن ئىشىكنى ئاستا ئېچىپ ئۆيگە كىرسەم سائەت ئون بىر بولاي دېگەنىكەن. پۇتۇمنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ياتاق ئۆيگە كىرىپ پەم بىلەن يوتقىنىمغا كىرىۋالدىم. ئارسلان ئۇخلاپ قالغاندەك جىمجىت ياتاتتى. «بىلىمەن، ئۇ تېخى ئۇخ - لىمىدى، ئەگەر ئۇخلىغان بولسا بۇنداق جىم ياتماي خورەك تارتقان، ھېچبولمىغاندا پۇشۇلداپ تىنىپ ياتقان بولاتتى» كاللامدىن ئابايىقى رېستوراندىكى ئىشلارنىڭ تەسىرى تېخى كەتمىگەچكىمۇ، ئۇزاققىچە ئۇيقۇم كەلمىدى. ئارىمىزدا يۇز بەرگەن شۇ ئىشتىن كېيىن ئارسلان مۇشۇنداق قىلىق چىقى - رىۋالغانىدى. مەن بىر يەرگە كەتكەن كۇنلىرى ئادەتتىكىدىن بالدۇر يوتقانغا كىرىپ يېتىۋالاتتى. بۇ ماڭا ئوچۇق - ئاشكارا «سىرتقا چىقماڭ» دېيەلمەي، كەچ قالغانلىقىمنى ئەسكەرتىپ قويۇش ئۇچۇن تاپقان ئۇسۇلى بولسا كېرەك. ئارسلان بەلكى مېنى ئۆزىدىن ئۆچ ئېلىش ئۇچۇن مۇشۇنداق سىرتلاردا ئويناپ يۇرىدۇ، دەپ ئويلاۋاتقاندۇ. كىم بىلىدۇ، بەلكى ئۇنىڭدىن يا - مانراق ئېھتىماللىقلارنىمۇ ئويلىغاندۇ... ئەمما، مېنىڭ كاللا - دە تېخىچىلا ھېلىقى ئانا - بالىنىڭ سىيماسى... شۇ تاپتا مۇمكىن بولسا ئارسلاننىڭ مۇرىسىگە بېشىمنى قويۇپ يېتىپ شۇ ھەقتىكى تەسىراتلىرىمنى سۆزلەپ بەرگەن بولسام...

ئاياللار ئادەتتە بىر ئىشلارنى قارار قىلغاندا تولاراق ئۆز تۇيۇغۇسىنى، كەيپىياتىنى ئاساس قىلىدۇ، يەنى «كۆڭلۈم تارتمىدى» دېگەندەك. مەن بۇ خىل ھادىسىنىڭ بىرەر ئىلمىي ئاساسى بارلىقىنى بىلمىسەممۇ، نېمىشقىدۇر ھەرھالدا بۇنىڭ ئادەمگە زىيانلىق ئاقىۋەت ئېلىپ كەلمەيدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن. شۇ كۈنكى مېھماندارچىلىققا بېرىشقا زادىلا كۆڭلۈم تارتمىغانىدى. ئەسلىي كۆڭلۈم تارتمىغاندىكىن، بارمايلا قويغان بولسام ئاشۇ كۆڭۈلسىزلىكلەرمۇ يۈز بەرمىگەن بولاتتى، خەيرىيەت...

ئۇ كۈنى ئىدارىمىزدىكى ئىككىيلەنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئۇنۋانىنىڭ تەستىقلانغانلىقى توغرىسىدا ھۆججەت چۈشكەنىدى، ئىشخانىدىكىلەر كونا قائىدە بويىچە بۇ ئىككىيلەننى «ئىدارىدىكىلەرنى مېھمان قىلىسىلەر!» دەپ تۇرۇۋالدى. دەل مۇشۇ مەسىلىھەتنى پىشۇرۇپ بولالماي تۇرغانىنىڭ ئۈستىگە باشلىقىمىز كىرىپ تۆۋەندىكى بىزگە مۇناسىۋەتلىك سىستېمىدىن بىرنەچچەيلەن كەلگەنلىكىنى، ئۇلارنى بىرەر قېتىم كۆتۈۋالمىساق بولمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئىدارىمىزدە ئەرلەر تولاراق كاماندىروۋكىغا چىقاتتى. بارغان يەرلەردە خەقلەرگە مېھمان بولغاندىكىن، «يېگەن ئېغىز ئۈيىلىدۇ» دەپ، كەلگەنلەرنى مېھمان قىلمىسا بولمايدۇ ـ دە. ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ ئاخىر مېھمان بولۇشقا ھەمىلەن بىللە بارىدىغان، چىقىمنىڭ يېرىمىنى بۇگۈنكى ئۇنۋانى تەستىقلانغانلار، يېرىمىنى ئىدارە كۆتۈرىدىغان بولۇپ كېلىشتى. كەچتە ئىشتىن چۈشىدىغان چاغدا ھېچكىمگە تۇيدۇرماي «غىپ» چىدە» كېتىپ قالاي دەپ تۇرسام، نەقلا ئۇنۋان ئالغاندىن بىرسىگە تۇتۇلۇپ قالسام بولىدۇ! «سىزمۇ كېلەر يىلى ئالمىسىز بۇ ئۇنۋاننى، شۇ چاغدا مېھمان قىلىشتىن قورقۇۋاتامسىز يا؟ يېقىنىدىن بېرى ياۋا خۇيلىرى خېلى تۇزلىپ قالدى دەپ يۈرسەك يەنە ئەسلىگىزگە كېلىۋالماقچىمۇ؟» دېدى ئۇ. ئۇنى دېسەم بۇنى دەپ، بۇنى دېسەم ئۇنى دەپ، مېنى زادىلا ئېغىز ئاچۇرمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئامالسىز ئۇلارغا قوشۇلۇپ ماڭدىم.

بىز ئايالالار ئىككىنچى تۇركۈمده ماشىنىغا چۈشۈپ بارساق ئەرلەر رېستورانىنىڭ چوڭ بىر ئايرىمخانىسىدا ئىككى ئۈستەللىك بولۇپ ئولتۇرۇپ بولغانىكەن. بىز كېلىپ يەنه بىر بوش ئۈستەلگه جايلاشتۇق. بۇگۈن ئارىمىزدا ئىدارىدىكىلەردىن باشقىلارمۇ بولغاچقىمىكىن، دەسلەپته هەممىمىز سەل قورۇندۇق، بولۇپمۇ بىرسى ماڭا تىكىلىپلا تۇرغاندەك، چىرايىم، كىيىم ـ كېچەكلىرىم ئۈستىده بىرمۇبىر تىنتىش ئېلىپ بېرىۋاتقاندەك بەكمۇ بىئارام بولدۇم. ئەسلىي بۇ مېنىڭ تۇيغۇم بولماستىن، راستلا بىر جۈپ كۆز مېنى تەقىب ئاستىغا ئالغانىكەن. تاماقلار يېيىلىپ، ناتونۇش مېهمانلار تونۇشتۇرۇلۇپ ئانچه ـ مۇنچه كۈلكه ـ چاقچاقلار بىلەن ئولتۇرغىنىمىزدا، مۇزىكا باشلىنىشىغىلا ئەرلەرنىڭ ئۈستىلىده ئولتۇرغان بىرسى ئۈدۈل ئالدىمغا كېلىپ مېنى تاڭسىغا تارتتى. ناتونۇش ئادەمنىڭ تانسىغا تارتقىنىدىن سەل نارازى بولغان بولسامۇ، بىر سىستېمىدىن كەلگەن مېهمانىنى رەنجىتىپ قويماي دەپ تەستىرەك ئورنۇمدىن تۇردۇم.

ـــ زۇلهايات، مېنى پەقەتلا تونۇمىدىڭىز ـ هه؟ ـــ ئويلىمىغان يەردىن مېهمان تانسىنى باشلا ـ باشلىمايلا شۇ سۆزنى قىلدى.

ـــ هه؟! ـــ مەن تەئەججۈپ بىلەن ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلدىم. قارىماققا قىرىق بەش ياشلاردا بار، سەل قورساق سالغان بۇ ئادەمنى تونۇش تۇگۇل چىرايىنى بىرەر يەردە كۆرگىنىمنىمۇ ئەسلىيەلمىدىم.

ـــ ئەسلىيەلمىدىڭىز ـ هه! ـــ كۈلۈمسىرىدى ئۇ، ـــ بىر هېسابتا ئەسلىيەلمىگىنىڭىزمۇ توغرا، سىز مەنده شۇنداق چوڭ قۇر تەسىر قالدۇرغان بىلەن، بەلكى مەن سىزده هېچقانچه تەسىر قالدۇرمىغان بولغىيدىم. چۈنكى، سىزنىڭ كۆزىڭىز ئۇ چاغلاردا هېلىقى گىتارچى ئاداشتىن باشقىنى كۆرمەيتتى. كەچلىك مۇزاكىرىدىن كېيىن سىنىپىڭىزنىڭ ئىشكىنى تولا چېكىپمۇ، قىزلار ياتاق بىناسىنىڭ ئالدىدىكى خىجالەت دوقمۇشىدا سائەتلەپ ساقلاپ تۇرۇپمۇ، سىزنى بىرەر قېتىم كىنوغا تەكلىپ قىلىش

پۇرستىگىمۇ ئېرىشەلمىگەنىدىم. ھەر قېتىم ئۇ ئاداش بىلەن يېتىلىشىپ ئالدىمدىن ئۆتۈپ كەتسىڭىز ئەلەم بىلەن لېۋىمنى چىشلەپلا قالاتتىم، مەشۇقسىز ئاشىق ئىدۇق دەڭە! — ئۇ بىرئاز تۇرۇۋېلىپ قوشۇپ قويدى، — مەنمۇ سىز بىلەن بىر فاكۇلتېتتا، سىلەردىن بىر يىل يۇقىرى يىللىقتا ئوقۇغان، سىنىپلىرىمىز قارىشىپ تۇراتتى...

قىزىق، ئادەتتە بىر فاكۇلتېتتا ئەمەس، بىر ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇغانلارمۇ بىر - بىرىگە تونۇش چىراي كۆرۈنىدۇ. «تونۇشلا كۆرۈنسىزغۇ؟ ھە، ئەسلىدە سىزمۇ پالانى مەكتەپتە ئوقۇپتىكەنسىز -دە؟» دېيىشىپ بىر - بىرى بىلەن تونۇشىدۇ. لېكىن، ئۆزىنى «ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا سىزگە ئاشىق ئىدىم» دەپ تۇرۇۋالغان مۇنۇ ئادەم توغرۇلۇق كاللامدا ھېچنېمە يوق ئىدى. ئۇنىڭغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىمنى بىلمەي تۇرسام، تەلىيىمگە مۇزىكا توختىدى. ئارىدا ئىككى قول تانسا ئويناڭغاندىن كېيىن ئۇ يەنە كېلىپ مېنى تانسىغا تارتتى. بۇ قېتىم ئانچە تارتىشمايلا ئورنۇمدىن تۇردۇم، چۈنكى بىر فاكۇلتېتتا، يەنە كېلىپ قارىشىپ تۇرىدىغان سىنىپتا ئوقۇدۇق، دېگەنلىك، ساۋاقداش دېگەنلىكتىن دېرەك بېرەتتى. ساۋاقداش بولغاندىكىن، ئۇنىڭدىن ئانچە ئېھتىيات قىلىپ كەتمىسەممۇ بولاتتى. ماڭا ئاشقلىقى توغرىسىدىكى ھېلىقى گەپلەر بولسا مەكتەپ ھاياتى ھەققىدىكى بىر ھېكايە ئىدى، خالاس. بۇ قېتىم ئىككىمىز تانسىنى كۆلكە - چاقچاق بىلەن ناھايىتى ئەركىن ئويناپ، ئۇ مېنى «زادىلا ئۆزگەرمەپسىز، تېخىچە شۇنداق ياش، چىرايلىق تۇرۇپسىز، ئۇرۇمچىلىك ئالالار قېرىمايدۇ دېگەن گەپ راستمۇ ياكى چىرايلىق ئايالار قېرىمامدۇ» دەپ ماختىغان بولدى. مەنمۇ: «يالغان گەپ قىلدىڭىز، ماختىسىڭىزمۇ سەل ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن كېلىدىغان، تېخىمۇ تولۇپ سالاپەتلىك بولۇپ قاپسىز، دېگەنگە ئوخشاش گەپلەر بىلەن ماختاڭ، بولمىسا يالغان ئېيتقانلىقىڭىز چېنىپ

قالمدۇ، بۇنداق گەپلەرگە ئىش كۆرمىگەن كىچىك قىزلار ئالدانغان بىلەن بىزدەك ياشتىكى ئاياللار ئالدانمايدۇ» دەپ ئۇنى كۈلدۈرۈۋەتتىم. ئەمەلىيەتتە، ئۇنىڭ ماختاشلىرىدىن زادىلا خۇش بولمىدىم دېسەم يالغان ئېيتقان بولىمەن. قايسى ئايال باشقىلار تەرىپىدىن، بولۇپمۇ مەندەك ياشلىق باھارى بىلەن خوشلىشىش ۋەسۋەسىسىدە تۇرغان، ئائىلە تۇرمۇشىدا قىزىل چىراغ سىگنال بېرىپ گاڭگىراپ قالغان، خۇددى كەچ كۈزدىكى گۈلدەك كۈندىن - كۈنگە سولۇپ بېرىۋاتقان، چىرايىغا قاراپ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچى بارا - بارا ئاجىزلاپ كېتىۋاتقان بىر ئايال بۇنداق ماختىلىشتىن خۇش بولماي، سۆيۈنمەي تۇرالايتتىمۇ؟

شۇ كۈنى ساۋاقدىشىمنىڭ «كۆڭلى» ئۈچۈن بۇنداق سۆزلىرىدىن ئەڭ بالدۇر كېتىپ قالىدىغان ئادىتىمنى بۇزۇپ ئىككى ئايال خىزمەتدىشىم بىلەن سورۇن ئاخىرلاشقۇچە گەپ تۇردۇم. بىرنەچچە قېتىم ماڭايلى دەپ قوزغالساق، ئىككىمىزنىڭ «ساۋاقداشلىق» مۇناسىۋىتىمىزدىن ئاللىقاچان خەۋەردار بولۇشقان خىزمەتداشلىرىم «يىگىرمە يىل كۆرۈشمىگەن ساۋاقدىشىڭىز بىلەن ئاران بىر ئۇچراشقاندىمۇ ئۆيگە بالدۇر كېتىمەن دەپ تۇرۇۋالامسىز» دەپ تۇرۇۋېلىشتى. سورۇن ئاخىرلاشقاندا ھېلىقى ئىككى ئايال خىزمەتدىشىم بىر قورۇدا ئولتۇرىدىغان بولغاچقا، ئىدارىنىڭ ماشىنىسىغا چۈشۈۋېلىپ بىللە قايتىدىغان، مېنى «ساۋاقدىشىم» تاكسىلىق ئاپىرىپ قويىدىغان بولۇپ كېلىشتۇق.

تالاغا چىقساق ئاندا - ساندا يامغۇر تامچىلاۋاتقىنىكەن، باشقىلار بىلەن خوشلىشىپ بىر تاكسىغا چۈشۈپ ماڭدۇق. ساۋاقدىشىمنىڭ تاكسىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرماي ئارقىسىدا — يېنىمغا كېلىپ ئولتۇرۇشى كۆڭلۈمنى سەل خىرە قىلغان بولسىمۇ، «كېچىدە شوپۇرلار ئەرلەرنىڭ تاكسىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇشنى ياقتۇرمايدۇ، بەلكى شۇنى ئويلىغاندۇ، يا مەنمۇ

ئابايا تاكسىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ بەردى دەپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ يۈرمەي ماشىنىنىڭ ئالدىغىلا ئولتۇرماپتىمەن» دېگەن-لەرنى ئويلاپ سەل نېرىغا سۈرۈلۈپرەك ئولتۇردۇم. ئۇ بىردەم ئۆزىنىڭ، خوتۇن ـ بالىلىرىنىڭ پارىڭىنى قىلىپ بەرگەن بولدى.

ـــ ئەتە ۋاقتىڭىز بارمۇ؟ ـــ تۇيۇقسىز سوراپ قالدى ئۇ.

گەرچە نەچچە رومكا قىزىل هاراق ئىچكەچكە بېشىم سەل قېيىپ تۇرسىمۇ كاللام سەگەك ئىدى، بولۇپمۇ بىر ئەر بىلەن بىللە كېتىۋاتقاچقا، نېرۋىلىرىم يۇكسەك سەزگۈر هالەتتە تۇراتتى. شۇڭا، ئىتتىكلا سوئال نەزىرىدە ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلدىم.

ـــ چۆچۈپ كەتتىڭىزغۇ؟ ـــ كۈلدى ئۇ، ـــ بۇنچىلىك قورقۇپ كەتمەك، باشقا ئىش يوق، ئايالىمغا داڭلىق ماركىلىق كىيىملەر-دىن ئىككى ـ ئۈچ قۇر ئالغاچ كېتەي دېگەن، يالغۇز تاللىيالمايدىكەنمەن، شۇڭا بازار ئارىلىشىپ بېرەمدىكىن دېگەنىدىم.

ئۇنىڭ سۆزى بىلەن كۆڭلۈم سەل جايىغا چۈشۈپ، چىڭقالغان نېرۋىلىرىم بوشاشقان بولسىمۇ، يات بىر ئەرگە هەمراه بولۇپ «بازار ئارىلىشىپ بېرىش»نى كۆڭلۈمده تازا توغرا تاپماي ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدىم. مېنىڭ دېلىغۇللۇقۇمنى ئۇ باشقىچە چۈشەنگەن بولسا كېرەك:

ـــ شۇ پۇرسەتتە سىزگىمۇ خاتىرە بولۇپ قالغۇدەك بىرەر نەرسە سوۋغا قىلايمىكىن دېگەنىدىم، ـــ دېدى كۆزۈمگە تىكىلىپ تۇرۇپ. ئۇنىڭ بۇ سۆزى، بولۇپمۇ كۆزۈمگە تىكىلگەندىكى هايا-سىز نەزىرى پۈتۈن بەدىنىمنى تىكەنلەشتۈرۈۋەتتى. بىردىنلا «غۇزۇزىده» بولدۇم. خورلانغاندەك بىر خىل تۇيغۇدا سوغۇقلا:

ـــ رەهمەت، مېنىڭ هەممە نەرسەم تولۇق، كايىماڭ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەتە ۋاقتىممۇ يوق، ـــ دېدىم. ئۇ ئىچىۋالغان بولغاچقا ئاچچىقلىغىنىمنى سەزمىدىمۇ ياكى بىزەڭلىكىگە ئالدىمۇ، يەنە هېچ ئىش بولمىغاندەك:

ـــ ئەتە بولمىسا باشقا كۈنى بولسىمۇ بولىدۇغۇ؟ ئەمىسە تېلېفون نومۇرىڭىزنى دەپ بېرىڭ، مەن تېلېفون قىلاي، ـــ دېدى.

— كەچۈرۈڭ، تېلېفونۇم يوقاپ كېتىپ تېخى باشقىنى ئېلىپ بولالمىدىم، — دېدىم - دە، ئۇنىڭدىن تېخىمۇ نېرىراق سۈرۈلۈپ ئولتۇردۇم. ئۆيگە كېلىشكە تېخى خېلى بار ئىدى. «قېرىشقاندەك ماڭۇ يولنىڭمۇ ئۇزىراپ كېتىۋاتقىنىنى» دەيتتىم ئىچىمدە كېچىدە يات بىر ئەر بىلەن قورقماي بىر ماشىنىغا چىققىنىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى مىڭنى تىللاپ.

— نېمانچە ئۇركۈيسىز، ماشىنىنىڭ بۇلۇڭىغا سىغدىلىپلا قالدىڭىزغۇ؟ سىزنى يەپ كەتمەيمەن، قورقماي مۇنداقراق ئولتۇڭ - روڭە! — ئۇ شۇنداق دەپ بىلىكىمنى تۇتماقچى بولۇۋىدى، ئۇنى بوشراق سىلكىپ قولۇمنى تارتىۋالدىم ھەم گەپ قىلماستىن ماشىنىڭ دېرىزىسىدىن سىرتقا قاراپ ئولتۇردۇم، — چاقچاق قىلىپ قويسام رەنجىپ قالدىڭىزما؟ — ئۇ يەنە بىزەڭلىك بىلەن ئېگىلىپ كۆزۈمگە قارىدى.

— رەنجىگىنىمنى بىلگەن بولسىڭىز جىم ئولتۇرۇڭ، بولمىسا مەشەدىلا ماشىنىدىن چۈشۈپ قالىمەن... — مەن شۇنداق دەپ زەردە بىلەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە بىر قارىۋېتىپ، يەنە بۇرۇلۇپ دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ ئولتۇرۇۋالدىم.

— ۋاي - ۋۇي، نېمانچە قىلىپ كېتىسىز، ئادەمگە بىر قاراپ قويۇڭە مۇنداق !... — ئۇ ئىككى قولىنى مۇرەمگە ئېلىپ بېشىنى يۇزۇمگە يېقىن ئەكەلدى. ئاچچىقىمدا بار كۈچۈم بىلەن ئۇنى ئارقىغا ئىتتەردىم ھەم شوپۇرغا:

— توختات، ماشىنىنى توختات دەۋاتىمەن! — دەپ ئەسەبىيلىك بىلەن ۋارقىرىغاچ، ماشىنا ئىشكىنى ئېچىش ئۈچۈن ھەدەپ ئىشكىنىڭ تۇتقۇچىنى قالايمىقان بۇراشقا باشلىدىم. ماشىنا كۈچلۈك تورمۇزلىنىپ سىيرىلىپ توختىدى. شوپۇرنىڭ: «ھەي، ئۇياقتىن چۈشسىڭىز بولمايدۇ، جېنىڭىزدىن تويدىڭىزمۇ؟» دەپ ۋارقىراشلىرىغا قۇلاقمۇ سالماستىن ماشىنىنىڭ سىرتىغا ئۆزۈمنى ئاتتىم. «ھۇ، ئىززىتىنى بىلمەيدىغان !...» ماشىنىدىن چۈشۈۋاتقىنىمدا «ساۋاقدىشىم»نىڭ چىشلىرىنىڭ ئارىسىدىن

چىقىرىپ تۇرۇپ غەزەپ بىلەن قىلغان شۇ سۆزى قۇلىقىمغا كىردى...

سىرتتا شارقىراپ يامغۇر يېغىۋاتىپتۇ. چوڭ يولدا بار كۇچۇم بىلەن يۇگۇرۇپ كېتىۋاتقان، كۆزلىرىمدىن قۇيۇلۇۋاتقان يامغۇر تامچىلىرى يېشىم بىلەن ئارىلىشىپ يۇزۇمنى بويلاپ ئېقىپ بوينۇمغا سارقىيتتى. قۇلاق تۇۋىمدە «ئىززىتىنى بىلمەيدىغان، ئىززىتىنى بىلمەيدىغان...» دېگەن سۆز توختىماي تەكرارلىناتتى... سەزگۈلىرىم قېتىپ قالغاندەك، نە يۇزۇمگە تاراسلاپ تېگىۋاتقان يامغۇرنىڭ سوغۇقىنى، نە پۇتۇمدىكى ئېگىز پاشنىلىق ئاياغنىڭ پۇتۇمنى ئاغرىتقىنىنى سېزەر ئەمەس. توغرا، يۇرەكنىڭ، روھىڭنىڭ ئاغرىقى ئالدىدا جىسمىڭنىڭ ئاغرىقى نېمىدى؟ «ساۋاقدىشىم» مېنى ئوبدان تىللىغانىدى. مەن ئىززىتىمنى بىلمىدىغان ئايال بولغان بولسام ئاشۇنداق سورۇنلارغا بارمىغان، ھەرقانچە يېقىن ساۋاقدىشىم بولغان ھالەتتىمۇ يات بىر ئەرنىڭ سۆزىگە ئىشىنىپ كېچىدە ئۇنىڭ بىلەن بىر ماشىنىغا چۈشمىگەن، ئېرىمنىڭ بىر قېتىملىق خاتالىقى ئۈچۈن ئۇنىمۇ، ئۆزۈمنىمۇ جازالاپ مۇشۇنداق يەرلەردە يۈرمىگەن، بىر ئايالنىڭ مەسئۇلىيىتى، مەجبۇرىيىتى ۋە چوقۇم دەققەت قىلىشقا تېگىشلىك تەرەپلىرىنى ئەستىن چىقارمىغان بولاتتىم... شۇ يۇگۇرگەنچە يۇگۇرۇپ ئۆيگە قانداق كەلگىنىمنى بىلمەيمەن. پۇتۇن ئۇستىبېشىم «چۆپ - چۆپ» ھۆل، جالاقلاپ تىترىگىنىمچە تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ يۇز - كۆزلىرىمنى، پۇتلىرىمنى يۇدۇم، ئىشكاپتىن قېلىنراق كېچىلىك كىيىمنى ئېلىپ كىيدىم. نېمىشقىدۇر تىترىكىم ھېچ بېسىلار ئەمەس، قارىغاندا، سوغۇق ئىچ - ئىچىمگە ئۆتۈپ كەتكەن بولسا كېرەك، ئارسلان ئۇخلاپ قالغان بولسا ئۇنى ئويغىنىپ كەتمىسۇن، دەپ ئابايىقى ئىشلارنى ياتاق ئۆينىڭ چىرىغىنى ياندۇرماي قاراڭغۇدا ئاستا قىلغانىدىم. كارىۋاتنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭغا بىر پەس قاراپ تۇردۇم. ئۇ

كۆزىنى يۇمۇپ جىممىدە ياتاتتى، پەرىزىمچە ئۇخلىمىغانىدى. ئەگەر شۇ تاپتا ئۆرۈلۈپ ماڭا بىرلا ئېغىز گەپ قىلغان بولسا ئۇ-نىڭ باغرىغا تاشلىنىشقا تەييار ئىدىم، بىراق ھېلىقى كۈندىكى «پاسكىنا قولىڭىزنى نېرى تارتىڭ» دېگەن سۆزدىن كېيىن ئۇ ماڭا كارىۋات ئۈستىدە زادىلا پاراڭ قىلمايدىغان بولغانىدى. كا-رىۋاتقا چىقىپ ئۇنىڭغا قاراپ قانچىلىك ئولتۇرغىنىمنى بىلمەي-مەن. قېلىن كىيىم بىلەن يوتقانغا كىرىپ ياتقاندىن كېيىنمۇ ئىسسىش ئۈياقتا تۇرسۇن، بارغانسېرى توڭلاپ، تىترەپ كېتىۋا-تاتتىم، سوغۇق، يالغۇزلۇق، ئابايا يولدا ئۇچرىغان خورلۇق، پۇ-شايمان قوشۇلۇپ كۆزلىرىمدىن توختىماي ياش ئاقماقتا ئىدى. ئاخىر ياستۇقۇمنى ئۇنىڭ ياستۇقىغا يېقىنراق سۈرۈپ ياتتىم ھەم: «ئارسلان، مەن بەك توڭلاپ كەتتىم...» دەپ پىچىرلىدىم تىترەپ تۇرۇپ. سۆزۈمنىڭ ئاخىرى يىغىغا ئۆزگىرىپ كەتتى. ئۇ خۇددى شۇ سۆزۈمنىلا كۈتۈپ تۇرغاندەك دەرھال مەن تەرەپكە ئۆ-رۈلۈپ مېنى باغرىغا باستى، ئۇنىڭ مۇرىسىگە بېشىمنى قويۇۋې-لىپ ھېقىقداپ يىغلاۋېتىپ ئىككى تامچە ئىسسىق ياش تامچىسى-نىڭ بوينۇمغا سارقىپ چۈشكىنىنى تۇيۇپ، ئۇنىڭ باغرىغا تې-خىمۇ چىڭ يېپىشتىم...

ناتۇۋان مەھبۇس

جاۋابكار تېخى يالاپ كېلىنمىگەن، سوت باشلىنىشقا تېخى بالدۇر ئىدى. باش سوتچى ھەم كېڭەشمە سوتتىكىلەر ئىشخانىدا سوت ماتېرىياللىرىنى رەتلىگەچ سوت زالىغا چىقىشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىۋاتاتتى. بۇگۈنكى سوتتا باش سوتچىلىقنى ئىقتىدارلىق، تەقى ـ تۇرقىمۇ ناھايىتى قاملاشقان ياش سوتچى قەدىردان ئۇستىگە ئالاتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئېگىز، قاۋۇل بەستىگە سوت كىيىمى ناھايىتى ياراشقانىدى.

ــ بۇگۈنكى سوتتىكى جاۋابكارنى ئاسىم ئوغرىنىڭ قىزى دەيدىغۇ؟ ــ دېدى كېڭەشمە سوتتىكى ھەنىپە.

ــ ھەئە، شۇنداق ئىكەن، ــ دېدى يەنە بىر سوتچى، ــ ئۇلارنىڭ ئۆيىدە سوتقا چۈشمىگەندىن مۇشۇ بىرسى قالغانىدىغۇ دەيمەن.

قەدىردان گەپكە ئارىلاشتى.

ــ شۇنداق، ئاسىم تۇرمىدە ئۆلۈپ كەتتى. كىچىك ئوغلى داۋۇت مۇددەتسىز كېسىلدى. چوڭ ئوغلى ئاۋۇت ئۆيىدىكىلەرگە ئانچە ئوخشىمايدۇ. ئۇ خېلى دۇرۇس ئادەم بولغاندەك تۇرىدۇ، داۋاملىق مەدىكار بازىرىدا كۆرۈپ قالىمەن. ئەپسۇس، ئەمدى ماۋۇ قىزى ئاتا كەسپىگە ۋارىسلىق قىلاي دېگەن ئوخشايدۇ.

چەتتە ئولتۇرغان چوڭ ياشلىق بىر سوتچى بىر ئىشنى ئېسىگە ئالغاندەك سۆز قوشتى:

ــ مەن بۇرۇن ساقچىخانىدا ئىشلىگەن چاغلىرىمدا ئاسىم

ئوغرىنى نەچچە قېتىم سوراق قىلغان. ئاۋۇت، داۋۇت دەپ ئىككى ئوغلى بارلىقىنى بىلەتتىم، قىزى بارلىقىنى بىلمەيدىكەنمەن.

ــ ئۇ جەمەتتىكى ئۇچەيلەننىڭ چىرايى بىر ـ بىرىگە شۇنداقمۇ ئوخشايدۇ، ــ دېدى قەدىردان، ــ ھەممىسى ئىلمەك بۇرۇن، كۆك كۆز، ئوغرى دېسە كۆز ئالدىمغا شۇلارنىڭ چىرايىلا كېلىدۇ.

ۋاقىت توشۇپ قالغاچقا سوتچىلار سوت زالىغا كىرىپ، مۇنبەردىن ئورۇن ئېلىشتى. باش سوتچى «جاۋابكار يالاپ كىرىلسۇن» دەپ بۇيرۇق قىلىشى بىلەن سوت زالى سۈرلۈك تىمتاسلىققا تولدى. ھەممەيلەننىڭ نەزىرى ئىشىككە ئاغدۇرۇلدى. ئورۇق، زىلۋا بەستىگە چوڭ كېلىپ قالغان كۆك رەڭلىك مەھبۇسلار كىيىمى كىيگەن، قىسقا قىرقىما چاچلىق بىر قىز ئايال قانۇن ساقچىسىنىڭ نازارىتىدە بېشىنى يەردىن ئالماي مۇدۇرۇلۇپ ـ تەمتىرەپ كىرىپ كەلدى.

سوت زالىنىڭ ئوتتۇرىدىكى جاۋابكار تۇرىدىغان تۆمۈر ۋادەك ئىچىگە ئېلىپ كىرىلگەن قىز ھودۇققىنىدىن غال ـ غال تىتىرەپ، بېشىنى يەردىن ئالماي تۇراتتى.

ــ ئاسىيگۇل ئاسىم، بېشىڭنى كۆتۈرۈپ تىك تۇر!

قەدىردان شۇنداق بۇيرۇق قىلىشى بىلەن ئاسىيگۇل بېشىنى ئازراق كۆتۈرگەندەك قىلدى ـ يۇ، لېكىن سوتچىلارغا قاراشقا پېتىنالمىدى. چىرايى بەتبەشىرە، مۇتتەھەم، كاززاپ ئاسىم ئوغرىنىڭ بۇنداق چىرايلىق قىزى بارلىقى ھەممەيلەننى تاڭ قالدۇرىدى. قىزنىڭ بەرگى قىياقتەك قاشلىرى يىمىرىلگەن، ئۇزۇن بوستان كىرپىكلىرى يەرگە قاراپ تۇرغان كۆزلىرىدىكى چوڭقۇر ئازابنى پېرىم توسقان، ئاپپاق يۈزى تاتارغان، ناچىدەك بۇرنى ئاستىدىكى كىچىككىنە ئېغىزى ئۇمچەيگەنىدى. ئۇنىڭ سەبىيلىك كەتمىگەن بالىلارچە ئوماق تۇرقى ئۇستىدىكى مەھبۇسلار كىيىمى ھەم تۆمۈر ۋادەك بىلەن پەقەتلا ماسلاشمىغان ئاجايىپ بىر ھالەتنى پەيدا قىلغانىدى.

ھەممەيلەننىڭ يۈرىكى چوڭقۇر ھېسداشلىق ۋە ئېچىنىشقا تولدى. بولۇپمۇ باش سوتچى قەدىردانىنىڭ كۆڭلى قاتتىق بىئارام بولدى. قىزنىڭ ئۇستۇنكى كالپۇكىنى چىشلەپ، ئۇمچەيگەن ھالىتى ئۇنىڭغا ئون بەش يىل ئىلگىرىكى تۇيۇقسىز يوقاپ كەتكەن سىڭلىسىنى ئەسلەتكەندى.

قەدىردان كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇۋالدى. ئۇنىڭدىن زۇۋان چىقماقچە سوتچى، تەپتىشلەر ئەجەبلىنىپ قاراپ قويۇشتى. قەدىردان ئاخىر ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ سوتنى باشلىدى.

ــ ئاسىيگۈل ئاسىم، باشقا ئۆزگەرتكەن ئىسمىڭ بارمۇ؟

ئاسىيگۈل دىڭگىدە چۆچۈپ كەتتى. دەماللىققا نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. ئەمەلىيەتتە ئاسىيگۈل ئۇنىڭ ئۆزگەرتىلگەن ئىسمى ئىدى. ئۇ ئۆز ئىسمىنى تىلغا ئېلىش ئەمەس، ئېسىگە ئېلىشتىنمۇ قورقاتتى. ئۇ ئۆز ئىسمىنى ئېيتماقچى بولدى ــ يۇ، خۇددى ھازىرلا بىرسى كېلىپ بىر كاچات ئۇرىدىغاندەك، باشلىرىنى تامغا ئۇستۇرىدىغاندەك تۇيۇلۇپ تېنى شۇركۈنۈپ كەتتى ھەم ئاغزىدىن باشقىلار ئاران ئاڭلىغۇدەك:

ــ ياق... ياق... ئۇنداق ئەمەس، ــ دېگەن ئاۋاز چىقتى. قىزغا قارىغاندا قەدىردانىنىڭ ۋۇجۇدىدا بىرنەرسە شۇرراپ ئېرىگەندەك بولۇپ كەتتى. قىزنىڭ غۇبارسىز، پاك چېھرى ئۇنىڭغا تولىمۇ تونۇش بولغان سۆيۈملۈك بىر سىيما بىلەن گىرەلىشىپ كەتكەندى. بولۇپمۇ قىز ئۇ گەپ سورىغاندا كۆزلىرىنى يەردىن ئېلىپ ئۇنىڭغا ئەندىكىش بىلەن بىرلا قارىۋىدى، قەدىردانىنىڭ تۇيغۇلىرى قېتىپ قالغاندەك، مېڭىسى تورمۇزلىنىپ قالغاندەك بولۇپ قالدى. قىزنىڭ كۆزلىرىدىن چاقنىغان ئاجايىپ بىر نۇر قەدىردانىنى سېھىرلەپ قويغانىدى. ئۇنىڭ سوتچىغا خاس سۇر ــ ھەيۋىسى نەگىدۇر يوقالغان، تىنىقلىرى ئوت ئالغان، كۆزلىرى ئاجايىپ بىر سېھىرلىك ھېسسىياتنىڭ تۇرتكىسىدە يېنىپ كەتكەندى. يېنىدا ئولتۇرغان سوتچى زۆرۈرىيەتسىز بىر سوئال بەرمەن ئۇنىڭ روھىنى سوت زالىغا قايتۇرۇپ كەلدى.

قەدىردان ئېسىگە كېلىپ سوتنى نورمال تەرتىپ بىلەن باشلىدى. لېكىن، شۇنچە زوروقسىمۇ تەرتىپ نورمال بولماي قالدى. ئۇ ھېلىدىن - ھېلى گەپ - سۆزلەردىن ئېزىپ كېتەتتى. داۋاملىق سوت ئېچىپ سۈدەك ياد بولۇپ كەتكەن قائىدە - تەرتىپلىرىنىمۇ ئۇنتۇپ قېلىۋاتاتتى. ئۇ دېلونى نەچچە قېتىم كۆر-گەنلىكىگە قارىماي، تەپتىش ئوقۇۋاتقان ئەيىبنامىنى دىققەت بىلەن ئاڭلىدى.

ئاسىيگۈل ئاسىم، يىگىرمە ئىككى ياش، xx يىلى xx ئاينىڭ xx كۈنى ئۇ بىرنەچچە دوستى بىلەن xx چايخانىدا غوجايىنلارغا ھەمراھ بولۇپ ئولتۇرغان. كېيىن بىر غوجايىن ئۇنى باشلاپ مەلۇم مېھمانسارايغا ئاپارغان. ئۇلار ياتاقتا ئىچىشىپ ئولتۇرۇپ ھېلىقى غوجايىن مەست بولۇپ قالغاندا، ئاسىيگۈل ئۇنىڭ پورتىمانىدىن پۇل ھەم يانفونىنى ئېلىپ چىقىپ كەتكەن. ئۇ توتۇلغۇچە بولغان ئارىلىقتا ئوغرىلىغان بىر مىڭ بەش يۈز يۈەن پۇلنىڭ ھەممىسىنى خەجلەپ بولغان، يەتتە مىڭ يۈەن قىممەتلىدىكى يا-فونىنى ئەرزانلا سېتىۋەتكەن...

يېقىندىن بۇيان خاراكتېرى مۇشۇنىڭغا ئوخشايدىغان دېلولار كۆپەيىپ قالغانىدى. قەدىردان بۇنداق دېلولارنى كۆرگەندە ئاشۇ تاپتىن چىقىپ ئادەمىيلىكىنى، ئاياللىق قەدىر - قىممىتىنى يو-قاتقان ئاياللارغا نەپرەتلىنەتتى. ئېچىنىپمۇ، ھېسداشلىق قىلىپ-مۇ ئولتۇرمايتتى. لېكىن، بۇگۈنكى دېلودىكى بۇ قىز ئەتىگەندىلا ئۇنىڭ يۈرەك يارىلىرىنى تاتىلاپ، ئۇنى باشقىچىلا قىلىپ قويدى. ئۇنىڭ ئۇچۇن بۇ سوتنى ئېچىپ تۇگىتىش بەكمۇ تەسكە چۇشـ-تى. ئۇ ئاسىيگۈل تېنەپ - تەمتىرەپ سوت خاتىرىسىگە قول قو-يۇپ، ئايال قانۇن ساقچىسىنىڭ يېنىك ئىتتىرىشى بىلەن ئار-قىسىغا ئۆرۈلۈپ ماڭغۇچە كۆز ئۇزمەي قاراپ قالدى. ئۇنىڭ خا-تىرىگە ئېڭىشىشى، ئۆرۈلۈپ مېڭىش ھالەتلىرى قەدىردانغا بەك-مۇ تونۇش بىلىنىپ كەتتى.

— ھە، قەدىردان سوتچى، ئەجەب قاراپ ئولتۇرۇپ كەتتىڭىز-

غۇ؟ ــ دېدى تەپتىش نەرسىلىرىنى يىغىشتۇرغاچ.

«قەدىردان!» تەپتىشنىڭ گېپىنى چىقىپ كېتىۋاتقان ئاسىيغۇل ئاڭلىدى. ئاڭلىدىلا ئەمەس، قەدىردان دېگەن ئىسىم ئۇنىڭ بېشىدا چاقماق بولۇپ چېقىلدى. ئۇ دەرھال ئارقىغا بۇرۇلۇپ قەدىردانغا قارىدى. سوتچى بىلەن جاۋابكارنىڭ كۆزلىرى ئۇچراشتى. لېكىن، بۇ ھال ئۇزاققا بارمىدى.

ــ نېمىگە قاراپ تۇرىسەن؟ تېز ماڭ! ــ ساقچى ئايال ئاسىيغۇلنى ئىتتىرگىنىچە ئاچچىق كەتتى. ئاسىيغۇل سوت زالىدىن چىقىپ كېتىۋاتقاچ قەدىردانغا ئاخىرقى قېتىم قارىدى.

ــ ھە، قەدىردان سوتچى، ــ دېدى ھەنىپە، ــ بۇ جەمەتتىكىلەرنى ئىلمەك بۇرۇن، كۆك كۆز دەۋاتاتتىڭىز، قەلەم قاش، قارا كۆزنى كۆرۈپ ئېسىڭىزنى يوقاتتىڭىزمۇ، قانداق؟

ھەممەيلەن كۈلۈشتى. ئەمما، دەرھال جىم بولۇشتى. ئۇنىڭ دەرد ـ ھەسرىتىدىن ھەممەيلەننىڭ خەۋىرى بار ئىدى. شۇ تاپتا ئۇلار قەدىردانىنىڭ نېمىنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلىپ بولغانىدى. باشقىلار بىر ـ بىرلەپ سوت زالىدىن چىقىپ كېتىپ، قەدىردان يالغۇز قالدى.

ئاسىيغۇل مەھبۇس ماشىنىسىغا يالاپ چىقىرىلىپ ئىشىك گۈپپىدە يېپىلدى. ئۇ ئېغىر ئۇھ تارتتى. ئۇ بەك قورقۇپ كەتكەنىدى. چۈنكى، ئۇ سوت جەريانىدا بالىلىق خاتىرىسىدە بەكمۇ ئېنىق ساقلىنىپ قالغان، تالاي قېتىملاپ كۆڭلىدە زىكرى قىلغان، كېيىنكى قاباھەتلىك قىسمەتلەر جەريانىدا ئويلاشتىنمۇ قورقىدىغان بولۇپ قالغان بىر سۆيۈملۈك ئىسىمنى تاسادىپىي ئاڭلاپ قالغانىدى. دەسلەپ باش سوتچى سوتقا قاتناشقۇچىلارنى ھەم شۇ قاتاردا ئۆزىنمۇ تونۇشتۇرۇپ ئۆتكەندە ئۇ ھېچنېمىنى ئۇقمايلا قالغان، باش سوتچىغا بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىغانىدى. قايتىپ ماڭاشىدا ئۇ «قەدىردان» دېگەن ئىسىمنى ئاڭلاپ قالدى. ھېلىقى سوتچىنىڭ ئىسمى قەدىردان ئىكەن! ئۇ شۇ ئىسمىنى ئاڭلاپ تىترەپ كېتىۋاتقان ئاجىز ۋۇ-

جۇدىدىكى بارلىق كۈچ ـ مادارىنى يىغىپ جۇرئەت قىلىپ سوت-چىغا قارىدى. بۇغداي ئۆڭ، قوشۇما قاش، قاملاشقان سوتچى سوت مۇنبىرىدە ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ ئولتۇراتتى.

ئۇنىڭ سوتقا چۈشۈشى تۇنجى قېتىم ئىدى. ئۇ گەرچە كىچىكىدىن داۋۇتقا ئەگىشىپ ئانچە ـ مۇنچە يانچۇق كولاپ ئۆگەنگەن بولسىمۇ، قاپ يۈرەكلەردىن ئەمەس ئىدى.

ئاتايا ئۇ سوت زالىغا كىرىپلا ئىزا تارتىش، نومۇس قىلىش تۇيغۇسىدىن قەلبى بەك ئازابلاندى. دېمەك، ئۇمۇ ئىزا تارتىدىكەن، نومۇس قىلىدىكەن. ئاشۇ شەرم ـ ھايا، ئەخلاق ـ پەزىلەت-تىن سۆز ئاچقىلى بولمايدىغان مۇدھىش ئۆيدە ئۇنىڭ ئادىمىيلىك پەزىلىتى، ئىنسانىي غۇرۇرى، بالىلىق پاك تۇيغۇلىرى تەلتۆكۈس يوقىلىپ كەتمەپتۇ.

ئاسىيگۈل خىيال بىلەن بولۇپ كېتىپ ماشىنىنىڭ ئاللىقا-چان قوزغىلىپ يولدا كېتىۋاتقانلىقىنى سەزمەي قالغانىدى. ئۇ ماشىنىنىڭ ۋاداكىلىنگەن ئەينەكىدىن تالاغا قارىدى. سىرتتا لە-پىلدەپ قار يېغىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئادەملەر مىغىلداپ يۈرگەن كو-چىلارنى كۆرمىگىنىگە ئىككى ئايدىن ئاشقانىدى.

شۇنداق، ئۇنى كوچىدا چوڭ بولدى دېيىشكىمۇ بولاتتى. ئۇ تەربىيەنى مەكتەپتىن ئەمەس، ئاشۇ كوچىدىن ئالدى. ئاشۇ كو-چىدىن نان تېپىپ يېدى. ئاشۇ كوچىدا مۇدۇرۇلۇپ ـ تەمتىرەپ خارلىنىپ ياشىدى. بىر ئويلىسا ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئاشۇ تالادىن تۇرمە ئىچى ياخشىدەك بىلىنەتتى. بۇ يەردە ئۆزىنىڭ كىملىكى ھەققىدە قورقمايۇ خىيال سۈرەلەيدۇ. ئۇنىڭ قۇلىقىغا قەدىردان سوتچىنىڭ:

ـــ ئاسىيگۈل، ئۆزگەرتكەن ئىسمىڭ بارمۇ؟ ـــ دېگەن سۆزى ئاڭلانغاندەك بولدى. ئاسىيگۈل ئاسىم دېگىنى نېمىسى؟ ئۇ قانداقلارچە ئاسىيگۈل بولسۇن؟ ئۇ مۇرەككەپ ھېس ـ تۇيغۇ ئىـ-چىدە يۇرىكىگە چوڭقۇر ئورنىغان، ئەمما رەھىمسىز قىسمەت ئۇنتۇلدۇرۇشقا ئۇرۇنغان ئىسمىنى پىچىرلىدى: «قەدىرىيە.»

شۇنداق، ئۇنىڭ ئىسمى قەدىرىيە.
ئاسىيگۈل ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ توۋلاپ كەتتى.
— مەن قەدىرىيە، ئاسىيگۈل ئەمەس، مەن قەدىرىيە.
— جىم ئولتۇر!
يالاپ ماڭغان ئايال ساقچى ۋارقىرىدى.
ئۇنىڭ ئاۋازى ئۆچتى. لېكىن، ئۇنىڭ لەۋلىرى «مەن قەدىرىيە» دەپ پىچىرلاشتىن توختىمىدى.
قەدىردان ئىسىملىك سوتچىنى كۆرۈش بىلەن تەڭ ئۇنىڭ غۇۋالاشقان بالىلىق ئەسلىمىلىرى روشەنلىشىشكە باشلىغانىدى. كۆز ئالدىغا ئاجايىپ سۆيۈملۈك، يېقىملىق كۆرۈنۈشلەر زاھىر بولماقتا ئىدى. بىردە چىرايى يېقىملىق، مېھرىبان بىر ئايال ئۇ-نى قۇچاقلاپ سۆيەتتى، بىردە ئېگىز بوي، قاۋۇل بىر ئادەم ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ كانكى تېيىلدۇراتتى. قوشۇما قاش، بۇغداي ئۆڭ ئوغۇل بالا ئۇنىڭ قولىنى يېتىلەپ ماڭاتتى. سۆگەتگۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن پاكىز ھويلا، ھويلىدىكى باراڭغا ئېسىلغان ئە-لەڭگۈچ، بوينىغا قىزىل مارجان ئېسىپ قويۇلغان ئاق مۇشۇك قاتارلىق كۆرۈنۈشلەر كاللىسىدا ئەكس ئېتەتتى.
ئۇ تۇرمە كامېرىغا ئېلىپ كىرىلگەندە باشقىچىلا بىر ئادەم بولۇپ قالغانىدى. گەپ ـ سۆزلىرى تاققا ـ تۇققا، چۇشىنىكسىز، ئىككى كامېردىشىغا قاراشلىرىمۇ غەلىتە ئىدى.
— ئاسىيگۈل، قورسىقىڭغا بىرەر نەرسە يەۋال، سىڭلىم، — دېدى كامېردىشى كۆيۈنۈش بىلەن ئوڭدىسىغا يېتىپ خىيال سۈ-رۈۋاتقان ئاسىيگۈلگە.
— مەن ئاسىيگۈل ئەمەس! — ئۇ زەردە بىلەن شۇنداق دەپ ئورنىدىن قوپۇپ كەتتى، — مەن نېمىشقا ئاسىيگۈل بولغۇدەك-مەن؟ مەن دېگەن قەدىرىيە!
ئىككى ئايال ئۇنىڭغا ھەيرانلىق، چۆچۈش بىلەن قاراشتى. كېلىپ پېشانىسىنى تۇتۇپ بېقىشتى.
ئاسىيگۈل ئۇلارغا بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن يەنە ئۇر-

نىدا ئوخدىسىغا ياتتى. ئۇ قولىنى ئاستا كۆتۈرۈپ بارماقلىرىغا قارىدى. ئۇنىڭ بارماقلىرى بەك ئۇزۇن ئىدى. «ئانا، قارا، سىڭلىمنىڭ بارماقلىرى بەك ئۇزۇن ئىكەن، ئۇ ئېلېكترونلۇق روياль چالسا بولغۇدەك» ئۇنىڭ ئېسىگە بىرسىنىڭ شۇنداق دېگىنى كەلدى. توغرا، ئۇ ئاكىسى ئىدى. ئاكىسىنىڭ چىرايى ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا خېلى ئېنىق، تولۇق هالەتتە كەلدى. كاللىسىدا غەلىتە خىياللار لەيلەپ يۈرەتتى. ئۇ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقان ئاكىسىغا يېتىشەلمەي يىغلايتتى. ئاخىر ئۇ يالغاندىن يىقىلغان بولۇپ يېتىۋالدى. خېلىلا ئۇزاپ كەتكەن بالا ئۇنىڭ يەردە مىدىرلىمايلا ياتقانلىقىنى كۆرۈپ ئەنسىز توۋلىغىنىچە يۈگۈرۈپ كەلدى:

— قەدىرىيە، نېمە بولدىڭىز، سىڭلىم؟

قەدىرىيە كۈلۈپ ئورنىدىن تۇردى. ئاكىسى سىڭلىسىنىڭ يالغاندىن يىقىلىۋالغانلىقىنى بىلىپ، سىڭلىسىنىڭ ئۆزىنى ئەخمەق قىلغانلىقىغا ئىچى كۆيۈپ بۇرنىنى چىمداپ قويدى. قىزچاق ئاكىسىنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى... ئاشۇ قىزچاق قەدىرىيە ئىدى! ئەمىسە ئاسىيگۈل دېگەن كىم؟ ماۋۇ مەھبۇسلار كامېرىدىكى ئوغرى قىزچۇ؟ ئۇنىڭ هېچنېمىگە ئەقلى يەتمەيتتى. بىراق، ئەسلىمىلىرى بارغانسېرى چوڭقۇرلىشىۋاتاتتى. ئاپىسى بىلەن دادىسىنىمۇ ئېنىق ئېسىگە ئالالىدى.

ئۇنىڭ قالايمىقانلاشقان مېڭىسىدە يەنە ئاسىم ئوغرىنىڭ، هەۋزىخان، ئاۋۇت، داۋۇتلارنىڭ بەتبەشىرە چىرايى گەۋدىلەندى. ئۇلار كۆز ئالدىغا كېلىشى بىلەن ئۇ تېخىمۇ ئەسەبىيلىشىپ ۋارقىراپ كەتتى:

— مەن قەدىرىيە، ئاسىيگۈل ئەمەس!

ئۇ شۇنداق دەپلا ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ يىغلاپ كەتتى. تۇگەمەس خىيال، گاڭگىراش، ئەسلەش بىلەن ئارىدىن خېلى كۈنلەر ئۆتتى. ئۇنىڭغا سوت مەھكىمىسىنىڭ هۆكۈمنامىسى يەتكۈزۈلدى. ئۇ مۇددەتلىك ئۈچ يىللىق قاماق جازاسىغا هۆكۈم قىلىنغانىدى.

ئۇ ھۆكۈمنامىنى كۆتۈرۈپ كامېرىغا كىرگەندە، ئىككى كا-
مېردىشى ئۇنىڭغا ئولاشتى:

— سېنى نەچچە يىللىق كېسىپتۇ؟

ئۇنىڭدىن زۇۋان چىقمىغاندىن كېيىن، بىرسى:

— ھەي، سېنىڭ ساۋاتىڭ بولغاندىكىن ئوقۇغىنا ماۋۇنى، زې-
رىكىپ ئولتۇرغاندا ھۆكۈمنامە بولسىمۇ ئاڭلاپ ئولتۇرايلى، —
دېدى يەنە بىرسىگە.

ساۋاتلىق مەھبۇس ھۆكۈمنامىنى ئوقۇشقا باشلىدى. ھۆكۈم-
نامىدىكى بايان قىلىنغان ھەممە ئىشلار ئاسىيگۈلگە شۇنچىلىك
يات، ناتونۇش تۇيۇلۇۋاتاتتى. ئاشۇ شۆھرەتپەرەس پۇلدارلار بىلەن
بەزمىخانىلاردا ئىچىشىپ ئولتۇرغان، ئەرلەرنىڭ ئارقىسىدىن يا-
تاقتا كىرگەن ھەم ئوغرىلىق قىلغان شەرمەندە قىز قەدىرىيە
شۇمۇ؟ ياق، ئۇ دېگەن ئاسىم ئوغرىنىڭ قىزى ئاسىيگۈل! ھەر-
گىزمۇ قەدىرىيە ئەمەس، ھەرگىزمۇ!

ساۋاتلىق مەھبۇس ھۆكۈمنى ئوقۇپ بولدى.

— ئاخىرىنى ئوقۇمىدىڭغۇ؟

— مۇشۇ يەرگىچە ئوقۇسا بولىدۇ، ئاخىرىدىكى باش سوتچى،
كېڭەشمە سوتچىلارنىڭ ئىسمى، ئۇنى ئوقۇمىسىمۇ بولىدۇ.

— سوتچىلىرى كىم ئىكەن، بىزنىمۇ شۇلار سوتلار ھەرقا-
چان؟

— باش سوتچى قەدىردان ئىنايەت.

ئاسىيگۈلنىڭ كاللىسى يەنە زىڭگىدە قىلىپ قالدى. ئۇ ئور-
نىدىن تۇرۇپ توۋلاپ كەتتى.

— ئاشۇ قەدىردان ئىنايەت مېنىڭ ئاكام بولىدۇ. ئۇ ماڭا بىر
ئاق ئاسلانچاق ئەكېلىپ بەرگەن. مەن قىزىل مارجىنىمنى
ئاسلانىڭ بوينىغا ئېسىپ قويغان!

ئۇ كامېردىشىنىڭ قولىدىكى ھۆكۈمنامىنى يۇلۇۋېلىپ سىز-
چىلاپ قاراپ كەتتى. بىراق، خەت تونۇمايتتى. ئۇ ھۆكۈمنامىنى
يۇرىكىگە بېسىپ تىترىگىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى:

ـــ مېنىڭ ئاكام شۇ، قەدىردان دېگەن مېنىڭ ئاكام، مەن ئىنايەت ساقچىنىڭ قىزى.

ئىككى كامېردىشى ئۇنىڭغا قاراپ ئەپسۇسلۇق بىلەن بېشىنى چايقاشتى.

ـــ بۇ بىچارە كىچىك تۇرۇپ ئېلىشىپ قالارمۇ ئەمدى؟

ـــ تۇرمە ساقچىسىغا دەپ قويايلى جۇمۇ؟ سارائىغا سوت يوق، دەپ قويۇۋېتەمدۇ تېخى؟ سوت ئاچقان كۇندىن باشلاپ ئۇ مۇشۇنداق ئالىتاغىل سۆزلەيدىغان بولۇپ قالدى.

ئاسىيگۇلنىڭ قۇلىقىغا ئۇلارنىڭ گەپلىرى كىرمەيتتى. ئۇنىڭ ئېسىگە يەنە چۈشتەك غۇۋا، باش ـ ئاخىرى باغلاشمايدىغان كۆرۈنۈشلەر كەلدى.

ئۇ ئۇزاقتىن بېرى مۇنداق بەخىرامان، دەخلىسىز، يۇرەكلىك هالدا بالىلىقىنى ئەسلەپ باقمىغانىدى.

ئۇ ساقچى فورمىسى كىيىدىغان ئىنايەت ئىسىملىك دادىسىنى، باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىدىغان ئانىسى زىلەيگۇلنى ناھايىتى ئېنىق كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. ھەممىدىن ئاكىسى ھەققىدىكى ئەسلىمىلىرى كۆپ ئىدى. دادىسى بىلەن ئانىسىنىڭ خىزمىتى بەك ئالدىراش بولغاچقا، ئۇنىڭغا ئاشۇ ئاكىسى قارايتتى. دادىسى ھەپتە، ئايلاپ سىرتلاردا خىزمەت قىلغاچقا، ئۇلار بىلەن دائىم بىللە بولالمايتتى. ئانىسى ھەر كۈنى خېلى ئۇزاققىچە يېزىق ئۈستىلىنىڭ ئالدىدا مۈكچىيىپ ئولتۇراتتى. بىراق، ئۇلار قەدىرىيەگە قەۋەتلا ئامراق ئىدى. دادىسى ئۆيگە قايتىپ كەلگەن ۋاقىتلاردا ئاكىسى ئىككىسىنى قار تېيىلدۇرۇشقا ئاچىقاتتى. ئانىسى ئۈستەل ئالدىدا ئولتۇرۇپ قەدىرىيەنىڭ تېخىچە ئۆخلىمايلا ئۆزىنى ساقلاپ ياتقانلىقىنى كۆرگەندە، ئاستا كېلىپ پېشانىسىدىن سۆيۈپ، ھېكايە ئېيتىپ بېرىپ ئۇخلىتاتتى. قەدىرىيەنىڭ ئەينەن ئېسىدە قالغىنى، ئاكىسى ئۇنىڭغا پاختىدەك ئاق بىر ئاسلان ئەكېلىپ بەرگەن، قەدىرىيە بۇ ئاسلانغا ئامراقلىقىدا ئۇخلىغاندىمۇ يېنىدىن ئايرىمايتتى. ئۇ ئۆزى ياخشى

كۆرىدىغان ئىككى قۇر قىزىل مارجىنىنىڭ بىر قۇرىنى ئۆزى ئېسىپ، يەنە بىرسىنى ئاسلانىنىڭ بوينىغا ئېسىپ قويۇۋىدى، ئاسلان تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەن. ئاھ، ئۇنىڭ ئاشۇ ئائىلىسى نەقەدەر ئىللىق ئىدى ـ ھەي! ئۇ قانداق بولۇپ ھېلىقى مېھرى سوغۇق ئۆيدە بەتبەشىرە ئادەملەر بىلەن بىللە ياشىدى؟

ئۇ يەنە ئەسلەشكە تىرىشاتتى. قېلىن قار ياغقان قىش كۈنى. ئاكىسىنىڭ تۇغۇلغان كۈنى ئىدى. دادىسى ئاكىسى بىلەن ئىككىسىنى مۇز تېيىلدۇرغىلى ئۆزلىرى دائىم بارىدىغان مۇزلۇق كۆلگە ئەكەلدى. ئۇلار بىرەر سائەت ناھايىتى كۆڭۈللۈك ئويناندى. شۇ چاغدا دادىسىغا ئىدارىدىن تېلېفون كېلىپ، ئىدارىگە تېزدىن قايتىش ئۇقتۇرۇلدى. ئىككى بالا دادىسى بىلەن قايتقىلى ئۇنمىدى.

ـــ بىز ئۆزىمىز كېتەلەيمىز، ـــ دېيىشتى بالىلار ئويۇنغا قانماي، ـــ سەن مېڭىۋەر، بىز بىردەم ئوينايلى.

شۇ چاغدا قەدىرىيە يەتتە ياشقا، قەدىردان ئون بەش ياشقا كىرگەنىدى. دادىسى قەدىردانغا سىڭلىسىغا ئوبدان قاراش ھەققىدە بىرمۇنچە جېكىلىگەندىن كېيىن ئىدارىسىگە كېتىپ قالدى.

قەدىردان خاتىرجەم ئىدى. كۆل بويىدىن چىغىر يول بىلەن ئازراق ماڭسا چوڭ يولغا چىققىلى، ئاندىن ئاپتوبۇستا ئولتۇرسا ئۇدۇل ئۇلارنىڭ مەھەللىسىنىڭ ئالدىغا بارغىلى بولاتتى. شۇڭا، ئۇ ھېرىپ كەتكەن سىڭلىسىنى بىر چەتتە تۇرغۇزۇپ قويۇپ، ئۆزى دېمەتلىك بىرقانچە بالا بىلەن مۇسابىقىگە چۈشتى، ئويناغانچە قىزىپ كەتتى.

قەدىرىيە ئاكىسىغا قاراپ ھاردى، توڭلىدى. ئاكىسىنى نەچچە رەت چاقىرغان بولسىمۇ قىيقاس ـ سۈرەندە ئاكىسى ئاڭلىمىدى. قورسىقى ئاچقاندەك قىلىپ يانچۇقىنى ئاختۇرۇۋىدى، دادىسى ئەتىگەن بەرگەن بەش يۈەن چىقتى. ئۇ خۇشاللىقتا مۇز كۆلگە يېقىن ئەتراپتىكى بىر كىچىك دۇكانغا قاراپ يۈگۈردى. دۇكانغا با-

رىدىغان يولنى مۇز تۆتۈپ كەتكەن بولۇپ، قەدىرىيە قەدەمدە بىر تېيىلىپ يىقىلىپ چۈشەتتى. بىراق، بۇمۇ ئۇنىڭغا نىسبەتەن بىر ئويۇن ئىدى. ئۇ دۇكاندىن ئۆزىگە ۋە ئاكىسىغا ئىككى تال شا-كىلات ئېلىپ ئارقىغا ياندى. كۈتۈلمىگەندە يان تەرەپتىن بىر كونا ئەبجەق ماشىنا سەت سىگنال بەرگەنچە تېيىلغاق يولدا كونتروللۇقىنى يوقىتىپ شىددەت بىلەن كەلدى. قەدىرىيە قېچىشقىمۇ، ۋارقىراشقىمۇ ئۈلگۈرەلمىدى.

ئۇ هوشىغا كەلگەندە، پۈتۈن جاهان ناتونۇش ئىدى. زەخىملەنىشتىن مېڭىسى سىلكىنىپ هەم قاتتىق قورقۇپ كەتكەچكە، بۇ ناتونۇش مۇهىت، ياۋۇز چىراي، بەتبەشىرە ئادەملەر ئارىسىدا هېچنېمىنى ئاڭقىرالماس بولۇپ قالغانىدى. ئىسمىمۇ ئاسىيگۈلگە ئۆزگەرگەن. ئۇستىبېشىدىكى كىيىم ـ كېچەكلەرمۇ ساڭگىل ـ سۇڭگۈل مەينەت كىيىملەرگە ئالماشقان، هېچقاچان كۆرۈپ باقمىغان قورقۇنچلۇق ئادەملەر بىلەن بىللە يېتىپ ـ قوپۇپ، بىللە تاماق يەپ، بىللە ياشاۋاتاتتى. ئۇلار كىملەر؟ ئۇ نېمىشقا بۇ ئۆيدە تۇرىدۇ؟ نېمىشقا ئانىسى كېلىپ ئۇنى ئېلىپ كەتمەيدۇ؟ ئۇ بۇلارغا جاۋاب تاپالمايتتى.

ئاسىيگۈلنىڭ كۆز ئالدىغا ئەسلەشىنىمۇ خالىمايدىغان، تۇيۇقسىز ئېسىگە كەلسىمۇ تېنى شۇركۇنىدىغان باشقا بىر خىل كۆرۈنۈش كەلدى.

كىچىككىنە قەدىرىيە هويلا تېمى چۆرۈلمىگەن، ئىشىكتىن چىقسىلا پايانسىز قومۇشلۇق كۆرۈنىدىغان ئۆينىڭ ئالدىدا تۇرۇۋېلىپ قومۇشلۇققا قاراپ توۋلىماقتا ئىدى:

ـــ دادا، ئانا! قەدىردان ئاكا، كېلىپ مېنى ئېلىپ كېتىڭلار!

كۆك كۆز، ئىلمەك بۇرۇن بىرسى يۇگۇرۈپ كېلىپ ئۇنى بىر شاپىلاق سالدى، ئاندىن قۇلىقىنى سوزغىنىچە ئۆيگە سۆرەپ كىرىپ دادىسىنىڭ ئالدىغا ئەكەلدى:

ـــ دادا، ماۋۇ شۇم ئۆيىدىكىلەرنىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ توۋلاۋاتىدۇ.

ئۇخلاشقا تەمشەلگەن ئاسىم قاتتىق بىر ئەسنۇپتىپ ئوغلىغا چالۋاقىدى:

ــ كىچىككىنە بىر شۇمنى باشقۇرالماي مېنى ئاۋارە قىلامسەن؟ ئۇنىڭ زۇۋانىنى ئۇجۇقتۇرۇش، دېگىنىڭگە كۆندۈرۈش سېنىڭ ۋەزىپەڭ، مېنى ئاۋارە قىلما...

داۋۇت ۋەزىپە تاپشۇرۇلغان جەڭچىدەك دەرھال قىزچاقنى دۆشكەلەپ يان ئۆيگە ئەكىردى. ئۇ ئۆزىنىڭ خېلى ئىشقا ياراپ قالغانلىقىنى ئۆيىدىكىلەرگە كۆرسەتمەكچى ئىدى. ئۇ قىزچاقنى ئالدىدا تۇرغۇزۇۋېلىپ كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىككەنچە سورىدى:

ــ ئېيتە، ئىسمىڭ نېمە؟

ــ قەدىرىيە.

«چاڭگىدە» تەگكەن شاپىلاق بىلەن داۋۇتنىڭ قوپال، يىرىك قولى قىزچاقنىڭ سۇزۇك، يۇمران يۈزىدە قىپقىزىل ئىز قالدۇردى. قىزچاق چىرىدە يىغلاپ كەتتى:

ــ سېنىڭ ئىسمىڭ ئاسىيگۈل، ئۇقتۇڭمۇ؟ سەن دېگەن ئاسىم بىلەن ھەۋزىخانىنىڭ قىزى.

ــ ياق، مەن ئىنايەت ساقچىنىڭ قىزى.

ــ مانا، ساقچىنىڭ قىزى بولساڭ!

قىزچاقنىڭ يۇمران يۈزلىرى قىزىرىپ ئىششىدى. ئالۇچىدەك لەۋلىرى چىمدىلىپ مورلاندى. ئۇلارنىڭ گېپىگە كۆنۈپ بولغۇچە ئۇنىڭ ئۇستىبېشىغا تاياقمۇ، كاۋاپ زىخمۇ، لاخشىگىر، بەلگۇر-جەكلەرمۇ تېگىپ ئاپپاق، يۇمران تەنلىرىدە زەخىم ئىزلىرى قالدى. ئاقىۋەت ئەمدىلا يەتتە ياشقا كىرگەن قىز قورقۇنچ، ئالاقزادىلىكتىن ئەس ــ ھوشىنى يوقاتتى. ئۆز ئىسمىنى، ئاتا ــ ئانىسى، ئاكىسىنى تىلغا ئېلىش ئەمەس، ئەسلەشتىنمۇ قورقىدىغان، تۈيۈقسىز كېلىپ قالغان بۇ مۇدھىش ئائىلىدە داۋۇتنىڭ تايىقىنى يەپ، تىلىنى ئىششىتىپ، ئۇنىڭ ئالدىدا بىچارىلەرچە تىترەپ تۇرىدىغان بولدى، ئاخىر بېرىپ ھەممىگە كۆندى.

ئاسىم ئوغرى ئۇنىڭغا بۇيرۇق قىلاتتى.

— ئاسىيگۇل، ماڭە، داۋۇت ئاكاڭ بىلەن بازارغا ماڭ!
— ياق، مەن بارمايمەن.
چوڭ ئوغۇل ئاۋۇت گەپكە ئارىلاشتى:
— بوپتۇ، بارمىسۇنچۇ، دادا، تېخى كىچىك ئەمەسمۇ، سەل چوڭ بولغاندا بىر گەپ بولمامدۇ.
— ئۇنىمۇ ئۆزۈڭگە ئوخشاش يارىماس، تەييارتاپ قىلاي دەمسەن؟ — دېدى ئاسىم ئوغرى زەردە بىلەن، — ئۇكاڭنىڭ پوقىنى دورىيالمايسەن، ئۇنى ئاز دەپ ماڭا ئىش ئۆگىتىپ كەتكىنىڭمۇ بۇ؟ داۋۇت، تېز بول، ئاسىيگۇلنى ئېلىپ بازارغا ماڭ! ھەۋزىخان، سەن ئۇنى كىيىندۇر.
ئاسىيگۇلنىڭ چاچلىرى چۈشۈرۈلگەن، ئۇچىسىغا داۋۇتنىڭ قىسقا كېلىپ قالغان ھەرەڭ ـ سەرەڭ كىيىملىرى كىيدۈرۈلگەن، يۈز ـ كۆزلىرى قاسماقلىشىپ كەتكەن، قارىماققا ياقا يۇرتتىن ئىشلەمچىلىككە كەلگەن يوقسۇللارنىڭ بالىلىرىغا ئوخشاپ قالغانىدى.
داۋۇت ئۇنى ئارقىسىغا سېلىپ كوچا ئاپتوبۇسلىرىدا، سودا سارايلاردا، قاينىاق بازارلاردا يۈرەتتى. ئۇ كىشىلەرنىڭ يېنىدا قىستىلىپ تۇرغاندا، كىشىلەر ئۇستىبېشى ئاۋارە، لېكىن چىرايى شۇنچە ئوماق بۇ قىزغا ھېسداشلىق بىلەن قاراپ قويۇشاتتى. ئۇ ـ نى دالدا قىلىپ تۇرغان بىر قارا نىيەتنىڭ يانچۇقلىرىنى قـۇ ـ رۇقداپ قويغانلىقىنى تۇيماي قالاتتى.
كۈنلەر، ئايلار، يىللار شۇ تەرزدە ئۆتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ كىملىكىنى، كىمنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ كەتتى. ياق، ئەسلەشكە، ياد ئېتىشكە، سېغىنىشقا پېتىنالمىدى. ئۇ تالاي كېچىلەرنى سۆيۈملۈك ئاتا ـ ئانىسى، ئاكىسىنى سېغىنىش، ياد ئېتىش بىلەن ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزدى. يۈرىكىدە ئۇلارنىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ يۇم ـ يۇم يىغلىدى. ئادەملەر ئارىسىدىن ئۇلارنىڭ سىيماسىنى ئىزدىدى. بىراق، ئۆزى ياشاۋاتقان بۇ يەر ئۇ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يەر بىلەن ئاسمان ـ زېمىن پەرق قىلىدىغان، پۈتۈنلەي

ناتونۇش يەر ئىدى. ئۇنىڭ يالغۇز بىر يەرلەرگە بېرىشى، بىراۋلارغا گەپ قىلىشى چەكلەنگەن، ئون بەش ياشلاردىن ئېشىپ قالغان بولسىمۇ تېخىچە چاچلىرى داۋاملىق مەجبۇرىي چۈشۈرۈ- لۇپ، ئوغۇل بالىچە ياسىنىپ يۈرەتتى. بۇمۇ قۇۋۇ، مەككار ئاسسىم ئوغرىنىڭ تاپقان ھىيلىسى ئىدى.

بارا ـ بارا ئۇ بازار ئارىلاشقا كۆنۈپ قالدى. داۋۇت ئاچچىقىـ سىمۇ ئۆزى «بازار ئارىلاپ» داۋۇتتىن كۆپرەك تاپاۋەت قىلىدىغان بولدى. ساقچىلارغا تۇتۇلۇپ قېلىشلارنى ئانچە ئېغىر ئالمايدىغان بولۇپ كەتتى. شۇ تەرزدە ۋاقىت ئۆتكەنچە ئۇنىڭ روھى ئاتا ـ ئا- نىسى ھەم ئاكىسىدىن يىراقلاپ كەتتى. ئۆزىنى ئۇلارنى ئەسلەش- كە، ياد ئېتىشكە ماس كەلمەيدىغاندەك ھېس قىلىپ، ئازابلانمايـ دىغان، ھېچنېمىنى ئەسلەشنى خالىمايدىغان، ھېچنېمىگە ئىنـ تىلمەيدىغان بولدى.

ئاسىم ئوغرى جەمەتىدىكىلەرنىڭ جەمئىيەتتە نامى يامان بـو- لۇپ، كىشىلەر ئۇلارنى كۆرسە خودىدى بۆرە كۆرگەن قويدەك ئۆز- لىرىنى چەتكە ئېلىشاتتى. ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ كاساپىتىدىن يىگىرمە سەككىز ياشقا كىرگۈچە ئۆيلىنەلمىگەن ئاۋۇت ئاخىر بېشىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى. ئاسىم ئوغرىمۇ يامان يەردىن تۇ- تۇلۇپ تۇرمىگە بىر كىرىپ كەتكەنچە شۇ يەردە ئۆلدى. ھەۋزىخان ئاسىيگۇلنى چوڭ بولسا داۋۇتقا ئېلىپ بېرىمەن، دەپ ئاغزىنى تاتلىق قىلىپ يۈرەتتى. دادىسى تۇرمىگە كىرىپ كەتكەندىن كېـ يىن نېمىشقىدۇر داۋۇتمۇ ئۆز سايىسىدىن ئۈركۈپ مۆكۈپ يۈرد- ىدىغان بولۇپ قالغانىدى. لېكىن، ئۇمۇ ئۆزاققا بارماي تۇتۇلۇپ، مۇددەتسىز كېسىلىپ كەتتى. ئاسىيگۇل خېلىلا ئەركىن بولـۇپ قالدى. ئۇ ھازىر قورقۇپ تىترەپ تۇرىدىغان كىچىك قىزچاق ئە- مەس ئىدى. قېرىپ قالغان ھەۋزىخانمۇ ھازىر ئۇنى باشقۇرالمايت- تى. ئاسىيگۇل كېلەڭسىز سەت ئەرەنچە كىيىملىرىنى سېلىپ تاشلاپ، چاچلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ ئۆستۈردى. ئۆزاق يىللار مـا- بەينىدە كىرلەشكەن شەپكە، كېلەڭسىز، سەت كىيىملەر ئارىسىدا

خۇنۇكلەشكەن ھۆسنى بۇلۇت يېرىپ چىققان ئايدەك ژاللىدە پار-لىدى.

ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ ئائىلىدىكى قاباھەتلىك چۈشىنى ئاياغلاشتۇ-رىدىغان پۇرسەت كەلگەنلىكىنى ھېس قىلغان چاغدا، ئىككىلەن-مەستىن ئۆينى تاشلاپ، ناھىيەدىن چىقىپ ئاسمىم، داۋۇتلار گې-پىنى كۆپ قىلىدىغان، ئۆزىمۇ كېلىشنى بەك ئارزۇلايدىغان بۇ ئاۋات شەھەرگە كەلدى. بۇ شەھەر توغرۇلۇق ئاسمىم ئوغرى دائىم مۇنداق دەيتتى:

ـــ ياشىسا شۇ شەھەردە ياشىغۇلۇق، ئۇ شەھەرنىڭ ئادەملە-رىمۇ باي، تۇرمۇشى بايلىقاتچىلىق، كوچا ـ رەستىلىرى ئاۋات، خېلى ـ خېلى ئىشلارنىڭ ئىس ـ تۈتۈنى چىقماي جىمجىتلا بې-سىقىپ قالىدۇ. مېنىڭ ئوقىتىم شۇ شەھەردە رونىق تاپىدۇ.

ئاسمىم ھەپتە ـ ھەپتىلەپ مۇشۇ شەھەردە ئوقەت قىلىپ ئۆز ئۆيىدە ناگاندا بىر پەيدا بولاتتى. بەزىدە ئاسىيگۈلنى ھەۋزىخانغا چىقىپ تاپشۇرۇپ داۋۇتمۇ كېتەتتى. لېكىن، ئاسىيگۈلنى بۇ شە-ھەرگە ھەرگىز بىللە ئەكېلىپ باقمايتتى.

ئاسىيگۈل بۇ شەھەرگە كەلگەندىن كېيىن تونۇشۇپ قالغان بىر توپ قىزلارنىڭ سېپىگە قېتىلىپ كەتتى. دەسلەپ ئاشۇ قىزلاردەك بەزمىخانىلاردا پۇلدارلارغا ھەمراھ بولۇپ ئولتۇرۇشنى تازا قاملاشتۇرالمىدى. پەقەت توپىلاڭدىن توقاچ ئوغرىلاپ، شۇنداق سورۇنلاردىن بىر كىملەرنىڭ يانفونىنى، بىر كىملەرنىڭ نەچچە يۈز يۈەن پۇللىرىنى سۇغۇرۇۋېلىپ، شۇنىڭ بىلەن جېنى-نى جان ئېتىپ يۈردى. كېيىن سورۇنلاردا ھاراق ئىچىشنى، تا-ماكا چېكىشنى ئۆگەندى. بارغانسېرى چۈشكۈنلەشتى، مەن كىم، كىمنىڭ قىزى، بۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلىمەن، دېگەن خە-يىللار ئۇنىڭ كاللىسىغا كىرمەيدىغان بولدى.

ئۇ سوت ئاچقان كۈنى «قەدىردان ئىنايەت» دېگەن ئىسىمنى ئاڭلىغانغا قەدەر شۇنداق خاموش روھىي ھالەتتە ـــ نە باللىق ئەسلىمە، نە تاتلىق تۇيغۇلاردىن خالىي، مېھىر ـ مۇھەببەتتىن

مۇستەسنا، مەكتەپ، ئائىلە تەربىيەسىدىن مەھرۇم ياشاپ كېـ
لىۋاتاتتى.

ئاشۇ ئىسىم، ئاشۇ سۆيۈملۈك سىيمادىن كېيىن ئۇنىڭ بالـ
لىق خاتىرىلىرى تولۇق ئېسىگە كەلدى. ئۇ يەنە ئەسلەشكە تىرى
شاتتى. ئەسلىيەلىگەنلىرى تولىمۇ ئاددىي، باش ـ ئاخىرى
باغلاشمىغان، غىل ـ پال كۆرۈنۈشلەر ئىدى. ئۇنىڭ خىيالىغا ئا
پىسى توقۇپ بەرگەن ئۇستىدە ئىسمى بار قىزىل پەلەي كەلدى.
توغرا، ئاپىسى ئاكىسىغا كۆك رەڭلىك، ئۇنىڭغا قىزىل رەڭلىك
پەلەي توقۇپ بەرگەن. ئاكىسى پەلەيگە توقۇلغان خەتلەرنى ئىـ
كىمىزنىڭ ئىسمى دەپ ئوقۇپ بەرگەنىدى... ئاسىيگۈل شۇلارنى
ئەسلىيەلىگىنىدىن تولىمۇ خۇش بولدى. ئۇنىڭغا تۇرمە ئىچى تو
لىمۇ ئارامبەخش، ئىللىق تۇيۇلدى. چۈنكى، ئۇ بۇ يەردە ئاتا ـ
ئانىسىنى، ئاكىسىنى خاتىرجەم ئەسلىيەلىگەنىدى.

ئۆيىدە تاسادىپىي ئۇلارنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ قويسا، يۇمران
بەدىنىگە رەھىمسىزلەرچە قامچا ـ تاياق تەگكەن، ھەتتا جۆيلۈپ
ئۇلارنى چاقىرىپ سالغان چاغلىرىدىمۇ جازالىنىپ، تاڭ ئاتقۇچە
ئۇخلاتماي ئولتۇرغۇزۇپ قويۇلغانىدى. ئۇنىڭ ئۇزۇن، چىرايلىق
بارماقلىرى ئاكىسى دېگەندەك ئېلېكتىرونلۇق رويال چېلىشنى
ئەمەس، ئەكسىچە يانچۇق كولاشنى ئۆگەنىدى. داۋۇت ئۇنى قىيـ
ناپ، قىزىق قاياق سۇغا سېلىنغان سوپۇننى ئېلىشقا بۇيرۇدى.
ئالمىغاندا ئۇنىڭ نازۇك قوللىرى قاياق سۇغا مەجبۇرىي تىقىلـ
دى. ئۇ ئوغۇل بالىچە ياسىنىپ داۋۇتنىڭ ئارقىسىدىن يۇرگەن
چاغلاردا قورسىقىغا داۋۇت بەرسە يېيدى، بولمىسا ئاچ يۇردى.
جەڭگە ـ جېدەلگە ئارىلىشىپ داۋۇت بىلەن تەڭ تاياق يېيدى.
ساقچىلاردىن قېچىپ كۆۋرۈك ئاستىلىرىدا، خەقنىڭ ئېغىل ـ
قوتانلىرىدا مۆكۈپ يۇردى...

ئۇ ساقچىلارنىڭ نازارىتىدە X شەھەردىكى ئايالار تۇرمىسىگە
يۆتكەلدى. ئۇ تۇرمە ساقچىسى ئايالغا ئۆزىنىڭ سوتچى قەدىرداـ
نىڭ سىڭلىسى ئىكەنلىكىنى دېمەكچى بولدى ـ يۇ، دېيەلمىدى.

چۈنكى، ئۇ ئاكىسىنىڭ ئالدىدا تولىمۇ ئۇياتلىق بىر جىنايەت بە-لەن قولغا ئېلىنغانىدى. بۇ تۇرقى بىلەن ئاتا ـ ئانىسىنىڭ، ئا-كىسىنىڭ ئالدىغا بېرىشقا يۈزى چىدىمايتتى.

ئاكىسىنى يەنە قاچان كۆرەر؟

ئۇ خىيالچان، جىمغۇر ئىدى. كۈن ساناپ ئۆچ يىلنىڭ تېز-رەك توشۇشىنى، ئاتا ـ ئانىسىنى، ئاكىسىنى يېراقتىن بولسىمۇ كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىپ بىتاقەت بولاتتى. شۇڭىمۇ ئۆزگىرىش ئىپادىسى ياخشى ئىدى.

قەدىردان ئۆيگە كىرىشى بىلەنلا سانىيە يەنە قايناپ سۆزلەپ كەتتى:

ـــ مەن بۇ ئۆيدە كېلىنمۇ ياكى مالايمۇ؟ ئۆيگە ئادەم ئەكېلەي-لى دېسەم خىيالىڭىزغا كىرىپ چىقمايدۇ، مەنمۇ ئىشلەيدىغان تۇرسام، ئانىڭىز يەنە ئۆيدىن چىقىپ كېتىپتىكەن، ئىككى سائەت ئىزدەپ ئاران تېپىپ كەلدىم. پۈتىدا ئايىغىمۇ يوق، يالاڭباش، كوچىدا سۆزلەپ يۈرۈپتۇ. تېخى بىر قىزغا ئېسىلىۋاپتىكەن، يە-گىتى مىڭ تەستە ئاران ئاجرىتىۋاپتۇ. ئۇ قىز قورقۇپ يىغلاپ كېتىپتۇ. مۇشۇنداق بولىۋېرسە سىزگىمۇ سەت ئەمەسمۇ؟ سانا-توريېگە ئەۋەتىۋېتەيلى دېسەم تېخى ئۇنمايسىز...

قەدىردان توختىماي سۆزلەۋاتقان ئايالىغا تىكىلىپ قارىدى. يائاللا، بىر چاغلاردا قەدىردانىنىڭ مەيدىسىگە بېشىنى قويۇپ: «سىزنىڭ دەردىڭىز مېنىڭ دەردىم، ئانىڭىزنى چوقۇم ياخشى با-قىمەن» دېگەن مۇلايىم قىز مۇشۇمىدۇ؟ ھەي، بۇنىڭغىمۇ تەس. ئۇمۇ خىزمەت قىلىۋاتسا، بالا تېخى كىچىك، ئۇنىڭ ئۈستىگە نېر-ۋىسىدىن ئادىشىپ قالغان ئادەمنى باقماقمۇ ئوڭاي ئەمەس ـ دە.

ئۇ ئانىسىنىڭ ياتاق ئۆيىنىڭ قىيا ئوچۇق ئىشىكىدىن قارا-دى. چارچاپ ھالىدىن كەتكەن ئانىسى ئۇخلاپ قالغان، ئاق مۇ-شۇك ئۇنىڭ يېنىدا مۇگدەپ ياتاتتى. قەدىردان ئانىسىنىڭ مەز-گىلسىز ئاقارغان چاچلىرىغا، ئۇيقۇلۇق ھالەتتىمۇ ئەسەبىيلىك ھەم كىملەرگىدۇ بولغان غەزەپ ـ نەپرەت ھېسلىرى قېتىپ قال-

غان چىرايىغا قاراپ ئەلەم بىلەن خورسىنىپ قويدى. ئايالى ھەر قېتىم دەيدىغانىنى دەپ بولۇپ ياۋاشلاپ قالاتتى.

ــ ئانامنى يەنە ساناتورىيەگە ئاپىرىپ قويساق بولارمۇ؟ ــ دېدى ئايالى.

ــ قارا، سانىيە، ساناتورىيەدىمۇ خېلى ئۇزاق تۇردى، مەن دوختۇرلار بىلەن كۆرۈشتۇم. ئۇلارنىڭ دېيىشىچە، تونۇش مۇھىت ئانامنىڭ ساقىيىشىغا پايدىلىق ئىكەن، بۇرۇنقى ئىشلارنى كۆپ-رەك ئەسلىتىڭلار دەيدۇ.

ــ شۇنداق دەپمۇ ھېلىقى كونا ئۆيدە ھۆكۈمەت چاقۇچە ئولتۇردۇق. يەنە نېمىنى ئەسلىتىمىز؟ ئەگەر ساناتورىيەگە ئەۋەتىشكە قوشۇلمىسىڭىز، ئۆيگە بىر ئائىلە خىزمەتچىسى تاپايلى. مېنىڭ جېنىمغۇ تۆمۈر ئەمەس.

قەدىردان گەپ ــ سۆز قىلماي تاماقنى يېدى. ئۆيگە ئادەم ئەكېلىپمۇ باققان، لېكىن كەلگەنلەر ئانىسىنىڭ پۇلىنى، نەرسە ــ كېرەكلىرىنى ئېلىۋېلىپ ياخشى قارىمىغان. لېكىن، بۇ ئەھۋالدا يەنە ئادەم ئەكەلمەيمۇ ئامال يوق ئىدى.

ــ يېقىندىن بۇيان ئەجەب خىيالچان بولۇپ كەتتىڭىزغۇ؟ ــ دېدى سانىيە، ــ يەنە ھېلىقى مەھبۇس قىز يادىڭىزغا كېلىۋالدىمۇ؟

ــ سەندىن يوشۇرمايمەن، سانىيە، نېمىشقىدۇر ئاشۇ قىز يادىمدىن پەقەتلا چىقمايدۇ. ئۇنى تۇنجى كۆرگەندە يۇرىكىم شۇرراد-ە ئېرىگەندەك بولغان، ئۇنى ھەر ئويلىسام شۇنداق بولىمەن، پات ــ پاتلا چۈشلىرىمگە كىرىدۇ، مەن ئەھۋال ئىگىلەپ تەكشۈردۈم، ئاسىم تۇرمىدە ئۆلۈپ كەتتى، ئايالى ھەۋزىخانمۇ ئۆلۈپ كېتىپ-تۇ، مەن بىر ئامالالارنى قىلىپ مۇددەتسىز كېسىلگەن داۋۇت بە-لەنمۇ كۆرۈشۈپ كەلدىم، لېكىن ئۇ «ئاسىيگۇل مېنىڭ ئۆز سىڭلىم» دەپ چىڭ تۇردى. لېكىن، مەن ئۇنىڭ گەپلىرىدىن گۇ-مانلاندىم. ئۇ چوقۇم يالغان ئېيتتى. شۇنچىلىك سەبىي، ئوماق قىز قانداقمۇ ئاسىم ئوغرىنىڭ قىزى بولسۇن؟ نېمىشقىكىن ئا-

شۇ قىز خىيالىمغا كىرىپلىۋالدى.

قەدىردان شۇنداق دېگەچ بۇلۇڭ ئۈستەلدىكى قەدىرىيەنىڭ رامكىلانغان سۈرىتىگە قارىدى. بۇ سۈرەتنى دادىسى ئۇلار مۇز تېيىلغان ئاشۇ كۈنى تارتقانىدى. ئاپپاق قارلىق دالادا قىزىل ما-مۇق چاپان كىيگەن قەدىرىيە بەئەينى ئېچىلىش ئالدىدىكى گۈل-دەك تۇراتتى. شۇنداق، ئۇ بەكمۇ چىرايلىق، ئوماق ئىدى. «چوڭ بولسا قانچىلىك چىرايلىق بولۇپ كېتەر» دەيتتى قولۇم ـ قوش-نىلار. قەدىردان خىيالىدا كىچىك قەدىرىيەنىڭ يۈزىنى چوڭ قىز هالىتىگە ئەكەلدى. شۇ زامان ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئاسىيگۈل ئە-سىملىك مەھبۇس قىز گەۋدىلەندى. ماڭا تەقدىرنىڭ شۇ قېتىم-لىق رەھىمسىز چاقچىقىمۇ يېتىپ ئاشىدۇ، دەپ ئويلىدى قە-دىردان. ئەمدى ھەرقانچە بولسىمۇ سىڭلىمنى ئۇ هالەتتە ئالدىمغا ئەكەلمەس.

شۇ كۈنى قەدىردان پۇخادىن چىققۇچە مۇز تېيىلىپ ئوينىاپ كېلىپ سىڭلىسىنى تاپالمىدى. جىددىيلىشىپ تەرەپ ـ تەرەپكە چېپىپ ئىزدىدى. ھېلىقى دۇكانغا بېرىپ ئۆيىگە ھەم دادىسىغا تېلېفون قىلدى. ئۇ دۇكانچى ئايالدىن سىڭلىسىنىڭ ئىككى دانە شاكىلات سېتىۋېلىپ چىقىپ كەتكەنلىكىنى بىلدى. ھېلىقى شا-كىلاتلار يولدا چېچىلىپ ماكچىيىپ تۇراتتى. ئاڭغىچە دادىسى، ئانىسى ۋە نۇرغۇن كىشىلەر يىغىلدى. قىزچاق ھېچ يەردىن تې-پىلمىدى.

ئانىسى هاياتىدا تۇنجى قېتىم قەدىردانىنى كاچاتلاپ ئۇرۇپ كەتتى. دادىسى بىلەنمۇ ئۇرۇشتى. ھەممەيلەننىڭ ھەۋىسى كەلگۈ-دەك بۇ ئائىلىدە شۇ كۈندىن باشلاپ خۇشاللىق، كۈلكە ئۆچتى. دادىسىنىڭ ساقچىلارنى ھەركەتلەندۈرۈپ تەرەپ ـ تەرەپكە چې-پىپ ئىزدىشى، ئانىسىنىڭ ئەتىگەندىن ـ كەچكىچە ئۆيمۇ-ئۆي نىشانسىز قاتىرىشى نەتىجىسىز بولدى. قەدىرىيە خۇددى ئېرىپ كەتكەن قار بالدەك غايىب بولغانىدى. ئانىسى شۇ كۈندىن باشلاپ دادىسىغا قېيىداپ قارىماي قويدى.

ئاردىدىن ئۇزاق ئۆتمەي ئىنايەت ساقچى يۈرەك كېسىلى بىر قوزغالغانچە ئۆرە بولالمىدى.

ــ قەدىردان بالام، مەن سىڭلىڭنى تېپىشنى ساڭا تاپشۇردۇم. مەن بۇ كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىش جەريانىدا دۇشمەنلىك بولۇپ قالدىم، بۇ چوقۇم مېنىڭ ئاشۇ دۇشمەنلىرىمنىڭ قىلغان ئىشى، ئۇلار تولىمۇ رەزىل، رەھىمسىز ئادەملەر، سەنمۇ ئۆزۈڭگە ھېزى بول، سىڭلىڭنى چوقۇم تاپقىن، بالام، چوڭ بولساڭ قانۇن سېپىدە ئىشلە، شۇنداق قىلساڭ، مەن خۇش بولىمەن، ــ دادىسى بۇقۇلداپ يىغلاپ شۇ گەپلەرنى قىلىپ، كۆتۈرۈپ قويقۇسىز دەرد ـ ئەلەملىرىنى يۇدۇپ ئۇ ئالەمگە سەپەر قىلدى.

ئانىسى قىزىنى ئىزدەشنى بىر كۈنمۇ توختاتمىدى. ئاخىر ئۇ كوچىلاردا سۆزلەپ يۈرىدىغان، كىشىلەرنىڭ ئىشىكىنى گومشىتىپ ئۇرىدىغان، چىرايلىق قىزلارنى كۆرسە ئېسىلۇۋالىدىغان بولۇپ قالدى. ئانىسى نېرۋىسىدىن ئادىشىپ قالغانىدى.

قەدىردان بالىلىقىنىڭ غۇبارسىز تۇيغۇلىرى بىلەن بالىدۇرلا خوشلاشتى. ئۇمۇ بار كۈچى بىلەن سىڭلىسىنى ئىزدىدى، لېكىن تاپالمىدى. شۇنچە يىللاردىن بېرى ئۇنىڭ روھىنى چىدىغۇسىز ئازاب، سېغىنىش ھېسسىياتلىرى چىرماپ كەلدى.

ئۇ خىزمەتكە چىققاندىن كېيىن سىڭلىسىنى ئىزدەش جەريانىدا كۆپ قېتىم نوپۇس تەكشۈرۈش ئورنىغا باردى ھەم شۇ يەردە ئىشلەيدىغان سانىيە بىلەن تونۇشۇپ قالدى. سانىيە قەدىردانىنىڭ ھەممە دەرد ـ ئەسرالىرىدىن خەۋەردار بولۇپ، ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلاتتى. بىر قېتىم ئۇلار يىراق بىر ناھىيەدە قەدىمىيە ئەسىملىك، سىڭلىسى بىلەن ياش قۇرامى تەڭ بىر قىز بارلىقىنى ئاڭلاپ ئاتايىتەن شۇ ناھىيەگە بېرىپ قىزنى ئىزدەپ تاپتى. قەدىردان ئۇ قىزغا بىرلا قاراپ بېشىنى چايقاپ ھېچ نەرسە دېمىدى. قايتىشىدا ئاپتوبۇستا شۇنچىلىك ئېزىلىپ يىغلاپ كەتتى. سانىيەمۇ يىغلىدى ھەم ئۆز سۆيگۈسىنى يۈرەكلىك ھالدا ئىزھار قىلدى. ئۇنىڭ مەيدىسىگە بېشىنى قويۇپ بىر ئۆمۈر ئۇنىڭ دەر-

دىگە دەرمان بولمىدىغانلىقىنى بىلدۇردى.

قەدىردان سانىيە بىلەن توي قىلدى. سانىيە دېگىنىدەك ئۇنىڭ ھالىغا يېتىپ ئانىسىنى ئوبدان باقتى. لېكىن، ھازىر بالا كىچىك، ئانىسىنىڭ كېسىلى ئەدەپ كەتكەن بولغاچقا، سانىيەمۇ چېچىلغاق، كوت ـ كوت بولۇپ قالغانىدى. قەدىردان ئۇنى ئەيبلىمىدى. دېمىسىمۇ ئايالى جاپادا قالغانىدى. شۇڭا، ئۇ ئۆيگە ياخشىراق ئادەم تېپىپ ئايالىنىڭ يۈكىنى يەڭگىللىتىشنى كۆڭلىگە پۈكتى.

ئاسىيگۈل ھۆكۈمىمىدىكى ئاشۇ سۆيۈملۈك ئىسىمنى ئۆزى ئوقۇش ئۈچۈن تۇرمىدە تىرىشىپ خەت ساۋاتىنى چىقاردى. توغرا، ئۇ ئەسلىيەلەيدۇ. ئۇ بىرىنچى سىنىپقا ئوقۇشقا كىرگەن، ئاكىسى بىلەن قول تۇتۇشۇپ مەكتەپكە بارغان، مۇئەللىملەر ئۇنى «بەك ئەقىللىك» دەپ ماختىغان، لېكىن ئۇ مەكتەپتە ئاران بىر مەۋسۈملا ئوقۇيالىغان.

ئۇ ئاخىر خەت ئوقۇيالايدىغان بولدى. ھۆكۈمىمىنىڭ ئارقىسىدىكى «قەدىردان ئىنايەت» دېگەن ئىسىمنى خۇددى مۇقەددەس ئايەتنى ئوقۇغاندەك پۈتۈن ئىخلاسى، مېھرى بىلەن قايتا ـ قايتا ئوقۇدى.

ئاكىسى بىلەن ئۈچرىشىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ يۈرىكى قېتىپ كەتكەندەك ھېسسىياتسىز بولۇپ، خۇشاللىقمۇ، ئازرۇ ـ ئارمانلىرىمۇ يوق ئىدى. ھازىر ئۇنىڭ قەلبى ئاجايىپ گۈزەل بالىلىق ئەسلىمىلەرگە، ئاتا ـ ئانىسى، ئاكىسىغا بولغان كۈچلۈك سېغىنىشقا تولغان، بۇلار يۈرەكنى ئېزىدىغان چوڭقۇر دەرد ـ ئەلەم، قۇرۇماس كۆز يېشى بىلەن بىرلىشىپ كەتكەنىدى.

ئۇچ يىل جەريانىدا ئۇنى پەقەت ئاۋۇت بىر قېتىم ئىزدەپ كەلدى. ئاسىيگۈل ئۇنىڭدىن ھەۋزىخانىنىڭ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغانلىقىنى ئاڭلىدى. ئۇ ئاۋۇتتىن سورىدى:

ـــ ئاۋۇت ئاكا، سىز ماڭا ئىزچىل كۆيۈنۈپ، ياخشى مۇئامىلە قىلىپ كەلدىڭىز، ئېيتىڭە، مېنىڭ ئۆز ئاتا ـ ئانام نەدە؟ مەن

نېمىشقا سىلەرنىڭ ئۆيگە بېرىپ قالدىم؟ ــ ئاۋۇتنىڭ ئۇنىڭغا نۇرغۇن گەپلەرنى دەپ بەرگۈسى بولسىمۇ، كۆرۈشۈش ۋاقتى چەكلىك ئىدى. شۇڭا، ئاۋۇت:

ــ سىڭلىم، جازا مۇددىتى توشقاندا ئۇدۇل ئۆيگە بېرىڭ، شۇ چاغدا مەن سىزگە ھەممىنى ئېيتىپ بېرەي، ــ دېدى.

ئۇلار خوشلاشتى. ئاۋۇت تالاي قېتىملاپ ئاسىيگۈلنى تىل ـ تاياقتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالغان، تاپقان پۇلىغا تاتلىق ـ تۇرۇم ئـه ـ كېلىپ ئۇنىڭغا يېگۈزگەن، ئاشۇ مۇدھىش ئۆيده ئۇنىڭغا بىرىدىن ـ بىر مېھىر ـ مۇھەببەت، كۆيۈم يەتكۈزگەن ئادەم ئىدى. گەرچە بۇ ئۆيده ئاۋۇتنىڭ گېپىنى ھېچكىم ئىلىڭ ئېلىپ قويمىسىمۇ، لېكىن ئۇ ئاسىيگۈل ئۈچۈن بىر نىجاتكار ئىدى.

ئۇچ يىل ناھايىتى تەستە توشتى. چوڭقۇر ئازاب، سېغىنىش بىلەن ئۆتكەن بۇ ئۇچ يىل ئۇنى خىيالچان، جىمغۇر قىز قىلىپ ئۆزگەرتتى.

ئۇ ئۇدۇل چوڭ بولغان ھېلىقى ئۆيگە كەلدى. ئىشىك ئالدى، ھويلا ـ ئارانلار بۇرۇنقىدىن تۇزۇلۇپ، سەرەمجانلىشىپ قالغانـ ـدى. يىگىرمە بەش ياشلاردىكى پېشانىسىنى باستۇرۇپ ياغلىق چىگكەن، گۈللۈك ئۇزۇن كۆڭلەك كىيىپ، قېشىغا قېنىق ئوسـ ـما قويغان بىر چوكان ئوچاق بېشىدا چۆرگۈلەپ يۈرەتتى. ئۆيدىن چىققان ئاۋۇت ئۇنى كۆرۈپ بەك خۇشال بولدى:

ــ ۋاي، ئاسىيگۈل سىڭلىم كەپتىغۇ؟ قويۇپ بېرىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالغان، ئەجەب كەلمەيدۇ دەپ تۇراتتىم، سالامەت كەلدىڭىزمۇ، سىڭلىم؟ قېنى ئۆيگە كىرىڭ.

ئاۋۇت ھېلىقى چوكاننى تونۇشتۇردى:

ــ بۇ ئايالىم روزىگۈل، تېخى ئۆتكەن ئايدا ئۆيلەندىم.

ــ بەك ياخشى بوپتۇ، ئاكا، مۇبارەك بولسۇن! ــ ئاسىيگۈل ئۇلار بىلەن تىنچلىق ـ ئامانلىق سورىشىپ سۇپىنىڭ گىرۋىكىـ ـگە كېلىپ ئولتۇردى. ئاۋۇتنىڭ ئايالى ئاددىيغىنا داستىخان راسلاپ چاي قۇيدى ھەم تاماققا تۇتۇش قىلىش ئۈچۈن چىقىپ

كەتتى. ئاۋۇت ئاسىيگۈلنىڭ كەلگەنلىكىدىن بەك خۇشال ئىدى. بۇ ئائىلىگە خوددى تىكەنلىكتىن گۈل ئۇنگەندەك ئۇنۇپ قالغان بۇ ياۋاش يىگىت بۇرۇندىن بۇ بەختسىز سىڭلىسىغا ھېسداشلىق قىلاتتى.

— بۇ گەپنى بۇرۇندىن سىزگە دەپ بېرىش نىيىتىم بار ئىدى، — دەپ گەپ باشلىدى ئاۋۇت، — لېكىن دەپ بەرگەن بىلەن مۇ نېمە ئىشنى ھەل قىلغىلى بولىدۇ؟ شۇ سىزنىڭ دەرد - ئازابىڭىز تېخىمۇ كۈچىيىدۇ. بۇ ئۆيدە ئوغۇلنىڭ چوڭى بولغىنىم بىلەن ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئاجىز كېلىپ قالدىم...

چەت يېزىدىكى بىر قوتان قوينى كۆزلەپ، كۈزۈپلۇق كونا ماشىنىنى ھەيدەپ چىقىپ كەتكەن ئاسىم قاراڭغۇ چۈشكەندە كۆزلىرى ئالاق - جالاق ھالدا ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ بىر قىز - چاقنى يۇدۇگىنىچە كىرىپ كەلدى ھەم ھوشسىز قىزچاقنى كاڭ-نىڭ لېۋىگە ياتقۇزدى.

— ۋاي خۇدايىم، نېمە ئىش بۇ؟ — دېدى ھەۋزىخان قىزچاقنى كۆرۈپ، — قويغا كېتىپ بالا يۇدۇپ كەپسىزغۇ؟

— نەس باستى، خوتۇن، نەس باستى! مۇز كۆلنىڭ يېنىدىن ئۆتكۈچە چوڭ يولدىن ئېھتىيات قىلىپ يان يول بىلەن مېڭىپ-تىكەنمەن، مۇزدا چاق تېيىلىپ كېتىپ ماۋۇ بالىنى سوقۇپ قويدۇم.

— ئەمىسە نېمىشقا ئۇنى كۆتۈرۈپ كەلدىڭىز؟

— ساقچىغا تۇتۇلۇپ قالسام قانداق قىلىمەن؟ قارىسام، تىنىقى بارەڭ قىلىدۇ، شۇڭا ئەكەلدىم. ئەگەر ئۆلۈپ قالسا ئاپىرىپ كۆمۈۋېتىمەن. ھايات قالسا بىرەر ئادەم بېدىكىگە سېتىۋەتسەك ئىش تۈگەيدۇ.

— ئۇنداق قىلما، دادا، — دېدى ئاۋۇت، — مەن بۇنىڭ كىمىنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىنى تەكشۈرۈپ باقاي، سەل ھوشىغا كەلگۈدەك بولسا ئۆيىنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ تاشلاپ قويساق بولىدۇغۇ؟

ھەممەيلەن ھوشسىز ياتقان قىزچاققا قاراشتى. قىزچاقنىڭ

تىنىقى بار بىلەن يوقنىڭ ئارىلىقىدا ئىدى. قىپقىزىل مامۇق چاپان كىيىپ سۇرەتتەك ياتقان قىزچاق خۇددى تۈيۇقسىز پەيدا بولغان پەرىشتىگە ئوخشايتتى. ئۇنى بۇ ئۆيدىكى ھالەت، ئادەملەر بىلەن باغلاش تەس ئىدى.

ـــ ھەي ئاسىم، سىز مۇشۇ كەمگىچە مالغا قەست قىلغىنىڭىز بىلەن جانغا قەست قىلىپ باقمىغان، خۇن قەرزى دېگەن يا-مان، چىرايلىق بالا ئىكەن، ئۆلۈپ قالمىسۇن، ئۇنى داۋالىتايلى، ـــ دېدى ھەۋزىخان.

ـــ مەيلى، بىراق ئۇنى چوڭ دوختۇرخانىغا ئاپارساق ئۆزىڭىز-مىزنى ساقچىغا تۇتۇپ بېرىمىز. ھېلىقى گايىتاخۇنىنىڭ بالىسى ئاچقان شىپاخانىغا ئاپىرىپ بېقىڭلا. بىرسى سورىسا، باغراشتىكى سىڭلىمنىڭ بالىسى دەڭلا، ماۋۇ كىيىملىرىنى سالدۇرۇۋېتىپ، بىزنىڭ تۇغقاندەك ياساپ قويۇڭلا.

ھەۋزىخان قىزچاقنىڭ قىزىل مامۇق چاپىنى، پەلىيى، ئىشتان، ئۆتۈكلىرىنى سالدۇرۇۋېلىپ، بوغچىغا چىگىپ تىقىشتۇرىدى. بېشىغا ئۆزىنىڭ كونا يۇڭ ياغلىقىنى چېكىلەپ چىگىپ، بىر چوڭ پاختىلىق چاپانغا يۆگەپ ئاۋۇتقا كۆتۈرتۈپ، مەھەللە دوقمۇشىدىكى ئاددىيغىنا «كەۋسەر» شىپاخانىسىغا ئەكەلدى. شىپاخانىدىكىلەر بالىغا ئوكۇل سالدى، دورا ئىچۈردى. بالا قاتتىق بىر قىزىپ، قىزىتمىسى يانغاندىن كېيىن پۇشۇلداپ ئۇخلاپ كەتتى.

ئەتىسى بازاردىن كەلگەن ئاسىم خۇددى چېلىشتا يەڭگەن باتۇردەك خۇشال كىرىپ كەلدى.

ـــ ئاخىر ئىنتىقامىمنى ئالدىغان بولدۇم، بۇگۈن پۈتۈن بازاردا مۇشۇ بالىنىڭ گېپى، كىمنىڭ بالىسى ئىكەن دەڭلا، ئىنايەت ساقچىنىڭ! ئاھ، ئىنايەت ساقچى، مۇشۇنداق كۈنلەرمۇ كېلىدىكەن ساڭا، مۇشۇكىنىڭ ئالدىغا چۈشكەن چاشقاندەك ئۆزۈمنى ھەر يان ئۇرۇپ قېچىپ يۈرگەنلەردە، ئۇنىڭ سوراقلىرى ئالدىدا غال ـ غال تىترەپ، يىغلاپ ـ يالۇرغانلاردا، نەچچە يىللار ئېگىز

تام ئىچىگە سولىنىپ يۇرگەنلەردە «خۇدايىم، ئۇ يىغلايدىغان، مەن كۆلىدىغان چاغلارمۇ كېلەرمۇ» دەيتتىم، ئالدىرىما، ئىنايەت ساقچى...

ئاسىم خۇددى ساراڭ بولۇپ قالغاندەك ھېلى ھەۋزىخانغا، ھېلى ئوغۇللىرىغا، ھېلى ئاسمانغا قاراپ ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەۋاتاتتى.

— ئۇنى ئۆزىمىز باقمىز، — دېدى ئۇ يەنە، — بۇگۈنلا ئۇنى X ناھىيەدىكى ھېلىقى ئۆيگە يۆتكەيلى. ئۇ شۇ ئۆيدە تۇرۇپ تۇر-سۇن، مەن بۇ ساقچىنىڭ قىزىنى شۇنداق تەربىيەلەيكى، تاماشا تېخى ئالدىمىزدا.

داۋۇت كېلىپ قىزچاقنىڭ ئېڭىكىنى تۇتۇپ ئۆزىگە قارىتقاز-دىن كېيىن:

— خېلى چىرايلىق شۇم ئىكەن، بېقىپ چوڭ قىلىپ ماڭا ئېلىپ بېرىڭلارچۇ، بىكار مەنمۇ ئاۋۇت ئاكامدەك قېرى يىگىت بولۇپ ئولتۇرماي، — دېدى سەت ھىجىيىپ.

ئاۋۇت گەپكە ئارىلاشتى:

— دادىسىغا ئۆچ بولساڭ، بالىسىدا نېمە گۇناھ؟ مەن ئەتە تاڭ يورۇماستا ئىشكى ئالدىغا ئاپىرىپ تاشلىۋېتىپ كەلسەملا ئىش پۈتمەمدۇ؟

— سېنى ئىنايەت ساقچى تۇتماي قالارما؟ — دېدى ئاسىم، — شۇ كۈنىلا تۇتۇلىسەن. مېنىڭ رىزقىم توشۇپ قالغان ئادەم. ئەمدى تۇتۇلسام بېشىم كېتىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن ئۆلسەممۇ ئىنايەت دېگەن ئاپشاركىدىن ئۆچۈمنى ئالماي قويمايمەن.

— تۇتۇلۇپ قالساق قانداق قىلىمىز؟

— تۇتۇلۇپ قالمايمىز. ھازىر ساقچىلار بار كۈچى بىلەن ئادەم بېدىكلىرىنى تەكشۈرۈۋاتىدۇ. ئۇلار بالا يىتىسىلا شۇنداق ئويلايدۇ، ئۇلار بۇ ئىشتا ئاسىم ئوغرىنى خىيالىغا كەلتۈرمەيدۇ. بالا تېخى كىچىك، ناھىيەگە ئاپىرىپلۇەتسەك ھېچ يەرگە قاچالمايدۇ.

ئاۋۇت دادىسىغا تەڭ كېلەلمەي ئۇھ تارتىپ ئولتۇرۇپ قالدى. گەرچە ئۇ ئوغرىلىقنى نومۇس بىلسىمۇ، لېكىن بەرىبىر مۇشۇ ئائىلىنىڭ ئەزاسى بولغاچقا، كىشىلەرنىڭ سوغۇق مۇئامىلىسىگە ئۇچراپ تۇراتتى. ئۇ نىكاھلىنىش يېشىغا يېتىپ ئاشتى. تەڭ دېمەتلىكلىرى بىردىن بالىغا دادا بولدى. ئۇمۇ ئۆيلىنىپ، ئۆي ئايرىپ ئولتۇرۇشنى شۇنداق ئارزۇ قىلسىمۇ، لېكىن بۇ ئائىلىگە قىز بېرىدىغانلار چىقمىدى. ئۆيىدە بولسا ھەممىسى ئۇنى كارغا كەلمەس لامزەللە دەپ چەتكە قاقاتتى. ئۇنىڭدىن ئون ياش كىچىك ئىنىسى داۋۇت بولسا دادىسىدىن ئۆتە قاپ يۇرەك، ئالىسقانات ئىدى. دادىسى، ئانىسى بۇ قولىدىن ئىش كېلىدىغان كىچىك ئوغلىدىن پەخىرلىنەتتى.

ئاسىم رەھمەتلىك ئانىسى ئاسىيخاننى ياد ئېتىپ قىزغا ئاسىگۈل دەپ ئىسىم قويۇپ قويدى. تېخى تولۇق ئېسىگە كەلمىگەن قىزنى ھېلىقى ئەبجەق ماشىنىغا سېلىپ، ھەۋزىخان بىلەن بىللە X ناھىيەسىدىكى بىر تەرىپى ئاندا ـ ساندا ئۆي، يەنە بىر تەرىپى پايانسىز قومۇشلۇققا تۇتىشىدىغان بىر ئۆيگە ئەكېلىپ قويدى. ئاۋۇتمۇ ئۇلار بىلەن بىللە كەلدى.

تۇلكىدەك مەككار، قۇۋۇ ئاسىم بۇ قېتىم تۇردىن قۇتۇلۇپ قالدى. قىزچاق ھوشىغا كەلگەن بولسىمۇ، بەك قورقۇپ كەتكەچكە ھەم مېڭىسى ئازراق سىلكىنىپ زەخىملەنگەچكە كۆز ئالدىدىكى بۇ ناتونۇش دۇنيا، ناتونۇش ئادەملەرگە قاراپ ھاڭۋېقىپ قالدى. ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئىسمىنى تۇۋلاپ يىغلىغانىدى، داۋۇت كېلىپ نەچچە تەستەك ئۇرۇۋەتتى. بىرەر يىلغىچە ئاسىيگۈل ئۆيدىن نېرى بارمىدى. بىر يىلدىن كېيىن ئاسمىنىڭ پىلانى بىلەن ئۇنىڭ چاچلىرى چۈشۈرۈلۈپ، داۋۇتنىڭ كىچىك كېلىپ قالغان كىر ـ قاسماق شەپكە، ئىشتان ـ چاپانلىرى كىيدۈرۈلدى، ئاندىن ناھىيە بازىرىدا داۋۇتنىڭ كەينىگە سېلىپ قويۇلدى.

داۋۇت ئاسىيگۈلگە ئۆزى ئاڭلىغان ئامال ـ ئۇسۇللار بىلەن

ئوغرىلىقنى ئۆگىتەتتى. قاملاشتۇرالمىسا رەھىمسىزلەرچە ئۇرۇپ ـ تېپەتتى. نەچچە يىل ھەش ـ پەش دېگۈچە ئۆتۈپ كەتتى. ئاسما ـ گۈلمۇ ئۆزگەردى. ئۇنىڭ تەقى ـ تۇرقىلا ئەمەس، مىجەز ـ خاراكتېرىمۇ، روھىي دۇنياسىمۇ ئۆزگەردى...

ـــ ئۆتكەن يىلى ئىشلەمچىلەر بازىرىدا تونۇشۇپ قالغان رو ـ زىگۈل بىلەن توي قىلدىم، ـــ دەپ سۆزنى تۇگەتتى ئاۋۇت.

ئۆز بېشىغا كەلگەن بۇ ئېچىنىشلىق قىسمەتلەردىن ئاسىيـ گۈلنىڭ يۇرىكى مۇجۇلدى. نېمىشقا تەقدىر ئۇنىڭغا شۇنچىلىك رەھىمسىزلىك قىلىدۇ؟ ئۇ بىر پەرىشتىدەك پاك، بىغۇبار، گۇ ـ ناھىسز بىر نارەسىدە ئىدىغۇ؟ ئۇ نېمىشقا شۇنداق ئېغىر جازاغا، تەقدىرنىڭ رەھىمسىز چاقچىقىغا دۇچار بولىدۇ؟ بۇ نېمىدېگەن ئادالەتسىزلىك، ئۇۋاللىق ـ ھە؟

بۇ ھەقىقەتەنمۇ ئىنتايىن ئېچىنىشلىق، ھېچنېمە بىلەن ئور ـ نىنى تولدۇرۇپ بولغىلى بولمايدىغان پاجىئە ئىدى. ئۇنىڭ سەبىي بالىلىق ھاياتى، ياشلىقى، ئىستىقبالى بىر قارا نىيەت تەلۇنىڭ ئەخمەقلەرچە ئۆچ ئېلىش ئىستىكىنىڭ قۇربانى بولغان، خۇددى بەرق ئۇرۇپ ئېچىلىش ئالدىدا تۇرغان خۇش پۇراق قىزىلگۈلنى نىجاسەت ئوردىسىغا تاشلىۋەتكەندەك، مەزگىلسىز ئۇششۇك بۇ يۇمران نوتىنىڭ پاك ئىنسانىي تۇيغۇلىرىنى، قىزلىق لاتاپىتـ نى، پەزىلىتىنى نابۇت قىلغانىدى. ئەڭ ئەپسۇسلىنارلىقى، ئۇ مېھرىبان ئاتا ـ ئانىسىدىن، ئىللىق ئائىلىسىدىن شەپقەتسىز ـ لەرچە ئايرىۋېتىلگەن، بۇمۇ يەتمىگەندەك، ئۇ يەنە نۇرغۇن جەبىر ـ جاپا، ئازاب ـ ئوقۇبەتلەرگە دۇچار بولغانىدى.

ئاۋۇت بۇلۇڭدىكى ساندۇقنى ئېچىپ بىر بوغچىنى ئالدى ۋە سىكىلىسىنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ يەشتى.

ـــ ئانام قازا قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ساندۇقىنى رەتلىگەندە بۇ نەرسىلەر چىقتى. ئانام نېمە ئويلاپتىكىن، ساقلاپ قويۇپتـ كەن. بۇ سىز بىزنىڭ ئۆيگە كەلگەندە ئۇچىڭىزدا بار كىيىملەر ئىدى.

ئاسىيگۇل يىغىسىنى توختىتىپ، ھاياجان ھەم ئەندىكىش بىلەن بوغچىدىكى نەرسىلەرگە قارىدى. ئۇزاق يىل چىگىكلىك تۇرغانلىقتىن بېسىلىپ كەتكەن قىزىل ماموق چاپان، «قەدىرىيە» دېگەن ئىسىم توقۇلغان قىزىل پەلەي، چىبەرقوت بالىلار ئىشتىنى، قىزىل ئۆتۈك.

ئاسىيگۇل كىيىملەرنى باغرىغا بېسىپ تېخىمۇ ئېزىلىپ يىغلاپ كەتتى. ئۇنىڭ پاك بالىلىق تۇيغۇلىرى، ئانا قۇچىقىغا بولغان تەلپۈنۈشلىرى ئۇزاق يىللاردىن بېرى مۇشۇ كىيىملەرگە ئوخشاش بوغچىغا چىگىلىپ، پىنھانغا سىغىلغانىدى. ئۇ كىيىملەرگە قاراپ خۇددى ھايات يولىدا يوقىتىپ قويغان بەختىنى قايتا تېپىۋالغاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالدى. ئۇنىڭ بۇ ئۆيدە ئۇزاق تۇرغۇسى يوق ئىدى. ئۇ ھازىر شەھەرگە ماڭىدۇ، سوت مەھكىمىسىنىڭ ئالدىدا ساقلاپ تۇرۇپ، يىراقتىن بولسىمۇ ئاكىسىنى كۆرىدۇ. ئاھ، شۇ تاپتا ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا جان ئۈزۈشكە رازى.

روزىگۇل چامغۇر سېلىپ ئۈگرە ئەتكەنىدى. ئاسىيگۇلنىڭ شۇ تاپتا ئاش ئىچىشكە رەغبى بولمىسىمۇ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى دەپلا ئاشنى ئىچىپ تۈگەتتى، ئاندىن بوغچىدىكى كىيىملەرنى سومكىغا قاچىلاپ مېڭىشقا تەمشەلدى.

ـــ دادامنىڭ گۇناھىغا مەن ناماقۇل، ـــ دېدى ئاۋۇت، ـــ ئەگەر ئۆيىڭىزدىكىلەر بىلەن تېپىشالماي قالسىڭىز ياكى ئىش باشقىچە بولۇپ قالسا يېنىپ كېلىڭ، نېمە دېگەن بىلەن مەنمۇ سىزنىڭ ئاكىڭىز.

ئاۋۇت قوشنىسىنىڭ موتوسىكلىتىنى سوراپ چىقىپ، ئاسىيگۇلنى بىكەتكىچە ئەكېلىپ قويدى.

ئاسىيگۇلنىڭ شەھەرگە كېلىشى قېرىشقاندەك ئارام كۇنىگە توغرا كېلىپ قالغانىدى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ ئۇدا ئىككى كۇن سوت مەھكىمىسى دەرۋازىسىنى چۆرگۈلەپ كېتەلمىدى. دۇشەنبە كۇنى ئەتىگەندە ئۇ ئىشقا كېلىۋاتقان ئاكىسىنى يىراقتىن تونۇپ ئۆزۈ-

نى دالدىغا ئالدى. يارىشىملىق سوت فورمىسى كىيگەن ئاكىسى ئاكاتسىيە دەرىخى ئاستىدا سالماق قەدەملەر بىلەن كېلىۋاتاتتى. شۇ تاپتا ئۇ «ئاكا» دەپ توۋلاشتىن ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ تۇراتتى. ئەگەر ئۇ ئەينى چاغدا ئاكىسىنىڭ ئالدىدا ئاشۇ ئۇياتلىق جىنايەت بىلەن سوتلانمىغان، پېشانىسىغا بۇ نومۇسلۇق تامغا بېسىلمىغان بولسا قانداق ياخشى ئىدى ـ ھە!

چۈشمۇ بولدى، ئۇ ئىشتىن چۈشكەن ئاكىسىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى. ئاكىسى يولدىن ئۆتۈپلا ئۇدۇلدىكى ئاھالىلەر ئولتۇراق رايونىغا كىرىپ كەتتى. ئۇ ئاكىسى بىر كورپۈسنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكۈچە قاراپ تۇردى. ئەمدى ئەگەشسە قاملاشمايتتى. ئۇنىڭ قورسىقى ئېچىپ، پۈت ـ قولى ھالسىزلىنىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئاكىسى كىرىپ كەتكەن ئىشىكتىن كۆز ئۇزمەي قاراپ تۇردى. چۈشلۈك دەم ئېلىش توشۇپ، چۈشتىن كېيىن ئىشقا ما-ڭىدىغان چاغمۇ بولدى. بىردەمدە ئاكىسى ساقچى فورمىسى كىيىگەن ئېگىز بوي، قاملاشقان بىر چوكان بىلەن قاتارلىشىپ چىقىپ كەلدى. ئاسىيگۈل چوكاننى ئاكىسىنىڭ ئايالى دەپ پەرەز قىلدى.

شۇ كۈندىن باشلاپ ئاسىيگۈل سوت مەھكىمىسى بىلەن ئاھالىلەر ئولتۇراق رايونى ئارىسىدا مەسىتسىز قاتناپ يۈرىدىغان بولۇپ قالدى. ئاكىسىنىڭ ئايالى، ھەتتا بالىسىمۇ ئۇنىڭغا تونۇش بولۇپ كەتتى. پەقەت دادىسى بىلەن ئانىسىنى بىر قېتىممۇ كۆرەلمىدى. ئۇ ئاكىسىغا تونۇشلۇق بەرمەسلىك نىيىتىگە كەلگەندى. ئۇ ئۆز قىلمىشىنى كەچۈرەلمەيتتى. ئۇنىڭ ئاشۇ سۆيۈملۈك ئاتا ـ ئانىسى ئۇنىڭ كىشى يىرگەنگۈدەك قىلمىش ـ جىنايەتلىرىدىن خەۋەر تاپسا، ئۇلارنىڭ قەلبى قانچىلىك ئازابلىنار ـ ھە! ئۇلار كەچۈرگەن تەقدىردىمۇ ئاسىيگۈل قايسى يۈزى بىلەن ئۇلارنىڭ ئىللىق باغرىغا ئۆزىنى ئاتىدۇ؟

شۇڭا، ئۇ ھازىر پەقەت تونۇشلۇق بەرمەي ئۇلارنى يىراقتىن كۆرۈش بىلەن قانائەتلىنىۋاتاتتى.

ئۇ ياتار، تۇرار جايى يوق ھېلىقى چاغلاردا تونۇشۇپ قالغان بىر دوستىنىڭ ياتقىدا بىللە تۇرۇۋاتاتتى. دوستى ئۇنى يەنە شۇ بەزمىخانىلاردىكى ئويۇن ـ تاماشىلىق تۇرمۇش ئىچىگە سۆرەپ كىرمەكچى بولاتتى. ئاسىيگۈل كەسكىن رەت قىلاتتى ـ يۇ، بىراق بۇ ئۆينى تاشلاپ چىقالمايتتى. بۇ يەردىن چىقىپ كەتسە بۇ شەھەردە باش تىققۇدەك ماكانى، يانچۇقىدا جېنىنى جان ئەتكۈدەك پۇلى يوق ئىدى. خۇددى تۇرمىگە كىرىپ چىققىنى پېشانىسىغا تامغا بولۇپ قالغاندەك، بىر يەرگە ئىش ئىزدەپ بېرىشتىنمۇ قورقاتتى.

بىر كۈنى كەچقۇرۇن ئۇ ئاكىسىنىڭ ئۆيى ئالدىدىكى گۈل ـ لۈكتە، ئاكىسىنىڭ ئۆيىدىن بىرەر كىمنىڭ چىقىشىغا تەلمۈرۈپ ئولتۇراتتى. تۇيۇقسىز ئۇ بىنانىڭ يېنىدا تۇرغان چاچلىرى چۈ ـ ۋۈلغان، بىر پۇتىغا ئىياغ، بىر پۇتىغا ساپىما كەش كىيىۋالغان ئورۇق، ۋۇجۇك بىر ئايالنى كۆردى. شۇ تاپتا ئۇ بىنانىڭ تېمىغا قاراپ كىمنىدۇر غەزەپ بىلەن تىللاۋاتاتتى.

ـــ قىزىمنى ياندۇرۇپ بەر، ئۇنى نېمىشقا ئەكېتىسەن؟ ھۇ، دۆيۈز ھايۋان ! ئۇنى نەگە ئەكەتتىڭ؟

ئايال قەھر ـ غەزەپ بىلەن تىللايتتى. بىر كەمدە ئۇ «قىزىم سەن نەدە» دېگىنىچە ئاسىيگۈل تەرەپكە ئۆرۈلۈۋىدى، ئاسىيگۈل ـ نىڭ يۈرىكى قارتتىدە قىلىپ قالدى. قانداقتۇر بىر ھاياجانلىق تۇيغۇدىن ۋۇجۇدى لەرزىگە كېلىپ بەدىنىگە تىترەك ئولاشتى. ئا ـ يالنىڭ چاچلىرى چۈۋۈلغان، قىياپىتى بىنورمال بولسىمۇ، ئۇ ئەينى چاغدىكى مېھرىبان، سۆيۈملۈك ئانىسىنى تونۇغانىدى. كۆزى بىلەن ئەمەس، يۈرىكى بىلەن تونۇغانىدى.

ئۇ ئانىسىغا قاراپ ئورنىدىن تۇردى. شۇ ئەسنادا «نەدە سەن، قىزىم؟» دەپ ئەتراپقا ئەنسىزلىك بىلەن قاراپ كېلىۋاتقان ئايال تۇيۇقسىز ئۇنى كۆرۈپ قالدى ـ دە، ئېتىلىپ كېلىپ ئۇنى قۇ ـ چاقلىۋالدى.

ـــ قەدىرىيە، جېنىم بالام، سەن قايتىپ كەلدىڭمۇ؟ مېنىڭ

جېنىم قىزىم، سېنى ئاخىر تاپتىم. جېنىم بالام، ئەمدى مېنى ھەرگىز تاشلاپ كەتمە!

ئانىسى ئۇنى ئەسەبىيلىك بىلەن چىڭ قۇچاقلايتتى. ئۇ ئۆزىنى تۇتالىسۇنمۇ؟ ئۇمۇ ئازاب بىلەن تۆكۈلۈپ يىغلىغىنىچە ئانىسىنىڭ باغرىغا سىڭىپ كەتتى. ئانىسىنىڭ ھىدى ئاسىيگۈلنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئېرىتتى. ئۇنتۇلدۇرۇلغان، ئەمما يۇرەككە ئورناپ قالغان تونۇش سېيما، تونۇش پۇراقلار ئۇنىڭ تۇنجۇققان بالىلىق تۇيغۇلىرىنى غىدىقلاپ، ئانا مېھرىنىڭ تەڭداشسىز لەززىتىنى ھېس قىلدۇردى. ئاسىيگۈل شۇ تاپتا ھەممىنى ئۇنتۇدى. ئاھ! ئانىنىڭ مېھرىلىك قۇچىقى! ئەي ناتۇان قەدىرىيە، ئاغزىڭدىن ئانا سۆتى پۇراپ تۇرغان چاغلاردا مەزگىلسىز ئايرىلغان ئانا قۇچىقى مانا مۇشۇ، يات ـ يوچۇن، ئەسكىلەرنىڭ ئۆيىدە قېقىندى ـ سوقۇندى بولۇپ، تىل ـ تاياقنىڭ دەستىدىن بوتىلاقتەك بوزلىغان چاغلىرىڭدا زار بولغان ئانا قۇچىقى مانا مۇشۇ. كىر ـ قاسماق ئوغۇل بالىلارنىڭ كىيىمىنى كىيىپ كوچا ـ كويلاردا تەمتىرەپ يۈرگىنىڭدە، ئانىسى بىلەن كېتىۋاتقان تەڭ دېمەتلىك قىزلارغا قاراپ ھەسرەتلەنگىنىڭدە سېغىنغان ئانا قۇچىقى مانا مۇشۇ، قانغۇچە قېنىۋال، ھىدلىۋال!

ئانا ـ بالا شۇ ھالەتتە مەھكەم قۇچاقلىشىپ تۇرغاندا، بىنا ئىشىكىدىن ئاكىسىنىڭ ئايالى ئالاقزەدە بولغان ھالدا يۈگۈرۈپ چىقىپ ئانىسىغا ئېسىلدى:

ـــ ئانا، نېمە ئىش قىلىپ يۈرىسىز؟ ئۇ قەدىرىيە ئەمەس، ئۇنى قويۇۋېتىڭ.

ئاكىسىنىڭ ئايالى پۈتۈن كۈچى بىلەن ئانىسىنى ئاجراتماقچى بولدى. بىراق، كۈچى يەتمەي قولۇم ـ قوشنىلارنى چاقىردى. بىر جۈپ ئەر ـ ئايال چىقىپ ئۇنىڭغا ياردەملىشىپ، مىڭ تەستە ئانىسىنى ئۆزىدىن ئاجرىتىپ ئۆيگە سۆرىدى. ئانىسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى:

ـــ مەن قىزىمنى ئاران تاپقان تۇرسام، نېمىشقا بۇنداق قىلى-

لىسلەر، ئۇ قەدىرىيە شۇ، قەدىرىيە قىزىم، بۇياقتا كەل!
ئاسىيگۇل بۇتتەك قېتىپ تۇرۇپ قالدى. يەنە بىر قوشنا كېلىپ ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى:
— قورقۇپ كەتتىڭىز — هە؟ بۇ ئايالنىڭ بۇرۇن بىر قېتىم يېتىپ كېتىپتىكەن، شۇنىڭ دەردىدە سارىڭ بولۇپ قاپتۇ. سىزدەك قىزلارنى كۆرسىلا، قىزىم دەپ ئېسىلىۋالىدۇ، بولدى قورقماڭ...
قوشنا ئايال كىرىپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، ئاسىيگۇل ئالدىراپ سورىدى:
— بۇ ئايالنىڭ ئۆيىدە يەنە كىملەر بار؟
ئايالغا ئۇنىڭ سوئالى ئارتۇقچە تۇيۇلدى بولغاي هەيرانلىق بىلەن قاراپ قويدى:
— ئوغلى، كېلىنى بار. ئېرى بۇرۇنلا ئۆلۈپ كېتىپتىكەن.
ئاسىيگۇل لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى. هېلىلا ئانا قۇچىقىدىن لەززەتلىنىپ، قاغجىرىغان قەلبى ياشارغان ئاسىيگۇل يەنە ئاچچىق ئازاب — هەسرەتلەرگە چۆمدى.
ئۇ نېمىگە ئاساسەن ئاتا — ئانىسى، ئاكىسىنى شۇنچىلىك گۇزەل، بەختىيار تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتىدۇ دەپ ئويلاپ قالدىكىن؟ ئۇ نېمىشقا ئۆزى تارتقان كۈلپەتلەردىنلا زارلىنىپ، ئانىسىنىڭ بۇ قاتارلىق بولۇپ كېتىشىنى خىيالىغا كەلتۈرمىدى؟
ئاسىيگۇل ئىچى — ئىچىدىن ئازابلىنىپ يىغلىدى. ئەتىسى ئۇ ئاكىسىنىڭ ئۆيى ئالدىغا يەنە باردى. ئۇ ئانىسىنى يەنە چىقىپ قالارمىكىن دېگەن ئۈمىدتە ئىدى. لېكىن، ئۇ چۈشتىن بۇرۇن هېچكىمنى ئۇچرىتالمىدى. چۈشتىن كېيىن ئاكىسىنىڭ ئايالى چىقىپ بىر ژاراق قەغەزنى يول چېتىدىكى ئېلان تاختىسىغا چاپلاپ قويۇپ كىرىپ كەتتى. ئاسىيگۇل يۈگۈرۈپ بېرىپ ئېلاننى هەجىلەپ ئوقۇدى.
«شارائىتى ياخشى ئائىلىگە ئائىلە خىزمەتچىسى قوبۇل قىلىنىز، مۇقىم ئىش هەققى ۋە ئەۋزەل شارائىت بىلەن تەمىنلەيدۇ.

مىز، ئىشلەشنى خالىغۇچىلار ئېلاندىكى تېلېفون نومۇرى ۋە ئاد-رېسى بىلەن ئالاقىلەشسە بولىدۇ.»

ئاسىيگۈلنىڭ دىلى ۋاللىدە يورۇپ كەتتى. ئۇ ئانىسىنى كۆ-رىدىغان، ئۇلار بىلەن بىللە ياشايدىغانلا ئىش بولسا، ئۇلار ئۇنىڭ قەدىرىيە ئىكەنلىكىنى بىلمىسىمۇ مەيلى ئىدى. ئۇ ئېلاننى يىر-تىۋېلىپ دوستىنىڭ ياتىقىغا قايتىپ كەلدى. بىر كېچە ھاياجان بىلەن خىيال سۈردى، پىلان تۈزدى، بولۇش ئېھتىماللىقى بولغان ئىشلارنى تەھلىل قىلدى، دەيدىغانلىرىنى كۆڭلىگە تىزدى.

ئۇ ئەتىسى ئەتىگەندە ئېلاندىكى نومۇرغا تېلېفون قىلىپ ئالا-قىلەشتى. ئاكىسىنىڭ ئايالى ئۇنى كەچقۇرۇن ئىشتىن چۈشەرگە ئۆيىگە كېلىشكە تەكلىپ قىلدى. ئۇ كۈننى كەچ قىلماق ئاسىيە-گۈلگە ئۈچ يىللىق تۇرمە ھاياتىدەك تەسكە توختىدى. ئەينەككە قاراپ قىياپىتىنى پەقەتلا ياقتۇرمىدى. ھېلى ئۇنداق، ھېلى بۇنداق كىيىنىپ، ئاخىر چاچلىرىنى ئارقىغا رەتلىك بىر تال بوغۇپ، ئاق كۆڭلىكىنى كىيىپ تەييار بولدى. كەچقۇرۇن ئۇ ئا-كىسىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ ئىشكىنى چەكتى. تونۇش چوكان ئە-شكىنى ئېچىپلا ئالدىدا تۇرغان بۇ گۈزەل قىزغا سىنچىلاپ قاراپ تونۇۋالدى:

— ۋۇي سىز ئىكەنسىزغۇ؟ قايسى كۈنى ئانام سىزگە ئېسە-لىۋېلىپ قورقۇتۇۋەتكەن، دېرىزىدىن قارىسام خېلى ئۇزاققىچە ئېسىڭىزگە كېلەلمەي تۇرۇپ كەتتىڭىز، قېنى ئۆيگە كىرىڭ.

سانىيە ئاسىيگۈلگە قايتىدىن قاراپ چىقتى. ئادەتتە ئائىلە خىزمەتچىسى، بالا باققۇچى دېگەنلەر ئاساسەن يىراق يېزىلاردىن كەلگەن توپا تەلەت قىز ـ ئاياللار بولاتتى. كۆز ئالدىدىكى بۇ قىز بولسا يۈزى مۈشۈ كەمگىچە توپا ـ چاڭ، شامال ـ ئاپتاپ كۆرمە-گەندەك ئاپپاق، يۇمران، قاشلىرى ھىلال ئايدەك ئەگمەچ، ئۇزۇن كىرپىكلەر ئارىسىدىكى بۇلاقتەك كۆزلىرى چاقناپ تۇرىدىغان تولىمۇ گۈزەل قىز ئىدى. مۇنداق گۈزەل قىزنىڭ جېنىنى باقال-ماي ئائىلە خىزمەتچىسى بولۇشى تازا ئەقىلگە سىغمايتتى. مۇشۇ

تۇرقى بىلەن مانا مەن دېگەن يىگىتلەرنىڭ يۈرىكىگە مۇھەببەت ئوتى يېقىپ، راۋرۇس ئائىلىگە كېلىن بولۇپ، بىر ئۆينىڭ غوجا-يىنى بولالايتتى.

ئاسىيگۈل سانىيەنىڭ باشلىشى بىلەن تەمتىرىگەن ھالدا سا-فاغا كېلىپ ئولتۇردى، ئاندىن ئۇنىڭ سوئالىغا ئەدەپ بىلەن جاۋاب بېرىشكە باشلىدى:

— كىچىكىمدىن ئانامدىن يېتىم قالغانىدىم، — دېدى ئۇ تەييارلىۋالغىنى بويىچە، — ئۆگەي تۇغقانلىرىم ئۆيگە پاتقۇزمە-دى. بىرەر يەردە ئىشلەي دېسەم مەن مەكتەپتە ئوقۇيالمىغان. ئا-جىز قىز بالىغا جەمئىيەتتە ئىش ئىزدەشمۇ تەس ئىكەن، شۇڭا ئېلاننى كۆرۈپ بۇ ئىش ماڭا ماس كەلگۈدەك دەپ ئويلىدىم.

— ياخشى ئويلاپسىز، — دېدى سانىيە، — بۇ ئۆيدە سىز قىلغۇدەك ئېغىر ئىش يوق، شۇ قېيىنئانامنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالىسىز، ئەھۋالىنى ئۆزىڭىز كۆردىڭىز، قانداق، ھۆددىسىدىن چىقىشقا كۆزىڭىز يېتەمدۇ؟

— يېتىدۇ، مەن ئانا مېھرىدىن مەھرۇم بولغان قىز، بىرسى مېنى قىزىم دەپ باغرىغا باسسا، مەن ئەلۋەتتە خۇشال بولىمەن.

— بولىدۇ، — دېدى سانىيە كەسكىن ھالدا، — ئەمىسە گەپ-نىمىز گەپ. مۇشۇ ئۆيدە تۇرۇپ قېلىڭ، ھازىر ئادەم تاپماق بەك تەس بولۇپ كەتكەن، ھەرنېمە بولسا سىز تېپىلدىڭىز.

شۇ ئەسنادا كۇتۇلمىگەن ئىش يۈز بەردى. يان ئۆيدىن ئانىسى ئالدىراش - تېنەش چىقىپ كەلدى:

— كىم تېپىلدى؟ قەدىرىيە تېپىلدىما؟ ئۇ قېنى...

ئانىسى ئۇنى كۆردى، ئۇنىڭغا قاراپ بىرھازا تۇرغاندىن كې-يىن ئېتىلىپ كەلگەنچە مەھكەم قۇچاقلاپ يىغلاپ كەتتى.

— قەدىرىيە، بۇ سەنمۇ جېنىم بالام. ئاخىر قايتىپ كەلدىڭ-مۇ؟ ماڭا قارىغىنا بالام، سېنى ئوبدان بىر كۆرۈۋالاي، جېنىم بالام.

ئانىسىنى ئاسىيگۈلدىن ئاجرىتىش مۇمكىن بولمىدى. سانىيە

ئۇلارنى ئىختىيارىغا قويۇپ بەردى. ئانا ئاسىيگۈلنى ھېلىدىن ـ ھېلى قۇچاقلاپ سۆيەتتى، ھىدلايتتى، باغرىغا بېسىپ يىغلايتتى. شۇنداق بىر ھالەتتە قەدىردان ئىشتىن چۈشۈپ قايتىپ كەلدى.

ئۇنىڭ كەچتە ئۆيگە ئادەم كېلىدىغانلىقىدىن خەۋىرى بار ئىدى. ئۇ سالاملىشىش ئۈچۈن ئاسىيگۈلگە شۇنداق قاراپ تۇرۇپلا قالدى.

ـــ ۋۇي، سىز ئاسىيگۈلمۇ؟ ـــ دېدى قەدىردان ھەيران بولۇپ.

ـــ مەن، ـــ ئاسىيگۈل جىددىيلىشىپ ئۈدۈق ـ بۈدۈق بولۇپ كەتتى.

ئاكىسىنىڭ ئۆزىنى شۇنداق تېز تونۇپ قېلىشى ئاسىيگۈلنى ھودۇقتۇرۇۋەتتى. ئارىنى بىرپەس سۈكۈت قاپلىدى. مۇرەككەپ تۇيغۇلار ئىچىدە گاڭگىراپ قالغان قەدىردان گەپ قىلمايلا يان ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئانا بولسا يەنىلا ئاسىيگۈلنى سىلاپ ـ سىيپاش بىلەن بەند ئىدى. خۇشاللىقتىن ئانىسىنىڭ ئۇزاقتىن بۇيان كۆلكە يۈگۈرمىگەن چىرايى ئاپتاپتەك ئېچىلىپ كەتكەن، قىلغىلى قىلىق تاپالماي قالغانىدى. ئۇنىڭ شۇ تۇرقىغا قارىغان ئادەمنىڭ ئىچى سىيرىلاتتى. ئاسىيگۈلچۇ؟ شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنىڭ ئاسىيگۈل ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇغان، چىرايىدىن چىقىپ تۇرغان چوڭقۇر مۇھەببەت، بەختىيارلىق تۇيغۇسى سانىيەنىمۇ ھەيران قالدۇرغانىدى.

ئۇلارغا قاراپ ئولتۇرۇۋېرىشنى بىئەپ كۆرگەن سانىيە ئىرادىنىڭ گەپ قىلمايلا يان ئۆيگە كىرىپ كېتىشىدىن غەلىتىلىك ھېس قىلىپ ئارقىسىدىن كىردى. قەدىردان دېرىزە ئالدىدا بۇتىنى قېتىپ تۇراتتى.

ـــ قەدىردان، نېمە بولدىڭىز؟ ـــ دېدى سانىيە، ـــ ئەكەلگەن قىزىم بولامدىكەن؟ قارىڭ، ئانامۇ بەك خۇشال بولۇپ كەتتى. قىزىمنى تاپتىم دەپ ئانامنىڭ كېسىلىمۇ ساقىيىپ كېتەمدۇ تېخى... قەدىردان، نېمانداق گەپ قىلمايسىز؟

قەدىرداندىن ئاخىر زۇۋان چىقتى:

ـــ سانىيە، بۇ قىز مەن سىزگە گېپىنى قىلىپ يۈرگەن ھېـ
لىقى مەھبۇس قىز شۇ. خۇدايا توۋا، مەن تېخى ئۇنى بىر ئىزدەي دەپ تۇراتتىم، ئالدىمغا ئۆزى كەپتۇ. مەيلى سانىيە، ئۇنى ئېلىپ قالايلى، ئۇنىڭ كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، كۆز ئالدىمىزدا بىز بىلەن بىللە تۇرسۇن. ئانام ئىككىمىزگە چوڭ تەسەللى بوـ
لىدۇ.

سانىيەمۇ ھەيران قالدى:

ـــ توۋا، بۇ سىز دېگەن قىز شۇمۇ؟ بۇ قىزدا نېمە خىسلەت باردۇ، ئانامۇ ئۇنى كۆرۈپ يېپىشىپلا قالدى. كەسپىي سەزگۈرـ
لۈكتىنمۇ ياكى باشقا سەۋەبمۇ، بۇ قىز كۆزۈمگە بەكمۇ سىرلىق كۆرۈنۈۋاتىدۇ. بۇ ئۆيگە كېلىشىدىمۇ چوقۇم بىر سەۋەب بار.

ئاسىيگۈل بۇ ئائىلىگە كەلگەندىن كېيىن پۈتۈن ئىخلاسى بىدـ
لەن ئۆي ئىشلىرىنى قىلىپ، ئانىسىنىڭ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئالدى. ئۆزىگە مۇشۇنداق پۇرسەتلەرنى ئاتا قىلغان ئاللاغا ھەمـ
دۇسانا ئېيتتى. ئۇ ئۇزاق يىللىق قېقىندى ـ سوقۇندىچىلىقتىن كېيىن خاتىرجەم، ئىللىق تۇرمۇش مۇھىتىغا ئېرىشكەنىدى. قەـ
دىرىيەنىڭ كىچىك چاغلىرىدىكى سۈرەتلىرىگە تويماي قارايتتى. ئۇنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇشى بارغانسېرى قەدىرداننى تېگى يوق گـۇـ
مانلارغا سالاتتى. قارىغانچە ئۇنىڭ تەقى ـ تۇرقى، زادى ماۋۇ يېرى دەپ ئېنىق دېگىلى بولمايدىغان بىر خىل ھالىتى قەدىردانغا بارـ
غانسېرى تونۇش بىلىنىپ باراتتى. ئۇنىڭ خىيال سۈرىسە ئۇسـ
تۈنكى لېۋىنى چىشلىشى، ئاغزىنى قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن توسۇپ يانغا قاراپ ئەسنىشى، قارىشى، ئەجەبلىنىشى، خۇشال كۈلۈشى، ئىشقىلىپ، ھەممىلا چىرايى ئىپادىسى قەدىردانغا خۇددى بۇرۇندىن كۆرۈپ تۇرۇۋاتقاندەك شۇنچىلىك تونۇش ئىدى. ئۇ ھەيران بولاتتى. ئېنىقكى، يۇقىرىقىلار ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ قىلىق ـ ئادەتلىرى ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاسىيگۈلنىڭ چىرايى ئانىسـ
نىڭ ياش چاغلىرىدىكى سۈرەتلىرىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتـ

تى. ئۇنىڭسىزمۇ ئاسىيگۈلگە ھەربىر قارىغاندا قەدىرداننىڭ ژۇ-جۇدىنى پەقەت بىر تۇغقان قېرىنداشلارغىلا خاس يېقىنچىلىق، ئىچ كۆيەرلىك ھېسلىرى چىرمايتتى. سانىيەنىڭ ئىككىسى يالغۇز قالغاندا، بىردە: «قاراڭ قەدىردان، قايسى كۈنى ئىشتىن كەلسەم ئاسىيگۈل مۇشۇكنىڭ بوينىغا مارجان ئېسىپ قويۇپتۇ، مېنى كۆرۈپلا ئېلىۋەتتى» دېسە؛ بىردە: «قاراڭ قەدىردان، پالانچى تۇغقىنىمىز ئاسىيگۈلنى كۆرۈپ ئانامنىڭ ياش ژاقتىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدىكەن دەيدۇ» دېيىشلىرى ئۇنىڭ ھەيرانلىقىنى ھەسسىلەپ كۈچەيتىۋەتتى. بەزىدە تولا خىيال قىلىپ ئەسەبىيلىشىپ كەتكەندە، كاللىسىغا «ئاسىيگۈل چوقۇم قەدىرىيە» دېگەن ئوي كېلىۋالاتتى. بىراق، ئۇنىڭ نەزىرىدە بۇنداق بولۇشى پەقەت كىنولاردىلا مۇمكىن ئىدى. ئىشرەتخانىلاردا ئوغرىلىق قىلىپ يۈرگەن بىر قىز ئۇنىڭ سىڭلىسى بولۇپ چىقسا، بۇ تەقدىرنىڭ يەنە بىر قېتىملىق ئاچچىق چاقچىقى بولماي نېمە؟ ياق، ئۇ قانداق مۇمكىن بولسۇن؟ ئۇ ئاسىم ئوغرىنىڭ قىزى تۇرسا، داۋۇت ئۇنى بىر تۇغقان سىڭلىم دەۋاتسا...

قەدىردان خۇددى مۇرەككەپ دېلوغا دۇچ كېلىپ، دەلدەل - ئىسپات يۈزلەشمەي ھۆكۈم چىقىرالماي قالغانىدەك تىت - تىت بولۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ژۇجۇددىكى تەبىئىي بىر تۇيغۇ ئاسىيگۈلنى «سەن ئاسىيگۈل ئەمەس، مېنىڭ سىڭلىم قەدىرىيە» دەپ باغرىغا بېسىشقا ئۇندەپ تۇراتتى. بىراق، ئۇنداق قىلالمايتتى. سانىيە بولسا ئاسىيگۈلگە تېخىمۇ قىزىقىپ قالغانىدى. ئۇ خىزمەتتىكى ئەژزەللىكتىن پايدىلىنىپ ئاسىم ئوغرىغا مۇناسىۋەتلىك ھەممە ئارخىپلارنى كۆرۈپ چىقتى. ئۇلارنىڭ نوپۇس ئەھۋالىنى تەپسىلىي تەكشۈردى. تەكشۈرگەنلىرىنى كېلىپ قەدىردانغا ئېيتتى.

— مەن تەكشۈردۈم، ئاسمىنىڭ نوپۇس دەپتىرىدە ئاسىيگۈلنىڭ ئىسمى يوق ئىكەن، پەقەت ژاقىتلىق تىزىملانغان نوپۇس ئىسپاتىلا بار ئىكەن. ئاسمىنىڭ سوراق قىلىنغان ئون نەچچە

سوراق ماتېريالىنىڭ ھەممىسىدىكىلەردىن ئايالى بىلەن ئىككى ئوغلىنىلا تىلغا ئالغان، قىزى بارلىقىنى دېمىگەن. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاسىيگۇل كەلگەن كۈنى ماڭا «ئۆگەي تۇغقانلىرىم ئۆيگە پاتقۇزمىدى» دېگەندەك قىلغان. داۋۇتنىڭ دېگەنلىرى پاكىت بىلەن زىت.

قەدىردان سانىيەنىڭ گەپلىرىنى ئۇن چىقارماي تىڭشاپ ئولتۇراتتى. سانىيە نوپۇس ھەققىدىكى مەلۇماتنى سۆزلەپ بولۇپ تەھلىلگە چۈشتى:

— بىرنەچچە قېتىم ئاسىيگۇلنىڭ ئانام بىلەن قۇچاقلىشىپ ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. يات بىر قىزنىڭ بىر نېرۋا كېسەل ئايالىنىڭ باغرىغا ئۇ قەدەر چىرمىشىپ يېتىشىمۇ ئەقىلگە سىغمايدۇ. ئۇنداق يېقىنلىق پەقەت ھەقىقىي ئانا ـ بالا ئوتتۇرىسىدىلا بولىدۇ. زادى بۇ قىز ئىشكىتىن كىرگەندىلا كۆزۈمگە سىرلىق كۆرۈنگەن.

ئانىسى ئاسىيگۇلنى قەدىرىيە دەپ چاقىراتتى. ئۇنىڭغا ئەگىشىپ قەدىردان بىلەن سانىيەمۇ ئۇنى قەدىرىيە دەپ ئاتاشتى. قولۇم ـ قوشنا، تونۇش ـ بىلىشلەر ئارىسىدا « زىلەيخانىنىڭ يوقاپ كەتكەن قىزى تېپىلىپتۇ» دەپ گەپ تارقالدى. مۇبارەكلەپ تېلېفون قىلغانلار بولدى. رەتلىك، پاكىز كىيىنگەن زىلەيخان ئاسىيگۇل بىلەن بىللە سەي ـ كۆكتات ئالغىلى چىققانلاردا، ماگىزىن ئارىلىغانلاردا ئۇچراپ قالغان تونۇش ـ بىلىشلەر ئۇنىڭ قىزىنىڭ راستلا تېپىلغانلىقىغا ئىشىنىشتى.

قەدىردانىنىڭ يۇرىكى سىڭلىسىنى ئاللىقاچان تونۇپ بولدى. قەدىرىيەنىڭ نېمە سەۋەبتىن بۇ ئۆيگە كەلگەنلىكى، نېمە ئۈچۈن ئۆزىنى ئاسىيگۇل دەپ ئاتاپ، ھەقىقىي ئەھۋالنى ئۇنىڭغا ئېيتماسلىقى قەدىردانغا بەش قولدەك ئايان. بىراق، سىڭلىسىنىڭ ئەينى چاغدىكى ئۆتكۈزگەن جىنايىتى سەۋەبىدىن ئۆزىنى «ئاكا» دەپ چاقىرالماسلىقى ئۇنىڭ ئۇزاق يىللاردىن بېرى بىر كۆزى قان، بىر كۆزى ياش زارىقىپ كۈتكەن سىڭلىسىنى باغرىغا بې-

سىشىغا توسۇق بولۇپ قالغانىدى. قەدىردان قانداقتۇر بىر مۆ-جىزىنىڭ يۈز بېرىشىنى كۈتۈۋاتقانىدەك ئىدى. ئۇ زادى نېمىنى كۈتۈۋاتىدۇ، بۇنى ئۆزىمۇ تازا بىلمەيتتى. بەلكىم شۇنداق بىر مۆجىزە ياكى تاسادىپىيلىق ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ ئاكا ـ سى-ڭىللىق مۇناسىۋىتىنىڭ ئىسپاتلىنىشىنى كۈتۈۋاتسا كېرەك.

قەدىردان ئۆزى كۆرگەن كىنولاردىكىدەك، چوقۇم بىرەر ئىش بولمىسا بىر تۇغقان قېرىندىشىنى ئېتىراپ قىلغىلى بولماسمۇ، دەپ ئويلاپ قالدى. ئەھۋالنى بىلىدىغان بىرەيلەننىڭ ئۆلۈم ئا-لدىدا ھەممىنى ئاشكارىلىشى، بىر تەرەپ ئېغىر كېسەل بولۇپ قان بېرىشكە توغرا كەلگەندە قېرىندىشىنىڭ قېنى ماس كېلىشى يا-كى قېرىندىشىنىڭ بالىلىق چاغلىرىدىكى بەدىنىدىكى تاتۇق ۋە مەڭ ئارقىلىق تونۇپ قېلىشى دېگەندەك تاسادىپىيلىقلار ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدا يۈز بەرمىدى. قەدىردان سىڭلىسىنى ھېچقانداق سە-ۋەبسىزلا تونۇپ قالدى.

بۇگۈن قەدىردانىنىڭ تۇغۇلغان كۈنى، ھاۋا ناھايىتى سوغۇق بولۇپ، لەپىلدەپ قار يېغىۋاتاتتى.

ئۇزاق يىللاردىن بېرى كۈلكە ئۆچكەن بۇ ئائىلىدە بۇ يىل قەدىردانىنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى تەبرىكلەش زىياپىتى ئۆتكۈزۈل-مەكچى. بۇنى سانىيە ئورۇنلاشتۇرغانىدى. چۈنكى، ھازىر بۇ ئائى-لىدە ھەممەيلەن چەكسىز خۇشال ئىدى. بولۇپمۇ ئانىسى، ئۇ ھا-زىر چاچلىرى چۈۋۈق كوچا ـ كويلاردا سۆزلەپ يۈرمەيدۇ. مەدە-نىي، پاكىز تۇرقىدىن چەكسىز شادلىق، بەختىيارلىق ئىپادىلە-نىپ تۇرىدۇ. قىزىدىن بىر قەدەممۇ ئايرىلمايدۇ.

قەدىرىيەچۇ؟ بەخت ھەم خۇشاللىق، جەم بولۇش شادلىقىدىن ئۇنىڭ كۆزلىرى چاقناپ، يۈزلىرى پارقىراپ، تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەن، قەلبىدىكى يوشۇرۇن ئازابىنى دېمىگەندە، ئۇمۇ ئىنتايىن بەختلىك.

قەدىردانىنىڭ تۇغۇلغان كۈنى قەدىرىيەنىڭ ئەنە شۇ يوشۇرۇن ئازابى كۆچىيىپ قالدى. چۈنكى، ئۇنىڭ ئاكىسىدىن ئايرىلىپ

قالغان ئاشۇ كۈنى ئاكىسىنىڭ تۇغۇلغان كۈنى ئىكەنلىكى ئۇنىڭ غۇۋۇا يادىدا بار ئىدى. ئۇ گەپ نەچچە كۈندىن بېرى ئۆيدە نەچچە قېتىم تىلغا ئېلىنىدى. بۇ گەپ بىلەن ئۇنىڭ ئەمدىلا قېتىشقا باشلىغان يۈرەك يارىسى تاتىلىنىپ، دەرد ـ ئازابى كۈچەيدى. توغرا، ئۇنى ئۆيدىكىلەر بىلەن تولۇق جەم بولدى دېگىلى بولمايتتى. چۈنكى، ئۇ ئاكىسى بىلەن يۈرەك سۆزلىرىنى كۆزلىرىدە ئاللىقاچان دېيىشىپ بولغان بولسىمۇ، ئاغزىدىن چىقىرىپ باقمىدى. ھەر ئىككىيلەن بۇ گەپتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرۈشتى.

بۇگۈن ئۇنىڭ كۆڭلى پىنھان يەرلەرنى تارتىپ قالدى. كەچتە زىياپەت ئۆتكۈزۈلمەكچى. ئۇ مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ھەممىنى دېمەكچى، يۈرىكىدىكى قاينىاپ تۇرغان دەرد ـ ئەلەمنى بىراقلا تۆكمەكچى بولدى.

بۇگۈن يەڭگىسى ئارام ئالغان بولۇپ، ئەتىگەن تۇرۇپلا كەچكى زىياپەتنىڭ تەييارلىقىغا چۈشكەنىدى. قەدىرىيەنىڭ قولى ئىشقا بارمىدى. ئانىسى ئىچىۋاتقان دورىسىنىڭ تەسىرىدە ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ چامادانىنى ئېچىپ ھېلىقى قىزىل پەلەيني ئېلىپ سومكىسىغا سالدى ـ دە، يەڭگىسىگە ماگىزىنغا بارىدىغانلىقىنى دەپ چىقىپ كەتتى.

ئۇ كوچا ئاپتوبۇسىغا ئولتۇردى، بۇ ئاپتوبۇسنىڭ ئاخىرقى بېكىتى مۇز كۆل ئىدى.

قەدىردان بۇگۈن ئىشتىن بالدۇرراق چۈشۈپ مۇز كۆل بويىغا كەلدى. ئۇ سېغىنىسىنى يېتىۋرۈپ قويغاندىن بۇيان ھەر يىلى تۇغۇلغان كۈنىدە بۇ يەرگە كېلىپ سائەتلەپ خىيال سۈرەتتى. بۇ ئۇنىڭ سېغىنىسىغا بولغان سېغىنىشى، ئۆزىنىڭ شۇ كۈنكى بەختەلىكىگە بولغان ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز پۈشايمىنى ئۇچۇن ئىدى. ئۇ مۇشۇ يەردە ئىنتايىن بەخىرامان، دەخلى ـ تەرۇزسىز ئەسلىمىلەر قوينىغا چۆمۈلەتتى، ياش تۆكەلەيتتى، بەزىدە ھۆڭرەپ يىغلىيالايتتى.

ئۇنىڭ بۇگۈنكى ھېسسىياتى بۇرۇنقىغا ئوخشىمايتتى. ئۇ بۇ-

گۈن بۇ يەرگە يېغلاش ئۈچۈن ئەمەس، ئۆز قەلبىدە يېقىندىن بۇ-يان ئىختىيارسىز پەيدا بولغان چەكسىز بەختىيارلىق، خاتىر-جەملىك تۇيغۇسىنى ھېس قىلىش، بۇ ھېسلىرىنى ئۆزىنىڭ تالاي يىللىق دەرد ـ ئەلەملىرىگە شاھىت بولۇپ كەلگەن مۇز كۆل بە-لەن ئورتاقلىشىش ئۈچۈن كەلگەنىدى.

مۇز كۆل يىللار مابەينىدە كۆپ ئۆزگەرگەن، ئەتراپى باغ-چىلاشتۇرۇلغان، ھېلىقى چېغىر يولغا رەڭدار چاقچۇقلار ياتقۇزۇلغان، ئەتراپىغا دەرەخلەر تىكىلگەن باغچە يولىغا ئۆزگەرتىلگەنىدى.

قەدىردان ماشىنىسىدىن چۈشمەي تۇرۇپلا كۆل بويىغا قاراپ ھەيرانلىق بىلەن تۇرۇپ قالدى. قەدىرىيە كۆل بويىدىكى تاش ئو-رۇندۇقتا قەدىردانغا كەينىنى قىلىپ ئولتۇراتتى. مۇرلىرىنىڭ سىلكىنىشىدىن ئۇنىڭ يىغلاۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

قەدىردان ماشىنىسىدىن چۈشۈپ ئۇنىڭغا قاراپ ماڭدى. يۈرد-كى ھاياجاندىن لەرزىگە كەلگەنىدى. بار ئاۋازى بىلەن «قەدىرىيە» دەپ چاقىرماقچى بولاتتى ـ يۇ، تىلى ئۆزىگە بويسۇنمايتتى. كۆز-لىرىدىن ياشلار قۇيۇلاتتى. ئايىغى ئاستىدىكى قارلار ئىڭرىغاندەك غىچىلدايتتى. قەدىرىيە نېمىنىدۇر باغرىغا باسقىنىچە ئۆكسۈپ يىغلاۋاتاتتى. ئۇ ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلاپ ئارقىغا ئۆرۈلۈپ ئاكا-سىنى كۆردى ـ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ قولىدىكى قىزىل يۇڭ پەلەي ئاپپاق قار ئۈستىگە سىيرىلىپ چۈشتى. ئۇلار شۇ تەرىقىدە بىرھازا قارىشىپ تۇرغاندىن كېيىن قەدىردان ئېغىز ئاچتى:

ـــ بۇ سەنمۇ، قەدىرىيە؟ سەن مېنىڭ سىڭلىم قەدىرىيە، شۇنداقمۇ؟ ـــ قەدىردان ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى، ـــ سېنى دەس-لەپ كۆرگەندىلا يۈرىكىم تونۇغان، نېمىشقا بىزگە تونۇشلۇق بەرمەيسەن ـ ھە؟ نېمىشقا؟

ـــ ئاكا! ـــ قەدىرىيە ئاكىسىنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئېتىپ ھۆڭرەپ يىغلاپ كەتتى. قەدىردان سىڭلىسىنىڭ يۈمران، دول-

قۇنسمان چاچلىرىنى پۈرايتتى. ھەر ئىككىلىسى يىغىسىنى پە-قەتلا توختىتالمايتتى.

ــ ئاكا، ــ دېدى قەدىرىيە يىغلاپ تۇرۇپ، ــ مەن ئانام ئىككىگىلارنىڭ ئالدىدا بەكمۇ خىجىل، مەن شۇنداق يارامسىز چوڭ بولۇپ قالدىم. مەن بۇ ئۆينىڭ پەرزەنتى بولۇشقا لايىق ئە-مەس. شۇڭا، سىلەرنى تونۇپ تۇرۇپمۇ ئالدىگىلارغا كېلەلمىدىم.

ــ نېمىلەرنى دەيدىغانسەن، ئەخمەق سىگىلىم، ــ دېدى قە-دىردان، ــ ھېلىمۇ بىزدىن ئايرىلىپ قېلىپمۇ قەيسەرلىك بىلەن ياشاپ كەپسەن، يەنە تېخى بىزنى ئىزدەپ تېپىپسەن، سېنىڭ مۇشۇنچىلىك ھالىتىڭنى كۆرگىنىمىز ئانام ئىككىمىزنىڭ بۇ دۇنيادا ئېرىشكەن ئەڭ زور خۇشاللىقىمىز. رەھمەتلىك دادام سېنى ئىزدەپ تېپىش ئۈمىدىنى ماڭا قالدۇرغان. كەچۈرگىن، مەن سېنى تاپالماي، سېنى نۇرغۇن ئازاب ـ كۈلپەتلەرگە دۇچار قىلدىم. مېنى كەچۈرگىن، جېنىم سىگىلىم.

ئۇلار خېلى ئۇزاققىچە يىغلاشتى، ئاندىن بەختىيارلىق بىلەن كۈلۈمسىرەشتى. قەدىردان يەرگە چۈشۈپ كەتكەن پەلەينى ئېلىپ سېغىنىش بىلەن قارىدى. ئۇ پەلەينى كۆرۈپ ھەيرانمۇ قالمىدى. چۈنكى، ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقىغا شەكسىز ئىشىنەتتى. ئۇ بۇ ئە-شەنچىكە يۈرىكىدىكى ئەڭ پاك، بىغۇبار تۈيغۇلار ئارقىلىق ئې-رىشكەنىدى.

ــ يۈر، سىگىلىم، ئۆيگە قايتايلى. ئانام سېنى ئىزدەپ قالمىسۇن.

ــ ماقۇل، ئاكا.

ئۇلار قول تۇتۇشقىنىچە ماشىنا توختىتىلغان جايغا قاراپ مېڭىشتى.

ئاپپاق قارغا پۈركەنگەن مۇز كۆل خۇددى ئۇزاق يىللىق هار-دۇقى چىقىپ، خاتىرجەم ئۇيقۇغا كەتكەندەك سۈكۈتكە چۆمدى.

ئازغان ئايال

گەر بولسا قەلبىڭدە پىنھان بىر ئازاب،
شۇ قەدەر ئاچچىق ھەم ئېيتقىلى بولماس.
كۆڭ ئۇنى سۆكۈتنىڭ چوڭقۇر تەكتىگە،
سۆكۈتۈڭ سۆزلەيدۇ بىر كۈن ساڭا خاس.
ـــ ئاسو سۈبۈۋ (يۈگوسلاۋىيە)

بايراملىق دەم ئېلىش ۋاقتىم تېخى توشمىغاندى، ياتاقتا يېتىۋەرسەم يالغۇزلۇق، ئازاب ۋە نەپرەت قاينىمىغا غەرق بولۇپ كېتىدىغاندەك، بىچارىلىقىم، غېرىبلىقىم، دەرد ـ ھەسرەتلىرىم بارغانسېرى ئۇلغىيىپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلىپ قالىدىكەن. شۇڭا، ئۆزۈمنى ئۆزۈم بۇ قاينامدىن قۇتۇلدۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن، بېشىمنىڭ ئاغرىپ تۇرۇۋاتقىنىغا قارىماستىن، ماغدۇرسىز جىسمىمنى سۆرەپ ياتاقتىن چىقىپ، پىيادىلەر يولىدا نىشانسىزلا مېڭىشقا باشلىدىم. بۇگۈن نېمىشقىكىن يولدا ئادەملەر ئۇنچە كۆپ ئەمەس ئىدى. پىيادە مېڭىۋاتقان كىشىلەردىن كۆرە ئۇياق ـ بۇياققا موكىدەك قاتناۋاتقان ماشىنىلار كۆپ ئىدى. كېتىۋاتقان كىشىلەرنىڭ بەزىلىرى بالىلىرىنى يېتىلىۋاتقان، بەزىلەر قولتۇقلىشىۋالغان، بەزىلەر سەيلە قىلىۋاتقاندەك ئۇياق ـ بۇياققا قاراپ ئاستا ماڭغان، يەنە بەزىلەر نېمىگىدۇر ئالدىرىغاندەك تېز ـ تېز كېتىۋاتقانىدى. مېنىڭ ئالدىرايدىغان ئىشىمۇ، بارىدىغان نىشانىمۇ يوق ئىدى. پەقەت مۇشۇ مېڭىشىم ماڭا كىـ

چىككىنە خاتىرجەملىك ئاتا قىلسا، كاللامغا كىرىۋالغان ئازابلىق خىيال، كۆز ئالدىمدا گەۋدىلىنىپ تۇرغان ئاشۇ بىر جۈپ كۆزنىڭ ھۆجۇمىدىن بىردەم بولسىمۇ خالاس قىلالىسىلا، قانچىلىك مېڭىش زۆرۈر بولسا شۇنچىلىك مېڭىشقا رازى ئىدىم. دىققىتىمنى يول بويىدىكى مەنزىرىلەرگە ئاغدۇردۇم. قايسىدۇر بىر يازغۇچىنىڭ ئورۇمچىنى «تاش شەھەر» دەپ تەسۋىرلىگىنى يادىمغا كەلدى. دەرۋەقە مەن ھازىر ئاشۇ تاش شەھەرنىڭ تاش ئۆيلىرى ئارىسىدىكى تاشيوللاردا تاشتەك ئېغىرلاشقان جىسمىمنى كۆتۈرۈپ ئاستا كېتىۋاتاتتىم. نېمىشقىدۇر يەنە بىردەم ماڭساملا ئۆزۈمنى خۇددى تاش ھەيكەلگە ئايلىنىپ كېتىدىغاندەك، روھىيىتىمدىن قىلچىلىك ئىزنا قالمىغان جانسىز ئاسارئەتىقگە ئايلىنىپ قالىدىغاندەكلا ھېس قىلاتتىم. راستلا ھەيكەلگە ئايلىنىپ كېتىپ قالسام، ئۇ چاغدا كىشىلەر كېلىپ مېنى نۆۋەت بىلەن تاماشا قىلىشىدۇ.

بىردىنلا ئۆزۈمنى ھەيكەلگە ئايلىنىپ قالغان ھالەتتە مۇنداق تەسەۋۋۇر قىلدىم:

— قارا، مۇنۇ ئايالنىڭ ھەيكىلىگە، ئۇ تاشلىۋېتىلگەن بىر بىچارە ئايال ئىكەن، — دەيدۇ بىرسى يېنىدا تۇرغان ھەمراھىغا. ھەممىسى ماڭا قىزىقسىنىپ قارىشىدۇ.

— ھەي! خېلىلا قاملاشقان ئايال ئىكەن بولمىسا، قانداقلارچە تاشلىۋېتىلگەن بولغىيدى؟ — دەپ سورايدۇ يەنە بىرسى.

— نېمىشقا بولاتتى، — دەپ چۈشەندۈرگۈم كېلىدۇ ئۇلارغا، — بۇ ئايال پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن باشقىلارنى سۆيەتتى، ئەمما ئۆزىنى ھەر دائىم ئۇنتۇپ قالاتتى. خىزمەتنى تىرىشىپ ئىشلەيتتى — يۇ، نەتىجىسى باشقىلارغا مەنسۇپ بولاتتى. ئېرىنى جان — جەھلى بىلەن سۆيەتتى، ئەمما ئېرى باشقىسىغا كۆڭۈل بەرگەنىدى. بالىلىرى ئۈچۈن جاپالىق ئەجىر قىلاتتى، ئەمما ئۇلار تېخى ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنگۈدەك ياشتا ئەمەس ئىدى. بۇ ئايالنىڭ خىزمەت نەتىجىسى، ياشلىق باھارى، قان — تەرى ۋە ئەجرى باش-

قىلارغا ئۇن ـ تىنسىز مەنسۇپ بولۇپ كەتكەنۇ، ئۆزىگە پەقەت هارغىنلىق، خاتالىق ۋە ئازابلارلا ئېشىپ قالغان. شۇنداق قىلىپ، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن پۈتۈنلەي ئۇنتۇلۇپ كەتكەن، ـــ مەن شۇنداق دېمەكچى بولاتتىم، ئەمما زۇۋان سۈرەلمەيتتىم. چۈنكى، مەن هەيكەل ئىدىم، شۇڭا يەنىلا سۈكۈت قىلغىنىم ياخشى ئىدى.

مەن دەردىمنى بىرەرىگە تۆكەلمەيتتىم، تۆككۈدەك ئادىمىمۇ يوق ئىدى. سۈكۈتلۇك خىياللار ئىلكىدە تەنها كېتىۋاتاتتىم. نەگە بارىمەن، نەدە توختايمەن، بۇلارنى بىلمەيتتىم. پەقەت مېڭىش ئارقىلىق كىشىلەردىن، ئازابتىن بىر قەدەم ـ بىر قەدەم يىراق لىشىشنىلا ئويلايتتىم. ئىختىيارسىز يول بويىدىكى تەشۇقات تاختىلىرىغا قاراپ ساپتىمەن، تاختىدىكى بىر رەسىمگە كۆزۈم چۈشتى. رەسىمدىكىلىرى هوللىۋودنىڭ كىنو چولپانلىرى ئىدى. ئۇلار رول ئالغان كىنونى كۆرگىنىم خىرە ـ شىرە ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. مەن بۇ رەسىمدە ئەكس ئەتكەن يوشۇرۇن مەنىنى بىر ئۆمۈر ئۇنتۇيالمايمەن. قىز ئاجايىپ بىر تەشنالىق بىلەن بوينىنى سوزغان پېتى يىگىتنىڭ كۆزلىرىگە تەلمۈرگەن، ئەمما يىگىتنىڭ خىيالچان كۆزلىرى باشقا بىر نۇقتىغا تىكىلگەن، ئۇ كۆزلەردە تەسۋىرلىگۈسىز بىر خىل هېسسىيات ئۇچقۇنلاپ تۇرىدۇ، ئۇ ئۇچقۇنلارنىڭ ئارىسىدا باشقا بىر قىزنىڭ سىيماسى ئېنىقلا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. رەسىمدىكى قىز بۇلارنى بىلمەيدۇ. چۈنكى، ئۇ ئۆزى سەۋدايىلارچە ئاشىق بولغان ئاشۇ تۇتۇرۇقسىز يىگىتكە پۈتۈنلەي ئىشىنىپ كەتكەن هەم ئۆزىنى ئۇنىڭغا ئاتىۋەتكەن. يىگىت بولسا يېنىدىكىگە پەرۋاسىز، يىراقتىكىگە مەستانە ئىدى. مەن ئازابلانغان هالدا كۆزلىرىمنى يۇمدۇم. ئىككى تامچە ياش مەڭزىمنى بويلاپ پەسكە سىرغىدى، بارماقلىرىمنىڭ ئۇچىدا بىلەن يېشىمنى سۈرتۈۋېتىپ ئەتراپقا قارىدىم. خەلق مەيدانغا كېلىپ قاپتىمەن. ئۇزاق ئۆتمەيلا بۇ يەر ئادەم دېڭىزىغا ئايلىنىدۇ، شۇڭا بۇ يەردە ئۇزاق تۇرماسلىقىم، ئادەملەر ئازراق بىر جايـ

غا كېتىشىم كېرەك. زىنھار ئادەم يوق بىر جايغا كېتەلمىگەن بولسام قانداق ياخشى بولاتتى ـ ھە؟! مېنى ھېچكىم كۆرمىسە، ھېچبىر كىشى ئاۋارە قىلمىسا، ئۆز خىيالىم ۋە يالغۇزلۇقۇم بىلەنلا ياشىسام... بۇ جاھاندا ئادەملەر بەختلىك بولۇشقا ئاجايىپ تەشنا، شۇ تۇپەيلىدىن بەخت ئىزدەپ بىر ـ بىرلىرىگە يېقىنلىشىدۇ، شۇ جەريانداا ھەتتا ئارىلىقىدىن شامالمۇ يۇرۇشمەس يېقىنلارغا ئايلىنىپ كېتىشىدۇ، بۇنى ئۆزلىرى ئىزدىگەن، تەشنا بولغان بەختنىڭ دەل ئۆزى دەپ قاراپ ئېچ ـ ئىچىدىن يايرىشىدۇ. دۇنيانىڭ مەڭگۇ مۇشۇنداق گۈزەللىك، مۇھەببەت ۋە بەختكە چىلىشىپ تۇرۇشىنى ئارزۇ قىلىشىدۇ. ئەمما، ئۇلار بۇ چاغدا ئۆزلىرىگە مەڭگۈلۈكتەك بىلىنگەن ئۇ نەرسىلەرنىڭ پۈتۈنلەي ساختا ئىكەنلىكىنى، خۇدانى شېپى كەلتۈرۈپ تۇرۇپ بېرىلگەن دەبدەبىلىك قەسەملەرنىڭمۇ مەلۇم مەزگىلدىن كېيىن بىر دۆۋە قۇرۇق گەپ دۆۋىسىگە ئايلىنىپ قالىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. بىر ـ بىرىدىن چەكسىز بەخت تۇيغۇسىغا ئېرىشكەن ئاشۇ كىشىلەر يەنە دۇنيادىكى ئەڭ ئېغىر ئازابنىمۇ بىر ـ بىرىدىن ئالىدۇ، بىر ـ بىرىگە بېرىدۇ. شۇنىڭدىن قارىغاندا، بۇ دۇنيادىكى بەختىنىڭمۇ، ئازابىنىڭمۇ ياراتقۇچىسى، پەرۋىشلەپ يېتىلدۈرگۈچىسى يەنىلا ئاشۇ ئەقىل ـ ئىدراكلىق ئىنسانلارنىڭ ئۆزلىرى ئىدى. شادمانلىق بەخش ئېتىشنىڭ ئورنىغا بىر ـ بىرىنى ئازاب زەنجىرلىرىدە كىشەنلەپ قىيناپ ياشاشتىن ھۇزۇر ئالىدىغىنىمۇ يەنىلا شۇ ئادەملەر ئىدى.

مەن خەلق مەيدانىنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ، شەرقىي شىمال تەرەپتىكى يولنى بويلاپ ماڭدىم. خېلى ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن بىر ئۆتۈشمە كۆۋرۈككە دۇچ كەلدىم. ماشىنىلار كۆۋرۈكنىڭ ئاستىدىن، پىيادىلىكلەر ئۈستىدىن ئۆتەتتى. مەن كۆۋرۈكنىڭ پەلەمپىيىگە ئەمدىلا قەدەم بېسىشىمغا، يېقىملىق بىر مۇزىكا ساداسى خۇددى مەيىن شامالدەك مەڭزىلىرىمنى سۆيۈپ ئۆدۈل قەلب تېرىمغا بېرىپ ئۇرۇلدى. قەلبىمدىن ئاشۇ مۇزىكىغا تەڭكەش تولۇ

مۇ ئازابلىق بىر ساداً ياڭرىغاندەك بولدى. مۇزىكا چېلىنىۋاتقان جايغا قاراپ ئاستا ئىلگىرىلىدىم. كۆۋرۈكنىڭ ئايلانمىسىدا بىر ئەر ئىسكىرىپكا چېلىۋاتاتتى. مەن بۇنداق كۆرۈنۈشنى كىنولاردا ۋە ئوقۇغان كىتابلاردىلا ئۇچرىتقانىدىم، رېئاللىقتىمۇ كۆرەرمەن دەپ ئويلاپمۇ باقماپتىكەنمەن. ئەر كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ تۇ-رۇپ، يانىنىڭ «قۇتقۇزۇش» دېگەن مۇزىكىسىنى چېلىۋاتاتتى. تۇرغان جايىمدا قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدىم. بۇ مۇزىكىدا روھىي ۋە جىسمانىي جەھەتتىن ئېغىر تالاپەتكە ئۇچرىغان بىر ئادەم، توغرىسىنى ئېيتقاندا بىر ئايال تەسۋىرلىنەتتى. ئايال ئۆ-زىنى قاتمۇقات ئورىۋالغان ئازاب ئىسكەنجىسىدىن قۇتقۇزۇشنى ئىستەيتتى. ئۇ ئاھ ئۇراتتى، تولغىناتتى، تېپىرلايتتى، ئۆزىنى ھەر تەرەپكە ئاتاتتى، ئازاب توري ئۇنى تېخىمۇ چىڭ قىساتتى. ئۇ بىھوش بولۇپ يىقىلاتتى، ھوشىغا كەلگەن ھامان يەنە ئۆمىلەپ ئورنىدىن تۇراتتى. كىملەردىندۇر ياردەم كۈتۈپ ئەتراپقا قارايە-تتى، كۆزلىرىدە يېلىنىشنىڭ، ئىلاجسىزلىقنىڭ تولىمۇ سولغۇن، ئۆچۈپ قالايلا دېگەن ئاخىرقى نۇرلىرى سۈس جىمىرلايتتى. قوللىرىنى ئەتراپتىكىلەرگە ئىلتىجا بىلەن سوزاتتى. ئەتراپتە-كىلەر ئۇنىڭغا ئادەمنىڭ ئەڭ جېنىغا تېگىدىغان ئېچ ئاغرىتىش نەزىرى بىلەن قارايتتى ـ يۇ، بىرەرىمۇ ياردەم قولىنى سوزمىاي ئاستا كېتىشەتتى. ئۇلارنىڭ «خۇداغا شۈكۈر، ھېلىمۇ مەن بۇ ئا-يالدەك بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالماپتىمەن، گەرچە مەن ئۇنچە بەختلىك بولمىساممۇ، لېكىن ماۋۇ ئايالدىن كۆپ ياخشى ئىكەن-مەن» دېگەندەك غالىبانە نەزەردە قاراشلىرى ئۇنىڭ ئازابىنى تې-خىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇۋېتەتتى. ئايال بۇ ئازاب توربىدىن چىقىپ كەتمەكچى بولسا ئۆزىگە، پەقەت ۋە پەقەت ئۆزىگىلا تايىنىش كې-رەكلىكىنى ئاخىر تونۇپ يەتكەن بولسا كېرەك، شۇڭا ئۇ ئۈستى-دىكى لابدۇر كىيىملەرنى سېلىپ تاشلاپ، يەڭگىل ھالدا ئورنى-دىن تۇرۇپ كۈچلۈك نەرە تارتقىنىچە ئۆزىنى تورغا ئۇراتتى. تور ئۇنى قاتقىتىپ كەينىگە ئاتاتتى، ئايال قايتىدىن غەيرەتكە كېلىپ

ئۆزىنى يەنمۇ قاتتىقراق ئۇراتتى. ئۇنىڭ بەدەنلىرىگە تىكەن، مىخ، پولات سىملاردىن ياسالغان ئازاب توري سانجىلىپ، تىتىپ قان قىلىۋەتتى. ئۇ ئاغرىق ئازابىنى كۆچلۈك نەرە بىلەن يەڭ-مەكچى بولغاندەك، بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ ئۆزىنى تورغا زەرب بىلەن شۇنداق قاتتىق ئۇردىكى، بەدىنىدىن سىرغىپ ئېقىۋاتقان قانلارغىمۇ پەرۋا قىلمىدى، ئاغرىقلارغا لەۋ چىشلەپ تۇرۇپ، ئۆ-زىنى يەنە ئۇردى، ئاجايىپ زور ئىچكى كۈچنىڭ تۇرتكىسىدە ئۇ ئاخىر ئۆزىنى ھەپسىدىن قۇتقۇزۇپ چىقتى، ئاندىن يورۇق دۇنيا-غا مەردانە ھالدا نەزەر سالدى... مۇزىكا ئاخىرلاشتى، ئەر لاپپىدە كۆزىنى ئاچتى. مەن ھەم ھودۇققان، ھەم خىجىل بولغان ھالدا تۇرۇپلا قالدىم. ۋۇجۇدۇمدىكى پۈتكۈل قېنىم بىراقلا يۈزۈمگە تەپكەندەك يۈز تېرىلىرىم كۆيۈشەتتى، تارتىشاتتى. ئەمدى نەزد-رىمنى ئاغدۇرۇشقىمۇ، ئۆزۈمنى قاچۇرۇشقىمۇ ئۇلگۈرەلمەيتتىم. بىر ئەرنىڭ، يەنە كېلىپ ئۆزۈم نەدىن كەلگەنلىكىنى بىلمەيدە-غان، قىلچىلىك چۈشەنمەيدىغان بىر ئەرنىڭ ئالدىدا خۇددى ئەق-لى ـ ھوشىدىن ئايرىلغان ئادەمدەك ھاڭۋېقىپ قاراپ تۇراتتىم. ئۇمۇ ماڭا قاراپ تۇرۇپلا قالدى. كۆز ھامان كۆز ئىدى، مەيلى ئەرنىڭ، مەيلى ئايالنىڭ كۆزى بولسۇن، ھەممىسىلا ئوخشاش كۆز ئىدى. ماڭا شۇ چاغدا بىر كۆزدە ئەكس ئەتكەن ھەرقانداق ھېسسىياتنى يەنە بىر كۆز تامامەن چۈشىنىپ كېتەلەيدىغانداك تۇيۇلدى. كۆز ـــ قەلبنىڭ دېرىزىسى. ئۇ ئەر ئاشۇ دېرىزىدىن مېنىڭ قەلب ھۇجرامغا ئىنچىكە نەزەر سېلىشقا ئۇرۇنۇۋاتاتتى. مەن بىردىنلا توك سوققان ئادەمدەك ئەندىكىپ ھەم تىترەپ كۆڭ-رۇك ۋادىكىگە يۆلىنىۋالدىم. ۋادەك بولمىغىندا ئىدى، ئېھتىمال تەڭپۇڭلۇقۇمنى يوقىتىپ، سەنتۇرۇلگەن پېتى ئۇدۇل تۆۋەنگە يىقىلىپ چۈشەر بولغىيدىم. ئۇنىڭ كۆز نۇرلىرى خۇددى كۈچ-لۈك بوراندەك كۆكسۈمگە ئۇرۇلۇپ، مېنى كەينىمگە كۆچەپ ئىتتىرەتتى. مەن گويا كۆۋرۈكتىن ئاجراپ كەتكەندەك، مۇئەل-لەقتە بىمالال لەيلەپ يۈرگەندەك تۇيغۇدا ئىدىم، نېمىدۇر بىرنەر-

سىنى تۇتۇۋېلىش ئۈچۈن قوللىرىمنى ئىككى تەرەپكە سوزۇپ پۈلاڭلىتاتتىم. تۇيۇقسىز بوران توختىدى. ھېلىقى كۆزنىڭ نە-زىرى مەندىن يۆتكەلدى. ئۆزۈمنى ۋادەككە چىڭ يۆلىنىپ تۇرغان ھالەتتە كۆردۈم. ئەر يەنە كۆزلىرىنى چىڭ يۈمۈپ باشقا بىر مۇ-زىكىغا چېلىشىنى باشلىغانىدى. يەنە تۇرىۋېرىش بىئەپ ئىدى، مەن پورتمانىمدىن يۈز يۈەنلىك پۇلدىن بىرنى سۇغۇرۇۋېلىپ، ئەرنىڭ ئالدىدىكى ئازراق پارچە پۇل سېلىنغان شىلەپىگە سېلىپ قوي-دۇم. ئەر كۆزىنى ئاچمىدى، ئەمما ماڭا ئۇنىڭ يۈرىكى قاراپ تۇ-رۇۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. مەن بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئۇ يەردىن ئايرىلدىم. مۇزىكا بىلەن ئىرماش - چىرماش بولۇپ كەت-كەن روھىم ۋۇجۇدۇمدىن چەك - چېگرا ئايرىماقچى بولغانىدەك ھە دەپ يۇلقۇناتتى، ۋۇجۇدۇم ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالسىلا ئۆز قىممىتىنى يوقىتىپ قويىدىغانلىقىنى بىلگەندەك، ئۇنىڭغا جان - جەھلى بىلەن يېپىشاتتى. ياتقىمغا قايتىپ كەلگەندە مېنى بۇ يەرگە مەجبۇرلىغۇم باشلاپ كەلدىمۇ، خىيالىلار شامىلى ئۇچۇرۇپ كەلدىمۇ ياكى مۇزىكا ئاۋازى يېتىلەپ كەلدىمۇ، بۇلارنى بىلگۈدەك ھەپسىلەم يوق ئىدى. يەتتىنچى قەۋەتتىكى غېرىبانە كۆلىمدە مەن ھامان يالغۇز ئىدىم. ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلىدىم، كارىۋات-نىڭ غىچىرلىشى ماڭا يېقىمسىز ئىكراشتەك بىلىنىپ كەتتى. دېمەك، ھەممە نەرسىنىڭ جېنى بار ئىدى، يەر، تام، كارىۋات... ھېچبىرى ئارتۇقچە يۈكنى كۆتۈرۈشنى خالىمايتتى. ئادەم، پەقەت ئادەملەرلا شۇنچىلىك كۆتۈرۈشلۈك ئىدى.

* * *

مەن بۇ بىر يۈرۈش ئۆينى ساھىبجامال ئىسىملىك بىر ئايال بىلەن بىللە ئىجارىگە ئالغان، ئىككىلىمىز جەنۇبلۇق بولۇپ، بۇ شەھەرگە بىلىم ئاشۇرۇش ئۈچۈن كەلگەنىدۇق. ئورتاق غايە، ئور-تاق نىشان بىزنى ئەڭ يېقىن دوستلارغا ئايلاندۇرغانىدى. ئۇنىڭ

ئەگرى ـ توقاي هايات سەرگۈزەشتىسى مېنىڭ چوڭقۇر ھېسداش-
لىقىمنى قوزغايتتى. مەن ئۇنىڭ شۇ قەدەر ئېغىر ئازابلارنى يې-
گىپ، يەنە دادىللىق بىلەن ياشاۋاتقىنىغا ھەيران ھەم قايىل بول-
سام، ئۇ مېنىڭ مەن «مۇھەببەتنىڭ ئۇۋىسى» دەپ ئاتايدىغان
بەختىيار ئائىلەمدىن چەكسىز زوقلىناتتى. ئۇنىڭدەك كۈلپەت
تارتقان ئاياللار بىر بولسا چۈشكۈنلىشىپ ئۆزىنى پۈتۈنلەي تاشـ
لىۋېتەتتى، بىر بولسا ئۆزىنى خار قىلغان ئاشۇ كىشىلەردىن
ئىنتىقام ئېلىش ئۈچۈن ۋاستە تاللىمايدىغان بىر قورقۇنچلۇق
ئايالغا ئايلىنىپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى، ئەمما ئۇ ھەممىنى يې-
گىپ ئۆز خاتالىقلىرىنى ئەستايىدىل يەكۈنلەپ، تۇغرا بولغان
كىشىلىك ھايات يولىنى تېپىۋالغانىدى. مەن ئىچ مىجەز ئىدىم،
ئىچىمدە كۆپ ئويلايتتىم ـ يۇ، تېشىمغا كەمدىن ـ كەم چې-
قىراتتىم. بىرەر نەرسىدىن، بىرەر ئادەمدىن ئاسان رەنجىمەيې-
تتىم، رەنجىگەن چېغىمدا ئاسانلىقچە كۆڭلۈمدىن چىقىرىۋېتەل-
مەيتتىم. ئۇ مېنىڭ ئەكسىمچە بولۇپ، نېمىنى ئويلىسا شۇنى
دەرھال تۆكۈپ تاشلايتتى، شارائىتتىن، ئۇنىڭ ـ بۇنىڭدىن قاق-
شاپ قوياتتى ـ يۇ، يەنە «ھەي، بوپتۇلا!» دەپ ھېچ ئىش بولمـ
غاندەك يۇرىۋېرەتتى، ھېچ كىشىگە ئاداۋەت ساقلىمايتتى. ئۇنىڭ
گەپلىرى ناھايىتى يېقىشلىق بولۇپ، ئون ئادەم بىلەن بىر كۈن
پاراڭلىشىپ ئولتۇرسىمۇ، ئون خىل پاراڭ بىلەن ھېچقايسىسىنى
زېرىكتۈرۈپ قويمايتتى.

ـــ ساھىبجامال، سىز بۇنچە گەپلەرنى نەدىنمۇ تېپىپ بولـ-
دىغانسىز؟ ئەمدى دېگۈدەك گېپى قالمىدىمىكىن دېسەم، ئىچـ-
كىزدە پېچىتى بۇزۇلمىغان گەپ خالتىلىرى بار ئىكەن ئەمەسمۇ، ـــ
دەيتتىم ئۇنىڭغا.

ـــ سىز سۆزلىمىگەچكىلا ئىچىمدە دېگۈدەك گېپىم يوق دەپ
ئويلامسىز؟ نەدە ئۇنداق ئىش بولسۇن؟ سىزچۇ قاراڭ، تېشى قاتـ-
تىق، ئىچى تاتلىق ياڭاققىلا ئوخشايسىز. سىزنىڭ پوستىكىزنى
قانداق يېرىپ، مېغىزىكىزنى قانداق ئېلىشنى مەنلا ئوبدان بىلـ-

مەن. بىلىپ تۇرۇپ، سىزگە يەنە ئازراق ھەسەت قىلىمەن، ــ دەيتتى ئۇ.

ــ چىراي دېسە مەندىن گۇزەل سىز، بىلىم دېسە ماڭا ئۇسـتاز بولالايسىز. ماڭا قارىغاندا ھازىر جاۋاب، ناتىق سىز. شۇنداق تۇرۇپ يەنە نېمىشقا ماڭا ھەسەت قىلىسىز؟ ــ دېسەم، ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ:

ــ سىزنىڭ كەم سۆزلۈكىڭىز، ئېغىر مىجەزىڭىز سىزگە ئۆزگىچە سېھرىي كۈچ بەخش ئەتكەن، شۇڭىمۇ سىز ماڭا قارىغاندا ئېسىل ھەم لاتاپەتلىك كۆرۈنىسىز. ئىچىڭىز سىر ـ ھېكمەتلەر دۇنياسىغا تۇشۇپ كەتكەن. مەنمۇ بەزىدە سىزدەك كەم سۆز بولاي دەيمەن، ئەمما دېيىشكە تېگىشلىك گەپنى دەرھال دەۋەتمىسەم ئىچىم مىزىلداپ ئاغرىپ قالىمەن. قانداق قىلاي، سىزدەك بولالمايدىكەنمەن، ــ دەيتتى. ئىككىمىز بىللە بولساقلا گەپ ـ سۆزىمىز ھەرگىز تۈگىمەيتتى.

ماي بايرىمىدا بىزنى بىر ھەپتىلىك دەم ئېلىشقا قويۇپ بېرەتتى. بۇ يىل ئوقۇش پۈتكۈزىدىغان بولغاچقا، ئەسلىدىكى پىلانىمىز بويىچە مەن يۇرتقا قايتماي، سۇلتان بالىلارنى ئېلىپ ئۇرۇمچىگە كەلمەكچى بولغان. ئەمما، بايرامغا قويۇۋېتىشتىن تۆت كۈن ئىلگىرى سىڭلىمنىڭ ئېغىر بىتاپ بولۇپ قالغانلىق خەۋىرى يېتىپ كەلگەچكە، مەن رۇخسەت سوراپ يۇرتقا قايتتىم. قايتىش مەن ئۈچۈن خۇشاللىق ئىش ئىدى. چۈنكى، مەن ئاتا ـ ئانامنى، ئېرىمنى، بالىلىرىمنى، قېرىنداشلىرىمنى، يۇرتۇمدىكى ھەممىلا كىشىنى، ھەممىلا نەرسىنى شۇنچىلىك سېغىنغانىدىم. ئەمما، بېرىپ سىڭلىمنىڭ ئەھۋالى بىرئاز تۇراقلاشقانلىقىنى، خەتەرلىك باسقۇچتىن ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىنلا ئېرىمگە، بالىلىرىمغا، يۇرتۇمغا قاراپمۇ قويماي ئۇرۇمچىگە قايتىپ كەلدىم. مەن بۇ يەرگە دەسلەپ كەلگەن ۋاقتىمدىلا ئۇرۇمچىلىك بولۇشنىڭ ھەقىقەتەن بىر ئامەت ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغانىدىم. ئەمما، بۇ يەرگە مۇساپىر بولۇپ ياشاش ئۈچۈن نۇر-

غۇن نەرسىلەرنى ئۆگىنىشكە، نۇرغۇن نەرسىلەردىن كېچىشكە، نۇرغۇن نەرسىلەرنى قۇربان قىلىشقا، نۇرغۇن ئىشلارغا چىداشقا توغرا كېلەتتى. مانا، ياتقىمغا قايتىپ كەلگىنىمگە ئۇچ كۈن بولدى. قارىغاندا، مەن دۇنيا تەرىپىدىن راستلا تاشلىۋېتىلگەندەك قىلاتتىم. بىرەر ئىنسانمۇ تېلېفون قىلىپ، ئۇچۇر يوللاپ ياكى ئىشىك چېكىپ ھالىڭ نېچۈك دەپ سوراپ باقمىدى. قارىغاندا، كۆڭلۈم ياخشى بولغان بىلەن مەجەزىم ئەسكى بولسا كېرەك، تو- نۇشىدىغان ئادەملىرىمنىڭ شۇنچە كۆپ بولسىمۇ، بىرەر سىردە- شىمنىڭ يوقلۇقى مەن ئۇچۇن شۇ تاپتا يەنە بىر پاجىئە بولۇپ تۇيۇلماقتا ئىدى، جىممىدە ئۆلۈپ كەتسەممۇ ئىچ ئاغرىتمىدىغان، مەن ئۇچۇن گۇگۈملاردا ئۇنسىز ياش تۆكىدىغان بىرەر ئىنسان چىقمايدىغاندەك قىلاتتى. بۇنداق دېسەم تۇزكورلۇق بولۇشى مۇم- كىن . ئاتا ـ ئانام، پەرزەنتلىرىم مېنى ياخشى كۆرەتتى، ئۆلۈپ كەتسەم ئۇلارنىڭ ئازابلىنىشى تۇرغانلا گەپ، ئەمما ئۇلار بۇ ئازابقا بەربىر كۆنۈپ قالاتتى، كۆنمەيمۇ ئامالى يوق ئىدى، ئۆ- لۈكنىڭ مېھرى سوغۇق بولىدۇ ئەمەسمۇ. ئۇلار تەقدىرگە تەن بېرىپ، ئۆزلىرىگە تېگىشلىك ھاياتنى ياشىمىسا بولمايتتى. لې- كىن، نېمىشقىدۇر بۇنىڭغا قانائەت قىلغۇم كەلمەيتتى. كىمدۇر بىرسى ئۆلۈكنىڭ شۇ سوغۇقلۇقىنى يېڭىپ مېنى قەلبىدە ياد ئېتىشى كېرەك ئىدى، ئەمما ھاياتىمدا بۇنداق بىرەرىنىڭ يوقلۇ- قى دىلىمنى ئۆرتەيتتى. سۇلتانچۇ؟ نېرى تۇر، نېرى تۇر! سەن توغرىسىدا ھېچنېمىنى ئويلىغۇم يوق. مۇمكىن بولسا سېنىڭ مەۋجۇتلۇقىڭنى زادىلا ھېس قىلالمايدىغان بىر يېرگە كەتسەم، ئاندىن قەلبىم بىرئاز تەسكىن تاپارمىدىكىن. ئاڭلاپ تۇر، سۇل- تان، گەرچە سەن ۋاپاسىزلىقىڭ ئارقىلىق مېنىڭ بارلىق خۇ- شاللىقىمنى يوققا چىقىرىپ، مېنى ئازاب زىندانىغا مەڭگۈلۈك بەند ئەيلىگەن بولساڭمۇ، لېكىن مەن سەن ئۇچۇن ئۆلۈپ بەر- مەيمەن. نېمىدېگەن قەدىرسىز ئۆلۈش ئۇ؟ مەن ياشايمەن، قانچە- لىك ياشىيالىسام يەنە شۇنچىلىك ياشايمەن...

توساتتىن يەنە مۇزىكا ئاۋازى ياڭرىغاندەك بولدى. كارىۋد-تىمدا خامۇش هالدا ياتاتتىم، يېنىمدا مۇزىكا چالغۇدەك بىرەرسۇ يوق ئىدى، ئەمىسە نەدىن كەلگەن ئاۋازكىنە بۇ؟ مۇزىكا ئاۋازى بىر قېتىم ئۆچۈپ قايتىدىن ياڭرىغاندىلا ئۇنىڭ يانفونۇمدىن چد-قىۋاتقان ئاۋاز ئىكەنلىكىنى بىلدىم. مەيلى سەپەر جەريانىدا بولسۇن ياكى بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىنكى ئۇچ كۈن مابەينىدە بولسۇن، يانفونۇم گويا نومۇرى هەممە ئادەم تەرىپىدىن ئۇنتۇلۇپ كەتكەندەك بىرەر قېتىممۇ سايراپ باقمىغانىدى، تېلېفون بەرگەن كىمدۇ؟ سۇلتانمىدۇ؟ ئالماي دەيتتىم - يۇ، يەنە قانداقتۇر بىر نەرسە مېنى ئېلىشقا، سۇلتاننىڭ نېمىلەرنى دەيدىغانلىقىنى، قانداق چۈشەنچىلەرنى بېرىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ بېقىشقا ئۇندەيد-تى. نېمىلا بولمىسۇن ئۇ مەن سۆيگەن، بارلىقىمنى بېغىشلىغان، ئون ئۈچ يىللىق هاياتىمنى بىللە ئۆتكۈزگەن ئەر ئىدى. تېلېد-فونىنى ئالدىم - دە، تىترەپ تۇرۇپ:

— ۋەي! — دېدىم. مۇشۇ بىر ئېغىز گەپنى قىلىشقىمۇ ئا-لەمچە كۈچ كېتىدىغاندەك چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈپ كەد-تىم.

— ئاپا، مەن نازىلە. ئوبدان تۇرۇۋاتامسىز؟

ئۇھ! قىزىم ئىكەن، مەن دۇنيا تەرىپىدىن ئۇنتۇلسامۇ قىزىم تەرىپىدىن ئۇنتۇلماپتىمەن. ئاھ، ئاسىي يۈرىكىم! سۇلتاننى ئۈيد-لىماسلىققا ئەھدە قىلغان تۇرۇقلۇق يەنە ئۇنىڭدىن تېلېفون كېد-لىشىنى كۈتكىنىڭ نېمىسى؟ سەن ماڭا شۇنداق قىلىۋاتقان يەردە باشقىلاردىن ئاغرىنىشىم ئارتۇقچە بىر ئىشمۇ نېمە؟ قىزىمنىڭ كۆموش قوڭغۇراقتەك سۆزۈك، جاراڭلىق ئاۋازى مېنى رېئاللىق قوينىغا قايتۇرۇپ كەلدى.

— ئاپا، گەپ قىلىڭە! ئەھۋالىڭىز قانداقراق؟

— ئەھۋالىم ياخشى، ئوماق قىزىم، مېنى ئاپا دېمەي، ئانا دەڭ، بولامدۇ قوزام؟ دەپ بېقىڭە قېنى، هە، ئەمدى بولدى. ئۆزىد-ڭىزنىڭ ئەھۋالى ياخشىمۇ، جېنىم بالام، ئۇكىڭىز ئىمران ئوبدان

تۇرۇۋاتامدۇ؟

بىزنىڭ يۇرتتا ئەزەلدىن ئانىمىزنى «ئانا» دەيتتۇق. كېيىن كۆپىنچە بالىلار ئانىسىنى ئاپا دەيدىغان بولۇپ كەتتى. مېنىڭ قىزىمنىمۇ شۇلاردەك «ئاپا» دەپ چوڭ بولدى. ئوغلۇمنىڭمۇ ئاچىسىنى دوراپ «ئاپا» دەپ تىلى چىقتى. ئۇ چاغدا بالامنىڭ تىلى چىققىنىغا خۇش بولۇپ «ئانا» دېسەمۇ، «ئاپا» دېسەمۇ ئوخشاشقۇ دەپ ئويلىغانىدىم. ئەمما، ھازىر بالىلىرىم بىلەن ئوتتۇرىمىزدا شۇنچىۋالا كۆپ ھەم قورقۇنچلۇق ئىشلار يۈز بەرگەندىن كېيىن، ئۇلار مېنى يەنە «ئاپا» دەپ چاقىرسا ئوتتۇرىمىزدا خېلىلا كەڭ بىر ئارىلىق بارەدەك، ئۇلار مېنى «ئانا» دېسىلا ئاندىن بۇ ئارىلىق قىسقىرايدىغاندەك، ھەتتا پۈتۈنلەي يوقاپ، ئۇلار بىلەن بىر جان، بىر تەن بولالايدىغاندەك ھېسسىياتقا كېلىپ قالغانىدىم.

— بىزدىن ئەنسىرىمەڭ، ئانا، ھەممىمىز ناھايىتى ياخشى تۇرىدۇق. دادام بىزگە بەك ئوبدان قاراۋاتىدۇ. ئۆزىڭىزنى ئاسرىڭ، جېنىم ئانا.

قىزىمنىڭ «ئانا» دېيىشلىرىدىن قەلبىم سۆيۈنۈپ تۇرسىمۇ، ئەمما قانداقتۇر بىرنەرسە بوغۇزۇمغا قاپسىلىپ سۆزلىيەلمەيلا قالدىم. ئۇنىڭغىچە ئوغلۇمنىڭ تېلېفونىنى تالاشقان ئاۋازى ئاڭلاندى.

— ئاپا، سىزنى بەك كۆرگۈم كەلدى، قاچان كېلىسىز؟

كۆز ياشلىرىمنى توختىتالمايلا قالدىم.

— مەنمۇ سىزنى بەك سېغىنىدىم، قوزام، ئۇزاققا قالمايلا بارىمەن.

— ئاپا، دادام مېنى بالىلار باغچىسىغا ئاپىرىپ بەردى. جىق ئاداشلىرىم بار بولدى، مەن كۈندە شۇلار بىلەن بىللە ئوينايمەن. خانىم بىزگە ناخشا ئۆگىتىپ قويدى، ئوقۇپ بېرەيمۇ؟

— ئوقۇپ بېرىڭ، قوزام!

ئوغلۇم چۈچۈك تىللىرى بىلەن ناخشىسىنى باشلىدى:

ئاپام مېنى ئاي دەيدۇ، ئاي ئاسماندا تۇرمامدۇ؟
مەن ئاسماندا ئاي بولسام، ئاپام يىغلاپ قالمامدۇ؟

كۆز ياشلىرىم كۆز يامغۇرىدەك قۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئوغلۇم ئاڭلاپ قالمىسۇن دەپ يىغامنى ئىچىمگە يۇتتۇم. بۇ جاھاندا ئادەم ئامالسىزلىقتىن ئىچىگە يۇتۇۋېتىشكە مەجبۇر بولىدىغان ئىشلار نېمىدېگەن كۆپ ـ ھە؟

ـــ جېنىم بالام، جانجىگىرىم، تىرىشىپ ئۆگىنىڭ. مەن سىزگە جىق كىتابلارنى ئالغاچ بارىمەن.

ـــ ماقۇل، ئاپا، ئاچام گېپىم بار دەيدۇ.

قىزىم تېلېفوننى ئېلىپ پەس ئاۋازدا:

ـــ ئانا، سىز كەتكەن كۈنى دادامنىڭ گۆھەر ئاچامغا «بۇنىڭ دىن كېيىن بىزنىڭ ئۆيگە كەلمەڭ. ئەڭ ياخشىسى بىز ئەمدى كۆرۈشمەيلى» دېگىنىنى ئاڭلاپ قالدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ كەلمىدى، ئۆتكەن ئىشلارنى كۆڭلىڭىزگە ئالماڭ، بولامدۇ، ئانا؟ ھەممە ئىش ئاستا ـ ئاستا ياخشى بولۇپ كېتىدۇ، ـــ دېدى.

ـــ ماقۇل، قىزىم، خوش، ئامان بولۇڭلار! ـــ دەپلا تېلېفوننى قويۇۋەتتىم. بىچارە قىزىم، بۇلار سەن دەيدىغان گەپلەرمىدى، جېنىم؟ سەن ئەمدىلا ئون بىر ياشقا كىرگەن تۇرۇقلۇق يېشىڭغا زادىلا ماس كەلمەيدىغان نۇرغۇن ئىشلارنى بىلىپ كەتتىڭ ـ ھە؟! بالىلىق قەلبىڭ، ساپ تۇيغۇلىرىڭ بىلەن بالىلارغا خاس ئىشلار ـ نى ئويلىساڭ، بالىلىقىڭغا تويۇنۇپ چوڭ بولساڭ ياخشى بولاتتى. ئەمما، بىز سېنىڭ پاك تۇيغۇلىرىڭنى بۇلغىۋەتتۇق. سەبەبى دىلىڭغا ئازار بەردۇق. بىز ئاچا ـ ئىنى ئىككىڭلارغا مۇستەھكەم ئەخلاق قورغىنى ياساپ بەرمەكتە يوق، مەسئۇلىيەتسىزلىك بىلەن ھەممىنى كۆكۈم ـ تالقان قىلىۋەتتۇق. ئەمدى مەن ساڭا «ئائىلە مۇقەددەس، ئەخلاق ـ پەزىلەت زور بايلىق، ئىللىق ئائىلە بىر جەننەت» دېگەندەك گەپلەرنى قانداقمۇ قىلالارمەن؟ قىلسامۇ ئىشىنەرسەنمۇ؟ بۇ ئىش سېنىڭ كېيىنكى ھاياتىڭغا، ئۆسۈپ يې-

تىلىشىڭگە، روھىي دۇنيايىڭغا قانداق تەسىرلەرنى كۆرسىتەر-كىن؟ مەن مۇشۇ چاغقىچە داداڭلارنىڭ سىلەرگە «گۆھەر» ئە-سىملىك بىر ئاچا تېپىپ بەرگىنىدىن بىخەۋەر يۈرۈپتىمەن. ئۇ-كاڭ دېمىسە بەلكىم مەن مەڭگۈ بىلمەي قېلىشىم مۇمكىن ئىدى. بۇ قېتىم يۈرتقا نېمىشقا بارغاندىمەن؟ سىڭلىم نېمىشقا ئاغرىپ قالغان بولغىيدى؟ يا بۇ تەڭرىنىڭ ئەتەي ئورۇنلاشتۇرۇشمە-كىن. ئاشۇ كۆزلەر... مەن ئىلگىرى بۇ كۆزلەرنىڭ ئىگىسىنى تونۇمايتتىم، ھازىر شۇنچىلىك تونۇپ كەتتىمكى، ئۇنى بەك تو-نۇغىنىمدىن، ھەتتا ئۆزۈمنى ئۇنتۇپ قالايلا دېدىم. نەگىلا قارە-سام ئاشۇ بىر جۈپ كۆزنىلا كۆرىمەن، ئەينەككە قارىسامۇ ئەي-نەكتە ئەكس ئەتكىنى مېنىڭ چىرايىم ئەمەس، بەلكى ئاشۇ بىر جۈپ كۆز. شۇ تاپتا ياتقىمنىڭ ئىچىدىكى بوشلۇق، تاملار، ھەربىر بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلاردا يەنىلا ئاشۇ بىرجۈپ كۆز ماڭا مەڭ-ىستىمەسلىك بىلەن قاراپ تۇرىدۇ. ئۇ كۆزلەردىن «سۇلتان ماڭا تەئەللۇق» دېگەندەك بىر خىل مەنمەنلىك تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ. كۆزلىرىمنى يۇمۇۋالدىم. ئۇ كۆزلەر مېڭەمگە كىرىۋالدى. ئاخىر ئۆزۈمنى ئۇيقۇغا زورلاش ئارقىلىق بۇ كۆزلەرنىڭ ھۇجۇمىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، ئادىتىم بويىچە ئۇيقۇ دورىسىغا قولۇمنى ئۇزارتتىم...

ئەتىسى ئويغانغاندا چۈش بولاي دەپ قالغانىدى. بەدىنىم ماغ-دۇرسىز، بېشىم ئېسىلىپ، كۆڭلۈم ئاينىپ تۇراتتى. ئەينەككە قارىسام قاپاقلىرىم ئىششىپ، كۆز ئەتراپىم قارىداپ، چىرايىم تاتىرىپ، خۇنۇكلىشىپ كېتىپتىمەن. زورۇقۇپ ئورنۇمدىن تۇ-رۇپ يۇيۇندۇم، كىيىنىپ ئۆزۈمنى مۇنداقلا بىر قۇر تۈزەشتۇر-گەندىن كېيىن سىرتقا چىقتىم، قورسىقىم زادىلا ئاچمىغانىدى. شۇنداقتىمۇ، تاماق يېمىسەم بولمايتتى. نېمە ئۈچۈن يەنە تاماق يەيدىغاندىمەن؟ بەلكىم ئاشۇ ئازابلارنى يەڭگۈدەك قۇۋۋەتنى تاماق-تىن تاپماقچى بولغاندىمەن. قورساقنىڭ ئاچلىقى كېزى كەلگەندە يېرىم زاغرا بىلەنلا تويسىمۇ، ئەمما قەلبىنىڭ ئاچلىقى ئۇنداق

ئەمەس، بەزىدە ئۇنىڭغا بىر دۇنيا سۆيگۈنى بەرسەڭمۇ يەنىلا قانا-
ئەت قىلماسلىقى مۇمكىن. بىراق، مەن ئۇنچىۋالا چوڭ نەرسىگە
موھتاج ئەمەس ئىدىم. پەقەت بىر قەلبىنىڭ كىچىككىنە سۆيگۈ-
سى، كۆيۈنۈشى ۋە ئىشەنچىگە ئېرىشسەملا ئۆزۈمنى جاھاندىكى
ئەڭ بەختلىك ئايال ھېسابلىغان بولاتتىم. ئەپسۇس، شەرتىنىڭ
تۆۋەنلىكىمۇ بەزىدە ئادەمنى مۇشۇنداق بىچارە ھالەتكە چۈشۈرۈپ
قويسا كېرەك. بىر ئاشپۇزۇلغا كىرىپ بىر قاچا ئۇگرە بىلەن
قورسىقىمنى گوللىدىم. بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ يەنە تۇنۇ-
گۈنكى كۆۋرۈككە قاراپ ماڭدىم. ئۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن بارىدىغا-
لىقىمنى ئويلىغۇدەك ھەپسىلەم يوق ئىدى. ئەنە، يارقىن مۇزىكا
ئاۋازى! ئەمدى بىلدىم، مەن بۇ يەرگە دەل ئاشۇ مۇزىكىنى دەپ
كەپتىمەن. تۇنۇگۈن تۇرغان جايىمغا كېلىپ، ھېلىقى ئەرگە يې-
قىنلا يەردە تۇرۇپ مۇزىكىغا قۇلاق سالدىم. ئۇ ئەر يەنە كۆزلىرى-
نى چىڭ يۇمۇپ تۇرۇپ ئىسكىرىپكا چېلىۋاتاتتى. ئۇ ئېھتىمال
مېنىڭ كەلگەنلىكىمنىمۇ سەزمىدى، سەزسىمۇ بەربىر مېنى تو-
نۇمايتتى. ئۇنىڭ مۇزىكىسىنى ئاڭلايدىغانلار يالغۇز مەنلا بولمە-
سام كېرەك. مۇزىكىغا قۇلاق سالغاچ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان، ئۇنىڭ
ئالدىدىكى شىلەپىگە ئانچە ـ مۇنچە پۇل تاشلاپ قويۇۋاتقانلار بار
ئىدى، ئەمما ھەممىنى ئۇنتۇغان ھالدا بىرلىپ مۇزىكا تىڭشاۋات-
قىنى بۇگۈن پەقەت مەنلا ئىدىم. ئۇ بۇگۈن مەشھۇر «ھاياتلىق
سىمفونىيەسى»نى چېلىۋاتاتتى. مەن ئىختىيارسىز مۇزىكا قۇي-
نىغا سىڭىپ كەتتىم...

قىزىلگۈللەر ھۇپپىدە ئېچىلغان باھار پەسلىدە، ئىككى ئو-
غۇلدىن كېيىن قىز بالىغا ئوتتەك تەشنا بولغان بۇ ئائىلىدە ئار-
زۇلارنى چېچەك ئاچقۇرۇپ، بىر قىز بوۋاق تۇغۇلدى. ئۇلار بۇ
قىزغا «زۇبەيدە» دەپ ئىسىم قويدى. ئۇ چوڭ بولۇپ مەكتەپكە
كىردى. ئۇ تولىمۇ ئەقىللىك ھەم زېرەك ئىدى. دەرستە ھەممە-
نىڭ ئالدىدا ماڭاتتى. سەبىي قەلبىدە ئۆزىگە خاس گۈزەل ئارزۇ ـ
ئارمانلىرى بار ئىدى. دەرسلەرنىڭ ئىچىدە ئەدەبىيات دەرسىنى

ئەڭ ياخشى كۆرەتتى. شېئىر، تەرمىلەر بىلەن خاتىرىسىنى توشقۇزۇۋېتەتتى. ئۇ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزۈش ھارپىسىدا پىلانلىق تۈغۇت مۇلازىمەت پونكىتلىرىغا زور تۈركۈمدە خادىم قوبۇل قىلىندى. شۇ قاتاردا ئون ئالتە يېشىدىلا بالا كادىر بولۇپ ئىشقا چۈشتى. ئەسلىدە ئۇنىڭ ئالىي بىلىم يۈرتلىرىغا بېرىپ ئىلىمگە بولغان تەشنالىقىنى قاندۇرغۇسى بار ئىدى، ئەمما ئىزچىل دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىپ كېلىۋاتقان ئاتا ـ ئانىسى ئۇنىڭ كادىرلىققا تاللانغانلىقىدىن چەكسىز خۇشال بولۇشتى، ئوقۇتقۇچىلىرى، ساۋاقداشلىرى ھەممىسى ئۇنى قىزغىن تەبرىكلەشتى. شۇنچىۋالا قىزغىن تەبرىك ـ ئۇمىدلەر ئىچىدە ئۇنىڭ ئارتۇقچە بىر نەرسىلەرنى ئويلاشقا رەۋىتى بارمىدى ۋە باشقىلارەڭ بۇنى ئۆزى ئۈچۈن بىر ئامەت ھېسابلىدى. زۇبەيدە بەك بالدۇر توي قىلدى، ئۇ ئاران ئون يەتتە ياشتا، سۇلتان ئون توققۇز ياشتا ئىدى. زۇبەيدە تۇرمۇشنى ئوقۇغان كىتابلىرى بويچىلا چۈشىنەتتى، رېئاللىقتىن تولىمۇ يىراق بولغان گۈزەل خىيالىي دۇنيا ئىچىدە ياشايتتى. ئۇ ھەر ۋاقىت ھەممە ئىشتا ئائىلىنى بىرىنچى ئورۇنغا قويياتتى. ئېرىنى ھەر جەھەتتىن خۇشال قىلىشنى ئويلايتتى، ئېرىنىڭ خۇشاللىقى، ئائىلىسىنىڭ خاتىرجەملىكى، بالىلىرىنىڭ ساغلاملىقى قاتارلىقلارنىلا ئۆزىنىڭ بىردىنبىر مۇڭەپپەقىيىتى دەپ قارايتتى. ئەمما، مەلۇم ۋاقىتقا كەلگەندە ئۇ ئۆزىنىڭ ھەر جەھەتتە ئېرىدىن زور دەرىجىدە پەرقلىنىپ قېلىۋاتقانلىقىنى، ھەتتا بالىلىرىنىڭ تاپشۇرۇق ئىشلىشىگىمۇ يېتەكچىلىك قىلالمايدىغان ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى سەزگەن ۋاقىتتا غەپلەت ئۇيقۇسىدىن بىراقلا چۆچۈپ ئويغاندى.

ـــ ئاپا، سىز مۇشۇنىمۇ بىلمەي تۇرۇپ قانداق كادىر بولغان؟

ـــ ئاپا، دادام بىلگەننى سىز بىلمەمسىز؟

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن زۇبەيدە قىزىغا «بىلمەيدىكەنمەن، دادىڭىزدىن سوراڭ» دېيىشتىن خىجىللىق ھېس قىلىدىغان، ۋاقىت تاپسىلا بالىلىرىنى يېتەكلەشكە ئەسقاتقۇدەك نەرسىلەرنى

سىلەرنى ئۆگىنىدىغان بولدى. بۇ ئۆگىنىشلەر ئۇنىڭ ئۇسسۇز-لۇقىنى قاندۇرالمىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاخىر ئېرىنىڭ قوللىشى، ئىدارىسىنىڭ ياردىمى بىلەن بىلىم ئاشۇرۇش پۇرسىتىگە ئېرىشىپ، بېشى ئاسمانغا يەتكەندەك بولدى.

— بىز توي قىلغاندىن بۇيان مەنمۇ ئۇدا ئىككى قارار ئوقۇدۇم. سەن ئائىلىمىزنى خاتىرجەم قىلىپ شۇ شارائىتلارنى يارىتىپ بەرمىسەڭ ماڭا بۇنداق ئامەتلەر نەدە تۇرۇپتۇ دەيسەن؟ ئۇقۇش مەقىقەتەن ياخشى ئىش، خوتۇن. ئوقۇغىن، بالىلاردىن ئەنسىرىمە، ئۇلارنىڭ ھالىدىن ئۆزۈم خەۋەر ئالىمەن.

ئېرىنىڭ سۆيۈش، مەسئۇلىيەت ۋە كۆيۈنۈش بىلەن تولغان بۇ مۇھەببەتلىك سۆزلىرى ئۇنىڭغا چەكسىز بەخت، خاتىرجەملىك تۇيغۇسى بەخش ئەتتى. شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئۇلۇغ غايىلەرنى يۈدۇپ ئۆيدىن ئايرىلدى. ئۇرۇمچىدىكى ئوقۇش ھاياتى ئۇنىڭغا چەكسىز پۇرسەتلەرنى ئاتا قىلدى. ئۇ ھەربىر پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ، ئۆزىنىڭ گۈزەل غايىسىنى، پاك ئەقىدىسىنى، ئاياللىق سادالىقىت، ئانىلىق مەسئۇلىيىتىنى بىر دەقىقىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ قويمىدى، قەلبى سېغىنىش ئوتلىرىدا كۆيۈۋاتقاندىمۇ ئۆگەندى، ئۆزگە يۇرتقا كۆنەلمەسلىك ئېغىر كەلگەندىمۇ ئۆگەنىدى، زېرىكسىمۇ ئۆگەندى، چارچىسىمۇ ئۆگەندى. ئۆگىنىشنى زادىلا بوشاشتۇرۇپ قويمىدى. بىلگەنلىرى كۆپەيگەنسېرى ئۇنىڭ ئۆزىنى تونۇشى، ئۆز قىممىتىنى چۈشىنىشى، ئۆزىگە بولغان ئىشەنچى ئېشىپ، قەلب ئاسمىنى سۈزۈلۈپ باراتتى. ئۇ زۆرۈر دەرسلەرنى ئۆگەنگەندىن سىرت، يەنە ئىنگلىز تىلىنىمۇ ئۆگىنىشكە كىرىشتى. بالىلىرىنىڭ ئالدىدا خۇنۇكلەشكەن ئوبرازىنى ئۆز بىلىمى ئارقىلىق قايتىدىن تىكلىمەكچىدى. ئۇ بىر تەرەپتىن ئۆگىنىپ، يەنە بىر تەرەپتىن ئويلىغانلىرىنى، ھېس قىلغانلىرىنى، چۈشەنگەنلىرىنى بۇرۇن خىزمەت ۋە تۇرمۇش داۋامىدا توپلىغان تەجرىبىلىرى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، خاتىرىسىگە پۈتۈپ ماڭدى. تېخىمۇ تىرىشىپ، تېخىمۇ ياخشى نەتىجىلەرنى يارىتىپ،

ھەقىقىي بىر ئادەمدەك ياشاشنى ئۆمۈرلۈك ئارمان سۈپىتىدە قەلبىگە پۈكتى. ئۇ ئاخىر ئۆز يولىنى تاپقاندى. ھەممىدە ئائىلىنى مەركەز قىلىش ئىدىيەسىدىن قىلچە ئازغاشماي، ئۆزى تالىغان يولدا ئاخىرقى مەنزىلگە قاراپ دادىل قەدەم تاشلىدى، ئەمما بۇ يىلقى ماي بايرىمى ھارپىسىدا سىڭلىسىنىڭ بىتاپ بولۇپ قېلىشى بىلەن يۈرتىغا قىلغان بۇ سەپىرى ئۇنى قارا بوراندا ئۇچۇرۇپ، كۆز يەتمەس چۆل ـ جەزىرىگە ئەكېلىپ تاشلىدى. ئۇ كۆنى زۇبەيدە ئاپتوبۇس بىلەن يۈرتىغا كەلگەندە، ئېرى ئىككى بالىسى بىلەن ئۇنى بېكەتتە ساقلاپ تۇراتتى. ئۇ سېغىنىش ئوتى ئۆرتەۋاتقان قەلبىنى سەگىتىش ئۈچۈن ماشىنىدىن چۈشۈپ ئۆيگە كەتسە بولاتتى، ئەمما ھاياتى قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدا تۇرۇۋاتقان سىڭلىسى دوختۇرخانىغا يۆتكەپ كېتىلگەن بولغاچقا، ئۇ باشقىنى قويۇپ ئۇدۇل دوختۇرخانىغا بېرىشى كېرەك ئىدى، ئانا ـ بالا كۆرۈشمەستە چىدىغان بىلەن كۆرۈشكەندىن كېيىن ئايرىلىشقا ھېچقايسىسىنىڭ كۆزى قىيمىدى. ئوغلى ئۇنىڭ بويىنىنى قۇچاقلىۋېلىپ زادىلا قويۇۋەتمىدى. ئاخىر زۇبەيدە ئىككىلا بالىسىنى ماشىنىغا چىقىرىۋالدى. سۇلتان ئەتىسى بارىدىغان بولدى.

ـــ سىلەرنى بەك سېغىندىم، ھەر كۈنى غېمىڭلارنى يېدىم. مېنى كەچۈرۈڭلار، بالىلىرىم، سىلەرنى قىينىماپ قويدۇم. ئوقۇشۇم ئاز قالدى، يەنە ئىككى ئايدىن كېيىن بىز مەڭگۈ ئايرىلمايمىز، ـــ دېدى ئۇ.

ـــ ئاپا، بىزمۇ سىزنى بەك سېغىندۇق. بىزغۇ ئۆز ئۆيىمىزدە دادام بىلەن ياخشى تۇرىدۇق، سىز خەقنىڭ يۇرتىدا تازا قىينالغانسىز ـ ھە؟

قىزىنىڭ خۇددى چوڭ ئادەملەردەك قىلغان گېپىدىن ئۇ قىزىغا خىجىلا ئەقىل كىرىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى.

ـــ ئاپا، ـــ دېدى ئالتە ياشلارغا كىرىپ قالغان ئوغلى ئاچىسىنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، ـــ سىز يوق ۋاقىتتا گۆھەر ئاچام ھەر

كۈنى كېلىپ كىيىملىرىمىزنى يۇيۇپ، بىزگە تاماق ئېتىپ بەردى.
نازىلە ئۇكىسىنىڭ ئېغىزىغا شاپىلاق بىلەن بىرنى سېلىپ:
— كىم سېنى گەپ قىل دېدى؟ نېمىدەپ سورىمىغان گەپنى قىلىسەن؟ — دېدى ۋە چۆچۈپ ئانىسىنىڭ چىرايىغا قارىدى.
— مېنى نېمىشقا ئۇرىسەن؟ — دېدى ئىمران يىغلامسىراپ، — راست گەپ قىلسام بولمامدىكەن؟ گۆھەر ئاچام ساڭىمۇ بەك ئامراققۇ؟ ماڭا كۈندە پۇل بېرىدۇ، ھېكايە ئېيتىپ بېرىدۇ، ئۇ بەك ئوبدان.
— ئەستا، ئىمران، گەپ قىلماي بىردەم جىم تۇرساڭ بىر - كىم سېنى گاچا دەمدۇ - ھە؟ ئاپا، قۇلاق سالماڭ. بۇ... — نازىلە گېپىنى داۋاملاشتۇرالماي دۇدۇقلاپ قالدى. بۇنىڭ نېمە ئىشلىقى، گۆھەر دېگەننىڭ كىم ئىكەنلىكى زۇبەيدەنىڭ كۆڭلىگە ئاستا - ئاستا ئايان بولۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ يۈرىكى پىچاق تىقاندەك ئاغرىپ كەتتى. دېمەك، ئۇنىڭ قەدىرلىك ئېرى گۆھەر ئىسىملىك بىرسىنى تېپىۋالغانىدى، تەپ تارتماستىن ئۇنى ئۆيگە ئەكېلىپ بالىلىرىغا ئاشكارا قىلغانىدى. بەلكىم، بالىلار كىچىك بولغاچقا چۈشەنمەيدۇ، دەپ ئويلىغاندۇ. ئەمما، قىزى ئاللىبۇرۇن چۈشەنگەنىدى، ئانىسىدىن يوشۇرۇشقا ئۇرۇنۇۋاتاتتى. بىچارە قىز، داداڭ يوشۇرۇشنى خالىمىغان ئىشنى سەن يوشۇرۇپ كېتەلەيتتىڭمۇ؟ سەن نېمىگە ئوخشايسىزلىنىسەن؟ نېمىگە بۇنچە تەڭقىسلىقتا قالىسەن؟ بۇلار سېنىڭ سەۋەنلىكىڭ ئەمەسقۇ ئاخىر. بولدى قىزىم، كۆپ رىيازەت چەكمە، ئاناڭ سېنى ھەرگىز مۇ تەڭقىسلىقتا قويمايدۇ.
— ئۇكىڭنى ئەيىبلىمەڭ، قىزىم، گۆھەر ئاچاڭلار مېنىڭ ئەڭ يېقىن دوستۇم ئىدى. ئۇنىڭغا مەن يوق ۋاقىتتا ھالىڭلاردىن خەۋەر ئېلىپ قويۇشنى مەن تاپىلىغان.
ئىمران بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئاچىسىغا مېنى نېمىشقا بىكارغا ئۇرىسەن دېگەندەك بىر خىل نارازىلىق نەزىرى بىلەن قاراپ قويدى. نازىلە ئاغزىنى ئاچقان پېتى ئانىسىغا قاراپ قالغانىدى، ئۇ -

نىڭ كۆزلىرىدە جاۋاب بېرىش تولىمۇ قىيىن بولغان سوئال بەل-گىلىرى لەيلەپ تۇراتتى. زۇبەيدە گويا قىزىنىڭ ئالدىدا ئۇياتلىق ئىش قىلىپ قويغاندەك ناھايىتى ئوڭايسىزلاندى، قىز ئانىسىنىڭ بوينىنى قۇچاقلاپ يۇزىنى ئۇنىڭ باغرىغا يوشۇردى، مۇرىلىرىنىڭ يېنىك تىترەشلىرىدىن قىزىنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى بىلىپ، ئۇ-نىڭ يۇرەك ـ باغرى ئۆرتىنىپ كەتتى.

زۇبەيدە ۋىلايەتلىك دوختۇرخانىغا يېتىپ كەلگەندە ئاتا ـ ئا-نىسى، بارلىق ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمى ئالدىدا ساقلاپ تۇراتتى. زۇبەيدەنى كۆرۈپ خۇددى نىجات يۇل-تۇزىنى كۆرگەندەك ئۇلارنىڭ ھاياجانلىق ياشلىرى تارامىلاپ تۆكۈلدى.

ـــ سىڭلىمنىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟ ـــ دەپ سورىدى زۇبەيدە.

ـــ دوختۇرلار ئۇنىڭ ئەھۋالى بىرئاز تۇراقلاشتى دەيدۇ، يە-نىلا جىددىي قۇتقۇزۇۋاتىدۇ، ـــ دېدى دادىسى قايغۇلۇق ئاۋازدا. ئۇ ئۆزىنى ئانىسىنىڭ باغرىغا ئېتىپ ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يى-غلىدى. ئەتراپىدىكىلەر ئۇنىڭغا تەسەللى بەرگەنسىرى ئۇ شۇنچە يىغلايتتى، ھەممە ئۇنى سىڭلىسى ئۈچۈن يىغلاۋاتىدۇ دەپ ئويلايتتى. ئەمما، ئۇ ھازىر سىڭلىسى ئۈچۈنمۇ يىغلايتتى، بالا-لىرى ئۈچۈنمۇ يىغلايتتى، شۇنچە يىل ئەجىر قىلغان ئائىلىسى ئۈچۈنمۇ يىغلايتتى، تولاراقى ئۆزى ئۈچۈن يىغلاۋاتاتتى.

بىر بۆلەك ئۇرۇق ـ تۇغقانلار بىلەن بالىلار دوختۇرخانىغا يېقىن يەردىكى مېھمانخانىغا كېتىشتى، زۇبەيدە ئاتا ـ ئانىسى، سىڭلىسىنىڭ ئېرى بىلەن كۈتۈش ئۆيىدە تۇنىنى تاڭغا ئۇلىدى. ئانىسى:

ـــ دوختۇرلار بىر سوتكا ئىچىدە كۈتۈلمىگەن ئەھۋال يۈز بەرمىسىلا خەتەرلىك باسقۇچتىن ئۆتۈپ كېتەلەيدۇ دېگەنىدى، ما-نا، بىر سوتكىدىنمۇ ئېشىپ كەتتى، ئۇنى بىر كۆرۈۋالسام بولاتـتى، ـــ دەپ يىغلىدى.

— ئانا، ئەنسىرىمەڭ، سىڭلىم چوقۇم ياخشى بولۇپ كېتىدۇ، — دەپ تەسەللى بەردى زۇبەيدە. تەسەللىگە ئۇ ئۆزى ئەڭ موھتاج ئىدى، ئەمما بۇنى ھېچكىم بىلمەيتتى. ناۋادا ئۇ ئۆز قايغۇلىرىنى ئۇنتۇپ، ئاتا ـ ئانىسىغا تەسەللى بېرىپ، ئۇلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرمىغان بولسا، بىر ئەسىردەك ئۇزاققا سوزۇلغان بۇ كېچىدە ئۇلار چوقۇم يىقىلىپ قالغان بولاتتى. چۇشكە يېقىن دوختۇرلار:

— خەتەرلىك باسقۇچتىن ئۆتتۇپ كەتتى، يۇرەك ھەرىكىتى نورمالىلاشتى، ئەمدى كىرىپ كۆرۈشسەڭلار بولىدۇ، ئەمما يېنىدا ئۇزاق تۇرۇشقا بولمايدۇ، — دېدى. زۇبەيدە كىرىپ سىڭلىسىغا قارىدى، ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى قارامتۇل كۆكۈچ رەڭگە كىرىپ قالغان بولۇپ، كۆزىنى ئاچماي جىممىدە ياتاتتى، بۇرنىغا ئوكسىگېن نەيچىسى كىرگۈزۈلگەنىدى، بەدىنىگە بىرنەچچە خىل ئۇسكۇنە چېتىلغان بولۇپ، ئېكرانلاردا تۇرلۇك سان ـ سېپىر ۋە ئېگىز ـ پەس سىزىقلار يورۇپ تۇراتتى. زۇبەيدە سىڭلىسىنىڭ پېشانىسىدىن سۆيدى. ئىككى تامچە يېشى سىڭلىسىنىڭ چاچلىرى ئارىسىغا سىڭىپ كەتتى. «بىچارە سىڭلىم، بۇ كېسەللىك ساڭا كەلگۈچە ماڭىلا كەلسىچۇ، نىمجان يۇرىكىم شۇ ئاغرىقتا سوقۇشتىن مەڭگۈلۈك توختاپ قالغان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى ـ ھە!» شۇ ئەسنادا سىڭلىسى ئاستا كۆزىنى ئاچتى، سىڭلىسىنىڭ ئۆزىنى كۆرۈپ، كۈلۈمسىرەشكە تىرىشۇاتقان ھالىتىدىن ئۇنىڭ يۇرىكى سەدپارە بولدى.

— ئاچا، مەن... مەن ھايات‌مۇ؟ — دېدى ئۇ شۇبرلاپ. ئۇنىڭ شۇ گەپنى دېيىشكە ئارانلا دېمى يەتكەندەك قىلاتتى.

— شۇنداق، ئوبدان سىڭلىم، سىز تېخى ھايات، ھەممە ئىش ئۆتۈپ كەتتى، ئەمدى تېزلا ياخشى بولۇپ كېتىسىز.

زۇبەيدە سىڭلىسىنىڭ ھوشىغا كەلگىنىنى كۆرۈپ كۆڭلى بىرئاز ئارامىغا چۇشكەن ھالدا قايتىپ چىقىۋىدى، كارىدوردا غەمكىن ھالدا تۇرغان سۇلتاننى كۆرۈپ، يۇرىكىدىكى جاراھەتكە

قايتىدىن تىغ ئۇرۇلغاندەك بىئارام بولۇپ كەتتى. ئۇنى كۆرمەس-تە خېلى ياخشى ئىدى، قەلبى خۇددى ئاستى داۋالغۇسىمۇ ئوستى تىنچ كۆرۈنمىدىغان دېڭىز سۈيىگە ئوخشايتتى، ئەمما سۇلتاننى كۆرگەندىن كېيىن، قەلب دېڭىزىدا كۈچلۈك قىيان كۆتۈرۈلدى. دېڭىز سۈيى بىر جۈپ بۇلاقتىن فونتاندەك ئېتىلىپ چىقتى.

ـــ خەتەرلىك باسقۇچتىن ئۆتۈپ كېتىپتۇغۇ، قايغۇرما، ئەمدى ئاستا - ئاستا ياخشى بولۇپ كېتىدۇ، ـــ دېدى سۇلتان. زۇبەيدە «بىز ئۇچۇن ئەڭ خەتەرلىك، ئەڭ قورقۇنچلۇق باسقۇچ ئەمدى باشلاندى» دېمەكچى بولدى - يۇ، ئەمما ئوي - خىيالىلىرىنى يىغىسى بىلەن قوشۇپ ئىچىگە يۇتتى. ئۇلار كەچتە ئۆيىگە قايتىپ كەلدى. سۇلتان ئايالىنى ھېلىھەم سىكلىسى ئۇچۇن قايغۇرۇپ ئۆزىگە كېلەلمەيۋاتىدۇ، دەپ قارايتتى. ئەمما، يوشۇرۇن ئازاب خۇددى قان شورىغۇچ يالماۋۇزدەك زۇبەيدەنىڭ قېنىنى شوراپ، ئۇنى ماغدۇرسىزلاندۇرۇپ كاردىن چىقارماقتا ئىدى. زۇبەيدە ياتاق ئۆيىگە كىردى، رامكىغا ئېلىپ تومپۇچكا ئوستىگە قويۇلغان سۇرىتى تەتۇر ئۆرۈكلۈك تۇراتتى. قارىغاندا، ئۇنى ئوڭلاپ قويۇش سۇلتاننىڭ ئېسىگە كەلمىگەندەك قىلاتتى ياكى ئۇ ئەمدى بۇ سۇرەتنى ئوڭلاپ يۇرۇشنى بىھاجەت دەپ قارىدىمىكىن؟ زۇبەيدە سەنتۇرۇلۇپ ئولتۇرۇپ قالدى، كارىۋاتقا تىرىگەن قولىغا بىر نەرسە پېتىپ كەتتى. ئېلىپ قارىۋىدى، شاپتۇل چېچىكى رەڭلىك بىر تال تۇگمە بولۇپ چىقتى، زۇبەيدەنىڭ كىيىملىرىدە بۇنداق تۇگمە يوق ئىدى. شۇ ئەسنادا سۇلتان بىر ئىستاكان قاينىق سۇ كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى. ئايالىنىڭ نامەلۇم نۇقتىغا تىكىلىپ مۇرىدەك قېتىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، كۆيۈنگەن ھالدا:

ـــ بۇنچىۋالا قايغۇرۇپ كەتمە، بولمىسا ئۆزۈڭنى ئالدۇرۇپ قويىسەن. سىكلىمىزنىڭ ئەھۋالىنىڭ تۇراقلاشقانلىقىنى كۆرۈپ كەلدۇققۇ، ـــ دېدى. زۇبەيدە سۇلتاننىڭ كۆزلىرىگە بىرھازا تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن:

— ماۋۇ تۇگمىنى گۆھەرگە ئاپىرىپ بېرىڭ، كويتىسىنىڭ ئالدى ئوچۇق قالسا ئوغرى كۆزلەر قاراپ سالمىسۇن، — دېگىنىچە تۇگمىنى سۇلتانغا ئۇزارتتى. بۇ گەپنى ئاڭلاپ سۇلتان قوقاسقا دەسسەۋالغاندەك چۆچۈپ كەتتى.

— زۇ... زۇبەيدە، بۇ... — ئۇ دۇدۇقلاپ گېپىنىڭ ئاخىرىنى تاپالمىدى. چىرايى تاتىرىپ، كۆز نۇرلىرى ئۆچۈپ، بىردەمدىلا ئۇزاق يىل كېسەل تارتقان ئادەمگە ئوخشاپ قالدى. ئۇنىڭ سۆزلىيەلمەي تۇرۇپ قېلىشىنىڭ ئۆزىلا ھەممىنى تەن ئالغانلىقى ئىدى، گەرچە زۇبەيدەنىڭ كۆڭلىگە ھەممە ئىش ئايان بولسىمۇ، ئۇ شۇ تاپتا ئېرىنىڭ «بۇ سەن ئويلىغاندەك ئىش ئەمەس، بۇ ئەسلىدە مۇنداق ئىش... » دەپ بىرنەچچە ئېغىز چۈشەندۈرۈشىگە، بىرنەچچە ئېغىز يالغان گەپ قىلىشىغا شۇنچىلىك تەشنا بولۇۋاتاتتى. قارىغاندا، سۇلتان نېمە دېيىشىنى بىلەلمەيۋاتقاندەكلا ئىدى، زۇبەيدە كۆز ئالدىدا قولاشمىغان بىر ھالەتتە سالپىيىپ تۇرغان سۇلتانغا قاراپ:

— چىقىپ كېتىڭ، مېنى بىردەم يالغۇز قويۇڭ، — دېدى. سۇلتان گەپ ـ سۆز قىلماي يەنە بىرھازا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئاستا چىقىپ كەتتى. زۇبەيدە ئىشىكنى تاقىۋەتتى، ئاندىن ئەلەم بىلەن پىچىرلىدى: «سۇلتان، سەن مېنىڭ ئەقىدەمنى يەرگە ئۇرغانىنى ئاز دەپ، ئۆز ئۆيۈمگە، ئۆز ھۇجرامغا يات بىرىنى باشلاپ كىرىپسەن. بۇ يەر مېنىڭ مۇقەددەس قورغىنىم ئەمەسمىدى؟ بۇ يەرنى بۇلغاشقا يۈرىكىڭ قانداق چىدىدى؟ بالىلار سېنىڭ گۆھەر بىلەن ئاپاق ـ چاپاق بولۇپ يۈرگىنىڭنى بىلىپ كېتىپتۇ. سەن ئەسلىدە دىلى بىلەن تىلى باشقا، تولىمۇ ساختىپەز ئادەم ئىكەنسەن. شۇنچە يىل بىر ياستۇققا باش قويغىنىمىز بىلەن نۆۋىتى كەلگەندە ئۇرۇق ـ تۇغقان ھېسابلىنالمايدىغان، بىر ئېغىز گەپ بىلەنلا يات كىشىلەرگە ئايلىنىپ كېتىدىغان مېنى ئاياپ ئولتۇرغۇڭ كەلمىسىمۇ، ھالال نىكاھىنىڭ مېۋىسى، ئۆز پۇشتۇڭدىن تامغان سەبىي بالىلارنى بولسىمۇ ئايىماپسەن.

ئاشۇ پاسكىنا كۆزلىرىڭدە باللىرىمغا قارىغانسەن، پاسكىنا قول-
لىرىڭدا باللىرىمنى تۇتقانسەن. باللىرىم گۆھەر بەرگەن پاس-
كىنا پۇللارغا ئۇنى - بۇنى ئېلىپ يەپتۇ. ئۇلارنىڭ سەبىي دىلىنى
بۇلغىمىساڭ بولماسمىدى؟ ئۇلارنىڭ ھازىرچە چۈشەنمىگىنى بە-
لەن كېيىنچە ھەممىنى چۈشىنىپ قالىدىغانلىقىنى ئويلىمىدىڭ-
مۇ؟ سەن نەپسىڭنىڭ قۇلىغا ئايلىنىپ كېتىپ ئويلىيالمىغان
ھالەتتىمۇ، كەلگۈسىدە ئانا بولمىش ئاشۇ گۆھەرنىڭ بولسىمۇ
ئويلاپ قويمىغىنىغا قارىغاندا، ئۇ ئانا بولۇش شەرىپىگە مەڭگۈ
نائىل بولالمايدىغان بىر چۈپرەندە بولسا كېرەك. سۇلتان، سېنى
قانداق كەچۈرەي؟ شۇ تاپتا باللىرىمنى ياندىكى ئۆيدە ئۇخلىتىپ
قويۇپ، ئىككىڭلارنىڭ قىپيالىڭاچ ھالەتتە قىلىۋاتقان ئىشىڭلار
كۆز ئالدىمدا، كۆزۈمنى يۇمۇۋالسام مېڭەمدە، ھەربىر ھۈجەيرە-
دە ئېنىق نامايان بولماقتا. ئەمدى مەن بۇ ئۆيدە قانداقمۇ تۇرالاي-
مەن؟ گۆھەرنى قۇچاقلىغان ئاشۇ قوللىرىڭدا تەپ تارتماستىن
مېنى قۇچاقلامسەن، ئاشۇ لەۋلىرىڭدە مېنى سۆيۈشكە جۈرئەت
قىلالامسەن؟ تېخى ئۇيقۇلۇق ھالەتتە مېنى ‹گۆھەر› دەپ چاقىرىپ
سالساڭ جاھان نېمە بولۇپ كېتەر؟... ئەڭ ياخشىسى يېنىمغا
كەلمە، مەندىن نېرى تۇر. ساڭا نەپرەتلىنىمەن، مەن ساڭا ئۆچ
بولدۇم، چىش - تىرنىقىمغىچە ئۆچ بولۇپ كەتتىم. ئىلگىرى
سېنى قانداق ياخشى كۆرەتتىم - ھە؟ سېنى ئەخلاقلىق، ئاق كۆ-
ڭۈل، سەممىي ئادەم دەپ ئويلايتتىم ھەم ساڭا ئىشىنەتتىم. ئا-
قىۋەت نېمە بولدى؟ سەن بىر ئەركەك بولغاندىكىن ئۆز پەزىلە-
تىڭ ئارقىلىق ئايالىڭنى، باللىرىڭنى تەربىيەلەپ يېتىشتۇر-
سەڭ بولماسمىدى. مەن ھېلىغىچە سېنىڭدىن ئەيمىنەتتىم،
ھۆرمەت قىلاتتىم. ئەمما، ھازىر پۇشايمان قىلىۋاتىمەن. ياق،
پۇشايمان قىلدىم دېسەم توغرا بولمىغۇدەك. قىلىشقا تېگىشلىك
ئىشلارنى قىلدىم. بۇلارغا پۇشايمان قىلمايمەن. پەقەت، سېنىڭ-
دىن يىرگىنىۋاتىمەن! ناۋادا قۇربىم يەتكەن بولسا، ئۆيدىكى بار-
لىق نەرسىلەرنى، گۆھەرنىڭ كۆز نۇرلىرى تېگىپ ئۆتكەن ھەم-

مىلا نەرسىنى، ھەتتا پۈتۈن دۇنيانى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋەتكەن بولاتتىم...»

زۇبەيدە ئەتىسى تاڭ يورۇماستىلا بالىلىرىغا قىيالماي ئۆرتىنىپ كېتىۋاتقان يۈرىكىنىڭ ئاغرىقىغا چىداپ تۇرۇپ، ھېچكىمگە ھېچنېمە دېمەي ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى. كەينىدىن بىرەرى ئىزدەپ كېلىدىغاندەك ئاپتوبۇس بېكىتىدە خېلى ئۇزاق ئولتۇردى، ئەمما ئۇنى ھېچكىم ئىزدەپ كەلمىدى. ئۇ سۇلتاندىن ئاجرىشىپ كېتىشنى ياكى ئۇنى كەچۈرۈش دېگەنلەرنى ئەسلا ئويلاپ باقمىدى، پەقەت بۇ ئازابلاردىن بىر مەھەل ئۆزىنى قاچۇرۇشنىلا ئىستەيتتى. ناۋادا سۇلتان ئىزدەپ كېلىپ ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىغان بولسا، ئۇ كەچۈرەرمىدى؟ بۇنىڭغا ئالدىراپ بىرنېمە دېگىلى بولمايتتى. ئەمما، شۇنىسى ئېنىقكى، ئاياللار ئەپۇ قىلالايتتى ـ يۇ، مەڭگۇ ئۇنتۇپ كېتەلمەيتتى. بالىلار ئۇچۇن، چاك ـ چېكىدىن بۆسۇلۇپ كەتكەن ئاشۇ ئائىلىسىنى قوغداپ قېلىش ئۇچۇن ئاياللار كەچۈرۈۋەتكەن، ئىچىگە ئۇنسىز سىڭدۈرۈۋەتكەن ئىشلار ئازمىدى؟ «مېنى كەچۈرۈڭلار، بالىلىرىم، مەن سىلەرگە يۇز كېلەلمەيمەن. ئەسلىدە سىلەردىن ئايرىلماسلىقىم كېرەك ئىدى، ئەمما يەنىلا ئايرىلىشقا مەجبۇر بولۇۋاتىمەن. شۇنداقتىمۇ، ئېسىڭلاردا بولسۇنكى، سىلەر ھامان مېنىڭ قەلبىمدە...» ئۇ تارامىلاپ تۆكۈلۈۋاتقان ياشلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ، ئاخىرقى قېتىم كەينىگە بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن ئاپتوبۇسقا چىقتى. بىر كېچە ـ كۈندۈزلۈك سەپەر داۋامىدا ئۇ خۇددى روھى چىقىپ كەتكەن ئادەمدەك كارىۋاتتىن چۈشمەي ياتتى. «ئاپتوبۇس مۇشۇ مېڭىشىدا مېنى جاھاننىڭ ئۇ چېتىگە، ناتونۇش ئادەملەر ئارىسىغا، ئەڭ ياخشىسى ئادەمزاتسىز بىر ئارالغا ئاپىرىپ تاشلىسۇن» دەپ ئويلايتتى ئۇ. بىراق، ئاپتوبۇس ئۇنى ئاۋات ئۇرۇمچىگە ئەكېلىپ تاشلىدى. ئۇ رۇمچى ھېچقاچان ئۇنىڭ كۆزىگە شۇ كۈندىكىدەك سوغۇق، يات، غېرىبانە كۆرۈنۈپ باقمىغان. دەرۋەقە يالغۇزلۇق ۋە ئازاب ئۇنىڭ

غا ئەگىشىپ ئاپتوبۇستىن بىللىلا چۈشتى...

مانا بۇ بىر ئايالنىڭ ھاياتى ئىدى. يەنە نۇرغۇن ئايالالارنىڭ ھاياتىمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشىشاتتى، پەقەت مۇھەببەت ـ نەپرەتكە تۇتقان مۇئامىلىسى ۋە يولۇققان مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش چاـ رىسىلا ئوخشىمايتتى. زۇبەيدە بىر قارىسا تولىمۇ ئاسان، يەنە بىر قارىسا تولىمۇ ئېغىر بولغان قېچىش يولىنى تاللىدى. ئۇ قېچىپ زادى نەگە بارالاركىن؟ مۇشۇنداق قېچىش ئارقىلىق سۈلتانغا بولغان نەپرىتىدىن قانچىلىك يىراقلىشالاركىن؟...

*　　*　　*

مەن ئاستا ـ ئاستا ئۆزۈمگە قايتتىم. ھېلىقى بىر جۈپ كۆز ماڭا قادىلىپ تۇراتتى، ئۇ كۆزلەر ماڭا گويا چوڭقۇر بىر قاينامـ دەك كۆرۈنۈپ كەتتى. مەن ئۆزۈمنىڭ ئاشۇ قاينامغا غەرق بولۇپ كېتىۋاتقىنىمنى ھېس قىلدىم. بۇنداق تۇرىۋەرسەم بولمايتتى، بىر ئايالنىڭ ئۆزىگە ھاڭۋېقىپ قاراپ تۇرغىنىنى كۆرگەن ئۇ ئەر شۇ تاپتا نېمىلەرنى ئويلاۋاتىدىكىن؟

مەن سومكامدىن پۇل ئېلىپ ھېلىقى شىلەپىگە تاشلاپ قـو ـ يۇپ، خۇددى ساقچىدىن ئۇركۈپ قېچىۋاتقان ئوغرىدەك بۇ يەردىن بەدەر تىكىۋەتتىم، كەينىمگە قاراپمۇ قويمىدىم. قېچىۋېتىپ ئەتە ھەرگىز كەلمەيمەن دەپ ئويلىدىم. ئەمما، «بارمايمەن دېگەن تۇگـ مەنگە يەتتە قېتىم بېرىپتۇ» دېگەندەك، ئەتىسى نېمىدۇر بىر نەرسە ـــ بەلكىم مۇزىكىدۇ، مېنى چاقىرىپ ھېچ ئارامىمنى قويمىدى. ئاخىر يەنە شۇ كۆۋرۈككە قاراپ يول ئالدىم. بارمايمۇ ئىلاجىم يوق ئىدى. بۇگۈن ئۇ يەرگە ھېلىقى ئەرنى كۆرگىلى ياـ كى ئۇنىڭ مۇزىكىسىنى ئاڭلىغىلى ئەمەس، بەلكى كۆۋرۈكنىڭ سەل ئۈستى تەرىپىدە تۇرۇپ، ھەر كۈنلۈكى ئۆتكەن ـ كەچكەنـ لەرنى سۈرەتكە تارتىپ قويىدىغان فوتوگرافنى ئىزدەپ باراتتىم. ئىككى كۈنلۈك ھاياتىمغا، ئازاب ۋە ھەسرەتلىرىمگە ئەرمەك بولـ

غان ئۆتۈشمە كۆڭۈرۈكنى ئارقا مەنزىرە قىلىپ تۇرۇپ بىرنەچچە پارچە سۈرەتكە چۈشۈۋالماقچىدىم. بەلكىم بۇ بىر باھانىدۇر؟ ئەمما، ھازىر ئويلىغىنىم پەقەت شۇلارلا ئىدى. ئەمەلىيەتتىمۇ بىزنىڭ كىشىلىك ھاياتىمىز نۇرغۇن ـ نۇرغۇن باھانە ـ سەۋەبـلەر بىلەن يېڭى مەنىگە، ئۆزگىچىلىككە ۋە ئۇنتۇلماس ئىزنالارغا ئىگە بولاتتى. مەن كۆڭۈرۈككە كەلدىم. مۇزىكىمۇ ئاڭلانمىدى، ئەرمۇ كۆرۈنمەيتتى. فوتوگراف كۆڭۈرۈك ئۈستىدە كۈندىكىدەك سۈرەتكە تارتىش بىلەن مەشغۇل ئىدى. مەن بۇگۈن سۈرەتكە چۈشۈشنى نىيەت قىلىپ كەلگەن تۇرۇقلۇق فوتوگرافنىڭ ئالدىغا بارماي، غېرىبسىنغان ھالدا كۆڭۈرۈك ۋادىكىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ قالدىم. قانچىلىك تۇرغىنىمنى بىلمەيمەن. بىر چاغدا يېنىك مۇزىكا ئاۋازىدىن چۆچۈپ ئۆزۈمگە كەلدىم. مۇزىكا چېلىۋاتقان ئەرگە قاراپمۇ قويماستىن، ئۈدۈل فوتوگرافنىڭ ئالدىغا كەلدىم، نۇقتا تاللاپ بىرنەچچە پارچە سۈرەتكە چۈشتۈم، ئاندىن پەسكە قاراپ ماڭدىم. ئەمما، پەلەمپەينىڭ ئاخىرقى باسقۇچىغا كەلگەندە ئىسكىرىپكا تارىلىرىدىن ياڭرىغان «مېنىڭ ھېكايەم» دېگەن مۇزىكا كۆرۈنمەس قوللىرى بىلەن مېنى مەھكەم تۇتۇۋالدى. مەن ئاستا كەينىمگە قارىدىم، ئەر ماڭا تىكىلىپ تۇرۇپ «مېنىڭ ھېكايەم»نى سۆزلەۋاتاتتى...

ئۇ بىر سەھرادا تۇغۇلۇپ ئۆسۈپ چوڭ بولدى. كېيىن چوڭ شەھەرگە كېلىپ ئوقۇدى، مۇزىكىخۇمارلىق ئۇنىڭ قان ـ قېنىغا سىڭىپ كەتكەنىدى. ئۇ گۈزەللىكنى سۆيەتتى، ئۇنىڭ سۆيىدىغىنى مۇكەممەل گۈزەللىك ئىدى. ئۇ نۇرغۇن ئادەملەرنى گۈزەللىككە بۇزغۇنچىلىق قىلغۇچىلار دەپ قارايتتى. كېڭ تەبىئەت، ساپ ھاۋا، سالقىن شامال، چەكسىز دالا، ھەيۋەتلىك تاغ، كۆركەم شارقىراتما، يېشىل ۋادا، نەغمىچى قۇشلار ئۇنىڭ ئىلھام بۇلىقى ئىدى. ئۇ ھەممىلا نەرسىنىڭ ئەسلىي يارىلىشىنى، ئۇلارنىڭ رو ـ ھىدىن ئەڭ دەسلەپكى ئىپتىدائىي تۇيغۇلىرىنى ئىزدەيتتى، ئۇنىڭ نەزىرىدىكى گۈزەللىك ئەڭ ئىپتىدائىي، ئەڭ تەبىئىي ۋە

ئەڭ چەكسىزلىك ئىچىگە سىڭىپ كەتكەن گۈزەللىك ئىدى. ئۇ دەبدەبە بىلەن سۆزلەۋاتقان ئىغىزلارغا ئەمەس، بەلكى قەلبلەرنىڭ ئەينىكى بولغان كۆزلەرگە قارايتتى، كۆزلەر ئارقىلىق قەلبلەرنىڭ پىچىرلاشلىرىنى بىرلىپ ئاڭلايتتى. ئۇ نۇرغۇن نەرسىلەرگە ئېرىشتى ۋە يەنە نۇرغۇن نەرسىلەردىن مەھرۇم قالدى. ئىشق ـ مۇھەببەت ئۇنىڭ نەزىرىدىكى مېھىر ـ مۇھەببەت بىلەن زادىلا ئوخشىمايتتى. ئۇ مېھىر ـ مۇھەببىتى بىلەن پۈتۈن كائىناتنى، قۇياش نۇرلىرىنى، ئىشقىلىپ، ئۆزى سۆيۈشكە ئەرزىيدۇ دەپ قارىغان جىمى نەرسىلەرنى سۆيەتتى. ئىشق ـ مۇھەببەت بولسا ئۇنىڭدىن بىرلا ئادەمنى جان ـ جەھلى بىلەن سۆيۈشنى تەلەپ قىلاتتى، ئۇ شۇنداق سۆيىدى. ئەمما، ئۇ ئىزدىگەن ۋە سۆيگەن گۈزەللىك مۇھەببەت نامىدا يىرتىلىپ ئۆز قىممىتىنى يوقاتتى. ئۇ كۆڭۈل بەرگەن قىزغا باشقىلارمۇ كۆڭۈل بەرگەنىدى. ئۇ قىز ئۆزىنىڭ ئىشق ـ مۇھەببىتىنى ئۆزىگە كۆڭۈل بەرگەنلەرنىڭ ھەممىسىگە خۇددى گازىر كەبى بىر ئۇلۇشتىن تەقسىم قىلىۋەتكەنىدى. بۇ زەربىدىن ئۇنىڭ قەلبى چەكسىز ئازابقا تولدى. قەلبىدىكى گۈزەللىكنى رېئاللىقتىن تاپالماي قېلىشىغا ئىشەنمەيتتى. شۇڭا، ئۇ تەركىدۇنياچىلاردەك جاھان كېزىش سەپىرىنى باشلىۋەتتى. ئەڭ مودا بولغان سەرخىل جاز مۇزىكىلىرى ئارىسىغا ئىچكىرىلەپ كىرىپ باقتى، مودېرنىزم مۇزىكىسىنىڭ يۆنىلىشى بويىچە رومانتىك ھەم فانتازىيەلىك مۇزىكا دۇنياسىدا قانغۇچە سەيلە قىلىپ شۇبېرت، مۇزارت، ھايدىنلار بىلەن تونۇشتى. بېتخوۋېننىڭ سىمفونىيەلىرىدىن ھەممە نەرسىنىڭ ئۆز ئورنىنى تاپقانلىقىنى، ھەممە نەرسىنىڭ مەنتىقىگە ئويغۇن كەلگەنلىكىنى بايقىدى ھەم بىر خىل ھەقىقىي گۈزەل ھېسسىياتنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەندەك بولدى. بولۇپمۇ ئوتتەك قىزغىن ھېسسىيات بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان «قىزغىنلىق» سوناتاسى ۋە بېتخوۋېننىڭ ئارزۇ ـ تىلىكى، پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ ھۆرلۈكى، ئازادلىقى، غەلىبىسى، شادلىقى، ئىتتى-

پاقلىقى، دوستلۇقى ئىپادىلەنگەن «9 ـ سىمفونىيە»سى ئۇنى ئۆزىگە پۈتۈنلەي مەپتۇن قىلىۋالدى. ئۇ سەنئەت ساھەسىدە نۇر ـ غۇن بىلىملەرگە ئىگە بولدى. ئۆز چۈشەنچىسى ۋە تەسىراتى بـ ـ لەن نەچچە خاتىرىنى توشتۇردى. سىلىشتۇرما ئاساسىدا يېزىلغان ماقالىلىرى داڭلىق ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنىپ، دۇنيا سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ بىر جايدا توختاپ قالمىدى، سەپىرىنى توختاۋسىز داۋام ئەتتى. سەھرايى كەبىر چۆللىرىنى بېسىپ، نېل دەرياسىنى كېسىپ ئۆ ـ تۈپ، سەددىچىن سېپىلىدىن ئايلىنىپ، ئۇيان چۆرگۈلەپ، بۇيان چۆرگۈلەپ ئاخىر بۇ يەرگە كەلدى ۋە بۇ يەردە خېلى ئۇزاق تۇرۇپ قالدى. بۇ جەريانداغۇ بىر تەرەپتىن ئۆگەندى، تەتقىق قىلدى، ئىگىلىدى، ئەتراپقا نەزەر تاشلاپ گۈزەللىك دۇنياسىدىن قانغۇچە بەھرە ئالدى. ئۇنىڭ نەزىرى يەتكەن ھەممىلا يەردە، ئاسمان ـ زېمىن ئارىلىقىدا يېقىملىق مۇزىكا ساداسى ئاڭلىنىپلا تۇراتتى. دەرۋەقە، ئۇ بۇ يەرگە كېلىپ نۇرغۇن نەرسىلەرگە ئېرىشتى. گۈ ـ زەللىكنىڭ، سەنئەتنىڭ، كۈينىڭ نېمە ئىكەنلىكى توغرىسىدا چوڭقۇر ھەم ئەتراپلىق چۈشەنچىگە ئىگە بولدى. ئۇيغۇرنىڭ ئۆزگىچە تائاملىرى ئۇنىڭ تېنىگە كۈچ ـ قۇۋۋەت بەرسە، «خان ـ لەيلۇن»، «ئامانەي» قاتارلىق لەرزان، مەردانە، شوخ، تېتىك، رەڭدار خەلق ناخشىلىرى ۋە ئون ئىككى مۇقامى ئۇنى كۈي ـ غەزەل، مۇڭ ـ پىراق، مۇھەببەت ـ نەپرەت، رايىشلىق ۋە جە ـ سۇرلۇق زىچ بىرىكىپ كەتكەن چەكسىز گۈزەللىك دۇنياسىغا باشلاپ كىرىپ، ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىدا زور سىلكىنىش پەيدا قىلدى. ئۇ ئۆزىنى بۇ يەردە دۇنياغا قايتىدىن ئاپىرىدە بولغانەك ھېس قىلدى. چۈنكى، بۇ يەردىكى ئىپتىدائىي توغراقلىق، ئەگىم دەريا، تىلسىماتقا تولغان قۇم بارخانلىرى، ئەلئىبرامغا ئەندىز بولغان ئۇيغۇر دوپپىسى، سويلاپ تۇرىدىغان ئۆرۈمە چاچلار، جاذ ـ نى ئالىدىغان ئاھۇ كۆزلەرنىڭ تېگىدە ئۇ ئىزدىگەن تەبىئىيلىك، قەدىمىيلىك، چەكسىزلىكنىڭ يارقىن شولىلىرى جىمىرلاپ، ئۇ ـ

نىڭ كۆزىنى قاماشتۇرۇپ تۇراتتى. ئۇ يەنە بۇ يەردە مەسكىن، ئەمما لاتاپەتلىك بىر ئايالنىڭ ھاياتى بىلەن تونۇشتى. ئۇ ئايالنىڭ كۆزلىرى ئۆزى تونۇيدىغان كۆزلەرنىڭ ھېچبىرىگە ئوخشمايتى. شۇنچىلىك تىنىق، شۇنچىلىك گۈزەل ئىدى. ئۇ كۆزلەردە گۈزەللىكنىڭ ۋاقىتسىز پايخان بولۇشىغا قارشىلىق كۆرسەتمىشتىن تۇتىگەن ئىسيان ئوتلىرى يېنىپ تۇراتتى. ئۇ ئايالنىڭ كۆزلىرىدە ياش يوق ئىدى، ئەمما قەلبى ھەسرەت يېشىغا لىققىدە چىلىشىپ تۇراتتى. بۇ ياشلاردىن دېگىز ھاسىل بولۇپ، بۇ نا-تۇۋان ئايالنى تۇنجۇقتۇرۇپ قويماقچى بولۇۋاتاتتى. ئۇ مۇزىكىدىن ياسالغان قولۇاق ئارقىلىق چەكسىز دېگىزدا ئايالغا قەدەممۇقەدەم يېقىنلاپ بارماقتا ئىدى...

مەن چۆچۈپ كەتتىم. ياق! ئۇ ئىزدەۋاتقان ئايال مەن ئەمەس. مەن نە قىممىتىدىن، نە گۈزەللىكىدىن سۆز ئېچىش مۇمكىن بولمايدىغان بىر تاشلاندۇق ئايال. ماڭا كەلگەندە گۈزەللىك ئەڭ زور دەرىجىدە بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغان، مەندە بارى ئازاب ۋە كۆز ياش، جاراھەتلەنگەن قەلب. سېنى ئۇمىدسىزلەندۈرگۈم يوق ناتو-نۇش ئادەم، ئاۋارە بولما. مەن پەقەت باشقىلار تەرىپىدىن پۈرلەپ تاشلىۋېتىلگەن گۈلكى، مەندە نە خۇش پۇراق، نە تەبىئىيلىك يوق. مېنىڭ خاراب بولغان ھاياتىم ساڭا مەنسۇپ بولمىغىنىدەك، سەنمۇ ھەم بۇ يەرگە مەنسۇپ ئەمەس. كەت! تېخىمۇ يىراق جايلار-غا بار، تەكلىماكانىنىڭ ئىچكىرىسىگىچە كىر. بەلكىم سەن ئىز-دىگەن گۈزەللىك، چەكسىزلىك شۇ يەرلەردە قۇم بارخانلىرىغا كۆمۈلۈپ يېتىۋاتقاندۇ. كىروران گۈزىلىدەك بىر قىز ئۆز ئارزۇ-لىرىنىڭ قۇمدەك چېچەك ئېچىشىنى كۈتۈۋاتقاندۇ. بەلكىم سەن ئۇ يەردىنمۇ ھالقىپ ئۆتۈپ كېتەرسەن، ئۆزۈڭ تەشنا بولغان نەرسىلەرنى داۋاملىق ئىزدەپ دۇنيانىڭ يەنە بىر چېتىگە بېرىپ-مۇ قالارسەن. ئەسلىدە مەيلى گۈزەللىك بولسۇن، مەيلى سۆيگۈ - مۇھەببەت بولسۇن، بۇ دۇنيادا چەكسىز نەرسە يوق. ئەمما، ساڭا ئۇنداق دېيەلمەيمەن، سەن تەشنالىق بىلەن ئۇمىد ئىچىدە

داۋاملىق ئىزدىگەن ۋاقىتىدىلا، ئاندىن ھاياتىڭغا يېڭى مەنە بېرە-لەيسەن. سەن ئۇچۇن ئۇمىدىڭ ئۆزۈلۈشى ھەممە نېمىنىڭ بەر-بات بولۇشىدىن دېرەك بېرىدۇ. مەن سېنىڭ بۇ ھالغا چۈشۈپ قېلىشىڭنى خالىمايمەن، ئالدىڭغا قاراپ داۋاملىق مېڭىۋەر، چەكسىزلىككە سوزۇلغان يولدىكى ئەڭ ئاخىرقى بىر سەييا-ھە سەن. ئەمما، مەن ساڭا ئوخشىمايمەن، يولىمىز ھەم بىر ئەمەس، مەن ئۇچۇن چەكسىزلىكمۇ مەۋجۇت ئەمەس. بۇلارنى چۈشىنە-شىڭنى ئۇمىد قىلىمەن. قارىغاندا، يەنىلا مېنىڭ بۇ يەردىن كەت-كىنىم دۇرۇستەك قىلىدۇ، مەن ماڭمىغۇچە سەن قوزغالمايدىغان ئوخشايسەن. بوپتۇ، مەن ئاۋۋال كېتەي، خەير - خوش!

*　　*　　*

مەن يەنە قاچتىم، شۇ قېچىشىمدا ئۇدۇل ياتقىمغا كېلىپ ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلىدىم. كۆز ئالدىمدا تولىمۇ چۈشىنىكسىز نۇرغۇن سايىلەر ئەگىپ يۈرەتتى. مەن ئۇلارنىڭ كەينىدىن قوغلاپ - قوغلاپ، ئاخىر ھالىم قالمىغاندا دورا ئىچىپ ئۇخلاپ قالدىم. ئە-تىسى يەنە باردىم. سۈرىتىمنى ئەكېلىۋالمىسام بولمايتتى. شۇڭا، باردىم. سۈرەتلەرنىڭ ھەممىسىدە ئىسكىرىپكا چېلىۋاتقان ئەر بار تەرەپ ئارقا كۆرۈنۈش قىلىنغانىدى. مەن شۇنداق تاللىغان بولغىيمىدىم؟ سۈرەت ھەقىقەتەن كۆڭلۈمدىكىدەك تارتىلغانىدى. سۈرەتلەرگە قاراپ بىلىنەر - بىلىنمەس كۈلۈمسىرەيتتىم. بەل-كىم چىرايىم ئۆزگەرمىگەندۇ، ئەمما قەلبىم كۈلۈمسىرەشكە تە-رىشىۋاتاتتى. بۇگۈن يەنە ئىسكىرىپكا چېلىۋاتقان ئەرگە پەرۋا قىلماي ئۆتۈپ كېتەلمىدىم. چۈنكى، ئۇ بۇگۈن مەن ياخشى كۆ-رىدىغان «دوست خېنىم»غا چېلىۋاتاتتى.

ئۇ مۇزىكىنى شۇنچىلىك ياخشى چالىدىكى، ناۋادا ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ، ئۆز قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىمىغان بولسام، مەڭ ئا-دەمنىڭ دېگىنىگىمۇ ئىشەنمەس بولغىيدىم. ئۇ ھەقىقىي مۇزى-

كانت ئىدى. ئۇ جاپالىق مەشىق ئارقىلىق ئۇيغۇر مۇزىكىلىرىنى خېلى پىششىق ئىگىلىگەندەك قىلاتتى. مەن ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدىم، ئۇنىڭ ئېگىز بويى كۆرۈنەرلىك پۈكۈلگەن، چىرايىنى چۈشىنىكسىز بىر خىل سولغۇنلۇق قاپلىغان، كۆزلىرى نېمىشقىدۇر قان قۇيغاندەك قىزىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ بىر قىسىم ئۇيغۇر مۇزىكىلىرىنى ۋايىگە يەتكۈزۈپ ئورۇنلاش ماھارىتىنى ئىگىلىگەنلىكى ئۈچۈن نەچچە كېچىدىن بېرى ئۇخلىمىغاندەك قىلاتتى. ئېنىقكى، ئۇ ئۆزى ئىگىلىگەن بۇ مۇزىكىلارنى تۇنجى بولۇپ ماڭا ئورۇنلاپ بېرىۋاتاتتى. ئۇ شۇ ئارقىلىق مېنىڭ مەلۇم دەرىجىدە مۇئەييەنلەشتۈرۈشۈمگە ئېرىشمەكچىدى. بىراق، بۇنداق دېيىشكە نېمە ئاساسىم بار مېنىڭ؟ بىز ناتونۇش ئىككى ئادەم، ھېلىغىچە بىر ـ بىرىمىزنىڭ ئىسمىنىمۇ بىلمەيمىز. ئىككىمىز ئىككى دۇنياغا مەنسۇپ. ئەڭ ياخشىسى مەن كېتەي، كەلمەسكە كېتەي!...

ئەتىسى راستلا بارمىدىم، خۇددى بىھوش دورىسى يېگەن ئادەمدەك خامۇشلۇق ئىچىدە كارىۋىتىمدىن چۈشمەي ياتتىم. ھېچ نەرسە يېمىدىم، نېمىشقىدۇر پات ـ پات سائىتىمگە قارايتتىم. كەچ كىردى، تاقىتىم تاق بولدى. ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ ئۆزۈمنى سىرتقا ئاتتىم. سىرتتا سىم ـ سىم يامغۇر يېغىۋاتاتتى، پۇتۇن بەدىنىم چىلىق ـ چىلىق ھۆل بولۇپ كەتتى. «ئۇ يوق، يامغۇردا ئىسكىرىپكا چېلىش مۇمكىن ئەمەس» دەيتتىم. ئەمما، يەنە مەنزىلگە ئالدىرايتتىم. يامغۇر تېخىمۇ كۈچەيدى. مەن ئاخىر كۆۋرۈككە يېتىپ كەلدىم. ئەنە، ئۇ ئىسكىرىپكىنى يامغۇرلۇق چاپىنىنىڭ ئىچىگە يوشۇرغان پېتى ئۆزى ھەر كۈنى تۇرىدىغان ھېلىقى ئايلانمىدا مۇڭلىنىپ ئولتۇرۇپتۇ. كېلىشىمگە ئۇ چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى ۋە مېنى كۆرۈپ دەرھال ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ يېنىدا ئېچىلمىغان بىر كۇنلۇك بولۇپ، ئىسكىرىپكا يەنىلا قوينىدا ئىدى. ئۇ مېنىڭ بېرىپ كۇنلۇكنى ئېچىشىمنى، ئىككىمىزنىڭ بىرلىكتە يامغۇردىن پاناھلىنىشىمىزنى كۈتۈۋاتقاندەك قىلاتتى. يامغۇردا قالغىنى باشقا ئىككى ئادەم بولغان تەقدىردە

مۇ، ئۇلار بەلكىم شۇنداق قىلار بولغىيدى. ئەمما، مەن ئۇنداق قىلالمىدىم. نېمىشقا كەلگەندىمەن دەپ پۇشايمان قىلاتتىم ـ يۇ، يەنە كەتمەي تۇرىۋەردىم. شۇنداقتىمۇ، دەرھال كەتمىسەم بولمايدىغانلىقىنى بىلەتتىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى ماڭا «كەتمەڭ» دەيتتى، مەن ئاستا بېشىمنى چايقىدىم. «خۇددى سىزگە ئوخشاشلا مەنمۇ بىر دەردەمەن. ئىككى دەردەمەن بىر ـ بىرىمىزگە قايناش بولساق، بەلكىم بەختلىك بولۇپ قالارمىز؟» دەيتتى ئۇنىڭ كۆزلىرى، مەن يەنە بېشىمنى چايقىدىم. ئۇ كۆزلىرىمدىن «شۇنداق، بىز ئىككىلىمىز دەردەمەن. ئەمما، دەردىمىزنىڭ يىلتىزى بىر ئەمەس، بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا يېشىلمىگەن، يېشىلىشى ئەسلا مۇمكىن بولمىغان نۇرغۇن سىرلار بار. بىز خۇددى ئوتتۇرىدىكى بىر ئېقىنغا تەلمۇرۇپ تۇرسىمۇ، ئەسلا بىر يەرگە كېلەلمەيدىغان دەريانىڭ ئىككى قىرغىقىغا ئوخشايمىز، شۇڭا ئاۋارە بولماڭ...» دېگەن جاۋابنى ئېنىق كۆرگەن بولسىمۇ، لېكىن كۆزلىرى يەنە قانداق تۇر بىر ئۇمىدلەر بىلەن «قانداق قىلسام سىزنى تۇتۇپ قالالار ـ مەن؟» دەيتتى، «بۇنىڭغا ئىككىلىمىزنىڭ ئامالى يوق، مەن ئەمدى ھەرگىز كەلمەيمەن». بۇ جاۋابىمدىن كېيىنلا تۇيۇقسىز چاقماق چېقىپ ھاۋا دەھشەت گۈلدۈرلىدى. بۇ تەبىئەتتىكى ھادىسىمۇ ياكى كۆزلىرىمىزدە روي بېرىۋاتقان ھالەتمۇ ئايرىيالمىدىم. مەن غەيرەتلىنىپ بۇ يەردىن ئاستا قوزغالدىم. ئۇ ئىسكىرىپكىنىڭ كامانچىسىنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويدى. كامانچە بولمىسا ئىسكىرىپكىنى چالغىلى بولمايتتى. بۇنىڭدىن كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇكى، ئۇ مېنى ئەتىمۇ بۇ يەرگە ئەكەلدۈرمەكچى، ئۆز سوئالىغا جاۋاب تاپماقچىدى. كامانچىنى ئېلىپ قايتىپ كەلسەم ياتاقدىشىم سامبجامال ھېلىراقتا كېلىپ نەرسە ـ كېرەكلىرىنى جايلاشتۇرۇۋاتقانىكەن. ئۇ كۆرمەستە كامانچىنى يوتقىنىمىنىڭ ئارىسىغا يوشۇرۇپ قويدۇم، بىز تىنچ ـ ئامانلىق سوراشتۇق.

ـــ ئەجەب ياغدى بۇ يامغۇر، بىزنىڭ جەنۇبتا قۇرغاقچىلىق دەستىدىن مايسىلار، دەل ـ دەرەخلەر سولىشىپ، يەردىن چاڭ

ئۆرلەپلا تۇرىدۇ. بۇ يەردە بولسا ئىش باشقىچە، ھاۋا بىر كۈندە نەچچە خىل ئۆزگەرگەن. ھە دېسلا يامغۇر يېغىپ تەبىئەتتىكى چاڭلارنى، قەلبىلەردىكى كىرلەرنى يۇيۇپ تۇرغان... ھەي! شۇنداق قىلىپ بۇ شەھەردە تۇرىدىغان ۋاقتىمىزمۇ ساناقلىقلا قالدى ـ ھە؟

ـــ شۇنداق، ـــ مەن سۇسلا جاۋاب بەردىم.

ـــ ھەي زۇبەيدە، سىزگە نېمە بولدى، ئاغرىپ قالمىغانسىز؟

ـــ ياق، سەل چارچاپ قالغاندەك قىلىمەن.

ـــ چارچايدىغان ياشقا يەتتۇق، خان، ـــ دېدى پاراڭخۇمار سا-ھىبجامال ئۇھسىنىپ قويۇپ، ـــ يۇرتقا بارساممۇ كۆڭلۈم ئېچىلمىدى، بۇ يەرگە كەلسەم تېخى يۇرىكىم ئاغرىيدۇ. زادى نەگە بېرىپ، نەدە تۇرىدىغان ئىشكىنتاڭ؟

* * *

ساھىبجامال ئىلگىرى ئۆز سەرگۈزەشتىلىرىنى ماڭا سۆزلەپ بېرىپ مۇنداق دېگەنىدى:

ـــ مەن ئىلگىرى ئازغان كارۋاندەك چۆل ـ جەزىرىدە نىشاڭسىز تېڭىرقاپ يۈرگەنىكەنمەن. ئاشۇ بىر قېتىملىق ئېزىش ۋە توغرا يولنى قايتىدىن تېپىۋېلىش سەرگۈزەشتىم ماڭا ئۆزۈمنى تونۇتتى، قىممىتىمنى ھېس قىلدۇردى. قانداق ياشاش كېرەكلىكىنى ئۆگەتتى. نېمىنىڭ ساختا ھېسسىيات، نېمىنىڭ چىن سۆيگۈ ئىكەنلىكىنى بىلدۇردى. مەن ئاخىر ئۆزۈمگە ماس كېلىدىغان ھايات يولۇمنى تېپىۋالدىم. ھازىر مەن باشقىلارغا نەپرەتلىنىپ ئۇپراپ يۈرمەيمەن. نەپرەتلىنىشكە توغرا كەلسە ئۆزۈمدىن نەپرەتلىنىمەن، چۈنكى بىراۋ مېنى شۇ يولدا مېڭىشقا قورال تەڭلەپ مەجبۇرلىغىنى يوق. مەن ئېرى، پەرزەنتى بار بىر ئايال تۇرۇپ، ئەدەپ ـ ئەخلاقنى، شەرم ـ ھايانى، ۋاپا ـ مەسئۇلىيەتنى تەرك ئېتىپ شۇ يولدا ئۆزۈم خالاپ ماڭغانىكەنمەن، ھەممىسى

ئۆزۈمنىڭ شورى. ئېرىمنى ئالدىغاچقىلا ئاخىر ئۆزۈمنى ئالداپ-دىم. پۈشايمان، ھەسرەت، كۆز يېشى بىلەن روھىمنى پاكلاپ كېتەلمەيمەن. بۇ دۇنيادا ئۆزۈمنى ئەيىبلەپ، ۋىجدان ئازابى تارتىپ ياشاش ماڭا بېرىلگەن جازا، شۇنداقلا مېنىڭ تارتقۇلۇقۇم...

بۇگۈنمۇ ساھىبجامال ئىككىمىز خېلى ئۇزاق پاراڭلاشتۇق. قايسى تېمىدىلا بولسا ئۇ كۆپرەك سۆزلەيتتى، مەن ئاندا ـ ساندا ئاۋاز قوشاتتىم، ھەريان چېچىلغان خىيالىمنى يىغىشقا بار كۈچۈم بىلەن تىرىشچانلىق كۆرسىتەتتىم. ئۇ سۆزلەۋاتقاندا قۇلاق سېلىپ ئاڭلاۋاتقاندەك قىلغىنىم بىلەن دىققىتىم دەممۇدەم چېچىلىپ، تۇرۇپلا ئۇنىڭ نېمە توغرىسىدا سۆزلەۋاتقانلىقىنىمۇ ئونتۇپ قالاتتىم، گەپ سورىسا مەڭدەپ تۇرۇپ قالاتتىم، ئۇنىڭ سوئال ۋە ھەيرانلىق ئەگىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئۆزۈمنى قايچۇراتتىم. بىر چاغدا ساھىبجامال مەندىن:

ــ ھە راست، سىڭلىڭىزنىڭ ئەھۋالى قانداق بولدى؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ئۇ ياخشى، ئاللىقاچان خەتەرلىك باسقۇچتىن ئۆتۈپ كەتتى، ــ دېدىم ۋە نەچچە كۈندىن بېرى سىڭلىمغا تېلېفون بېرىپ ئەھۋال سوراپ قويمىغىنىمدىن تولىمۇ خىجىللىق ھېس قىلدىم.

ــ بايرامدا نەچچە قېتىم تېلېفون قىلغان بولسامۇ ئۇلانمىدى. بايرامنى قانداقراق ئۆتكۈزدىڭىز؟ ــ دەپ سورىدى ساھىبجامال يەنە.

ــ ئادەتتىكىچە، ــ قىسقىلا جاۋاب بەردىم.

ــ ھەي، ــ دېدى ساھىبجامال ئېغىر خورسىنىپ، ــ سىز ماڭا ئوخشىمايسىز. بەختلىك ھەم خاتىرجەم ئائىلىڭىز بار. سىز مۇشۇ ئەخلاقىڭىز ھەم پاكلىقىڭىز بىلەن بەختلىك بولالمايسىز ئادالەتسىزلىك بولىدۇ، ــ بۇ گەپنى ئاڭلاپ يۈرىكىم چىمىدە قىلدى. نېمىشقىكىن ئۇنىڭغا دەردلىرىمنى ئاشكارا قىلغۇم كەلمىدى. دەردكە دەرد قوشۇلسا ئاقىۋىتى نېمە بولىقى-

چى؟ ساھىبجامال سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ سىزگە دېسەم، بايرامدا يۇرتقا بارغاندا ئېرىم يارىشىپ قالايلى دەپ كەپتىكەن، مەن قوشۇلمىدىم.

ــ نېمىشقا؟

ــ مەن بەربىر ئېرىمگە يۇز كېلەلمەيمەن، ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزۈمنى بىر ئۆمۈر گۇناھكاردەك ھېس قىلىمەن. شۇنداق تۇرۇپ يەنە بىللە ياشىغانىنىڭ نېمە پايدىسى؟

ــ نېمىلا دېگەنبىلەن قىزىڭىز شاھناز بار ئەمەسمۇ؟

ــ قىزىمنى ئويلىسام ھازىرلا يارىشۇالغۇم بار. ئۇنىڭغا يۇ-رىكىم چىدىمايدۇ، ئەمما نېمە ئامال؟

ــ سىز ھەمىشە «بۇ جاھاندا ئامال قىلغىلى بولمايدىغان ئىش يوق» دەيتتىڭىزغۇ. بىر قېتىم خاتالاشقان ئادەم بىر ئۆمۈر جازا-لىنىشى كېرەكمۇ ئەمدى؟ نېمىلا دېگەنبىلەن سىزنىڭ قەلبىڭىز پاك.

ــ تېنى بۇلغانغان ئايالنىڭ قەلبىنى پاك دېسە كىم ئىشىنىدۇ، زۇبەيدە؟ قەلبىنىڭ پاكلىقى بىلەن تەنىنىڭ پاكلىقى بىرلەشىسىلا، ئاندىن ھەقىقىي پاكلىق ھېسابلىنىدۇ. تېنى پاك، قەلبى ناپاك ياكى قەلبى پاك، تېنى ناپاك دېگەندەك ئۇقۇملارنى يېشىپ ئولتۇرغۇم يوق، ھازىر بىرەرسى ماڭا يېقىنلاشسىلا ئۇنىڭ ئىچىكى دۇنياسىغا كۆز سالىمەن، كۆزلىرىم ئۆتكۇر، قەلبىم سەزگۈر بولۇپ كەتتى، مەن ئازغۇنلۇقنىڭ تەمىنى تېتىپ باقتىم، ئۇ بەكلا تاتلىق، ئەمما زەھەرلىك بىر مېۋىگە ئوخشايدىكەن. مەن بۇ زەھەر بىلەن ئېرىمنى كاردىن چىقىرىشنى خالىمايمەن. ئېرىم مەندىن بۇنداق ۋاپاسىزلىقنى كۈتمىگەنىدى. ھېلىھەم مېنىڭ كەچمىشلىرىمدىن ئۇ بىخەۋەر. مەن بۇ ياققا ماڭغاندا ئۇ: «مەن سېنىڭ بىلىم ئاشۇرۇشۇڭغا قارشى ئەمەس، قانچىلىك ئوقۇغۇڭ بولسا شۇنچىلىك ئوقۇغىن. ئەمما، بۇنىڭ ئۈچۈن نىكاھتىن ئاجرىشىشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى؟» دېگەنىدى. بىر ئەرنىڭ ئەمىرىدە تۇرۇپ، يەنە بىر ئەرگە كۆڭۈل بەرگەن سەۋەنلىكىم ئاز

كەلگەندەك، نىكاھتىن ئاجراشماي تۇرۇپ، بۇ سەۋەنلىكنى يەنە داۋاملاشتۇرۇپ يۈرىدىغان خاتالىقنى قايتا سادىر قىلغۇم كەلمىدى. ھېلىمۇ ئېرىمنىڭ چىرايىغا تىك قارىيالماي يۈرۈۋاتقىنىمغا نېكەم. ئەسلىدە ئۇمۇ خېلىلا ياخشى بىر ئادەم ئىدى. مەن سۆيەلمىگەنلىكىم ئۈچۈنلا ئۇ ناچار ئادەم بولۇپ قالمايدۇ ـ دە. لاياقەتلىك ئەر بولالمىسىمۇ، مەسئۇلىيەتچان بىر دادا بولالايتتى. گەرچە ھېلىقى ئەر بىلەن بولغان ئىشىنىڭ ئوڭغا تارتمايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسامۇ، يەنىلا تەتۈرلۈك قىلىپ ئاجراشقانىدىم. بۇنداق قىلىشتىن مەقسەت بىر تەرەپتىن، كېيىن تارتىدىغان ۋىجدان ئازابىمنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئېرىمنىڭ مەندىن ئايرىلىپ كۆڭلىدىكىدەك بىرەرسىنى تېپىپ تۇرمۇشىنى قايتىدىن باشلىۋېلىشىغا شارائىت يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن ئىدى. ئۇنىڭمۇ ماڭا ئوخشاش سۆيۈش ۋە سۆيۈلۈش ھوقۇقى بار ئىدى. ئەمما، ئۇ ھېلىغىچە باشقا بىرسىنى تاپماي، مېنىڭ يولۇمغا قاراپ ئولتۇرۇپتۇ. «بۇ دۇنيادا سەندىن باشقىنى سۆيەلمەيمەن» دەيدۇ. ئېيتىڭە، زۇبەيدە، مەن ئەمدى قانداق قىلاي؟

ـــ دېدىمغۇ، بۇ دۇنيادا سىزگە ۋاپا قىلىدىغان ئاشۇ ئەردىن باشقىسى بىكار. باشقىنى ئويلىمىغاندىمۇ قىزىڭىز ئۈچۈن ھەممىنى قايرىپ قويۇپ يارىشىۋېلىڭ، ـــ دېدىم مەن.

ـــ ماڭا قاراڭ، زۇبەيدە، ـــ دېدى ساھىبجامال، ـــ ناۋادا ئېرىمنىڭ ئورنىدا سىز بولغان بولسىڭىز مېنىڭ ئاشۇ ۋاپاسىزلىقىمنى كەچۈرەلەرمىدىڭىز؟

مەن نېمە دەپ جاۋاب بېرىشنى بىلەلمەي ھاڭۋېقىپ تۇرۇپلا قالدىم. «راست، مەن كەچۈرەلەرمەنمۇ؟» ئارىمىزدا ئېغىر سۈكۇنات بىرھازا ھۆكۈم سۈردى.

ـــ بولدى، زۇبەيدە، جاۋاب ئىزدەپ بەك زورۇقۇپ كەتمەڭ، سىز كەچۈرگەن بىلەن مەن ئۆزۈمنى ئۆزۈم كەچۈرەلمەيمەن. مەن قىلغان ناپاك ئىشنى سىزنىڭ بىلىپ قالمىغىنىڭىز ئۈچۈنلا مەن

پاك هېسابلىنىپ قالمايمەن. باشقىلارنىڭ كەچۈرۈش - كەچۈر-مەسلىكى بىر مەسىلە. ئۆز ۋىجدانىغا يۈز كېلىش - كېلەلمەسلىك يەنە بىر مەسىلە.

— ناۋادا، — دېدىم مەن خېلىدىن كېيىن، — مەنمۇ سىزگە ئوخشاش ئائىلەمدىن چىقىپ كەتسەم، مەن بىلەن بىر ئۆمۈر هاز-رىرقىدەك بىللە ئۆتۈشكە قوشۇلارسىزمۇ؟ خۇش بولساق ئىككىمىز تەڭ كۈلۈپ، قايغۇرساق ئىككىمىز تەڭ ياش تۆكۈپ بىللە ياشىساق دەيمەن.

— جۆيلۈمەڭ، سىز ماڭا ئوخشمايسىز. سىز ئائىلىسىدىن چىقىپ كېتىدىغان نادان ئاياللاردىن ئەمەس، ئۇنداق بىمەنە ئىش مەن بىلەنلا كەتسۇن!

يۈرىكىمگە يەنە يىغا ئولاشتى. يوتقانىنى قاماللاپ بېشىمغا تارتتىم. بۇ كېچە ئۇيقۇ دورىسىنىمۇ يېمىدىم. مەن ئەستايىدىل ئويلىنىشقا، هەل قىلىشقا تېگىشلىك نۇرغۇن ئىشلار بارەڭ هېس قىلاتتىم. ئەمما، خىياللىرىم ئۇزۇك - ئۇزۇك سىزىقلار-دەك بىر - بىرىگە زادىلا ئۇلاشمايۋاتاتتى. سۇلتاننى كەچۈرەلمە-دىمەن؟ بىز يەنە بىللە ئۆتەلەمدۇق، يوق؟ دېگەنلەرنى ئويلىماقچى بولاتتىم. ئەمما، يىراقتىن ئاڭلانغان مۇزىكا ئاۋازى سۇلتاننى خىيالىمدىن قوغلاپ چىقارماقچى بولاتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن دىققىتىمنى يىغىپ مۇزىكىغا قۇلاق سالاتتىم. ئەمما، مۇزىكىمۇ بىر دەمدىلا ئەينەك پارچىلىرىدەك هەر يان چېچىلىپ كېتەتتى. هەربىر پارچىسىدا سۇلتاننىڭ سىيماسى پەيدا بولاتتى. ئۇنىڭ چىرايىغا زەن سېلىپ قاراي دېسەم، ئۇ بارا - بارا غۇۋالىشىپ ئاخىر پۈتۈنلەي يوقاپ كېتەتتى. شۇ هالەتتە يېتىپ كېچە بىر چاغلاردا ئۇخلاپ قاپتىمەن. ئەتىسى ئويغانسام يامغۇر توختاپ هاۋا بۆلەكچىلا ئېچىلىپ كېتىپتۇ. مەن بالكونىنىڭ دېرىزىسىنى ئېچىپ قويۇپ يىراق - يىراقلارغا قارىدىم. بۇ يەردە تۇرۇپ يۇر-تۇمنىڭ قايسى تەرەپتە ئىكەنلىكىنى بىلەلەيتتىم. ئەمما، مۇزىكا چالىدىغان هېلىقى ئەرنىڭ يۇرتىنىڭ قايسى تەرەپتە ئىكەنلىكىنى

ئىلغا قىلالمىدىم. چۈنكى، ئۇ مەن ئۇچۇن خۇددى خىيالىي چۈشتەك، كۆز ئالدىمدا تۇتۇق بىر ھالەتتە لەيلەپ تۇراتتى ـ يۇ، يەنە ئارقىدىنلا رېئاللىقىمدا ئەسلا مەۋجۇت بولمىغان بىر مەۋ-ھۇم نەرسىدەك، توغرىراقى، قارىسام كۆرۈنگىنى بىلەن بىرەم-دىن كېيىنلا تارقىلىپ كېتىدىغان تاماكا ئىسىدەك تۇيۇلاتتى. شۇڭا، مەن ئۇنىڭ قەيەردە تۇرىدىغانلىقىنى پەرەز قىلىشتىن ۋاز كېچىپ كارىۋىتىمغا چىقىپ ياتتىم. نەدە بولسا بولمامدۇ؟ ئىش-قىلىپ، ئۇنىڭ ئورنى مېنىڭ قەلبىمدە ئەمەس.

ساھىبجامال سىرتقا چىقايلى، دېۋىدى، مىجەزىم يوقلۇقىنى باھانە قىلىپ تۇنجى قېتىم ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلدىم. بازارغا چىقىپ نېمە قىلىمەن؟ مەن مەھرۇم بولغان نەرسىنى بازاردا ساتمىسا يا؟

ــ زۇبەيدە، سىز باشقىچىلا بولۇپ قاپسىز، راستلا ئاغرىپ قالدىڭىزمۇ؟

مەن بېشىمنى لىڭشىتتىم.

ــ نەرىڭىز ئاغرىۋاتىدۇ؟ دوختۇرخانىغا بارايلىمۇ؟ ــ دېدى ئۇ كۆڭۈل بۆلگەن ھالدا. ئۇنىڭغا كۆكرىكىمنى كۆرسىتىپ تۇ-رۇپ، «ماۋۇ يېرىم ئاغرىۋاتىدۇ» دېمەكچى بولدۇم ـ يۇ، يەنىلا:

ــ چوڭ ئىش يوق، يېتىپ ئارام ئالساملا ياخشى بولۇپ كې-تىمەن، ــ دېدىم. ئۇ ماڭا مېھرىبانلىق نەزىرى بىلەن بىرھازا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن:

ــ ھەرقانداق ئىش بولسا بەك ئىچىڭىزگە ئېلىپ كەتمەڭ. ھاياتتىكى بەزى ئىشلارنى «ئەرزىمەيدۇ» دېگەن بىر ئېغىز سۆزگە يىغىنچاقلىيالىساقلا كۆڭلىمىز بىرئاز ئەمىن تېپىپ قالىدە-كەن، ــ دېدى ئۇ. مەن ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرىدىم. ئەمما، بۇ كۈلۈمسىرىشىمنىڭ ھېچبىر چىرايلىق چىقمىغىنى ئۆزۈمگىمۇ ئايان ئىدى. ئادەمنىڭ قەلبى يىغلاۋاتقاندا ئۆزىنى كۈلكىگە مەج-بۇرلاشنىڭ نەقەدەر قىيىن ئىش ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم ھېس قىلدىم.

ساھىبجامال چىقىپ كەتتى، مەن يالغۇز قالدىم، خۇددى ئازابقا چىلىشىپ تۇرغان بۇ دۇنيادا بىر ئۆزۈملا يەككە - يېگانە قالغاندەك. ئادەتتە دەم ئېلىش كۈنلىرى ئىككىمىز بىللە چىقىپ بازار ئايلىناتتۇق. ئەكس كۆپ باردىغان يېرىمىز كىتابخانىلار ئىدى. ئۇرۇمچىدە دىسكو كۇلۇبى، رېستوران دېگەنلەرنى بىلمىگىنىمىز بىلەن، بىز بىلمەيدىغان كىتابخانا يوق ئىدى. بەزىدە مەكتەپ قىرائەتخانىسىدا ئىككىمىز تۇننى تاڭغا ئۇلىغان چاغلىرىمۇ بولغان. بىزدەك ئائىلىسىدىن، ئېرىدىن ئايرىلىپ كەلگەن ئاياللارنى ئۇنداق - مۇنداق سورۇنلارغا، ئۇچرىشىشلارغا چىللايدىغانلار چىقىپ تۇراتتى. بىز ئۇلارنى تىللىمايتتۇق، سىلكىمەيتتۇق، ئەمما چىرايلىق گەپ - سۆزلەر ۋە كەسكىن ئىپادىلەر بىلەن رەت قىلاتتۇق. ساھىبجامال بەزىدە تولىمۇ قىزىقارلىق گەپلەرنى قىلاتتى.

— ماڭا قاراڭ، زۇبەيدە، — دەيتتى ئۇ، — بىرنەچچە ئەر توپلىشىپ تۇرغان بولسا، بىز ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كەتسەك، بىرەرىمۇ بىزگە دىققەت قىلمىسا، سىز بۇنى نورمالسىزلىق دەپ قارىمامسىز؟

— دىققەت قىلسا نېمە بولماقچى؟ يەنە بىر تالاي كۆڭۈل ئاغرىقى چىقار شۇ.

— ئۇنداق ئەمەس، مېنىڭ ئەڭ قورقىدىغىنىم باشقىلارنىڭ ماڭا پەرۋاسىز قارىشى. بۇ مېنىڭ سېھرىي كۈچۈمنى پۈتۈنلەي يوقاتقانلىقىمدىن دېرەك بېرىدۇ. مەن ھەرۋاقىت ئۆزۈمنى ئەرلەرنىڭ دىققەت - نەزىرى ئىچىدە تۇرسام دەيمەن. بۇنى ھاياتنىڭ بىر قىزىقى دەپ قارىمامسىز؟

— ياق ! مەن بۇنداق مۇشۇك بىلەن چاشقان ئويۇنىغا ئوينىشىنى بىزار.

— ھەي، قارىغاندا، مەن ئىنسان تەبىئىتىنىڭ بارلىق ئاجىز لىقلىرىنى ئۆزىگە مۇجەسسەم قىلغان ناچار ئايال بولسام كېرەك.

— ئۇنداق ئەمەس، ساھىبجامال، مەن سىزنى ياخشى كۆرىد-

مەن. ناۋادا ئەر كىشى بولغان بولسام بۇ دۇنيادا سىزدىن باشقىغا قارىمايتتىم. سىزنى ئۆزىڭىز كۆتكەندىنمۇ ئاشۇرۇپراق سۆيەتتىم ۋە سىزنى سۆيگۈ زەنجىرى بىلەن ئۆزۈمگە مەھكەم باغلىۋېلىپ، باشقا ئەرگە نەزەر كۆزىنىمۇ سالماس قىلىۋېتەتتىم.

ــ ئەپسۇسكى، سىز ئەر كىشى ئەمەس ــ دە. ھەي، «ياريم ئۇچۇن تاياق يېدىم بىر مىڭ ئالتە يۇز، يەنە يېسەم شۇنچە يەرمەن جېنىم قارا كۆز» دېيىلەيدىغان ئەرلەر ھازىرمۇ بارمىدۇ؟

ــ ھازىر ئاشۇ تاياقنى ئەرلەر ئەمەس، بىز ئايالالار يەۋاتامدۇق، ــ دېدىم مەن. ئۇ كۆزلىرىمگە قاراپ بىرھازا تۇرۇپ كەتتى، ــ ساھىبجامال، ــ دېدىم مەن، ــ بىز ئەرلەردىن ئەنە شۇنداق يېتۈك مۇھەببەتنى كۆتكەنگە ئوخشاش، ئۇلارمۇ بىزدىن نۇرغۇن نەرسىلەرنى كۆتىدۇ. ئۇلارنىڭ ۋاپاسىزلىقى، تۇتۇرۇقسىزلىقى سىزنى يىرگەندۈرگەنگە ئوخشاشلا، سىزنىڭ ئەرلەرنى ئۆزىڭىزگە جەلپ قىلىشقا ئۇرۇنۇشىڭىزنىڭ ئۇلاردا كۆچلۈك نەپرەت قوزغايدىغانلىقىنى بىلمەمسىز؟

ــ زۇبەيدە، بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ مېنى چۈشەنمەيدىغاندەك گەپ قىلىسىزغۇ. مەن ئۇلارنى ئۆزۈمگە جەلپ قىلىشقا ئۇرۇنمايمەن. ئەمما، سىزگە دېسەم، بەزى ئەرلەر ئايالالارنى ئۇندەككە كەلتۈرۈشنى ياشاشتىكى بىردىنبىر مەقسەت قىلىۋالغان. مەن دەل شۇنداق ئەرلەرنى رەت قىلغان چاغدىكى ھۇزۇرنى بۇ دۇنيادا باشقا يەنە بىر نەرسىدىن ئالالىشىم ناتايىن. ئۇلار سىزگە تەلەپ قويۇپ يېلىنغىلى تۇرغاندا جاھاندىكى شېرىن گەپلەرنىڭ ھەممىسىنى تۆكىدۇ، تۇرقى شۇنچىلىك بىچارە. ھەيران قالمىسىز. ئەسلىدە بۇ گەپلەر ئۇلارنىڭ نەچچە يىللاردىن بېرى ئۆزىنىڭ ئوتتەك سۆيگۈسىگە تەشنا بولۇپ تۇرغان ئايالىرىغا دېيىشتىن ئېرىنىپ يىغىپ قويغان گەپلىرى. سىزدىن ئايرىلسام ياشىيالمايمەن دەيدۇ تېخى ھېلىلا ئۆلۈپ قالمىغاندەك. ئەمەلىيەتتە ئۇ بىز بىلەن تۇنۇشماستىمۇ ياشاپ كەلگەن، بىز بولمىساقمۇ يەنە ياشاۋېرىدۇ. ئۇ گەپلەرنىڭ يالغان ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ئاڭلايمەن. قانچە-

لمك نەيرىڭى بار كۆرۈپ باقمامدىم؟ ئۇلارنىڭ رەت قىلىنغان چاغدىكى ھالىتىنى كۆرسىڭىز تېخىمۇ ھەيران قالمىسىز. ئاتايا تېخى سىزنى سۆيمەن دېگەن ئەر رەت قىلىنىش بىلەنلا جۇۋ- سىنى تەتۈر كىيىدۇ، بەزىلىرى ئارقىسىغا بۇرۇلۇپلا سىزگە تۆھمەت ئوقى ئاتىدۇ. ئەجەبا، ئۇلار نېمە دېسە بىز خوش ـ خوش دەپ تۇرۇشمىز كېرەكمۇ؟ بىز ئۇلارنىڭ كۆڭۈل ئاچىدىغان ئو- يۇنچۇقى ئەمەسقۇ ئاخىر. شۇڭا دەيمەن، ئاياللار بىلەن ناتوغرا مۇناسىۋەتتە بولۇشنىلا مەقسەت قىلىپ يېقىنلاشقان ئەرلەر مەي- لى قانچە بىلىملىك، قانچە ھۆرمەتكە سازاۋەر كىشى بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئەڭ رەزىل ئادەمدۇر. بۇنداق ئادەملەر ئۆزىنىمۇ، ئۆزگىنىمۇ قەدىرلەشنى بىلمەيدۇ. «مەن ئېرى بار ئايال» دېسە- ڭىز، «مەن دەل ئېرى بار ئاياللارنى ياخشى كۆرىمەن، ئۇلار پا- كىز» دەيدۇ. قاراڭ، شۇمۇ گەپمۇ؟ ئۇلارنىڭ ئايالىغا يەنە بىر ئەر شۇنداق دەپ سالسا ئۇلار قانداق قىلار؟ ئەسلىدە ئەركەك بولغان- كەن، باشقا بىرسىنىڭ ئىلكىدىكى ئايالغا يېقىن يولماسلىقى، بارلىق ئەرلەر بىر ـ بىرىنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى قوغدىشى، بىلىپ ـ بىلمەي تاپتىن چىقىۋاتقان ئاياللارنى ئۆز پەزىلىتى بە- لەن ھېيىقتۇرۇپ، توغرا يولغا باشلىشى كېرەك ئىدى.

ـــ مۇشۇ كۇنلەردە ئىنسانشۇناسلىقنى تەتقىق قىلىۋاتامسىز ياكى گۇناھ تۇيغۇسىنىڭ چەك ـ چېگرالىسىنى ئايرىۋاتامسىز؟

ـــ سىز مېنى بۇنداق قىلىشقا سالاھىيىتىڭ توشمايدۇ دېمەي- دىغانسىز؟ مېنىڭمۇ بىر قېتىم ئازغىنىم راست. ناۋادا ئاشۇ ئاز- دۇرغۇچى ئەر بولمىسا، مەن ئۆزۈمچىلا ئېزىپ قالارمىدىم؟

مەن ئۇنىڭ ئوچۇق ـ يورۇق مىجەزىنى ياقتۇراتتىم، بەزىدە ئۇنىڭ بىر ـ بىرىگە پۇتۇنلەي زىت كېلىدىغان گەپلىرىنى ئاڭلاپ قايمۇقۇپلا قالاتتىم. بىر قارىسام، ئۇنى تولۇق چۈشىنىدىغاندەك، يەنە بىر قارىسام، زادىلا چۈشەنمەيدىغاندەك ھېس قىلاتتىم. نې- مىلا بولمىسۇن ئۇنىڭ گاھ تاغدىن، گاھ باغدىن سۆزلەشلىرى ماڭا ھامان يېڭىلىق تۇيغۇسى بېرەتتى. ئۇنىڭ بىلەن ياتاقداش

بولغىنىمدىن شۇنچىلىك مىننەتدار ئىدىم. ئىككىمىز ئۈچ يىل-لىق ئوقۇش ھاياتىمىزدا نۇرغۇن ئىشلارغا يولۇقتۇق، نۇرغۇن مەسىلىلەرنى بىرلىكتە ھەل قىلدۇق. نۇرغۇن تېمىلاردا مۇنازىرىلىشىپ، نۇرغۇن ئورتاقلىقلارغا ئىگە بولدۇق. بەزىلەر بىر جۈپ كۆزى بىلەن قارىغان ئىشلارغا بىز ئەقىل كۆزىمىز بىلەن قاراشىنى، ئۇدۇل نۇقتا بويىچىلا ئەمەس، بەلكى يايما شەكىلدە تەپەككۇر قىلىشنى ئۆگەندۇق. شۇ جەريانىدا مەن جەمئىيەتتىكى بەزى كىشىلەرنىڭ ئەخلاقتىن خېلىلا چەتنەپ كەتكىنىنى، ئۇلارنىڭ روھىي جەھەتتىن جىددىي قۇتقۇزۇلۇشقا موھتاج ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەنىدىم. ئەمما، ئېرىمنى باشقا بىرسىنىڭ تارتىپ كېتىشىنى ئويلىماپتىمەن. ئەجەبا، ئېرىم ۋە مەنمۇ مۇشۇ جەمئىيەتنىڭ ئىچىدە ئەمەسمىدۇق؟ ئەجەبا، ئاشۇ تەسىرلەرنىڭ بىزگە يۇقماي قېلىشى مۇمكىنمىدى؟ مەن بۇلارنى نېمىشقا بالدۇرراق ئويلىمىغاندىمەن؟ ئاھ، خۇدا، نېرى تۇر، بولمىغۇر خىياللار! ئەستا، نېمىشقىمۇ ساھىبجامال بىلەن بىللە چىقمىغاندىمەن، ئۇ رەنجىگەنمىدۇ؟ ئەمما، بۇگۈن راستلا سىرتقا چىقىۋم يوق ئىدى. يالغۇز قېلىپ يا بىر كىتاب ئوقۇمىدىم ياكى بىرەر ئىش قىلمىدىم. كارىۋىتىمغا چىقىپ كۆزلىرىمنى چىڭ يۇمۇپ ياتتىم. قولۇمدا ھېلىقى كامانچە بار ئىدى. ئۇنى ئاپىرىپ بەرمىسەم ھېلىقى ئەر مۇزىكىسىنى چالالمايتتى. ئېلىپ بارسام... ئۇنىڭ نېرىسىنى ئويلاشقا جۈرئەت قىلالمىدىم. سۈكۈتلىرىم ۋاقىتتىن رەھىمسىزلىك بىلەن قىساس ئالماقتا، ۋاقىتنىڭ ھەربىر مىنۇت ـ سېكۇنتى بىردىن غەلىتە مەخلۇققا ئايلىنىپ قەلبىمنى غاجىلىماقتا ئىدى. «بارغىن» دەيتتى بىرسى ئۇنلۇك ئاۋازدا. «بارساڭ بولمايدۇ» دەيتتى يەنە بىر ئاۋاز. ئورنۇمدىن تۇرۇپلا ماڭماقچى بولاتتىم. ئەمما، كارىۋاتقا مىخلىنىپ قالغاندەك يەرگە چۈشەلمەيتتىم. ئاستا ـ ئاستا كەچ كىردى. بۇگۈننى ئۆتكۈزەلمىسەملا ئەتە ھېچقانداق چاتاق چىقمايدۇ دەپ ئويلايتتىم.

ساھىبجامال قايتىپ كەلدى. ئۇ ماڭا بىرمۇنچە نەرسىلەرنى

ئالغاچ كەپتۇ. ئۇ خۇددى ياتاقتىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇۋەتسە بولمايدىغاندەك يەڭگىل ھالدا شىپىرلاپ ماڭاتتى، پەس ئاۋازدا سۆزلەيتتى. مەن ئۇنىڭ زورلاشلىرى بىلەن بىر تال بانان، بىر تال ئاپپلىسىن يېدىم. ئۇ كارىۋىتىمنىڭ بېشىغا بىر كىتابنى قويۇپ قويدى. كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قارىسام «يېڭى ھايات» دېگەن كىتاب ئىكەن. ئۇ قولىنى پېشانەمگە قويۇپلا چۆچۈگەن ھالدا:

— ئوتتەك قىزىپ كېتىپسىزغۇ؟ ياتسام ئوڭشىلىپ كېتىمەن دېسىڭىز راستمىكىن دەپتىمەن. چاپسان ئورنىڭىزدىن تۇرۇڭ، دوختۇرخانىغا بارايلى، — دېدى.

— ھېچ ئىش يوق، ئەتىلا ياخشى بولۇپ كېتىمەن، مەندىن ئەنسىرىمەڭ، — دېدىم. ئۇ ئۇنى دەپمۇ، بۇنى دەپمۇ مېنى كارۋىتىمدىن تۇرغۇزالمىغاندىن كېيىن، ئارتۇق گەپ ـ سۆز قىلماي كارۋىتىمغا چىقىپ مېنى مەھكەم قۇچاقلىدى. دوستلۇق مېھرىدە ئىللىغان قەلبىم ئاستا ـ ئاستا تىنچلىنىشقا باشلىدى.

ئەتىسى لېۋىمنى چىشلەپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم. چۈڭكى، بۇگۈن مەكتەپتە دەرس باشلىناتتى. كۈنبويى ئالدىراشچىلىق ئىچىدىلا يۈردۇق. مەن گاراڭلىقتىن تېخىچە ئوڭشىلىپ كېتەلمىگەنىدىم. كىملەردۇر سالام قىلاتتى، ئەھۋال سورايتتى، مەنمۇ جاۋاب بېرەتتىم، كۆلۈمسىرىمەكچى بولاتتىم. ئەمما، جاۋغايلىرىم تارتىشىپ قالاتتى، چۈنكى ھەممىلا ئادەم مېنىڭ ئېرىم تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەنلىكىمنى بىلىدىغاندەك، ئۇلار مېنى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ، ھېچكىمنىڭ چىرايىغا تىك قارىيالمايتتىم. ھېلىقى كۆڭۈرۈك تامان بارغۇم كېلەتتى، چۈنكى ئۇ يەردىكى كىشىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى، نەدە ياشايدىغانلىقىنى ئەسلا بىلمىسەممۇ، گۈزەللىكىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ تۇرۇپ سۆيىدىغان تەبىئەتنىڭ ئەركە بالىسى مېنى ساقلاپ تۇراتتى. بىر ئادەمنىڭ كۆتۈۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىشنىڭ ئۆزىمۇ كىشىگە مەلۇم تەسەللى ۋە ئارامچىلىق بېغىشلايدىكەن. ئەمما، بۇلار يالغۇزلۇقتا، غېرىبلىقتا پەيدا بولغان شۇنچىكىم بىر خىيال

ئىدىكى، بۇ خىياللار مېنى كۆڭۈرۈك يېنىغىلا ئېلىپ بارالىغىنى بىلەن، كۆڭۈرۈكنىڭ ئۇ تەرىپىگە باشلاپ بارالمايتتى. كۆڭۈرۈكنىڭ ئۇ تەرىپى مەن ئۈچۈن تولىمۇ مەڭھۇم بىر دۇنيا ئىدى.

ئۇنداق چۈشىنىكسىز دۇنيادا، چۈشىنىكسىز ئادەملەر ئارامسىدا يەنە قانداق قىسمەتلەرگە دۇچار بولۇشۇمنى كىم بىلىدۇ؟

شۇنداق قىلىپ، بۇ كۈنمۇ ئۆتۈپ كەتتى. مەن مەكتەپتىن ئۈدۈل ياتىقىمغا قايتىپ كېلىپ، ساھىبجامالنىڭ سوئال نەزىرىدە تىكىلگەن كۆزلىرىدىن ئۆزۈمنى قاچۇرغان ھالدا يېتىپ قالدىم. يوتقىنىمنىڭ ئىچىدە ھېلىقى كامانچە بار ئىدى. كامانچە بىرده چوكا مۇزدەك سوغۇق ئېقىم تارقىتىپ مېنى مۇزلاتسا، بىرده قىزىق تۆمۈردەك قولۇمنى كۆيدۈرۈپ، پۈتۈن بەدىنىمگە ئىسسىق ھارارەت بېرەتتى. دەرۋەقە، مەن گاھ قىزىپ ـ گاھ سوۋۇپ ناھايىتى تەستە ئۇخلىدىم. كېچىسى بىر چۈش كۆرۈپتىمەن، چۈشۈمدە ساقال ـ بۇرۇتلىرى ئۆسۈپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان، ئورۇقلاپ كەتكەچكە بويى بۇرۇتقىدىن ئېگىز كۆرۈنۈپ قالغان سۇلتان ئىككىمىز يانمۇيان مېڭىپ، بالىلارنى ئەكەلگىلى بارىمىز دەپ كېتىۋاتقۇدەكمىز. قولۇمدىكى كامانچىنى ئۇنىڭدىن يوشۇرۇپ بىر يەرلەرگە تىقىشتۇرغۇدەكمەن، ئۇ مەندىن پات ـ پات «نېمە قىلىۋاتىسەن؟» دەپ سورىغۇدەك. مەن «ھېچ... ھېچنېمە... مە...» دەپ دۇدۇقلىغۇدەكمەن، ئۇ يەنە پەرۋاسىز مېڭىۋېرىپتۇ. ئاخىر مەن يوشۇرۇۋېرىشتىن بىزار بولۇپ كامانچىنى ئوچۇقلا كۆتۈرۈپ ماڭغۇدەكمەن، ئۇ مۇنداقلا قاراپ قويۇپ ھېچنېمە دېمەپتۇدەك. مەن ئىچىمده «ھەي ناكەس، قولۇمدىكى نەرسىنى ئېلىپ سۇندۇرۇۋەتسەڭ بولمامدۇ؟» دېگۈدەكمەن. كېيىن يەنە ئۆزۈمچە خىجىل بولۇپ كامانچىنى بىر يەرگە يوشۇرۇپ قويۇپتىمەن. بالىلارنى ئېلىپ ئۆيگە ئاپىرىپ قويغاندىن كېيىن كامانچىنى ئىزدەپ كەلسەم، يوشۇرۇپ قويغان يېرىمدىن تاپالمىغۇدەكمەن، ئىزدەپتىمەن، ئىزدەپتىمەن، ئىزدەۋېرىپ ھېرىپ چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۆمۈپ ئويغىنىپ كېتىپتىمەن. ھېلىقى

كامانچه يەنىلا قولۇمدا تۇراتتى. چۈشۈمنى قايتا ـ قايتا ئويلاپ تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىمىدىم. نەچچە كۈندىن بېرى سۈلتاننى ئويلاشتىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ يۈرگەنىدىم. ئەمما، چۈشۈمدە قا ـ چۇرالمىدىم. ئۇ نېمىدەپ مېنىڭ چۈشۈمگە كىرىپ يۈرىدىغاندۇ؟ ئۇنىڭ بىلەن يانمۇيان كېتىۋاتقىنىمچۇ تېخى. بالىلىرىم قانداقراق تۇرۇۋاتقاندۇ؟ توۋا، چۈشۈمدە سۈلتاننىڭ چىرايىنى شۇنداق ئېنىق كۆردۈم. ئەمما، بالىلارنى ئەكەلگىلى بارىمىز دەپ ماڭغان تۇرۇقلۇق ئۇلارنى كۆرمەپتىمەن، ئەدىن ئەكېلىدىغىنى ـ مىزمۇ ئېنىق ئەمەس. بالىلارنى ئۆيگە ئاپىرىپ قويۇپ كەلدىم دېگۈدەكمەن، ئەمما ئۆينىمۇ، بالىلىرىنىمۇ كۆرمەپتىمەن. ئۇ ـ يۇمدىكى بىرەر مەنزىرە ياكى بالىلىرىنىڭ چىرايى غىل ـ پال بولسىمۇ چۈشۈمدە زاھىر بولماپتۇ. بۇ زادى نېمە ئىش؟ بىردىنلا يۈرىكىمگە نەشتەر ئۇرۇلغاندەك بىئارام بولۇپ زادىلا چىدىيالمـ ـ دىم. «ئاھ، بالىلىرىم، نەچچە كۈندىن بېرى يۈرىكىمنى شۇنچە ئەزگىنى داداڭلارنىڭ ۋاپاسىزلىقىلا ئەمەس، بەلكى سىلەرگە بول ـ غان سېغىنىش ئازابى ئىكەن ئەمەسمۇ. سىلەرنى بەك سېغىندىم. نېمىشقىمۇ سىلەرنى ئۆزۈم بىلەن بىللە ئېلىپ كەلمىگەندىمەن؟ سىلەرنى تاشلاپ كەتكەن ۋاپاسىزلىقىمنى كەچۈرەلەرسىلەرمۇ؟ قەلبىڭلاردىكى جاراھەتنى ساقايتماقتا يوق، تۆپىلەپ يەنە يارا قىلغان بىئەقىل ئاناڭلارنى سېغىنغانسىلەرمۇ؟ سىلەر ئۆزۈڭلەر ـ نى بۇ يورۇق دۇنياغا ئاپىرىدە قىلغان داداڭلار بىلەن ئاناڭلاردىن مۇشۇلارنى كۈتكەن بولغىيمىدىڭلار؟ سۈلتان، ۋاپاسىز ئەبلەخ! ئەمدى سېنى كەچۈرۈش تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس. ماڭا قىلغان ساداقەتسىزلىكىڭ يەتمىگەندەك، ئانا ـ بالا ئوتتۇرىسىدا چەكسىز ھىجران ئازابى پەيدا قىلدىڭ، شۇ تۈپەيلىدىنمۇ كەچۈرۈمدىن مەھرۇمسەن.»

مانا، يەنە تاڭ ئاتتى. روھىي ھالىتىم شۇنچىلىك ناچار، بەدـ ـ نىم دەرمانسىز. بىرسىنىڭ يول كۆرسىتىشىگە، ياردەم بېرىشـ ـ گە، كۆيۈنۈشىگە، تەسەللىسىگە شۇنچىلىك موھتاج ئىدىم. ئۇ ـ

زۇمنى تۈيۈقسىز يىقىلىپ چۈشىدىغاندەك، بۇ دۇنيادىن كۆزۈم قىيمىغان ھالدا ۋاقىتسىز خوشلىشىدىغاندەكلا ھېس قىلاتتىم. يۇرىكىمدىكى ئۇسسۇزلۇق، ئېچىشىش، ئاغرىق ئازابى بارغانسېرى كۈچەيمەكتە ئىدى. ئاھ، بالىلىرىم، دۇنيا تەرىپىدىن پۈتۈنلەي ئۇنتۇلغان بىچارە ئاناڭلارنى سىلەرمۇ ئۇنتۇپ كەتكەن ئوخشىمامسىلەر؟ ياق، سىلەر ئۇنتۇمايسىلەر. پەقەت داداڭلار بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا تەڭقىسلىقتا قېلىۋاتىسىلەر. سىلەرنى سېغىنىدىم، ئاجايىپ سېغىنىدىم. سىلەرنى كۆرمەيلا ئۆلۈپ قالارمەنمۇ؟ يۇرىكىم، ئاھ، يۇرىكىم... لۆڭگىنى سوغۇق سۇغا چىلاپ كۆكسۈمگە قويدۇم، ھېچ ئارام بېرىدىغاندەك ئەمەس، ئىچىمدىكى ئوت بارغانسېرى ئۇلغىيىشقا باشلىدى. مۇشتۇمۇم بىلەن كۆكرىكىمگە نەچچىنى ئۇردۇم. سوۋۇتۇلغان بىر بوتۇلكا مىنېرال سۇنى بىر كۆتۈرۈشتىلا پاك ـ پاكىز ئىچىۋەتتىم.

قەلبى ئازابتىن ئۆرتەنسىمۇ يۇرىكى سوقۇشتىن توختاپ قالمىسىلا ئادەم ھەممىگە چىدايدىكەن، مانا، چۈشكىچە بولغان ۋاقىتنى لېۋىمنى چىشلەپ تۇرۇپ ئۆتكۈزدۇم. مەن شۇنداللا ۋاقىتنىڭ سېھرىي كۈچىگە ئىشىنىشكە باشلىدىم. چۈنكى، ۋاقىت ھەممىگە قادىر ئىدى. چۈشتىن كېيىنكى ۋاقىتنى بىر ئامالالار بىلەن ئۆتكۈزەلىسەملا يېڭى بىر ئەتە باشلىناتتى. ئەتىكى قۇياش ماڭا يەنە ئازابلارنى يەڭگۈدەك كۈچ بېرەتتى. شۇنداق قىلىپ، ھەممە ئاستا ـ ئاستا ئىزىغا چۈشەتتى. شۇ تەرزدە بەلكىم قەلبىمدىكى جاراھەتلەر قاسراق تۇتۇپ، ساقىيىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى. ناۋادا ئاشۇ جاراھەتلەرگە سۈركىگۈدەك بىر مەلھەم بولغان بولسا قانداق ياخشى بولار ئىدى ـ ھە؟! ئۇ چاغدا جاراھەت تېخىمۇ تېزرەك ساقايغان، مەنمۇ ئاغرىق ئازابىدىن بالدۇررراق خالاس تاپقان بولاتتىم. ناۋادا سۇلتان، ماڭا مۇشۇ پەيتتە بىر قېتىم تېلېفون قىلغان ياكى ئىزدەپ كەلگەن بولسا، بىر مۇنچە تىللىۋالغان، ھارغۇچە ئۇرۇۋالغان بولسام، ئاندىن كېيىنمگە بۇرۇلۇپلا چاقىرىشلىرىغا، ئەپۇ سوراپ يېلىنىشلىرىغا

پەرۋا قىلمايلا كېتىپ قالغان بولسام... ئاھ، خۇدا، يەنە نەدىن كەلدى بۇ بولمىغۇر خىياللار؟ مېنىڭ ئۇنى كۆرگۈم يوق، ئاۋازىنى ئاڭلىغىمۇ يوق. بىراق، قىزىم نازىلە بىلەن ئوغلۇم ئىمراننى شۇنچىلىك سېغىنىدىمكى، بىر ئانا ئۇچۇن پەرزەنتىنى سېغىنىش ئوتىنىڭ دۇنيادىكى ھەرقانداق ئوتتىن كۇچلۇك ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم چوڭقۇر ھېس قىلماقتا ئىدىم. باشقا ئوتتا يۇرەكلا كۆيسە، بۇ ئوتتا پۈتۈن بەدەن، تىرنىقىڭىنىڭ ئۇچىدىن تارتىپ ھەربىر تال چېچىڭغىچە ھەممە يېرىڭ ۋاژىلداپ كۆيىدىكەن ئەمەسمۇ؟!

چۈشتىن كېيىن دەرس يوق ئىدى. شۇڭا، كارىۋىتىمغا چىقىپ كۆزلىرىمنى چىڭىدە يۇمۇپ ياتتىم.

— زۇبەيدە، مەن سىزگە شېئىر ئوقۇپ بېرەي، — دېدى سالىھەجامال. مەن كۆزلىرىمنى ئاچماي تۇرۇپ بېشىمنى لىڭشىتىم. ئۇ دائىم ماڭا شېئىر ئوقۇپ بېرەتتى. مەن ئەڭ ياخشى ئاڭلىغۇچى ئىدىم. ئۇ ئادەتتە ئۆزى يازغان كىچىككىنە بىر پارچە نەسرىگىمۇ ئەڭ ئالدى بىلەن مېنىڭ پىكرىمنى ئالاتتى.

— سىز دېگەن مېنىڭ تۇنجى ئوقۇرمىنىم، شۇڭا ماڭا ئەستايىدىل پىكىر بېرىشىڭىز كېرەك، — دەپ تۇرۇۋالاتتى. مەنمۇ ئۆز قاراشلىرىمنى يوشۇرۇپ ئولتۇرمايتتىم، — سىزنىڭ كۆزىڭىز بەكلا ئۆتكۇر، مەن بىخەستەلىك قىلغان كىچىككىنە يەرنىمۇ سىز دەرھال بايقىۋالىسىز، — دەيتتى ئۇ. يەنە بەزىدە، — يائاللا، زۇبەيدە، سىز نېمىشقا يازمايسىز؟ مۇشۇ ئۆتكۇر كاللىڭىز بىلەن قولىڭىزغا قەلەم ئالىدىغانلا بولسىڭىز كاتتا ئەسەرلەرنى يازالايتىڭىز، — دەيتتى.

— يېزىقچىلىق دېگەن قىلىمەن دەپلا قىلىپ كەتكىلى بولىدىغان ئىش ئەمەس. ئاللا ماڭا ئىشتىياقنى بەرگەن بىلەن ماھارەتنى بەرمىگەنىكەن. يەنىلا سىز يېزىڭ، مەن ئەڭ ياخشى ئوقۇرمەن بولاي، — دېسەم، ئۇ تەرسالىق بىلەن:

— ئۇنداق دېمەڭە جېنىم، ئىككىلىمىز تەڭ يازايلىچۇ، —

دەپ تۇرۇۋالاتتى. مەن كۇلۇپ تۇرۇپ:

— ھەممە ئادەم يېزىپ كەتسە، ئۇنى ئوقۇغىلى ئادەم چىقمىسا، بۇ بەك ئەپسۇسلىنارلىق ئىش بولمامدۇ؟ — دېسەم، ئۇ يەنە:

— ھامان بىر كۈنى ئىچكى دۇنيايىڭىز ماگىمىدەك پارتلاپ چىقىدۇ. ئەنە شۇ چاغدا يازمىغىنىڭىزنى مەن بىر كۆرەي، — دەيتتى. مەن جاۋابەن كۇلۇپلا قويياتتىم، خاتىرەمگە كۆڭۈل سىرلىرىمنى ئانچە ـ مۇنچە پۇتۇپ قويغىنىم بىلەن، يازغۇچى بولالمايدىغانلىقىم كۆڭلۈمگە ئايان ئىدى. مەن يېزىقچىلىقتىن ئىبارەت بۇ شەرەپلىك ھەم ئېغىر مەسئۇلىيەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايتتىم. ئىچىمدە نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئويلىغىنىم بىلەن، قولۇمغا قەلەم ئالسامىلا قەلىمىم تىلىمغا ئوخشاشلا ئېغىرلىشىپ كېتەتتى. شۇڭا، «ئالتۇننى يەنىلا زەرگەر سوقسۇن» دەپ يېزىشقا كۇچىمەي، ساھىبجامالنىڭ يازغىنىدىن، ئوقۇپ بەرگەنلىرىدىن ھۇزۇر ئالاتتىم. ساھىبجامال بۇگۈن ماڭا ئالدى بىلەن رۇسىيەنىڭ ئاتاقلىق شائىرى پۇشكىننىڭ مۇنۇ شېئىرىنى ئوقۇپ بەردى:

ئەگەر ھايات ئالدىسا سېنى،
ھەسرەت چەكمە، بولما پەرىشان.
تىنچلانماق لازىم قايغۇدا،
قۇۋناق كۈنلەر كېلىدۇ ھامان.

مەڭگۇ ئالغا تەلپۈنەر يۈرەك،
رازى بولماس بۇگۈندىن ئىنسان.
ئۆتۈپ كېتەر ھەممە بىر پەستە،
ئۆتكەنلىرى بولۇر قەدىردان.

پۇشكىن بۇ شېئىرنى خۇددى ماڭىلا ئاتاپ يازغاندەك، بۇگۈنىنى بىر ئامالار بىلەن ئۆتكۈزۈۋېتەلمىسەملا ئەتەم تولمۇ گۇزەل بولىدىغاندەك بىر خىل تۇيغۇ ئىچىدە يېنىك تىن ئالدىم. شېـ

ئىرنىڭ سېھرىي كۈچى مېنى ئۆزىگە پۈتۈنلەي مەپتۇن قىلىۋالـ
دى. شېئىر ئەسلىدە يارا ئېغىزىدىن پورەكلەپ ئېچىلغان گۈل،
كۈلكە ئىچىدىن تۆكۈلگەن كۆز ياش، يۈرەك قېتىدىن ئۇرغۇپ
چىققان ناخشا، جىمجىتلىق قوينىدىن ئېتىلىپ چىققان ژولقان،
غوۋغالار ئىچىدىكى سۈكۈتلەرنىڭ يېنىككىنە پىچىرلىشى، ئەبـ
دىي ئۇزۇلمەس كۈينىڭ يارقىن شۇئىرلىشى ئىكەن ئەمەسمۇ.
بۇلارنى ھېس قىلغانسېرى قەلبىم شېئىرغا تېخىمۇ ئىچكىرلەپ
كىرىپ كېتىۋاتاتتى. ساھىبجامال:

— ئەمدى مەن سىزگە يېقىندا يازغان «ئاخىرقى سۆيگۈ» دې-
گەن شېئىرىمنى ئوقۇپ بېرەي، — دېدى ژە پەقەت شېئىر ئو-
قۇش ئۈچۈنلا يارالغاندەك يېقىملىق ھەم يۇرەكلەرگە بىۋاستە
تېگىدىغان تىترەك ئاۋازى بىلەن دېكلاماتسىيە قىلىشنى
داۋاملاشتۇردى:

مەن ساڭا قەرزدار بولغاندەك گويا،
سەن يەنە بىرىگە قەرزدار بەلكىم.
ھاياتتا ھېچكىمگە ئەگمىگەن بېشىڭ،
سۆيگۈگە ئاسانلا بولىدۇ تەسلىم.

سۆيگۈ گاھ داپ قىلىپ چالىدۇ سېنى،
گاھىدا ھاپ قىلىپ يۇتىدۇ پۈتۈن.
قۇياشتەك چاقناتسا بەخت كۆكىدە،
گاھىدا مېڭەڭدىن چىقىرار تۈتۈن.

ھەممىدىن بىراقلا كەچمەك بولىسەن،
ژە لېكىن كېچەلمەي يەنە ئاۋارە...
ژىسالدىن ئۇزاقتۇر ھىجران دەملىرى،
شۇ سەۋەب يۈرىكىڭ بولار سەدپارە.

بېرەلمەي سۆيگۈگە ئېنىق بىر تەرىپ،
مېڭەڭنى مىڭ خىيال ئالىدۇ ئوراپ.
سۆيۈلۈپ سۆيەلمەي، سۆيسەڭ سۆيۈلمەي،
ھاياتىڭ تۈگىشەر ئاشۇنداق خوراپ.

ھەلقۇمغا كەلگەندە ئاخىرقى تىنىق،
قەلبىڭنى تىلغايدۇ ھەسرەتلىك پىراق.
يادلايسەن بىرىنى ئاستا پىچىرلاپ،
كېچىكىپ قالىسەن ئۇ چاغدا بىراق...

شۇ چاغدا چۈشىنىپ يېتىسەن ئاخىر،
سۆيگۈنىڭ نېمىلەر ئىكەنلىكىنى.
كۆزۈڭنى يۇمدۇرۇپ قويار ئەزرائىل،
ئالدىراپ ھەممىنى كېپەنلىگىلى.

شېئىر ژۇجۇدۇمنى كۆيدۈرۈپ، قەلبىمنى پارە ـ پارە قىلىۋەتتى. بىردىنلا قەلب دېڭىزىمدا شىددەتلىك دولقۇن كۆتۈرۈلدى، شامالنىڭ يۆنىلىشى بويىچە جىمجىتقىنا لەيلەپ كېتىۋاتقان ئاجىز قولۇڭقىم بىرلا دولقۇن بىلەن سۇ ئاستىغا غەرق بولدى. كۆز يامغۇرىدەك تۆكۈلگەن كۆز ياشلىرىم ئالدىدا پۈتۈنلەي چارەسىز قالدىم. ئالىقانلىرىم بىلەن يۈزۈمنى توسۇغان پېتى ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتىم. ساھىبجامال چۆچۈپ ماڭا قارىدى. مەن چاقماق تېزلىكىدە ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتىم. يوتقىنىم ئارىسىدىن كامانچىنى ئېلىپ، ساھىبجامالنىڭ ھەيرانلىق بىلەن قاراشلىرىنى كەينىمدە قالدۇرۇپ ئۆزۈمنى سىرتقا ئاتتىم. مەن تۇرۇۋاتقان بۇ بىنادا لىفت يوق ئىدى، ئۆپكەم بوغۇزۇمغا كەپلىشىپ قالغاندەك ھاسىراپ، دېمىمنى ئالالمايۋاتقىنىمغا قارماستىن يەتتىنچى قەۋەتتىن پەسكە قاراپ يۈگۈردۈم. ئادەتتە تاكسى ئۇزۇلمەيدىغان بۇ يولدا نەچچە مىنۇتقىچە بىرمۇ تاكسى

كەلمەي بەكلا جىلە بولدۇم. ئىنسانىنىڭ ھاياتىدا مۇشۇنداق كۈ-
تۇشلەردىن قانچىسى بولمىدىغاندۇ؟ ئاخىر كۈتۈشلىرىمگە خاتىمە
بېرىپ يېتىپ كەلگەن بىر تاكسىغا ئولتۇرۇپ كۆڭرۈكنى ئە-
شانلاپ ماڭدىم. نېمىدېگەن ئۇزۇن يول بۇ؟ نېمانداق تولا يانىدىغان
سېرىق - قىزىل چىراغلار بۇ؟ نېمىدېگەن كۆپ ماشىنىلار بۇ؟
ئاخىر ماشىنىدىن چۈشۈپ قىزىل چىراغقا پەرۋا قىلماستىن
كۆڭرۈك تەرەپكە قاراپ يۈگۈردۈم. قۇياش ماڭا جەڭ ئېلان قى-
لىۋاتقاندەك تېز سۈرئەتتە تاغ كەينىگە چۆكمەكتە ئىدى. ئەنە،
مەن كۆڭرۈكنى كۆردۈم. كۆڭرۈككە يېقىنلاشتىم. پەلەمپەيلەرگە
قەدەم قويدۇم، كۆڭرۈكنىڭ ھېلىقى ئايلانمىسىغچە كەلدىم. ئەم-
ما، ئۇ يەر قۇيۇقۇرۇق تۇراتتى. ئەزەلدىن ئۇ يەرگە بىرەر ئادەم
كېلىپ باقمىغاندەكلا ئىدى. بەلكىم كەلگەندۇ، لېكىن تاش پە-
لەمپەيدە ھېچقانداق ئىزنا يوق ئىدى، كۆز ياشلىرىم يەنە تارىلاپ
تۆكۈلۈشكە باشلىدى. مەن نېمىگە شۇنچە ئالدىرىغان بولغىيدىم؟
ئۇ مېنى ساقلايمەن دېگەنمىدى؟ ئۇ ماڭا بىرەر ئېغىزمۇ گەپ قى-
لىپ باقمىغان تۇرسا، نەدە يۈرۈپ ماڭا ساقلايمەن دەپ ۋەدە بە-
گۈدەك؟ بەلكىم مەن خاتا چۈشىنىپ قالغاندىمەن، بەلكىم تۈيغۇ-
لىرىم مېنى ئالداپ قويغاندۇ، بەلكىم ھەممىسى مېنىڭ چۈشلە-
رىمدۇ، بەلكىم مەن بۇ يەردە ھېچكىمنى ئۇچرىتىپ باقمىغاندە-
مەن...

بىرسى بىلىكىمنى يېنىك تارتقاندەك قىلدى، قارىسام، ھېلە-
قى فوتوگراف ئىكەن.

— ئۇ كەتتى، — دېدى ئۇ، — ئۇ بۇ يەردە سىزنى توپتوغرا
ئۈچ كۈن ساقلىدى، كەلمەيدىغانلىقىڭىزغا كۆزى يەتتى بولغاي،
ئاخىر كېتىپ قالدى.

دېمەك، ئۇ كېتىپتۇ - دە، بىز بۇ كۆڭرۈك بېشىدىنلا ئەمەس،
بۇ دۇنيادىنمۇ بىر - بىرلەپ كېتىمىزغۇ ئاخىر.

— ئۇ نەگە كەتتى؟ — دەپ سورىدىم فوتوگرافتىن.

— بىلمەيمەن، ئۇ بۇنى سىزگە قالدۇرۇپ قويدى.

فوتوگراف شۇنداق دېگەچ ماڭا بىر ئىسكىرىپكىنى ئۇزارتتى، بۇ ھېلىقى ئەر چالغان ئىسكىرىپكا ئىدى.

— ئۇ قاچان كەتتى؟ — دەپ سوردىم پەس ئاۋازدا.

— بەش مىنۇت بولدىمكىن، بەلكىم ئۇنچىلىكمۇ بولماي- غاندۇ.

مەن ھاڭۇڭقىپ تۇرۇپلا قالدىم، بەش مىنۇت ئىچىدە ھەممە ئۇزگەرگەنىدى. ئۇ ئەر يىراق بىر جايدىن ماڭا قاراپ قەدەممۇ قەدەم يېقىنلاپ كەلگەنۇ، ئاشۇ رەھىمسىز بەش مىنۇت ئىككى- مىزنى ئۇچرىشىشتىن مەھرۇم قىلغان، مەن شۇنچە تېز يۇگۇر- گەن بولسامۇ يەنىلا كېچىكىپ قالغان، پەقەت بەش مىنۇتلا... قەلبلەرنىڭ ئارىلىقى شۇنچىلىك بولغىيمىدى؟ فوتوگرافمۇ كەت- تى، مەن يامغۇر ياغقان ھېلىقى كۈنى ئۇ مېنى ساقلاپ ئولتۇرغان پەلەمپەيگە كېلىپ ئولتۇردۇم. بايىلا تېخى بىر ئەر مېنى مۇشۇ يەردە تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ ئولتۇرغانىدى، ئەمدى ئۇ كېتىپ قالدى. بەلكىم بۇ شەھەردىنمۇ كېتىشى مۇمكىن.

ئاستا ـ ئاستا گۈگۈم پەردىسى يېيىلىشقا باشلىدى. ئەترا- پىمنى ئوراۋاتقىنى قاراڭغۇلۇق ئەمەس، بەلكى ئۇ چالغان مۇزد- كىلارنىڭ يېقىملىق مېلودىيەلىرى ئىدى. شۇ تاپتا مۇزىكا ماڭا كۆرگىلى، تۇتقىلى بولمىدىغان نەرسىدەك تۇيۇلاتتى. ئۇ ماڭا غۇۋا ئەسلىمە، يارقىن مۇزىكا، نەپىس ئىسكىرىپكىنى قالدۇرۇپ كەت- كەنىدى. شۇ ھامان ياتاقتا ساھىبجامال شېئىر ئوقۇۋاتقاندا كا- مانچىنى ئۇنىڭغا ئاپىرىپ بېرەي، مېنىڭ سەۋەبىمدىن ئۇ مۇزد- كىسىنى چالالماي قالسا ئېچىنىشلىق ئىش بولمىدۇ، نەتىجىسە- نىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، كامانچىنى ئۇنىڭغا چوقۇم ئاپىرىپ بېرەي... دەپ ئويلىغىنىم ئېسىمگە كەلدى. نېمىلا دېگەن بىلەن ئۇ مەندىن چاققان چىققانىدى. كېچىشكە تېگىشلىك نەر- سىدىن دەل ۋاقتىدا كېچىشىنىڭ ئۆزىمۇ بىر سەنئەت بولسا كې- رەك. دېمەك، ئۇ كەتتى، كەتكىنىمۇ بىر ھېسابتا ياخشى بولدى. بىراق، ئۇ شۇ مېڭىشىدا مۇھەببەتتىن زادى قانچىلىك يىراقلاپ

كېتەلەر ـ ھە؟ مەن ئاستا شۇرلاپ ئۇنىڭغا ئاقيول تىلىدىم.

كېتىدىغانلار كەتتى، كېچىدىغانلار كەچتى، مەن يەنە تەنھا قالدىم. ئۆتكەن ئىشلار ئۈچۈن قانچىلىك قايغۇرۇشۇمدىن، قاڭ-چىلىك داد ـ پەريات چېكىشىمدىن قەتئىينەزەر، يەنىلا ياشىشىم كېرەك ئىدى. چۈنكى، مەن بەزىدە زىرە، قارىمۇچىلىرى ئوبدان تېتىغان كاۋاپتەك تەملىك بىلىنسە، بەزىدە قىزىلمۇچىتەك ئاچ-چىق تېتىيدىغان، بەزىدە سۆيگەن ئادىمىڭ ئېيتقان مۇڭلۇق مۇ-ھەببەت لىرىكىسىدەك يېقىملىق تۇيغۇ ئاتا قىلسا، بەزىدە قەبرە تەزكىرىسىدەك دىلىڭنى ئېزىدىغان، تۇرلۇك ـ تۇمەن سەۋدالارغا تولغان بۇ ھاياتنى يەنىلا ئىنتايىن قىزغىن سۆيەتتىم. ۋاپاسىز يارنىڭ كۆزىدەك مېھرىسىز، ئەمما ئوتى يامان بۇ دۇنيادىن يەنىلا كېچەلمەيتتىم. ئەتراپىمدا «قۇتقۇزۇش» دېگەن مۇزىكا بىمالال لەيلەپ تۇراتتى. ئۇ مۇزىكا گاھ تىكەنلىك، گاھ يۇمران قوللىرى بىلەن يۇرىكىمنى سىلاشقا باشلىدى. قۇلىقىمغا «ئازاب ئىسكەن-جىسىدىن قۇتۇلماقنى ئىستىسەڭ ئۆزۈڭگە، يەنىلا ئۆزۈڭگە، ئەڭ ئاخىرىدىمۇ پەقەت ئۆزۈڭگىلا تايىنىشقا توغرا كېلىدۇ» دەپ پىچىرلايتتى. مەن ئاخىر ئۆزۈمگە ئۆزۈم غەيرەت بېرىپ، ئاستا ئورنۇمدىن تۇرۇپ ياتقىمغا قاراپ ماڭدىم. چۈنكى، بۇ كېچىنى، بۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتىمنى بۇ كۆڭرۈك ئۇستىدە ئۆتكۈزەلمەيتتىم. مەن يەنىلا بىر ياتاققا، تۇرالغۇغا، مۇناقچە ئېيتقاندا، مېنى باغرىغا سىغدۇرۇپ كېتەلىگۈدەك بىر ماكانغا موھتاج ئىدىم. توۋا دەيمەن، ئادەم بۇ ھاياتىدا ئۆزىمۇ بىلمەي نېمىدېگەن كۆپ نەرسىلەرگە موھتاج بولىدۇ ـ ھە؟ تېخى نەچچە كۈنلەر ئىلگىرى سۆيۈش ۋە سۆيۈلۈشكە موھتاج بولغانىدىم. دەرۋەقە، ھەرقانداق ئادەم بۇ دۇنيادا سۆيۈش ۋە سۆيۈلۈش ئېھتىياجى بىلەن ياشايدۇ، ئەزىبرايىل خۇدا، ئادەمنىڭ ھەر ئىككىلىسىدىن ئايرىلغان كۈنى دەل ئۇنىڭ مەھشەر كۈنى بولىدۇ. يەنە نەچچە كۈن ئىلگىرى تەسۋىرلىگۈسىز چوڭقۇر نەپرەت قايناپ ئىچىدە ئۇنى يەڭگۈدەك كۈچ ـ قۇۋۋەتكە موھتاج بولغانىدىم. تې-

خى قايسى كۇنىلا ئەنە ئاشۇنداق تۇيغۇلارنىڭ ئىسكەنجىسىدە يا-
شايتتىم. مانا ئەمدى ئۆزۈم سىغقۇدەك كىچىككىنە بىر ماكانغا
موھتاج بولۇۋاتىمەن. دەل مۇشۇ موھتاجلىق مېنى سۆرەپ كېـ-
تىۋاتماقتا، ۋاقىتنىڭ قانچە بولۇپ كەتكىنىنى، قايسى يوللارنى
بېسىپ قەيەرگە ماڭغىنىمنى بىلمەيتتىم. پەقەت كوچا چىراغلـ-
رىنىڭ نۇرلىرىغا يېقىنلىشىش، ئۇدۇللىشىش، يىراقلىشىش
داۋامىدا ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان سايەمگە قارىغان ھالدا كېتىۋاتا-
تىم. سايەم بىردە ئالدىمدا ئۇزىراپ يىراقلارغىچە تاشلىنىپ
تۇرسا، بىردە پۈتلىرىم ئاستىغىلا چۈشۈپ قالاتتى، بىردە كەيـ-
نىمگە ئۆتۈپ كېتەتتى، بىردەمدىن كېيىنلا يەنە ئالدىمدا پەيدا
بولاتتى. سايە بىلەن ئازاب بىر - بىرىگە نەقەدەر ئوخشىشىدۇ -
ھە؟ سەن مەيلى قۇياش نۇرى ۋە ياكى چىراغ نۇرى ئاستىدا بول،
ھاياتلا بولساڭ سايە بىلەن ئازابتىن ئىبارەت بۇ ئىككى نەرسە
سەندىن ھەرگىز ئايرىلمايدىكەن. شۇلارنى ئويلاپ كېتىۋاتىمەن.
بىر چاغدا ئۆزۈمنىڭ خەلق مەيدانىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقىمنى
سېزىپ، نەچچە كۈن ئاۋۇال قەلبىمدىكى كونا ئاغرىقنى قايتىدىن
قوزغىغان ھېلىقى سۇرىتىنى ئىزدىدىم. ئەنە، قىز ئاجايىپ بىر
تەشنالىق بىلەن بوينىنى سوزغان پېتى يىگىتنىڭ كۆزلىرىگە
تەلمۈرگەن، ئەمما يىگىتنىڭ خىيالچان كۆزلىرى باشقا بىر نۇق-
تىغا تىكىلگەن، ئۇ كۆزلەردە تەسۋىرلەش قىيىن بولغان بىر خىل
تەشنالىق ئوتى يېلىنجاپ تۇرىدۇ. ئۇ ئۇچقۇنلارنىڭ تېگىدە باشقا
بىر قىزنىڭ سىيماسى ئېنىقلا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. رەسىمدىكى
قىز بۇلارنى بىلمەيدۇ. چۈنكى، ئۇ ئۆزى سەۋدايىلارچە ئاشىق
بولغان ئاشۇ تۇتۇرۇقسىز يىگىتكە پۈتۈنلەي ئىشىنىپ كەتكەن
ھەم ئۆزىنى ئۇنىڭغا ئاتىۋەتكەن... مەن مۇڭلانغان ھالدا كۆزلـ-
رىمنى يۇمدۇم. ئىككى تامچە ياش مەڭزىمنى بويلاپ پەسكە سىر-
غىدى. بارماقلىرىمنىڭ ئۇچى بىلەن يېشىمنى سۈرتۈۋېتىپ
ئەتراپقا قارىدىم. ئاڭايا مۇشۇ يەردە ماشىنا توسۇلۇپ قالغاچقا،
ماشىنىغا پەرۋا قىلماي يەرگە چۈشۈپ بۇ يەردىن يۈگۈرۈپ ئۆتـ-

كىنىم ئېسىمگە كەلدى. تۇرۇپلا ھەيران قالدىم. نېمىگە شۇنچە ئالدىرىغان بولغىيدىم؟ ھېلىقى ئەر بىلەن كۆرۈشكىلىمۇ؟ كۆ-رۈشسەممۇ ئاقىۋىتى قانداق بولماقچىدى؟ مەن ھاياتىمدىن مۇ-قەددەس بىلىدىغان ئەقىدەمدىن كېچىپ ئاشۇ ئەر بىلەن كېتەر-مىدىم؟ مەن شۇنچىۋالا يەڭگىلىتەك ھەم ئەخمەقمىدىم؟ ئۇنىڭغا كامانچىنى ياندۇرۇپ بېرىپ، شاققىدە كەينىمگە بۇرۇلۇپلا قايتىپ كېلىش مۇمكىنچىلىكىم يوقمىدى؟ نەچچە يىللاردىن بېرى زو-رۇقۇپ، ئەجىر قىلىپ قۇرغان ئائىلەمنى ئېرىمنىڭ ۋاپاسىزلىقى تۈپەيلىدىنلا كۆمۈپەيكۈم قىلىۋەتسەم قانداق بولغىنى؟ مەن بۇ ئا-ئىلىنى پەقەت شۇنىڭ ئۈچۈنلا قۇرغانمۇ؟ ناۋادا بۇ تەقدىرنىڭ ماڭا قويغان سىنىقى بولسىچۇ؟ مەن مانا مۇشۇنداق ھالقىلىق پەيتتە نېمىنى قىلىش، نېمىنى قىلماسلىقنى بىكىتەلمەي تۇيۇق يولغا كىرىپ كەتسەم، ئازغۇن ئېرىمدىن نېمە پەرقىم قالىدۇ؟ ئېرىم بۇزۇلدى دەپلا مەنمۇ بۇزۇلۇشۇم كېرەكمۇ؟ ئادەم بۇ دۇنيادا شۇنىڭ ئۈچۈنلا ياشامدۇ؟ ئۇنداقتا مېنىڭ ھاياتىم، مۇھەببەت ـ نەپ-رىتىم خاسلىقىنى تامامەن يوقاتقان بولمامدۇ؟ ئېرىمدىن قىساس ئېلىش ئۈچۈن ئاچچىقىنىڭ كەينىگە كىرىپ، بىردەملىك ھېس-سىياتقا ئەسىر بولۇپ بەختىمنى تاپقانمۇ بولاي، ئۇ چاغدا ئىككى بالام قانداق قىلىدۇ؟ «ئانا» دېگەن بۇ مۇبارەك نامنىڭ ئۇلۇغلۇقى نەدە قالىدۇ؟ ئايال ئۆلۈمدىن ئاچچىق تولغاق ئازابىنى يېڭىپ، يىلىكتىن ئايرىلىپ چىققان ئاپپاق سۈتى ئارقىلىق ئىنسانىنى قا-تارغا قوشالىغانلىقى ئۈچۈنلا «ئانا» دېگەن شەرەپكە نائىل بولالاي-مدۇ ئەمەسمۇ؟! ئانا ـــ مۇھەببەتنىڭ پەرۋىشكارى، ئانا ـــ سەۋر ـ تاقەتنىڭ مۇجەسسىمى. پەقەت ئانىلارلا دۇنياغا ئەپۇ قىلىش ۋە ئۈمىد نەزىرى بىلەن قارىيالايدۇ. ئاھ، خۇدا! مەن نەچچە كۈندىن بېرى قانداق بولمىغۇر خىيالىلارنى قىلىپ، قانداق بولمىغۇر يوللاردا مېڭىپ كەتتىم ـ ھە؟ ئابايا مەن ئاسىي خىيالىنىڭ قۇلى بولۇپ مۇشۇ يولدا يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقىنىمدا، بۇ يوللار قانداقچە بىر يىلانغا ئايلىنىپ مېنى چېقىپ ئۆلتۈرمەكچىدۇ؟ قانداقچە

ئىستولىلار بېشىمغا ئۆرۈلۈپ مېنى يەرگە چاپلىۋەتمەكچىدۇ؟ تەقدىر مېنى سىناش ئۈچۈن ئەڭ ھالقىلىق پەيتتە ھېلىقى ئەرنى مېنىڭ يولۇمغا ئەتەي ئورۇنلاشتۇرغان ۋە يەنە ئۇنى ئاستا يولغا سېلىۋەتكەنىدى. مەن قەلبىمنىڭ ئىچكى جاراھىتىگە سىرتتىن مەلھەم ئىزدەيدىغان شۇنچىۋالا تۇتۇرۇقسىز ئايالمۇ؟ ئۇ سىناقتىن راستلا ئۆتەلمەس بولغىيمىدىم؟ بالىلىرىم، جانجىگەرلىرىم، مېنى كەچۈرۈڭلار! بۇنىڭدىن كېيىن سىلەرگە يۈز كېلەلمەيدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلمايمەن. سىلەر ئۈچۈن، پەقەت سىلەر ئۈچۈنلا مەن ھەممىگە چىدايمەن. سۈلتان، ئاڭلاپ تۇرا! سەن مېنىڭ بۇ دۇنيادا ياشىشىمدىكى بىردىنبىر سەۋەب ئەمەس، مەن سەن بولماسىڭمۇ ياشاۋېرىمەن. ئەمما، ماڭا بالىلىرىم بولمىسا ھەرگىز بولمايدۇ، مەن ئۇلاردىن ئايرىلالمايمەن. ئۇلارنى قاتارغا قوشۇش، ھەقىقىي ئادەم قىلىپ تەربىيەلەش مەسئۇلىيىتىمدىن كېچەلمەيمەن. سەن ئالا كۆڭۈللۈك قىلغىنىڭ ئۈچۈنلا مەنمۇ قىڭغىر دەسسەيدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلمايمەن. چۈنكى، سەن ئۆز ھايا-تىڭنى ياشىغىنىڭدەك، مەنمۇ ئۆزۈمگە تەئەللۇق ھاياتىمنى ياشايمەن. بىر ئادەم يەنە بىر ئادەم ئۈچۈن نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىپ بېرەلىشى مۇمكىن. ئەمما، ھەرگىزمۇ بىر ئادەم يەنە بىر ئادەم ئۈچۈن ياشاپ بېرەلمەيدۇ. تېگىشلىك ھايات يولىنى ھەممە ئادەم ئۆزى باسىدۇ. ئۆزىنىڭ ھايات نىشانىنى باشقىلارنىڭ ماڭغان يولىغا قاراپ بېكىتىش ۋە ئۆزگەرتىش تولىمۇ ئەخمىقانىلىك ئەمەسمۇ؟

— زۇبەيدە، زۇبەيدە، — بىرسىنىڭ ئەنسىزلىك بىلەن چاقىرغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ شىپىدە توختىدىم، — خۇداغا شۈكۈر، ئاخىر كەلدىڭىز، ھەممىزنى شۇنداق ئەنسىرەتتىڭىز، سىزنى ئىزدەپ پۈتكۈل ئورۇمچىنى قېزىۋەتتۇق.

بۇ ساھىبجامالىنىڭ ئاۋازى ئىدى، مەن ئۇنىڭ «ھەممىز» دېگەن گېپىدىن تولىمۇ ھەيران بولۇپ، بۇرۇلۇپلا ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇنىڭ يېنىدا تۇرغان ئادەمنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىم. مەن

ساھىبجامالنى كۆرۈشنى ئويلىغان، ئەمما ئۇ كىشىنى بۇ يەردە كۆرەرمەن دەپ ئويلاپمۇ باقماپتىكەنمەن، توغرىراقى، ئۇنى بىر مەھەل، ھەتتا پۈتۈن بىر ئۆمۈر كۆرمىسەم دەيتتىم. بىراق، ئۇ كۆز ئالدىمدىلا تۇراتتى. ئۇ نېمىدەپ كەلگەندۇ؟ ئۇ كېلىشتىن ئەيمەنمىگەن بىلەن مەن ئۇنى كۆرۈشتىن يىرگىنىمەن، ئەڭ ياخشىسى مەن كېتەي! مەن بۇرۇلۇپلا يۈگۈردۈم. شۇ دەقىقىدە:

ــ ئانا! ــ دەپ چاقىرغان ئاۋاز ئاڭلانغاندەك بولدى. ئۇنىڭ غىچە قارشى تەرەپتىن تېز سۈرئەتتە كېلىۋاتقان ماشىنىنىڭ دەھشەتلىك چىرقىرغان تورمۇز ئاۋازى ھەممىنى بېسىپ كەتتى. مەن «بالىلىرىم» دەپ ۋاقىراشقىمۇ ئۈلگۈرمەيلا قاتتىق يىقىلىدىم. قولۇمدىكى ئىسكىرىپكىنىڭ تاراڭشىپ يەرگە چۈشكەن ئاۋازىنى ئاڭلىدىم. ئېنىقكى، ئۇ چۈل ــ چۈل بولۇپ كەتتى. ھايات شۇنچىلىكلا بولغىيمىدى؟ خەيرىيەت، پېشانەمگە پۈتۈلگىنى شۇ بولسا كۆرمەي ئىلاج يوق. شۇغىنىسى بالىلىرىم ئانىسىز قالىدىغان بولدى. ئاھ، بىچارىلەرا... ئەجەب ئىش، ماشىنا خېلىلا قاتتىق سوققاندەك قىلىۋىدى، سېزىملىرىم يەنە نورمالغۇ. مەن يەنە نەچچە دەقىقە كۈتتۈم، ھېچبىر ئۆزگىرىش يوق. ساھىبجامالنىڭ :

ــ زۇبەيدە، سۈلتان، يارىلانمىغانسىلەر؟ ــ دېگەن ئاۋازىنى ناھايىتى ئېنىق ئاڭلىدىم. ئارقىدىنلا بالىلىرىمنىڭ:

ــ دادا، ئانا، كۆزۈڭلارنى ئېچىڭلار! ــ دېگەن ئەلەملىك ئاۋازىنى ئاڭلىغان ۋاقتىمدىلا ھەيرانلىق ئىلكىدە كۆزۈمنى ئاچتىم. ئۆزۈمنىڭ تېخى ئۆلمىگەنلىكىمنى، قان ئىچىدە ئەمەس، بەلكى بىرسىنىڭ قۇچىقىدا يېتىۋاتقىنىمنى بىلىپ ھەيران قالدىم. ساھىبجامال بىلەن بالىلار كېلىپ بىزنى يۆلەپ يولنىڭ چېتىگە ئېلىپ چىقتى. شۇ چاغدا بىلدىمكى، مەن سۈلتاندىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ يۈگۈرۈپ يولنىڭ ئوتتۇرىسىغىلا چىقىپ قاپتىمەن. ماشىنا ماڭا يېقىنلاپ كەلگەن، بالىلىرىم قورقۇپ مېنى چاقىرغان ئاشۇ جىددىي پەيتتە سۈلتان چاققانلىق بىلەن يۈگۈرۈپ كې-

لىپ، مېنى قۇچاقلاپلا ئۆزىنى چەتكە ئاتقانىكەن، تەلىيىمىزگە ھەر ئىككىلىمىزنىڭ بىلەكلىرىمىز، پۇتلىرىمىز سۇرۇلۇپ كەتكەنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئەنسىرىگۈدەك چوڭ ئىش بولمىغاندى. بالىلىرىمنىڭ كۆزلىرىدە ياش، ئۇلار مېنى چىڭ قۇچاقلىۋالغانىدى. مەنمۇ ئۇلارنى مەھكەم قۇچاقلىدىم، ھېچقايسىمىز بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدۇق. كۆرۈۋاتقانلىرىمنىڭ چۈش، خىيالىي تۇيغۇ ياكى رېئاللىق ئىكەنلىكىنى ئاڭقىرالماي گاڭگىرايتتىم. شۇ تاپتا پۈتكۈل يەر شارى بىز تۇرۇۋاتقان مۇشۇ كىچىك كىنە دائىرىنى مەركەز قىلىپ ئايلانماقتا ئىدى. دەسلەپتە ئاستا ئايلانغان بولسا، كېيىن سۈرئىتى بارا ـ بارا تېزلەشتى. مەن تۇرۇۋاتقان يەردە بىر چوڭقۇرلۇق ھاسىل بولۇپ، مەن شۇ چوڭقۇرلۇق تېگىگە سەنتۇرۇلۇپ ـ سەنتۇرۇلۇپ چۈشۈپ كېتىۋاتاتتىم. كۆچلۈك بىر جۇپ قول مېنى يۆلىدى، شۇئان يەر شارى ئايلىنىشتىن بىرپەس توختاپ قالغاندەك بولدى. ساھىبجامالنىڭ :

ـــ بالىلىرىم، ئاپاڭلارنى ياتاقتا ئەكىرەيلى، ـــ دېگەن ئاۋازى ئاڭلانغاندىلا، ئاندىن بىرئاز ئەسلىمگە كەلگەندەك بولدۇم.

ـــ يۈرۈڭلار، ھەممىمىز ئاۋۇال ياتاقتا كىرەيلى، باشقا گەپلەرنى شۇ چاغدا دېيىشسەكمۇ ئۇلگۈرىمىز، ـــ دېدى ساھىبجامال.

مەن ماڭماقچى بولۇۋىدىم، ئىختىيارسىز سەنتۇرۇلۇپ كەتتىم. سۇلتان گەپ ـ سۆز قىلمايلا مېنى دەس كۆتۈرۈۋالدى. قارشىلاشماقچى بولاتتىم، ئۇنى ئىتتىرىۋېتىپ يىراق ـ يىراقلارغا قېچىشنى ئويلايتتىم، ئەمما دەرمانىم قۇرۇغان بولۇپ، ماڭغۇدەك ھالىم يوق ئىدى، ھاسىراپ ئاران ـ ئاران نەپەس ئالاتتىم. خۇددى ئاخىرقى نىشانغا يېتىپلا ماغدۇرى ئۇزۇلگەن ئۇزۇنۇغا يۈگۈرۈش ماھىرىغىلا ئوخشاپ قالغانىدىم. ئۇ مېنى كۆتۈرۈپ بىنانىڭ پەلەمپەيلىرىدىن يۇقىرى ئۆرلەشكە باشلىدى. مەن ئۆزۈم يالغۇز چىقسامۇ تۆتىنچى قەۋەتلەرگە چىقار ـ چىقمايلا ھاسىراپ دېمىم سىقىلىشقا باشلايتتى. ئەمما، ئۇ شۇ تاپتا بىر كىشىنى

چىك بالىنى ياكى يېنىككىنە بىر پەينى كۆتۈرۈۋالغاندەك بىمالال كېتىۋاتاتتى. ئۇ قاچانلاردىن باشلاپ شۇنچىۋالا كۈچىتۈكگۈر بولۇپ كەتتىكىنە؟ مەن ئۇنىڭ چىرايىغا لەپىدە قارىدىم. سۆيگۈ ئاتلىق قىمارخانىدا ھەممە نېمىسىنى ئاللىقاچان ئۇتتۇرۇۋەتكەن، قايتا دوغا تىككۈدەك ھېچبىر بىساتى قالمىغان بۇ بىچارە قىمارۋازنىڭ ئولتۇرۇشقان كۆزلىرى، تاتارغان چىرايىدىن خجىللىق، چەكسىز پۇشايمان ئىلكىدە ئۆرتىنىۋاتقان، ئەپۇ سوراشقا پېتىنالمايۋاتقان، ئەمما كېيىنكى ھاياتىنى ماڭا تەسەددۇق قىلىشقا ئاللىقاچان تەييارلىنىپ بولغان بىر خىل مۇرەككەپ روھي ھالەتنى كۆرۈپ ئولگۈردۇم. يۈرىكىم ئۆرتىنىپ، بۇرنۇمنىڭ ئۇچى پىژژىدە ئېچىشقاندەك بولدى. كۆز ياشلىرىمنى ئۇنىڭغا كۆرسەتمەسلىك ئۈچۈن كىرپىكلىرىمنى جۈپلىدىم. ئۇ مېنى يىتىمغا ئەكىرىپ كارىۋىتىمغا ياتقۇزدى. مەن كۆزۈمنى ئاچتىم، ئەمما ئۇنىڭ چىرايىغا قارىماسلىققا تىرىشىپ بالىلىرىمنى ئىزدىدىم، ئۇلار دەرھال يېنىمغا كەلدى. مەن ئۇلارنىڭ يارىدىمىدە ئاستا ئۆرە بولدۇم. قىزىم:

— سىزنى بەكلا سېغىندۇق، ئانا، بىزگە سىز بولمىسىڭىز بولمايدۇ، — دېگىنىچە يىغلامسىراپ مېنى قۇچاقلىدى. ئوغلۇمۇ:

— ئانا، سىزنى بەك كۆرگۈمىز كەلدى، ئەمدى بىزنى تاشلاپ كەتمەك، — دەپ يىغلىغىنىچە ئۆزىنى باغرىمغا ئاتتى. ئاھ! بۇ دۇنيادا بىر ئانا ئۈچۈن پەرزەنتلىرىنىڭ «ئانا» دەپ تاتلىققىنا چاقىرىشلىرىدىن، جىلمىيىپ قاراشلىرىدىن ئارتۇقراق بەخت بارمىدۇ؟

— مەنمۇ سىلەرنى بەك سېغىندىم، بالىلىرىم، جانجىگەرلىرىم، — مەن ئۇلارنى تېخىمۇ بەكرەك قۇچاقلىدىم. يۈرەك — باغرىمنىڭ شۇر — شۇر قىلىپ ئېرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇراتتىم.

— شۇنداق، زۇبەيدە، قەدىرلىكىم. ھەممىمىز سېنى بەك سې-

غىنىدۇق، بىزگە سەن بولمىساڭ ھەرگىز بولمايدۇ، بىز سەنسىز ياشىيالمايمىز.

كۆز يېشىم يار ئېلىپ كەتكەن سۈرەك توختىماي ئاقاتتى. ئۇ-نىڭ چىرايىغا يەنىلا قارىماسلىققا تىرىشاتتىم. ئىچىمدە «ياق، سۈلتان، سەن كەت، مېنى ئارامىمدا قوي. مەن سەن بولمىساڭمۇ ئوخشاشلا ياشاۋېرىمەن. بالىلارنى ماڭا قويۇپ، خالىغان يېرىڭگە كەت» دەيتتىم ـ يۇ، ئەمما خۇددى سۆزلەشكە دەرمانىم يەتمەيۋاتقاندەك، ئېغىزىمدىن بىرەر ئېغىز گەپ چىقمايتتى. ئۇ كېلىپ بالىلار بىلەن مېنى قوشۇپلا چىڭ قۇچاقلىدى. بۇرۇن ئۇنىسىز يىغلىغان بولسام، ئەمدى تۇيۇقسىز ئۇن قويۇپ پاڭگىدە ئېتىلىپ يىغلاپ كەتتىم، بالىلارمۇ يىغلايتتى، ئۇنىڭمۇ ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. گەرچە ئۇنىڭ يىغىسى مەندە ئىچ ئاغرىتىش ۋە كەچۈرۈش ھېسسىياتىنى قوزغىيالمىغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇنى ئىتتىرىۋېتىشكە، قوغلىۋېتىشكە ئامالسىز قالدىم. ئامالسىز قالغانلىقىم ھەرگىزمۇ ئۇنى كەچۈرگەنلىكىمدىن ئەمەس ئىدى. مەن ئۇنى كەچۈرەلمەيتتىم، كەچۈرگەن ھالەتتىمۇ ئۇ قالدۇرغان جاراھەت مەڭگۈ ساقايمايتتى، قاداتقان چىنىنىڭ دەزىدەڭ ھامان چېنىپ قالاتتى. شۇ چاغدا بىلدىمكى، مېنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىم قانچىلىك بولسا، نەپرىتىمۇ ھەم شۇنچىلىك ئىدى.

ـــ زۇبەيدە، زۇبەيدە...

ئۇ ئىسسىمنى چاقىراتتى. مەن پەرۋا قىلمىدىم. بېشىم پارتلاپ كېتىدىغاندەك چىڭقىلىپ ئاغرىپ كېتىۋاتاتتى. بالىلىرىمنىڭ يىغىسى تېخىمۇ كۈچەيدى.

ـــ ئانا، جېنىم ئانا، كۆزىڭنى ئېچىڭ.

بىردىنلا سەگەكلەشتىم، بىزنىڭ ئازابىمىز ئۇچۇن بالىلارمۇ تەڭ ياش تۆكسە قانداق بولىدۇ؟ بۇ ئىشلاردا ئۇلار ئەيىبلىكەمدى؟ ئۇلارنىڭ شۇنچە كۆپ مالامەت چەككىنى يەتمىگەندەك، ئۆز دەردىمىز ئۈچۇن ئۇلارنى ئوتتۇرىمىزغا ئېلىپ يىغلىتىۋېرىشكە

يۈرەك قانداق چىدايدۇ؟ بولدى قىل، يۈرىكىم، ئۆزۈڭنى بە-
سۇال! سۇلتان، ئاق كۆڭۈل بالىلىرىمنىڭ ھېچ ئىش بولمىغاز-
دەك سېنى يەنە داۋاملىق دادا دەپ چاقىرىۋەرگىنىگە قاراپ، گۇ-
ناھكارلىق تۈيغۇسىدىن قۇتۇلۇپ، كۆڭلۈڭ خېلى ئارام تېپىپ
قالدىغۇ دەيمەن؟ بۇنىڭدىن كېيىن ئاتىلىق بۇرچۇڭنى ياخشى ئادا
قىلىپ، ئۇلارنىڭ جاراھىتىنى ساقايتىشقا تىرىشارسەن. بىراق،
مەن ئەمدى ساڭا قانداقمۇ ئىشىنەي؟ ئۆزۈمنى ئىشىنىشكە زور-
لىغان ھالەتتىمۇ، يوغان بىر مىتە قۇرت ھەرۋاقىت يۈرىكىمنى
رەھىمسىزلەرچە غاجاپ، مېنى ۋاقىتسىز ھالاك قىلىشى مۇم-
كىن، سەن يۈرىكىمدىكى ئاشۇ قۇرتنى ئېلىۋېتەلەمسەن؟

ساھىبجامالغا قارىدىم، ئۇنىڭمۇ كۆزلىرى قىزىرىپ، تېنى
ياپراقتەك تىترەپ تۇراتتى.

ـــ ياۋاللا، زۇبەيدە، ـــ دېدى ئۇ، ـــ شۇنچە ئىشلار بولغان
تۇرۇقلۇق ماڭا بىر ئېغىزمۇ تىنمىغىنىڭىزنى قارىڭ. مەن سىزنى
ئاخىرەتلىك دوستۇم دەپ يۈرسەم، ئەكسىچە سىز مېنى يات كۆ-
رىدىكەنسىز ـ ھە؟ ـــ مەن ئۇنىڭدىن ئەپۇ سوراشقا مۇۋاپىق سۆز
ئىزدەۋاتقاندا، ئۇ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ سۆزىنى يەنە
داۋاملاشتۇردى، ـــ مەنمۇ ئەتىلا قىزىمغا تېلېفون قىلاي، دادىسى
بىلەن بىللە كەلسۇن، ئىككى ئائىلە كىشىلىرى جەم بولۇپ،
ھېچبىرىمىز ئەزەلدىن ياش تۆكۈپ باقمىغاندەك، بۇ دۇنيادا
ھەسرەت دېگەن نەرسە مەۋجۇت ئەمەستەك، جاھاندىكى جىمى
خۇشاللىق پەقەت بىزگىلا مەنسۇپتەك، ھەممىنى ئۇنتۇپ تازا بىر
ياىرۋالايلى.

ساھىبجامالغا قاراپ بېشىمنى ئاستا لىڭشىتتىم. كۆلۈمسە-
رەشكە شۇنچە تىرىشقان بولساممۇ، كۆزۈمدىن يەنە تارامىلاپ ياش
قۇيۇلدى، بالىلىرىم يۈمران بارماقلىرى بىلەن پېشىمنى سۈرتۈپ
يۈزۈمگە يۈزىنى ياقتى. مەن ساھىبجامالغا قۇچىقىمنى ئاچتىم،
ئۇ يىغلىغان پېتى ئۆزىنى باغرىمغا ئاتتى، بىز مەھكەم قۇ-
چاقلاشتۇق.

ھىجران

ئايروپىلان كۆككە كۆتۈرۈلدى. بۇ قېتىم ئالاھىدە ئەھۋال بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن، مېنى ئوقۇتقۇچىم ھەم ساۋاقداشلىرىم پۈل يىغىش قىلىپ يولغا سېلىپ قويدى. مەندەك بىر دېھقان قىزى ئۈچۈن بۇ ئاجايىپ چوڭ يارەم ئىدى. ھەر قېتىم قىشلىق تەتىل ۋاقتى يېتىپ كەلگەندە، يول كىراسىنى ئىقتىساد قىلىش ئۈچۈن ئاللىقانداق كۈرسلارغا قاتنىشىشنى باھانە قىلىپ ئۆيگە قايتمايتتىم. ئەمەلىيەتتە تېپىلسا ئائىلە ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ياكى مەكتەپ كۈتۈپخانىسىدا ھەقسىز ئىشلەپ تەتىلنى توشتۇراتتىم.

مۇئەللىم مېنى ئىشخانىسىغا چاقىرغاندا، مەن ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز، ئاسپىرانتلىققا ئىمتىھان بېرىش ئۈچۈن ئالدىراش تەييارلىق قىلىۋاتاتتىم. مەن پەقەت ھۆكۈمەت خىراجىتى بىلەن ئوقۇش پۈرسىتىنى قولغا كەلتۈرەلىگىنىمدىلا ئاندىن داۋاملىق ئوقۇيالايتتىم. مۇئەللىمنىڭ چىرايىدىكى ھېسداشلىق ئارىلاش ئىچ ئاغرىتىش ھېسسىياتىنى كۆرۈپ يۈرىكىم دۈپۈلدەپ كەتتى.

ـــ بۇ ئايشەم، سىزگە ئۈدۈللا دەۋېرەي، ئۆيىڭىزدىكىلەر ساقسىز بولۇپ قاپتۇ. جىددىي تېلېفون قىپتىكەن... سىزنى دەرھال يېتىپ بارسۇن دەپ ساۋاقداشلار پۈل يىغىشىپ ئايروپىلان بىلىتى ئېلىپ قويۇپتۇ. بۇنى ئېلىڭ، مېنىڭ كۆڭلۈم.

مۇئەللىم بېلەت بىلەن پۈلنى قولۇمغا تۇتقۇزغاندىمۇ ھېچ ئىشەنگۈم كەلمىدى، مۇئەللىم خۇددى مېنى ئالداۋاتقاندەك گۇ-

مانسىرىدىم. بىراق، مۇئەللىم مېنى ئايرودۇرۇمغا ئۆزى ئېلىپ چىققاندا بۇنىڭ راستلىقىغا ئىشەنمەي بولمىدى. تۇنجى قېتىم ئايروپىلانغا چىقىشىم بولغاچقا، كۆككە كۆتۈرۈلگەندە ھاياجان-لىنىشىم، بۇلۇتلار ئۈستىدە ئۈچۈۋاتقاندا ئاجايىپ تۇيغۇلارغا چۆمۈلۈشۈم كېرەك ئىدى، ئەپسۇس، ئاللىقانداق بىر ۋەھىمە مېنى رېئاللىقتىن تامام ئايرىپ، يىراقتىكى يۇرتۇمغا ئاپىرىپ تاشلىدى.

مەن يالغۇز بالا، ئاتا ـ ئانامدىن بۆلەك ھېچنېمەم يوق. ئۇلار-غا ھەرقانداق كېلىشمەسلىك كەلسە مېنىڭ ئوق يىلتىزىمغا پالتا ئۇرۇلغان بولىدۇ. مەن پەقەت دەرستە ئالاھىدە ياخشى بولغاچقىلا، ئۇلار ھەممە تەئەللۇقاتىنى سەرپ قىلىپ مېنى ئالىي مەكتەپتە ئوقۇتتى. مېنىڭ ئوقۇش پۈتكۈزۈشۈمگە پەقەت بىر يىللا قالغان مۇشۇ كۈنلەردە، ئۇلارنى تېخىمۇ خۇشال قىلاي دەپ ئاسپىرانتلىق ئىمتىھانى ئۇچۇن تەييارلىق قىلىۋاتاتتىم. مۇشۇ بىرقانچە يىلنى قانچىلىك جاپا ـ مۇشەققەت ئىچىدە ئۆتكۈزگىنىمنى بىر ئۆزۈملا بىلىمەن. تەقدىر ئۇنچىۋالا رەھىمسىزلىك قىلماس! كۆزلىرىمدە-كى ياشلىرىمنى توختىتالمايۋاتاتتىم. ئايروپىلان دېرىزىسىدىن سىرتقا بىر قارىۋالغۇدەك ھەپسىلەمۇ يوق ئىدى. بوشلۇقتا تۇ-رۇپ پەسكە قارىسا قانداق بولىدىغانلىقىنى نۇرغۇن قېتىم تە-سەۋۋۇر قىلغان بولساممۇ، تاسادىپىي كەلگەن پۇرسەتتە ھەقىقىي تەسىراتقا ئېرىشكۈدەك ھەپسىلەم يوق ئىدى.

ئايروپىلان سۇس گۈركىرەپ ئۇچماقتا ئىدى، مەن ئازابلىق خىياللار ئىلكىدە يېنىمدا ئولتۇرغان كىشىگىمۇ دىققەت قىلماپ-تىمەن. ئۇ ماڭا قەغەز قول ياغلىق سۇنغاندىلا ئاندىن ئۇنىڭغا دىققەت قىلدىم. ئۇنىڭ ئولتۇرغاندىكى ھالىتىدىنلا بوينىڭ ئې-گىز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم، قوي كۆزلىرىدىن تەربىيە كۆر-گەن، ئاق كۆڭۈل ئادەملىكى چىقىپ تۇراتتى. ئۇنى قىرىق ياشلار ئۆپچۆرىسىدە بولسا كېرەك، دەپ پەرەز قىلدىم ئۆزۈمچە. كالتە يەڭ ئاپپاق كۆڭلىكى ئۇنى تېخىمۇ مۇلايىم كۆرسىتەتتى. ئۇنىڭ

يامان ئادەم ئەمەسلىكىگە جەزم قىلىپ، قەغەزنى ئېلىپ كۆز ياشلىرىمنى سۈرتتۈم.

— باياتىن بېرى يىغلاپلا ئولتۇرىسىز، بىئارام بولۇۋاتامسىز نېمە؟

— ياق.

— سىز ئوقۇغۇچىمۇ؟

— ھەئە.

— ھازىر يا تەتىل، يا بايرام بولمىسا، نېمىشقا قايتىتىڭىز؟

— مەنمۇ بىلمىدىم، ئىشقىلىپ، مۇئەللىم ئۆيىڭىزدىكىلەر ساقسىز بولۇپ قاپتۇ، دەپ يولغا سېلىپ قويدى، — مەن يەنە يىغلاپ تاشلىدىم. ئەزەلدىن ناتونۇش كىشى ئالدىدا ياش تۆكۈشنى ئاجىزلىق، يامان ئىش دەپ قارايتتىم. ئەمما، مۇشۇنداق روھىي ھالەتتە تەسەللىگە، غەمخورلۇققا موھتاج بولغاچقىمۇ، خالا ـ خالىمايلا ئۇنىڭ سورىغان سوئالىغا جاۋاب بەردىم...

ئارىدىن نەچچە يىل ئۆتكەچكە تەپسىلاتلار ئېسىمدە قالماپتۇ. ئەمما، ئۇنىڭ ئايرودۇرۇمدا ئۆزىنى ئالغىلى چىققان ماشىنىغا مېنى سېلىۋالغانلىقى، شوپۇرىغا مېنى ئۆيۈمگە ئاپىرىپ قويۇشىنى تاپىلىغانلىقى يادىمدا. مەن شۇندىلا ئۇنىڭ رەھبىرىي كادىر ئىكەنلىكىنى بىلگەن، ئەمما ئىسمىنى، نەدە ئىشلەيدىغانلىقىنى سورىمىغانىدىم.

شۇ چاغدا ئاتامدىن ئايرىلىپ قالغانىدىم. مانا شۇ ئىشلارغا ئاز كەم ئۈچ يىل بولدى. يىغلاپ ـ قاقشاپ ئاتىسىز ياشاشقىمۇ كۆندۈم. ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ يۈرتقا قايتتىم، ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇشتىنمۇ ۋاز كەچتىم. چۈنكى، ئانام يالغۇز ئىدى. بۇلۇپمۇ دادامدىن ئايرىلىپ قالغاندىن بېرى ئانام كېسەلچان بولۇپ قالدى. مەن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن كۆكقۇم يېزىلىق شىپاخانىغا تەقسىم قىلىنىدىم. شۇنداق قىلىپ، كادىر بولدۇم. گەرچە ئارىلىق يىراق بولسىمۇ، كېچىلىك ئىسمىنا ئىشلەپ دائىم ئانام بىلەن بىللە بولالمىسامۇ، ھەرھالدا تۇرمۇش جەھەتتە كاپالەتكە

ئېرىشكىنىمدىن رازى ئىدىم. ئانامنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالىدىغان قىز سەلىمە تولىمۇ ئوڭلۇق چىقتى. مەن كەسىپتە ھەقىقىي ئو-رۇنغا ئېرىشىش ئىستىكىدە باشچىلاپ خىزمەتكە كىرىشتىم. ئەمما، قەلبىمگە تۇنجى بولۇپ بۆسۈپ كىرگەن ساۋاقدىشىم مۇرات بىلەن تەدرىجىي ھالدا مۇناسىۋىتىم ئۇزۇلۇپ قالدى. ئۇ-نىڭ ئائىلە شارائىتى ياخشى بولغاچقا، ئۇلاپلا ئاسپىرانتلىققا ئوقۇدى. دەسلىپىدە ئالاقىمىز ياخشى بولدى. بىراق، «كۆزدىن يىراق، كۆڭۈلدىن يىراق» دېگەندەك، ئالاقىمىز تەبىئىيلا سۇسلاپ كەتتى. ئۇ چەت ئەلگە چىقىپ كەتكەندىن كېيىن تېخىمۇ شۇنداق بولدى. دىلىم ئازار يېدى. بىز گەرچە ئىلگىرى ئوچۇق - ئاشكارا ۋەدىلەشمىگەن بولساقمۇ، ھەرھالدا كۆڭلىمىزدە سان بار دەپ ئويلايتتىم، مانا ئەمدى تۇرمۇش ئىشمىدىن بىراقلا رايىم قايتتى. بىر مەزگىل بۇ ئىشلارنى قويۇپ تۇرۇپ، خىزمىتىمدە نەتىجە يا-رىتىپ، ۋاقىتسىز ئايرىلغان جاپاكەش دادامنىڭ روھىنى خۇش قىلىش قارارىغا كەلدىم، ئەمەلىيەتتە باشقا ئامالىمۇ يوق ئىدى. ئەپسۇس! كاللامدىن ئۆتمەيدىغان نۇرغۇن ئىشلارغا يولۇقتۇم. شىپاخانىغا داۋالانغىلى كېلىدىغانلار ساپلا دېھقانلار بولۇپ، ئۇلار شۇنچىلىك ئاق كۆڭۈل ئىدىكى، بىزنىڭ نېمە دورا ئىشلەتكىنى-مىزنى سوراپمۇ قويماي باركاللا ئېيتىپ، دۇئا قىلىشىپ كېتە-شەتتى. مەن تاسادىپىيلا شىپاخانىغا كىرگۈزۈلگەن دورا - ئو-كۇللارنىڭ بەزىلىرىنىڭ سۈپەتسىز، بەزىلىرىنىڭ ۋاقتى ئۆتكەن-لىكىنى بايقاپ قالدىم. ھالال پۇل خەجلەپمۇ تۇزۇكرەك شىپا تا-پالمايۋاتقان شۇ كىشىلەرگە ئىچىم ئاغرىيتتى، بۇنىڭ ئۈچۈن نېمە قىلىشىم كېرەكلىكىنى بىلمەيتتىم. ئاجايىپ بىر بىقۇۋۇل-لۇق تۇيغۇسى جېنىمنى قىينايتتى.

شۇ كۈنلەردە مەن ئۇنى تونۇپ قالدىم. ناھىيەمىزگە يېڭىدىن كەلگەن ئادىل ئىسىملىك مۇئاۋىن ھاكىمنى تېلېۋىزوردىن كۆر-گەندە دالڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدىم. ئۇ دەل ئايروپىلاندىكى ھەمسە-پىرىم، ھېلىقى ئاق كۆڭۈل رەھبەر ئىدى. كۆپ ئۆتمەي بىزنىڭ

سەھىيە سىستېمىمىزغىمۇ ئۇنىڭ مەسئۇل ئىكەنلىكىنى بىلدىم. مەن خۇددى ئۆزۈمنىڭ تۇغقىنى بۇ ناھىيىگە ھاكىم بولغانىدەك شۇنداق خۇش بولدۇم. ئېھتىمال ئۇ ئىلگىرى قالدۇرۇپ كەتكەن ئىللىقلىق ھېلىھەم قەلبىمدە ساقلانغان بولسا كېرەك. نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ ئاق كۆڭلەك كىيگەن سىيماسى خاتىرەمدە تولىمۇ ئېنىق، تولىمۇ يارقىن ساقلىنىپ قالغانىدى. ئۇ كۆپ ھاللاردا ئاق كۆڭلەك بىلەن تېلېۋىزور ئېكرانىدا پەيدا بولاتتى. ئاجايىپ ئاددىي ـ سادىدا، ئاۋامغا يېقىن تۇيغۇ بېرەتتى.

«بالا ـ قازا كۆرۈنۈپ كەلمەس، پۈت قولىنى ساڭگىلىتىپ» دېگەندەك، مېنى تاسادىپىي نەس باستى. يېشى بىر يەرگە بېرىپ قالغان بىر بىمارغا ئوكۇل رېئاكسىيە قىلىپ ئۆلۈپ كەتتى. شۇ سەۋەبلىك خىزمەتتە مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلغان، دەپ قارىلىپ چارە كۆرۈلدۇم. ئازابلىرىمغا ھېچنېمە توغرا كەلمەيتتى. كەسىپىمدە بۇنچە تېزلا مىخقا ئوسۇۋېلىشىم ماڭا ئالەمچە زەربە بولىدى. ئۆزۈم يازغان كېسەللىك تارىخى ۋە رېتسېپنى قايتا ـ قايتا كۆرۈپمۇ ھېچقانداق گۇمانلىق تەرەپنى تاپالمىدىم. ھەرقانداق ئادەمگە سىناق قىلىنمايلا ئۇرۇلىدىغان بۇ ئوكۇل نېمىشقا ئۇ بوۋايغا رېئاكسىيە قىلىدۇ؟ شۇ كۈنى ئىشلەتكەن دورا ـ ئوكۇللارنى قايتا ـ قايتا تەكشۈرۈپ سەۋەبىنى تاپتىم. ئوكۇل سۈپەتسىز ئىدى. بۇ قېتىمقى داۋالاش ھادىسىسى بىۋاستە دورا كىرگۈزۈش خىزمىتىگە بېرىپ تاقىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن مەخسۇس دوكلات يېزىپ، دوختۇرخانا باشلىقىنى ئىزدىدىم. بىراق، ئويلىمىغان يەردىن ئوبدانلا دەككەمنى يېدىم.

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ كىم ئوكۇلدا مەسىلە بار دەيدۇ؟ سىزگە دېسەم، بۇ مەسئۇلىيىتى ئېغىر ئىش، تەسەۋۋۇرىڭىزغا تايىنىپلا خالىغانچە مۇنداق دېسىڭىز ھۆددىسىدىن چىقالمايسىز. ئۆتتى ـ كەتتى، سىزگە ئونچىۋالا ئېغىر چارە كۆرمىدۇق. بولدى قىلىپ، بۇنىڭدىن كېيىن ياخشى ئىشلەڭ. سىزگە يەنە پۇرسەت بار!

— بىراق، ۋىجدان سورىقمىغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىمەن؟

— داۋالاش ھادىسىسى دېگەن نورمال ئىش، خۇددى قاتناش ھادىسىسىگە ئوخشاش.

— بىراق، بۇ ئېنىقلا مەندىكى سەۋەنلىك ئەمەس.

— دورا - ئوكۇلنى سەھىيە ئىدارىسىنىڭ، دورا نازارەت قىلىش ئورنىنىڭ نەچچە تۈرلۈك تەكشۈرۈشلىرىدىن كېيىن ئاندىن كىرگۈزىمىز، ئىشەنچلىك دورا زاۋۇتلىرى بىۋاستە تەمىنلەيدۇ. مۇنداق دېسىڭىز تۆھمەت قىلغان بولىسىز.

— ئەجەبا، ئۇلاردىن گۇمانلىنىشقا بولمامدۇ؟ ئۇلار بۇ ئىشقا ئىگە بولۇشى كېرەك.

— بولدى قىلىڭ دېدىمغۇ سىزگە! مۇنداق قىلىۋەرسىڭىز ئۆز پۈتىڭىزغا ئۆزىڭىز پالتا چاپىسىز.

— مەيلى، بېشىمغا كەلگەننى كۆرەرمەن.

راست دېگەندەك، نەچچە ئايدىلا بېشىمغا كەلگەننى كۆردۈم. بارلىق پاكىتلار بىراقلا يوقاپ، مەن ئېغىرلىتىپ چارە كۆرۈلۈپ، تاغلىق يېزىغا يۆتكىۋېتىلدىم. بۇ ماڭا بېرىلگەن ئاگاھلاندۇرۇش ئىدى، مەن ئاغزىدىن بالاغا قېلىشنىڭ، كۆزىنى يۇمۇشقا تېگىشلىك تەرەپلەرگە چېكىتتەك قاراپ تۇرۇۋېلىشنىڭ جازاسىنى تېتىۋاتاتتىم. مەن شۇندىلا بەزىبىر ئىشلارنى چۈشىنىپ يەتتىم. كېسەلچان ئانامنى خەقنىڭ قىزىغا تاشلاپ قويۇپ، ئىككى ھەپتىدە بىر ئۆيگە قايتىپ كېلەلەيدىغان يېڭى خىزمەت ئورنۇمغا كەلدىم. ئادەم دېگەن ھەممىگە كۆنىدىكەن. قايتىدىن قەدەمنى رۇسلاش ئۈچۈن تىرىشىپ ئىشلەشكە بەل باغلىدىم. بۇ يەردىمۇ كېسەل داۋالىغلى، كىلىنىكىلىق ئەمەلىيەت بىلەن ئۇچرىشىپ ئەمەلىي تەجرىبىلەرنى توپلىغلى بولاتتى. ياتاق مۇقىم بولغاچقا، ئىشتىن سىرت ۋاقىتلىرىمنى كەسپىي ماتېرىياللارنى ئۆگىنىش بىلەن ئۆتكۈزەلەيتتىم. تۇرمۇشۇم ئەمدىلا ئىزىغا چۈشۈۋاتقىدى، ئانام ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قالدى. ئۇنىڭ رېماتىزم كېسىلى يۈرىكىگە تەسىر قىلغانىدى. ئانامنى دوختۇرخانىدا ياتقۇزدۇم. ئا-

نامغا قاراپ كېلىۋاتقان سەلىمەنىڭ دادىسىمۇ تەڭ دېگۈدەك ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغاچقا، بىر مەزگىل باشقا ئادەم يالىلاشقا توغرا كەلدى، شۇ كۈنلەردە كەينى ـ كەينىدىن بىرنەچچە ئايالنى ئانام ـ غا قاراشقا يالىلىدىم. بىراق، ئانام بارغانچە ئاجىزلىشىپ تەرتىگە قاچا تۇتىدىغان يەرگە يەتكەنسېرى ئۇلارنى تۇرغۇزۇشۇم تەسكە توختىدى. دوختۇر بولۇش سۈپىتىم بىلەن ئۇنىڭ سانىقلىقلا كۈنلىرى قالغانلىقىنى بىلىپ تۇراتتىم. ھەر قېتىم ئۇنى كۆر ـ گىلى كەلگىنىمدە، ئۇنىڭ كېسەل كارىۋىتىدىكى دەرمانسىز ھا ـ لىغا قاراپ يۈرىكىم پېچاق بىلەن تىلغاندەك ئېچىشىپ كېتەتتى. ئۇ: «مېنى ئۆيگە قايتۇرۇپ كېتىڭ!» دەپ يالۋۇرغاندا، تەڭلىكتە ئۆز گۆشۈمنى ئۆزۈم يېگۈدەك بولۇپ كېتەتتىم. ئۆزۈمنىڭ كار ـ غا كەلمەس بالا بولۇپ قالغىنىمدىن ئۆكۈنەتتىم. ئەمدى مۇنداق كېتىۋەرسەم بولمايتتى، قىينىچىلىق مېنى ئورنۇمدىن تۇرۇشقا مەجبۇر قىلدى.

قەلبىمدە بىر زامانلاردا ئاجايىپ ئىللىقلىق قالدۇرۇپ كەتكەن ھېلىقى ساخاۋەت ئىگىسىدىن يارەدەم تەلەپ قىلىش ئىستىكى پەيدا بولدى. مەن ئۇچ كۈنلۈك رۇخسەت سوراپ قايتىپ كەلدىم. كاللامدا كەسكىن كۆرەش، چۈنكى مەن ئەزەلدىن باشقىلاردىن يارەدەم سوراپ باقمىغان. ئۇ نېمە دەپ قالار؟ بارايمۇ، بارمايمۇ؟ دەپ يۈرۈپ مەڭ بالادا ئىشخانىسىنى ئىزدەپ تاپقىنىمدا، ئۇ يەغىن مۇناسىۋىتى بىلەن بۇ شەھەردە يوق بولۇپ چىقتى.

بىر ئايدىن كېيىن رۇخسەت سوراپ يەنە كەلدىم. ئەتىگەندىلا كەلگەن بولساممۇ، كاتىپ ئىشخانىسىدا نۆۋەت كۈتۈپ چۈش بول ـ دى. ئاجايىپ سۈرلۈك بىلىنىدىغان، يۆتىلىش تۈگۈل چوڭراق تىنىشقىنىمۇ جۈرئەت قىلغىلى بولمايدىغان بۇ يەردە، يۈرىكىمنىڭ دۈپۈلدىشىنى تىڭشاپ، قوللىرىم مۈز ـ مۈز بولۇپ ئولتۇرغا ـ نىمدا، كاتىپ ماڭا تەسەللى ئارىلاش ئېيتتى:

ـــ كېلىشىپ قويغان بولسىڭىز بولارئىكەن، ھاكىم ئەمدى ئىشتىن چۈشىدۇ.

ـــ ئەمسە چۈشتىن كېيىن كېلەيمۇ؟

ـــ چۈشتىن كېيىن يەنىغا بارىدۇ. ئېھتىمال بىر ـ ئىككى كۈن ئىشخانىغا كېلەلمەسلىكى مۇمكىن.

ـــ مەن يىراقتىن كەلگەن، تېخى رۇخسەت سوراپ دەڭە! ئەمەدى كېلەلمەيمەن. بىر ياردەم قىلسىڭىز، ـــ كۆزلىرىمدىن ياش ئەگىدى.

ـــ بولىغۇ ياردەم قىلسام بولاتتى، باشلىق دېگەنگە توختاپ تۇرۇڭ دېگىلى بولامدۇ؟

ـــ مەيلى ئەمسە، ـــ ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە ئېغىر قەدەملەرىمنى يۆتكەپ ئىشخانىدىن چىقىۋاتقىنىمدا، يانداكى ئىشىكتىن تەسەۋۋۇرۇمدىكى ساخاۋەتچىم چىقىپ كەلدى. مەن خاتىرەمدىكى ئۇنى ھازىرقى ھالىتى بىلەن سېلىشتۇرۇپ ئولگۇردۇم. ناھايىتى ئۇچ يىل ئۆتتى، ئۇ سەل سەمرىپ قالغان بولسىمۇ، ئېگىز بويى، قوي كۆزلىرى، قاڭشارلىق بۇرنى بىلەن كۆزۈمگە يەنىلا ئىسسىق كۆرۈندى. ئۇ شۇنداق سالاپەتلىك ئىدى.

ئۇ ئالدىراش ھالدا كاتىپتىن سورىدى:

ـــ شوپۇر پەستىمۇ؟

ـــ ھەئە، سىلىنى ساقلاپ تۇرىدۇ.

ـــ مەن كۆرۈشۈشكە ئولگۈرمىگەن يولداشلارنىڭ ئەھۋالىنى سوراپ خاتىرە قالدۇرۇپ قويۇڭ، قايتىپ كېلىپ كۆرۈشىمەن.

ئۇنىڭ ئالدىدىكى پۈتۈن ـ سۈرۈك بىر ئادەمنى كۆرمەسكە سېلىشى جېنىمغا تەگدى. كۆزلىرىمدىن ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى. ئېسەدەشلىرىم ئۇنىڭ قەدەملىرىنى توختاتتى. ئۇ ماڭا لەپىپىدە قاراپ، تۇرۇپلا قالدى. چېھرىدە بىر دەمدىلا كۈلكە پارلىدى.

ـــ ۋۇي، يىغلاڭغۇ، يەنە سىزغۇ بۇ؟ كۆزۈمگە ئەرۋاھ بولۇپ كۆرۈندىڭىزمۇ نېمە؟ قارا ڭ ماۋۇ ئىشنى، بالدۇرراق يىغلىسىڭىز بولماسمىدى، شۇ يىغىڭىزدىن تونۇۋالاتتىم. قېنى، ئىشخانىغا كىرەيلى.

ـــ ھە، قېنى ئولتۇرۇڭ، ـــ كاتىپ ئىززىتىمنى قىلىپ بىر

دەمدىلا چاي ئەكىردى.

ـــ قانداق، ئەھۋالىڭىز ياخشىمۇ؟ نەدە خىزمەت قىلىۋاتىدىڭىز؟

ئاغزىمغا ماتاڭ چاپلىشىپ قالغاندەك، كاللامدا تەييارلىۋالغان گەپلەر بىردەمدىلا غايىب بولدى. تىللىرىم كالۋالىشىپ ئۇنىڭ چىرايىغا قارىيالمىدىم.

ـــ بىرەر ئىش بارمىدى؟ تارتىنماي دەۋېرىڭ. مەن تېخى سىزنى ئوقۇشنى تاماملاپ بولۇپ يەنە ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇۋاتىدۇ دەپ ئويلاپتىمەن. بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىپ يۈرىسىز؟

ـــ سىز بىلەن ئايروپىلاندا كەلگەن شۇ كۈنى دادامدىن ئايرىلىپ قالغان، مانا ئەمدى ئانامنىڭ ئەھۋالىمۇ ئىنتايىن ناچار. مەن ئىنتايىن يامان ئەھۋالدا قالدىم. دەرىجە ئاتلاپ سىزنى ئىزدەشىمنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى بىلىمەن. بىراق، ناھەق ھالدا تاغقا چىقىپ ئىشلەۋاتقىنىمغا بىر يىل بولدى. ئانامنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالالمىدىم. زادى بولمىسا خىزمەتنى تاشلايمەن دەۋاتمەن. سىزنى ئىزدەپ كېلىشنىڭ مەن ئۈچۈن قانچىلىك ئېغىر كەلگەنلىكىنى بىلمەيسىز، ـــ پېشانەمدىن تەر چىقىپ كەتتى. گەپلىرىم قولاشقىلى ئۇنىماي، كەلگىنىمگە مەڭ پۇشايمان قىلدىم.

ـــ سىز ناھەقچىلىك دەپ نېمىنى كۆزدە تۇتۇۋاتىسىز؟

ـــ بولدى سورىماڭ. مەن پەقەت ئۆز ھالىمنى ئېيتقىلى كەلگەن.

ـــ سىزنىڭ مېنى ئىزدەپ كەلگىنىڭىزنىڭ ئۆزىلا ماڭا ئىشىنىدىغىنىڭىزنى بىلدۈرىدۇ. مەن ماڭا راست گەپ قىلىدىغانلارغا موھتاج.

ئۇنىڭ ئادەمنىڭ كۆڭلىدىكى نەرسىلەرنى بىلىۋالىدىغانلىقىغا ھەيران قالدىم. ئىختىيارسىز يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئېيتتىم. ئۇنىڭ ئابايىقى ئالدىراش ھالىتىدىن ئەسەرمۇ قالمىدى. خاتىرىسىنى ئېلىپ ئېيتقانلىرىمنى يېزىۋالدى.

ـــ بولدى، مەن سىزنى ئىزدەپ كەلمىگەن بولاي ! نېمىلەرنى

دەپ كەتتىم؟

— ئۇنداق دېسىڭىز ماڭا ئىشەنمەيدىكەن دەپ قالىمەن.

— ئىشقىلىپ، توغرا قىلمىدىم.

— نەزىرىڭىزدە باشقىلار ئۈچۈن ھەق سۆزلەش گۇناھمۇ؟

— ...

— ماقۇل ئەمىسە، تېلېفون نومۇرىڭىزنى كاتىپقا قالدۇرۇپ قويۇڭ. خەۋىرىمنى كۈتۈڭ.

نېمىشقا ئىزدەپ كەلگەن بولغىيدىم. مەن قانداقسىغا يىلانده‌ك چاققاق بولۇپ قالدىم. دەككە ـ دۈككە ئىچىدە بىر ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى. بىر كۈنى كاتىپى تېلېفون قىلىپ كېلىشىمنى ئېيتتى. يەنە ئالەمچە غەمنى يۈدۈپ مەيۈس ھالدا ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا كەلدىم.

— ئەھۋالىڭىز ياخشىمۇ؟ ئانىڭىزنىڭ سالامەتلىكىچۇ؟

— ياخشى، — يەردىن ئۈستۈن قارىماي جاۋاب بەردىم.

— خىزمەتلەر ئالدىراش بولۇپ قېلىپ، سىزگە ۋاقتىدا ئۇ‌چۇر قىلالمىدىم. ئەتىدىن باشلاپ ناھىيەلىك دوختۇرخانىغا ئىشقا چۈشۈڭ. ئۇ يەردە تەجرىبىلىك، سەۋىيەلىك دوختۇرلار كۆپ. تىرىشسىڭىزلا خىزمەت ئەمەلىيىتىڭىزدىلا بىلىم ئاشۇرالايسىز. ئۇ چاغدا ئاسپىرانتلىققا ئوقۇش پۈرسىتىمۇ كېلىپ قېلىشى مۇمكىن.

— ...

ھەرقانچە قىلىپمۇ كۆز يېشىمنى توسۇپ قالالمىدىم، تەقدىرىمنى مۇنچە تېز ئۆزگەرتىۋەتكەن بۇ ئىنسانغا تەشەككۈرۈمنى ئىپادىلەشكە تولىمۇ ئاجىز ئىدىم. مەن ئۇنىڭ بىلەن ئۈچ قېتىم يۈز كۆرۈشۈپتىمەن، ھەر قېتىم ياش تۆكۈپلا ئۆتتۈم. ئېھتىمال، ئۇنىڭ خاتىرىسىدىمۇ مېنىڭ ياش تۆكۈشلىرىملا بولسا كېرەك. ئۇ يەنە ماڭا قەغەز قول ياغلىق سۇندى.

— بولدى يىغلىماڭ، يەنە مەن ياردەم قىلغۇدەك ئىشلىرىڭىز بارمۇ؟

بېشىمنى چايقىدىم.
— بىرەر مەزگىل ئانىڭىزغا قارامسىز يا؟
مەن يەنىلا ياش تۆكۈپ تۇرۇپ بېشىمنى چايقىدىم.
— سىزگە ئەتە خەۋەر قىلىدۇ، ياخشى ئىشلەڭ. خىزمەتتە قېينىچىلىقلارغا يولۇقسىڭىز مېنى ئىزدەڭ، تېلېفون قىلسىڭىز مۇمكىن بولىدۇ. تېلېفونۇمنى كاتىپتىن سورىۋېلىڭ.
مەن خودىدى چۈش كۆرۈۋاتقاندەك، رەھمەتمۇ دېيەلمەي قايتىپ چىقتىم. ھازىرقى كۈنلەردە يول ماڭماي، پۇل خەجلىمەي مۇنداق ياخشى ئىشقا يولۇقۇش راستلا مۆجىزە ئىدى. ئانامغا بۇ خەۋەرنى يەتكۈزگىنىمدە ئۇمۇ ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى. قەلبىم چەكسىز ئۇمىدكە تولدى. ئەتراپىمدىكى ھەممە نەرسە كۆزۈمگە شۇنچە گۈزەل كۆرۈندى.
ئۇزاق ئۆتمەي، سەھىيە ئىدارىسى، بىرنەچچە يېزىلىق شىپاخانىدىكى بىر قىسىم كىشىلەرگە چارە كۆرۈلگەنلىك توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئاڭلىدىم. ئەلۋەتتە، بۇ دورا كېرەكلىگۈچى خىزمەتكە مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر ئىدى.
يېڭى خىزمەت ئورنۇمغا ئىشقا چۈشتۈم، ئانام مۇشۇ دوختۇرخانىدا ياتتى، ئەمدى مەن خىزمەت قىلغاچمۇ ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالالايتتىم. ئانامنىڭ ئەھۋالىدا كۆرۈنەرلىك ياخشىلىنىش بولدى. تۈجۈپىلەپ ئوزۇقلاندۇرۇشۇم نەتىجىسىدە ھەرھالدا ماغدۇرغا كېلىپ، ئۆز ھاجىتىدىن ئۆزى چىقالايدىغان بولدى. قولۇم بوشاپ، خۇش كەيپ ھالدا ئۇنىڭغا قىسقا ئۇچۇر يوللاپ قويدۇم.
«بۇ مەن، ھېلىقى يىغلاڭغۇ قىز. مەن ئىنتايىن نامرات، كۆز يېشىم بىلەن قاردەك ئاق كۆڭلۈملا بار، ئەمما قەلبىمدە بىر ئاق كۆڭۈل كىشىنىڭ ئىسمى بار: ماڭا يەتكۈزگەن ھىممىتىڭىزگە كۆپتىن ـ كۆپ رەھمەت.»
«يېڭى خىزمەت ئورنىڭىزغا كۆنۈپ قالدىڭىزمۇ؟»
«ھەئە، رەھمەت سىزگە.»
كۈنلەر ئۆتمەكتە. مەن بۇ يەردە ھېلىقى تەببىي ئەخلاقنى،

ئادەمنى تەسىرلەندۈرىدىغان نۇرغۇن ياخشى ئىشلارنى كۆردۈم. قايسى كۈنى ھادىسىگە ئۇچراپ قانسىراپ كەتكەن بالىغا قان سۈ- يۇقلۇقى يۆتكەپ كېلىشكە ئۇلگۈرمىگەندە بىر ئايال دوختۇر ئىككىلەنمەيلا قان بەردى. باشقىلارنىڭ قان تىپى ماس كەلسە ئۇلارنىڭمۇ قاراپ تۇرمايدىغانلىقى ئېنىق! ئىگە - چاقسىز بوۋايغا، كۆيۈپ قالغان بالىسىغا قاراپ تەڭلىك تارتىپ قالغان تۇل چوكانغا پۇل يىغىش قىلىپ ياردەم قىلدۇق. مۇنداق ئىشلار قەدەمدە بىر دېگۈدەك ئۇچراپ تۇراتتى. ئەمما، ئاشۇ گۈزەللىكلەر ئىچىدە يەنە بەزى ناچار ئىشلار كۆزگە چېلىقىپ قالاتتى. بۇ يەر- دىمۇ تەبىئەتنىڭ قانۇنىيىتى ئۆز كۈچىنى كۆرسىتەتتى، يەنى كۈچلۈكلەر ئاجىزلارنى بوزەك قىلاتتى. ياخشىلىق بىلەن رەزىل- لىك تەڭ مەۋجۇت ئىدى. بەزىدە خىزمەتداشلىرىمنىڭ كۈسۈر - كۈسۈرلىرىنى ئاڭلاپ قالاتتىم.

— بۇ يەرگە يۆتكىلىپ كېلىپ، تېخىمۇ رەڭ تۇزەپ كەتتىغۇ بۇ قىز؟

— بىكارغا بۇ يەرگە يۆتكىلىپ كەلمەيدۇ، چىرايىغا تايىنىپ كەلمىسە تۇل ئانىسى نېمە قىلالايتتى؟

— ئۇنداق ئەمەستۇ، خېلى ئىقتىدارى بارەك قىلىدۇ، تە- رىشچان ئىكەن.

— ياسالما! ئىقتىدارى بولغاندىمۇ ئۇنداق بالىلار كۆپ تۇرسا، يالغۇز ئۇنىلا بايقامدىكەن. قايسىبىر باشلىق بىلەن مۇناسىۋىتى بار دەپ ئاڭلىدىم.

— ۋاي بوپتىلا، نېمە كارىمىز. ئىشقىلىپ، بىزنىڭ قاچە- مىزنى تارتىۋالمىغاندىكىن.

— ئىشقىلىپ، ئۇنداق قىزلاردىن ئېھتىيات قىلغان تۈزۈك! بىزنىڭمۇ قىزلىرىمىز بار. توۋا دەيلى، — مۇشۇ خىلدىكى پاراكۇلار ئارامىمنى قويمىدى. ئەسلىدىغۇ خۇدۇكسىرىگۈدەك ئىش يوق. قورسىقىمنىڭ ئاغرىقى بولمىغاچقا، تاۋۇز يېيىشتىن قور- قۇشۇمنىڭ زۇرۇرىيىتى يوق، بىراق ئۇ كىشىگە قارا چاپلىنىپ

قالسا، «ياخشىلىققا يامانلىق» بولسا بولمايتتى. ئۇنىڭ مېنىڭ سەۋەبىمدىن ھەرقانداق سۆز ـ چۆچەككە قېلىشىنى خالىمايتتىم. شۇڭا، پۈتۈن زېھنىم بىلەن خىزمەت قىلىپ، كۆپچىلىك بىلەن ئىناق ئۆتۈپ، ئۇلارغا ئۆزۈمنىڭ ياخشى قىز ئىكەنلىكىمنى بىلدۈرۈپ قويۇشنى كۆڭلۈمگە پۈكتۈم. ئەمما، مەندەك تۇرمۇش تەجرىبىسى يوق سەھرا قىزىغا بۇلارنى يېڭىپ كېتىش ئاسانغا چۈشمەيۋاتاتتى. قار لەپلىدەپ يېغىۋاتقان كۈنلەردە ھېيىت يېتىپ كەلدى. ھارپا كۈنى ئىشخانىدا كېسەللىك تارىخىنى يېزىپ ئولتۇرۇپ سېستىرالارنىڭ پارىڭىنى ئاڭلاپ قالدىم.

ــ تاشقى كېسەللىك بۆلۈمىدىكىلەر يۈز كويدىن يىغىش قىلىپ بېرىپتۇ. بىز ئەللىك كويدىن يىغقاندىكىن باش سېستىرالار باشلىقى خاپا بولۇپ قالغان گەپ.

ــ بىزنىڭمۇ بالىلىرىمىز بار باقىدىغان، ئۇ خوتۇنىنىڭ نەپسى بارغانچە يوغىناپ كەتتى. بۆلۈمدىن بۆلۈمگە يۆتكىلىشىمىز ئۇ چۈنمۇ ئۆيىگە داستىخان ئېلىپ بارىمىز، ئۆزىمىز تۇرۇۋاتقان بۆلۈمدىن يۆتكىۋېتەمدىكىن، دەپ قورقۇپمۇ ئارقا ئىشىك قىلىمىز. ئەمدى قويۇپ ھەر ھېيىتتا ھېيىتلىق بېرىپ كۆندۈرۈپ قويدۇق. نەدە مۇنداق ئىش بار؟

ــ سېستىرالار باشلىقى ياخشىچاق بولۇپ تۇرمىسا بولامدۇ؟ بىزنىڭ پۇلىمىزدا ئۇلار ياخشى بولىدۇ ئەمەسمۇ؟

ــ شۇڭا، ھارام يەپ سەمرىپ كەتتى، قاراڭلار ئەپتىگە، ھېلىمۇ ئېرى بىر ئۆيدە تۇرىدىكەن.

ــ كېلەر قېتىم بىزمۇ جىقراق يىغىش قىلىپ كۆڭلىنى ئېلىۋالرمىز.

ــ شۇغىنىسى، بىزنىڭ باشلىقنىڭ كۈنى تەس بولىدىغان بولدى ـ دە.

گەپنى بولۇنۇۋاتقان بۇ ئايال پۈتۈن سېستىرالارنىڭ خىزمىتىگە مەسئۇل پەرۋىش بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ئىدى. دەسلەپىدە ماڭا شۇنداق ياخشى تەسىر بەرگەنىدى، «قانداق قىينىچىلىقىڭىز بول-

سا ماڭا دەڭ، ئۇكام» دەپ كەتكەن. بىراق، ئەمدى باشقىچە. بىر نەچچە قېتىم باھالاش كەلگەندە، ئۇلار ئۇچۇن بېرىلمىدىغان زىيا- پەتكە بېرىشمىنى تاپىلىغاندا مەن بارمىدىم، ئانامنى يالغۇز قوي- ماسلىقىنىمۇ ئويلىدىم. يەنە ھېلىقى ساخاۋەتچىم بىلەن ئۇچرى- شىپ قېلىشتىن قورقتۇم. ئۇ ھېچنېمىدىن بىخەۋەر مەندىن ئەھۋال سوراپ سالسا، باشقىلارغا بوپ بېرەمدىكىن، دەپ قورق- تۇم. شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئايال ماڭا ئۆچ بولۇپ قالدى. يەنە كې- لىپ مەن ھازىرغىچە ئۇنىڭغا سوۋغا بېرىپ باقمىدىم. قارىغاندا، ئىشلار مەن ئويلىغاندەك ئۇنداق ئاددىي ئەمەستەك قىلاتتى. مەن قاچان ناھەق ئىشلارنى كۆرسەم دەرھالا شاپائەتچىم ئېسىمگە كېلەتتى. نەزىرىمدە ئۇ بارلىق ناھەقچىلىكلەرنى تۆگىتەلەيدىغان ھەقىقەتنى قوغدىغۇچى، ئەڭ كۈچلۈك ئادەم ئىدى. تۇيۇقسىزلا ئۇ كىشىنىڭ ئايىمىنى تەبرىكلەپ قويغۇم كەلدى.

«ئايىمىڭىزگە مۇبارەك بولسۇن.»

كۆرسە ـ كۆرمىسە ئۇنىڭغا بولغان تەشەككۈرۇمنى، ھۆرمە- تىمنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئۇچۇر يوللاپ قويدۇم. ھايالىشمايلا تې- لىفونۇمغا ئۇچۇر كەلدى:

«سىزنىڭمۇ ئايىمىڭىزگە مۇبارەك بولسۇن، ئانىڭىزغا ياخشى قارا‌ڭ، خىزمەتتە نەتىجە يارىتىشىڭىزغا تىلەكداشمەن.»

قەلبىم لىپىدە ئىللىغاندەك بولدى. مەندەك يېتىم قىزغا تەسەللى ھەم ئىلھام بېرىپ كېلىۋاتقان بۇ كىشى خۇددى قېرىن- دىشىمدەك تۇيۇلدى.

سېستىرالار باشلىقى مېنى ئىزدەپ كەلگەندە ھەيران قالدىم، ئۇنىڭ پوزىتسىيەسى ئالاھىدە ياخشى ئىدى.

ـــ قارا‌ڭ، ئانىڭىزنى بىر كۆرۈپ كېلەرمەن دېسەم ھېچ پۇر- سەت چىقىرالمىدىم، خۇدايىم بۇيرۇسا خىزمەتداشلارنى باشلاپ ئىزىزىتىڭىزنى قىلىپ بارىمەن، ئۆزىڭىز يا ئەرگە تېگەي دېمىدە- ڭىز، قولداش بولۇپ خىزمىتىڭىزنى ئۆزۈملا قىلاتتىم...

ـــ شۇنداق كۈنلەر كەلسە، توي باغىقىنى سىزگە ئۆزۈم ئاپە-

رىپ بېرىمەن.

— ئەلۋەتتە شۇنداق بولىدۇ ـ دەپ سىزدەك ئۇز قىزنى قايسى شاپ بۇرۇت ئەبلەخ ئالاركىن؟ ھىھ ـ ھىھ ـ ھىھ...

ئۇنىڭ تېتىقسىز گەپلىرىدىن بىزار بولغان بولساموۇ، يالغان كۈلۈپ تۇرۇشقا مەجبۇر بولدۇم.

— مۇنداق ئىشتى، خېنىم، قولۇمدا بىر يۇرۇش دورىلار بار ئىدى. رېتسېپ يازغاندا مۇشۇ دورا ـ ئوكۇللارنى «دوختۇرخانىدا يوق، باش سېستىرالار باشلىقىدا بار» دەپ بىمارنى مېنىڭ يېنىمغا ئەۋەتسىڭىز، — ئۇ شۇنداق دېگەچ بىرنەچچە خىل دورا تىزىملىكىنى قولۇمغا تۇتقۇزدى. ئۇ كەتكەندىن كېيىن قارىسام، ساپلا ئالاھىدە قىممەت دورىلار ئىكەن. مۇشۇ دوختۇرخانىنىڭ نېنىنى بەكرەك يېگەن تۇرۇقلۇق نېمىشقا مۇنداق قىلىپ يۇرىدىغانلىقىنى بىلمەي تۇرۇپ كەتتىم.

ئاسماندىن چۈشكەندەكلا يېنىمغا پەيدا بولغان پېشقەدەم دوختۇر كۈلۈپ تۇرۇپ سورىدى:

— سىزگە شەخسىي ساتىدىغان دورا رېتسېپلىرىنى ئېلىپ كەلگەن ئوخشىمامدۇ؟

ئۇندىمەي كۈلۈمسىرەپ قويدۇم.

— كومپيۇتېردىن يوللىغان دورىلارنى كۆرۈپ تۇرىدۇ، يازمىسىڭىز تېخى بولمايدۇ. يازاي دېسىڭىز سۈپىتىگە بىرنېمە دېگىلى بولمايدۇ. تازىمۇ بىر... — ئۇ يەنە نېمىلەرنىدۇر غودۇڭشىغىنىچە كېتىپ قالدى. بىرنېمە دېمىگىنىم بىلەن كۆڭلۈمدە سان بار ئىدى. ئەگەر ئۇنداق ئىشلارنى قىلىپ يۈرسەم قانداقمۇ شاپائەتچىمگە يۈز كېلەلەيمەن؟

دېگەندەك، بۈيرۇتمىسى بويىچە ئىش كۆرمىگەنلىكىم ئۈچۈن باش سېستىرالار باشلىقى ماڭا تەتۇر قاراپ قالدى. ئۇنىڭ كۆزىگە سىغمىغانلا ئادەمگە ياخشى كۆن يوق ئىكەن. مەن تۈيۈقسىزلا بىر يىللىق يارەمگە يېزىغا بارىدىغان بولۇپ بېكىتىلگىنىمنى ئاڭلاپ قالدىم. بۇنىڭدا باش سېستىرالار باشلىقىنىڭ قولى بارلىقىنى

بىلگىنىمدە ھەيران قالدىم. سېستىرالار باشلىقى تۇرۇپ دوختۇرلارنىڭ ئىشىغىمۇ ئارىلىشالايدىغان بۇ ئايال دىققىتىمنى تارتتى. كېلىپ بىر يىل بولار - بولماي يەنە يېزىغا قايتۇرۇلسام، يەنە كېلىپ دائىم ئەر دوختۇرلار باردىغان ئىشنىڭ قانداقسىغا ماڭا كېلىپ قالغىنىغا ئىپادە بىلدۈرمەي تۇرالمايتتىم.

مەن خۇددى دادامنى ئەسكە ئالغاندەك تەبئىيلا شاپائەتچىمنى ئەسكە ئالدىم.

«سىز بىلەن كۆرۈشىدىغان ئىش بار ئىدى، قاچاندا سىزنى تاپالايمەن؟»

ئۇنىڭدىن ئۇچۇر قايتمىدى، بەك ئالدىراش ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىدىم، يەنە بىر يەرلىرىمدە قېيىداپمۇ ئۇلىگۈردۈم. بوپتۇلا، قاراپ باقمايمەنمۇ، دەپ ئويلىدىم. ئاپامغا قارايدىغانغا ئىشەنچلىك بىرسىنى تاپماقچى بولۇپ بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى. ئاخىر ئايلىنىپ يەنە شۇ سەلىمەنى تاپتىم، دادىسىنى ئۆيلەپ قويۇپ غەمدىن خالاس بولغان سەلىمە ماقۇل بولدى.

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن شاپائەتچىمنىڭ يوللىغان ئۇچۇرىنى تاپشۇرۇۋالدىم.

«مەن چۈشتىن كېيىن ئىشخانامدا بولىمەن، ئىنكاس قىلىدىغان ئىش بولسا سەل كېيىنرەك كېلىڭ.»

باردىغىنىم ئېنىق، بىراق ئۇنىڭ سەل كېيىنرەك كېلىڭ، دېگەن گېپى نېرۋامغا تەگدى.

ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا كەلگىنىمدە كاتىپمۇ، شوپۇرمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئۇنىڭ ئىشخانىسى ھېلىلا تازىلانغاندەك قىلاتتى. ھاۋا ساپلاشتۇرغۇچنىڭ خۇش پۇرىقى دىمىقىمغا ئۇرۇلدى.

— ئەھۋالىڭىز ياخشىمۇ؟ كۆنۈپ قالدىڭىزمۇ؟ — ئۇ مېنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلغاچ ئەھۋال سورىدى.

— ياخشى، كۆنۈپمۇ قالدىم.

— باشقىلاردىن سورىسام سىزنى بەك ياۋاش دەيدۇ.

— شۇ، تەسرەك كۆندۈم.

— نېمىشقا؟ قايسى تەرىپى سىزگە ياقمىدى؟ قانداق مەسىلە-
لەر بار ئىكەن؟
— ياقمىدى ئەمەس، شۇ.. ئۇلارنىڭ نەزىرىدە مەندەك دېھقان
بالىسىنىڭ مۇنداق دوختۇرخانىدا ئىشلەشكە شەرتىم تازا توشماي-
دىغاندەك، — بىلىپ - بىلمەي ئازراق ئەركىلەش تەلەپپۇزىدا
سۆزلەپ تاشلىدىم.
— ھېچقىسى يوق، ئۆزىڭىزگە ئىشىنىڭ، ئۆزىڭىزنى ئۇلار-
دىن قېلىشقۇچىلىكىم يوق دەپ ئويلاڭ.
— ئىشقىلىپ، شاپائەتچىمىنىڭ يۈزىنى يورۇق قىلاي دەپ
ياخشى ئىشلەشكە تىرىشىڭ. ھامان بىر كۈنى ھەممەيلەن
مېنىڭ ئىقتىدارىمغا قايىل بولغۇدەك سەۋىيەگە يېتىمەن، دەپ
ئويلايمەن.
— شۇنداق ئويلىغىنىڭىزغا رەھمەت. خوش، بۈگۈن مېنى
قانداق ئىش بىلەن ئىزدەپ كەلدىڭىز؟
— ئالدىڭىزدا تولىمۇ خىجىلمەن، نەگىلا بارسام ئىش تې-
پىپلا يۈرىمەن.
— قېنى گېپىڭىزنى داۋاملاشتۇرۇڭ، سىزدىن جىقراق
ئەھۋاللارنى ئىگىلىسەم دەيمەن.
— ئەمەلىيەتتە بۇ شەخسىي ئىش. مەن يەنە يېزىغا يارەمگە
بارغۇدەكمەن. پات ئارىدا ئېلان قىلىدىكەن. مەن يېزىدا چوڭ
بولغان، جاپادىن قورقۇپ قالمايمەن. بىراق، مېنىڭ مۇشۇ غەلىتە
مىجەزىم ماڭا ئاۋارىچىلىك تېپىپلا يۈرىدۇ. بەزى ئىشلارنى كۆر-
مەي دېسەممۇ كۆرۈپ قالىمەن. ئۇقماسقا سالاي، چاندۇرماي دې-
سەم، چىرايىمدىن ھەممە بىلىنىپ قالىدۇ، ماڭا راستلا تەس بول-
دى.
— قايسى ئىشلار سىزنى مۇنچە بىئارام قىلدى؟
مەن باش سېستىرالار باشلىقى توغرىسىدىكى ئىشلارنى ئېيت-
تىم.
— بۇ توغرىسىدىكى ئىشلارنى مەنمۇ ئاڭلىغان، مۇشۇ تۇردە-

كى بىر ئىشنى بىر تەرەپ قىلىش داۋامىدا يۇقىرىدىن قاتتىق بېسىمغا ئۇچرىدىم. ئەمما، بۇ ئىشنى چوقۇم بىر تەرەپ قىلىمەن. بۇ ۋاقىت مەسىلىسى، خالاس! سىزنىڭ ئىشىڭىزغا كېلىسەك، خاتىرجەم بولۇڭ.

— سىزگە داۋاملىق ئاۋارىچىلىك تېپىپلا بېرىۋاتىمەن، تولىمۇ خجىلمەن.

— سىز نېمىشقا ئۇستەلگە قاراپ سۆزلەيسىز؟ مەنمۇ سىزگە قارىماي تامغا قاراپ سۆزلەيمۇ؟

مەن تۆكۈلۈشكە تەييار بولغان ياشلىرىمنى سۈرتۈۋېتىپ كۈلۈۋەتتىم.

— سىز بەك سۈرلۈك، قورقمىمەن.

— نېمە؟ مەن شۇنداق تەسىر بېرەمدىمەن؟

— سىز بەك بولسا قىرىققا كىرگەنسىز، بىراق سىز ماڭا ئاز دېگەندىمۇ ئاتمىش ياشقا كىرگەندەك تۇيغۇ بېرىسىز.

ئۇ كۈلۈپ كەتتى.

— باشقىلارمۇ شۇنداق دەيدۇ. خىزمەتنىڭ ئېھتىياجى بىلەن مۇشۇنداق كۆنۈپ قالغان ئوخشايمەن.

— سىزگە كۆپ رەھمەت. كەچ بوپ كېتىپتۇ مەن قايتاي.

— ماقۇل ئەمىسە، — ئۇ مېنى ئۇزاتماقچى بولۇپ ئىشىك تۈۋىگە كەلدى. ئۇنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ بېرىشىنى كۈتمەيلا ئۆزۈم ئېچىپ چىقىپ كەتتىم.

نەچچە كۈندىن كېيىن، بۇ قېتىمقى يېزىلارغا يارەمگە بېرىش گۇرۇپپىسىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغىنىنى ئاڭلىدىم. چۈنكى، ئاپتونوم رايوندىن كەلگەن سەييارە داۋالاش ئۆمىكى ھەرقايسى يېزىلاردا داۋالاش ئېلىپ بارىدىكەن. بۇنىڭمۇ تاسادىپىي ئۇدۇل كەلگەن ياكى باشقا سەۋەب بارلىقىنى بىلمىدىم. لېكىن، قەلبىمدە شاپائەتچىمگە قارىتا ئالەمچە تەشەككۈر بار ئىدى.

قىش كېتىپ باھار كەلدى. چوكانتاللار بىخ چىقىرىپ، ئۆزۈم چېچەكلەپ، يېڭى باھار ئىلىق قوينىنى ئاچتى. ئانام

ھەرنېمە بولسا قىشتىن ئامان ـ ئېسەن چىقتى. ھەر قېتىم تا ـ سادىپىيلا بەخت تۇيغۇسىغا چۆمگىنىمدە ئۇ ئېسىمگە كېلەتتى. ئۇ يەر ـ بۇ يەردە ئۇ توغرۇلۇق پاراڭلارنى ئاڭلاپ قالسام قۇلىقىم دىڭ!

ـــ توۋا! مۇشۇ باشلىقلارنىڭ ئىچىدە ئادىل ھاكىم ئاجايىپ گېپلى پاكىز ئادەم جۇمۇ.

ـــ راست، ھەممە جەھەتتىن بەك پاكىز ئىمىش، قىز ـ ئا ـ يالىلارغا ھەرگىز كۆز سالماسمىش.

ـــ ئەمەلىيەتتە، بىرلا قاراشقىمۇ ئۇ كىشىنىڭ ئېسىل ئادەم ـ لىكى چىقىپلا تۇرىدۇ.

...

دوختۇرخانىمىزنىڭ يېڭىدىن پۈتكەن ئامبۇلاتورىيە بىناسى ـ نىڭ ئىشقا كىرىشتۇرۇلۇش مۇراسىمىغا ئۇ بىر قىسىم رەھبى ـ رىي كادىرلار بىلەن بىللە كېلىپ قاتناشتى. ئۇ يەنىلا شۇنداق سۇرلۇك، ئىپادىسىز ھالەتتە تۇراتتى. شەيتىنىم تۇتۇپ ئۇنىڭغا ئۇچۇر يوللىدىم.

«سەل كۈلۈمسىرەشنى ئۆگىنىڭ.»

مەن ئۇنىڭ ھەرىكىتىنى كۆزىتىپ تۇردۇم. دوختۇرخانا باش ـ لىقى سۆزلەۋاتقان پەيتتە ئۇ تېلېفونىغا قاراپ ئۇلگۈردى. راست دېگەندەك، ئۇنىڭ چىرايىدا تەبەسسۇم پەيدا بولدى. ئېھتىمال ئۇ مېنىڭ ئەخمىقانە ئىشلىرىمغا، بەڭباشلىقىمغا كۈلگەندۇر.

باش سېستىرالار باشلىقى قەدەمدە بىر مېنى ئەدەپلەپ ئۇلگۇ ـ رىدۇ، ئەگەر ھاياتىمدا بۇ ئايال بىلەن ئۇچراشمىغان بولسام، بەل ـ كىم تىنچ ياشاپ كېتىۋەرگەن بولاتتىم. بىراق، ئۇ خۇددى سايەم ـ دەكلا يۈرىدۇ. ھە دېسىلا ئادەم كۆپ يەرلەردە ماڭا كۆيۈنگەن بو ـ لۇۋېلىپ زىتىمغا تېگىدۇ.

ـــ خۇدايىم چىرايىنى بەرگەن بىلەن بەختىنى بەرمىسە بىكار، توۋا! بۇ قىز شۇنداق چىرايلىق تۇرۇپ ياشىلىقى بىكارلا ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ دېسە. ئايال كىشى دېگەن ئەردە ياخشى، بولمىسا يەر ـ

ده. ئايال كىشى ئوقۇپ ئالىم بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ بىر ئەر-
نىڭ پېشىنى تۇتۇشى كېرەك ئىدى.

ـــ راست! سۇپۇرگىدەك بولسىمۇ بىر ئېرىڭىزنىڭ بولغىنى ئەۋزەل، تاللاپ ـ تاللاپ تازغا ئۇچرىمايلا يەنە.

ـــ ئەرنىڭ قانداقلىقىنى بىلمىگەن گەپ. شاپ بۇرۇت ئوغرى-
دىن بىرسى ئەرنىڭ قانداقلىقىنى بىلدۇرۇپ قويغان بولسا، ئاز-
دىن مەن تېگەي دەپ كەينىدىن يۈگۈرۈيتتى.

ئاشۇ ئايالنىڭ زەھەرخەندە گەپلىرى ئۇچۇن بولسىمۇ بىرەر-
گە كۆڭۈل بېرەيمۇ دەيمەن، بىراق ھېچكىم دىتىمغا ياقمايدۇ. خۇددى بارلىق ئەرلەر شاپائەتچىمنىڭ سىياقىدا بولۇشى كېرەك-
تەك، خۇي ـ پەيلى چوقۇم ئۇنىڭغا ئوخشىشى كېرەكتەك. بۇنىڭ قانداق ھېسسىيات، قانداق ئۆلچەم ئىكەنلىكىنى ئۆزۈمۇ بىل-
مەيمەن.

مەن قەلبىمدىكى غېرىبلىقنى يوقىتىش ئۇچۇن كۆپ ھاللاردا ۋاقتىمنى ماتېرىيال كۆرگەچ ئانام بىلەن ئۆتكۈزەتتىم، بارا ـ بارا مەندىمۇ كىلىنىكىلىق داۋالاش جەريانىدا يولۇققان بەزىبىر مەسىلىلەرنى، بۇ جەھەتتىكى چۈشەنچەمنى يېزىپ بېقىش ئىس-
تىكى تۇغۇلدى. يازغانلىرىمدىن نەچچە پارچىسىنى ئىلمىي ژۇر-
نالغا ئەۋەتتىم. كىم بىلسۇن، نەچچە ئايدىن كېيىن ئىككى پارچە ماقالەم راستلا ژۇرنالغا بېسىلدى. خىزمەتداشلىرىم مېنى تەب-
رىكلەشتى. قانچىلىك خۇش بولغىنىمنى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. مۇشۇ ئىلھامنىڭ تۇرتكىسىدە يەنە بىر پارچە ماقالە يازدىم، بۇ قېتىمقى تېمام تەسرەك بولغاچقا، پېشقەدەم دوختۇرلارنىڭ كەي-
نىگە كىرىۋېلىپ نۇرغۇن ماتېرىياللارنى توپلىدىم. ھەرھالدا ئىككى ئاي ۋاقتىمنى سەرپ قىلىپ ئاخىر ماقالەمنى پۈتكۈزۈپ ئەۋەتىۋەتتىم.

كۇز يېتىپ كەلدى. گەرچە ئالتۇن كۇز مەمۇرچىلىق، ئالتۇن رەڭ گۈزەللىكنى ئېلىپ كەلسىمۇ، مېنى يەنە غەم باستى. چۈد-
كى، ئانام يەنە ئۇزاق قىش بىلەن ئېلىشىدۇ. باھارغا ئۇلىشامدۇ،

يوق؟ بۇ ئۇنىڭ غەيرىتىگە، تەڭرىنىڭ شاپائىتىگە باغلىق ئىدى.

بىر قايغۇغا بىر شادلىق ھەمراھ دەپ، ماقالەم ژۇرنالغا بېسىلىپلا قالماي، مەن تېخى يىللىق باھالاشتا ئىككىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنىدىم. مۇكاپات تارقىتىش مۇراسىمى ئۇرۇمچىدە ئۆتكۈزۈلىدىغان بولغاچقا، دوختۇرخانا رەھبەرلىكىنىڭ تەستىقلىشى بىلەن يولغا چىقتىم. باش سېكرېتارلار باشلىقى يەنە شوخسىنى سانجىپ ئۇلگۈردى:

ــ مانا قاراڭلار، تەخەي ئات تەخەيلىگەندەكلا ئىش بوپتۇ، «ئەسكى كېسىمنىڭ ئىچىدە ئادەم بار» دېگەندەك، بىرنېمىلەرنى قىلىپ يۈرۈپ ماقالە چىقىرىپسىز مانا! بولسا يوللۇقنى جىقراق تۇتسام بولاتتى. ئاز بولسىمۇ مۇنۇ ئەللىك كويغا تاماق يېگەچ ماڭارسىز...

يىغىن بىر كۈندىلا تۈگىدى، ئەمدى قىلىدىغان ئىشىم مېنى خوش، دەپ ئۆزىتىپ قويغان خىزمەتداشلىرىمغا، بولۇپمۇ باش سېكرېتارلار باشلىقىغا سوۋغات ئېلىۋالمىسام بولمايتتى. ئەلۋەتتە، مەنمۇ ئاز ــ تولا ماسلاشمىسام «ماسلىشالمىغانلار شاللىنىپ كېتىدۇ» پىرىنسىپىنىڭ قۇربانىغا ئايلىنىپ كېتەتتىم. سودىلىقلىرىمنى تۈگىتىپ ياتاقتا قايتىپ كەلدىم. ئەتە ئەتىگەندە يولغا چىقمەن. كەلمىگىنىمگە نەچچە يىل بولغان بۇ مەركىزىي شەھەر شۇنچە قاينىق، ئاۋات بولسىمۇ، ئۆزۈمنى ئالەمچە غېرىب ھېس قىلدىم. ساۋاقداشلىرىمنى ئىزدىگۈمۇ كەلمىدى. ئۇلارنىڭ مۇرات توغرۇلۇق بىرنەرسىلەرنى دېيىشى تۇرغانلا گەپ. ئەمدى ئۇ توغرۇلۇق ھېچقانداق گەپ ئاڭلىغۇم يوق ھەم قىزىقمايمەن. بىراق، ئىچىمدە ئاجايىپ بىر خىل غېرىبلىق يۈرىكىمنى سىمابىتەك ئېرىتمەكتە ئىدى. شاپائەتچىمنى ئويلاپ قالدىم. شۇ تاپتا ئۇ نېمە ئىش قىلىۋاتقاندۇ؟ ئۇنىڭغا ئۇچۇر يوللىدىم.

«مۇكاپاتلانغان شۇ دەقىقىلەردە سىزنى ئويلىدىم. رەھمەت سىزگە!» ئۇنىڭدىن ھېچقانداق ئىنكاس بولمىدى، كەيپىياتىم بۇزۇلۇپ يىغلاپ تاشلىدىم. ئەتىسى يولغا چىقتىم. يول بويى ئېغىر

خىياللار ئارامىمنى بۇزدى. مېنى تەبرىكلەپ قويسا نېمە بولاتتى؟ ئەجەبا مېنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىمنى خۇشامەت دەپ چۈشىنىپ قالغانمىدۇ؟ خەپ، ئەمدى ھەرگىز ئۇنى ئىزدىمەيمەن. چۆمۈلىدەك كىچىك بولساممۇ، تىرىشچانلىقىم بىلەن ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ ئىقتىدارلىق ئىكەنلىكىمنى، ئۇنىڭ ياردىمىسىزمۇ چوڭ چوڭ نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرەلەيدىغىنىمنى بىلدۈرۈپ قويىمەن... ئۆزۈمگە قايتىدىن ئىشەنچ پەيدا بولدى.

تىرىشسىلا قىلغىلى بولمايدىغان ئىش يوق ئىكەن. خىزمەت ئەمەلىيىتىمگە بىرلەشتۈرۈپ بەزىبىر تەتقىقاتلارنى ئېلىپ بارىدىم، دوختۇرخانىدىكىلەرمۇ بارغانسېرى مېنى ھۆرمەتلەپ، ئارىغا ئېلىشقا باشلىدى.

«8 ـ مارت» قەلبىم لەرزىگە كەلدى. ئۇ مېنىڭ بايرىمىمنى تەبرىكلەپ قىسقىلا ئۇچۇر يوللاپ قويغانىدى:

«بايرىمىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن! سىزگە شادلىق تىلەيمەن!»

قانچىلىك خۇشال بولغىنىمنى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن «ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ بىرەر بۇرجەكلىرىدە ئىسمىم بار ئوخشايدۇ. ھەر ھالدا مېنى ئۇنتۇپ قالماپتۇ!» ئۇنىڭغا بولغان قېيىداشلىرىم نەلەرگىدۇر ئۇچۇپ كەتتى. كەچ كۈز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە دوختۇرخانا باشلىقى، يۇقىرىدىن كەلگەن پىروفېسسورلارنى كەچلىك تاماققا دەپ قويغانلىقىنى، مېنىڭمۇ بېرىپ ئۇلاردىن سوراشقا تېگىشلىك ئىشلارنى سورىغاچ ئولتۇرۇپ كېتىشىمنى ئېيتتى. ئۇ مېنىڭ تەتقىقاتىمغا كۆڭۈل بۆلۈپ شۇنداق دەۋاتقان بولغاچقا، مەنمۇ باشقىچە ئىككىلىنىشلەردە بولماي ۋاقتىدا باردىم. دوختۇرخانا باشلىقى ئۇلارغا مېنى ئالاھىدە تونۇشتۇردى. ئولتۇرغانلار ئىچىدە ھېچقانداق ئەمەل ـ مەنسىپى يوق ئادەمدىن پەقەت مەنلا بولساممۇ، ئېرىشكەن ھۆرمەت قەلبىمنى لەرزىگە سالدى. ئۇلار سورىغان سوئاللارغا جاۋاب بەردىم. ماڭا مۇجمەل بولغان بەزى مەسىلىلەر توغرۇلۇق ئۇلاردىن مەسلىھەت سورىدىم. بەزىبىر مەسىلىلەر توغرىسىدا مۇنازىرە قىلىشتۇق. ئۆزۈمنى خۇددى

ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتنىشىۋاتقاندەك ھېس قىلىپ قالـ
دىم. تۇيۇقسىز ئولتۇرغانلار گۈررىدە ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ
ئىشىك تەرەپكە قاراشتى. توك تەپكەندەك تۇرۇپ كەتتىم. ئىشكـ
تىن شاپائەتچىم كىرىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ بىلەن ئەزەلدىن
سورۇندا ئۇچرىشىپ قالمىغاچ، خۇددى گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغاندـ
دەك بىئارام بولدۇم. ئېھتىمال مېنىڭ بۇ يەردە بولۇشۇم ئۇنىڭ
كەيپىياتىغا تەسىر يەتكۈزۈپ قويار... ئۇنىڭ كىرىشىگىلا كېتىپ
قالسام تېخى قاملاشماس.

مەن ھەتتا ئۇ ئولتۇرغان تەرەپكە قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالماي
ئولتۇردۇم. «ئاسمان يىراق، يەر قاتتىق» بولۇپ ئولتۇرسام، ئۇ
بىر ـ بىرلەپ قەدەھ تۇتۇپ ئايلىنىپ يېنىمغا كېلىپ قالدى.
ئىختىيارسىز ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم.

ـــ ھە تەتقىقاتچى، تەتقىقاتىڭىزنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشىغا تەـ
لەكداشمەن!

ئالدىمدىكى بىر پىيالە چاينى تەستە قولۇمغا ئالدىم. ئۇنىڭ
رومكىسى پىيالەمگە سوقۇلغان بولدى. مەن يەنە ئۇنىڭ چىرايىغا
قارىيالماي تېزلا ئولتۇرۇۋالدىم. ئۇنىڭ تاماقنى قانداق يەيدىغانـ
لىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ باقمىغانىكەنمەن، شۇنداق كۆرگۈم
بولسىمۇ، جۈرئەت قىلالمىدىم، ئۆزۈمنىڭ چوكا تۇتۇشۇم ئەسلا
مۇمكىن ئەمەس ئىدى. يېنىمدىكى بۆلۈم مۇدىرى مېنىڭ ھېچ
نەرسە يېمەي ئولتۇرغىنىمنى كۆرۈپ تاماققا زورلىدى.

ـــ سىز نېمانداق ھېچنېمە يېمەي ئولتۇرىسىز؟ ئانچە ـ
مۇنچە ئالغاچ ئولتۇرۇڭ، يېنىڭىزدا ئولتۇرۇپ يەۋېرىشكە خىجىل
بولدۇم.

ـــ سىز يەۋېرىڭ، مۇدىر، مەن كەچتە تاماق يەۋاپتىمەن، ـــ
قاراپ تۇرۇپ يالغان ئېيتىشقا توغرا كەلدى.

ـــ قورقماڭ، سىز بۇ ئۆمرىڭىزدە سەمرىپ قالمىغانىدەك
قىلمايسىز.

ـــ راستلا تاماق يېگەن.

— ئەمسە مېڭە بولسىمۇ يېگەچ ئولتۇرۇڭ، — ئۇ مېڭە تىرىلغان پەتنۇستىن يوغان بىر نەشپۈتنى ئېلىپ قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويدى.

ئەمدى نېمە دەيمەن؟ ئاغزىمنى يوغان ئېچىپ نەشپۈتنى يېيىشىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

— يەڭ، يەنە نېمە بولدى؟

— قانداق يەيمەن؟ — ئويلىمايلا دەپ ساپتىمەن.

— بىرسى چاينا‌پ يېگۈزۈپ قويسا بولامتى؟ ئەكېلىڭە مەن ياردەم قىلاي، — ئۇ چاقچىقىنىڭ كەپ بەرگىنىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى.

— ئۆيگە بېرىپ بالىڭزغا يېگۈزۈڭ، — ھۇپپىدە قىزىرىپ كەتتىم. ئوغرىلىقچە شاپائەتچىمگە قارىدىم. ئۇ بۇ تەرەپكە قارىمىغاندەك قىلاتتى، يېنىدىكى كىشى بىلەن قىزغىن پاراڭ قىلىشۋاتاتتى. لېكىن، ئۇ يېنىدىكى بىر تۇتام ئاچقۇچنى ئېلىپ ماڭا ئۇزارتتى. ئۇنىڭ ھەرىكىتى شۇنداق تەبىئىي ئىدى.

— مانا پىچاق!

كىچىككىنە يېڭىسار پىچىقى كۆزۈمگە ئاجايىپ چىرايلىق كۆرۈندى. مەن نەشپۈتنى سويۇپ، پارچىلاپ يېنىمدىكى ئىككى ئايالغا تەڭلىدىم. نەشپۈت تېزلا يېيىلىپ بولۇندى. مەن قەغەز بىلەن پىچاقنى پاكىز سۈرتۈپ يېنىمدىكىلەر ئارقىلىق ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بەردىم. سورۇن قىزغىن كەيپىياتتا داۋاملاشماقتا ئىدى. مەن ئۇلار تانسىغا چۈشكەن پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ قاچماقچى بولۇۋىدىم، ئويلىمىغاندا ئۇ ئۇدۇللا كېلىپ مېنى تانسىغا تارتتى.

مەن ئىمكان بار ئۆزۈمنى پەرۋاسىز، تەبىئىي تۇتۇشقا تىرىشتىم. ئۇنىڭ ئېگىز بويى سول قولۇمنى مۈرىسىگە قويۇشۇمغا ئىمكان بەرمىدى. مەن ئۇنىڭ ئوڭ بىلىكىنى تۇتۇۋالدىم. ئالقانلىرىم ئۇنىڭ چىڭ، ساغلام بۇلجۇڭ گۆشلىرىنى بايقاپ ئۇلگۈردى.

— كىرسەم قارامۇ قويمايسىزغۇ؟ مەندىن خاپا بولۇپ قالدىڭىزمۇ ياكى ئۆچ بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟

— ئۇنداق ئەمەس، سىزدىن خىجىل بولدۇم شۇ.

— قانداق ئەسكى ئىش قىلغانىدىڭىز؟

— ئىشقىلىپ، سىزدىن بەك تەپ تارتىمەن.

— نېمىشقا؟ مەن تېخى سىزنى كۆرۈپ ئېچىلىپ ئولتۇردۇم.

— كېتەي دېسەم تېخى.

— تەتقىقات ئىشلىرىغا كىرىشىپ ياخشى قىپسىز، باشقىلاردىن ئاڭلىدىم.

— ھامان ئاسپىرانتلىققا ئۆتىمەن، ئۇ چاغدا تېخىمۇ ياخشى نەتىجىلەرنى يارىتىمەن.

— سىزنى قوللايمەن، ئوقۇڭ. بىز سىزدەك ئىختىساس ئىگىلىرىگە موھتاج.

گەرچە ئۇنىڭ ئاخىرقى گېپى قۇلىقىمغا ياقمىغان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا «رەھمەت» دەپ قويدۇم.

— بىز كۆرۈشمىگىلى خېلى بولدىغۇ دەيمەن؟

— ھەئە.

— توغرا، ھېلىقى چاغدا يېزىغا بارمايتتىم، دەپ يىغلاپ بارغىنىڭىزدا كۆرۈشكەنچىكەنمىز.

مەن كۈلۈپ تاشلىدىم.

— ئارقامدىن تازا كۈلۈۋالغان بولغىيدىڭىز؟

— ئۇنداق قىلمىدىم.

ئۇ كۆزۈمگە قارىدى، مەنمۇ ئۇنىڭغا قارىدىم. نېمىشقىدۇر بۇ قاراش ئۇزاق داۋاملاشتى. مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قانداقسىغا شۇنچە مېھىر بىلەن قاراپ قالغىنىمنى تۇيمايلا قالدىم. گېپىمىزمۇ توختاپ قالدى. مەن تەستە ئۆزۈمنى تېپىۋېلىپ يەرگە قارىۋالدىم. توۋا، مەن نېمە بولدۇم؟ مەن ئاستا ئۇنىڭغا شۇرلىدىم.

— مەن ئەمدى كېتەي، خوش.

— كېتەمسىز؟ — ئۇ ئىپادە بىلدۈرگۈچە مۇزىكا توڭىدى. مەن ئۇنىڭ قولىدىن ئاجراپ سومكامنى ئالدىم - دە، چىقىپ كەتتىم. ھەممەيلەن تاراپ ئۆز ئورۇنلىرىغا كېلىۋاتقان چاغ بولۇغاچقا ماڭغىنىمنى بىلمەيلا قالدى.

كېچىچە ئۇخلىيالمىدىم، چۈنكى مەن ئۆزۈمدە غەلىتە بىر سىغنالنى بايقاپ قالدىم. مەن تولىمۇ قورقۇنچلۇق ئادەمگە ئايلىنىپ قالغىلىۋاتاتتىم. مەن بېشىمنى سىلكىۋېتىشىم كېرەك ئىدى. ئۆز - ئۆزۈمگە نەسىھەت قىلاتتىم. بۇ ھەرگىز ياخشى كۆرۈش ئەمەس! ئۇ پەقەت پارتىيە، خەلق بەرگەن ھوقۇقىغا تايىنىپلا ساڭا ياخشىلىق قىلىدى، بۇنى سەن باشقىچە چۈشەنسەڭ قانداق بولىدۇ؟ بېشىڭنى سىلكىۋەت، بۇئايشەم! ئۇ دېگەن ئائىلىسى بار ئادەم! ئەمما، ئىچىمدىكى مەن قايىل بولمايىتتى. «مېنىڭ ھېسسىياتىم ئۇنىڭ ئائىلىسى، ئۇنىڭ ماڭا قانداق قارىشى بىلەن مۇناسىۋەتسىز، مەن ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە تەلەپ قىلمايمەن، ئاۋارىچىلىك تېپىپ بەرگۈم تېخىمۇ يوق. پەقەت ئۇنى قەلبىمنىڭ پىنھان يەرلىرىدە ساقلاپ، ئۆزۈمگە مەنىۋى تۈۋرۈك، ئىلھام قىلماقچىمەن...» ئەگەر قولۇمدىن كەلسە، مۇشۇنداق دېگەن ئۆزۈمنى ئىچىمدىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ بوغۇپلىۋېتەتتىم. بىراق، بۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

زىمىستان قىش يېتىپ كەلدى. ئانام تولا ئاغرىيدىغان بولۇپ قالدى. بۆلۈمدىمۇ كېسەللەر كۆپ، بەك ئالدىراش بولۇپ كەتتىم. يۇرىكىمنىڭ بىر يەرلىرى يىغلىغىلى تەييار. بىراق، ئۆز - ئۆزۈمگە پۇرسەت بەرمەي، ئالدىراشلىق ئىچىگە كىرىۋېلىپ كۈنلىرىمنى ئۆتكۈزمەكتە ئىدىم. تۈنجى قار ئۇنى ئېسىمگە سالدى. كەچتە نۆۋەتچىلىك قىلىۋېتىپ ئۇنىڭغا ئۇچۇر يوللىدىم. ئۇنى بىراقلا ئۇنتۇپ كېتىمەن دېسەممۇ، ئۇ كىشى نېمە دەپ ئويلاپ قالار، دېگەن باھانە مېنى يەڭدى.

«ياخشىمۇسىز؟ ئاپپاق قار سىزگە ئازادلىك، گۈزەل تۇيغۇ ئېلىپ كەلگەي!»

ئۇنىڭ ھېچنېمە دېمەسلىكىنى ئارزۇ قىلاتتىم. كىتاب كۆرۈپ بىر چاغقىچە ئولتۇرۇپ، كېسەل كەلمىگەچكە ئۇخلاپ قالدىم. بىر چاغدا تېلېفونۇم سايرىدى. قارىسام، ئۇنىڭ نومۇرى، تېلېفونىنى ئالماي ئۇزۇۋەتتىم.

خېلى كۈنلەرگىچە دىققىتىمنى يىغالماي يۈردۈم، ئۇ مەن ئۇچۇن سىرىنى بىلگىلى بولمايدىغان مۇقەددەس كىتاب بولۇپ قالغانىدى. مەن پەقەت يىراقتىن ئۇنىڭ نەچچە قۇر خېتىنى ئوقۇيالمىدىم، ئەمما ئۇنىڭدا يەنە نېمىلەر يېزىلغىنىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا ئاجىز ئىدىم. بەزىدە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك بارلىق ئۇچۇرلار بىر ئۇخلىساملا كاللامدىن ئۇچۇپ كەتسە، ئۇنى بىراقلا ئۇنتۇپ كەتسەم، ھېچكىمگە ئاشكارىلىغىلى بولمايدىغان بۇ روھىي ئازابلاردىن بىراقلا خالاس بولسام، دەپ ئويلاپ كېتەتتىم. بىراق، ھەر كۈنى سەھەردە كۆزۈمنى ئاچقىنىمدا، ئالدى بىلەن ئۇ قارىچۇقلىرىمدا پەيدا بولۇپ، ئاندىن كىملىكىم ئېسىمگە كېلەتتى. ئارقىدىن تۇنۇگۈن بىلەن بۈگۈن تۇتىشىپ مېنىڭ رېئاللىقىم پەيدا بولاتتى. تۇرۇپلا نېرۋامدىن چاتاق چىقىۋاتامدۇ نېمە، دەپمۇ ئويلاپ قالاتتىم.

يېڭى يىل يېتىپ كەلدى. ئۇنى ئەمدى ھەرگىز ئىزدىمەيمەن، دەپ تۇرۇپ يەنە ئۇنىڭغا ئۇچۇر يوللىغۇم كەلدى. بۇگۈنكىدەك ئالاھىدە كۈنلەردە ئادەتتىكى تونۇشلارمۇ ئۆزئارا تەبرىكلىشىدىغۇ، دەپ ئۆزۈمگە باھانە تېپىپ چىقتىم. «يېڭى يىل سىزگە قۇت، بەرىكەت ئېلىپ كەلگەي!»

يېڭى يىلنىڭ تۇنجى سەھىرىدە ئۇنىڭدىن ئۇچۇر تاپشۇرۇۋالدىم.

«يېڭى يىلدا زور ئۇتۇق قازىنىشىڭىزنى تىلەيمەن!»

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ خېلى بىر مەزگىل كۆز ئالدىمدىن تۇگەل غايىب بولدى، ئۇنى ھېچ يەردە كۆرمىدىم. ئۆزۈمۇ ئۇنى ئىزدەپ بارغۇدەك بىرەر سەۋەب تاپالمىدىم. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئانىنىڭ نەسىھەتلىرى ماڭا تەسىر كۆرسىتىشكە باشلىدى.

ـــ بالام، كۆزۈمنىڭ ئوچۇق چېغىدا توينىڭىزنى كۆرسەم دەيمەن، سىز تىغدەك يالغۇز. مۇنداق قالسىڭىز كۆزۈم يۇمۇلمايدۇ مېنىڭ. ئەمدى تۇرمۇش ئىشىڭىزنى ئويلاشسىڭىز بولاتتى.

ـــ ماقۇل، سىزگە ۋەدە بېرەي، ئانا، گېپىڭىزنى ئاڭلايمەن. كۆڭلۈمگە ياققۇدەك بىرسى چىقسا چوقۇم سىزگە دەيمەن.

ـــ بالام، بەك تاللاپ كەتسىڭىزمۇ بولماس، سوراپ كەلسە بۇ ئالەمدە ھېچكىمنىڭ كۆڭلىدىكىدەك ئېرى، كۆڭلىدىكىدەك خوتۇنى يوق، ئەپلەپ ـ سەپلەپ ئۆتۈپ كەتكىلى بولسىلا مەيلى.

ـــ شۇنداقتىمۇ، مېنىڭ خىزمەت ئورنۇمنى، مائاشىمنى ئەمەس، مېنى ھەم سىزنى ياخشى كۆرەلەيدىغان بىرسىنى ئۇچرىتىپ قالسام ئىكەن دەيمەن.

ـــ سىزنى قوغلاشقانلارنىڭ ھەممىسى شۇنداق ئادەملەرمىدۇ؟ ئەقلىڭىز بىلەن ئىش كۆرسىڭىز چوقۇم پەرقلەندۇرەلەيسىز...

ـــ ماقۇل!

دېمىسىمۇ تۇرمۇش ئىشمنى يەنىلا ئويلاشمىسام ئۆزۈمگىمۇ ياخشى ئەمەس ئىدى، شۇغىنىسى ئالدىمغا كەلگەن يىگىتلەرنى ھېلى ئۇنداق، ھېلى مۇنداق دەپ ئېۋەن تېپىپ تۇراتتىم. كۆڭلۈمنى توختىتالمايتتىم. باھار يېتىپ كېلەي دېگەندە ئانامنىڭ كېسىلى بىراقلا ئېغىرلىشىپ يېتىپ قالدى. ئانامنىڭ بۆرىكىمۇ زەئىپلىشىپ كاردىن چىققانىدى. سۆيدۈك ماڭماي ئىششىپ قالغىنىغا بىرنەچچە كۈن بولدى. دورا، ئوكۇلنى ھەسسىلەپ ئىشلىتىپمۇ ئۇنىڭدا ھېچقانداق ياخشىلىنىش بولمىدى. ئۆزۈم دوختۇر تۇرۇپ ئانامنى داۋالىيالمىغانلىقىمغا ئۆكۈنەتتىم. شۇ كۈنلەردە كېچە ـ كۈندۈز ئانامدىن ئايرىلماي دوختۇرخانىدا يېتىپ ـ قوپۇپ يۈردۈم. كەيپىياتىم ناچار ئىدى. داۋالاش ھادىسىسى چىقىپ قېلىشتىن ئەنسىرىمسەم، خىزمەتتىمۇ قولۇمنىڭ ئۇچىدىلا ئىشلەپ قويىدىغاندەك قىلاتتىم.

بۈگۈن شاپائەتچىمنىڭمۇ دوختۇرخانىغا ئېلىپ كېلىنگەنلىكىنى ئاڭلىدىم، سەپەر ئۈستىدە ئازراق ھادىسىگە يولۇققانلىقى

مىش، لېپەك زەخمىلىنىپ پۈتىنى گىپسلاپ قويغانمىش. كۆڭلۈم تولىمۇ يېرىم مۇشۇ كۈنلەردە ئۇنىڭمۇ ھادىسىگە ئۇچرىغىنى نېمىسى؟ شۇ كۈنلەردە مەن تەسەللىسىرەپ كەتكەنىدىم. ئانام كېچە ـ كۈندۈز ئىڭراپ ئۇخلىيالمايتتى. ھېلى يۆلەپ ئولتۇرغۇزسام، ھېلى ياتقۇزۇپ باقاتتىم. ئۇ ئارامسىزلىنىپ يەنە ئولتۇرماقچى بولاتتى... مەن غەمدە ئوبدانلا ياداپ كەتتىم. كۆزىمدىن ياش قۇرۇمايتتى. ئەما، كۆڭلۈمگە ئېنىق، تۇرمۇش ئەمدى ماڭا پۇرسەت بەرمەيدىغاندەك قىلاتتى. يېنىمدا نە بىر ئاكام، ئاچام يوق. بەكلا غېرىبسىنىۋاتاتتىم.

شاپائەتچىمنى يوقلاش ئۈچۈن مۇڭاپىق پۇرسەتنى تېپىپ ئۇ ياتقان ئالىي دەرىجىلىك كادىرلار ياتقىغا كىردىم. ئۇنى كۆرۈپ يىغلاپ تاشلىغىلى تاس قالدىم، بىراق ئۆزۈمنى قاتتىق تۇتۇۋالىدىم. ئۇ مېنى كۆرۈپ ھەيران قالدى.

ــ نېمە بولدىڭىز؟ بەكلا ھارغىن كۆرۈنىسىزغۇ؟

ــ ھېچنېمە، خىزمەت بېسىمى ئېغىر كەلدى بولغاي. ئۆزىڭىز قانداقراق؟

ــ ئەھۋالىم ياخشى، يەيدىغان رىزقىم بار ئوخشايدۇ.

ــ ياخشى ئادەم بىر ئۆمۈر خاتىرجەم ياشايدۇ، دەيدىكەن.

ــ رەھمەت، ئېيتقىنىڭىز كەلسۇن.

ــ سىزگە بىرنەچچە پارچە كىتاب ئالغاچ كىردىم، ئالدىراش ئىشلەپ كۆنۈپ قالغان ئادەم يېتىپ زېرىكىپ قالىسىز.

ــ يەنىلا سىز ئەقىللىك جۇمۇ، قانداق، تەتقىقاتىڭىز توختاپ قالمىغاندۇ؟

ــ يېقىندىن بېرى يېتىشەلمەي قالدىم...

ئارىنى ئىنتايىن ئوڭايسىز بىر خىل جىمجىتلىق باستى. بىرھازادىن كېيىن ئۇ گەپ باشلىدى:

ــ ئۆتكەنده قار ياغقان كۈنى تۇغۇلغان كۈنۈم ئىدى، بىرنەچچە يېقىنىم تەبرىكلەيمىز دەپ تۇرۇۋالدى. دەل شۇ چاغدا سىز يوللىغان ئۇچۇرنى تاپشۇرۇۋالدىم. سەل ئېغىرراق ئولتۇرۇپ

قالغان ئوخشايمەن، ئۇقۇشماستىن سىزگە تېلېفون قىلىپ ساپ-تىمەن. ھېلىمۇ ياخشى سىز ئالماي قويدىڭىز. ئەتىسى «كەچۈ-رۈڭ» دەپ ئۇچۇر يوللاپتىكەنسىز، خىجىل بولۇپ كەتتىم. مېنى كەچۈرۈڭ!

— ھېچقىسى يوق، ئېسىمدە قالماپتۇ. ياخشى ئارام ئېلىڭ، مەن چىقاي!

ئىچىمدىن ۋولقاندەك پارتلاپ چىققان يېشىمنى تەستە توختىتىۋالدىم. ئەسلىي تېلېفونىنى ئالغان بولسام نېمە دەر ئىدىڭىز، دەپ سورىغۇم بار ئىدى. ئەمما، ئۇنداق قىلالمايتتىم. كېچە ئانام-نىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ تازا يىغلىدىم. مەن نېمىشقا باشقا قىزلار-دەك نورمال تۇيغۇلاردا بولالمايدىغاندىمەن؟ نېمىشقىمۇ ئۇنى تو-نۇغان بولغىيدىم؟ بىردىنبىر يېقىن كىشىم بۇگۈن — ئەتىلىكى قېلىپ يېتىۋاتسا ئۇنىڭغا قانداقمۇ ھالىمنى دېيەلەيمەن؟ دېمە-سەمۇ مەيلىدى، ئۇ كۆز قارىچۇقىنى پىلدىرلىتىپ يېتىپ بە-سىمۇ مەيلىدى، ئەپسۇس، ئەتىسى چۈش پېشىندا ئانامنىڭ تىنە-قى توختىدى. مەن ھوشۇمدىن كەتتىم. بىر مېيىتنى چىقىرىش-نىڭمۇ نۇرغۇن قائىدە — يوسۇنى بولىدىكەن. ھەممىنى ئۇنتۇپ ياقاڭنى يىرتىپ يىغلاپلا ئولتۇرغىلى بولمايدىكەن، قولۇم — قوشنا، جامائەتنىڭ ياردىمىدە ئىشلارنى چىرايلىقچە تۈگەتكەن بولدۇم. ئانام يەرلىكىدە قويۇلۇپ ئىككىنچى كۈنىدىن باشلاپ ئۇرۇق — تۇغقانلار بىر — بىرلەپ كېتىپ، سەلىمە بىلەن يالغۇز قالدىم. بىچارە قىز خۇددى ئۆز ئانىسىنى ئۇزاتقاندەك ئىچ — ئى-چىدىن ئازابلاندى. ھېلىمۇ ياخشى ئۇ يېنىمدا بار ئىكەن، بولما-سا قانداق قىلارئىدىم؟ دۇنيادا ھېچكىم مەندەك شور پېشانە بولۇپ قالمىسۇن، ئۆگەي بولسىمۇ بىرەر تۇغقىنىڭ بولسا نېمىدېگەن ياخشى؟! كۆز ياشلىرىم قۇرۇپ، ھەممىدىن ئۈمىدسىزلىنىپ ئول-تۇرغىنىمدا ئۇنىڭدىن ئۇچۇر تاپشۇرۇۋالدىم.

«تەبىئەتنىڭ قانۇنىيىتىگە بىز ئامالسىز، ئۆزىڭىزنى ئۇنداق بەك ئازابلىماڭ، ئۆزىڭىزنى ئاسرىڭ. مەن سىز بىلەن بىللە.»

يۈرىكىم پارتلاپ كەتسۇنمۇ؟ بار ئاۋازىمنى قويۇۋېتىپ يىغنى سالدىم. قوشنىمىز كىرىپ مېنى بەزلەشكە باشلىدى.

ــ مۇنداق قېقىلىپ يىغلىماڭ، بالام، سەۋر قىلىڭ.

ئىشىكتىن يىغلاپ كىرگەن ناتونۇش ئەر ــ ئايالنى كۆرۈپ يىغدىن توختىدىم. بۇلار كىم بولغىيدى؟ ھېلىقى ئايال يىغلىغىنىچە كېلىپ مېنى قۇچاقلىۋالدى. بىرھازا يىغلاشقاندىن كېيىن ئۇلارغا داستىخان سالدىم. بۇ ئىككىيلەننىڭ بىر يەرلىرى كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنسىمۇ، كىملىكىنى سورىيالماي ئاۋارە ئىدىم. ھېلىقى ئەر كىشى سۆز باشلىدى:

ــ قىزىم، مۇشۇنداق چاغدا بۇ گەپنى دېيىش ــ دېمەسلىكنى جىق ئويلاندۇق. بىر مەزگىل كۈتەيلىمۇ دېدۇق. بىراق، يالغۇز قالغىنىڭىزغا ئانىڭىز ئىككىمىز ھېچ چىدىمىدۇق...

«ئانىڭىز» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ يۈرىكىم جىغغىدە قىلدى. مېنىڭ يەنە نەدە ئانام بولسۇن؟ ھېلىقى ئايال مىشىلداپ يىغلاشقا باشلىدى.

ــ قىزىم، سىز يالغۇز ئەمەس. سىزنىڭ ئۆز ئاتا ــ ئانىڭىز، ئالتە ئاكا ــ ئاچىڭىز تېخى ھايات!

بېشىم پىرراڭدە قېيىپ، يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قالدىم، سەل ئەمەس. ئەينى چاغدا بىز رەھمەتلىك ئاتا ــ ئانىڭىز بىلەن قوشنا ئىدۇق، ئىككىلا رەھمەتلىك بەك ياخشى كىشىلەر ئىدى. بىراق، بالا يۈزى كۆرمىگەنىدى، ئانىڭىز كەينى ــ كەينىدىن يەتتە بالا تۇغدى. ئۇ چاغلاردا بىز كادىرلارنىڭمۇ كۈنىمىز ياخشى ئەمەس. سىزنى تۇغقاندا ئاكا ــ ئاچىلىرىڭىز كىچىك، ئانىڭىز خۇنسىراپ بەك ئاجىزلاپ كەتكەنىدى. شۇ چاغلاردا رەھمەتلىك ئانىڭىز كۈندە بىزنىڭكىگە كىرىپ ئانىڭىزغا قارىغاچ سىزنى باققانىدى. سىزگە شۇنداق مېھرى چۈشۈپ قاپتىكەن، بىر كۈنى بىزگە سىزنى بەك بېقىۋالغۇسى بارلىقىنى ئېيتتى. ئۇلارغا يۈز كېلەلمەي سىزنى بېرىشكە قوشۇلدۇق. شۇنداق قىلمايمۇ ئامالىمىز

يوق ئىدى. كېيىن بىز خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن قارامايغا يۆتكىلىپ كەتتۇق. سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنى سۈرۈشتۈرۈپ تۇر-دۇق. ئۇلار سىزنى ئەتىۋارلاپ باققاچقا بىزمۇ ھېچنېمە دېيەلمە-دۇق، ھەتتا سىز ئالمي مەكتەپكە ئۆتكەندە، بىز ئوقۇتايلى دې-سەك، رەھمەتلىك ئاتا ـ ئانىڭىز قەتئىي ئۇنىمىدى. ئۇلارنىڭ سىزگە بولغان مېھرى ئالدىدا سىزگە تونۇشلۇق بېرىشكە يۈزە-مىز چىدىمىدى. يېقىندا رەھمەتلىك بىزگە خەت ئەۋەتىپتىكەن. كۆزى يۇمۇلغاندىن كېيىن سىزنى ئېلىپ كېتىشىمىزنى ئۆتۈنە-گەنىكەن. مانا خەت.

دۇنيانىڭ ئىشلىرىغا نېمە دېگۈلۈك؟ مەن چۈش كۆرۈۋاتقا-نىمنى ياكى چۆچەكلەر دۇنياسىغا بېرىپ قالغىنىمنى بىلمىدىم. تۇنۇگۈنلا ئۆزۈمنىڭ يەككە ـ يېگانە ئىكەنلىكىمدىن ئاھ ئۇرۇپ ئازابلانغانىدىم. ئەمدى تۈيۈقسىزلا ئاتا ـ ئانا، ئۇرۇق ـ تۇغقا-لىرىم پەيدا بولۇۋىدى، يەنە ئازابلىنىپ ياش تۆكتۈم. مەن ئۇلارنى قانداق قوبۇل قىلىمەن. ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان ئادەملەرنى نېمە دەپ چاقىرىمەن؟ مەن دەرد ئۈستىگە دەرد تارتىۋاتاتتىم.

ئۇلار ئاللىقاچان پېنسىيەگە چىقىپ بولغاچقا، ئانامنىڭ قە-رىق نەزىرىنى بېرىپ بولغۇچە مەن بىلەن تۇردى. بۇ جەريانداً بە-زى ئىشلار كاللامدىن ئۆتتى. بوپتۇ، ئۇلار مېنى بۇ دۇنياغا كۆز ئاچۇرغان ئادەملەر ئىكەن، بالام دەپ باغرىنى ئاچقانىكەن، مەن ئۇلاردىن ئاغرىنىپ، قېچىپ قانداق قىلاي؟ ئۇلارنى «ئاتا، ئانا» دەپ چاقىرالمىغان بولساممۇ، ئاتا ـ ئانا ئورنىدا مۇئامىلە قىل-دىم. ئاللىقاچان ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق بولۇپ بولغان، كۆرۈشۈش نېسىپ بولمىغان ئاكا ـ ئاچىلىرىمنىڭ مېنى بەكلا كۆرگۈسى بولغاچقا، مەن يېڭى ئاتا ـ ئانام بىلەن قارامايغا بارىدىغان بول-دۇم. مېڭىش ئالدىدا شاپائەتچىمگە ئەھۋالىمنى ئۇقتۇرۇپ قويغۇم كەلدى.

«سىز بىلەن كۆرۈشىدىغان ئىشىم بار ئىدى، قاچان ئىزدەپ بارسام مۇۋاپىق بولار؟»

«مەن ھازىر شىنجاڭدا ئەمەس، قايتىپ بارغاندا سىزنى ئىز-دەيمەن.»

كۆڭلۈم لەسسىدە بولدى. ئەتىسى يېڭى ئاتا ـ ئانام بىلەن قارامايغا قاراپ يولغا چىقتىم. يول بويى بىر خىل سقىلىش مې-نى ئارامىمدا قويمايتتى. ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان ئاكا ـ ئا-چىلىرىم ماڭا قانداق قارار؟ بىر تۇغقان بىلەن ئاتا ـ ئانا ئايرىم گەپ. ئاتا ـ ئانىنىڭ تەبىئىيلا ماڭا مېھرى چۈشىدۇ. بىراق، ئاكا ـ ئاچا دېگەن ئاتا ـ ئانىنىڭ ۋاستىسى، ئۇزاق مۇددەت بىر ئائىد-لىدە ياشاش داۋامىدا ئاندىن ئۆزئارا مېھىر چۈشىدىغان گەپ. بىراق، بىزدە مۇنداق تارىخ مەۋجۇت ئەمەس...

قىزىق يېرى، ئۇلارنى كۆرۈپ بىر تۇغقان ئىكەنلىكىمگە چىنپۇتتۇم. مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا ئوخشايتتىم. ئۇلار ماڭا ئوخشايتتى. تۇغقان مېھرىگە چاڭقاپ كەتكەن قەلبىم ئاز ـ تولا تەسەللى تاپقاندەك بولدى. بىر تۇغقانلىرىم كۈندە چايغا چاقىرىپ يۈرۈپ رۇخسەت ۋاقتىمۇ توشۇپ قالدى. ھەممەيلەن بىردەك مەن خالىساملا مېنى قارامايغا يۆتكەپ كېلىش توغرىسىدا تەكلىپ بەردى. بۇ ئىشتا قاراپ تۇرۇپ ئۇلارغا كۆڭلۈمدىكىنى دېيەلمەيت-تىم. ئاتا ـ ئانام خۇددى ئېغىر گۈناھ ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك ئال-دىمدا تىك تۇراتتى. ئۇلارغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. ئىمكان بار يۆتكىلىپ كېلىشكە ۋەدە بەردىم. ئۇلار مېنى جاپا تارتىپ قالمە-سۇن دەپ ئايروپىلان بىلەن يولغا سېلىپ قويدى.

خۇشال ـ خۇرام ئايروپىلاندا ئولتۇرۇش ماڭا مەڭگۈ نېسىپ بولمايدىغان ئوخشايدۇ. ئۇنى ئاجايىپ سېغىنغىنىمنى ھېس قىل-دىم. بۇ خىل سېغىنىشىمنى نېمىگە ئوخشاتسام بولار؟ قەلبىم خۇددى ئۇزاق يىل ساقلانغان بىر قەدەھ خۇشبۇي شاراب كەبى ئۇنى كۈتىدۇ. ئۇ خۇش پۇراقلىرىمدىن مېنى بايقىۋالسىكەن، قو-لىغا ئېلىپ مەن قاراشقا پېتىنالمايدىغان سېھرىلىك لەۋلىرىگە ئاپارسىكەن دېگەنلەرنى ئويلايمەن. ئۇنىڭ مۇئەممە قەلبىنى، جىسمىنى مەست قىلىپ، ئېڭىدا، ۋۇجۇدىدا پەقەت مەنلا قالسام

دەپ تىلەيمەن. قىزلار مۇھەببەت يولىغا قەدەم تاشلىغاندا بەكمۇ كۆلگۈنچەك بولۇپ كېتەرمىمىش. لېكىن، مەن شۇنداق يىغلاڭغۇ بولۇپ قالدىم. قەلبىمدىكى سۇزۇك خىرۇستال قەدەھتە لىپمۇ-لىق تۇرغان ھېسسىياتىم تۆكۈلەي - تۆكۈلەي دەپلا تۇرىدۇ. خۇددى يامغۇردەك، ئۇنچىدەك، ئابىزەمزەمدەك ئاستا - ئاستا سىرغىپ كۆزۈمدىن چىقىۋاتىدۇ. ھېچبىر تۇگەپ قالمىغاندەك ئەمەس، خۇددى غايىبتىن پەرىشتىلەر لىقلاپ تۇرغاندەك. ئېڭىمدا ئۇ سۇمباتلىق، تەمكىن، پىشقان، ئېسىل ئادەم، ئۇنىڭ ئەڭ قە-دىرلەيدىغىنى ۋاقىت. ئۇ ئاجايىپ كەسىپچان، تەپەككۇرغا باي، ھۆرمەتلەشكە ھەقلىق پەزىلەت ئىگىسى. ئەمما، سېغىنىشلىرىم شۇنچىلىك سەرسان، بىچارە. چۈنكى، ئۇ ئەزەلدىن ماڭا مەنسۇپ ئەمەس. پەقەت ئۇ قاچانلاردىدۇ ماڭغان كوچىلاردا لەيلەپ قالغان تىنىقلىرىنى ئىزدەپ تېپىۋالماقچى بولىمەن. ھىدىنى ھىدلا-ماقچى بولىمەن. بىراق، تاپالمايمەن، چۈنكى مەن ئەزەلدىن ئۇنى ھىدلاپ باقمىغان. ھېچبولمىغاندا ئۇنىڭدەك ۋاقىتنى قەدىرلەي-دىغان ئادەم ئۇچۇن بىلىكىدە تۇرىدىغان سائەت بولغان بولسامۇ مەيلىدى. ئۇ چاغدا سېغىنىشلىرىم ئازراق تەسەللى تاپار، ئاشۇ قۇدرەتلىك ۋاقىت سېغىنىشلىرىمنى ئاستا - ئاستا ئېلىپ كې-تەر ئىدى. ئۇنىڭدىن بەكمۇ ۋاز كەچكۈم بار. قەلبىمىنىڭ بىر يەرلىرىدىن چىقىۋاتقان «ۋاز كەچ» دېگەن ئاجىز نىدانى كۆچەيسە ئىكەن دەيمەن. ئەمما، بۇ نىدا تولىمۇ زەئىپ، تولىمۇ ئۇمىدسىز، خۇددى سەكراتقا چۈشۈپ قالغاندەك. بىلىمەن، رېئاللىققا يۈزلە-نىشىم كېرەك.

ئانامنىڭ كىرپىكىگە توپا قونمايلا تۇرۇپ، باشقىلارنى «ئانا، دادا» دەپ ئېتىراپ قىلدىم. ئائىلىمىز بىر بىر ئەرنى ياخشى كۆ-رۈپ قېلىپ، بىر قىز بالا تارتىشقا تېگىشلىك بولمىغان ئازابىنى تارتىپ يۇرۇۋاتىمەن. مەن ھەقىقەتەن ئادەم ئەمەس ئىكەنمەن. «ھەممە ئادەم نىيىتىگە يارىشا كۈن كەچۈرىدۇ» دەيدىغان رەھمەت-لىك ئانام. مۇشۇنداقلىقىمدىن تۇرمۇش يولۇم ئەگرى - توقاي،

كۇنلىرىم ھەسرەت ئىچىدە ئۆتۈپ، مېنىڭ يېشىمدىكى قىزلار ھېس قىلىشقا تېگىشلىك شېرىن تۇيغۇلارنىڭ تەمىنى تېتىيالماي ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئوخشايمەن.

ئىشقا چۈشتۈم. كەيپىياتىمدىكى چۈشكۈنلۈكنى ھەممەيلەن يېڭىلا ئانىسىدىن ئايرىلىپ قالغانلىق سەۋەبىدىن دەپ ئويلىدى، باغرىمدىكى قان - يىرىڭنى بىر ئۆزۈملا بىلەتتىم. شۇ كۈنلەردە دوختۇرخانا رەھبەرلىكىنىڭ ياردىمى بىلەن ئاسپىرانتلىققا ئىمتىھان بەردىم. چۈنكى، دوختۇرخانىمىزنى يۆلەش مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالغان ئىچكىرىدىكى باش دوختۇرخانا يىلىغا بىر نەچچە دوختۇرنى بىلىم ئاشۇرۇشقا ئەۋەتىپ تەربىيەلەيتتى. مەن مۇ پەقەت ئىلگىرىكى تىرىشچانلىقلىرىم يۈزىسىدىنلا بۇ پۇرسەتكە ئېرىشكەنىدىم. ئەگەر ئۆتۈپلا قالسام، پۈتۈن خىراجەتنى ھۆكۈمەت ئۈستىگە ئالاتتى. گەرچە بۇ مېنىڭ ھاياتىمدىكى ئەڭ چوڭ ئارزۇيۇم بولسىمۇ، يەنە بىر جەھەتتىن ئىككىلىنىپ قېلىۋاتاتتىم. مېنى دوختۇرخانا تەربىيەلەپ ئوقۇتسا، ۋاقتى كەلگەندە قارامايغا كېتىمەن دېسەم، بۇ دوختۇرخانىغا نىسبەتەن ئادىللىق بولمايتتى. نېمە قىلىشىمنى بىلمەي يەنە ئۇنىڭغا ئۇچۇر قىلدىم.

«سىزگە مەسلىھەت سالىدىغان ئىشىم بار ئىدى، ۋاقتىڭىز چىققاندا ماڭا ئۇقتۇرۇپ قويسىڭىز.»

نەچچە ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى. ئۇنىڭدىن ھېچقانداق خەۋەر كەلمىدى. مەن قاتتىق ئۈمىدسىزلەندىم. قارىغاندا، ئۇ مەندەك بىر سىنى ئاللىقاچان خاتىرىسىدىن پاك - پاكىز ئۆچۈرۈپ تاشلىغاندەك قىلاتتى. قايسى گۇناھىمغا ماڭا مۇنداق مۇئامىلە قىلىدىغانلىقىنى بىلەلمىدىم. ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە تەلەپ قىلماقچى ئەمەس ئىدىم. پەقەت بەزى مەسىلىلەرگە يولۇققاندا ئۇنىڭدىن يول سورايلا دېدىم شۇ. ئۇنىڭ ماڭا مۇنداق مۇئامىلە قىلىشى پەقەت ئەقىلگە مۇۋاپىق ئەمەس ئىدى. شۇ تاپتا پۇرسەت بولسا ئۇنىڭغا ھەممىنى دەپ - دەۋېلىپ، قانغۇدەك يىغلىۋالسام دەيتتىم.

بىراق، قىزلىق غۇرۇرۇم ئۆلۈپ كېتىدىغان ئىش بولسىمۇ ئەمدى ئۇنى ئىزدىمەسلىكنى ئىستەيتتى.

بىر كۈنى يولدا ئۇنىڭ ماشىنىسى بىلەن كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. تۇرۇپلا شۇنچىلىك غەزەپكە تولدۇم. ئۆزۈمنى تۇيمىغان هالدا ئۇنىڭغا ئۇچۇر يوللىدىم.

«ئېهتىيات قىلىش گۈمانلانغانلىقنى، گۈمانلانغانلىق ئىشەنمىگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ. نەزىرىڭىزده مەن شۇنچىلىك ئادەممۇ؟ ياكى ماڭا ئىككىمىزنىڭ سالاهىيەت پەرقىمىزنى بىلدۈرۈپ قويماقچىمۇسىز؟ چۈمۈلىدىنمۇ كىچىك مەن سىزدەك گىگانت ئادەمگە شۇنداق دەيدۇ: يارىدىمىڭىزگە، تەربىيەڭىزگە رەهمەت. ئامان بولۇڭ!»

كەچتە ئۇنىڭدىن ئۇچۇر تاپشۇرۇۋالدىم.

«مېنى پۈتۈنلەي خاتا چۈشىنىپ قاپسىز، مەن پۈرسەت تېپىپ سىزگە چوقۇم چۈشەندۈرۈپ قويىمەن.»

مەن ئۇچۇن ئەمدى چۈشەندۈرۈشنىڭ هاجىتى قالمىغانىدى. ئۇنى ئەمدى كۆرگۈم يوق. كۆپ ئۆتمەي مېنىڭ ئىمتىهاندىن ئۆتكەنلىك خەۋىرىم كەلدى. ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇش ئارزۇيۇم رېئاللىققا ئايلىنىش ئالدىدا تۇراتتى. ئارىدا بىر ئاي ۋاقىت بولغاچقا، تۇغقانلىرىمغا ۋاقتىنچە بۇ توغرۇلۇق ئېغىز ئاچمىدىم. قولۇمدىكى ئىشلارنى ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، ئۆيده ۋاقتىنچە ئولتۇرۇپ تۇرىدىغانغا ئادەم تاپتىم. ئۇلار ئىجاره ئالمايدىغان ئۆي تاپقانغا خۇش، مەن ئۆيگە قارايدىغان ئادەم تاپقانغا خۇش، سەلمەنى دادىسى ياندۇرۇپ كەتتى. ئەمەلىيەتتىمۇ يېشىغا يېتىپ قالغان بىر قىزنى ئۆيده يالغۇز قويۇش مۇۋاپىق ئەمەس ئىدى. بىچاره قىز مەن بىلەن يىغلاپ خوشلاشتى:

— مېنى ئۇنتۇپ قالماڭ، ئاچا، مەندەك سىڭلىڭىزنى ئۇنتۇپ قالماڭ، خۇدايىم هەممە ئىشىڭىزنى ئوڭ قىلار، ئاچا!

قارامايغا بېرىپ تۇغقانلار بىلەن خوشلىشىپ ماڭماقچىدىم. خۇددى بىر نەرسەمنى يىتتۈرۈپ قويغاندەك كۆڭلۈم شۇنداق پە-

ريشان ئىدى. ئاتا ـ ئانامنىڭ تۇپراق بېشىغا كېلىپ تۇرۇشۇمغا تېلېفونۇمغا ئۇچۇر كەلدى:

«ۋاقتىڭىز بولسا ئىشخانامغا كېلىپ كېتىڭ!»

تۇپراق بېشىدا ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتتىم، ھېلىھەم بېرىش ـ بارماسلىق توغرىسىدا بىر قارارغا كېلەلمەيۋاتاتتىم. ئاللىقانداق بىر كۈچ مېنى سۆرەپ ماڭدى. ئۆز ـ ئۆزۈمگە ۋەدە قىلاتتىم. ئەمدى ئۇنىڭ ئالدىدا ھەرگىز ياش تۆكمەيمەن!

مېنى كاتىپ باشلاپ كىردى، مەن كىرىپ كەلگەندە ئۇ بىر نەرسىلەرنى يېزىپ ئولتۇراتتى. مېنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئەھۋال سورىدى. كاتىپ چاي ئەكىرىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى، ئىشىك قىيا ئوچۇق قالدى. مەن ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا تۇنجى كەلگەن ۋاقتىمدا شۇنداق بولغان، ئىشىك ھازىرقىدەك قىيا ئېچىلىپ قالغاندا ئۇ ئاتايىن كاتىپنى چاقىرىپ ئېيتقاندى:

ـــ ئىشخانامدا باشقىلار بىلەن پاراڭلاشقاندا ئىشىك يېپىقلىق تۇرسۇن، ماقۇلمۇ؟

ھازىر ئىككىمىز غەلىتە بولۇپ قالدۇق. ئۆزىمىزچە خۇدۇكسىرەپ ياسالمىلىق قىلىۋاتاتتۇق.

ـــ ئوبدان تۇردىڭىزمۇ؟

ـــ ياخشى.

ـــ يەنە ئورۇقلاپ قاپسىزغۇ؟ دوختۇرلۇقنى تاشلاپ مودېل بولاي دېدىڭىزمۇ يا؟

ـــ ياق، ـــ ئۇنىڭ ئەتەي كەيپىياتنى كۆتۈرمەكچى بولغىنىنى بىلىپ تۇراتتىم.

ـــ بۇگۈن ناھايىتى تەسلىكتە ئۆزۈمگە ئۆزۈم ئىگە بولۇپ ۋاقىت چىقىرالىدىم. قارىڭە سىزنى، ئادەمنى شۇنداقمۇ خاتا چۈشەنگەن بارمۇ؟ ـــ ئۇ مېنىڭ ئاخىرقى قېتىم يوللىغان قىسقا ئۇچۇرۇمنى دېمەكچىدى.

مەن يەرگە قاراپ ئۇندىمىدىم.

ـــ ھەمىشە تىللاپ ئۇچۇر يوللايسىز، مانا ئالدىڭىزدا تۇرۇپ-

تىمەن. تازا تىللىۋېلىڭ، ــ ئۇ يەنە ئاشۇ مۇلايىم كۈلكىسى بىلەن قاراپ تۇراتتى.
ــ ئەمدى سىزنى تىللىمايمەن.
ــ ياق. مېنىمۇ تىللايدىغانغا ئادەم چىققىنى ياخشى، تىللاۋېرىڭ.
ــ ھەددىمۇ؟
ــ رەنجىپ قالغىنىڭىزنى بىلمەن، شۇنچە ئېغىر كۈنلەرگە قالغىنىڭىزدا سىزگە ھېچ ئىش قىلىپ بېرەلمىدىم. ئەمەلىيەتتە سىزگە ئىش تېپىپ بەرمەي دېدىم. سىلەرنىڭ دوختۇرخانىدىكىلەرنىڭ مۇرەككەپلىكىنى بىلەتتىم، ئەمما ئۇنچىلىك دەرىجىدە ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىكەنمەن. يېقىندىن بېرى ئائىلەمدىمۇ نۇرغۇن بوران ـ چاپقۇنلار بولدى. مەن ئەر كىشى، مەن ئۇچۇن ھېچ گەپ ئەمەس. قاراپ تۇرۇپ سىزنىڭ بەختىڭىزگە ئولتۇرۇپ قويسام ياخشى ئەمەس. بۇلارنى سىز چۈشىنىسىز.
كۆز ئالدىمغا يەنە شۇ باش سېستىرالار باشلىقى كەلدى. ئۇنىڭ ماڭا ئۆچلۈكىنى بىلەتتىم. بىراق، ماڭىلا قىلىۋالسا مەيلىدى. بىلىپ ـ بىلمەي بۇ كىشىگە بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىك تېپىپ بېرىپتىمەن ئەمەسمۇ؟
ــ كەچۈرۈڭ!
ــ ئاڭلىسام، ئۆز ئاتا ـ ئانىڭىزنى تېپىۋاپسىز، بەك خۇش بولدۇم.
ــ ھەئە، قىسمەتلىرىم شۇنداق ئاجايىپ ـ غارايىپ ئوخشايدۇ.
ــ ئەمدى قانداق قىلاي دەيسىز؟
ــ ئوقۇشقا ماڭىدىغان بولدۇم.
ــ بۇنى بىلمەن، يۆتكىلىشنى قارار قىلدىڭىزمۇ؟
ــ ھازىرچە بىرنېمە دېيەلمەيمەن.
ــ نېمىشقا ئەمدى؟
ــ دوختۇرخانا بىرمۇنچە چىقىم قىلىپ مېنى ئوقۇتۇپ تەر-

بىيەلىسە، ئوقۇپ بولۇپلا قارامايغا كېتىمەن دېسەم قانداق بولىدۇ؟

ـــ قاراڭ سىزنى، چەت ئەلگە چىقىپ كەتمەسسىز؟ ئىشقىلىپ، ۋەتەننىڭ نەرىدە بولماڭ، ۋەتەن ئۈچۈن ئوخشاشلا تۆھپە قوشىسىز ئەمەسمۇ؟ ـــ مەن ئۇنىڭغا قارىسام، ئۇ باشقا تەرەپلەر-گە قاراپ سۆزلەيتتى، ئۇ ماڭا قارىسا، تەبىئىيلا مەن كۆزۈمنى قاچۇراتتىم. خۇددى كۆزلىرىمىز ئۇچرىشىپ قالسا قانۇنسىزلىق بولىدىغاندەك.

ـــ مېنىڭ كېتىشىمنى شۇنداق ئارزۇ قىلامسىز؟

ئۇ بىرھازا ئولتۇرۇپ كېتىپ:

ـــ سىز ئاتا ـ ئانا، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭىز بىلەن جەم بو-لۇپ، مۇكەممەل بىر ئائىلىگە ئېرىشسىڭىز ئاندىن خاتىرجەم بولاتتىم، ـــ دېدى تولىمۇ پەس ئاۋازدا.

ـــ ئەگەر سىز شۇنى ئۈمىد قىلسىڭىز، مەن شۇنداق قىلاي، سىز تاللىغان يولدا ماڭسام زىيان تارتمايدىغىنىمنى بىلىمەن.

ـــ ماڭا ئىشەنگىنىڭىزگە رەھمەت. ئەمما، ئىشەنچىڭىزگە يا-رىشا سىزگە ھېچنېمە قىلىپ بېرەلمىدىم.

ـــ ياق، ئەمەلىيەتتە سىز ھاياتىمغا ئىنتايىن چوڭ تەسىر كۆرسەتتىڭىز.

ئارىنى جىمجىتلىق باستى، پاراڭ ئەمدى داۋاملاشسا بولمايتى. ئاستا ئورنۇمدىن تۇردۇم.

ـــ ئەمدى مەن قايتاي، ئامان بولۇڭ! ـــ كۆز ياشلىرىم يىپى ئۈزۈلگەن مارجاندەك تۆكۈلۈپلا كەتتى.

ـــ ماقۇل ئەمىسە...

مەن يۈگۈرۈپ دېگۈدەك بىنادىن چىقتىم. ئۆيگە كېلىپمۇ قو-لۇم ئىشقا بارمىدى. بەزىبىر تەييارلىقلارنى قىلىشىم كېرەك ئى-دى. بىراق، ئولتۇرغىنىم ئولتۇرغان. ئۇنىڭ قەلبىمدىكى ئوبرا-زىنى قانچە يوقاتماقچى بولغانسېرى ئۇ شۇنچە زورىيىپ باراتتى. ئۇ كۆز ئالدىمنى پۈتۈنلەي توسۇۋالماقتا ئىدى. بىر چاغدا ئۇنىڭ-دىن ئۇچۇر تاپشۇرۇۋالدىم.

«ھەرقانداق چاغدا ھاجەتىڭىز چۈشسە ماڭا خەۋەر قىلىڭ! سىزگە بەخت تىلەيمەن.»

كۆز ياشلىرىم يەنە تۆكۈلۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭغا ئۇچۇر يولـلىدىم.

«ماڭا سىزنىڭ ھېچقانداق ياردىمىڭىز كېرەك ئەمەس. سىز ئەقىللىك، كۆڭلىڭىزدە ھەممىنى بىلىسىز. پەقەت ناگان ـ نا-گاندا مەۋجۇتلۇقىڭىزنى ھېس قىلىپ تۇرسام دەيمەن!»

ئۇ ھېچقانداق ئىنكاس قايتۇرمىدى. ئېھتىمال، ئۆزۈمنى چەتكە ئالسام، مېنى بالدۇرراق ئۇنتۇپ كېتەر دەپ ئويلىغانىدۇ. ئەمما، بۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۆزۈم ئامال قىلالمىغان بۇ كۆڭلۈمنى ئۇ قانداق چۈشەنسۇن؟

شۇنداق قىلىپ، مەن كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن بۇ يۇرتتىن كېتىپ قالدىم، قاچانلاردا كېلىشىمنى بىلمەيمەن. ئىچىمدە يېقىندىلا مەجبۇرىي پېنسىيەگە چىقىپ كەتكەن باش سېكرېتارىمىز باشلىقىغا رەھمەت ئېيتتىم. گەرچە ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقى ماڭا نۇرغۇن ئاۋارىچىلىك ئېلىپ كەلگەن بولسىمۇ، ئەمما يەنە نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئاتا قىلدى. ئۇ مېنىڭ ئالغا ئىلگىرىلىشىمگە تۈرتكە بولدى، شاپائەتچىمنىڭ ھەقىقەتەن ھۆرمەتكە لايىق ئادەم ئىكەنـلىكىنى ئىسپاتلاپ بەردى. ھەرقانداق نەرسىنىڭ شۇنداق ئىككى تەرەپلىمىلىكى بار ئىكەن. گەرچە نېمىلەرگە ئېرىشسەم، نېمىلەرنى يوقتىپ قويغىنىمنى ئېيتىپ بېرەلمىسەممۇ، ئىلگىرىكى ھايات مۇساپەمدىن ئۆكۈنۈش ھېس قىلمىدىم.

پىلان بويىچە قارامايدا ئون كۈندەك تۇرۇپ، بېيجىڭغا قاراپ يولغا چىقتىم.

مەن يېتەكچى ئوقۇتقۇچىمنى كۆرۈپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالـدىم. ئۇ دەل ئالىي مەكتەپتىكى ساۋاقدىشىم، چەت ئەلگە چىقىپ كېتىپ ئالاقىمىز ئۈزۈلۈپ قالغان ھېلىقى يىگىت ـــ مۇرات ئىدى. تەقدىرنىڭ بۇ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا تۇرۇپ كۈلگۈم كەلسە، تۇرۇپ يىغلىغۇم كېلەتتى...

مەن ئۇنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى ئۇقۇپ ھەيرانمۇ قالمىدىم. توي قىلىش ئالدىدا تۇرغان قىزى شېرىنئايغا ھەسەتمۇ قىلمىدىم. شېرىنئاي بېيجىڭدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن بولۇپ، ئالىي تەربىيەدە چوڭ بولغىنى چىقىپلا تۇراتتى. ئۇنىڭدەك خۇلقىمۇ، روخسارىمۇ گۈزەل بىر قىزنى ھەرقانداق بىر يىگىتنىڭ ياقتۇرۇپ قېلىشى تەبىئىي. بولۇپمۇ ئۇ ئىككىيلەننىڭ ئائىلە شارائىتىمۇ بەك ماس كېلەتتى. مەن ئۇلارغا چىن كۆڭلۈمدىن بەخت تىلىدىم. بىراق، يۈرىكىمدىكى ئازابلىرىم، يېڭىچە مۇھىتقا بولغان يېتىمسىرەش تۇيغۇسى بۇلۇتلۇق ئاسماندا چىرايىمنى ئاچۇرمايتتى. شۇنچە يوشۇرسامۇ مۇرات مەندىن گۇمانلىنىپ قالدى. ئۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە ئۆزىنى سەۋەبلىك دەپ ئويلاپ قالغان چېغى، مەن بىلەن ئايرىم پاراڭلاشقۇسى بارلىقىنى ئېيتتى. ئەمەلىيەتتە، مەنمۇ ئۇنىڭغا چۈشەندۈرۈپ قويۇشنى لايىق تاپتىم. تولىمۇ تەستە مۇڭاپىق ۋاقىت چىقىرالىدۇق. ئىككىمىز تەجرىبىخانىدا ئولتۇرۇپ پاراڭلاشتۇق.

ــ بۇئايشەم، سىزنى ھەمىشە مۇنداق پەرىشان كۆرۈشنى خالىمايمەن، گەرچە ئاتا ـ ئانىڭىزدىن ئايرىلىپ قالغان بولسىڭىز مۇ قەدىڭىزنى تىك تۇتۇپ، زېھنىڭىزنى يىغىپ ئوقۇسىڭىز بولاتتى، ــ مۇرات تولىمۇ ئېھتىياتچانلىق بىلەن گەپ باشلىدى.

ــ مەن ئىمكان بار كەيپىياتىمنى خىزمەت ـ ئۆگىنىشكە سۆرەپ كىرمەيمەن. خاتىرجەم بولۇڭ، مەن تەستە ئېرىشكەن بۇ پۇرسەتنى قەدىرلەيمەن، ــ مۇشۇ گەپنى دەۋېتىپمۇ ئۇنى ئەسلىدىم.

ــ نېمىشقا بۇنچە غەمكىن يۈرىسىز؟ راست گېپىڭىزنى ئاڭلىسام دەيمەن. سىزگە ياردەم قىلغۇم بار. بىراق، قانداق قىلىشىنى سىز بەلگىلەيسىز.

ــ ھېلىمۇ مېنى دوستىڭىز قاتاردا كۆرۈپ كۆڭۈل بۆلگىنىڭىزدىن تولىمۇ مىننەتدارمەن. سىز ئاللىقاچان قىلىشقا تېگىشلىكنى قىلىپ بولدىڭىز. ئەمەلىيەتتە يېڭى مۇھىتقا كۆنۈپ

كېتەلمىدىم. غېرىبلىق باستى. يۇرتنى، ئاتا ـ ئانامنى سېغىنىدىم، ـــ سېغىنىش دېگەن سۆزنىڭ ۋەزنى نېمىدېگەن ئېغىر ـ ھە؟ كۆز ياشلىرىمنى تۆتۈپ قالالمىدىم. زادى كىم ئۇچۇن يىغلىغىنىمنى ئۆزۈممۇ بىلەلمىدىم.

ـــ سىزنى ئوبدان چۈشىنىمەن، بۇئايشەم، سىز قەيسەر قىز. ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلاردىمۇ سىز شۇنچە قىيىنچىلىقلارنى يەڭگەن، ئەمما ياش تۆكمىگەن. سىز راست گەپ قىلمايۋاتىسىز. بۇ مېنىڭ سەۋەبىمدىنمۇ؟ ـــ ئۇ دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ تۇرۇپ سورىدى.

ئەمدى راست گەپ قىلمىسام ئۇنىڭ دوستلۇقىغا يۈز كېلەلمەيدىغىنىم ئېنىق ئىدى.

ـــ ياق. خاتا چۈشىنىپ قاپسىز، مۇرات، مەن سىزدىن شۇنچىلىك مىننەتدار، سىزنىڭ بەختىڭىزدىن سۆيۈنۈۋاتسام، قانداقمۇ سىز سەۋەبچى بولسىز؟

ـــ ئەمىسە ئۇ كىم؟

ـــ كىمنى دەيسىز؟

ـــ قەلبىڭىزدىكى ئادەمنى؟ سىزنى مۇشۇنچىۋالا سېغىنىدۇرغان ئادەمنى، ـــ ئۇ خودىدى ئىچىمدىكىنى بىلىۋالغاندەك بۇرۇلۇپلا كۆزۈمگە مىختەك تىكىلدى، ـــ مۇھەببەت ئۇنداق ئازابلىنىپ، ھەسرەت چېكىپلا يۇرىدىغان ئادەمگە مەنسۇپ بولمايدۇ. تىرىشقانلارغا، قۇربان بېرەلىگەنلەرگە مەنسۇپ بولىدۇ. قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشسىڭىزلا بولمىدىمۇ؟

ـــ بىراق، مەن ئۆزۈمگە مەنسۇپ بولمىغان ھەم بولمايدىغان بىرسىنى ياقتۇرۇپ قالدىم. ئەسلىي مەن بۇنىڭدىن نومۇس قىلسام، خىجىللىق ھېس قىلسام بولاتتى. بىراق...

ـــ ئەمىسە سىزگە ياردەم قىلالمىغۇدەكمەن.

مەن ئۇنىڭغا سوئال نەزىرىدە تىكىلدىم.

ـــ سىزنىڭ ئۆگىنىش بېسىمىڭىزنى ئاشۇرىمەن، ھازىرغىچە سىزگە يۈمشاق قوللۇق قىلدىم. ئەمدى كۆنۈپمۇ بولىدىكەن. بۇ

نىڭدىن كېيىن تاپشۇرۇق، تەجرىبىلىرىڭىزنى ھەسسىلەپ ئاشۇ-رىمەن. دىققىتىڭىزنى ئۆگىنىشتىن باشقا يەرگە چاپقۇدەك پۇر-سەت بەرمەيمەن. ئاڭلىدىڭىزمۇ؟ قانداق، ئىشەنچىڭىز بارمۇ؟ بولمىسا دەرھال ئىش ئورنىڭىزغا قايتىپ كېتىڭ، ــ مەن ياش-لىق كۆزلىرىم بىلەن مۇراتقا تىكىلدىم. تەشەككۈرۈم بوغۇزۇمدا توختاپ قالدى. دېگەندەك دەرسلىرىم، تەجرىبىلىرىم كۆپىيىپ، ئالدىراشلىق ئىچىدە دەردلىرىمنى ۋاقتىنچە قەلبىمنىڭ پىنھان-لىرىغا قويۇپ قويدۇم. گاھى ـ گاھىدا مۇرات، شېرىنئايلار بىلەن باغچىلارغا، مۇزېيلارغا بارغاندا ئۇنى ئەسلەپ قالغانىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ھەرھالدا يېتەكچى ئوقۇتقۇچىمنىڭ كۇتكەن يېرىدىن چىقىشقا تىرىشتىم.

كۇنلەر بىر ـ بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتمەكتە ئىدى. مەن پاي-تەختكە كۆنۈپ قالدىم. ئەسلىدە قىشلىق تەتىل مەزگىلىدە يۇرت-قا قايتىسام بولاتتى. بىراق، قايتىماسلىقنى لايىق تاپتىم. راست گەپنى قىلسام، تا ھازىرغىچە ئۇنىڭغا سېغىنىش ئىلكىدە باتىپ يۇرمەكتە ئىدىم. ئەمدىكى بىردىنبىر تاللىشىم ئۇنى ئۇنتۇپ كېتىشىڭ مەن ئۇچۇن ئەڭ قىيىن ئۆتكەل ئىكەنلىكىنى بىلە-مەن. ئۆزۇمگە مەنسۇپ بولمىغان، ئەمما ئۆزۇم ياخشى كۆرگەن نەرسىدىن ۋاز كېچىش ـ كېچەلمەسلىكىم مېنىڭ ئادەمىيلە-كىمنى ھەقىقىي ئۆلچەيدىغان تارازا. ئەمدى ئۆزۇم بىلەن ئۆزۇم كۇرەش قىلىشىم كېرەك. كۇنلىرىم تەتقىقات تېمامنى بالدۇرراق تاماملاش، نەچچە پارچە ئىلمىي ماقالىنى يېزىپ پۇتكۇزۇش بىلەن سۇدەك ئۆتمەكتە ئىدى. ماي بايرىمىلىق ئالتۇن سايامەت مەزگە-لىدە مۇرات بىلەن شېرىنئاينىڭ توپى بولدى. تويدىن كېيىن ئىككىسى تەنجىنگە بېرىپ دېڭىز بويىدا شېرىن ئاي ئۆتكۇزۇش-كە كەتتى. مەن ياتقىمدا بىر تالاي كىتابلار دۆۋىسى ئىچىدە بىر نەچچە كۇننى سەزمەي ئۆتكۇزۇۋەتتىم. تېلېفونۇم سايراپ ئارا-مىمنى بۇزدى. قارىسام، شېرىنئاينىڭ تېلېفون نومۇرى.

ــ ئەھۋالىڭىز ياخشىمۇ، كېلىنچەك؟

ـــ تىنچ تۇردىڭىزمۇ؟ بۇ بىرنەچچە كۈندە سىزدىن بەك ئەنسىرىدىم.

ـــ شېرىن ئاي ئۆتكۈزۈۋاتقان كېلىنچەكنىڭمۇ باشقىلاردىن ئەنسىرەشكە ۋاقتى چىقىدىكەن ـ ھە؟ ئېرىڭىز سىز بىلەن بىللە كەتكەنغۇ؟

ـــ ۋايجان، ئەجەب بىر تۇرىدىكەن، ئۇنداق دېمەڭە! گېپىمنى مۇ دېگىلى قويمىدىڭىز.

ـــ كەچۈرۈڭ، پەرىشتەم، نېمە دېمەكچىدىڭىز؟ مۇرات سىزنى بوزەك قىلمىغاندۇ؟

ـــ ئۇنداق قىلمايمۇ قالمىدى.

ـــ ھەي، مەن نەدە سىزنى بوزەك قىلدىم؟ ـــ مۇراتنىڭ ئاۋازى ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

ـــ بۇئايشەم، تېنجىنگە كېلىڭە، ئالدىڭىزغا چىقىپ تۇرىمىز. ئاخىرقى ئىككى كۈننى بىللە ئۆتكۈزەيلى.

ـــ ياخشى كۆڭلۈڭلار تېگىل بولدى، ئاراڭلارغا قىستۇرۇلۇۋالسام خەق نېمە دەيدۇ؟

ـــ نېمانداق ئارىمىزغا تام سېلىۋالىسىز؟ قاچاندىن بېرى بۇنداق ياتلىشىپ كەتكەندىمىز؟ بولدى، باشقا گەپنى قويۇپ دەرھال يولغا چىقىڭ.

مۇرات بىلەن شېرىنئاي ماڭا گەپ قىلغۇدەك پۇرسەت بەرمەي، ئاخىر تېنجىنگە قاراپ يولغا چىقتىم. ئۇلار راستلا مېنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ، ۋاقىت قىس بولغاچ ئۇلارنىڭ پىلانى بويىچە پائالىيىتىمىزنى باشلاپ كەتتۇق. ئەتىسى ئەتىگەندىلا دېڭىز بويىغا كەلدۇق. دېڭىز ھەقىقەتەن گۈزەل ئىدى. ئەسلىمىلىرىمنى غەدىقلاپ مېنى ئارامسىزلاندۇردى. شۇنداقتىمۇ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم. ھېسسىياتىم ئاجايىپ مۇرەككەپ ئىدى. بىز سۇرەتكە چۈشۈشكە باشلىدۇق. شەرقتىن قىزىرىپ كۆتۈرۈلگەن قۇياش ئەتراپىنى ئوتقاشتەك گۈزەل تۇسكە كىرگۈزگەنىدى. ھەممە نەرسە قىزغۇچ ئالتۇن رەڭ، دېڭىزنىڭ يېنىك شاۋقۇنلىرى، قىرغاق

يالاپ بىر كېلىپ بىر يېنىۋاتقان دېڭىز سۇيى... مەندە يېڭىچە تۇيغۇلارنى ئويغاتتى. دېڭىزنىڭ بىپايان باغرىدا خۇددى بالىلىقىمغا قايتقاندەك شادلاندىم، شېرىنئاي قىزغۇچ نۇرلار ئارىسىدا تېخىمۇ گۈزەل، تېخىمۇ لاتاپەتلىك كۆرۈنەتتى. مۇرات بىلەن ئىككىسىنىڭ ئاندا ـ ساندا ئۇچرىشىپ قالىدىغان كۆزلىرىدىن ئاجايىپ ئوتلۇق سۆيۈشنى بايقاپ قالاتتىم. مەن ئۇلارنى بىرنەچچە پارچە سۈرەتكە تارتماقچى بولدۇم.

ـــ ئەمىسە داڭلىق فوتوگراف بۇئايشەم سىلەرنى بىرنەچچە پارچە بەدئىي سۈرەتكە تارتىدۇ، ئوبدان ماسلىشىپ بېرىڭلار. يالىڭاچ قىلىشقا بولمايدۇ ـ ھە!

ـــ پەرمانبەردارمىز، قېنى قانداق تۇرۇپ بەرسەك رازى بولىدىلىكىن؟

ـــ قۇياش ئىككىڭلارنىڭ بېشى ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرسۇن، بىر ـ بىرىڭلارغا ئابايىقىدەك مېھرىڭلار بىلەن قارىشىڭلار.

ـــ بىز قاچان ئۇنداق قارىشىپتۇق؟ ـــ شېرىنئاي خىجىللىق ئارىلاش ئۆزىنى ئاقلىدى.

ـــ مۇشۇ يەردىكى سایاھەتچىلەرنىڭ ھەممىسى بايقاپ قالىدىغۇ دەيمەن، ـــ دېدىم ھەييارلىق قىلىپ، ـــ ئەمدى ماۋۇ تەرەپكە كېلىڭلار.

ـــ قانداق تۇرىمىز؟

ـــ ئىختىيارىڭلار، ئاۋۇ تاش ئۈستىگە چىقىپ، سىز مۇراتنىڭ مۇرىسىگە بېشىڭىزنى قويۇپ ياندىشىپ ئولتۇرساڭلار قانداق؟

ـــ بەك بىچارە چۈشۈپ قالامدۇق، قانداق؟

ـــ ياق، تارتتىم ئەمىسە. مۇنۇ سۈرىتىڭلار ھەممىدىن ياخشى چىقامدۇ تېخى.

قوللىرىم تىترەپ كەتتى، مەن مۇرات بىلەن شېرىنئاينىڭ سەل نېرىسىدا سۈرەتكە چۈشۈۋاتقان بىرسىنى تونۇپ قالدىم. مەن

چۈش كۆرۈۋاتامدىم نېمە؟ ئۇ بۇ يەردە نېمە قىلىدۇ؟ راستلا ئۇ ئۆزىدەك كادىر سۈپەت بىرنەچچەيلەن بىلەن سۆرەتكە چۈشۈۋاتاتتى.

— نېمە بولدى؟ — مۇرات بىلەن شېرىنئاي تەڭلا دېگۈدەك يېنىمغا كەلدى.

— ھېچنېمە بولمىدى، تارتىپ بولدۇم. ئەمدى كېتەيلىچۇ؟ قايتىپ نەرسە ـ كېرەكلىرىمىزنى يىغىشتۇرىمىز تېخى! — ئاۋازىم ئارانلا چىقتى.

ئۇ ئىككىسى بىر ـ بىرىگە ھەيران بولغاندەك قارىشىپ قالـ دى. يۈرىكىمنىڭ گۈپۈلدەپ سوقۇشىنى مۇرات بىلەن شېرىنئاي ئاڭلاپ قالدىمىكىن دەپ قالدىم. قانچىلىك بىئارام بولۇۋاتقىنىمـ نى بىر ئۆزۈملا بىلەتتىم. تۇيۇقسىز ئۇلار بىزنى بايقاپ قالدى.

— ۋۇي، سىلەرمۇ ئۇيغۇر ئىكەنسىلەرغۇ؟ — خوتەن تەلەپپۇزىدا سۆزلەيدىغان بىرسى يېنىمىزغا كېلىپ ئاپپاراتنى تەڭلىدى، — ھەممىمىز تولۇق بىر سۆرەتكە چۈشۈۋالايلى دېگەنىدۇق. سۆرەتكە تارتىپ قويساڭلار قانداق؟

— بۇياق بىزنىڭ داڭلىق سۆرەتچىمىز، يەنىلا ئۆزىڭىز تار ـ تامسىز، بۇئايشەم؟ — مۇرات ماڭا خوش ئەتتى.

— بولدىلا، ئۆزىڭىز تارتىڭ، — ئىشەنچىم كامىلكى، مەن قارىمىغان بىلەن ئۇ ئاللىقاچان مېنى تونۇپ بولدى. مەن ئۆزۈمـ نى قاچۇرغانسېرى ئىشلار مېنى قىستاپ كېلىۋاتاتتى.

— توۋا! سىز بىزنىڭ ناھىيەلىك دوختۇرخانىدىكى قىزغۇ؟ بۇ يەردە نېمە قىلىسىز؟ — ماڭا تونۇشتەك كۆرۈنگەن بىرسى مېنى تونۇۋالدى، — قارىسىلا، ئادىل ھاكىم، سىلى سەھىيەگە مەسئۇل بولغاندىكىن چوقۇم تونۇيلا، بۇ قىز بىزنىڭ ناھىيەدىكى كۆزگە كۆرۈنگەن دوختۇر...

— ياخشى تۇرۇۋاتامسىز؟ — ئۇنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ كەتـ كەندى. دېڭىز بويىدىكى قىزىللىق ئاللىقاچان كۆتۈرۈلۈپ كەتـ كەچكە ئۇنى ئېنىقلا ھېس قىلالىدىم، ئېھتىمال مەنمۇ شۇنداق بولدۇم.

— ياخشى، بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىسىز؟ يىغىنغا كەلگەنما؟
— بېيجىڭغا كۆرسقا كەلگىلى بىر ئايچە بولدى.
— شۇنداقمۇ؟ — مېنىڭ ھەقىقەتەن كۆڭلۈمگە كەلدى. «مەن كەلدىم» دەپ قويسا مەن بېرىپ يېتىۋالارمىدىم؟ ئۇنىڭغا قېيىداپ گەپ قىلغۇمۇ كەلمىدى. ئۆزۈمنى قاتتىق تۇتۇۋالمىسام پاڭگىدە يىغلاپ تاشلايدىغاندەك قىلاتتىم.
مۇرات بىلەن شېرىنئاي ئۇلار بىلەن قىزغىن كۆرۈشۈپ كەتتى. ئۇلار مېنىڭ يۈزۈمنى قىلىپ شۇنداق قىلىۋاتاتتى. مەن ھەممەيلەننىڭ پارىڭىنى ئۆزۈپلا ئېيتتىم.
— تىزىلىپ تۇرۇڭلار، ئەمىسە تارتتىم، — ئاۋازىم تولىمۇ كۈلكىلىك چىقىپ كەتتى.
ئۇلارنى سۈرەتكە تارتىۋېتىپ بۇرنۇم قاناپ كەتتى. ھېچقاچان قانىمىغان بۇرنۇمنىڭ بۇگۈن ئۇنىڭ ئالدىدا قاناپ كەتكىنىنى قارىمامدىغان؟ مەن شېرىنئاي بىلەن دەم ئېلىش ئۆيىگە كەتتىم. مۇرات ئۇلار بىلەن پاراڭلىشىپ قالدى.
بۇ يەردىن تېزرەك كەتكۈم كېلىپ كەتتى، ئۆزۈمنىڭ مۇنچە ئاجىزلىقىمنى ئويلىمىغانىكەنمەن. مېنىڭ شۇنچە ۋاقىتلاردىن بېرى كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقىم بىكار بولغانىدەك قىلاتتى. كاللامدىكى ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئۇچۇرلارنى كومپيۇتېردىن چىقىرىۋەتكەندەك چىقىرىۋەتكىلى بولغان بولسا نەقەدەر ياخشى بولاتتى ـ ھە؟ ئۇيقۇسىز كېچىلەردە ئۇ نەپەس ئېلىپ ياشاۋاتقان ئاشۇ يۈرتنى سېغىنىپ كۆز ياشلىرىمنى تۆككەنلىرىم ئېسىمدە. شۇ تاپتا ئۇنىڭ نەپەسلىرىنى سېزىپ تۇرۇپتىمەن. ئۇ يېنىمدىلا تۇرۇپتۇ. ئەمما، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن بالدۇرراق غايىب بولۇشنى ئىستەۋاتىمەن، ئۆزۈمنى ئۆزۈم چۈشىنەلمەيلا قالدىم. قان ناھا-يىتى تەسلىكتە توختىدى. بىز مۇراتقا تېلېفون قىلىپ مېڭىشقا ئالدىراتتۇق. بىردەمدىن كېيىن مۇرات، ئۇ ۋە ئابايا مېنى تو-نۇۋالغان كىشى بىللە يېتىپ كەلدى.
— ياخشى بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟ — دېدى ئۇ ئىسسىق ـ سو-

غۇقنى پەرق قىلغىلى بولمايدىغان تەلەپپۇزدا.

ــ ياخشى، رەھمەت سىزگە، سەت بولدى، ــ دېدىم يەرگە قاراپ تۇرۇپ.

ــ بىزمۇ ھېلى بېيجىڭغا قايتىمىز، قايتىپ بارغاندىن كېيىن سىزنى ئىزدەيمىز.

ــ بولىدۇ، ماقۇل ئەمىسە!

يول بويى ئازراقمۇ ئېچىلالمىدىم، مۇرات بىلەن شېرىنئاينىڭ ياخشى كۆڭلىنى دەپ بولسىمۇ خۇشال ــ خۇرام قايتىشىم كېرەك ئىدى. بىراق، ئۇنداق قىلالمىدىم. ئۇلار مېنى مىجەزى يوق، دەپ ئارتۇق گەپ ــ سۆز قىلمىدى. كاللام چاراسلاپ كەتتى. ئۇ بىر ئايدىن بېرى مۇشۇ شەھەردە ياشاۋاتقىنىمنى بىلىپ تۇرۇپ ماڭا خەۋەر قىلىپمۇ قويماپتۇ. ئۇ مەندىن نېمىشقا ئۆزىنى قاچۇرىدۇ؟ مېنىڭ قەلب سىرىمنى بىلگەن تەقدىردىمۇ، مېنىڭ غۇرۇرۇى بار قىز ئىكەنلىكىمنى ئوبدان چۈشىنەتتىغۇ؟ بۇ ئىشلارنى ئويلىغانچە قىزلىق غۇرۇرۇم دەپسەندە قىلىنغاندەك، چىدىغۇسىز خور-لۇق يۈرىكىمنى تىلغىدى. قاچانلاردا كۆز يېشى قىلغىنىمنى، ئاندىن ئېسەدەشكە باشلىغانلىقىمنى بىلمىدىم. شېرىنئاي مۇ-رەمدىن قۇچاقلاپ مېنى بەزلىدى.

ــ ھەرقانداق ئازابلىرىڭىزنى سىز بىلەن تارتىشىپ بەرگۈم بار، دېڭىز بويىدا نېمە ئىش بولغانلىقىنى دەپ بېرەمسىز؟ كۆز ياشلىرىڭىز ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىرسى بىلەن مۇناسىۋەتلىكمۇ قانداق؟

ــ ھازىر دېگۈم يوق، بىراق سىزگە چوقۇم دەيمەن. راستلا بەك ئازابلىنىپ كېتىۋاتىمەن.

ــ مۇنداق بولارنى بىلگەن بولساق، سىزنى بۇ يەرگە ئەكەل-مەسكەنمىز.

ــ ياق، ياق، ئەمەلىيەتتە مۇشۇ پۇرسەتتە مەن ئۇنىڭ بۇ يەر-گە كەلگەنلىكىنى بىلىۋالدىم ئەمەسمۇ؟

ــ سىزگە مەنسۇپ بولمايدىغان ھېلىقى ئادەممۇ؟

مۇرات كۆزۈمگە مىختەك تىكىلدى.
مەن بېشىمنى لىڭشىتتىم.
ـــ كىملىكىنى بىلدىم.
مەن يەنە ئارتۇقچە سۆزلەشتىن خىجىل بولدۇم. شېرىنئاي بىر ماڭا، بىر مۇراتقا قاراپ بىر ئىشلارنى چۈشەنگەندەك بولۇپ گەپنىڭ تېمىسىنى يۆتكىدى.
ـــ مۇرات، بىر نەرسە يېگۈم كېلىۋاتىدۇ.
ئوقۇشقا كىرىشىپلا كېتەي دەپ ئويلىۋىدىم، بىراق دىققەتىمنى يىغىقىم تەس بولدى، خۇددى شامالدار ئۇنىڭ تىنىقلىرىنى ئېلىپ كېلىۋاتقاندەك، ئۇ يېنىمدىلا باردەك، ئۇنى بىردەممۇ خىيالىمدىن نېرى قىلالمىدىم. ئۇنىڭ يەنە قانچىلىك ۋاقتى قالغاندۇ؟ بىر ھەپتە تولىمۇ ئەھمىيەتسىز ئۆتۈپ كەتتى.
ئۇنىڭ قوي كۆزلىرى، قاڭشارلىق بۇرنى، ئېگىز بويىغا شۇنداق يارىشىدىغان ئاق كۆڭلىكى خۇددى بىرسى يۇرىكىمگە ئو-يۇپ قويغاندەك ھېچبىر يوقىلاي دېمەيتتى. مېنىڭ ھەممىنى ۋاقىتىنىڭ ئىختىيارىغا قويماقتىن ئۆزگە ئىلاجىم يوق ئىدى. مۇراتنىڭ تېلېفونى مېنى خىياللار قاينىمىدىن سۈزۈپ چىقتى.
ـــ يەنە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرمىغانسىز؟
ـــ نېمە بولدى؟ كۆرۈپ قالدىڭىزما؟ ـــ ئۆزۈمچە ئەتراپىمغا قاراپ تاشلىدىم.
ـــ شەنبە كۈنى سىلەرنىڭ ناھىيەدىن كەلگەن يولداشلارنى ئۆيگە تاماققا دەۋالايلى دېگەنىدۇق، شېرىنئاي تاماقنى ئوخشىتالماسلىقىدىن ئەنسىرەپ تاماقخانىغىلا باشلايلى دەيدۇ. مېنىڭچە، ئۇلار ئۆي تامىقى سېغىنىپ كەتتى، شۇڭا ئۆيگىلا دەۋەردىم. سىز بېرىپ قارىشىپ بەرمىسىڭىز بولمايدۇ جۇمۇ!
ـــ مېنى تەتۈر قىيناۋاتامسىز نېمە؟
ـــ قاچانغىچە غەرەز ئۇقمايسىز؟ ھەممىسى سىز ئۈچۈنغۇ؟ سىز قانچە ئارىلىق ساقلىغانسېرى قارشى تەرەپ شۇنچە سىرلىق تۇيۇلۇپ، مۇشۇنداق دىققىتىڭىزنى يىغالمايدىغان بولۇپ قالـ-

سىز. ئادەم دېگەن چۈشىنىشكە موھتاج، چۈشىنىش ھاسىل قىلىسىڭىز، ئاندىن بۇ ئۆتكەلدىن ئۆتۈپ كېتەلەيسىز.

ــ مېنىڭ راستلا بارغۇم يوق.

ــ سىز ھازىر خەقنىڭ يۈرتىدا، ئۆز يۇرتىڭىزدىن كەلگەن ئادەتتىكى بىر تونۇشىڭىز بولغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ ئىززىتىنى قىلىشىڭىز كېرەك. ئۇنداق چىدىماسلىق قىلماڭ. نېمە تاماق قىلىشنى شېرىنئاي ئىككىڭلار مەسلىھەتلىشىڭلار، خوش، تېلې-فونىنى قويۇۋەتتىم.

مۇرات بىلەن شېرىنئايغا قانچىلىك دوستلۇق، ئادەمگەرچى-لىك قەرزىگە بوغۇلغىنىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن. ئۇلاردىكى سا-پا، كەڭ قورساقلىق، ۋاپادارلىق... ئىشقىلىپ، نۇرغۇن جەھەت-لەردە ئۇلار مېنىڭ ئۇلگە قىلىشىمغا ئەرزىيتتى. شەنبە كۈنى مەن بالدۇرلا كەلدىم. ئۇلارنىڭ كىچىك بولسىمۇ، ئىنتايىن سۆ-يۈملۈك بىلىنىدىغان ئۆيىدە ئالدىراش مېھمان كۈتۈشكە تەييار-لىق قىلدۇق. بۇ ئۇلارنىڭ ئۆيىدە تۇنجى قېتىم مېھمان كۈتۈشى بولغاچ، بىرئاز تەمتىرەپ قالغانىدى. مەن بۇرۇندىنلا تاماق ئې-تىشكە ئۇستا ئىدىم. بىردەمدىلا قازان كاۋىپى، پولۇ، گۆشنان، لەڭمەنلەرنى تەييارلىدىم. ئۇلار دېگەن ۋاقىتتا كەلدى. يۇرتتىن ئەكەلگەن دورىلىق چايدىن سېلىپ چاي دەملىدىم. ئۇلار پاراڭ سېلىشىپ بولغۇچە شېرىنئاي بىلەن بىر چوكىدىن دېگۈدەك قە-لىپ لەڭمەن سېلىپ چىقتۇق، ئاندىن باشقا تاماقلارنى مېۋە سالاتقا قوشۇپ بىراقلا ئېلىپ چىقتۇق. تاماق شۇنداق كۆڭۈللۈك يېيىلدى. مەن ئۆزۈمنى تەبىئىي تۇتۇشقا تىرىشتىم. ئۇلارنىڭ پارىڭىغا قۇلاق سالدىم ــ يۇ، چىش يېرىپ بىرنېمە دېمىدىم.

ــ يەنە قانچىلىك ۋاقىتسىڭلار قالدى بىلمىدىم، ئىشقىلىپ، ئۆي تامىقى سېغىنغاندا قاچانلا كېلىمىز دېسەڭلار قولىمىز كۆكسىمىزدە!

ــ بىزنىڭ يەنە ئۈچ ھەپتىدەك ۋاقتىمىز قالدى، مۇشۇنچە-لىك ئاۋارە قىلغىنىمىزمۇ يېتەر، ــ دېدى ئۇنىڭ يېنىدىكى بە-

رەيلەن، ــ شۇ، بۇ يەرنىڭ ئەلمى ـ تەلمىنى تازا بىلىپ كەتمەيدىكەنمىز، بولسا ئالدىمىزدىكى ھەپتە بىر سودىلىق قىلىشىپ بەرسەڭلار ياخشى بولاتتى، بالىچاقلارنىڭ ئالدىغا قۇرۇق قول بارغىلى بولمايدىكەن!

ــ بولىدۇ، ئالدىدا تېلېفوندا ۋاقىتنى بېكىتىۋالايلى، بىزنىڭ مۇنۇ ئىككى خانىم بازارلىق قىلىشقا بەك ئۇستا، ــ دېدى مۇرات بىزنى كۆرسىتىپ.

ئۇلار قىزىق پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى، مۇنۇ مۇراتنى دەيمەن، خۇددى قەدىناس دوستىدەك ئادىل ھاكىم بىلەن چىقىشىپلا كەتتى. مەن قاچا ـ قۇچىلارنى يىغىشتۇرغىلى ئاشخانىغا كىردىم. شېرىنئاي كەينىمدىن كىرىپ ئىشكىنى يېپىپ قويۇپ پەس ئاۋازدا:

ــ راستلا ياخشى كۆرۈشكۈزگە ئەرزىگۈدەك ئادەم ئىكەن. قارىڭ سالاپىتىنى، نېمانچە ئېسىل ئادەم ئۇ؟ ــ دېدى.

ــ كىمنى دەيسىز؟

ــ بولدى يوشۇرماڭە؟ مۇرات ماڭا دېگەن.

ــ شۇنداق بولسا نېمە بوپتۇ؟ خەقنىڭ ئائىلىسى بار. شۇنداق تۇرۇقلۇق مېنى توسۇماقتا يوق، ماڭا ئىلھام بېرىۋاتىسىزغۇ؟

ــ مېنىڭچە، نېمىلا دېسەم بىكار، ھېسسىيات ئىشىغا ئالدىراپ بىرنېمە دېگىلى بولمايدۇ. جىسمىمىز ئۆزىمىزگە مەنسۇپ بولغىنى بىلەن روھ باشقا نەرسە! ئۇ پەقەت ئۆزىگىزنىڭ قانداق بىر تەرەپ قىلىشىڭىزغا باغلىق.

ــ ماڭا نەسىھەت قىلىپ توسىسىڭىز توسۇڭكى، ھەرگىز ئۇنىڭ ياخشى گېپىنى قىلماڭ. بولمىسا ماڭا بولۇپ بېرىدۇ.

ــ قىسقىسى، ئۇ ئىشىنىشكە بولىدىغان ئەر ئىكەن، ئۆزىڭىزنى كۆپ ئەيىبلەپ كەتمەڭ!

ــ رەھمەت سىزگە.

ئۇلارنى مۇرات باشلاپ كەتتى. ئۇ بۇ يەردىن ئۇلارنىڭ تۇرىدىغان يېرىگە بارىدىغان مېترو لىنىيەسىنى ئۇلارغا ئۇقتۇرۇپ

قويماقچىدى. ئۇزاتقان چېغىمىزدا ئۇ ماڭا لەپپىدە قاراپ قويدى، ئۇنىڭ بۇ خىل قارىشىنى پىسخولوگىيە نەزەريەسى بويىچە ئىزاھلاپ بېرەلمىسەممۇ، ئەمما ئۇ ئاجايىپ يېقىملىق قاراش مې-نىڭ بارلىق ئازابلىرىمنى يۇيۇپ كەتتى. مەن باشقىچە يەڭگىللەپ قالدىم. تۇرۇپلا قاقاھلاپ كۈلگۈم، ناخشا ئېيتقۇم كېلىپ كەتتى. ئۇنىڭ قەلبىدە مەۋجۇت ئىكەنلىكىمنى سېزىپ قالدىم. بۇ خىل تۇيغۇمنى شېرىنئايىمۇ بىلىۋالدى. مەن ئۇنى گەپ قىلغىلى قويماي چىڭ قۇچاقلىۋالدىم.

بىرنەچچە كۈن كەيپىياتىم ئىنتايىن ياخشى بولدى. يەكشەنبە كۈنى بىللە ماگىزىن ئارىلىدۇق. ئۇلار ئائىلىسىدىكىلەرگە كې-يىم - كېچەك سېتىۋالماقچىدى. بىز ئالدى بىلەن ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىگە كىيىم تاللىدۇق. مەن تولىمۇ خۇشال ئىدىم، ئۇلار ئالماقچى بولغان كىيىملىرىنى كىيسە ئەستايىدىل باھالايتتىم. ئۆزۈمچە ئارىمىزدىكى ئارىلىق بارغانچە يېقىنلاۋاتقاندەك ھېس قىلاتتىم. مەن ئوغرىلىقچە ئۇنىڭغا بىر دانە گالىستۇك ئېلىپمۇ ئۇلگۈردۇم.

بۇنى تاقامدۇ، تاقىمامدۇ، بىلمەيمەن. لېكىن، ئۇنىڭغا مۇڭاپىق پۇرسەت تېپىپ بېرەلىشىمنىڭ ئۆزى بىر گەپ!

ئۇلار خانىملىرىغا كىيىم سېتىۋالماقچى بولغاندا ئازراق بې-ئارام بولدۇم، لېكىن ئۆز - ئۆزۈمنى قايىل قىلدىم. مەن قاچان ئۇنىڭغا تېگىشنى ئويلاپ باققان؟ ئۇنىڭ خانىمىنىڭ بولۇشى خۇددى ئۇنىڭ پۇت - قولى ياكى ئاغزى - بۇرنى بولغانغا ئوخ-شاشلا بىر تەبىئىيلىك. نېمىشقا تۇتۇلۇپ قالغۇدەكمەن؟ شېرىن-ئاي ئىككىمىز مودېل بولۇپ ھېلى ئۇ كىيىمنى، ھېلى بۇ كې-يىمنى كىيىپ باقىمىز، تېخىمۇ ياخشىسى ئۇچراپ قالارمىكىن دەپ ئۇلارنى باشلاپ يەنە ماڭمىمىز.

بىر چاغدا مۇرات:

— بولدى، بىز ئەرلەر ئولتۇرۇپ تۇرايلى. ئىككىڭلارغا ياققان كىيىم بولسا رازمېرى بويىچە سېتىۋېلىڭلار. بىز سىلەرگە ئې-

شىنىمىز، ــ دېدى قىزىقچىلىق قىلىپ.

ــ مۇراتجان، شېرىنئايغا كىيىم ئېلىپ سالارمىزمىكىن دەپ قورقۇۋاتمايدىغانسىز؟

ــ بۇئايشەم، نېماندىق ئىچىمدىكىنى تېپىۋالىسىز؟ پۈتۈن بازاردىكى كىيىملەر خۇددى ئايالىمغا ئاتاپ تىككەندەكلا يارىشىپ تۇرسا، قاچماي مەندە نېمە ئامال بولسۇن؟

ھەممىمىز كۈلۈشۈپ كەتتۇق. مۇرات ئۆز مۇددىئاسىنى ئېيتتى.

ــ راست گەپنى قىلسام، بىزنىڭ بىردەم ـ يېرىمدەم پاراڭ ـ لىشىۋالغۇمىز بار. كىم بىلىدۇ، بىز يەنە قاچان كۆرۈشەلەيمىز؟ ئادىلكا، قانداق دېدىم؟

ــ گېپىڭىزغۇ توغرا، بىراق بۇ ئىككىيلەننى بازارغا قويۇ ـ ۋېتىشكە تازا خاتىرجەم بولالمىدىم. قاراڭ، سودىگەرلەرنىڭ ھەم ـ مىسى ماختىشىپ، ئاغزى ئېچىلىپ قالدى. ئەڭ ياخشىسى ئايرىلماي ـ لى، ــ ئۇنىڭ توساتتىنلا پېتىنى بۇزمايۋ يۈرىدىغان ھالىتىدىن ئۆزگىرىپ چاقچاق قىلىشى بىزنى تېخىمۇ ھەيران قالدۇردى.

ــ يەنىلا ئادىلكام ئەقىللىك ئىكەن، قېنى ماڭايلى، ــ مۇرات كۈلگىنىچە ئالدىمىزدا ماڭدى. ئاخىر ئۆزىمىز مۇڭاپىق دەپ قا ـ رىغان بىرنەچچە قۇر كىيىمنى سېتىۋالدۇق. سودىلىقلار ھەر ھالدا بىرياقلىق بولدى. ھەممەيلەن ئولاش ـ چولاش مۇسۇلمانچە تاماقخانىغا كىرىپ تاماق يېدۇق. كېچە ئاسمىنىدىكى يۇلتۇزلار بىلەن پايتەخت كوچىلىرىنىڭ چىراغلىرى بىرىكىپ ئادەمگە خۇددى ئاسمان ـ زېمىن تۇتىشىپ كەتكەندەك تۇيغۇ بېرەتتى. مەن يەنە بىئارام بولۇشقا باشلىدىم. مۇشۇ كۆرۈشكەنچە ئۇنى يەنە قاچان كۆرەلەيدىغانلىقىمنى بىلمەيتتىم. ئۇنىڭ ماڭا ھېچنېمە دېمەي كەلگىنىگە ئوخشاش، خوشمۇ دېمەي كېتىدىغانلىقىغا ئە ـ شەنچىم كامىل ! بىز خوشلىشىپ ئايرىلدۇق. ئۇنىڭ بىلەن ئاي ـ رىم كۆرۈشكۈدەك دەقىقە پۇرسەت بولمىدى. ئېچىمدىن ئاجايىپ ئاچچىق بىر يىغا قاپساپ چىقتى، تىنىقلىرىمدىن ئوت پۈركۈ ـ

لۇڭاتقاندەك ھېس قىلدىم. ئۇ نېمەم ئىدى؟ نېمىشقا بۇنداق قىلىدىغاندىمەن؟

يەنە بۇرنۇم قاناپ كەتتى. يېقىندىن بېرى بۇرنۇمنىڭ قاناش قېتىم سانى كۆپىيىپ قالدى، كىچىكىمدىغۇ بۇ كېسىلىم بار ئىدى، قاچان ئۇنىڭغا كەلدىم، خېلى بىر مەزگىللەرگىچە قانمىغان. يېقىندىن بېرى يەنە كۆپ تەكرارلىنىدىغان بولۇپ قالدى. قانسىمۇ باشقا ۋاقىتتا قانماي، ھەمىشە ئەڭ ئۇياتلىق ئادەملەر ئالدىدا مۇشۇنداق بولۇۋاتىدۇ.

ـــ سىز بىر تەكشۈرتۈپ كۆرۈڭ، مەن بىلىپ بىرنەچچە قېتىم مۇشۇنداق بولدى، ـــ دېدى مۇرات شېرىنئاينىڭ سومكىسىدىن قەغەز ئېلىشىغا ياردەملەشكەچ.

ـــ ھېچقىسى يوق، بۇرۇن يالالۇغىنىڭ تەسىرىدە قان تومۇرلار چۈرۈكلىشىپ كەتكەن گەپ، ـــ دېدى شېرىنئاي ماڭا تەسەللى قىلىپ.

ـــ بۇرنۇمغا يارا چىقىپ قالدىغۇ دەيمەن، دورا ئېلىپ بىر قانچە كۈن سۈرتمىسەم بولمىغۇدەك.

ـــ نېمىلا بولمىسۇن بىر تەكشۈرتۈپ بېقىڭ، ـــ دېدى مۇرات كىرا ماشىنىسى توسقاچ.

ـــ بولدى، مېترودىلا كېتەيلى، ـــ دېدىم خىجالەت بولۇپ.

ـــ مەجەزىڭىز بولمىغاندىكىن تېزرەك قايتىپ كېتەيلى، ئۇنىڭسىزمۇ بۇگۈن ھەممىمىز جىق يول يۈرۈپ كەتتۇق.

دېگىنىمدەك بولدى، ماڭىدىغان چاغدا ئۇ تېلېفون قىلىپمۇ قويمىدى. مەن بىرھازا ئويلىنىپ ئۇنىڭغا ئۇچۇر ئەۋەتتىم.

«قاچان ئۇچىسىلەر؟»

«ئايروپىلانغا چىقتۇق. يەنە نەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئۇچىمىز. سالامەتلىكىڭىزگە دىققەت قىلىڭ. خوش!»

يول بويىدىكى ئورۇندۇقتا لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدىم. مېنىڭ ئايروپورتقا چىقىپ ئۇلارنى ئۇزىتىپ قويغۇم بار ئىدى. بىراق، ئۇ ماڭا بۇ پۇرسەتنىمۇ بەرمىدى. سومكامدىكى گالىستۇكقا قاراپ

يىغلاپ تاشلىدىم.

كۈنلەر قوغلىشىپ ئۆتمەكتە ئىدى. يازلىق تەتىلدە بىز ئاسىپىرانتلار مەكتەپ تەرىپىدىن تەشكىللىنىپ شىزاتكىغا تەكشۈرۈشكە باردۇق. ئۆزۈمنىڭ سالامەتلىكىنىڭ ھەقىقەتەن ياخشى ئەمەسلىكىنى شۇ يەردە بايقىدىم، دېگىز يۈزىدىن شۇنچىكىلا ئېگىز يەردىمۇ ئوكسىگېن يېتىشمەي ھاسىراپ قالدىم. سەللا دىققەت قىلمىسام بۇرنۇم قانايدىغان بولۇۋالدى. مەن بۇنداق ياخشى پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويسام بولمايتتى. مەسئۇل يېتەكچىنىڭ كۆزىنى بويالپ يۇرۇپ پائالىيەتنىڭ ئاخىرىغىچە بەرداشلىق بەردىم. قايتىپ كېلىشىمگە مۇرات بىلەن شېرىنئاي مېنى سۆرەپ دېگۈدەك دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى. تەكشۈرۈشلەر توگىگەندىن كېيىن شېرىنئاي ئىككىمىز دوختۇرخانا ھويلىسىدا پاراڭلىشىپ ئولتۇردۇق، مۇرات دىياگنوز كۆتۈپ ئامبۇلاتورىيە بۆلۈمىدە قالدى.

— بۇئايشەم، مېنىڭ تۇرۇپلا بالىلىق بولغۇم كېلىپ قالدى، قارىڭ، ئاۋۇ بالىنىڭ ئوماقلىقىنى، — دەپ كۆرسەتتى ئۇ ئاپىسىغا ئەركىلەپ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقان ئىككى ياشلار ئۆپچۆرسىدىكى بالىنى كۆرسىتىپ.

— مۇرات نېمە دەيدۇ؟

— ئۇنىڭغۇ بەك بالىلىق بولغۇسى بار، بىراق ئاپام ئوبدان ئويلىشىڭلار، بالىغا، بالىنىڭ كەلگۈسىگە مەسئۇل بولالايدىغان چاغدا ئاندىن بالىلىق بولۇڭلار، دەيدۇ. دېمىسىمۇ مۇرات ئىككىلىمىز شۇنداق ئالدىراش. قارىغاندا، يەنە تۆت ـ بەش يىل قاراپ باقساق بولىدىغان ئوخشايدۇ.

— ئاپىڭىز توغرا دەپتۇ، بىز ئۇ تەرەپلىرىنى ئويلاپ يېتەلمەيدىكەنمىز.

— قارىغاندا، ئەتە يەنە بىر كېلىپ تەكشۈرتمىسەك بولمايدىغان ئوخشايدۇ، — دېدى مۇرات ئىككىمىزنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ.

— نېمىشقا؟ مەندە چوڭ چاتاق بارمىكەن؟
— ياقەي، نەدە ئۇنداق بولمىدۇ، سايماندىن چاتاق چىقىپ تەكشۈرۈش نەتىجىسى بىكار بولۇپ كەتتى دەيدۇ.
— ۋاي ـ ۋۇي، ئەتە يەنە سىلەرنى ئاۋارە قىلارمەنمۇ؟
— ياۋاللا! شۇنداق دەپلا بىزنى ئەتە يەنە كېلىشىپ بېرىڭلار دەۋاتىسىز ـ ھە؟
— راست، قىزىقلا ئىش قىپتىمەن، شېرىنئاي ئەتە چوڭ ئۆيگە بارىمىز دەۋاتقان. بولدى ئۆزۈملا كېلەي، سىلەرنى ئاۋارە قىلماي.
— ياق، ئەتە بىزمۇ كېلىمىز، مەنمۇ ئۆزۈمنى بىر تەكشۈرتەكچىدىم.
— سىزنىڭ نەرىڭىزنى تەكشۈرتىمىز؟ بىر ئوبدانلا تۇرماسىز؟ — دېدى شېرىنئاي ھەيران قېلىپ.
— ئاغرىيدىغان يېرىمنى ھېلى دەپ بېرىمەن، — دېدى مۇرات ئىنتايىن ئەستايىدىل قىياپەتتە.
ئەتىسىدىن باشلاپ مەن دوختۇرخانىدا يېتىپ قالدىم، دوختۇر بولغانلىقىم ئۈچۈن مۇراتلار ھەرقانچە ئالدىسىمۇ كېسىلمىنى بىلىپ قالدىم. مەن قان راكى ئىدىم. يەنە كېلىپ ئاخىرقى مەزگىلى. قان تازىلاشتىن باشقا، يەنە ۋاقتىدا يىلىك كۆچۈرۈش ئوپېراتسىيەسى قىلدۇرۇشۇم كېرەك. پەقەت مۇشۇنداق قىلغاندىلا ئازراق ئۈمىد بار ئىدى.
«يېتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگكۈچە، بېشى تاشقا تېگمىتۇ» دېگەندەكلا ئىش بولدىغۇ؟
مېنىڭ پەقەت داۋالانغۇم كەلمىدى، تۇغۇلغاندىن بېرى جاپا پېشانەمگە پۈتۈلۈپ كەلدى. بولۇپمۇ يېقىندىن بېرى ھېچقاچان بەخت تۇيغۇسى ھېس قىلىپ باقمىدىم. قەلبىمنى ئاللىقانداق ئازاب چىرمىۋالدى. مەن يەنە زورۇقۇپ ياشاپ نېمىمۇ قىلارمەن؟ مېنىڭ تارتىشقۇدەك نېمەم بار؟ نارەسىدە بالام بولغان بولسىغۇ، بالامنى قاتارغا قوشۇش ئۈچۈن بولسىمۇ ياشاپ قالاي دەر ئىدىم.

مۇرات بىلەن شېرىنئايىنى دېمىسەم دوختۇرخانىدىن چىقىپ كەتكەن بولاتتىم. توغرىسىنى ئېيتقاندا، چىقىپ كېتىپ، بارغۇدەك يەر تاپالمىدىم. يەنە مەن ئۇچۇن جېنىنى سېلىپ بېرىشكە تەييار تۇرۇۋاتقان ئۆز ئاتا ـ ئانامنى ئەنسىرەتكۈم تېخىمۇ كەلمىدى. لېكىن، ئوپېراتسىيەنى قەتئىي رەت قىلدىم.

ـــ مۇنداق ساراڭلىق قىلماڭ، بۇئايشەم، ئوپېراتسىيەنى قاچا بالدۇر قىلسا شۇنچە ياخشى. بىلىپ تۇرۇپ بۇنداق تەرسالىق قىلىسىڭىز بولمايدۇ!

ـــ ماڭا ماس كېلىدىغان يىلىكنى نەدىن تاپىمىز؟ ئوپېراتسىيەگە تېخى ئېنىق بىر نەرسە دېگىلى بولمىسا؟

ـــ دېدىمغۇ، سىزنىڭ ئالتە بىر قورساق تۇغقىنىڭىز ئىچىدىن چوقۇم بىر ـ ئىككىسىنىڭ سىزگە ماس كېلىدۇ.

ـــ ئۇلار نېمىدەپ ماڭا يىلىك تەقدىم قىلغۇدەك؟

ـــ ئەگەر ئۇلار ئېھتىياجلىق بولسا سىز بېرەمسىز ـ بەرمەمسىز؟

ـــ مەن دوختۇر، يات ئادەم بولسىمۇ بېرىشنى خالىسام، بېرىۋېرىمەن.

ـــ ئۇلار سىزنىڭ قان قېرىنداشلىرىڭىز، ئەگەر بۇ گەپلەرنى ئاڭلىسا ئۇلار چوقۇم خاپا بولىدۇ، سىزدىن ئۈمىدسىزلىنىدۇ.

ـــ ئاتا ـ ئانامنىڭ پەقەت مېنى تۇغۇپ قويغانلا يېرى بار، تېخى بىر يىلىنىڭ ئالدىدا بىز يات ئادەملەر ئىدۇق.

ـــ بۇئايشەم، ھەرقانچە كېسەل بولسىڭىزمۇ مۇنداق ناچارلىق قىلماسلىقىڭىز كېرەك. سىزنى تونۇيالمايلا قېلىۋاتىمەن. يۈرۈڭ، مۇرات، كېتەيلى، بىز ئۇنىڭ نەزىرىدە يات ئادەم بولغانىدىكەن.

ئۇلار ئاغزىدا شۇنداق دېگەن بىلەن يەنىلا مېنىڭ غېمىم بىلەن ئىدى. بىر ئامالالارنى قىلىپ قارامايدىكىلەر بىلەن ئالاقىلىشىپ تۇ، ھايال ئۆتمەي ئۇچىنچى ئاكام كەلدى. ئۇنى كۆرۈپ يۈرىكىم ئۆرۈلدى. ئويلىمايلا دەپ قويغان گېپىمدىن تولىمۇ ئۆكۈندۈم.

— سىڭلىم، بىلەمسىز، دادام - ئانام سىزگە بەك ئامراق، ئولتۇرسا - قوپسا سىزنىڭ گېپىڭىزنى قىلىشىدۇ. ھەر ۋاق تا-ماقتا سىزنى نېمە يېگەندۇ، قانداق تۇرۇۋاتقاندۇ، دەپ غېمىڭىزنى قىلىشىدۇ. ئۇلار سىزنىڭ ئاغرىپ قالغىنىڭىزنى بىلسە بەرداش-لىق بېرەلمەيدۇ، شۇڭا مەن خىزمەتكە ماڭدىم، دەپ يالغۇز كەل-دىم.

— ئوبدان قىپسىز، ئاكا، مەن بىلىمەن، — مەن بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتىم.

— يەنە بىرنەچچە كۈندىن كېيىن تەكشۈرۈش نەتىجىسى چى-قىدۇ، دوختۇرنىڭ ئېيتىشچە، ئىككىمىزنىڭ يىلىكىمىزنىڭ ماسلىشىش نىسبىتى خېلىلا يۇقىرى ئىكەن.

— ئاكا، سىلەرگە يۇز كېلەلمەيمەن.

— ئۇنداق گەپنى قىلماڭ، ھېلىمۇ دادام - ئاناملار ئۆزلىرى-نى سىزگە قەرزدار ھېس قىلىدۇ. ھەرھالدا تەقدىر بىزگە مۇ-شۇنداق پۇرسەتنى بېرىپتۇ. ساقايغاندا سىزنى ئېلىپ كېتىمەن. تۇغقانلار سىز ئۈچۈن باغرىنى ئېچىپ تۇرىدۇ.

— بىراق، مېنىڭ راستلا ئوپېراتسىيە قىلدۇرغۇم يوق.

— ئەمدى بۇ گەپنى دېمەڭ، مەن خاپا بولۇپ قالىمەن.

ئاكام بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئوپېراتسىيەگە كىرىشىگە نەچچە كۈنلا قالدى، قارامايدىن چوڭ ھەدەممۇ ھالىمىزدىن خەۋەر ئې-لىشقا چىقتى. گەرچە ئەمدىلا نويابىر ئېيى بولسىمۇ، بۇ يىل بال-دۇرلا قىش كىردى. دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ يېتىپ ئۇنى ئەسلەپ قالدىم، چۈنكى سىرتتا تۇنجى قار يېغىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭغا ئۇ-چۇر يوللىدىم. ئەمدى جان تۇمشۇقىغا كەلگەندە باشقا ئىشلارنى ئويلىغۇدەك ھەپسىلەم يوق ئىدى.

«بىزنىڭ بۇ يەردە تۇنجى قار ياغدى، تەبىئىيلا سىزنى ئەسلەپ قالدىم. چۈنكى، سىزنىڭ قەلبىڭىز قاردەك ئاق، قاردەك سو-غۇق.»

ئۇنىڭدىن ھېچقانداق سادا بولمىدى. مەن يەنە ئۇنىڭغا ئىكە-

كىنچى ئۇچۇرنى يوللىدىم.

«مەندىن قۇتۇلىدىغان بولدىڭىز، مەن قان راكى كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالدىم. نەچچە كۈندىن كېيىن ئوپېراتسىيە قىلىنمەن، كېسىلىم ئاخىرقى باسقۇچقا يېرىپ قالغاچقا، نەتىجىسى قانداق بولۇشىنى بىلمەيمەن، پەقەت سىزگە دەۋالغۇم بار. ماڭا ياردەم قىلغىنىڭىز ئۈچۈن ئۆزىڭىزچە مەغرۇرلىنىپ كەتمەڭ، سىز ئۈچۈن تالاي قېتىم ياش تۆككەنلىكىمنى بىلمەيسىز. ساقىيىپلا قالسام چوقۇم باشقىدىن ئادەم بولىمەن. خوش، سىزنى ئاخىرقى قېتىم كۆرۈشىمدا ئەسلەيمەن.»

ئۇنىڭدىن سادا كەلمىدى. ئاخىرقى ئۇمىدىرىم يوققا چىقتى. بۈگۈن شەنبە. دۈشەنبە كۈنى ئوپېراتسىيە قىلىنىمەن. بارغانچە ماغدۇرسىزلىنىپ كارىۋاتتىن تۇرغۇم كەلمەيدىغان بولۇپ قالدىم. قاچانلاردا ئۇخلاپ قالدىمكىنتاڭ، كەچ سائەت ئون بىرىدىن ئېشىپتۇ. دېمەك، باشقىلار شېرىن ئۇيقۇغا كېتىدىغان ۋاقىت بوپتۇ. گۈلنىڭ خۇش پۇراق ھىدى دىمىقىمغا ئۇرۇلۇپ، ئۇيقۇم بىراقلا ئېچىلىپ كەتتى. تومپۇچكا ئۇستىدە يوغان بىر دەستە گۈلسامساق لوڭقىغا چىلىنىپ تۇراتتى. تېخى ئايلا گۈل يوق ئىدى. كىم كەلدىكىنە؟ مەن يېنىمغا قارىمايلا تونۇش ئاۋازنى ئاڭلىدىم.

— ئويغاندىڭىزما؟

قۇلىقىمغا ئىشەنمەي دېسەم كۆزۈم كۆرۈپ تۇراتتى، ئۇ يېنىمدا ئولتۇراتتى. مەن چۈش كۆرۈۋاتقان بولسام كېرەك، دەپ ئويلاپ كۆزۈمنى يۇمۇۋالدىم. ئارىنى سۈكۈت قاپلىدى. بىراق، ئۇنىڭ تىنىقى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. مەن يەنە كۆزۈمنى ئاچتىم.

— مەن چۈش كۆرۈۋاتامدىم؟

— ياق. مەن ئايلا ئايروپىلاندىن چۈشتۈم، ئەتە ئەتىگەندە قايتىمەن. دۈشەنبە كۈنى ئىشقا چۈشۈشۈم كېرەك.

مەن زورۇقۇپ تۇرۇپ يۆلىنىپ ئولتۇردۇم. قولۇم بىلەن يۈزۈمنى چىمداپ باقتىم، ئاغرىدى. قارىغاندا، بۇ چۈشۈم ئەمەس

ئىكەن.

— يىغىنغا كەلگەنمىدىڭىز؟

— بۇ كەچتە ماڭا كىممۇ يىغىن ئاچار؟ سىز يىغىن ئاچامسىز يا؟ — ئۇ سۇسقىنا كۈلۈمسىرەپ قويدى، — مېنىڭ يەنە نەچچە سائەت ۋاقتىم بار، تىللىۋېلىشىڭىزغا يېتىدۇ.

— ئەمدى تىللىغۇچىلىكىم قالمىدى. كىم بىلىدۇ، كېلەر ھەپتە بۇ چاغدا مەن بارمۇ، يوق؟

— سىز بار، مەن يوق. چۈنكى، ئەتىلا كەتمىسەم بولمايدۇ. قالايمىقان خىياللارنى قىلماي، ئۆزىڭىزگىمۇ «ئاق خالاتلىق پەرىشتە بولۇڭ» ماقۇلمۇ؟

مەن گەپ قىلمىدىم. يەنە نېمىمۇ دېيەلەيتتىم. ئەسلىي بۇ ئىشلارنى ئۇنىڭغا دېمىسەم بوپتىكەن، بىكارلا ئاۋارە قىپتىمەن. شۇنچە ئۇزاق مۇساپىنى بېسىپ مېنى يوقلاپ كەپتۇ. ئۇ خۇددى يېنىمغا ئۇن ـ تىنسىز ئولتۇرۇپ بەرگىلى كەلگەندەك جىممىدە ئولتۇرۇپ كەتتى. ئىلگىرى ئۇنىڭغا دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم بارەدەك، نەچچە كېچە ـ كۈندۈز سۆزلىسەممۇ تۈگىمەيدىغاندەك بىلىنەتتى، بىراق دېيەلمىدىم.

— سىزدىن بىر ئىشنى سورىغۇم بار.

— سورا.

— سىزنىڭ ماڭا قىلغان يارەملىرىڭىزنى قانداق چۈشەنسەم بولار؟

— مەنمۇ بىلمەيمەن.

ئارىنى جىمجىتلىق باستى. بىرھازا ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ كەتتىم، خۇددى ئۇنىڭ سىيماسىنى قارىچۇقلىرىمغا سىڭدۈرۈۋالماقچى بولغاندەك. ئۇ نېمىلەرنىدۇر خىيال قىلىپ سىرتقا قاراپ ئولتۇراتتى. مەن يەنە جىمجىتلىقنى بۇزدۇم.

— چىقىپ ئارام ئېلىۋېلىڭ، چارچاپ كەتكەنسىز ھەرقاچان!

— ئەتە ئايروپىلاندا ئۇخلىۋالىمەن.

— ئەمىسە مەن قانداق قىلىمەن؟ — مەن ئۇنىڭغا ئالىجوقا

سۆزلەپ سېلىشتۇرمىدىن ئەنسىرىگەچكە، ئۇنى ئۇزىتىپ قويماقچى بولدۇم.

— سىز خاتىرجەم ئۇخلاڭ، مەن سىزگە قارايمەن.

ھەيرانمەن، ھەرقانچە قىلسامۇ ئەقلىمگە سىغدۇرالمايمەن، مەن راستلا ئۇخلاپ قالدىم، ئۇخلىغاندىمۇ ئاجايىپ تاتلىق ئۇخلاپتىمەن. ئانىسىنىڭ باغرىدا ياتقان بوۋاقتەك مۇنداق خاتىرجەم ئۇخلىشىم ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم.

سەھەردە ئۇ ماڭا پىچىرلىدى.

— مەن ماڭاي، چوقۇم ساقىيىڭ، دوختۇرخانا سىزگە موھتاج.

— ئاقيول بولسۇن! — دېيەلمىدىم ئارانلا.

ئۇ ئىشكتىن چىقىۋېتىپ قولىنى پۇلاڭلىتىپ قويدى. مەن تىترەپ تۇرغان بارماقلىرىمدا ئۇنىڭغا ئۇچۇر يوللىدىم.

«مېنى قۇچاقلاپ قويۇڭ!»

ئۇنىڭدىن ھېچقانداق ئۇچۇر كەلمىدى، مەن ئۇنىڭ يۈزىنىڭ قىزىرىپ كەتكەن ھالىتىنى تەسەۋۋۇر قىلدىم، چوقۇم شۇنداق بولدى.

ئەتىگەندىلا شېرىنئاي يېنىمغا كەلدى.

— خۇشالمۇسىز؟

— نېمىگە خۇشال بولىمەن؟

— نېمىشقا خۇشال بولمايسىز؟

— مەن چۈشىنەلمىدىم.

— نېمىنى؟

— ئۇنىڭ نەزىرىدە مەن كىم؟

— بۇنى چوقۇم نەزەرىيەۋى ئۇسۇلدا ئىسپاتلاش كېرەكمۇ؟

— بىلمىدىم.

— سىز بىر نەرسىنى ھېس قىلمىدىڭىزمۇ؟

— ئېيتقىلى بولمايدىغان بىر تۇيغۇ، خالاس!

— مانا بولدىغۇ!

مەن ئويلىنىپ قالدىم، شېرىنئاي راست دەيدۇ، مەيلى بۇ بىر يېتىم قىزغا ئاتىدارچىلىق قىلىش بولسۇن، مەيلى بۇ بىر خىل ساخاۋەت بولسۇن، مەيلى بۇ رەھبەرلىكىنىڭ ئاممىغا كۆڭۈل بۆلۈشى بولسۇن، بۇ ساخاۋەت ماڭا تېگىل بولدى. مەن يەنە شۇ ھېسسىياتتا! ئاسمان بىلەن زېمىننىڭ مەڭگۈ تۇتاشمايدىغىنىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۇپۇق تامان كېتىۋاتقان سەيياھەمەن. چىڭگىز خانمۇ «ئاخىرقى دېڭىز»غا يېتىپ بېرىپ توختاپ قاپتىكەن، مەنمۇ ھامان بىر كۈنى «ئاخىرقى دېڭىز»غا دۈچ كېلىشىم مۇمكىن. بۇنىڭ ئۈچۈن ماڭا ۋاقىت كېرەك. مەن پەقەت داۋاملىق ياشىغاندىلا ئاندىن بۇ پۈرسەتكە ئېرىشىمەن. مەن چوقۇم ياشىشىم كېرەك.

مەن ئوپېراتسىيەگە ئېلىپ مېڭىلدىم. ئاللىقانداق ئۇمىدىنىڭ تۇرتكىسىدە كېتىۋاتىمەن، ئەگەر يەنە ياشاش پۈرسىتىگە ئېرىشە لىسەم ئىدىم، بارلىقىمنى مەندەك ھايات ـ مامات كۈرىشىدە قىينىلىۋاتقان كىشىلەرگە بېغىشلايتتىم...

ھەممە ئىشلار ئۆتۈپ كەتتى. ھاياتلىق قىسمەتلىرىم يەنە ئۇلىنىپ داۋاملاشتى. گەرچە بۇ نۇرغۇن بەدەل، نۇرغۇن قېرىنداش لىق قەرزى ھېسابىغا كەلگەن پۈرسەت بولسىمۇ، ئەمما كۆزۈمنى ئېچىپلا كۆرگىنىم ئاتا ـ ئانام، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىنىڭ بىھېساب خۇشاللىقى بولدى. ئاتا ـ ئانام شۇنچە يىراقتىن مېنى دەپ كەپتۇ، ئېنىقكى، بۇ ئۇلارنىڭ ماڭا بولغان چەكسىز مۇھەببىتىنىڭ ئىپادىلىنىشى ئىدى. ئەتراپىمدا پەرۋانە بولىدىغان ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭ بولسا نېمىدېگەن ياخشى؟! تومۇرۇمدا ئېقىۋاتقىنى ئەسلىدىنلا ئۇلارنىڭ قېنى ئىدى. ئەمدى تېخىمۇ شۇنداق بولدى. مەن ئەمدى ئۇلاردىن ئاغرىنسام بولمايتتى، ئۇلار خۇددى ئۆز گۈناھىنى يۇماقچى بولغان ئادەمدەك ماڭا ئاجايىپ تەكەللۇپ بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى. ئانامنىڭ ۋاقتى ـ ۋاقتىدا بەدەنلىرىمنى سۈرتۈپ قويۇشلىرى، دادامنىڭ ئاجايىپ ئامراقلىق بىلەن قاراشلىرى يۈرىكىمدىكى سوغۇقنى خۇددى باھار شامىلىدەك ئېرىتىپ كەتـ

كەندى. باشقىلارنىڭ پەقەت بىرلا دادىسى، بىرلا ئانىسى بولسا، مېنىڭ ئىككى دادام، ئىككى ئانام بولدى. ئىككى جۇپ يۇرەك مەن ئۈچۈن سەدىپارە بولدى. ئېھتىمال بۇ تەڭرىنىڭ ماڭا بەرگەن شاپائىتى بولسا كېرەك.

كېسەل كارىۋىتىدا ياتقان مۇشۇ مەزگىللەردە، ئۆز كەسپىمىنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغ، نەقەدەر مۇقەددەس ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلدىم. بىر بىمارنىڭ ھېسسىياتىنى، بولۇپمۇ ھاياتلىقنىڭ ئەڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرىدا، ھاياتقا قىيالماسلىق بىلەن بېقىپ، قىلىشقا تېگىشلىك نۇرغۇن ئىشلىرىنى قىلالمايۋاتقان بىر ئىنسانىنىڭ ھېسسىياتىنى چۈشەندىم. ئاشۇ ھېچكىمگە تىنغىلى بولمايدىغان ئازغۇن ھېسسىياتلىرىم ئوپېراتسىيەخانىدا قالغان بولغاي ئىلاھىم! ئاران دېگەندە قايتىدىن ھاياتلىققا ئېرىشتىم. ئەمدى بۇ پۇرسەتنى قەدىرلەپ، يېڭى ئارمانلىرىم بىلەن كېيىنكى ئۆمرۈمنى ئەھمىيەتلىكرەك ئۆتكۈزۈشۈم كېرەك.

ئۇنى زادى قاچان تۇغىل ئۇنتۇپ كېتىشىنى، قاچان ئۆزۈم ئارزۇ قىلغاندەك ئادەم بولالايدىغىنىمنى بىلمەيمەن. ئۇنى يەنىلا سېغىنىدىغىنىمنى ئىقرار قىلمايمەنۇ، كاللامدا يەنىلا ئۇنىڭ سىيماسى لەيلەپ يۈرىدۇ. بەزىدە ئۇنىڭ ئېچىمغا شۇنچىلىك چوڭقۇر ئورناپ كەتكىنىدىن ئۆزۈمۇ ھەيران قالىمەن. چۈنكى، ھەر كۈنى سەھەردە كۆزۈمنى ئاچقىنىمدا چۈشۈمدە ئۇنى كۆرگەن ـ كۆرمىگىنىمنى ئەسلەپ باقمەن. ئۇنىڭ ئاخىرقى قېتىم ماڭا: «تېزرەك ساقىيىڭ، دوختۇرخانا سىزگە موھتاج» دېگەن ئاۋازى ھازىرمۇ قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلايدۇ.

شېرىنئاي كىرىپ كېلىشىدى، دادام ـ ئاپام ئىككىمىزنى يالغۇز قويۇپ چىقىپ كەتتى.

ـــ چىرايىڭىز بىر ئوبدانلا تۇرىدۇ، ساقىيىپ بوپسىز جۇمۇ. تۇرۇڭە ئەمدى ئۇششۇقلۇق قىلىپ يېتىۋالماي، چېچىڭىزنى تاراپ قويايلا.

ـــ بولدى، ئەتىگەنلا ئانام تاراپ قويغاندى.
ـــ توۋا، چوڭ ئاپامغا ھەيرانمەن، ئاجايىپ تېتىك ئايال جۇ-مۇ. سىزنى مەلىكىلەرنى كۆتكەندەك كۆتۈۋاتىدۇ.
ـــ ھەئە، مەنمۇ تېزرەك تۇرۇپ كەتسەم دەيمەن، دەرسلىرىمدىن ئەنسىرەپلا تۇرىمەن. ۋاقىتنى چىڭ تۇتمىسام بولمايدۇ.
ـــ قارا، دوختۇر تۇرۇپ دەۋاتقان گېپىنى! تېزرەك ساقىيىمەن دەپ تېز ساقايغىلى بولامتىكىن، مايسىنى تارتىپ ئۆستۈرگىلى بولمايدۇ ـدە. سەۋر قىلىڭ. تېخى يەنە بىر يىل ۋاقىتىڭىز بار، مېنىڭچە، تىرىشسىڭىز بىر گەپ بولۇپ قالار.
ـــ ئىلاھىم شۇنداق بولغاي، بالدۇرراق ئوقۇشۇمنى تاماملاپ، بالدۇرراق دوختۇرخانىغا قايتسام دەيمەن، بىر كېسەلنى ئارتۇق داۋالىسا، بىر ئۇلۇش تۆھپە قوشالايمەن ئەمەسمۇ؟
ـــ سىزگە بىر گەپنى دەيمۇ ـ دېمەيمۇ بىلمىدىم، ـــ ئۇ ئولتۇرۇپ كەتتى.
ـــ مۇنداق بېشىنى دەپ قويۇپ ئاخىرىنى دېمەيدىغان قانداق گەپ ئۇ؟ ـــ مەن ئۇنىڭ ئېغىزىغا قارىدىم. ئۇ ئىككىلىنىپ ناھايىتى تەستە سۆزىنى داۋام قىلدى.
ـــ ھېلىقى ئادىمىڭىز تۇنۇگۈن مۇراتقا تېلېفون قىلىپ ئەھۋالىڭىزنى سورىغاندەك قىلدى.
ھۇپپىدە قىزىرىپ كەتتىم.
ـــ مۇرات سىزگە دېمەك دېگەنىدى.
ـــ ئەمىسە نېمىشقا دەيسىز؟
ـــ ئەسلىدىغۇ سىزگە مەنسۇپ بولمايدىغان بۇ كىشىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى تامامەن ئېسىمىزدىن چىقىرىۋەتسەك بولاتتى. بىراق، ھازىر سىزنىڭ يەنىلا ئۇنىڭ غەمخورلۇقىغا بەكرەك موھتاج ئىكەنلىكىڭىزنى بىلىمەن.
ـــ چۈشەندىم، مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان. ئۇنى ھامان ئۇنتۇپ كېتىمەن. بۇ ۋاقىت مەسىلىسى، خالاس.
ـــ شۇنداق قىلالىسىڭىز ئاندىن تۇغقانلارغا، بىمارلىرىڭىزغا

يۇز كېلەلەيسىز. كۆڭلىڭىزگە كەلسىمۇ ئوچۇقىنى ئېيتاي، سىز مەيلى كەسىپتە قانداق نەتىجە قازىنىپ كەتمەڭ، ئەخلاق جەھەتتە ئەتراپىڭىزدىكىلەرنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ كەتسىڭىز، ھۆرمەت تاپالمايسىز. ئەنئەنە بويىچە ئېيتقاندا، سىز خەقنىڭ ئېرىنى ياخشى كۆرۈپ قالسىڭىز ئەخلاقسىزلىق بولىدۇ. بىز ئاشۇ ئەنئەنىدىن ئايرىلالمايمىز، ھېچبولمىغاندا ئاشۇ ئەنئەنە بويىچە ياشاۋاتقان كىشىلەر توپى ئىچىدە ياشاۋاتىمىز. شۇنداق بولغانىكەن، سىز ۋاز كېچىشنى ئۆگىنىۋېلىشىڭىز كېرەك.

— چوقۇم شۇنداق قىلىمەن، رەھمەت سىزگە! — مەن شېرىنئاينىڭ قولىنى چىڭ سىقتىم.

ۋاقىت شۇنداق تېز ئۆتتى. ئۈيدىكىلەرگە قىيالمىسامۇ، ئۇلار بىلەن قايتىپ كېتىشكە ئۇنىمىدىم. مېنىڭ ئۇلار دېگەندەك بىر يىل كېچىكىپ ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇشقا رايىم بارمىدى. ئاتا ـ ئانام بىر كۆزى كەينىدە دېگۈدەك يۇرتقا قايتتى. ئەمدى زورۇقۇپ كەتمىگەن ئاساستا دەرسلىرىم ئىچىگە شۇڭغۇشتىن باشقا ۋەزىپەم يوق ئىدى. ئاستا ـ ئاستا ھەممە ئىشلار ئىزغا چۈشۈپ، ياتاق، تەجرىبىخانا، كۇتۇپخانا ئارىسىدا كۇنلىرىمنى ئۆتكۈزۈشكە باشلىدىم.

تاسادىپىي دىققىتىمنى تارتقان بىر تال گىياھ، ئۇيقۇسىز كېچىلەردە تاراسلاپ چۈشۈۋاتقان يامغۇر، مەن ئوچۇن ھېچقانچە ئەھمىيىتىنى بىلگىلى بولمايدىغان ھېيت ـ بايرام ماڭا ئاجايىپ ئېغىر غېرىبلىق باشلاپ كېلەتتى. بۇ غېرىبلىققا ھېچنېمە دال بولمايتتى. يەر شارىدا نەچچە مىليارد ئادەم قىمىرلىشىپ يۇرىسىمۇ، ئۆزۈم ئاۋات پايتەختتە تۇرسامۇ غېرىبلىق ئىچىدە يېتىمسىرەيتتىم. بۇ غېرىبلىقنىڭ نەدىن كەلگىنىنى بىلسەمۇ ئېتىراپ قىلمايتتىم. ئەمما، ياخشى يېرى ھېيت ـ بايرام كۈنلىرىنى باھانە قىلىپ ئۇنىڭغا تېلېفون قىلىپ يۇرمىدىم، ھەتتا تۇغۇلغان كۈنىدىمۇ سۈكۈت بىلەن ئۇنىڭغا بەخت تىلىدىم. مۇشۇنداقلا ماڭسام، ۋاقىت ھەممىنى ھەل قىلىپ، بۇ كۇلپەتلىك

روهي خوراشلىرىم ئاخىرلىشىدۇ، دەپ ئويلايتتىم.

بىر يىل ئالدىراشچىلىق ئىچىدە ئۆتتى. مۇرات بىلەن شېرىنئاي ھېلىمھەم ئۆز دوستلۇقى بىلەن غېرىبلىق باسقان قەلبىمگە مەلھەم بولۇپ تۇراتتى. ئوقۇش پۈتكۈزۈش دىسسېرتاتسىيەسىگە تەييارلىق قىلىۋاتقان كۈنلەردە شېرىنئاي ماڭا بىر خۇش خەۋەرنى يەتكۈزدى. ئۇنىڭ بويىدا بار ئىدى. گەرچە ۋاقىتىنچە بالىلىق بولۇشنى ئويلاشمىغان بولسىمۇ، بۇ تاسادىپىي ھامىلدارلىق ئۇلارنىڭ بۇ قارارىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنىدى. ئۇ بەختىيارلىق تۇيغۇسى ئىچىدە كۆڭلىدىكىنى ئېيتتى.

— بويۇمدا بارلىقىنى ئۇقۇپ بەك قورقتۇم. ئاغزىمدا ئالدۇ-رۇۋېتىمەن دېگىنىم بىلەن، ئەمەلىيەتتە مۇراتنىڭ بالىنى ئالدۇ-رۇۋېتەيلى دېيىشىدىن بەك قورقتۇم. كىم بىلسۇن، ئۇنىڭ خۇشلۇقتا ئاغزى قۇلىقىغا يەتتى. بۇ بالىنى چوقۇم تۇغۇپ بېرىسىز دەپ تۇرۇۋالدى. مەنمۇ يېنىكلەپ قالدىم.

— ھەقىقەتەن ياخشى ئىش بوپتۇ. ئانا بولۇش ئاجايىپ ياخشى ئىش بولسا كېرەك، كۆزلىرىڭىزدىن بەخت تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ.

— شۇنداقمۇ؟ — ئۇ يۈزىنى تۆتۈپ قىزىرىپ كەتتى.

— بولۇپمۇ ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئادەمدىن بالىلىق بولۇش بەك ئۇلۇغ ئىش بولسا كېرەك، — شېرىنئايغا مۇشۇلارنى دەۋېتىپ ئىچىمدە ئاجايىپ تاتلىق بىر تۇيغۇ پەيدا بولدى. توۋا، ئەگەر مۇشۇ بىغەرەز ئەبلەختىن بىر بالىلىق بولالىغان بولسام — ھە؟ بىراق، ئۇنىڭ نەزىرىدە مەن ئايال كىشى ئەمەس، پەقەت بىر كادىر، خالاس. ئۇنىڭ ئاشۇ قاتتىق تاشقى قېپى ماڭا ئۇنى خۇددى ماشىنا ئادەمدەكلا كۆرسىتىدۇ. خىيالىمدا ئۇ ھەتتا ئۇخلىغاندىمۇ گالىستۇك، شىم — كاستۇملىرى بىلەن ئۆرە تۇرۇپ ئۇخلايدىغان ئادەم، باشقا ئىشلارنى ھەرقانچە قىلسىمۇ تەسەۋۋۇرۇمغا سىغدۇرالمايمەن.

شېرىنئاي مېنى خىيال ئىچىدىن تارتىپ چىقتى.

— نېمىنى خىيال قىلىۋاتىسىز؟

ـــ ھېچنېمە. شۇ سىزنىڭ قورسىقىڭىز يوغىنايدىغان چاغدا مەن كېتىپ قالىدىغان ئوخشايمەن. تولغاق يېگەن چاغلىرىڭىزدا يېنىڭىزدا تۇرۇش ئارزۇيۇم بار ئىدى، قانداقمۇ قىلارمەن؟

ـــ كېلەرسىز، مەنمۇ سىزدەك بىر قىز تۇغسام دەيمەن. بالا تۇغۇلغاندا تۇنجى بولۇپ كىم قولىغا ئالسا بالىنىڭ خۇيى ـ پەيلى شۇ كىشىنى تارتارمىش.

ـــ ئەر كىشى دېگەن ئايالىنىڭ ئوغۇل تۇغۇشىنى ئارزۇ قىلا-رمىش. مۇرات ئۇچۇن بولسىمۇ ئوغۇل تۇغۇڭ.

ـــ مۇرات قىز بولسىمۇ، ئوغۇل بولسىمۇ ئوخشاش، دەيدۇ.

ـــ ھەي، مېنىڭ ئوغۇل بوۋاقنى باققۇم بار ئىدى.

ـــ ئەمىسە بىر ئوغۇل، بىر قىز تۇغاي.

ـــ يېڭىناغۇچتەك مۇشۇ بەستىڭىز بىلەن تېخى قوشكېزەك تۇغماقچىمۇسىز؟

ـــ سېزىكىم بەك غەلىتە، بىر نەرسىنى يېگۇم كېلىدۇ، بىر قېتىم تويۇپ يېدىممۇ، بولدى، ئىككىنچى يېمەيمەن. يەنە باشقا نەرسىلەرنى يېگۇم كېلىدۇ. ئىشقىلىپ، بەكمۇ ئىشتىھالىق بولۇپ كەتتىم. بىر ئەمەس، بىرنەچچىنى تۇغۇمەنمىكىن دەيمەن.

ـــ نەچچىنى تۇغسىڭىز ئىختىيارىڭىز، بىراق سېزىك ۋاقتى-ڭىزدىكى ئوزۇقلىنىشىڭىزغا مەن مەسئۇل بولاي. نېمە يېگۈڭىز كەلسە ماڭا دەڭ. ئۆز قولۇم بىلەن ئېتىپ بېرىمەن.

ـــ راستىنى ئېيتسام، تاماقخانىلارنىڭ تامىقىغا ئۆچ بولدۇم، ئۆيدە ئېزىلىپ كەتكەن سۇيۇقئاش بولسىمۇ ئېغىزىمغا تېتىيدۇ. شۇڭا، ھازىر كۆپ ھاللاردا ئاپامنىڭ يېنىغا بېرىپ تاماقلىنىۋا-تىمەن.

ـــ ئارىلىق يىراق تۇرسا، بەك ئەپسىز بوپتۇ. ئەمدى ئۆزۇملا ئېتىپ بېرەي.

ـــ شۇغىنىسى، دەرسىڭىزگە تەسىر يېتىپ قالامدىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن.

ـــ مەن تاماق ئېتىۋېتىپمۇ نۇرغۇن مەسىلىلەر توغرىسىدا

سىز بىلەن پىكىرلىشەلەيمەن. مەنمۇ زىيان تارتىدىغان ئىشنى قىلمايمەن ـ دە؟ ـــ ئىككىلىمىز كۈلۈشۈپ كەتتۇق.

شېرىنئاي كەتكەندىن كېيىن ئۆزۈم تۇغرۇلۇق ئويلىنىپ قالدىم. يېشىم بىر يەرگە باردى. مۇشۇنداق كېتىۋەرسەم مەڭگۈ ئانا بولۇش پۇرستىگە ئېرىشەلمەيدىغان ئوخشايمەن. نېمىشقا مەنمۇ باشقا قىزلاردەك ئۆزۈمگە مەنسۇپ بولغان بىرسىنى ياخشى كۆرۈپ قالمىغاندىمەن. دۇنيادا خۇددى ئۇنىڭدىن باشقا ئەر زاتى يوقتەك نېمىشقا ئۇنىلا سېغىنىدىغاندىمەن. كېچە بىر يەرگە بار ـ غان بولسىمۇ يەنىلا ئۇخلىيالمىدىم. تاڭ ئاتاي دېگەندە ئۇخلاپ قالغان چېغىم، ئويغانغىنىمدا ئۇنى چۈشەپ قالغىنىمنى بايقى ـ دىم. شۇنچە يىللاردىن بۇيان ئۇنىڭ بىلەن بىللە يۇرۇپ چۈش كۆرۈشۈم تۇنجى قېتىم ئىدى.

ئوقۇتقۇچىلىرىمنىڭ، ساۋاقداشلىرىمنىڭ قىزغىن تەبرىك ـ لىرى، تىلەكلىرى ئىچىدە ئوقۇشۇمنى تاماملاپ شىنجاڭغا قايى ـ تىم. مۇشۇ بىر مەزگىلدە ھەقىقەتەن بەك جاپا تارتتىم. دەرسلەر ـ نى تولۇقلاپ ئۆگىنىشىم ئاسانغا چۈشمىدى. مۇشۇ كۈنلەردە سۆ ـ يۈملۈك دوختۇرخانىنى، ماڭا تونۇش كېسەلخانا، ئىشخانىلارنى، سۇس سېرىق رەڭلىك ئىش ئۇستىلىمنى ئاجايىپ سېغىندىم. ئەمدى ئۆگەنگەنلىرىمنى قايتۇرۇشۇم، ئۆز خىزمەت نەتىجەم ئار ـ قىلىق مەۋجۇتلۇقۇمنى ئىسپاتلىشىم كېرەك ئىدى. قارامايدا نەچچە كۈن تۇرۇپلا خوتەنگە قاراپ يولغا چىقتىم. ئىچ ـ ئىچىم ـ دىن سېغىنىۋاتقان ئاشۇ تۇپراققا بولغان چەكسىز مۇھەببەت مې ـ نى ئۆزىگە تارتىپ تۇراتتى.

ناھىيە بازىرىدىكى ئۆزگىرىشلەر خېلىلا زور ئىدى. بىراقلا نەچچە ئولتۇراق رايونى قۇرۇلۇپ كېتىپتۇ. كوچىلار ئوبدانلا رەتلىنىپ قاپتۇ. يېزىلاردا ھەمكارلىق داۋالاش تۇزۇمى يولغا قو ـ يۇلغاندىن بېرى، دېھقانلارمۇ خۇددى دۆلەت خىزمەتچىلىرىدەك داۋالىنىش تەمىناتىدىن بەھرىمەن بولىدىغان بوپتۇ. دوختۇرخا ـ نىنىڭ كۆلىمى كېڭەيتىلىپ يەنە بىر بىنا سېلىنىپتۇ. ئۆگەن ـ

گەنلىرىمنى ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزىدىغان ھەقىقىي كۈرەش مەيدا-نىم ئويلىغىنىمدىنمۇ ياخشى ئىدى. خىزمەت قىزغىنلىقىمنىڭ يۇقىرىلىقىمۇ، ئەيتاۋۇر كېلىپ ئەتىسىلا ئىشقا چۈشۈش ئۈچۈن دوختۇرخانا باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىغا كېلىپ ئۆزۈمنى مەلۇم قىلدىم. دوختۇرخانا باشلىقى خۇددى دادامدەكلا كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈندى.

— قانداق؟ سەللىمازا ساقىيىپ كەتتىڭىزمۇ؟

— ھەئە، ھازىر سالامەتلىكىم ياخشى. ئاشۇ كۈنلەردە ھەر جەھەتتىن قوللىغانلىقلىرىغا رەھمەت. بۇنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن.

— شۇنداق قىلىپ، ئوقۇشۇم پۈتتى دەڭ؟

— ئەمدى ئۆزلىرىگە، دوختۇرخانىغا جاۋاب قايتۇرىدىغان چاغ كەلدى. چوقۇم رەھبەرلىكىڭ كۈتكەن يېرىدىن چىقىمەن.

— شۇنداقلا ئويلىغان بولسىڭىز ياخشى. ھېلىمۇ دانىي بىز-دىن يەپ تۇخۇمنى ئېلىپ قارامايغا كېتىپ قالمىدىڭىز، قايتىپ كەلگىنىڭىزنىڭ ئۆزى بىزگە چوڭ تەسەللى بولدى.

— بىرنەچچە يىل بولسىمۇ ئىشلىگۈم بار. مۇنداقلا كەتكۈم يوق. مەن بۇ يۇرتنىڭ نېنىنى يەپ چوڭ بولۇپ ھېچقانداق جاۋاب قايتۇرالمىدىم.

— ئۇنداقمۇ دەپ كەتمەڭ، ئەمەلىيەتتە سىزنى بۇنىڭدىنمۇ ياخشى پۇرسەت كۈتۈپ تۇرىدۇ.

— رەھمەت.

— قانداق ئىشلىقىنى ئۇقماي تۇرۇپ رەھمەت دەيسىزغۇ؟

— سىلى ھېچقاچاندا مېنى يامان يولغا باشلىمايلا ئەمەسمۇ؟

— مۇنداق ئىش. ئاپتونوم رايونلۇق خەلق دوختۇرخانىسىغا ئىككى يىللىق ئەمەلىي ئۆگىنىشكە باريدىغان بولدىڭىز.

— نېمىشقا؟ — داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدىم.

— بېيجىڭدا نەزەريەۋى سەۋىيەڭىز ئۆستى. ئەمدى كىلىنىكىلىق داۋالاش ئىقتىدارىڭىزنى ئۆستۈرىسىز، بۇنداق پۇرسەت

كۆرگەنلا ئادەمگە نېسىپ بولمۇيدۇ. مۇشۇ بىر سان ئۇچۇن سەھىيە سىستېمىسى تەۋرەپ كەتتى دېسەكمۇ بولىدۇ. ئاخىرىدا يەنە سىزنى مۇڭاپىق دەپ قارىدۇق. ئوقۇغاندىكىن ئاخىرىغىچە ئوقۇپ، راۋرۇس دوختۇر بولۇپ چىقسۇن دېدىققۇ سىزنى!

ـــ مەن قايسى يۈزۈم بىلەن بۇنداق ياخشى پۇرسەتنى ئۆزۈمىنىڭ قىلمىۋالالايمەن؟ ھېلىمۇ رەھبەرلىك جىق ئاتىدارچىلىق قىلدى. يەنىلا ئاساسىي قاتلامدا ئۆگىنەي، ئوقۇشقا باشقىلار بارسۇن.

ـــ بولدى، تۈزۈت قىلماڭ، بۇ سان ئاسان ھەل بولمىدى. نامەيلى رەھبەرلىرىمۇ سىزنى نامزاتلىققا كۆرسەتتى. ئەمدى جاھىللىق قىلماڭ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئەندىكىپ كەتتىم. مەندەك بىر ئادەتتىكى دوختۇر ئۇچۇن كىممۇ مۇشۇنداق كۈچ چىقارسۇن؟ چوقۇم ئۇنىڭ قولى بار. ئۇنىڭ مېنى كۆرگۈسى يوق. قۇلىقى تىنچ ياشاش ئۈچۇن مېنى كۆزدىن يوقاتماقچى! مېنىڭ بۇ تۈپراقنى شۇنچىلىك سېغىنىدىغىنىمنى ئۇ ماشىنا ئادەم نەدىن بىلسۇن؟ ئىختىيارسىز ئاتا ـ ئانامنىڭ تۈپراق بېشىغا كەلدىم. مانا نەچچە يىلدا ئانامنىڭ قەبرىسى بېشىدىكى كىچىككىنە توغراق كۆكلەپ سايە تاشلىغۇدەك بوپتۇ. ياشلىرىم قۇيۇلۇپ تۇراتتى. «ئانا، سىزنى يوقلاپ تۇرالمىدىم. ۋاز كېچىشكە تېگىشلىك نەرسىلەردىن ۋاز كېچىشىم كېرەك ئىكەن، مەن ئەمدى تېخىمۇ ئۇزاقتا كېلىدىغان ئوخشايمەن...»

لاي ئارىلاش يامغۇر تامچىلىرى توروكلاپ چۈشۈشكە باشلىدى. قايتىمسام بولمايدىغاندەك قىلاتتى. ئۇيۇشۇپ كەتكەن پۇتلىرىمنى تەستە يۆتكەپ، يانچۇقۇمدىن بىر سىقىم بۇغدايىنى ئېلىپ قەبرە بېشىغا چاچتىم.

ـــ قۇشقاچلار بولسىمۇ ۋىچىرلاپ سىلەرگە ھەمراھ بولسۇن.

كۆز ياشلىرىم يامغۇر بىلەن بەسلەشمەكتە ئىدى. گادىرماچ خىياللار بىر مىنۇتمۇ ئارام بەرمەيتتى. تېلېفونۇمنىڭ جىرىڭلىدىغىنىنى ئاڭلىغاندا، ئۇنىڭ ئۆيدە ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرسامۇ، ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا، ئۇنىڭ ئۆيدە ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرسامۇ، ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا،

شى مېنى خىيالدىن تارتىپ چىقتى.

ـــ بۇئايشەمما؟ نەدە سەن؟ بىزنى شۇنداقمۇ ساقلىتامسەن؟

ـــ ئاپلا، ئۇنتۇپ قاپتىمەن، ھازىرلا بارىمەن!

بۆلۈمدىكى دوختۇر، سېستىرالار مېنى كۇتۇۋېلىش ھەم ئۇزۇتىپ قويۇش يۇزىسىدىن چاي بەرمەكچىدى. بىراقلا ئۇنتۇپ كېتىپتىمەن. قەدەملىرىمنى تېز ـ تېز يۆتكەپ چوڭ يولغا چىقىپ تاكسىدىن بىرنى توسۇپ ئۇدۇل رېستورانغا قاراپ ماڭدىم. ھەمىلەن تولۇق كېلىپ بوپتۇ، تولىمۇ خجالەت بولدۇم. تۆرگە زورلاشلىرىغا ئۇنماي، ئامىنەنىڭ يېنىغا كېلىپلا ئولتۇردۇم. خىزمەتداشلىرىمنىڭ مۇشۇنچىلىك ئىززىتىمنى قىلىشى ھەقىقەتەن مېنى تەسىرلەندۈردى.

ـــ نەدىن كېلىشىڭ؟ توپا بولۇپ كېتىپسەنغۇ؟ ـــ ئامىنە پىچىرلاپ دېگۈدەك سورىدى.

ـــ تۈپراق بېشىغا بارغانىدىم، ـــ دېدىم قۇلىقىغا شۇڭىرلاپ.

ـــ قېنى قىزىق چايدىن بىر يۇتۇم ئىچكىنە، ئاداش، ئىسسىپ قالىسەن.

خىزمەتداشلارنىڭ شوخلۇقىغا گەپ تۇغرا كەلمەيتتى، مەن كەيپىياتىمنى ئۇلارغا تاڭماسلىق ئۈچۈن ئېچىلىپ ئولتۇرغان بولدۇم. سورۇن كۆڭۈللۈك ئاخىرلاشتى. ئامىنە ئېرىنىڭ كامالىدىن روپكىغا چىقىپ كەتكەنلىكىنى، بۇگۈن مەن بىلەن تازا مۇڭدىشۋېلىش ئۈچۈن ھەتتا بالىسىنىمۇ ئاپىسىنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويغانلىقىنى ئېيتىپ، مېنى ئۆيىگە ئەكەتمەكچى بولدى. ئەملىيەتتە مېنىڭمۇ بىرسى بىلەن مۇڭداشقۇم بار ئىدى، شۇڭا ئارتۇقچە تارتىشماي ئۇنىڭ ئۆيىگە كەلدىم. پاكىزلىق يېغىپ تۇرغان قۇتىدەك ئۆيدە جېنىم يايراپلا قالدى. ئەگەر مەنمۇ بالىدۇرراق بېشىمنى ئوڭشۇالغان بولسام، مېنىڭمۇ مۇشۇنداق ئۆيۈم بولار بولغىيدى. كېلىپلا مۇنچىغا چۈشۈۋالدىم، ئامىنەنىڭ يېپيېڭى كېچىلىك كىيىمىنى كىيىپ، چاچلىرىمنى سۈرتۈپ ياتاق ئۆيگە كىرگىنىمدە، ئامىنە يوتقان ـ كۆرپىلەرنى سېلىپ

تەييار قىلىپ قويغانىدى.

ــ توۋا، بۇ كېچىلىك كىيىمىنىڭ چىرايلىقلىقىنى بۇگۈن بىلدىم. سېنىڭ ئۇچاڭغا چىقىپلا ئاجايىپ چىرايلىق كۆرۈندا؟

ــ راست، بەك چىرايلىق ئىكەن.

ــ ئۆتكەندە بىزنىڭ ئادەم ئەكەپتىكەن. تېخى كىيگۈدەك بولمىغانىدىم. سېنىڭ رىزقىڭ ئوخشايدۇ. ئەتە ئېلىپلا كەت. بەدىنىڭدىكى جىمى چىرايلىق يەرلەرنى مانا مەن دەپ گەۋدىلەندۈرۈپ تۇرىدىكەن.

ــ ئېرىڭ ساڭا ئەكەلگەن كىيىمنى مەن قانداق ئەكېتىمەن؟ ئەتىلا قايتۇرۇپ بېرىمەن. سەن كىيسەڭ تېخىمۇ يارىشىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاشۇ گۈزەللىكىڭدىن ھۇزۇر ئالغۇدەك ئادىمىڭ بار. مەن كىمگە كىيىپ بېرەرمەن. يا بۇنى كىيىپ سىرتقا چىقىلى بولمىسا؟ ئېرىڭنىڭ كۆزى بار زادى، سېنىمۇ تاللاپ تۇرۇپ كەلتۈرۈۋالغان، تېخى چىرايلىق كىيىملەرنى سوۋغا قىلىشلىرىنى قارىمامدىغان!

ــ بالا تۇغۇپ بەدىنىم ئۆزگىرىپ كەتتى، قارىغىنا بەدىنىڭنىڭ چىرايلىقلىقىنى؟ قاشتاشتا ئويۇپ قويغاندەك، خەق بىكارغا كۆيۈپ قالمايدۇ ساڭا!

مەن ئۇنىڭغا تەئەججۇپ بىلەن قارىدىم.

ــ مۇنداق قارىمىغىنا ئادەمگە، ئادەتتە نېمە كىيسەڭ شۇنداق يارىشىدۇ. كۆڭلۈڭ تېخى ئاق، مىجەزىڭ ئاندىن ياخشى.

ــ مەن بىلمەي، بىرسى ماڭا كۆيۈپ قاپتىمۇ؟

ــ قىز بالا دېگەن كۆۋرۈككە ئوخشايدۇ، باينىكىمۇ، گادايىنىكىمۇ ئۆتۈپ باققۇسى كېلىدۇ. بۇ ھەيران قالغۇدەك ئىش ئەمەسقۇ؟

ــ بىراق، سەن بىر ئىشنى مەندىن يوشۇرۇۋاتسەن، مەندىن سوراشقا ئەپسىز ھېس قىلىۋاتسەن، شۇنداقمۇ؟

ــ ئۆزۈڭمۇ بىلىدىغانسەن، بىرسى ساڭا بەك كۆڭۈل بۆلىدىكەن. ئېھتىمال ئۇ سېنىڭ ئىقتىدارىڭنى دەپ شۇنداق قىلىدىغاندۇ، بىراق سەن چىرايلىق بولغاچقا باشقىلار گەپ تېپىپمۇ

ئۇلگۇردى. زادى بۇ دۇنيادا چىرايلىق ئاياللار سۆز ـ چۆچەككە يېقىن، قايسى ئايال ئۆسسە، كۆزگە كۆرۈنسە ئۇنى چوقۇم ئۆزىنى بازارغا سالغان گەپ، دەپ تۇرۇۋالىدىغان خەق بىز. بىراق، مەن ساڭا ئىشىنىمەن. ئىشەنمەيمۇ ئامالىم يوق. سەن يا بۇ يەردە بولمىساڭ؟

ـــ ئەمدى بۇ گەپكە نېمە دېسەم بولار؟

ـــ ھېلىقى كىشىنىڭ ئايالى بىزنىڭ دوختۇرخانا باشلىقىنىڭ ئايالى بىلەن بەك يېقىن. ئاڭلىسام، ئۇ ئايالدىن سېنى نەچچە قېتىم سوراشتۇرغانمىش.

ـــ نېمىدەپ؟

ـــ قارامايلىق بىرسى بار ئىمىش، ئۇنى بىزنىڭ ئادەم يېزىدىن مۇشۇ دوختۇرخانىغا يۆتكەپ كەلگىنىكەن، ئوقۇشقا ئەۋەتىپ بەرگەنمىش، تېخى بېيجىڭدىكى چېغىدا ئاپاق ـ چاپاق بولغانمىش. كېيىنمۇ بىر قېتىم يوقلاپ بارغانمىش، قانداقلا ياخشى ئىشلار بولسا ئۇنىڭ بولار ئىمىش... دېگەندەك. ئىشقىلىپ، بۇ قېتىمقى ئۆگىنىش پۇرستىنى تالىشىپ بۇ گەپلەر تېخىمۇ ئاۋۇپ كەتتى.

مەن نېمە دەيمەن؟ قورسىقىمنىڭ راستلا ئاغرىقى بار تۇرسا؟ گەرچە ئەزەلدىن ئۇنى ئۆزۈمنىڭ قىلىۋېلىشنى ئويلاپمۇ باقمىغان بولساممۇ، بىر ئايالنىڭ مەيداندا تۇرۇپ ئويلىغاندا، مەن تېخىمۇ ئېغىر تىل ـ ھاقارەتكە ھەقلىق ئىدىم. يامان يېرى، ئۇنىڭغا بىلىپ ـ بىلمەي ئاۋارىچىلىك ئېلىپ كەپتىمەن. بەلكىم ئۇ مۇشۇ ئىش تۈپەيلى ئايالى بىلەن سوغۇقلىشىپ قالغاندۇ. خەقلەر ئۇنىڭ كەينىدىن كۈلگەندۇ. ئىستىلىدىن گۇمان قىلغاندۇ. بۇ خىل ئەھۋال ئەلۋەتتە ئۇنىڭ ئوبرازىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. مەن ئۇنىڭغا نېمە قىلىپ قويدۇم ـ ھە؟

نېمە دەپ چۈشەندۈرۈش بېرىشنى بىلمەي ئوخلىغان بولۇپ يېتىۋالدىم. ئامىنە مېنى چاقىرىپ بېقىپ «بىر دەمدىلا ئوخلاپ قالغىنىنى قارا، ھۇ مۇشۇك!» دەپ قويۇپ ئوخلاشقا تۇتۇندى. تا-

كى ئۇ ئۇخلاپ قالغۇچە مىدىر ـ سىدىر قىلماي يېتىۋالدىم.

ئۇنى كۆرمىگىنىمگە قانچە ئۇزاق بولغىنىنى بىلمەيمەن. لېكىن، سۆز ـ چۆچەكلەر يەنە ئۆز يولىدا چىقىپ ئولگۇرۇپتۇ. تۇ ـ رۇپلا قورسىقىم كۆپتى. ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا، ئۇنىڭ قەلبىگە ئې ـ رىشەلمىگەن بولسام ئىدىم، مەيلى دەيتتىم. لېكىن، ئۇ كىشى ما ـ ڭا پەرۋامۇ قىلىپ قويمىغان تۇرسا، يەنە سۆز ـ چۆچەككە قالسام نېمىدېگەن ئادالەتسىزلىك بۇ؟

تولىمۇ روھسىز ھالدا ئورنۇمدىن تۇردۇم، ئامىنەنىڭ بىردەم ئۇخلىۋال دېگىنىگە ئۇنىماي، ئۇنىڭ ئۆيلىرىنى يىغىشتۇرۇشىغا ياردەملەشتىم. ئەمەلىيەتتە قولۇم ئىشتا بولغان بىلەن كاللام يە ـ نىلا شۇ ئايىغى چىقماس مۇلاھىزە بىلەن ئاۋارە ئىدى. تەڭرى ھېچقانداق قىزنىڭ بېشىغا مۇنداق كۈننى بەرمىسۇن. ئاشكارىلە ـ غىلى بولمايدىغان، كۆزلىرىگە ئوتلۇق باققىلى بولمايدىغان، ئايدا، يىلدا بىرەر قېتىم كۆرگىلى بولمايدىغان، ھەتتا ئاۋازىنى ئاڭلاپ، دەردىڭنى تۆككىلى بولمايدىغان مۇنداق ياخشى كۆڑۈپ قېلىش ئاجايىپ ئېچىنىشلىق بولىدىكەن. ئادەم خۇددى دېڭىزدا ئادىشىپ قالغان يىگانە قولۇاققا ئوخشاش يېتىپ باردىغان نىشا ـ نەڭنى تاپالماي، مۆلچەرلىيەلمەي ئاستا ـ ئاستا ئۇمىدسىزلىنىپ ئالدى بىلەن روھىڭدىن، ئاندىن جىسمانىيىتىڭدىن ئايرىلىدىغان گەپ ئىكەن. ئەمدى ئۇمىد باغلىغۇدەك ھېچ نەرسە تاپالمىدىم. شۇنچىلىك گەپ چىققانىكەن، ئۇ ئەمدى ماڭا خۇددى ئالۋاستىغا ئۆچ بولغاندەك ئۆچ بولىدۇ. ئەمدى ئۇنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمىگىنىم ياخشى.

ـــ ۋۇي ! خىيالچان قىز، ناشتىلىق تەييار بولدى، ئادەمنى خىجالەت قىلىپ ئۆيلىرىمنى تازىلاپ كەتتىڭ، ئەمدى ھەر قېتىم ئۆي تازىلىغاندا سېنى ئەسلەيدىغان بولدۇم، ـــ ئامىنە ھورى كۆ ـ تۇرۇلۇپ تۇرغان ئەتكەنچايىنى سۇنۇۋېتىپ شۇنداق دېدى.

ئىسسىق نان، مۇرابباء، مېغىزلار بىلەن ناشتىغا تۇتۇندۇق.

ـــ ئەمەلىيەتتىغۇ، بۇ قېتىمقى ئوقۇش ساڭا ياخشى بىر

پۈرسەت. ئىككى يىل جەريانىدا كىلىنىكىلىق ئەھۋالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش بىلەن بىللە يەنە يېڭىچە داۋالاش ئۇسۇللىرى، سايمانلىرى بىلەن تونۇشسەن. داڭلىق دوختۇرلار بىلەن بىللە بولسەن، شۇنداق قىلىپ، ئاستا ـ ئاستا سەنمۇ داڭلىق دوختۇرلار ئارىسىدىن ئورۇن ئېلىپ قالسەن. پىتىنە ـ ئىغۋالار خۇددى ماغزاپتەك يوقايدۇ. ئاتا ـ ئاناڭ بىلەن ۋاقتى ـ ۋاقتىدا كۆرۈشەلەيسەن. بۇنىڭدىن ئوبدان ئىش نەدە بار؟

ـــ بەلكىم دېگىنىڭ توغرىدۇ. بىراق، مەن مۇشۇ يۇرتتا چوڭ بولۇپ، تۇزىنى يەپ، ئازراقمۇ تۆھپە قوشالماي كېتىپ قالىدىغىنىمغا ئۆكۈنىمەن. دوختۇرخانا رەھبەرلىكى مېنى ئوقۇتتى. كېسىلمىنى داۋالىتىشتا زور ياردەم قىلدى. راستلا چىدىمايمەن. مېنىڭ ئۇنداق پىتىنە ـ پاساتلار بىلەن كارىم يوق، قورقۇپمۇ قالمايمەن. ھەممە ئىشلار ھامان ياخشى بولۇپ كېتەتتى.

ـــ نەگىلا بارساڭ ئوخشاشلا خەلق ئۇچۇن خىزمەت قىلىسەڭغۇ؟ مېنىڭچە، ئۆكۈنۈشنىڭ ھاجىتى يوق. بىراق، پىتىنە ـ پاساتلارغا كەلسەك، دىققەت قىلىشىڭ كېرەك. ئاڭلىماقىما «ئىتلار قاۋاۋېرىدۇ، كارۋانلار يۈرۈۋېرىدۇ» دېگەن بىلەن، بىر قىز بالا ئۇچۇن ياخشى نام ـ ئاتاق خۇددى كىيىمدەكلا مۇھىم. ھەممىلا ئادەمگە مەن مۇنداق ئادەم ئىدىم، دەپ ئۆزۈڭنى چۈشەندۈرۈپ بولالامسەن؟ ـــ ئۇ قاچا ـ قۇچىلارنى يىغىشتۇرۇپ ئاشخانىغا ماڭماقچى بولدى ـ يۇ، يەنە توختاپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، ـــ بىر ئايال كىشى ئۇچۇن مۇھەببەتلىك بىر ئائىلە ھەممىدىن مۇھىم. يېشىڭ ئۇلغىيىپ قالغۇچە بالدۇرراق بېشىڭنى ئوڭشىۋال. ساڭا دېسەم، ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە سەن مەيلى قانچىلىك داڭلىق ئالىم بولۇپ كەت، يەنىلا بىر ئايالسەن. سەن پەقەت بىر ئەرنىڭ ھىماتىغا ئۆتكەندىن كېيىنلا ئاندىن ھەقىقىي ئېتىراپ قىلىنىسەن. باققان ئاتا ـ ئاناڭ ئۇچۇن بولسىمۇ ئويلىشىڭ كېرەك.

ـــ ئامىنە، ئۆزۈڭ سۆيگەن ئادەم بىلەن بىر ئۆيگە كىرىپ شۇنداق بەختلىك سەن، بىراق مەن ساڭا ئوخشىمايمەن ـ دە. مەن

ياخشى كۆرىدىغان ئادەم نەدە تۇرۇپتۇ دەيسەن؟ خەقنىڭ گېپىدىن قورقۇپ كۆزۈمنى يۇمۇپلا توي قىلسام، ئۇ چاغدا بەك مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلغان بولارمەن؟

ــ سەن چىرايلىق ھەم ئىقتىدارلىق تۇرساڭ نېمىشقا ئۆزۈڭ ياخشى كۆرگۈدەك بىرسىنى ئۇچراتمىغۇدەكسەن؟ مۇشۇنداق تۇرۇۋەرسەڭ ياخشى يىگىتلەرنى يامان قىزلار تاللىۋېلىپ، ساڭا تالاش پۇرستى قالمايدۇ.

بىر نەرسە دېمىدىم، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ قويۇپ كۆزلىرىمىدىكى ياشنى تەستە يوشۇردۇم. ئامىنە سەل جىددىيلىشىپ قالدى.

ــ ۋاي بولدىلا، ئەتىگەندە كەيپىڭنى ئۇچۇرۇپ قويدۇم. دېمىگەن بولاي. ئۆزۈڭ شۇنچە ئەقىللىك، بىرنېمىنى ئويلىغانسەن.

ــ ياقەي، سەنمۇ ماڭا ياخشى بولسۇن دەيسەنغۇ؟ بۇنداق دېگەن سەن بىرلا ئەمەس. راست، بىرسىنى ياخشى كۆرۈپ قالسام بولاتتى. ئۇنداق قىلالمايۋاتىمەن. قارىغاندا، ۋاقىت ئۆزى بىرنېمە دېسە بولىدىغان ئوخشايدۇ.

ــ ھەيرانمەن، مۇشۇ چىرايىڭ، مۇشۇ ئەقلىڭ بىلەن بەختلىك ياشىساڭ بولاتتى. ئېھتىمال ئاياللاردا ئىككىلىسى تەڭ مەۋجۇت بولسا توغرا بولمايدىغان چېغى! سەنمۇزە يا چىرايلىق بولغاندىكىن دۆتىرەك بولمىدىڭ، يا ئەقىللىك بولغاندىكىن سەترەك بولمىدىڭ. شۇنداقمۇ ئىنسابسىزلىق قىلامسەن؟

ــ سەن دوستۇم بولغاچ كۆزۈڭگە چىرايلىق كۆرۈنسەم كېرەك. چىرايلىق بولغان بولسام، بىرەر يىگىت ئالمەن دەپ سەكرەپ چىقار ئىدى. ئولتۇرۇپ قالدىم مانا! ــ ئامىنەنى خىجالەتچىلىكتىن قۇتۇلدۇرۇش مەقسىتىدە چاقچاق قىلدىم.

ــ ئىشقىلىپ، «سەت ئايالنىڭ دۇشمىنى يوق» دەپتىكەن. يەتەرلىك سەت ئەمەس ئوخشايسەن. خەقلەر ئېرىدىن كۈنلەپ يۇرىدۇ مانا!

ــ ئۇ دېگەن نادان ئايالنىڭ ئىشى، ئەسلىدە ئۇ ئېرىگە ئىشىنىشى كېرەك ئىدى.

ــ ۋاي ـ ۋۇي، ئۇ ئايالغىمۇ تەس ئىكەن، ئۇ ئادەم ھېلى ئۇ-

نىڭ بىلەن، ھېلى بۇنىڭ بىلەن يۈرسە قانداقمۇ كۆنىلەپ ئۆلگۈرۈپ بولالايدىغاندۇ؟

مەن تەئەججۇپ بىلەن ئامىنەگە تىكىلدىم.

ــ بۇ نېمە گەپ ئەمدى؟ چۈشەنمىدىمغۇ؟

ــ ئۇ كىشىنىڭ ئېسىل تۇرقىغا قارىسا ئادەم ئەيمىنىدۇ، بىراق بىرلا ئىچىۋالدىمۇ، ئەتراپىغا قۇشقاچلىرىنى يىغىپ بايرام قىلىدىكەن، يەنە كېلىپ قۇشقاچلىرى ساپلا كىچىك قىزلار ئىكەن.

ــ مەن ئۇ كىشىنى بەك ئېسىل ئادەم دەپ ئويلايمەن.

ــ نېمىسىنى دەيمەن، بىر قېتىم خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن بىر سورۇندا بولۇپ قالغانىدۇق. ماڭمۇ چاقچاق قىلىپ ئۆلگۈردى. بىلىڭىز ئۇسسۇلچىلارنىڭ بېلىدەك ئىنچىكە ئىكەنغۇ؟ دەپ بېلىمنى بىر ئوبدان سىلاپ يۈرىدۇ. مۇزىكا تۇگىشى بىلەنلا قايتىپ كەلدىم. ئىككىنچى ئۇنداق سورۇنلارغا بارمىدىم. بىز دېگەن كادىر. مائاشنى ھۆكۈمەت بېرىدۇ. خىزمەت مەسئۇلىيىتىمىزنى ياخشى ئادا قىلساقلا بولدى. خەقتىن نېمە قورقۇش؟ ــ ئامىنە قاچىلارنى دەستىلەپ ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى. سۇنىڭ شارىلدىغان ئاۋازىدىن ئۇنىڭ قاچا يۇيۇۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى. ئۇ قاچىلارنى يۇيۇپ بولۇپ سو-رىدى.

ــ نېمە بولدى، ھەيران قېلىۋاتامسەن؟

ــ ياق، باشقا ئىشلارنى ئويلاۋاتىمەن. بۇ يەردە قىلىشقا تېگىشلىك يەنە قايسى ئىشلىرىم قالدىكىن؟ ئەتە ماڭمەن ئەمەسمۇ؟ ــ ئاۋازىم سەل تىترەپ كەتتى.

ــ بۇگۈن مەن كەچلىك ئىسمېنىدا ئىشلەيمەن. كۈندۈزى ئىش-كۇشلىرىڭنى قىلىشىپ بېرەي، بولامدۇ؟

ــ رەھمەت، ساڭا!

مەن خۇددى ئېسىنى يوقاتقان ئادەمدەك قويغان ــ تۇتقىنىمنى بىلمەي يولغا چىقتىم. ئاپتوبۇسنىڭ يېنىك سىلكىنىشلىرى ئىچىدە بۇ سۆيۈملۈك تۇپراققا قاراپ قىيالماي كېتىۋاتاتتىم. خامۇشلۇق ئىچىدە ئۆز يۈرىكىمنى تىلغىماقتا ئىدىم. قەلبىمدە ئۇنىڭ خىرۇستال-دىن، ياق ئالماستىن ئويۇلغان ھەيكىلى بار ئىدى. ئۇنىڭ گۈزەل-

لىكىگە، سۈزۈكلۈكىگە، ئۇلۇغلۇقىغا تىل ئاجىزلىق قىلاتتى. مانا ئەمدى ئۇ بىراقلا مۇز ھەيكەلگە ئايلىنىپ قېلىۋاتاتتى. يەنە كېلىپ ئاستا - ئاستا ئېرىمەكتە ئىدى. شۇنچە يىللاردىن بېرى ئۇنىڭ ئاشۇ مۇزدەك ھەيكىلىنى باغاشلاپ، دانكونىڭ يۈرىكى ئورنىدا ئۆزۈمگە مەشئەل قىلىپ كەلگەنىدىم. ئۇ ئېرىپ كەتسە بولمايتتى. ئۇنى قوغداپ قېلىشىم كېرەك. چۈنكى، ئۇ قەلبىمدىن غايىب بولغان ھامان غېرىبلىق ئۇستىگە غېرىبلىق قوشۇلۇپ، دەرد ئۈستىگە دەرد بولاتتى. خۇددى ئىككى كۆزۈمدىن ئايرىلغاندەك، بىراقلا زۇلمەتتە قالسام بولمايتتى.

ياق! ئامىنە ئۇنى چۈشەنمەيدۇ. ئۇ شۇنداق ئادەم. ئۇنىڭ قېپى بار. ئۇنىڭ ئاشۇ سىرتقى قېپى ئۇنىڭ ھەقىقىي ئۆزىنى يوشۇرۇپ تۇرىدۇ. ئۇ قەدىرلەشكە تېگىشلىك ئادەملەرنى قەدىرلەشنى بىلىدۇ. ئۇ خەقنىڭ دەققىتىنى بۇراش، نوقۇل ھالدا مېنىڭ سۆز - چۆچەككە قېلىشىمنى، ئىستىقبالىمنىڭ تەسىرگە ئۇچراپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشنى ئۇنتۇمىدى. ئەگەر ئۇ شۇنداق ئەسكى ئادەم بولسا، ھازىرغىچە نۇرغۇن پۇرسەتلەرنى ئۆتكۈزۈۋېتەرمىدى؟ بېيجىڭدا ئۇ ئاشۇ ئېسىللىقى بىلەن مېنى تېخىمۇ قايىل قىلمىدىمۇ؟ ئۇ نىشانىنى بۇراپ مېنى قوغداپ قالدى. مېنى داغدام يولغا ئىتتىرىپ، ئۇنۇن - تىنسىز ھالدا بەخت تىلىدى.

مۇز ھەيكەل ئېرىشتىن توختاپ بىر گۈڭگا بەدىئىي سۈرەت شەكلىدە ساقلىنىپ قالدى. مەن ئۇنىڭ مۇشۇ ھالەتتە تۇرۇشىدىن مەنمۇن. چۈنكى، ئۇ ماڭا ھەر ۋاقىت ئۇنۇملۈك ساۋاق بېرىپ تۇرىدۇ. مەن ئەمدى ئۇنى ئىچكىرىلەپ چۈشىنىشنى خالىمايمەن. پەقەت ھازىرقى مۇئەممما چۈشەنچەم ئارقىلىقلا ئۇنى خاتىرەمدە ساقلايمەن. ئالدىمدىكىسى تەقدىر ماڭا تاللاپ بەرگەن يول. ئۆزۈمنىڭ چۆچەكلەردىكىگە ئوخشاش ئۇچ ئاچا يولىنىڭ بارسا كەلمەس يولىغا قاراپ ماڭغان بولۇشۇمنى ئۈمىد قىلمەن. چۈنكى، ئەمدى بۇ يۇرتقا قايتماسلىق، قايتالماسلىق پىشانەمگە پۈتۈلگەنىدى.

كۆڭۈل تىنغان كېچە

بۈگۈن 8 ـ مارت ئاياللار بايرىمى. يېرىم كۈنۈم يىغىنغا قاتـ
نىشىش، ئاندىن ئىدارە ئورۇنلاشتۇرغان كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىـ
تى ۋە ھەر خىل مۇسابىقىلەرگە قاتنىشىش بىلەن ئۆتتى. چۈشـ
تىن كېيىن ئاران دېگەندە ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. بالىلىرىم
كومپيۇتېر ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئېلېكترونلۇق ئويۇنچۇق ئوينـاۋېـ
تىپتۇ. بۈگۈن زادىلا ئىش قىلغۇم كەلمىدى، ھەتتا تاماقمۇ ئەتـ
كۈم كەلمىدى. بۈگۈن بولسىمۇ ئازادلىققا ئېرىشكۈم بار. بالىلار
دەرسلىرىنى ئۆزلىرى تەكرارلىغاي، تامىقىنى دادىسى ئاشخانـ
مىزدىنلا ئەكېلىپ بەرسۇن. مەن شۇ خىيال بىلەن ئېرىمگە تېلېـ
فون قىلدىم. ئادەتتە ئۇ ئاشخانىنى تاقاپ يېرىم كېچىلەردە ئاران
ئۆيگە قايتالايتتى. بۈگۈن نېمىلا بولمىسۇن ئېرىمنىڭ بالدۇرراق
قايتىپ مېنىڭ بىلەن بىللە بولۇشىنى خالاپ قالغانىدىم.

ــ ھازىرلا كېلەمسىز؟ ــ ئاۋازىمنى مۇلايىم چىقىرىشقا تـ
رىشتىم.

ــ نېمە ئىش بار ئىدى؟ ــ ئۇ ئېرەنشىمىگەندەك ياندۇرۇپ سو ـ
رىدى.

بۈگۈنكى بايرامنىڭ ئۇنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى مۇمـ
كىن ئەمەسقۇ؟ بۈگۈنكىدەك كۈندە شەھەردىكى رېستوران، تېز تامـاقـ
خانىلار ئاياللار دۇنياسىغا ئايلىنىپ كەتكەن بولماي؟ ئېرىمنىڭ تېز
تاماقخانىسى شەھەردىكى خېلى نامى بار، خېرىدارلىرى كۆپ تاماقخاـ
نىلاردىن تۇرسا. ئۇنىڭ ئۇستىگە بىزنىڭمۇ تۇرمۇش ھەلەكچىلىكىدە
بايرام، قۇتلۇق كۈنلەرنى خاتىرىلەپ باقمىغىنىمىزغا خېلى زامانلار

بولۇپ قالدى، بىرەر قېتىم پۈتۈن دۇنيا ئاياللىرىنىڭ قاتارىدا بايرىمىمنى تەبرىكلەپ، مېنى خۇش قىلىپ قويسا نېمە يامىنى؟ تېز تاماقخانىدىكى ئايال خېرىدارلار بۈگۈنكى بايرام كۈنى ئۈنىڭ يادىغا سالمىغىنىغا ھەرگىز ئىشەنمەيمەن. نېمىلا بولمىسۇن ئۈنىڭ تۇيغۇسىنى ئۆزۈم ئويغىتاي.

— بۈگۈنكى بايرىمىمنى سىز بىلەن بىللە ئۆتكۈزگۈم بار. سىرتلارغا چىقىپ ئايلىنىپ كېلىمىزمۇ يا...

— مۇشۇ تاماقخانىغىلا كەلسىڭىز بولىدىمۇ.

— تۈرمۈشۈمدا ئاز ـ تولا يېڭىلىق ئىزدىگۈم كېلىپ قالىدى، ئالدى بىلەن كېلىڭە، ئاندىن دېيىشمەيمىزمۇ؟ ئاشخانىدىكى بالىلارغا ئىشلارنى ياخشىراق ئورۇنلاشتۇرۇپ قويسىڭىزلا بولىدىمۇ؟ ھە راست، بالىلارغا تاماق ئالغاچ كېلەرسىز.

مەن يۈزۈمنى يۇيۇپ، ئېرىم ياخشى كۆرىدىغان ھال رەڭ پىلاتى ـ يوپكامنى كىيدىم. گىرىم ئۇستىلى ئالدىغا كېلىپ خېلى ۋاقىتقىچە تۇجۇپىلەپ گىرىم قىلدىم. يۈز تېرىلىرىم قۇرغاقلىشىپ كەتكەچكە، سۇرگەن مايلىرىمۇ خېلى تەستە سىڭدى. گىرىم قىلىپ باقمىغىلىمۇ خېلى زامانلار بولۇپ قاپتىكەن. خېلىلا ئىسكەتكە كىرىپ قالغاندەك بولدۇم. كىيىمىمنىڭ پاسونى، رەڭگى، قىلغان گىرىمىم مېنى خېلىلا يىراقتىۋەتتى. «سىرلىساڭ سىر يالىقى، سىرلىمىساڭ ئىت يالىقى» دېگەن شۇدە. بىر چاغلاردا قىزىمنىڭ دەۋىتى بىلەن سېتىۋالغان تىرناق لاكىنى قولۇمغا ئېلىپ ئاغزىنى ئېچىپ كۆرۈۋىدىم، قۇرۇپ سەل قويۇقلىشىپ قاپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ ھال رەڭ كىيىمىمگە پار كەلتۈرۈپ ھال رەڭلىك بۇ تىرناق لاكىنى تىرناقلىرىمغا ئاۋايلاپ سۈردۇم، ئاندىن بارماقلىرىمغا ئۇزاققىچە قاراپ ئولتۇرۇپ كەتتىم. كۆڭلۈم بىرئاز غەش بولۇپ قالدى. كۆپۈپ چىققان قول تومۇرلىرىم، يىرىكلىشىپ ئەت تىكەن بولۇپ كەتكەن بارماقلىرىمغا لاك ئانچە ماس كەلمەي قالغاندى.

قۇلۇپقا ئاچقۇچ سېلىنىپ، ئېرىمنىڭ ماڭا تونۇش كالتە يۆ-تىلى ئاڭلاندى.

قانداقتۇر بىر تاتلىق تەمدە ئىشككە قارىدىم. ئۇ قولىدا تا-ماق قاچىسى كۆتۈرۈپ ئۆيگە كىرىپ كەلدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قو-لىدا بىر دەستە گۈل بولۇشىنى شۇقەدەر خالايتتىم. كۆڭلۈمدە بىر ئۈمىد نۇرى سۈس يېلىنجايتتى. بەلكىم ھېلىلا ئۇ مەن ئويلىمىغان بىر سۆزغاتىنى يانچۇقىدىن چىقىرىپ بېرىشى مۇمكىن، ئۇزۇكمىدۇ ياكى باشقا نەرسىمىدۇ؟

تەمەلىك كۆزلىرىم ئەمدى ئۇنىڭ قولىدىن يانچۇقىغا، كۆزلىرىگە يۆتكەلدى. بەك جاپا تارتىۋاتىسەن، سەن بولغاچ-قىلا، مەن خاتىرجەم سودامغا كىرىشەلىدىم، جاپادا قاپارغان قولۇڭنى چىقىرە، دېگىنىچە يانچۇقىدىن يالىلداپ تۇرغان يا-قۇت كۆزلۈك ئۇزۇكنى چىقىرىپ قولۇمغا سېلىپ قويسا، بىر ئۆمۈر ئائىلەم ئۈچۈن جان پىدا قىلغىنىمغا رازى ئىدىم.

ئېرىم خىزمەت ئورنىدىن قېلىپ بىر كىچىك ئاشخانا ئاچقانىدى. مەن خىزمەتتىن چۈشۈپ ھارغىنىمغا قارىماي ئۇ-نىڭغا يارەملىشىپ، قىيمىلىق تاماقلارنىڭ خۇرۇچلىرىغا ئىشلەپ تەييار قىلىپ بېرەتتىم. ئېرىمنىڭمۇ قولى ئەپلىك ئىدى، بىز تەڭ كېچىگىچە ئەتىكى سودا تەييارلىقىنى قىلاتـ-تۇق، سودا قىزغىنلىقىدا ھارغىنىمىزنىمۇ ئۇنتۇپ قالاتتۇق. ئەكسىچە شۇنداق كۆڭۈللۈك ياشايتتۇق. شۇنداق قىلىپ، ئاشخانىمىزغا خېرىدارلار خېلى ئۆگەندى، ھەتتا بەزى چۈش ۋە كەچلىك تاماق ۋاقتىدا ئورۇن كۈتۈپ تۇرىدىغانلارمۇ كۆ-پەيدى. جىددىي شەھەر تۇرمۇشى كىشىلەرنى ئاستا ـ ئاستا تاماقخانىدىكى تەييار تاماققا سۆرەپ ئەكىردىمۇ ياكى رېس-توران تاماقلىرىدىن زېرىكتىمۇ، ئىشقىلىپ، ئۆي تامىقىنى سېغىنغانلار ئاشخانىمىزنى راۋرۇس ئاۋاتلاشتۇرۇۋەتتى. ئەمدى ئاشخانا ئورنىنى كېڭەيتىپ، مۇلازىمەتچىلەرنى، ئاشپەز ئۈس-تاملارنى كۆپەيتمىسەك بولمايدىغاندەك قىلاتتى. بۇ پىلانىمىز-

مۇ ئەمەلگە ئېشىپ كېچىك ئاشخانىمىزنى زامانغا لايىق، مۇنتىزىم تۇزۇملۇك خىلىلا چوڭ تېز تاماقخانىغا ئۆزگەر-تىۋالدۇق. مەنمۇ خىزمەتتىن قايتىپ ئۆدۈل ئۆيگە كىلىپ بالىلىرىمغا قارايدىغان بولدۇم. بالىلارنىڭ چوڭىيىشىغا ئە-گىشىپ يۇكىمۇ ئېغىرلاشقىلى تۇردى. كەچلىكى ئۇلارنىڭ يېنىدا تۇرۇپ دەرس تەكرارلىشىغا يېتەكچىلىك قىلمىسام بولمايتتى. ئەجرىمگە يارىشا بالىلارمۇ كىشىلەرنىڭ زوقىنى كەلتۇرگۈدەك چىرايلىق چوڭ بولۇۋاتاتتى. چوڭ بالام ئو-غۇل، ئۇنى يەنە بىرنەچچە ئايدىن كېيىن ئالىي مەكتەپكە ئۇزاتسام ھاردۇقۇم خىلىلا چىقىپ قالغان بولاتتى. قىزىم تولۇقسىزدا ئوقۇۋاتىدۇ. بالىلىرىم ئۇچۇن كۆڭلۈمگە نۇرغۇن ئارمانلارنى پۈكتۈم. ئۇلارنى تالانت ئىگىلىرى قىلىپ تەربە-يەلىمەكچى بولدۇم. ئارمىنىمغۇ بەك يۇكسەك، «تىلىگەن تا-پار، تىلىمىگەن قالار» دېگەن سۆزگە بەك ئەقىدەم بار. شۇڭلاشقىمىكىن، بالىلارنىڭ ھەرقانداق قىزىقىشلىرىغا، ھەتتا ئورۇنسىز دەپ قارالغان قىزىقىشلىرىغىمۇ كۆڭۈل بۆ-لەتتىم. ئىشقىلىپ، ھەربىر كۇنۇمنىڭ ھەربىر دەقىقىسى پىلانلىق ئىدى، ئېرىمنىڭ قىلغان ئىشلىرىمغا مەمنۇنلۇق بىلەن كۇلۇمسىرىشى، بالىلارنىڭ خاتىرجەملىك بالقىغان كۇلكىلىرى ماڭا ئالەمچە شادلىق بەخش ئېتەتتى، ئۆز - ئۆ-زۇمدىن سۆيۇنەتتىم. بۇگۇنكى ئاياللار بايرىمىمۇ خۇددى مەن ئۇچۇن بېكىتىلگەندەك قەدىر - قىممىتىنىڭ نەدىلىكىنى ھەقىقىي تونۇپ ياشايدىغان ئاياللار ئۇچۇن ئۆز بۇيۇكلۇكـ-نىڭ تەنتەنىسى ئۇچۇن شادلىنىدىغان قۇتلۇق كۇندەك، بۇ-گۇنكى كۇننى ئۆزۇمگە تەۋە قىلغانىدىم.

ئېرىمدىن ھېچقانداق سادا يوق. ئۇ ئەكەلگەن تاماقنى بـا-لىلىرىم بىلەن ئولتۇرۇپ يېدۇق. تاماق شىرەسىنى يىغىش-تۇرۇپ ئاشخانا ئۆيگە كىرىپ كېتىۋاتاتتىم، يانىدىكى ھۇج-رىمىزدىن ئېرىمنىڭ تېلېفوندا سۆزلەشكەن ئاۋازى ئاڭلـ-

ىنىپ قالدى.

ـــ سىزنىڭ تەييارلىقىڭىز پۈتتىمۇ؟ ماشىنا بولغاندىكىن مەن سىزنى ئالغىلى باراي، ھېچ ئىش بولمايدۇ، تېز بولۇڭ ـ ھە، ئادەمنى تەقەززا قىلماي.

يۈرىكىم جىغىدە قىلىپ قالدى. ئېرىمنى كىم تەقەززا قىلىۋاتقاندۇ؟ گۈمانخور تۇيغۇم تەپەككۇرۇمنى قوزغاپ ھېچ ئارام بەرمەيۋاتاتتى. ئۆزۈمنى ئالداي، بەزلەي دەپمۇ ئۆزۈمنى باسالمىدىم. «ئادەمنى تەقەززا قىلماي...»

ئاھ، تەڭرىم، بۇ خالىغان بىر ئادەمگە دەيدىغان سۆز ئەمەسقۇ؟! مەن يىگىرمە يىل بۇرۇن پەقەت بىرقانچە قېتىملا مۇشۇنىڭغا ئوخشاش شۇنىرلاشلارنى ئاڭلاپ ئەس ـ ھوشۇمنى يوقىتىپ، ئاشۇ بۇيۇك شۇنىرلاشلارنىڭ سېھرى بىلەن ھايا ـ تىمنى، بارلىقىمنى ئۇنىڭغا ئاتىۋەتمىگەنمىدىم. ئۇ ئاشۇ تاتلىق شۇنىرلاشلىرىنى يىگىرمە يىل ئۆتكەندىن كېيىن باشقا بىر ئايالغا... ياق، ياق...

قولۇمدىكى قاچىلار يەرگە چۈشۈپ پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى. ئېرىم ۋە بالىلىرىم ھۇجرىلىرىدىن يۈگۈرۈشۈپ چىقىشىپ ماڭا بىرپەس ھاڭۋاقىلىنىچە قاراپ تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، ئېرىم ئۇن ـ تىنسىز ھۇجرىسىغا قايتىپ كىرىپ كەتتى. ئوغلۇم: «ئانا، چارچىغان ئوخشىمامسىز، بىرئاز ئارام ئېلىۋېلىڭ» دېگىنىچە قاچا سۇنۇقلىرىنى يىغىشتۇرۇشقا كىرىشتى. قىزىم بولسا ئەركىلەپ بىلىكىمگە ئېسىلىپ ئۆز ھۇجرىسىغا سۆرىدى، شۇ ئەسنادا ئېرىممۇ قىزىمنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ كەلدى. ئىتتىكلا ئۇنىڭ پايپىقىغا كۆزۈم چۈشتى. ئۇ ئاپپاق پايپاق كىيىۋالغانىدى. ئۇنىڭ پايپاق، ئىچ كىيىم دېگەندەك ئۇششاق لازىمەتلىكىنى مەن ئېلىپ بېرەتتىم. ئاق پايپاقنى پاكىز كىيەلمىسە خېرىدارلارنىڭ قېچىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتىم. ئۇستىباشلىرىغىمۇ ئېسىل كىيىنگەنىدى. مەيلىغۇ، ئېرىم پاكىز، ئېسىل يۈرسە ماڭىمۇ ياخ-

شى، مەنمۇ شۇنى ئۇمىد قىلىمەن. بىراق، يەنىلا كۆڭلۈمنىڭ بىر يەرلىرى ئاچچىق بولدى. يېقىندىن بۇيان ئىچىمنى ئۆرتەپ كەلگەن بىر گۇمان بۇگۈن تېخىمۇ ئۇلغىيىپ ئابايىقى مەغرۇرلۇقۇمنى، خۇشلۇقۇمنى سۇندۇرۇۋەتكەندەك بولدى. يېتىمسىرىگەندەك، بىچارىلىشىپ قالغاندەك بىر تۇيغۇدا قىيناماقتا ئىدىم. ئېرىم مەن ماڭدىم، دەپ قويۇپلا چىقىپ كەتتى. گۇپپىدە يېپىلغان ئىشىك گويا مېنى بىر قاراڭغۇ جاڭگالغا مەھكۇم قىلىۋەتكەندەك تۇيغۇنى يۇرىكىمگە سالدى. ۋەھىمە، قورقۇنچ ئىلكىدە ھۇجرامغا كىرىپ ئۆزۇمنى كارىۋاتقا ئاتتىم. ئىچ ـ ئىچىمدىن دەۋرەپ چىقىۋاتقان ئاچچىق يىغا ئىچىدە پۈتۈن ۋۇجۇدۇم تولغىناتتى. نامەلۇم بىر كېلىشمەسلىكنىڭ قورقۇنچسىدا يۇرىكىم دۈپۈلدەپ سوقاتتى. ئېرىمگە بولغان ئاشۇ كىچىككىنە ئۆتۈنۈش، ئىلتىجالىرىممۇ قوبۇل قىلىۋاتقانلىقىدىن قەلبىدىكى ئورنۇمنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى دەڭسەپ كۆردۇم. ئاھ، تەڭرىم، يېشى قىرىق بەش ياشقا ئۇلاشقان ئەقلى تولغان بىر ئەر ـــ مېنىڭ ئېرىم ئۆز ئايالىغا، گۆھەردەك ئىككى بالىسىغا خىيانەت قىلارمۇ؟! ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا... ياق، ياق... شۇنداقمۇ بولارمۇ، مېنىڭ ئېرىم ئۆيدىكى سۇغا ئۇسسۇزلۇقى قانماي، بويلىغىلى كۆل بارمۇ، دەپ سىرتلارغا ئۆزىنى ئاتىدىغان ئاشۇ بىر قىسىم ئەرلەر سېپىگە قوشۇلۇپ كېتەرمۇ؟ تۇتۇلۇپ قالغاندا «خام سۈت ئەمگەن بەندىمەن، ئېزىپتىمەن» دەپ ئەقلىي كامالەتسىزلىكىنى ئانا سۈتى ـــ ئوغۇز سۈتىگە دۆڭگەپ، ئۆزىنى نىقابلاپ بىزىرىپ تۇرىدىغان نىجاسەت يۇزلۇك تۇزكورلاردىن ئەمەستۇ ـ ھە؟!

كۆز ئالدىمغا مەۋھۇم چىراي بىر ئايال نامايان بولدى. بۇ ئايال ناز ـ كەرەشمە، يېنىك ھەرىكەتلەر بىلەن ئېرىمنىڭ ماشىنىسىغا چىقىۋاتاتتى. «ئادەمنى تەقەززا قىلماي...»

بۇ گەپ قۇلاق تۈۋىمدە قايتا تەكرارلانغاندا شۇركۇنۇپ

كەتتىم.

ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا چوقۇم ئاجرىشىپ كېتىمەن. بالىلارمۇ چوڭ بولۇپ قالدى. مۇشۇ ئۆينى دەپ جاپانى ئاز تارتتىممۇ؟ ئاشۇ جاپالارنى بەختىم بىلىپ كەتكەنلىرىم ئەمدىلىكتە بەختىمنىڭ ئورنىسى بولۇپ قالدىمۇ؟! تارتقان جاپالار ئىسكەتىمنى بۇزدى. مۇشۇ سەۋەبلىك ئېرىم مەندىن تەزگەن بولسا ــ ھە؟ نىجاسەت يۇققان ئاياغلىرى بىلەن ھالاللاپ قۇرغان ئۆيىمىزنى بۇلغاپ، مەن ۋە بالىلىرىمنىڭ ئەقلىنى كەستۇرۇپ يۇرگەن بولسا ــ ھە؟ ئۇ ئادەم ئەمەس!

كۆزلىرىمدىن ياش تارىلاپ قۇيۇلاتتى. غەزەپتىن كىرىشكەن بارماقلىرىم بىلەن يوتقانىنى چىڭ قامالاپ تارتىپ بۇ بۇلاپا ئالەمدىن، بېشىمدىكى كۆڭۈلسىزلىكلەردىن بىراقلا خالىي بولۇپ كەتمەكچى بولغاندەك جىسمىمنى يوتقانغا چىڭ پۇركۈدۈم، ئاۋازىمنى قويۇۋېتىپ ھۆڭرەپ پۇخادىن چىققۇچە يىغلىدىم. ھەسرەتلىك يىغا ئاۋازىمنى يوتقان، قېلىن تام يۇتۇپ كېتىۋاتاتتى. بالىلىرىم ھېچنېمىدىن بىخەۋەر ئۆز ئۇيقۇسى بىلەن خاتىرجەم ئىدى. تەپەككۇرۇم بوغقۇچلىنىپ قالغاندەك نېمە قىلىشىمنى بىلمەي قالدىم. خىياللىرىمنىڭ زادىلا ئايىغى چىقمايتتى. ۋاقىت ماڭا تولىمۇ ئۇزاق بىلىنىپ كېتىۋاتىدۇ، ئەتراپتىكى ھەربىر تۇتۇش يۇرىكىمنى چېكىپ داۋالغۇپ ئۆتەتتى. ئەنە ئۇنىڭ ئاياغ تۇتۇشى. ئىشىك شاراقلاپ ئېچىلىپ ئۇنىڭ ماڭا تونۇش بولغان ھېلىقى يۆتىلى ئاڭلىنىدى. ئۇنىڭ تۇتۇشلىرىدىن، ھىدىدىن مەست ئەمەستەك قىلاتتى. ئۆزۈمنى دەرھال تۇزەشتۇرۇپ ئۇيقۇ ھالىتىدە يېتىۋالدىم. ئۇ ھۇجرىغا كىرىپ ناھايىتى تېزلا يېشىندى ــ دە، يوتقانغا كىردى. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇنىڭ يېنىك خورەك ئاۋازى ئاڭلاندى، مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ سائەتكە قارىدىم، كېچە سائەت بىر بولغانىدى. كىيىملىرىمنى يېشىپ، ئاخشام تۇجۇپلەپ قىلغان گىرىملىرىمنى يۇيۇۋەتتىم. ھەسرەتلىك كۆز

يېشىمنى زادىلا تۇتۇۋالالمىدىم. تىترىگەن قوللىرىمنى كىيىم ئاستۇچقا ئىلىپ قويغان ئۇنىڭ چاپىنىغا ئۇزارتتىم. يانچۇقىدىن يانفوننى ئالدىم ـ دە، مېھمانخانا ئۆيگە چىقىپ بۇگۈنكى تېلېفون نومۇرلىرىنى تەكشۈرۈپ چىقتىم. ئاتايا ئۆيدىن چىقىپ كېتىش-تىن ئىلگىرىكى نومۇرنى ئاختۇردۇم. بىراق، ئۇ نومۇر يوق بو-لۇپ چىقتى. توۋا، دېدىم ئىچىمدە، ئېرىم باشقىلارغا تېلېفون قىلسۇن ياكى باشقىلار ئېرىمگە قىلسۇن، كىرگەن ـ چىققان تېلېفون نومۇرى خاتىرىلىنىپ قېلىشى كېرەك ئىدىغۇ؟ دېمەك، ئۇ ئۆچۈرۈۋەتكەن. نېمە ئۈچۈن ئۆچۈرۈۋېتىدۇ؟ تېلېفوندا سۆز-لەشكەن ئادەم بىلەن بىر مەخپىيەتلىكى بولمىسا ئۆچۈرۈۋەت-مەيتتى.

ئويلىغانسېرى گۇمانىم كۈچەيىپ باراتتى. ئەجەبا ئائىلەم ئۈچۈن شۇنچە كۆيۈپ ـ پىشىشلىرىم ئېرىمنى تۇتۇپ قالالماس-مۇ؟ ياق، ياق، ئائىلەم بۇزۇلمىغاي، بالىلىرىم يېتىملىك چۆلىدە تېنەپ ـ تەمتىرەپ يۈرمىگەي. ھەرنېمە بولسا ۋاقتىدا توسۇشۇم كېرەك.

مەن ئۇنىڭ يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇشقا كىرىشتىم. نېمىنى ئىزدىگەنلىكىمنى ئۆزۈمۇ بىلمەيتتىم. گۇمانىمنى ئىسپاتلا-غۇدەك بىرەر نەرسە قولۇمغا چىقىپ قېلىشىدىن شۇنچە ئەنسە-رەپ تۇرىمەن. بىراق، قانداقتۇر بىر ۋەسۋەسىنىڭ تۇرتكىسىدە ئاختۇرۇشنى توختاتقۇم كەلمەيتتى. نەتىجىدە، ھېچنېمگە ئې-رىشەلمىدىم. مېنىڭ ئەخمەقلىقىمنى كۆرۈڭ، تېلېفون نومۇرنى ئۆچۈرۈپ ئۇلگۈرگەن ئادەم، نەق ئىسپاتنى ئوچۇق ـ ئاشكارا يانچۇقىغا سېلىپ قويامتى؟ تەبئىي يوسۇندا كاللامغا كەلگەن بۇ سوئاللار ھېچقانداق گۇمانلانغۇدەك نەرسىنىڭ چىقماسلىقىنى ئۈمىد قىلغان ئىستىكىمنى يۇيۇپ، ئۆز ـ ئۆزۈمنى قىينىماقتا ئىدىم. مەن مېھمانخانا ئۆيدە سافادا ئەدىيالنى يېپىنغانچە يېتىپ تۇنىنى تاڭغا ئۇلىۋەتتىم. ئىشخانا مۇدىرىغا تېلېفون قىلىپ ئاغ-رىپ قالغانلىقىمنى ئېيتىپ بىر كۈنلۈك رۇخسەت سورىدىم.

ئېرىم ۋە بالىلىرىمنى يولغا سېلىۋېتىپ ئىشقا چۈشۈش ۋاقتى كۈتتۈم. ماڭا ھەربىر سېكۇنتىمۇ شۇنچە ئۇزاق بىلىنىپ كېتىۋاتاتتى. ئولتۇرۇپمۇ ئولتۇرۇپ بولالماي، سائەتنىڭ مېيى تۈگەپ قېلىپ ئارقىدا قالدىمۇ يا، دېگەن گۇمان بىلەن سومكامنىڭ ئىچى يانچۇقىغا تىقىۋەتكەن يانفونۇمنى قولۇمغا ئېلىپ تام سائىتى بىلەن سېلىشتۇراتتىم. توۋا، دەيتتىم ئىچىمدە، نەچچە ۋاقىنگىياقى دۇنيادا ئەڭ رەنجىيدىغان ئىشىم ۋاقىتنىڭ تېز ئۆتۈشى ئىدى. بۈگۈن نېمانچە مەن بىلەن قېرىشىدىغاندۇ بۇ ۋاقىت. ھېچ تاقىتىم قالماي ئۆيدىن چىقىتىم. يانفونغا ھەق تاپشۇرىدىغان ئورۇنغا كەلگىنىمدە تېخى بازار ئېچىلمىغانىدى. ئاشۇ سەۋرسىز تاقىتىم بىلەن تېپىرلاپ مەن ئۇچۇن ئۇزاق، بەكمۇ ئۇزاق بىلىنگەن ئاشۇ ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈپ، تېلېفونغا ھەق تاپشۇرىدىغان بازار ئېچىلغاندا ئېرىمنىڭ يانفونىنىڭ ئۈچ ئايلىق تېلېفون خاتىرىسىنى كۆپەيتىپ چىقتىم. ھەرھالدا ئاسانغا توختىدى. ئاخشام ئۇنىڭ پورتمانىدىن كىملىكىنى ئېلىۋالغانىدىم. ئەر ـ ئايال ئىككىمىز يانفون سېتىۋالغاندا توي قىلغان خاتىرە كۈننى مەخپىي شىفىر قىلىپ كىرگۈزۈۋەتكەن. توي قىلغان ئاشۇ كۈن مەن ئۇچۇن مۇقەددەس كۈن. ئاشۇ كۈننى ئىككىمىزدە بار نەرسىگە ئەبەدىيلىككە مۆھۈرلىۋەتسەم دەيتتىم.

قولۇمدا بىر خاتىرە دەپتەردەك قېلىنلىقتا نۇرغۇن سان ـ سېپىرلار بىلەن تولغان ئاق ۋاراقلار. يۇرىكىم ئېغىپلا تۇرىدۇ. ئۆيگە قايتىپ كېلىپ ئىشكىنى تاقىدىم ـ دە، قولۇمدىكى نومۇر خاتىرىسىنى شىرە ئۈستىگە يايدىم. بالىلارنىڭ چۈشلۈك تامىقىنى تېز تاماقخانىمىزغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغانىدىم. ئەمدى ماڭا دەخلى قىلىدىغان ھېچكىم يوق. تېلېفون خاتىرىسى ئىچىدىن ئەڭ كۆپ خاتىرىلەنگەن نومۇرنى ئالدى بىلەن ئايرىپ چىقتىم. بىرقانچە تېلېفون نومۇرلىرى ئىچىدىن بىر ئالاھىدە نومۇر دىققىتىمنى قوزغىدى. بۇ تېلې-

فون نومۇرى كۆنىگە ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بەش ـ ئالتە قېـ
تىمغا توغرا كېلەتتى. بۇ نومۇر ماڭا ناتونۇش ئىدى، كاللامدا پە ـ
قەت بىرلا سوئال تەكرارلىناتتى.

ـــ قانداق ئالاھىدە مۇناسىۋىتى بار كىشىلەر بىلەن مۇنداق كۆپ ئالاقىلىشىدۇ؟ زادى قانداق كىشى بىلەن؟

تېلېفون قىلىپ بېقىشقا پېتىنالمايۋاتاتتىم. قارشى تەرەپتىن بىر ئايالنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ قېلىشتىن، گۇمانىمنىڭ راست بولۇپ قېلىشىدىن قورقاتتىم. بارلىق ماجالىمنى ئىشقا سېلىپ تىترەڭگۈ قولۇمنى يانفونۇمنىڭ نومۇر كۆرسەتكۈچىگە ئاپاردىم. ھەربىر بېسىشىمدا «تىت ـ تىت»لىغان ئاۋاز يۈرىكىمنى چېـ
كىپ، ۋۇجۇدۇمنى تىترىتەتتى، بىر بېسىم بولۇپ جېنىمغا پاتاتـ
تى.

ـــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم.

ـــ ...

ـــ ۋەي، گەپ قىلمىگە.

ـــ ...

ئۇنۇمنىمۇ چىقارمىدىم، جىسمىم لاغىلداپ تىترەيتتى. ئاھ، تەڭرىم، رەشىك ئوتىدا كۆيدۇرگۈچە، دوزاخ ئوتىغا تاشلىساڭچۇ مېنى.

ئون بىر رەقەملىك بۇ نومۇر نېرۋىلىرىمنى چىرماپ كېتىۋا ـ
تاتتى. خۇددى ساناقسىز قۇرتتەك مېڭەمنى ئىلەشتۇرۇپ ئارام ـ
سىزلاندۇراتتى. رەشىك سەزگۈمنى غىدىقلاپ ئەسەبلىرىمنى قۇتـ
رىتاتتى. كۆزۈمدىن ئاققان ياش خۇددى مېڭەمنىڭ ئىچىدىن تۆـ
كۈلۈۋاتقاندەك بىر قۇرۇقدىنىشتا جىسمىم غالىلداپ تىترەيتتى. بىر كۈنۈم ئەنە شۇنداق چىداپ بولىمايدىغان ھېسسىيات زۇلمى ئاستىدا ناھايىتىمۇ تەستە ئۆتتى. ئىشككە شاراقشىپ ئاچقۇچ سېلىنغاندىلا ئۆزۈمگە كېلىپ، شىرە ئۇستىدىكى تېلېفون خاتـ
رە ۋاراقلىرىنى ئالدىراپ يىغىشتۇرۇپ سومكامغا تىقىۋەتتىم.

ئوغلۇم ئىشكىتىن كىرىپلا چىرايىمغا قاراپ سەل جىددىيـ

لەشتى.

— ئانا، بىرەر يېرىڭىز ئاغرىۋاتامدۇ نېمە؟ چىرايىڭىز بەك تاتىرىپ كېتىپتۇ، يىغلاپسىز — ھە؟ يۈرۈڭ، دوختۇرخانىغا بارايلى.

ئوغلۇم سومكىسىنى قويدى — دە، ئاياغ ئىشكاپىدىن ئايىغىنى ئېلىپ ئالدىمغا ئەكەلدى.

— بالام، قورسىقىم بەكلا ئېچىپ كەتتى. تاماق يەۋالسىلا ئوڭشىلىپ كېتىمەن.

— ئەمسە يېتىۋېلىڭ، — ئۇ قولىدىكى ئاياغنى جايىغا قويۇپ، ئۇستى كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى.

مەن قىزىمنىڭ ياتاق ئۆيىگە كىرىپ ئۆگىنىش ئۈستىلىدە ئولتۇرۇپ خىيالغا پاتتىم.

گۈمانىم ئىسپاتلىنىپ قالسا قانداق بولۇپ كېتەرمەن؟ بالىلىرىمچۇ؟ ئۇلار دادىسىنىڭ ناشايان ئىشلارنى قىلىپ يۈرگىنىنى، ئۆزلىرىنىڭ غۇرۇرىنى يەرگە ئۇرغانلىقىنى ئۇقسا نېمە بولۇپ كېتەر؟ جەمئىيەتتە ئېقىپ يۈرگەن پاراڭلاردىن بىر قىسىم ئايالالارنىڭ ئېرىنىڭ ئوينىشى بىلەن سوقۇشۇپ قويۇپ تۇگىمەس بالاغا قېلىپ، غۇرۇرى، ئىززىتى دەپسەندە بولغانلىقىنى ئاز دەپ، ئاىلىسى ۋەيران بولۇپ، جەمئىيەتتە ئېرىنىڭ ئىناۋىتىنى «تۆكىكەن» گۇناھى ئۈچۈن يەتكۈچە خورلۇق تارتىۋاتقانلىقىنى، بالىلىرىنىڭ يېتىم بولۇپ قالغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم. ئائىلىسىنى ساقلاپ قالغان تەقدىردىمۇ، خۇددى ئۆزىنىڭ ھەقلىتەك ئايالىنىڭ بېشىم ئوبرازى كاللىسىدا قېتىۋېلىپ، ئۆز ئايالىنى كۆزگە ئىلماس بولۇۋاتقان ئەرلەرمۇ بارغۇ؟ نېمىدېگەن ئادالەتسىزلىك! ئەگەر ئارىمىزغا راستلا بىر ئايال قىستۇرۇلۇۋاتقان بولسا «جەڭ»گە ھەرۋاقىت تەييارمەن ! بۇ «جەڭ»دە چوقۇم يېڭىپ چىقىشىم كېرەك. «ئىس — تۈتەكسىز جەڭ» ئېلىپ بارىمەن. بۇنىڭ ئۈچۈن ئەقىل ئىشلىتىشىم، ھوشيار بولۇشۇم، شۇنداقلا سالمىقى مىڭ پاتمان كېلىدىغان سەۋر — تاقەتنى ساقلىشىم كېرەك!

ئوغلۇم ئۆزىدىن سەل كېچىكىپ مەكتەپتىن قايتقان سىڭلىسىنى ئەيىبلەپ، بۇنىڭدىن كېيىن مەكتەپتىن قويۇپ بەرگەن ھامان ئۆيگە تېز قايتىپ كېلىش توغرىسىدا تەربىيە بېرىپ، مېنىڭ ئاغرىپ ياتقانلىقىمنى ئېيتتى. ئۇلارنىڭ پارىڭىنى ئاڭلاپ، مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى خېلىلا يېتىلىپ بېرىۋاتقان ئوغلۇمغا، ئاكا ـ سىڭىل ئىككىيلەننىڭ چوڭقۇر سىڭىشكەن مېھرىبانلىقىغا ئىچىم كۆيۈپ كۆزلىرىمگە لىقىدە ياش كەلدى. قىزىم ئەيمىنىپقىنا يېنىمغا كىردى.

ـــ ئانا، ئاغرىپ قالغانلىقىڭىزنى بىلمەپتىمەن، سىنىپتا نومۇر تەييارلايمىز دەپ...

قىزىم گۇناھكارلاردەك كۆزلىرىنى مەندىن ئەپقېچىپ يەرگە قاراپ، قوللىرىنى ئىشقىلىدى. ئۇنىڭ قولىدىن تارتىپ باغرىمغا چىڭ باستىم. ئىچ ـ ئىچىمدىن چىقىۋاتقان يىغامنى زادىلا توختىتالمىدىم. بالىلار كەلگەندە چېنىپ قالمىسۇن دەپ شۇنچە كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقىم كارغا كەلمىدى. ئىچ ـ ئىچىمدىن چىقىۋاتقان، ياق، يۇرىكىمدىن چىقىۋاتقان بىر ھەسرەتنى قىزىمنى باغرىمغا چىڭ بېسىپ ئۇنسىز تۆكۈلۈۋاتقان ئاچچىق ياشلىرىم ئارقىلىق ئاشكارىلاۋاتاتتىم. ئاھ، تەڭرىم، كىشىلىك ھاياتقا، دۇنياغا قىزىقسىنىپ قاراشقا باشلىغان قىزىم دۇنيانىڭ بۇاپالىقىدىن باغرى ئېزىلىپ، ھاياتنىڭ ئېزىتقۇ دەملىرىنىڭ دەھشىتىدە يۇرىكى چېكىلىپ، ھەممىگە يىرگىنىپ قارايدىغان، دۇنيادا ھەممە نەرسە مەن ئۈچۈن بەردىبەر، دەپ ياشايدىغان ئېرەنسىز تۇيغۇ مەسۇم قەلبىنى چىرمۇالمىغاي! يىگىتلىكىگە يېتىپ قالغان ئوغلۇمنىڭ يىگىتلىك غۇرۇرى چەيلىنىپ، ئادىمىيلىك دىتى سۇنمىغاي، يۇردىكىگە ئۆچمەنلىك ئوتى تۇتىشىپ، قىساس يالقۇنى چارلىمىغاي! ياشلىقىنىڭ ئەڭ نەۋ چاغلىرىنى ئاچچىق ھەسرەت يۇتۇپ كەتمىگەي! ئوغلۇم يەنە بىرقانچە ئايدىن كېيىن مېنىڭ ئارماندىلىرىمنى قوغلىشىپ يىراقلارغا، ئالىي بىلىم يۇرتلىرىغا ما-

كىدۇ. دېمەك، ئوغلۇم ھاياتلىقنىڭ ئاچا يوللىرىدا تاللاش باس-قۇچىدا تۇرۇۋاتىدۇ. بۇ پەيت ئۇنىڭ ھايات مۇساپىسىنىڭ باش-لىنىش پەللىسى ھەم شۇنداقلا كېلەچىكىنىڭ بەلگىلىنىش پەيتى. مەن ئۇچۇنمۇ مۇھىم پەيت. ھاياتلىقىمنىڭ، ئانىلىق-قىمنىڭ كامالىتى ھەم كاپالىتى مۇشۇ پەيتنىڭ نۇرانە چېقىنى-لىرىدا بالقىغۇسى ! شۇڭا، مۇشۇ پەيتتە ئۆزۈمنى زور چىدام بىلەن بېسىۋېلىشىم، يۈرەك پارىلىرىمنىڭ روھىنى مەھكۇم-لىگۈچى بولۇپ قالماسلىقىم كېرەك. بىر مەھەللىنىڭ قىزى-قىشتا روھىي ئالىمى تۇمانلىشىپ مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنى يىتتۇرۇپ قويغان ئېرىم ئالدىدا مەزمۇت تۇرۇشۇم، ئۇنى ئۆز قولۇم بىلەن ساماۋى چۈشىنىڭ بىخۇدلۇقى ئەسىرلىشىدىن تارتىپ چىقىرىپ، مېڭىسىنى سەگىتىپ، دادىللىق، ئەرلىك مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنى يادىغا سېلىشىم، ئائىلەمنى ساقلاپ قېلىشىم زۆرۈر. بالىلارغا مەنلا ئەمەس، دادىسىمۇ كېرەك. ئىككىمىز دەرقەمتە تۇرۇپ بالىلارنىڭ ھاياتلىقنىڭ ئاچا يو-لىدىكى تاللاش پۈرسىتىدە مەدەتكار بولۇشىمىز كېرەك.

مەن قىزىمنى باغرىمدىن ئاستا بوشاتتىم. بۇ چاغدا كۆز يېشىم پۈتۈنلەي توختىغانىدى. ئوغلۇم چۆمۈچنى تۇتقانچە ما-ڭا قاراپ تۇراتتى. ئابايىقى تۆككەن ياشلىرىم ئوغلۇمنى چۆ-چۈتكەن بولسا كېرەك، كۆزلىرىدە ئېسەنگىرەش ئىچىدىكى بىر سوئال ئەگىتىتى.

ـــ سىلەرنىڭ چوڭ بولۇپ قالغانلىقىڭلارنى تۇيمايلا قا-تىمەن. چوڭ ئانا ـ چوڭ داداڭلار سىلەرنى كۆرگەن بولسا قانچە خۇش بولار ئىدى ـ ھە؟

ـــ سىز كۆرۈۋاتىسىزغۇ مانا، كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، ئۇلار-نىڭ ئورنىدا بىز بار، ـــ قىزىم ئەركىلەپقىنا يۇزلىرىمگە سۆيدى.

ـــ ھە، شۇنداق، ئانا، مېنى «دادام»، سىڭلىمنى «ئانام» دەپ بىلىپ خاتىرجەم يېتىۋېلىڭ، تامىقىڭىزنى ھازىرلا پىشۇرد-

مىز. يۇر، سىڭلىم، ئانامنىڭ ئانىسى، تاماق ئېتىمىز.

ھەممىمىز پاراقىمچە كۆلۈشۈپ كەتتۇق. ئوغلۇم مېنىڭ كۆڭلۈمنى ياساۋاتاتتى. مەن ھەردائىم خاپا بولۇپ قالغاندا ئۇ مۇشۇنداق قىلىقلارنى قىلىپ ھەممىمىزنى كۈلدۈرۈۋېتەتتى ـ ده، ئائىلىمىزدىكى سوغۇق كەيپىيات ئاللىقاياقلارغا ئۇچۇپ كېـ تەتتى.

بالىلار ئاشخانىغا چىقىپ كېتىشتى، ئاكىسىنىڭ بۇيرۇتمىسى ئاستىدا قىزىم بىر تەخسە قورۇما قورۇپ، گۈرۈچ دۇملەپتۇ. ئۇ ـ چىمىز كەچلىك تاماق يېيىشتۇق. ئېرىم خېلىلا كەچ ئۆيگە قايتتى. مەن ئۇنىڭغا ئارتۇقچە ھېچنېمە دېمىدىم. «جەڭ»گە ئۆـ زۇم يەكمۇيەك چۈشۈشۈم زۆرۈر ئىدى.

ئەتىسى ئىشخانامدا مۇڭاپىق بىر پەيتتە ھېلىقى نومۇرغا تېـ لېفون قىلدىم. تېلېفوندا «ئاق بوز ئات» ناخشىسى ياڭرايتتى. ناخشىنىڭ ھەربىر ئۇدارى يۇرىكىمنى ئاچچىق چېكەتتى.

«بۇگۈن كېچە يار قاشىغا يەتكۈزگىن تېزرەك...»

ناخشا خۇددى قارشى تەرەپنىڭ يۈرەك قېتىدىن ئۇرغۇپ چى ـ قىۋاتقاندەك بىلىنىپ كەتتى. ئاشۇ تەقەززالىقتا يۇرىكىنى چاڭـ قاتقان ئەر مېنىڭ ئېرىممىدۇ؟ ياق، ياق، ئۇنداق بولماسلىقى كېرەك. تېلېفون تۇرۇپكىسىنى ئىتتىك قويۇۋەتتىم.

تېز تاماقخانىمىزنىڭ سودىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىر ئا ـ يالدۇر ۋە ياكى باشقا ئىشتا ئېرىم بىلەن زۆرۈر ئالاقىسى بار دۇ ـ رۇس ئايالدۇر؟!

ئۆز ـ ئۆزۈمنى ئالداۋاتقانلىقىمنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن، ئۆـ زۈمنى مۇشۇ ئالدىغانچە ھېچنېمىنى بىلمەسكە سېلىۋالسامچۇ؟ ياق، ياق، ئۇنىڭغىمۇ بولمايدۇ. ئۆز مەسئۇلىيىتىمنى ئۇنتۇپ، ئاياللىق دىتىمنى ئۆز قولۇم بىلەن سۇندۇرسام، ئاياللىق غۇرۇ ـ رۇمغا ئېرەنسىزلىك بىلەن مۇئامىلە قىلسام، ئېرىمنىڭ نىجىس پاتاقلىقا پېتىپ كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ تۇرسام، بۇيۇك ئانىلىقنى بەرگەن تەڭرىمۇ كەچۈرمەس مېنى.

تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قايتا قولۇمغا ئالدىم. مەن ئۇچۇن يادا بولۇپ كەتكەن نومۇرلارنى بىر - بىرلەپ باستىم. قارشى تەرەپ تېلېفوننى تېزلا ئالدى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام.

— سىز كىم بولىسىز؟ ئاۋازىڭىزدىن تونۇيالمىدىمغۇ؟

— مېنىڭ كىملىكىمنى سورىماڭ، كۆرۈشكەندە ئېيتىپ بېرەي، بولامدۇ؟

— چوقۇم كۆرۈشۈشىمىز زۆرۈرمۇ؟

— شۇنداق، سىزگە دەيدىغان مۇھىم گەپىم بار ئىدى.

— تېلېفوندا دېگىلى بولمامدۇ؟

— شۇنداق.

— ئەمىسە مەن سىزگە ۋاقتىمنى ئورۇنلاشتۇرۇپ ئۆزۈم تېلېفون قىلاي.

ئايال شۇنداق دېدى - دە، تېلېفوننى ئۇزۇۋەتتى. ئاچچىقىم كېلىپ تېلېفوننى يانداۇرۇپ قىلىپ نېمىلەرنى دەۋەتمەكچى بولدۇم. ئەمما، «سەۋر» دېگەن سۆزنى ئېسىمگە ئېلىپ ئۆزۈمنى تەستە بېسىۋالدىم، ئۇنىڭ تېلېفونىنى كۇتتۇم. كەچ كىرگۈچە سادا يوق. ئىچىمدە ئادەم بالىسى چىداپ بولمايدىغان رەشك ئوتى گۇرۇلدەپ كۆيمەكتە ئىدى، زادىلا بەرداشلىق بېرەلمىدىم. «سەۋر»نى ئىچىمدە تۇمەن مىڭ قېتىم يادلاپمۇ ئىچىمدىكى غەزەپ - ئاچچىقنى بېسىۋالالمىدىم. يەنە تېلېفوننى قولۇمغا ئالدىم. قارشى تەرەپنىڭ سىلىق، ئەمما نارازىلىق ئىپادىلىنىپ تۇرغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

— ۋاقتىنى ئۆزۈم ئورۇنلاشتۇرىمەن، ھازىر ۋاقتىم يوق، دېدىمغۇ؟ باشقىلارنىڭ مەيلىگە زوراۋانلىق قىلىش ياخشى ئىش ئەمەسقۇ دەيمەن.

ئۇ شۇنداق دېدى - دە، تېلېفوننى ئۇزۇۋەتتى. «تاراق» قىلغان قوپال ئاۋاز يۇرىكىمگىلا تەگدى. ئىززىتىم يەرگە ئۇرۇلغانىدەك

هېس قىلىپ يىغلىۋەتتىم. ئېرىم شۇ تۇرقىدا بىر ئالۋاستى، قو-لىدا قان تېمىپ تۇرغان يىرتقۇچ مەخلۇق بولۇپ كۆز ئالدىمغا كەلدى.

ــ ئەقىلسىز هايۋان! ــ غەزەپلىك ۋارقىرىۋەتكەنلىكىمنى تۇيمايلا قاپتىمەن. يانداش ئۇستەلدە ئولتۇرغان خەنزۇ خىز-مەتدىشىم نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي تېڭىرقاش ئىچىدە ماڭا قاراپلا قالدى. مەن يۇگۇرگەندەك ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتىم. كوچىدا كېتىۋاتىمەن، كۆزلىرىمدىن ياش سەلدەك ئاقماقتا ئىدى. شۇ تۇرقۇمدا ئېرىمنىڭ مىڭ يەرلىرىدىن چىشلەپ، تېنىنى پارە ــ پارە قىلىۋەتكۇم كەلدى، تېز تاماقخا-نىمىزنىڭ ئالدىغا قانداق كېلىپ قالغانلىقىمنى تۇيمايلا قال-دىم. ئىززىتىمنىڭ شۇنچىلىك ئازار يېيىشىگە سەۋەبچى بول-غان ئېرىمگە بولغان غەزىپىم ئاياغلىرىمنى مۇشۇ يەرگە ئەكە-لىپ توختاتقان بولسا كېرەك.

هەشەمەتلىك تېز تاماقخانا ئىشكى ئۇستىدە ئۆزۈم قويغان «ئانا قولى تېز تاماقخانىسى» ۋىۋىسكىسى ئالاهىدە كۆزگە تاش-لىنىپ، كەچكى شەپەقنىڭ قىزغۇچ نۇرىدا كۆزنى قاماشتۇرۇپ تۇراتتى. بارلىق تارتقان جاپالىرىم مۇشۇنداق كۈنگە قېلىش-مىدى؟ ئاشخانا ئىچىگە كىرىپ بارلىق نەرسىلەرنى ئۇرۇپ چىقىپ پارە ــ پارە قىلىۋەتكۇم، ئوت قويۇپ كۈلىنى توزۇتۇ-ۋەتكۇم كەلدى. مەيلى ئىدىغۇ، كۆپ بولمىسىمۇ ماڭاشىمىزغا تايىنىپ ياشاپ كۆڭۈللۈك ئۆتسەك، ئىلگىرىكى كۆڭۈللۈك ئا-ئىلەمنى ئەسلىگە قايتۇرۇۋالسام هەممىگە رازى ئىدىم. ئى-سىت...

شۇ ئەسنادا ئېرىم پۈتۈن ئەينەكلىك دېرىزە يېنىدىكى مۇلازىمەت ئورنىدا پەيدا بولدى. ئۇ مۇلازىمەتچى قىزغا نېمە-لەرنىدۇر تاپىلاۋاتاتتى. ئۇنى كۆرۈپ يۈرىكىم قاتتىق سېلىپ كەتتى. ئۆزۈممۇ سەزمىگەن هالدا ئۆزۈمنى دالدىغا ئېلىش ئۈچۈن تاماقخانا ئۈدۈلىدىكى ماگىزىنغا كىرىۋالدىم. توۋا، نې-

مىشقا شۇنداق قىلدىم، ئۇنىڭدىن نېمىشقا شۇنچە قورقۇدەكـمەن؟

ماگىزىندا داۋاملىق مۆكۈنۈپ تۇرىۋېرىشكە بولمايتتى، مەن ماگىزىندىن چىقىپ ئالدىمغا قاراپ مېڭىۋەردىم. مۇشۇ ماڭغانچە نەگە بېرىشىمنى بىلمەيمەن. بىر چاغدا كاللامغا تۇيۇقسىز بىر ئەقىل كېلىپ قالدى ـ دە، ئەتراپقا قارىدىم. بۇ زامانداۋ يانفون مۇلازىمەت ئورۇنلىرى دوقمۇشتا بىر ئۇچراپ تۇرىدۇ. دېگەندەك، يان كوچىغا بۇرۇلۇپ ئازراق مېڭىۋىدىم، تارماق يانفون مۇلازىمەت ئورنىدىن بىرسى كۆرۈندى. يانفون ھەققى تاپشۇرۇۋالغۇچى خىـنمغا ھېلىقى ئايالنىڭ تېلېفون نومۇرىنى ئېيتىپ بېرىپ، پۇل تاپشۇرىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. مۇلازىمەتچى خېنىم كومپيۇتېر مائۇسىنى چېكىپ بىرئازدىن كېيىنلا: «ئىسمىڭىز گۇلشەنمۇ؟» دەپ سورىدى. ئۇستەلگە يانتۇ قويۇلغان كومپيۇتېر ئېكرانىدىن تېلېـفون نومۇرىنى، ئىسىم ـ فامىلىسىنى كۆرۈپ ئولگۇردۇم. مەن رەسمىيەت ئۈچۈن ئەللىك يۈەن تاپشۇرۇپ قويۇشنى ئويلاپ، شۇـھامان قول سومكامنىڭ يېنىمدا يوقلۇقىنى بايقىدىم. توغرا، ئاباـيا ئىشخانىدىن چىققاندا قول سومكامنى ئېلىشنى ئۇنتۇغانكەنـمەن.

ـــ كەچۈرۈڭ، قول سومكامنى ئىشخانىدا... ـــ مۇلازىمەتچى خېنىم يېقىملىق كۈلۈمسىرەپلا قويدى. بۇ جايدىن ئاستا چىقىپ كەتتىم.

دېمەك، ئايالنىڭ ئىسمى گۇلشەن ئىكەن ـ دە. ئىسمىنى بـلىۋالغاندىكىن بۇ شەھەر ئۇنچە چوڭ ئەمەسقۇ؟ چوقۇم تاپىمەن.

مەن ناھايىتى كەچ ئۆيگە قايتتىم. ئاچقۇچۇمۇ سومكام بىلەن ئىشخانىدا قاپتۇ. ئىشىك قوڭغۇرىقىنى باستىم. ئىشىك ئېچىلىپ ئوغلۇم بىلەن قىزىم ھەيرانلىق ئىلكىدە ماڭا قارىدى. ئۇلارنى مەن ھېچقاچان ئۆيدە تاشلاپ قويۇپ بۇنچە كەچ قالمىغانىدىم. ئۆيگە كىرىپ ساپما كەشمىنى كىيدىم ـ دە، ئۇدۇل تاماق ئۈستىلى ئالدىغا كېلىپ ئولتۇردۇم. شۇھامان بالىلارنىڭ نېمە يېـ

گەنلىكى ئېسىمگە كېلىپ، ئۇلاردىن سورىدىم.

ــ كەچتە نېمە يېدىڭلار؟ ــ ئاۋازىم شۇنچە بوش چىقتى. بالىلارنىڭ ئىسسىقسىز قالغانلىقىنى ئويلاپ ئۆزۈمنى گۇناھكار چاغلاپ كۆڭلۈم بەكلا بۇزۇلۇپ كەتتى. بالىلارنىمۇ تۇيۇپ ــ تۇيۇماي ئازابىمغا تەڭ شېرىك قىلىپ قويغانلىقىمغا ئىچ ــ ئىچىمدىن ئۆرتەنمەكتە ئىدىم.

ــ ئانا، بىزدىن ئەنسىرىمەڭ، بىز چوڭ بولدۇق. سىزگە نېمە بولدى. يانفونىڭىزغا تېلېفون قىلساق ئالمايسىز، سىزدىن، دادامدىن سەل ئەنسىرەپ قېلىۋاتىمەن، ــ ئوغلۇم سوئال نەزىرى بىلەن ماڭا مىختەك تىكىلدى، ــ بىزنىڭ چوڭ بولۇپ قالغانلىقىمىزنىمۇ ئۇنتۇماڭ، ئانا.

ــ قول سومكام ئىشخانىدا قېلىپ... سىرتتا ئازراق ئىشىم چىقىپ قېلىپ... ــ ھېچ تەييارلىقىم بولمىغاچقا، ئوغلۇمنىڭ سوئالىغا مۇجمەل جاۋابنى بېرىپ، ئۇلارغا قاراپ زورۇقۇپ كۈلدۈم. كۈلكەم جاۋابمىدەكلا ساختا چىقتى. ھېچ ئەيۇەشكە كەلمىگەن يۈز مۇسكۇلۇم تارتىشىپ قالغاندەك بىر بىئەپ سېزىمدە كۆزۈمنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قاچتىم، شۇ ئەسنادا پەتنۇستا بىر پىيالە چاي كۆتۈرۈپ ئاشخانىدىن چىققان قىزنىم مېنى بۇ قېتىن دەقىقىلەردىن قۇتۇلدۇرۇپ قالدى.

ــ چاي ئىچىڭ، ئانا، بىرەر نەرسە يېگۈڭىز بارمۇ؟ ــ ھورى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان قىزنىڭ بىر پىيالە قېنىق دەملەنگەن چايىنى كۆرۈپ قورسىقىم پىژۈدە ئېچىپ كەتتى، ــ ئاكام ئىككىمىز قايماق چاي ئىچكۈمىز كېلىپ دادامغا تونۇر قاتلىمىسى ئەكەلدۈرگەندۇق، سىزگىمۇ شۇنى قىلىپ بېرەيمۇ؟

ــ ماقۇل، دادىڭىز كەلدىمۇ؟

ــ ھەئە، ئۇخلاپ قالدىمكىن، ــ قىزىم ياتاق ئۆيىنى ئىما قىلدى.

قىزىم ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى. ئوغلۇم ئۇدۇلۇمدا پۈتىنى ئالماپ، ئورۇندۇق يۆلەنگۈچىگە يۆلەنگەنچە تەگسىز خىياللارغا

پاتقاندى. ئۇنىڭ خۇددى بىر يېتىلگەن ئەركەكلەرگە خاس تەمكىنلىكى بىلەن خىيالغا پېتىپ ئولتۇرۇشى مېنى خېلىلا تەمتىرىتىپ قويدى، شۇنچە تىرىشچانلىق كۆرسىتىپمۇ ھەسرىتىمىنى ئۇنىڭغا ئاشكارىلاپ قويغانلىقىمنى ھېس قىلىپ قالدىم.

قىزىم سوقۇلغان ياڭاق مېغىزىنى سېلىپ راسلىغان قايماق چاينى ئالدىمغا قويغاندىلا ئېسىمنى يىغىپ، ئىسسىتقۇدا ئىسسىتىلغان تونۇر قاتلىمىسىنى قولۇمغا ئالدىم.

ــ ئانا، چېيىڭىزنى ئىچىپ بولۇپ ھۇجرامغا كىرسىڭىز بوپتىكەن، گېپىم بار ئىدى، ــ ئوغلۇم شۇنداق دەپ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى.

چاينى ئالدىرىماي ئىچتىم، ئازابىمنىڭ ئۈستىگە يېڭىلاپ ئازاب قوشۇلغانىدى. ھاياتلىقنىڭ سەھىرىدە ھەممىگە زوقمەنلىك بىلەن قاراۋاتقان، ئەمما ھاياتلىقنىڭ ئوي ــ چوڭقۇرىغا تېخى قەدىمى يېتىپ باقمىغان ئوغلۇمنى شۇنچە بالدۇر تۇرمۇشنىڭ سوغۇق، ۋەھىمىلىك دەملىرىگە ھەمشىرىك قىلىپ سۆرەپ كىرگىنىم نېمىسى؟! مېنىڭ پاتمان ئېغىرلىقتا تاش ئېسىپ قويغانىدەك ئېغىرلاشقان ئاياغلىرىمنى تەستە يۆتكەپ ئوغلۇمنىڭ ھۇجرىسى ئالدىغا كەلدىم، يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سوقاتتى. يۈرىكىمنىڭ ئاشۇ دۈپۈلدەپ سوقۇشىدا ئانىلىق مەجبۇرىيىتىمنىڭ ئىجرالىنىشىدا يوچۇق قالدۇرغىنىمنى چۈشىنىپ يەتمەكتە ئىدىم.

ئوغلۇمنىڭ ھۇجرىسىغا كىرگىنىمدە، ئۇ كارىۋىتىدا گېزەلەشتۇرۇلگەن قوللىرىغا بېشىنى قويۇپ تورۇسقا قاراپ خىيال سۈرۈپ ياتاتتى. ئۇ مېنىڭ كىرگىنىمنى كۆرۈپ ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردۇم.

ــ گېپىم بار دېۋىدىڭ.

ــ راست گەپ قىلىڭ، ئانا، نەچچە كۈنىڭىياقى بىرقىسما بولۇپ قالدىڭىز...

شۇ ئەسنادا قىزىم ئىشكنى ئېچىپ كىرىپ قالدى. ئوغلۇم گېپىدىن توختاپ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۇپ، سىڭلىسىغا بۇرۇ-

لۇپ چاقچاق قىلدى.

– ھە، ئانامدىن قىزغىنىپ قالدىڭمۇ؟ بىر يىگىتنىڭ خاس ھۇجرىسىغا ئۇسسۇپلا كىرگىنىڭ نېمىسى؟ ئەدەپسىز.

— ئاكا، قوغلىمىغىنا مېنى، يىگىت بولسىڭ نېمە بوپتۇ، سەن مېنىڭ ئاكامغۇ؟

قىزىم ئەركىلەپ بوينۇمغا ئېسىلىپ يۇزۇمگە سۈركەپ، ئاكىسىغا تۇمشۇقىنى ئۇچلىدى، ئوغلۇم قىزىمنىڭ قولىلىرىنى بوينۇمدىن ئاجرىتىپ ئۇنى لىككىدە كۆتۈرۈۋالدى، چىرقىرىغىنىغا قويماي ھۇجرىنىڭ ئىشىكىدىن چىقىرىپ يەرگە قويدى.

— ئانامغا دەيدىغان مۇھىم گېپىم بار، كىچىك بالا ئاڭلىسا بولمايدۇ، — ئوغلۇم يوغان ئالقانلىرى ئارىسىغا قىزىمنىڭ يۇزلىرىنى ئېلىپ سىلىققىنا مىجىقلاپ ۋە ئۇنى ئۆزىنىڭ ھۇجرىسى تەرەپكە ئىتتىرىپ قويۇپ، قايتىپ كىرىپ ئىشىكنى ئىچىدىن تاقاپ قويدى، ئاندىن نېمىندۇر ئېسىگە ئالغاندەك كومپيۇتېرىنى ئېچىپ ناخشىغا قويۇپ قويۇپ يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى.

— كۆڭلىڭىز بىر ئىشتىن قاتتىق ئاغرىغاندەك تۇرىدۇ، دادام رەنجىتىتىغۇ دەيمەن.

— ياق، بالام، دادامڭ بىلەن بىللە بولىدىغان ۋاقتىمىز ناھايىتى ئاز، ئۇ ئاشخانىدا ئالدىراشچىلىقتا ئۆتۈۋاتسا مەن بىلەن سۇقۇشىدىغانغا نەدىكى ۋاقتى.

— ئۇنى دېمىدىم، ئانا، راست سوقۇشمىدىڭلار، بىراق بىر ئىشنى كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇرۇۋاتىدۇ.

— خىزمەت ئىشى بىلەن چارچاپ قالدىممىكىن.

— ئانا، ئۆزىڭىز بىلەن قوشۇپ مېنىمۇ ئالدىماڭ، سىزنى بەك چۈشىنىمەن. خىزمەتتە چارچىسىڭىز، كەيپىياتىڭىز بۇ ھالغا چۈشۈپ قالمايدۇ. يادىڭىزدا بارمۇ؟ بىز تولۇقسىزدا ئوقۇۋاتقاندا دوستۇم ئەلقەمنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئاجرىشىپ كەتتى.

ئاجرىشىشنىڭ سەۋەبىنى سىزمۇ ئوبدان بىلىسىز، كېيىن ئۇلار يەنە يارىشىۋالدى. بىراق، ئۇلارنىڭ ئائىلىسىدە بۇرۇنقى دەك خۇشاللىق يوق ئىكەن. ئاتا ـ ئانىسى ھەر دېگەندە ئۇرۇشۇپ، ئۆيدە جېدەل قوزۇمايدىكەن. ئەلقەمنىڭ مىجەزىمۇ ئۆزگىرىپ كەتتى. شوخ، چېچەنلىكىدىن قېلىپ جىمغۇرلىشىپ كەتتى. دائىم بىر ئىشقا ئاچچىقلىغاندەك، ئىچى پۇشقان دەك غەمكىن، بىچارە ھالەتتە يۈرىدۇ. دادىسىنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالسا كۆزلىرى قورقۇنچلۇق چاقنايدۇ. بۇنىڭ نېمە ئۇچۇنلۇكىنى چۈشىنىمەن، ئانا. ئەلقەم، ئىمتىھانغا بىرنەچچە ئايلا قالدى، چىداپ تۇراي، چوقۇم تىرىشىپ ئىچكىرى ئۆلكىلەردىكى ئالىي مەكتەپكە بارىمەن، ئوقۇش پۈتكۈزسەم بۇ يۇرتقا ھەرگىز قايتىپ كەلمەيمەن، دەيدۇ.

يۈرىكىم قارتتىدە قىلىپ قالدى. ئىچىمدە مىڭ توۋلارنى ئوقۇپ، يېلىنىش، ئىلتىجالىق ئىلكىدە ئوغلۇمنىڭ كۆزلىرىگە قارىدىم. مەيلى ئىدى، ئوغلۇم قانچىلىك يىراق جايغا بارسۇن، ئەر ـ ئايال ئىككىمىزنىڭ ئەڭ چوڭ ئارمىنىمىز شۇ، دائىلىق ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇسۇن. بىراق، ھەرگىزمۇ ئائىلىسىدىكى كۆڭۈلسىزلىك سەۋەبىدىن يۈرىكى قېتىپ، ئۆزىنى بىزدىن ئېلىپ قاچمىسۇن. مەن ۋە دادىسىنىڭ ئىللىق مېھرى سىڭگەن ئارمىنىمىزنىڭ كۈچى بىلەن قەيەرگىلا بارسا مەيلى. تىرىشىپ پۇل تېپىۋاتقىنىمىزنىڭ سەۋەبىمۇ شۇغۇ بىزنىڭ!

ـــ ھېچ ئىشتىن غەم قىلما، ئوغلۇم، دادائىنىڭ سىلەرنى دەپ قانچىلىك جاپالارنى تارتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈۋاتىسەن. زېھنىڭنى باشقا ئىشقا چاچما. دادائىڭ سىلەرنى قانچىلىك ئوقۇسا ئوقۇتمەن، ھەرگىزمۇ ئالىي مەكتەپ دىپلومى بىلەنلا توختىتىپ قويمايمەن. چەت ئەللەرگە چىقىپ ئوقۇيمەن دېسىمۇ مەيلى، دەيدۇ. ئۇ بارلىقىنى سىلەرگە ئاتىۋەتتى، دادائىنى نائۇمىدتە قويما. سىڭلىڭغا ئۇلگە بول، ئۇخلىغىن، ئەتە يەنە سەھەر تۇرۇپ مەكتەپكە بارىسەن.

— ئانا، سىڭلىم تېخى كىچىك، ئۇ بىر ئاجىز قىز، بۇنى دادامنىڭمۇ ئېسىگە سېلىپ قويۇشنى ئۇنتۇماڭ.

مەن ئوغلۇمنىڭ يېنىدىن روھىم چۈشكەن ھالەتتە ھۇجرامغا يېنىپ چىقتىم. ئېرىم تېخى ئۇخلىمىغانكەن.

— چىراغنى ئۆچۈرەيمۇ؟

— ئۆچۈرۈڭ.

ئۇ ماڭا ئارتۇق ھېچنېمە دېمىدى. ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويماي بۇنچە كەچ قالغانلىقىمدىن كايىپمۇ كەتمىدى. ئۇ بۇرۇن بۇنداق كەچ قالسام مېنى سوئال ـ سوراققا كۆمۈۋېتەتتى. ئۇنىڭ بۇ قىلغىنىمۇ ماڭا بىر تېڭىرقاش، گۇمان، روھىي ئازاب، تەنھالىق ھېس قىلدۇرۇپ يۈرىكىمنى غاجاپ باراتتى. ھەسرەتلىك ئۇھسىنىشلىرىمنى يوشۇرۇشقا ئامالسىز ئىدىم. بىر ناتونۇش ئۇچۇن يۈرىكىنى يالماپ يۇتۇپ كېتىۋاتقان رەشك ئوتىنى بېسىش شۇنچە ئاسانمۇ؟ ھەربىر ھەسرەتلىك ئۇھسىنىشلىرىم قەلبىمدىكى بار-لىق ئاچچىق پىغانىمنى ئاشكارىلاپ قويۇۋاتاتتى. ھەرقانچە كۈچ-لۈك ئىرادىمۇ تىلنى، ھەربىر كەتكەنسېرى باغلاپ تۇرالمىغىنى بىلەن يۈ-رەكنى چىرمىۋالغان ھەسرەتنى، قەلبتىكى ئاچچىق ئۆرتىنىشنى باغلاپ قالالمايدىكەن.

ئېرىم كەڭ، يىرىك ئالىقانلىرى بىلەن بىلەكلىرىمنى ئاستا سىلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئالىقانلىرىدىن تارىغان ئىللىق ھارارەت قاتقان يۈرىكىمگە ئاستا ـ ئاستا ئېقىپ كىرىپ ئېرىمگە بولغان غەزىپىمنى دەمالىلىققا سۈسلاشتۇرۇپ بارماقتا ئىدى. مېنى ئىل-لىق بىر ۋۇجۇد قوپال، ئەمما مېھرىلىك تەرزدە ئۆز باغرىغا تارت-ماقتا ئىدى. ئېرىمگە دۇمبەمنى قىلىپ ياتقان مەن ئىختىيارسىز ئارقامغا ئۆرۈلۈپ ئېرىمنىڭ باغرىغا چۆكۈپ كەتتىم. شۇ تۇر-قۇمدا ھەممىنى ئۇنتۇغانىدىم. گۇمان، نەپرەت، ھەيرانلىق، قىيـ-ماسلىق ... ھەممە، ھەممىنى ئۇنتۇپ، ئەسەبىيلىك قۇتۇرغان سېھىرلىك قويۇندا كۆڭۈل قەسىرىمدىكى مەندىن يىراقلىشىپ كەتتى، دەپ قارىغان بەخت نۇرى قايتا جىلۋىلەنگەندەك بولدى.

دۇرۇس، روھىغا ھەقىقىي ئايالىلىق، ئانىلىق ھېكمىتى كامالىتى بىلەن ئۆز ئىپادىسىنى كۆرسەتكەن بىر ئايالغا نىسبەتەن بارماق-لىرىنىڭ ئەت تىكەن بولۇپ كېتىشى، يۈز تېرىلىرىنىڭ يىرتىق-لىشىپ كېتىشى جازىبىدارلىقىنى يوشۇرۇپ قالالامدۇ؟! ياق، مۇم-كىن ئەمەس!

يەنە بىر سەھەر مېنى ھال رەڭ شەپىقىنى ئۆزىگە سىڭدۇرگەن نۇرى بىلەن يېنىك پەپىلەپ ئويغاتتى.

ئېھ، ھايات! قانداق شېرىن - ھە؟ مېھىر سىڭگەن ئۆيدە، ئۆ-زى سۆيگەن، ئەقىدە قىلغان ئېرىنىڭ يېنىدا سەھەرلىك ئۇيقۇ-سىدىن ئويغانسا، بالىلارنىڭ شادلىق پارلىغان چېھرىنى... ھەم-مىسى بەخت! ھاياتنىڭ تارتىملىقلىقى!

كۆڭلۈم بىردىنلا غەش بولۇپ قالدى، ئاشۇ بەختىم توزۇپ كېتەرمۇ؟!

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ يۇيۇنۇپ بولۇپ ناشتا قىلدىم، بالىلار ئاللىقاچان مەكتەپلىرىگە كېتىشكەنىدى. بۇگۈنمۇ بالىلارغا ئۆز قولۇم بىلەن ناشتىلىق تەييارلاپ بېرەلمىگىنىمگە ئۆز - ئۆ-زۇمدىن خىجىل بولدۇم. گۈناھىم ئۇچۇن چۈشتە ئۆز قولۇم بە-لەن تاماق ئېتىپ بېرىش ئۇچۇن، ئوغلۇم ۋە قىزىم ياخشى كۆ-رىدىغان لەڭمەنگە تەييارلىق كۆرۈپ قويدۇم. ئېرىمنى ئويغاتما-دىم، ئۇنىڭ بىلەن بىئەپ ھالەتتە كۆرۈشۈشنى خالىمىدىم، ئۆ-زۇمنى بالىلار ئالدىدا روھلۇق كۆرسىتىش ئۇچۇن سۇس گىرىم قىلىپ، سەل شوخ رەڭدىكى كىيىمىمنى تاللاپ پارلاشتۇرۇپ كىيدىم - دە، ئىشقا ماڭدىم.

كەچتە ئىشتىن چۈشۈپ ئۆيگە قايتاي دەپ تۇرسام قېينىئانام تېلېفون قىپتۇ. ئىشتىن چۈشۈپ ئۇدۇل چوڭ ئۆيگە قاراپ ماڭ-دىم، قېينىسىڭلىم ئەمدىلا ئىككى ياشقا كىرگەن قىزىنى قۇ-چاقلاپ كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ئولتۇرۇپتۇ، ئۇ مېنى كۆرۈپ بىر ھىماتچىسىنى تاپقاندەك تۆرۈلۈپلا كەتتى.

ـــ ئاچا، ئەجەب ياخشى كەپسىز، سىزگە دەيدىغان گېپىم بار

ئىدى.

ئەسلىدە ئۇ تۇغۇتىدا قىسمەن قائىدىلەرنىڭ تولۇق ئادا بولـ
ـمىغانلىقى ۋە باشقا ئەرزىمەس رەنجىشلەر تۈپەيلىدىن مېنىڭ ۋە
ئاكىسىنىڭ شۇنچە توسقۇنلۇقسىز قارىماي ئېرىدىن ئاجرىشىپ
كەتكەنىدى. ئەمدىلىكتە ئەر ـ ئايال ئىككىسى قايتا تېپىشىپ،
كۆڭۈل سىرلىرىنى تۆكۈشۈپ قايتا ياراشماقچى بوپتۇ. قېيىنئا ـ
نام نېمىنى ئويلىدى، ئۇلارنىڭ يارىشىشىنى خالىماپتۇ. شۇنىڭ
بىلەن ئانا ـ بالا بىر ـ بىرلىرىدىن رەنجىشىپ قاپتۇ. مەن بۇ
ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن قېيىنئانامغا قېيىنسىڭلىم ئۈچۈن
كۆڭۈل ئېيتتىم ۋە ئۇنى قايىل قىلىپ تويغا رازىلىقىنى ئالدىم.
شۇنىڭ بىلەن توي تەييارلىقىدا كۈنلىرىم ئالدىراشلىق ئىچىدە
ئۆتۈپ كەتتى. بۇ ئۆيدە ئېرىم بالىلارنىڭ چوڭى بولغاچقىمىكىن،
ھەرقانداق ئىشلار بىزنىڭ قولىمىز، مەسلىھەتىمىز بىلەن بولاتـ
تى، بولۇپمۇ مېنىڭسىز ھەرقانداق ئىش ئىزىدا قالاتتى. مەنمۇ
خۇددى ھاياتىمنىڭ مەنىسى مۇشۇنىڭ بىلەن تولۇقلىنىدىغاندەك
كۆنۈك ئىدىم، قېيىنئانام بىلەن تەڭ ئورۇندا تۇرۇپ، بارلىق
ھەسرىتىمنى ئىچىمگە سىڭدۈرۈپ، توي ئىشىنى ئوڭۇشلۇق ئا ـ
خىرلاشتۇردۇم. بۇ جەريانىدا ئېرىمگە ئادەتتىكىدەك مۇئامىلە
قىلدىم.

ئىشلار بېسىقققاندىن كېيىن بىر كۈنى كەچتە ئىشتىن چۈ ـ
شىدىغانغا يېقىن گۈلشەنگە تېلېفون قىلدىم.

ـــ گۈلشەنمۇسىز، ياخشى تۇردىڭىزمۇ؟

ـــ شۇنداق، يەنە تېلېفون قىپسىز، شۇنچە مۇھىم ئىشمىدى
ئۇ؟

ـــ ھەئە، سىز بىلەن كۆرۈشمىسەم زادىلا بولمايدۇ، كەچلىك
تاماقنى بىللە يېسەك قانداق؟

ـــ بولمايدۇ، ئالدىرايمەن. دوستلۇق ئولتۇراق رايونى ئالدىغا
كېلىڭ. شۇ يەردە كۆرۈشەيلى.

ـــ ماقۇل، بەشكە ئون مىنۇت قاپتۇ. دەل بەشتە كۆرۈشسەك

بولارمۇ؟

— ئەمسە شۇنداق بولسۇن.

مەن تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قويدۇم - دە، قول سومكامنى ئېلىپ ئىشخانىدىن چىقتىم. ئىدارە ئالدىدىن تاكسى تو - سۇپ، دېيىشكەن جايغا كېلىپ ماشىنىدىن چۈشۈش ئۈچۈن ماشىنا ئىشىكىگە قول ئۇزارتتىم - يۇ، قولۇمنى يەنە ئىت - تىك تارتىۋالدىم. سەللا نېرىراقتا تولغان، شۇنچىلىك قاملاشتۇرۇپ كىيىنگەن بىر ئايال تۇراتتى. كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇرۇپتۇ، مەن كۆرۈشمەكچى بولغان گۈلشەن چوقۇم شۇ. ئۇ - نىڭغا تىكىلگەنچە ئولتۇرۇپلا قالدىم. ئۇ بىرەرسى ئىزدىگەن - دەك ئۇياق - بۇياققا قاراۋاتاتتى. كۆزلىرى ئاجايىپ چىرايلىق ئىدى. دۇپدۇگلەك يوغان بوتا كۆزلىرىنى قويۇق تال - تال كىرپىكلەر قورشاۋىغا ئالغان، تىنىق قاپقارا كۆز قارىچۇقى - دىن بىر نۇر بالقىپ تۇراتتى. سىياھتەك قارا، قويۇق ئەگىم قاشلىرى، قۇش تۇمشۇقىدەك ئېگىز ئىلمەك بۇرنى، ئاپپاق جۇلالىنىپ تۇرىدىغان يۇزلىرىگە خويمۇ ياراشقان كىچىك، ئەمما قېلىن لەۋلەر، ئىختىيار قويۇۋېتىلگەن، بېلىگىچە يە - يىلغان قاپقارا چاچلار... نېمىدېگەن گۈزەل! يەنە كېلىپ ئۇ مەندىن خېلىلا ياش كۆرۈنەتتى. يۈرىكىمدىكى ئۇلغايغان رەشك ئوتى ۋاژىلداپ كۆيۈپ ۋۇجۇدۇم تولغانماقتا، نېرۋىلە - رىم ئەسەبىيلەشمەكتە ئىدى.

— خېنىم، ماشىنىدىن چۈشۈۋالسىڭىز بوپتىكەن. بۇ يەردە ماشىنىنى ئۇزاق توختىتىشقا بولمايتتى، كەچۈرۈڭ.

شوپۇرنىڭ ئىلتىجالىرى بىلەن ئېسىمنى يىغىپ، ماشە - نىدىن چۈشتۇم. ئارىلىقىمىز شۇنچىلىك يېقىن ئىدى، شۇ ئەسنادا ئۇنىڭ يانفونى سايراپ قالدى.

— ئۆيگە كەلدىم. بۇگۈن بالا باققۇچى ئۆيىگە كەتمەكچى ئىدى، — ئايال خۇددى قارشى تەرەپ كۆرۈپ تۇرغاندەك ناز - لىق تەبەسسۇمدا يېقىملىق شۇرلايتتى، — بۇگۈن ھېچ

يەرگە بارمايمەن.

— ...

— ماقۇل، ماقۇل، خوش.

ئايال چىرايلىق بىر ھەربكەتتە يانفوننى سومكىسىغا سالدى. ئۇنىڭ گۈزەل چېھرىدىكى تەبەسسۇم جىلۋىسى تېخى ئۆچمىگەندى. ئاھ! جاننى ئالغۇر نازلىق جىلۋە، بىچارە ئېرىم.

— سىز گۈلشەنمۇ؟ — ئاخىر غەيرەتكە كېلىپ ئۇنىڭدىن سورىدىم.

— ھەئە، مەن گۈلشەن، سىز...

— ئىسمىم زەينۇرە، سىز بىلەن كۆرۈشمەكچى بولۇپ... مۇشۇ يەردە سۆزلەشسەك ئەپلىشەرمۇ؟ — يېلىنىش نەزىرىدە ئۇنىڭغا قارىدىم.

— دەۋېرىڭ گېپىڭىزنى، ئالدىرايتتىم.

مەن قول سومكامدىن تېلېفون خاتىرىسىنى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇندۇم. ئۇنىڭ تېلېفون نومۇرلىرىنى قەلەمدە دۈگىلەك ئىچىگە ئېلىپ قويغانىدىم. قارا دۈگىلەك ناھايىتىمۇ كۆپ ئىدى، ئۇ قولۇمدىكى ۋاراقلارنى ئالدى ۋە ئېرەنسىزلىك بىلەن بىر قۇر قاراپ قويۇپ قايتۇرۇپ بەردى. ئۇنىڭ چىرايىدا قىلچىمۇ جىددىيلىك يوق ئىدى، مەن ئۇنىڭ بۇ قىلىقىغا غەزەپلەنىدىم ۋە ھەيران بولىدۇم.

— نېمە قىلغىنىڭىز بۇ؟

— نېمە قىپتىمەن؟

— ھېچبولمىغاندا بۇنىڭغا چۈشەنچە بېرىشىڭىز كېرەك ئىدىغۇ.

— نېمە دېمەكچى سىز؟

مەن ئىشنى بۇزۇپ قويۇشتىن ئەنسىرەپ، چىرايىمغا زورلاپ كۈلكە يۈگۈرتتۈم، بىراق بۇ ھال ماڭا شۇنچىلىك تەس كەلدى، ئۇنىڭ ئاشۇ مەغرۇر تۇرقىدىن ئۆزۈمنى شۇنچىلىك بىچارە، يېگانە، بىقۇۋۇل ھېس قىلىپ، ئىززىتىم قاتتىق يەرگە ئۇرۇلغانىدەك

بىر سىلكىنىشته جىسمىمغا تىترەك ئولاشتى.

— سىڭلىم، سىز بىر ئايال بولۇش سۈپىتىڭىز، ئاياللىق سەزگۈرلۈكىڭىز بىلەن مېنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىمنى ئاللىقاچان بىلىپ بولدىڭىز، ئوچۇقلا ئېيتىشىمنى تەلەپ قىلىسىڭىز دەۋېرەي، ئېرىمنى ماڭا قايتۇرۇپ بېرىڭ!

— ئېرىڭىزنى تېخى تارتىۋالمىدىم. ئۆيىڭىزدە يېتىپ — قوپۇپ يۈرمەمدۇ ئەنە.

ئۇنىڭ بۇ جاۋابى ماڭا هەممىنى ئۇقتۇرۇپ بولدى، دېمەك، ئۇ ئىقرار بولغانىدى، ئۇنىڭ ئېرىم بىلەن مۇناسىۋىتى بارلىقىنى يوشۇرۇش خىيالىدا يوقتەك قىلاتتى، بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق جاۋاب بولامتى؟

— ئېرىم بىلەن مۇناسىۋىتىڭىز بارلىقىنى ئىقرار قىلدىڭىز — هە؟

— ئۆيىڭىزگە بېرىپ ئېرىڭىزدىن سوراڭ. ئۇ نېمە دەپ جاۋاب بەرسە مېنىڭمۇ جاۋابىم شۇ.

— مېنىڭ چوڭ جېدەلدىن بىرنى تېرىۋېتىشىمدىن قورقىمامسىز؟

— قولىڭىزدىن كەلگىنىنى قىلىڭ.

ئۇ يېنىمدىن مەغرۇر دەسسەپ كېتىپ قالدى، هەممە خورلۇق، هەسرەت — نادامەتنى يالغۇز يۈرىكىمگە سىغدۇرۇپ قېتىپ تۇرۇپ قالدىم.

جىمجىت كېچە، جاننى خورىتىدىغان يالغۇزلۇق، كۆزۈمنى يۇمسامىلا خۇددى هەممە نەرسەم كۆز ئالدىمدىن بىراقلا يېتىپ كېتىدىغاندەك، بىر ۋەهىمىنىڭ دەهشىتىدە قاتقان قارىچۇقلىرىم ئىشىككە مىختەك قادالغان، قولاقلىرىمنىڭ سەزگۈلىرى شۇقەدەر ئېشىپ كەتكەنىدىكى، سىرتتىن ئاڭلانغان هەربىر تىۋىش يۈرىكىمنى بىر ئۇمىدتە چېكەتتى. تۇيغۇلىرىم سىرتىدىكى ئاشۇ شەپىلەرنىڭ هېچقايسىسى ئېرىمنىڭ ئەمەسلىكىدىن بېشارەت بەرگەندە، ئېرىمنىڭ سىيماسى روهىي دۇنيايىمنىڭ بىر قاراڭغۇ

چوڭقۇرلۇقىغا چۆكۈپ كېتىۋاتقانىدەك ئەندىكىپ كېتەتتىم، يەر-گىرمە يىل بىر ياستۇقتا باش قويغان ئېرىمنىڭ تىنىقى، ھەتتا كىشىنى بىزار قىلىدىغان خورىكىمۇ يۇرىكىمگە خاتىرجەملىك تۇيغۇسىنى سېلىپ، مەن ئۇچۇن خۇددى بىر كۆنۈككەن يەر-نىك پەيلەشتەك تۇيۇلاتتى، ئېرىمنىڭ جىسمىدىن، تىنىقى-دىن تارىغان ماڭا تونۇش ھىد جىسمىم ۋە روھىمغا بىر تاد-لىق شېرىنلىك تارىتىپ لەزىز چۈش قويىنىغا باشلايتتى، ئە-نە شۇ تىنىق، ئەنە شۇ ھىد ئەمدىلىكتە مەندىن بارا - بارا يىراقلاپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئايالىنى كۆرگەن كۈندىن باشلاپ ئۆزۈمگە بولغان ئىشەنچىمۇ سۇسلاپ كېتىۋاتاتتى، ئايالىنىڭ گۈزەل چېھرى، ناز - كەرەشمىلىك خۇلقى ھەرقانداق بىر نورمال ئەركەكنىڭ يۇرىكىگە ئوت ياقاتتى.

«ئېرىڭىزنى تارتىۋالمىدىم، ئۆيىڭىزدە يېتىپ - قوپۇپ يۇرمەمدۇ ئەنە» ئايالىنىڭ شۇنچە كۆرەڭلىك بىلەن ئېيتقان بۇ سۆزى خۇددى «ئېرىڭىزنىڭ جىسمى سىزنىڭ يېنىڭىزدا بول-غىنى بىلەن روھى، ھېسسىياتى، مۇھەببىتى ئاللىقاچان مەن-دە، بۇنى بىلمىدىڭىزمۇ؟» دەۋاتقىنىدەك قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلايتتى. «قولىڭىزدىن كەلگىنىنى قىلىڭ» دېيىشلىرىچۇ تېخى. قارىغاندا، ئۇ ئايال مەن بىلەن بىر مەيدان «ئەر تالە-شىش كەسكىن جېڭى»غا تەييارلىق كۆرۈپ قويغان ۋە شۇنى كۈتۈپ تۇرغان بولسا كېرەك. ئېرى يوق ئايال ئىكەن - دە.

ئېرىم كېچىچە ئۇيگە قايتمىدى. ئۇنىڭ بۇنداق قىلىقى يېقىنىڭىياقى ئاۋۇپ كېتىۋاتاتتى. تېز تاماقخانىدا يېتىپ - قوپىدىغان مۇلازىمەتچىلەرگە تېلېفون قىلىپ ئەھۋال ئىگە-لەش، پېيىغا چۈشۈش تەس ئىش ئەمەس، بىراق ئېرىم بىلەن بۇ ئىشتا يۈزلىشىپ قالغۇم يوق. بەك چارچاپ كەتتىم. ئۇيگە قايتقاندا ئېرىم، بالىلىرىم ئالدىدا زورىغا ئۆزۈمنى خاتىر-جەم، خۇشال تۇتۇشۇم، ھەربىر قەدىمىمنى ئاۋايلاپ بېسە-شىم، كۈچىنىپ ياسىنىشلىرىم، خىزمەتداشلىرىم، دوستلىرىم

ئالدىدىكى ساختا كۆرۈنۈشۈم، خىزمەت، ئائىلىدىكى جىددىيەلىك، يېگانە، مەخپىي «كۈرەش»نىڭ كەسكىنلىشىشى ... ھەممىسى، ھەممىسى مېڭەمنىڭ زېھنىنى خورىتىپ كېتىۋاتاتتى، ئۇلغىيىۋاتقان كۈنداشلىق نېرۋىلىرىمنى تىغدەك ئۆتكۈرلەشتۈرۈپ، ئېرىمدىكى ھەربىر ئۆزگىرىش، چىراي ئىپادىسى، قاراشلىرى... ھەممىسىنى تەقىب ئاستىغا ئالغانىدىم.

بۈگۈن كەچ ئىشتىن چۈشۈپ دوستلۇق ئولتۇراق رايونىنىڭ ئالدىغا باردىم ۋە گۈلشەننىڭ كېلىشىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتتۈم، ئۇ ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ ئۈدۈل ئولتۇراق رايونىنىڭ ئىچكىرىسىگە قاراپ ماڭدى، مەن ئۇنىڭ ئارقىسىغا چۈشتۈم. ئىشتىن چۈشۈپ ئالدىراش ئۆيلىرىگە قايتىشۋاتقان ۋېلىسىپىتلىكلەر، ماشىنىلىقلار، پىيادىلەر... ئولتۇراق رايونىنىڭ تار يوللىرىنى ئاۋاتلاشتۇرۇۋاتقان ھېنىڭ ئۇنىڭ ئارقىسىغا چۈشكىنىم ئانچە چېنىپ كەتمىدى، گۈلشەن بىر بىنانىڭ بىرىنچى كورپۇسىغا كىرىپ كەتتى. ئەما، قايسى ئۆيگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدىم. بىنا ئىچىدىن بىر ياشانغان كىشى چىقىپ مەندىن كىمنى ئىزدەيدىغانلىقىمنى سورىدى.

— گۈلشەننى ئىزدەيتتىم، ئۆيى قايسىكىن؟

— ھە، گۈلشەن قىزنى دەملا، 1 ـ كورپۇس 302 ـ ئۆيدە. ھېنىڭ ئۆيۈمۇ گۈلشەن قىزنىڭ ئۆيىنىڭ ئاستىدا. گۈلشەن قىز ئۆيىگە كەلدى ھەرقاچان، ئۆيدە بولماي قالسا بىزنىڭكىگە كىرىپ ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، قىزىم.

— رەھمەت، ئاۋۇال گۈلشەننىڭ ئۆيىگە كىرىپ باقاي، ئۇ ئۆيدە بولمىسا شۇنداق قىلارمەن يا...

مەن ئۇ مويسىپىت بىلەن خوشلىشىپ پەشتاقتىن ئاستا ئۈستىگە كۆتۈرۈلدۇم. 302 ـ نومۇرلۇق ئۆي. يۇرىكىم دەھشەتلىك گۈپۈلدەپ سوقۇپ كېتىۋاتاتتى.

مەن قوللىرىمنى ئىشىك قوڭغۇرىقىغا ئۇزارتتىم. ئىشىك

قوڭغۇرىقىنى باستىم ـ دە، ئىتتىك ئۆزۈمنى چەتكە ئالدىم. ئۇنىڭ ئىشكىنىڭ كۆزىتىش تۆشۈكچىسىدىن مېنى كۆرۈپ ئىشكىنى ئاچماي تۇرۇۋېلىشىدىن ئەنسىرىگەنىدىم. يېنىك تاقىلدىغان ئاياغ تىۋىشى ئىشىكە يېقىنلاشقانسېرى يۈرىكىمنىڭ گۈپۈلدەپ سوقۇشى تېخىمۇ تېزلىشىپ كەتتى. ئىشىك ئېچىلىشى بىلەن تەكەللۇپسىزلا ئۆيگە ئۆزۈمنى ئاتتىم، خۇددى ئۇ مەيدەمدىن ئىتتىرىپ ئىشكىنى گۈپپىدە يېپىۋالىدىغاندەك. گۈلشەن ئىشكىنىڭ تۇتقۇچىنى تۇتقانچە ماڭا قاراپ تۇرۇپلا قالدى. مېنىڭ ئۆيىگىچە قوغلىشىپ كېلىدىغانلىقىمنى ئويلىمىدىمىكىنە؟ مەن ئۇدۇل مېھمانخانا ئۆيىنىڭ تۆرىدىكى سافاغا چۆكتۈم، ئۇ ئىشكىنى يېپىپ يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى، ئۇنىڭ ئۆيىدىمۇ خۇددى ھېلىلا سەھنىگە چىقىدىغاندەك چىرايلىق كىيىنىپ، ئىنچىكە ئېگىز پاشنىلىق ئاياغ بىلەنلا تاقىلداپ مېڭىپ يۈرگىنىگە قاراپ ھەيران قالدىم. تولغان چىڭ بىلەك ـ پاچاقلىرى، ئويما ياقىلىق مايكىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان بويۇن ـ مەيدىلىرى شۇنچىلىك سۈزۈك ھەم يالتىراق ئىدى. يىغىپ ئېيتقاندا، رەقىبىم ھامان كۆچلۈك ئىدى.

ئۆيمۇ خۇددى ئۆي ئىگىسىدەك چىرايلىق بېزەلگەن بولۇپ، ھەممە تەرەپلىرىدىن گۈزەللىك، سەنئەتلىك تۆكۈلۈپ تۇراتتى. مەن گەپ قىلىشقا ئاغزىمنى ئۆمەللەپ تۇرۇشۇمغا، ئۆيدىن سەككىز ـ توققۇز ياشلاردىكى چىرايلىق بىر قىزچاق چىقىپ قالدى، گېپىمنى يۇتۇۋېتىشقا مەجبۇر بولدۇم.

ـــ ئانا، تاپشۇرۇقۇمنى ئىشلەپ بولدۇم.

ـــ ئاچىڭىزنى چاقىرىپ چىقىڭ، ئۇكىلىرىڭىزنىڭ قورسىقى ئاچتى، ئۇلارنىڭ تامىقىنى يېگۈزسۇن.

قىزچاق ئەمدىلا ئىشىككە قاراپ مېڭىۋىدى، ئىشىك ئېچىلىپ، ئۆيگە بالا باققۇچى قىز بولسا كېرەك ـــ قوشكېزەك ئوغۇل بالىلارنى يېتىلىگەن بىر قىز كىرىپ كەلدى. قوش-

كېزەكلەر ئۇچ ياشلاردا بار ئىدى، بالىلار ئاپىسىغا ئوخشايتى. بالىلارنىڭ ئوماق، چىرايلىقلىقىغا، ساغلاملىقىغا ئىچىم كۆيۈپ ئانىلىق مېھرىم قوزغالدى. قوشكېزەكلەر كەلگەنچە ئانىسىنىڭ ئېتەكلىرىگە ئېسىلىپ ياماشتى، گۈلشەن ئۇلارنى باغرىغا تارتىپ چىڭ قۇچاقلاپ يېنىش ـ يېنىشلاپ سۆيدى. بىردەم ئويناشقاندىن كېيىن ئاشخانىغا كىرىپ كەتكەن بالا باققۇچىغا بۇيرۇدى.

ـــ خەدىچە، بالىلارنى ئېلىڭ، تامىقى تەييار بولدىمۇ؟

ـــ مانا، ئاچا، تەييار بولدى.

قىزچاق بالا باققۇچى قىزغا ياردەملىشىپ ئۈكىلىرىغا تاماق يېگۈزۈشكە كىرىشىپ كەتتى. قوشماقلار شۇنچە ئوماق ۋە شوخ ئىدى. بىر مىنۇتمۇ جىم تۇرمايتتى، خېلى ھەرەجلەردىن كېيىن بالىلارغا تاماق يېگۈزۈش جېڭى ئاخىرلاشتى. گۈلشەن ئۆيدە ھېچ ئىش بولمىغاندەك بەخۇدۇك ھالدا كورىيەنىڭ كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى «يەنە بىر كۆرسەم»نىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەنىدى، ئۇ ھەتتا ئۆيدە مېنىڭ بارلىقىمنىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ قويغاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ بۇ قىلىقىغا ئاچچىقىم كەلگەن بولسىمۇ، ئۆزۈمنى زورىغا بېسىۋېلىپ ئولتۇردۇم. بالىلار ئۇ ئۆيدىن بۇ ئۆيگە يۈگۈرۈشۈپ سەكرەپ ـ تاقلاپ ئويناشىپ ئۆينى «قىي ـ چۇ»غا تولدۇرۇۋېتىشتى. نېمە دېيەلەيتتىم؟ بالىلارنىڭ ئالدىدا ئانىسىنىڭ ناپاكلىقىنى تىلغا ئالسام بولمايتتى. ئۇلارمۇ خۇددى مېنىڭ يۈرەك پارىلىرىمدەك گۇناھسىز بىغۇبار ناتىۋانلار تۇرسا. لەنەت تەگكۇر تېلېۋىزىيە تىياتىرىمۇ ئاخىر ئاياغلىشىپ، كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان ئېلانلار باشلىنىپ كەتتى، شۇ چاغدىلا گۈلشەن ماڭا ئېرەنسىزلىك بىلەن قاراپ قويدى.

ـــ گېپىمنى بالىلارنىڭ ئالدىدا دەمدىم يا؟ ـــ مەن ئۇنىڭغا مىختەك قادالدىم.

ـــ سىرتتا پاراڭلىشايلى.

مەن گۈلشەنگە ئەگەشتىم. يۈلتۇزدەك جىمىرلاشقان كوچا چىراغلىرى ئەتراپىنى كۈندۈزدەك يورۇتۇپ تۇراتتى. بىز بىر خىلۋەت جايغا كېلىپ توختىدۇق.

— سىڭلىم، سىز مۇشۇ گۈزەللىكىڭىز بىلەن ھەرقانداق بىر ئەرنى ئۆزىگە رام قىلىۋالالايسىز، ئۆزىگىزگە لايىق ئەردىن بىرنى تېپىڭ. مېنىڭ ئېرىمنىڭ ئۇنچە قىلىپ كەتكۈدەك نېمىسى بار؟ ئۇ بالىلىرىمنىڭ دادىسى، ئۇلارغا دادا بولىمىسا بولمايدۇ.

گۈلشەن ماڭا لاپپىدە قارىدى. ئۇنىڭ چىرايلىق كۆزلىردىن ئەلەمگىمۇ، غەزەپكىمۇ ئوخشىمايدىغان بىر چېقىن چاچراپ چىقتى. ئاشۇ چېقىن يۈرىكىمنى كۆيدۈرۈپ، تېنىمنى لاسسىدە بوشاشتۇرۇۋەتتى. ئۇنىڭ ئاشۇ قاراشلىرىدىن مەغلۇپ بولىدىغاندەك بىر تۇيغۇغا كېلىپ قالدىم. شۇڭا، تېخىمۇ بەك سەگەك، چىڭ تۇرۇشقا تىرىكەشتىم. ھەرقانچە كۈچەنسەممۇ ئاۋازىم تىترەڭگۈ، بوش چىقتى.

— بىر ئايال بولۇش سۈپىتىم بىلەن ئۇچ بالىنىڭ جاپاسىنى مۆلچەرلىگۈچىلىكىم بار، ئۇلارغا چوقۇم دادا بولمىسا بولمايدۇ. بىراق، مېنىڭمۇ بالىلىرىمغا دادا كېرەك — دە.

— خاتالاشتىڭىز، بالىلىرىمنىڭ دادىسى بار.

— ئۇنداق بولسا نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ئائىلەمگە چاڭ سالىسىز؟

— دېدىمغۇ، ئېرىڭىزنى تارتىۋالمىدىم، ئاساسسىز كىشىگە قارا چاپلىماڭ.

— كۈنىگە بەش — ئالتە قېتىم تېلېفوندا سائەتلەپ پاراڭلاشقانلىقىڭىز ئاساس ئەمەسمۇ؟ ئېرىم ئىككىڭلارنىڭ تۇگىمەيدىغان قانداق پاراڭلىرىڭلار بار؟ ئەگەر بۇ مەسىلىگە مېنى قايىل قىلغۇدەك جاۋاب بېرەلمىسىڭىز، مەن سىزدىن چوقۇم كەچۈرۈم سورايمەن. ئەگەر ئۇنداق بولمايدىكەن، مەن سىزنى ھەرگىز بوش قويۇۋەتمەيمەن، بىلدىڭىزمۇ؟ ئالدىنقى

قېتىم كۆرۈشكەندە ماڭا قىلغان سۆزلىرىڭىزنىڭ ۋەزنىنى مۆل-چەرلەپ كۆرۈڭ، ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق ئىقرار سۆزى بولماس؟ مەن دېمىدىم دەپ تېنىۋالماسسىز؟

ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتتىم. شۇنداق چىرايلىق بىر ئايالنىڭ باغ-رىنىڭ بۇنچە قاتتىقلىقىغا ئەقلىم يەتمەيتتى.

— سىزدىن ئۆتۈنەي، سىڭلىم. سىزمۇ بىر ئانا، بالىلىرىم-نىڭ ھەققى - ھۆرمىتى ئۈچۈن بولسىمۇ...

— سىز ماڭا يېلىنماي، ئىرىڭىزگە يېلىنىپ بېقىڭ. ئۇنى ئۆزىڭىزگە قارىتىڭ. مېنىڭدىن يامانلىشىڭىزنىڭ زۆرۈرىيىتى بارمۇ؟

گۈلشەن گەپ تۈگىدى، دېگەندەك پېشىنى قېقىپ كېتىپ قالدى.

مەن ئۆمرۈمدە بۇگۈنكىدەك خورلانغان ئەمەس ئىدىم. قەدىر - قىممىتىمنىڭ بىر ئايال ئالدىدا، يەنە كېلىپ ئۆزۈمگە ئوخشاش ناتۇۋان ئايال قولىدا بۇنچە چەيلىنىشىنى، ئېتىبارسىز قىلىشى-نى ھېچ ئويلىماپتىمەن. ئاشۇ باغرى تاش ئايالدىن، ئادىمىيلىك جەھەتتە روھى قۇرۇقدالغان بىر مۇھەببەت تىلەمچىسىدىن بىچا-رىلەرچە ھىمات تىلەپتىمەن، مەن نېمانچە ئەخمەق، نېمانچە ئە-قىلسىز!

مەن يەنە ھېچقانداق كۆڭۈل تىنچلىقىغا ئېرىشەلمەي، ئەلە-مىمگە ئەلەم قوشۇپ، كۆز يېشىمنى ھەمراھ قىلىپ ئۆيگە قا-يىتىشقا مەجبۇر بولدۇم. قارىغاندا، پىلانىمنى ئۆزگەرتىپ باشقە-چىرەك يول تۇتمىسام بولمىغۇدەك.

يەنە شۇ بۇرۇقتۇرمىچىلىق، ئازابلىق تولغىنىش، بالىلىرىم ئالدىدىكى زورۇقۇپ قىلىنغان ياسالمىلىق... بەك چارچىدىم. ئۇ-نىڭ ئۇستىگە ئېرىمنىڭ يېقىندىن بۇيان ئۆزىنى مەندىن ئەپقە-چىشلىرى جېنىمغا پاتاتتى. پەرزىمچە، ئۇ ئاللىقاچان ھەممىنى بىلىپ بولدى، ئۇمۇ تەۋەككۈل قامچىسىنى قولىغا ئالغان ئوخ-شىمامدۇ؟ مانا، بۇ مەن ئۈچۈن ئەڭ چوڭ خەۋپ ئىدى.

ئاخىر مەن ئۇچۇن دوزاختىنمۇ ئازابلىق، ئەمما مەن زارە-قىپ كۇتكەن پەيت يېتىپ كەلدى.

مەن تاكسى بىلەن ئېرىمنىڭ ئاق رەڭلىك ماشىنىسىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلىشىپ ماڭدىم. ماشىنىدا گۇلشەن، مېنىڭ كۇندىشىم بار ئىدى، ئۇلار شەھەر سىرتىغىراق جايلاشقان ھەشەمەتلىك بەش يۇلتۇزلۇق مېھمانساراي ئالدىغا كېلىپ توختىدى، مەنمۇ شوپۇرغا بۇيرۇپ، ئۇلاردىن سەل نېرىراقتا ماشىنىنى توختاتقۇزدۇم. ئۇلار ماشىنىدىن چۇشۇپ خۇددى بۇ جاھاندا ئۆزلىرىدىن باشقا ئادەم يوقتەك بەخىرامان مېڭىپ مېھمانساراي ئىچىگە كىرىپ كېتىشتى. مەن گۇگۇم قوينىدا ئۇلارنى ئېنىق كۆردۇم. ۋەيلۇن دوزاخنىڭ ئوتىدىنمۇ يامان كۇنداشلىققا ئىنسان بالىسىنىڭ بەرداشلىق بېرىشى ھەقىقەتەن تەس ئىكەن. بىراق، مەن يەڭدىم! ئانىلىق مېھرىم، ئايال-لىق مەسئۇلىيىتىم، ئائىلەمنى ساقلاپ قېلىش ئۇمىدىم تەڭداشسىز قۇدرىتىنى نامايان قىلدى. مەن بار ماجالىمنى يىغىپ ماشىنىدىن چۇشۇپ ئۇلارغا ئەگىشىپ مېھمانسارايغا كىردىم. كىرىشىمگە ئۇلار لىفتقا چىقىپ، لىفتنىڭ ئاپتو-ماتىك ئىشىكى يېپىلدى. بىراق، ئۇلارنىڭ بىر ـ بىرىگە ئىنتىزارلىق بىلەن تىكىلىپ، تۇيماي بېقىشىشلىرى قەل-بىمدە ئەبەدىيلىككە قېتىپ قالدى. شۇ دەقىقىدە ھوشسىزلە-نىپ يېتىپ قالمىغىنىمغا ھەيرانمەن.

ئاللىقانداق بىر قۇدرەتنىڭ تۇرتكىسىدە نېرۋىلىرىم دەر-ھال ھەرىكەتلەندى. مەن بارغانچە يۇقىرىلاۋاتقان لىفتنىڭ رەقەملىك كۆرسەتكۇچىسىگە قادالدىم، رەقەملىك كۆرسەتكۇچ 21 نى كۆرسىتىپ توختىدى. مەن ئۆزۇمنى قاتتىق تۇتۇۋېلىپ يەنە بىر لىفتقا چۇشۇپ رەقەملىك كۆرسەتكۇچنىڭ «21» رەقىمىنى باستىم. لىفت 21 ـ قەۋەتكە چىقىپ بىر سىلكە-نىپ توختىدى. مەن لىفت ئىچىدىن چىقىپ ئەتراپقا ئەلەڭ-لەپ قارىۋەتكەندىن كېيىن مۇلازىمەت ئورنىغا كەلدىم ۋە

مۇلازىمەتچى قىزدىن مۇلايىملىق بىلەن سورىدىم.

— ئاباياماقى بىر جۇپ ئەر ـ ئايال مېنىڭ يىراقتىن كەلگەن ساۋاقداشلىرىم ئىدى. ھاردۇق سوراپ كەلگەنىدىم، قايسى ياتاققا ئورۇنلاشقاندۇ؟

— 2105 ـ ياتاققا، — قىز ئەدەپ بىلەن جاۋاب بەردى. 2105 ـ نومۇرلۇق ياتاقنىڭ ئالدىغا كەلدىم. ئاشۇ ئۆيئىچىدە ناپاك لەنىتىلەر ئۆز كۆڭۈل شادلىقى بىلەن مېنىڭ ۋە بالىلىرىمنىڭ غۇرۇرىنى پايخان قىلىۋاتاتتى، رەھىمسىزلەرچە دوزاخ ئوتىغا ئىتتىرىۋاتاتتى. شۇ دەقىقىدىكى ئازابىمنى، خورلۇقلىرىمنى نېمە دەپ ئىپادىلەي، غەزەپ بىلەن مۇشتۇمۇمنى ئېگىز كۆتۈرۈشۈمگە، ئوغلۇمنىڭ «ئانا، ئەلقەم ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە ئوقۇشقا كەتسەم مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيمەن دەيدۇ» دەپ ئەگىتىپ ئېيتقان سۆزلىرى قۇلىقىم تۇۋىدە جاراڭلاپ كەتتى. بىر غايىۋى كۈچ ئىشكنى مۇشتلاش ئۈچۈن ئېگىز كۆتۈرۈلگەن قوللىرىمنى ئاستا تۆۋەنگە تارتتى. ھەم يېپىلغان ئىشكنىڭ بۇلۇڭلىرىدا، جەمجىت كارىدورنىڭ تام ـ تورۇسلىرىدا ئوغلۇم ۋە قىزىمنىڭ مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆزلىرى، يەنە ھەر خىل ئىپادىدىكى ساناقسىز كۆزلەر...

مەن ئۇن ـ تىنىشسىز كېتىپ قالايمۇ؟ ئېرىمنىڭ ناپاكلىقىغا كۆز يۇمايمۇ؟ بۇمۇ قولۇمدىن ھەرگىز كەلمەيدۇ. ئېرىمنىڭ مەندىن پۈتۈنلەي سوۋۇپ كەتكەنلىكىگە ئىشەنمەيتتىم. بىزنىڭمۇ تالاي شېرىن كېچىلىرىمىز بولغان، ئۇنتۇلغۇسىز بەختكە چۆمگەن دەملەرنى ساناپ بېرەلمەيمەن. ئاشۇ گۈزەل ئەستىلىكلەر ئېرىمنىڭ قەلبىدىن پاك ـ پاكىز ئۆچۈرۈلۈپ كېتەرمۇ؟ ۋاقىتلىق كۆمۈلگەن چوغ ھامان يېلىنجاپ ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىدۇ. مەندىكى سەۋرچانلىق كۆمۈلگەن چوغنىڭ يۈزىنى ئېچىۋېتەلىشى مۇمكىن.

ئىسيانىمنى بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن قولۇمنى قايتا كۆتۈرۈپ ئىشىكنى بوش مۇشتلاپ قويۇپ، ناھايىتى تېزلىكتە

كارىدورنىڭ ئەگمىسىگە ئۆتۈپ ئۆزۈمنى دالدىغا ئالدىم، بىر-ئازدىن كېيىن كارىدوردا ئېرىمنىڭ مۇلازىمەتچى قىز بىلەن پاراڭلاشقىنىنى ئاڭلىدىم.

— ئىشىكنى سىز چەكتىڭىزمۇ؟

— ياق، ئەپەندى، ئابايا سىلەرنى بىر ئايال يىراق يۇرتتىن كەلگەن ساۋاقداشلىرىم ئىدى، دەپ ئىزدەپ كەپتىكەن، ياتاق نۇمۇرىنى ئېيتىپ بەرگەنىدىم.

— تەقى - تۇرقى قانداقراق ئايال ئىكەن؟

— ئۇزۇن ئۆرۈمە چېچىنى تۇرمەكلىۋالغان، كۆزلىرى يوغان ئايال.

كارىدوردا بىر مەھەل تىمتاسلىق هۆكۈم سۈرگەندىن كېيىن ئېرىمنىڭ ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى.

— سىز تاكسى توسۇپ قايتىپ تۇرۇڭ، بولامدۇ؟ كەچۈرىسىز.

جىددىي قەدەم تىۋىشى بارا - بارا يىراقلاپ كارىدور يەنە تىنىتاس بولۇپ قالدى. پۇت - قولۇمدا جان قالمىدى.

مەن بىنادىن چۈشۈپ چوڭ يول بويىدىكى دەرەخزارلىققا قانداق كىرىپ قالغانلىقىمنى هېلىغىچە ئەسلىيەلمەيمەن، بىر دەرەخكە ئېسىلغانچە ئىچىمدىكى پىغانلىرىم بىراقلا پارتلاپ بار ئاۋازىمنى قويۇۋېتىپ يىغلىدىم، يىغام شۇنچىلىك ئېچىنىشلىق ئىدى. شۇنچە خورلۇقلارنى ئۇن - تىۋىشسىز يۇتۇپ، ناپاك، شەپقەتسىز، دىتسىز ئېرىمگە تەلمۈرگەن يۈرىكىمنى - مەيدەمنى مۇشتلىدىم، كۆز ئالدىمدا شەرمىسار هالدا نامايان بولغان مەۋھۇم كۆلەڭگىنى تېپىپ مۇشتلىدىم. ئاخىر هالسىزلىنىپ يېتىپ قالدىم. قانچىلىك ياتتىم، بىلمەيمەن، چۈش بىلەن رېئاللىق ئارىسىدا تىركەشكىنىم ئېسىمدە.

توپىغا مىلەنگەن ئۇستباشلىرىم، چۈۋۈلۈپ سالۋاركىغان چاچلىرىم تاكسى شوپۇرلىرىنى قورقۇتتى بولغاي، مەن توسقان تاكسىلار مېنى ئەگىپ ئۆتۈپ كېتەتتى. خېلىغىچە پىيادە ماڭغاندىن كېيىن مەن توسقان بىر تاكسى ئاخىر يېنىمغا كېلىپ توختىدى.

ـــ نەگە بارسىز؟

توغرا، نەگە بارىمەن؟ مەن گاڭگىراپ قالدىم. ئۆيگە قايتسام ئىشنى ئۆزۈم ئويلىغاندەك ھەل قىلالارمەنمۇ؟ ئېرىمنىڭ كۆڭلىنى پۈتۈنلەي قايتۇرۇۋالالارمەنمۇ؟ گۈلشەنچۇ؟ بىردىنبىر ھەل قىلىش چارىسى گۈلشەننى تەزدۈرۈش. شۇنداق قىلىش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن گۈلشەننىڭ ئېرى بىلەن كۆرۈشەي.

ـــ ئورۇندۇقنى پاسكىنا قىلىۋەتمەڭ، ئايال كىشى بولغاندىكىن ئاز ئىچسىڭىز بولمامدۇ؟ مەن سىزدىن نەگە بارىسىز، دەپ سوراۋاتىمەن!

شوپۇرنىڭ ئاچچىق كىنايىسى يۈرىكىمگە نەشتەردەك سانجىلدى.

ـــ دوستلۇق ئولتۇراق رايونىغا.

كۆرۈڭ ما ھاقارەتنى. رەسۋاچىلىقنى يېپىپ ئۆزۈم رەسۋا بولدۇممۇ ئەمدى. چىداي، يىگىرمە يىل بىر ياستۇققا باش قويغان ئېرىم مېنى شۇنچە ھاقارەت قىلغان يەردە، ئۆزگىلەر مېنى ئايىغ ئاستىدىكى توپىچىلىك كۆرەرمىدى؟

گۈلشەننىڭ ئۆيى ئالدىغا كەلگەندە ماشىنىدىن چۈشۈپ كېيىملىرىمدىكى توپا ـ توزۇندىلارنى قېقىشتۇرۇپ، چاچلىرىمنى تۈزەشتۈرۈۋالدىم.

گۈلشەنلەرنىڭ ئىشىك قوڭغۇرىقىنى بېسىشىم بىلەن ناھايىتى تېزلا ئىشىكنى بىر ئەر ئاچتى.

ـــ بىركىمنى ئىزدەمتىڭىز؟

ـــ ھەئە، سىز گۈلشەننىڭ ئېرى بولامسىز؟

ـــ مەن شۇ. قېنى ئۆيگە كىرىڭ، ئىسمىم شۆھرەت.

مەن شۆھرەتنىڭ باشلىشى بىلەن سافاغا كېلىپ ئولتۇردۇم. بۇ ئەر شۇنچىلىك كېلىشىملىك ئىدى. مېنىڭ ئېرىم بىر بۇس پۇراپ تۇرىدىغان ئادەمغۇ؟ توۋا قىلدىم. گۈلشەن ئاشۇ سۇباتلىق ياش ئەرنى مېنىڭ ماي چاپان ئېرىمگە تېگىشۈبتەرمۇ؟

ـــ خەدىچە، مېھمانغا چاي ئاچىقىڭ، ـــ شۆھرەت ئىچكىرىگە

قاراپ يېنىك توۋلىدى. بالىلارنىڭ خاتىرجەم كۈلكىلىرى ئىچ-كىرىكى ئۆيدىن ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— بولدى، چاي ئىچكۈدەك ھەپسىلەمِ يوق. سىزگە دەيدىغان گېپىم بار ئىدى.

— گۈلشەن بىر چايغا كەتكەن.

— ئۇنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى ئوبدان بىلىمەن، ھازىر ئۇنىڭ يېنىدىن كېلىشىم.

— ھە... ئۇ نەدە؟ — شۆھرەت ماڭا تەئەججۈپ بىلەن قارىدى.

— گەپنى ئۇدۇللا دەۋېرەي. گۈلشەننىڭ ئېرىم بىلەن مۇناسىۋىتى بار. چۈشەندىڭىزمۇ، ئىككىسى ناشايان ئىشلارنى قىلىپ يۈرۈشۈۋاتىدۇ.

شۆھرەت ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىچكىرىكى ئۆيگە بىر-يۈنداپ قاراپ قويۇپ جايىغا كېلىپ ئولتۇردى.

— ئاساسسىز كۈنداشلىق قىلىۋاتامسىز، قانداق؟ بىزنىڭ ئۆچ بالىمىز بار. مەن ئايالىمنىڭ ناشايان ئىشلارنى قىلىدىغانلىقىغا ئىشەنمەيمەن. گۈلشەن بەك چىرايلىق ئايال. لېكىن، باشقا گۈناھى يوققۇ؟! ئۇنى ئارامدا قويساڭلار بوپتىكەن.

— ئىش بۇ دەرىجىگە يەتكەندە ئايالىڭىزنىڭ چىرايىنى ماختاپ ئولتۇرغىنىڭىز نېمىسى؟ ئاساسىم بولمىسا سىزنى ئىزدەپ ئۆيىڭىزگىچە كېلەمتىم؟ پاكىتىنى كۆرسەتكىلى ئۇلار بار جايىغا باشلاپ بارامتىم يا؟

ئاۋازىم ئۆزۈمۇ سەزمىگەن ھالدا يۇقىرى چىقىپ كەتتى.

— باشقا جايغا بېرىپ پاراڭلىشايلى، قانداق دەيسىز؟

— بولىدۇ.

— سىز ئاۋۋال چىقىپ سىرتتا مېنى ساقلاڭ. مەن بالىلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ ئارقىڭىزدىن چىقىمەن.

مەن ئولتۇراق رايونىنىڭ ئالدىغا چىقىقاندا، بىر قارا رەڭلىك كىچىك ماشىنا يېنىمغا كېلىپ توختىدى. شۆھرەت ماشىنىغا چىقىشىمنى ئىشارەت قىلدى.

بىز ئانچە ئۇزاق ماڭمايلا رەڭلىك چىراغلاردا جۇلالىنىپ تۇرغان بىر چايخانا ئالدىغا كېلىپ توختىدۇق. چايخانا ئىچى شۇنچىلىك تىنچ، ئازادە، مېنىڭ بۇنداق جايغا تۇنجى كېلىشىم ئىدى. مەن بۇرۇن بۇنداق چايخانىلارنى ناشايان ئىشلار-نىڭ ئۆۋىسى دەپ قارايتتىم. يېنىڭ مۇزىكىنى تىڭشىغاچ ئەركىن - ئازادە پاراڭلىشىپ ئولتۇرغان كىشىلەرنى كۆرۈپ قورۇنۇشۇم سەل پەسكويغا چۈشتى. بىز ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئىككى كىشىلىك ئايرىمخانىغا كىرىپ جايلاشتۇق، رەسمىيەت ئۈچۈن ئاز - تولا ئىچىملىك بۇيرۇتۇپ قويدۇق.

— ئايالىڭىزغا شۇنچە ئىشىنەمسىز؟ ئازراقمۇ ئاچچىقىڭىز كەلمىدىمۇ؟ بەك ھەيران قېلىۋاتىمەن. سىزنىڭ ئەركەكلىكىڭىزگە ئىشەنچىم سۇسلاپ كېتىۋاتىدۇ، بىلەمسىز؟

— ئۆز ئايالىمغا بولغان ئىشەنچىم مېنىڭ ئەركەكلىكىمنى سۇندۇرغان بولسا - ھە؟ سىزمۇ بىر ئايالغۇ، ئېرىڭىزنىڭ ئىشەنچىگە نائىل بولسىڭىز، بۇ سىزنىڭ قەدىرلىنىشىڭىز ئەمەسمۇ! ئەر - ئايال ئوتتۇرىسىدىكى بىر - بىرىگە بولغان ئىشەنچىنى سىز باشقىچە بىر مەنىدە چۈشىنەمسىز، قانداق؟

— سىز مېنى شۇنچە ساپاسىز چاغلىدىڭىزمۇ؟ بىر ئايالىنىڭ ھەقىقىي قەدىر - قىممىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىپ ياشايدىغان ئايال مەن، شۇنداق بولغاچقا ئىشنى يولىدا بېسىقتۇرايلى، دەپ سىزنى ئىزدىدىم.

— ھەددىدىن ئاشقان گۇمانخورلۇقمۇ كىشىنىڭ تىنچلىقىنى بۇزىدىكەن.

— مەن گۇمانخورلۇق قىلمىدىم. ئېنىق ئاساسىم بار. سىز بىلەن ھەمكارلاشسام دەيمەن. باشقا مۇددىئايىم يوق، ئۇلارنى ساقچىغا تۇتۇپ بەرسەممۇ، چوڭ جېدەل چىقىرىپ خەلقئالەم ئالدىدا رەسۋا قىلساممۇ بولاتتى. ئەمما، بۇنىڭلىق بىلەن مەن نېمىگە ئېرىشىمەن؟ سىز قانداق ئەرگە ئايلىنىپ قالىسىز؟ بۇنى ھېس قىلالامسىز؟

ـــ مېنىڭ قايتا خاتالىشىپ قالغۇم يوق. مەن ئىلگىرى گۈلشەننىڭ دىلىغا ئازار بېرىپ، ئۇنى قارىلىغانىدىم. قەلبىم توغۇلۇپ ئۇچ ياشقا كىرگەنىدى. بىر كۈنى كەچتە ئىشتىن چۈشۈپ ئۆيگە قايتاي دەپ تۇرسام گۈلشەن يىغلاپ تېلېفون قىپتۇ. ئۇ دەرھال ئىدارىسىگە كېلىشىمنى ئېيتتى. مەن ھودۇققىنىمچە ئىدارىسىگە چاپتىم، ئىدارە ھويلىسىغا ئادەملەر توپلىشىۋاپتۇ. گۈلشەن مېنى كۆرۈپ توپىنى يېرىپ يۈگۈرگەنچە كېلىپ بوينۇمغا ئېسىلىپ يىغلاپ كەتتى. ئۇنىڭغا ئەگىشىپ تۆت ـ بەش ئايال يوپۇرۇلۇپ كەلدى. ھەممىسى تەڭ سۆزلەيتتى. دۇنيادا بار بارلىق سەت تىللار بىلەن گۈلشەننى تىللايتتى، مېنىمۇ بوش قويمىدى، ئۇلارنىڭ دېيىشىچە، مەن لاتا باش ئىكەنمەن. گۈلشەن ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرسىنىڭ ئېرىنى تارتىۋاپتۇمىش. سىلەر ئاياللار بۇ خىل ۋەزىيەت ئالدىدا قانداق قىلىسىلەر، بىلمەيمەن. لېكىن، بىر ئەر كىشىگە نىسبەتەن، ئەڭ چوڭ چارىسىزلىق تىل بىلەن جەڭ قىلىش ئىكەن. بىچارە گۈلشەننىڭ «ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار خاتالاشتى، مېنى خورلىدى...» دېگەن نالىلىرى ھېلىقى تۆت ـ بەش ئايالنىڭ ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان پىلىموتتەك تىل ئوقلىرى ئاستىغا كۆمۈلۈپ قېلىۋاتاتتى. ئۇ مەندىن مەدەت تىلەپ كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ ماڭا تەلمۈرەتتى. ئۇنىڭ بۇ بىچارە ھالىنى ئەرلىك غۇرۇرۇم بېسىپ چۈشتى. ئۇنى كىشىلەرنىڭ، خىزمەتداشلىرىنىڭ كۆزىچىلا دارقىرىتىپ سۆرەپ ماشىنىغا بېسىپ ئۆيگە يىاندۇرۇپ ئېلىپ كەلدىم. مەن ئۇنىڭ ئۇ ئايالنىڭ ئېرىنىڭ ئارقىسىغا كىرىۋالغانلىقى، كۆيۈپ قالدىم دەپ ھەتتا ئىدارىسىگىچە بېرىپ، كوچىلاردا ئالدىنى توسۇپ ئارامىدا قويمىغانلىقى، بۇنى ماڭا نومۇس قىلىپ دېيەلمىگەنلىكىنى ئېيتىپ، يىلىنىپ ـ يالۋۇرۇش-لىرىغا قارىماي ئۇنى قاتتىق ئۇرۇۋەتتىم. شۇنچە كۆپ ئا-

دەملەر ئارىسىدا كۈلى كۆككە سورۇلغان ئەرلىك غۇرۇرۇم ئەقلىمنى كېسىپ قويغانىدى. گۈلشەن بۇنىڭلىق بىلەن يا- مانلاپ ئانىسىنىڭ ئۆيىگە كەتمىدى. سوتقا ئەرز سۇندى، ئا- خىر ساقچىلارنىڭ، ئايالالار بىرلەشمىسىدىكى خادىملارنىڭ ۋە ئىدارىسىدىكى رەھبەرلەر، خىزمەتداشلارنىڭ يارىمى بىلەن ئش- نىڭ ھەقىقىتى گۈلشەن ئېيتقاندەك ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلۇد- دى، بەك خجىل بولدۇم. سىز بىر ئايال بولۇش سۈپىتىڭىز بە- لەن گۈلشەننىڭ قانچىلىك خورلۇق تارتقانلىقىنى مۆلچەرلىيە- لەيسىز. شۇ چاغدا ئۇ بىگۇناھ ھاقارەتلىنىپ باشقىلار تەرىپىدىن خارلىنىۋاتقاندا، مەن ئۇنىڭ ئېرى تۇرۇپ قوغداش تۇگۈل، ئۇنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ بەرگىنىمنى ئويلىسام ۋىجدانىم ھا- زىرغىچە ئازابلىنىدۇ. ئىشەنچسىزلىك ھەرقانداق بىر ئادەمنىڭ ئادىمىيلىكىنى سۈسلاشتۇرۇۋېتىدىكەن. قاراڭ، مەن ھازىر گۈل- شەننىڭ، بىر ئاجىز ئايالنىڭ نەزىرىدە قايسى ئورۇنغا چۈشۈپ قالدىم؟

شۆھرەت ھەسرەتلىك بىر تىنىۋەتكەندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— مەن گۈلشەننى بەك ياخشى كۆرىمەن، مەن ئۇنى دەپ بۇ يۇرتقا ئۇرۇمچىدىن كېلىپ تۇرۇپ قالغان. ھازىر بۇ شەھەرگە مېھرىم چۈشۈپ قالدى، يېقىندا ئىدارە باشلىقى بولۇپ ئۆستۇ- رۇلدىم، مۇشۇ شارائىتىم بىلەن گۈلشەننى ماددىي جەھەتتىنمۇ تويۇندۇرالايمەن، گۈلشەنمۇ مېنى، ئائىلىمىزنى سۆيىدۇ. ئۇ دۇ- رۇس ئايال، ئۇنىڭغا ئازار بەرگۈم يوق.

شۆھرەتنىڭ بۇ بايانلىرىنى ئاڭلاپ كۆزلىرىمگە ئىختىيارسىز ياش كەلدى. ئۆزۇمنىڭ ئائىلىسىنىلا ئەمەس، بۇ ياش ئەر - ئا- يالالرنىڭمۇ ئائىلىسىنى قوغداپ قېلىشتەك بىر ئىستەك تەبىئىي يوسۇندا كۆڭلۈمگە ئورناشتى. مەن شۇنچىلىك ئالىيجانابمۇ ياكى ئۆتۈپ كەتكەن ئەخمەقمۇ، بۇنىسىنى پەرق ئېتىشكە ماجالىم قال- مىغانىدى، مەيلى نېمىلا بولمىسۇن، شۆھرەت ۋە مەن رېئاللىق-

نىڭ ئىچىگە كىرىپ مەسلىنى ھەل قىلغىنىمىز ئەڭ تۈزۈك.

— ئۇنداقتا بۇنىڭغا نېمە دەيسىز؟ — مەن قول سومكامدىن ھېلىقى تېلېفون خاتىرىسىنى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇندۇم. ئۇ قارا دۇگىلەك ئىچىگە ئېلىنغان ئۆزىگە بەكمۇ تونۇش بولغان تېلېفون نومۇرىغا قاراپ قېتىپلا قالدى، ئۇنىڭ قەغەز تۇتقان قولى بىلىنەرلىك تىترەيتتى. ئۇ قەغەزلەرنى ماڭا يادۇرۇپ بېرىپ، شىرەگە جەينەكلىگەن قوللىرى بىلەن بېشىنى چاڭگاللاپ بىرھازا خىيالغا پېتىپ سۈكۈتتە ئولتۇرۇپ كەتتى، ئەرلەر قارىماققا قەيسەر كۆرۈنگىنى بىلەن بەك ئاجىز ئىكەن، ئۇمۇ ماڭا ئوخشاشلا ئايالى ۋە مېنىڭ ئېرىم تەرىپىدىن قاتتىق خورلاندى. ئەركەكلىكى پايخان قىلىندى. بىر ئەر ئۇچۇن بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق ئازاب بولارمۇ؟! بۇگۈنكى رەسۋاچىلىقنى ئۇ ئۇقمايلا قالسۇن. مەن ئاردىكى جىمجىتلىقنى بۇزدۇم.

— شۆھرەت، قانداق قىلاي دەيسىز؟

ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ كەسكىن دېدى:

— مەن بۇ ئىشقا چوقۇم ئىگە بولىمەن، خاتىرجەم بولۇڭ. مېنىڭ ئائىلەمنى ۋەيران قىلغۇم يوق. بىزنىڭ ئۇچ بالىمىز بار. ئۇلارغا ئۆز ئاپىسى كېرەك.

— مېنىڭ ئېرىمدىن ئايرىلىپ قالغۇم، بالىلىرىمنى تۇرمۇشنىڭ باياۋانلىرىدا سەرسان قىلغۇم يوق.

— ھەممىمىزگە تىنچلىق كېرەك، سىزگە مەدەت بولسۇن ئۇچۇن بىر ئىشنى سۆزلەپ بېرەي. بەلكىم ھەر ئىككىلىمىزنىڭ سەۋرچانلىقىنى ساقلاپ قېلىشىمىزغا ياردىمى بولار.

— مەن گۇلشەننىڭ ئىككىنچى تۇغۇتى يېقىنلىشىپ قالغاندا قېرىشقاندەك ئۇرۇمچىگە بىر ئايلىق كامانداروپكىغا كېتىپ قالدىم. بۇ جەريانداا باشقا يۇرتتىن كەلگەن بىر ئوقۇغۇچى قىز بىلەن تونۇشۇپ قېلىپ، كەچۇرگۈسىز گۇناھتىن بىرنى ئۆتكۈزۈپ قويدۇم. ئىش تۇگىگەندە ھەرقانچە قىلسىمۇ

ئورنىغا كەلمەيدىكەن. مەن كامانداروپكىنى تۇڭىتىپ قايتىپ كەلدىم. گۈلشەن مەن قايتىپ كېلىپ ئەتىسىلا يەڭگىدى. بالا قوشكېزەك ئوغۇل ئىدى، شۇ ۋاقىتتىكى خۇشاللىقىمنى سىز ھېس قىلالمايسىز، ئۈچ بالىنىڭ دادىسى بولغانلىقىمدىن چەكسىز شادلاندىم، پەخىرلەندىم. بىر ئەر بولۇشنىڭ لەززەتىنى تازا تېتىدىم، گۈلشەننىڭ ئاتا ـ ئانىسى تالاشقانغا ئۇنماي، دوختۇرخانىدىن ئۇدۇللا ئۆيىمىزگە ئەكېلىۋالدىم، بىراق خۇشاللىقىم ئۇزاققا بارمىدى، گۈلشەن قىرقى ئىچىدە ئىدى، ھېلىقى قىز بىر كۈنى مېنى ئىزدەپ ئۆيگىلا كىرىپ كەلدى، ئۇنىڭ بويىدا بار ئىكەن. شۇ چاغدىكى گۈلشەننىڭ ئېچىنىشلىق ھالىتىنى مەڭگۈ تەسەۋۋۇر قىلالمايسىز. گۈلشەن ھېلىقى قىزنىڭ ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ يالۋۇرۇشقا باشلىدى:

ـــ سىز تېخى كىچىك، ئۆزىڭىزگە ماس كېلىدىغان يىگىت تاپالايسىز. مېنى كۆردىڭىزمۇ؟ سەمرىپ ئىسكەتمىدىن قالدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئۇچ بالامنى قانداق باقىمەن؟ ئۆتۈنەي، سىڭلىم، ئېرىمنى قويۇۋېتىڭ.

گۈلشەننىڭ يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇشلىرىغا چىدىيالمىدىم. بۇۋاقنى باغرىغا تېڭىپ قىزغا يۈكۈنۈپ يالۋۇرۇۋاتقان گۈلشەنىڭ ئالدىغا كېلىپ لوككىدە چۆكتۈم. تارامىلاپ تۆكۈلۈۋاتقان ياشلىرىمنى زادىلا تۇتۇۋالالمىدىم. بۇ مېنىڭ ئەر سانلىپ تۇنجى قېتىم كۆز يېشى قىلىشىم ئىدى. گۈلشەن ئىككى بۇۋاقنى ماڭا تۇتقۇزدى ـ دە، يۈگۈرگەنچە ياتاق ئۆيگە كىرىپ كېتىپ، ئەللىك مىڭ يۈەنلىك پۇل چېكىنى ئېلىپ چىقىپ قىزنىڭ ئالدىغا قويدى.

ـــ ئېلىڭ، سىڭلىم، بۇ پۇللارنىڭ ھەممىسى سىزنىڭكى. يۇرتىڭىزغا كېتىڭ، مۇشۇ پۇل بىلەن ئۆي سېتىۋالسىڭىزمۇ ياكى بىرەر ئىشنىڭ ئېپىنى قىلىۋالسىڭىزمۇ جان بېقىپ كېتەلەيسىز. ماڭا ئائىلەمنىڭ تىنچلىقى، ئۇچ بالامنىڭ دادىسى كېرەك. باشقا ھېچ نەرسە كېرەك ئەمەس، ئۆتۈنەي، سىڭ-

لىم.

مەن قىزنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ ھامىلە چۈشۈرۈش ئو-پېراتسىيەسى قىلدۇرغاندىن كېيىن ئۇنى يۇرتىغا يولغا سېلىپ قويدۇم، ئۇ پۇلنى ئېلىپ جىممىدە كېتىپ قالدى. گۈلشەن نەچچە ئايغىچە خامۇشلا يۇردى. ئۇ ماڭا ناھايىتى ئاز گەپ قىلاتتى. يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇشلىرىمغا ئۇنىسىز، ئىپادىسىز قاراپ تۇراتتى. بالىلارنى باغرىغا بېسىپ ئۇنسىز ياش تۆكەتتى. ئۇنىڭ ماڭا بەرگەن بۇ جازاسى مېنى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلغاندىنمۇ بەتتەر قىينايتتى، ئاشۇ كۈنلەردە قانچىلىك ۋىجدان ئازابى تارتقانلىقىمنى بىلمەيسىز. خوتۇن ـ بالىلىرىمنى ياشىي كۈنگە ئېرىشتۈرۈپ ئۆز گۈناھىمنى يۇيۇشنى ئىچىمدە مىڭ يادلاپ يۇردۇم. ئۇنىڭغا ھەددىدىن ئارتۇق كۆيۈنۈشلىرىم، ۋاپادارلىق كۆرسىتىشلىرىم ئۇنىڭ يۇرىكىنى ئىللىتتى بولغاي، ئەسلىگە قايتىپ قالدى. مانا بالىلارمۇ چوڭلاپ قالدى، بالىلىرىمغا ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئىچى كۆيىدۇ. ئەتراپىمدىكى ئەرلەر بەختىمگە ھەۋەس قىلىشىدۇ. لېكىن، بۇ بەختىمنىڭ ئارقىسىغا بىر ئازابلىق سىر يوشۇرۇنغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئەمدى گۈلشەننىڭ دىلىغا ئازار بەرگۈم، گۈلشەندىن ئايرىلىپ قالغۇم تېخىمۇ يوق. بالىلارنى خاتىرجەم مۇھىتتا ساغلام چوڭ قىلىشىم كېرەك. ئەگەر ئۇنداق قىلالمىسام، پەقەت نەسىل قالدۇرالىغان بولغۇدەكمەن. بىراق، دادا بولالمىغۇدەكمەن. بىر پارازىت قۇرتمۇ نەسىل قالدۇرالايدىغۇ؟ مەن بۇ ھەقىقەتنى ئۆز سەۋەنلىكلىرىمدىن ھەقىقىي تونۇپ يەتتىم.

شۆھرەت يانچۇقىدىن تاماكا ئېلىپ تۇتاشتۇردى ۋە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى.

ــ تېلېفون خاتىرىسىدىكى نومۇرلاردىن باشقا ئۇلارنىڭ ئۇچراشقانلىقىنى كۆردىڭىزمۇ؟

ــ ياق، ياق...

ــ ئاتايا گۈلشەن بار يەردىن كەلدىم... ساقچىغا تاپشۇرۇپ

بەرسەمۇ بولاتتى... دېگەندەك گەپلەرنى قىلىۋاتاتتىڭىزغۇ؟ ماڭا راست گەپ قىلىڭ. مېنىڭ ئالدىنىپ يۈرگۈمۇ، سىز ئېيتقاندەك ئەرلىك غۇرۇرۇمنى سۇندۇرغۇمۇ يوق.

مەن ھودۇقۇپ قالدىم.

ــ ياق، ماڭا ئىشىنىڭ، ئۆزىڭىز گۈلشەننى چايغا كەتتى، دېدىڭىزغۇ، ساقچىغا تاپشۇرىدىغىنىم... شۇ... ھېلىقى... ئاباياسىزگە كۆرسەتكەن ۋاراقلارنى... دەيمەن...

ــ بولىدۇ، مەنمۇ ئارتۇقچە گۇمانخورلۇق قىلماي، گۈلشەن بىلەن ئايرىم پاراڭلىشىپ كۆرەي، ئۇ يەنىلا مېنى، ئائىلىمىزنى سۆيسە ئۇنى قوغداپ قېلىشقا رازىمەن.

شۆھرەت مېنى ئۆيۈمگىچە ئەكېلىپ قويۇپ كېتىپ قالدى. مەن بىنا ئالدىدىكى ئورۇندۇقتا ئۇزاققىچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇردۇم.

قېيىنئانامنىڭ ئالدىغا بارماي بولمىدى. ياشىنىپ قالغان ئانىنى پاراكەندە قىلغۇم يوق ئىدى. بىراق، ئېرىم بۇنىڭلىق بىلەن گۈلشەندىن ۋاز كەچمەيدۇ. قارىغاندا، ئائىلىمىزدىنمۇ ۋاز كەچكۈسى يوقتەك قىلىدۇ. دېمەك، ئۇ ئايالىنى ئالداپ ئۆتمەكچى ئوخشايدۇ. مۇشۇنداق كېتىۋەرسە شامال ئۆتمەيدىغان تام يوق دېگەندەك، ئائىلىمىزدىكى تىنچسىزلىق ھامان ئاشكارىلىنىدۇ. ئۇ چاغدا قېيىنئانامغا تېخىمۇ چوڭ پاراكەندىچىلىكنى تۇغدۇرۇپ بەرمەسمۇ؟! ئەگەر بىر ئانىنىڭ نەسىھەتىمۇ كار قىلمىسا بۇنداق ئەرنى تۇتۇپ قالغىلى بولمايدۇ، ھەم بۇنداق ئەر ئۇچۇن ئازاب چېكىپ يۈرۈشنىڭمۇ ھاجىتى يوق. ئىسىت بالىلار...

مەن ئېرىمنىڭ ئۆيگە كەلگەن ــ كەلمىگەنلىكىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۇن ئۆيگە كىردىم. كىرىپلا بوسۇغىدىكى پالاسقا قارىدىم. ئۇنىڭ ئۇستىدە ئېرىمنىڭ بىر جۇپ ئايىغى تۇراتتى. بۇ ھال مېنىڭ دەردلىك كۆڭلۈمگە ئاللىقانداق بىر ئىللىقلىق يامراتتىپ يېنىك تىندىم ۋە ئارقامغا يېنىپ چىقىپ كەتتىم. چۈنكى، ئۇنىڭ بىلەن يۈزلەشكۈم، ئۇرۇشۇپ ــ تالاشقۇم يوق. ئەر-

زىمدۇ؟ قېيىنئانامنىڭكىدە يېتىپ قالارمەن.

يېرىم كېچىدە ئىشكىنىڭ قېقىلىشىدىن چۆچۈگەن قېيىنئا-نام ئەنسىز ۋارقىرىۋەتتى.

— كىم؟

— مەن، ئانا.

— ھە، سىزمىدىڭىز، قىزىم، — ئۇ ھاسىراپ كەتكەندى، — يېرىم كېچىدە سىزگە بىرەر ئىش بولمىغاندۇ - ھە؟

— ئۆيگە كىرىپ پاراڭلىشايلى، ئانا.

— يۇرۇڭ، قىزىم، بىرەر نەرسە يېگۈڭىز بارمۇ؟

— ياق، ئانا، ھېچنېمە يېمەيمەن.

مەن قېيىنئانامغا ئەھۋالنى يىغلاپ تۇرۇپ قىسقىچە سۆزلەپ بەردىم. ئۇ گەپلىرىمنى سەۋرچانلىق بىلەن تىڭشىدى.

— بەك غەيرەت قىپسىز، قىزىم. چىداملىق ئىكەنسىز، ئاللا دۇرۇس نىيەتلىك بەندىسىنىڭ رىزقىنى ھەرگىز قاچۇرمايدۇ. بىر ئانا تۇرۇپ بىلمەمتىم ئۇنىڭ كۆڭلىنى، ئۇنىڭ سىزگە مېھرى چوڭقۇر، ئىككىڭلار كۆڭلى قاملاشقان ئەر - خوتۇنلار. «ئازماس ئاللا» دەپتىكەن، قىزىم. ئۇ دۆيۈز بىر قېتىم ئېزىپتۇ. بالامغا جان بەرگىنىم بىلەن ئەقىل بېرەلمەپتىمەن. سىزمۇ ئەپۇچان بو-لۇڭ، ھەممىنى مەن ئوڭشايمەن. ئوڭۇشىيالمىسام ئاخىرقى ئۆمۈ-رۈمىدە سىز بىلەن ياشاپ ئۆتەرمەن. ھازىر خاتىرجەم يېتىپ ئۇخلاڭ، ھاردۇق يەتكەندۇ ھەرقاچان.

قانداقمۇ ئۇيقۇ كەلسۇن؟ گادىرماچ خىياللار ئىچىدە مېڭەم غوڭۇلدايتتى، قېيىنئانامنىڭ ئۇھسىنىشلىرى يۈرىكىمنى تېخى-مۇ ئېزەتتى.

مەن سەھەر تۇرۇپ ئىشقا مېڭىشقا تەرەددۇتلاندىم، ئەينەككە قاراپ چۆچۈپ كەتتىم. بىر كېچىدىلا مومايغا ئايلىنىپ قالغانى-دىم. قىزىرىپ ئىششىغان، نۇرى قاچقان كۆزلىرىم، تاتارغان چىرايىم... ئاھ، تەڭرىم. شۇنچە يىل بىر تەرەپتىن ھۆكۈمەتنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ، بىر تەرەپتىن تۇگىمەس ئائىلە ئىشلىرى،

بالا تەربىيەلەش، ئاشخانىنى روناق تاپقۇزمەن دەپ پالاقشىشلىرىم ئىسكەتمىنى بۇنچە بۇزۇۋەتمىگەنىدى، دىل ئازارى، كۈنداشلىق نېمىدېگەن يامان.

ــ مەن بىلەن بىللە بېرىڭ، قىزىم، ــ قېيىنئانامنىڭ بۇ سۆزى مېنى خىيالدىن ئويغاتتى، ــ دەرقەمتە تۇرۇپ سۆزلەشكىنىمىز تۇزۇك.

بىز تېز تاماقخانىغا كېلىپ ئۇنىڭ بىلەن بوسۇغىدىلا ئۇچرىشىپ قالدۇق. قېيىنئانامنى باشلاپ كەلگىنىمنى كۆرۈپ ئېرىم ھەممىنى چۈشەندى بولغاي، چىرايى بوزىرىپ كەتتى ۋە ھودۇققانچە بىزنى بىر ئايرىمخانىغا باشلىدى.

ــ نېمە تاماق يېگۈڭلار بار، ھازىرلا تەييار قىلىمەن.

ــ ھارام نەرسىنى يېمەيمەن، ــ قېيىنئانام مىچىدە يىغلىۋەتتى.

ــ ھارام دەيسىزغۇ، ئانا... ئاران بىر كەلگىنىڭىزدە...

قېيىنئانام تارىلاپ تۆكۈلگەن كۆز ياشلىرىنى ياغلىقىنىڭ ئۇچىدا ئېرتىپ ئۇلگۈرمەيتتى:

ــ ھازىر قىلىۋاتقانلىرىڭ ھارام بولماي نېمە؟ تۇۋا، جېنىم بالام، سېنىڭ كۆڭلۈڭگە قانداق قىلىپ ھارام چۈشۈپ قالغاندۇ ــ ھە؟ جايىنامازدىن قويماي ئولتۇرۇپ قىلغان دۇئالىرىم نەگە كەتتى، يىگىتلىكىگە يېتىپ قالغان ئوغلۇڭغا ئاشۇنداق دادا بولماق چىمۇ؟ سەن ھارامدىن ھارام پۈتىدۇ. ئوغلۇڭنىڭ كەلگۈسىدە ھارامغا پېتىپ يۇرۇشىگە، قىزىڭنىڭمۇ كەلگۈسىدە بىر ھارام يولغا ماڭغان نەجىسنىڭ قولىدا خارلىنىشىغا قاراپ تۇرالامسەن؟ يۇرىكىڭ چىدارمۇ؟ سېنىڭ قىلغانلىرىڭغا مەن چىدىمىدىم، بالام. كۆپۈرلۈق ئەرنى يىقىتىدۇ، چېكىدىن ئاشقان ھەرقانداق بىر ئىشنىڭ ھامان سورىقى بولىدۇ.

ئانام تېلىقىپ ــ تېلىقىپ يىغلايتتى.

ــ ئانا، يىغلىماڭ، يىغلىغىنىڭىز مېنى قارىغانلىقىڭىز ئەمەسمۇ؟

ـــ بىلەمسەن شۇنى، بالام؟ ئاشۇ ئىشنى قىلغىنىڭدا مېنىڭ، ئايالىڭنىڭ، بالىلىرىڭنىڭ يىغلىشىنى ئويلىمىغانمىدىڭ؟ مەنغۇ يىغلاپ ـ يىغلاپ گۆرگە كىرىپ ئارام تاپارمەن. بىراق، بالاڭ ئۆ ـ مۇرلۈك يىغلاپ قالماسمۇ؟ بۇنىڭ ئۈۋالى كىمگە؟ ئەلۋەتتە ماڭا، ساڭا، گۆردىكى داداڭغا بولىدۇ. گەپ قىلمايسەنغۇ؟

ـــ نېمە دەيمەن، ئانا، ـــ ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنچىلىك بوش ئىدى.

ـــ ھارامدىن قول ئۈزەمسەن، يوق؟ ئەگەر ئۇنداق قىلالمىساڭ بەرگەن ئاق سۈتۈمگە ئۇ دۇنيا ـ بۇ دۇنيا رازى ئەمەسمەن.

ـــ بولدى، ئۇنداق گەپنى ئاغزىڭدىن چىقارماڭ، ئانا، ـــ ئۇنىڭ ئاۋازى يىغلامسىرىغاندەك چىقتى.

مەن زادىلا بەرداشلىق بېرەلمىدىم. ئايرىمخانىدىن يۈگۈرگەدە چە چىقىپ كەتتىم. ئارقامدىن دەمبەس قەدەم چىققان قېينىئانام قولۇمدىن چىڭ تۇتۇۋالدى.

ـــ يۈرۈڭ، قىزىم. كۆڭلۈم بەك بۇزۇلۇپ كېتىۋاتىدۇ. دادا ـ ڭىزنىڭ تۈپراق بېشىغا بارايلى. رەھمەتلىكنىڭ روھى سېزىپ قالدىمۇ، يېقىندىن چۈشۈمگە تولا كىرىدىغان بولۇپ قالدى، چۈ ـ شۈمدە ئۇ ھە دېگەندە بالىلارنىڭ ئەھۋالىنى سورايدۇ.

ـــ مەن ئاپىراي، ئانا، ئېرىم ئانىسىغا تەلمۈرۈپ قارىدى. ئۇ ـ نىڭ بۇ قارىشىدىن خىجالەتچىلىك، ئۆتۈنۈش چىقىپ تۇراتتى.

ئانا ئوغلىنىڭ بۇ ھالىتىگە چىدىمىدى بولغاي، كۆز ياشلىرى يەنە تارىلاپ قۇيۇلۇشقا باشلىدى.

ـــ بولىدۇ، بالام، سەنمۇ بار. ئاشۇ ساناقسىز قەبرىلەرنى كۆ ـ رۈپ ئۆلۈمنىڭ ۋەھىمىسىنى ھېس قىلىپ كۆر. ئاندىن ھاياتنىڭ قىممىتىنى، ھاياتلىقتا تىرىكلەر بىر ـ بىرىنىڭ قەدرىنى قىلىپ ياشاشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلىپ قالارسەن. ئوغرىنىڭ يۈرىكى بىر ئۆمۈر دەككە ـ دۈككىدە ئۆتىدۇ. سەنمۇ بىر چوڭ ئوغرى، بىلەمسەن، بالام، ئەتراپىڭدىكى يېقىنلىرىڭنىڭ خاتىرجەملىكـ ـ نى، بىراۋنىڭ ئائىلە بىرلىكىنى ئوغرىلىدىڭ، بۇنىڭدىنمۇ چوڭ گۇناھلىق ئىش بولماس.

ـــ بولدى قىلماڭ، ئانا، دېگىنىڭىزدەك قىلىمەن.

قەبرىستانلىق شۇنچىلىك تىمتاس، سۇرلۇك ئىدى. ئاد-دىيغىنا قوپۇرۇلغان قەبرە ئالدىدا ئۇچەيلەن يۇكۇنۇپ ئولتۇر-دۇق. ئوغلىنىڭ قىسقا، ئەمما مۇڭلۇق قىرائىتىنى ئاڭلاپ دد-لى ئېرىپ، كۆڭلى بۇزۇلغان ئانا يىغلاپ تۇرۇپ دۇئا ـ تىلاۋەت باشلىدى.

«ئېھ، قۇدرىتى ئۇلۇغ ئاللا! ئوغلۇمنى دادىسىنىڭ روھى يۇ-لىشىگە قادىر قىلغايسىز، دىلىغا ئىمان ـ پاكلىق بەرگەيسىز...» ئانىنىڭ كۆزلىرىدىن ياشلار تارامىلاپ قۇيۇلاتتى، لەۋلىرى توخ-تاۋسىز قىمىرلايتتى.

ـــ... مېنىڭ مەرتەم رازى...

بۇ ھالغا زادىلا بەرداشلىق بېرەلمىگەن ئېرىم قەبرىنى قۇ-چاقلاپ ھۆڭگىرەپ يىغلاپ كەتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئائىلىمىز تىمتاسلىققا چۆمدى. ئۇ با-لىلارغا ئادەتتىكىدەك مۇئامىلە قىلاتتى. زۆرۈر تېپىلمىسا ماڭا گەپ قىلمايتتى. بەزى ھاللاردا تېز تاماقخانىدىلا ئۇخلاپ قالات-تى، بۇندىق چاغدا بالىلارغا تېلېفوندا ئۆيگە كېلەلمەيدىغانلى-قىنى ئېيتىپ قويىاتتى. ئۇنىڭ بۇ قىلغانلىرى قېيىداشمۇ، ما-ڭا بولغان ئۆچمەنلىكىمۇ ۋە ياكى گۇلشەننى كۆڭلىدىن چىقا-رىۋېتەلمەي قىينىلىۋاتامدۇ، بىلمىدىم. بەلكىم ھەممىسى بار-دۇر. ئۇنىڭغا بىرئاز ۋاقىت بېرىشىم كېرەك، دەپ ئويلىدىم. شۇڭا، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئىز قوغلاپمۇ بارمىدىم. بارغان ـ تۇرغان جايلىرىنى سوراپمۇ قىينىمىدىم، مەيلىگە قويۇۋەتتىم. مەيلى ئۇ نېمىلا قىلمىسۇن، ئائىلىسىدىن ۋاز كەچمىگەنىدى. شۇڭا، مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلىشقا تېگىشلىك بارلىق ئىشلارنى ئۇنىسىز ئورۇنلاپ، ھەر ۋاقىت ئۇنىڭ سەمىگە ئايالى بارلىقىنى سېلىپ تۇردۇم.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە گۇلشەندىن ماڭا تېلېفون كەل-دى. ئۇ ماڭا مەن بىلەن بىر كۆرۈشمەكچى ئىكەنلىكىنى دېدى.

مەن ئۇنىڭغا ئىلگىرى شۆھرەت بىلەن بارغان چايخانىغا بېرىش تەكلىپىنى بەردىم، بىز ئاشۇ رەڭلىك چىراغلار جۇلالىنىپ تۇر-غان چايخانا ئالدىدا ئۇچراشتۇق، چايخانىغا كىرىپ ئىككى كىـ-شىلىك ئايرىمخانىغا جايلىشىپ ئاز ـ تولا مېۋە شەربىتى ۋە يېـ-مىشلەرنى بۇيرۇتۇپ قويدۇق.

گۇلشەن بىئەپ ھېس قىلدىمۇ، ماڭا يەر تېگىدىن لەپپىدە قاراپ قوياتتى ـ ده، قولىدىكى مېۋە شەربىتى قۇيۇلغان ئىستا-كاننى سۈس تىترىگەن قوللىرىدا سىقىملايتتى. ئۇ ئاشۇنداق قـ-لىش ئارقىلىق قولىنىڭ تىترىشىنى مەندىن يوشۇرۇپ قالماقچى بولسا كېرەك. ھازىر ئۇنىڭدا بۇرۇنقى كۆرەڭلىكىنىڭ ئىزناسىمۇ قالمىغانىدى، مەن ئاخىر بۇ خىل ھالەتنى بۇزۇپ سۆز باشلىدىم.

ــ مېنىڭ بىلەن كۆرۈشۈش شۇنداق زۆرۈر بولۇپ قالغانمـ-دى؟

ــ شۇنداق، ماڭىلا ئەمەس، ھەر ئىككىمىزگە زۆرۈر دەپ قا-رىدىم. ھازىر مۇناسىۋىتىڭلار قانداق؟

ــ سىزچە قانداق بولسا بولاتتى؟

گۇلشەن بۇ كىنايىلىك سۆزۈمدىن ئەندىكىپقىنا قارىدى، ئۇ-نىڭ چىرايلىق كۆزلىرىدە يېلىنىش بالقىپ تۇراتتى:

ــ ئەلۋەتتە ياخشىلىنىپ كېتىشىنى خالايمەن.

ــ بۇ راست سۆزىڭىزمۇ؟ ئەگەر راست شۇنى ئۇمىد قىلسـ-ىڭىز، ھازىر تۇرمۇشىمىز ناھايىتى خاتىرجەم.

ــ سىز مېنىڭ ئېرىم بىلەن كۆرۈشكەندىن كېيىنكى ئىشلارنى بىلگۈڭىز يوقمۇ؟

ــ ئەلۋەتتە بىلگۈم بار. ئېرىڭىز سىزنى تىنچلاندۇرغان بول-سىلا، مەن تېخىمۇ بەك خاتىرجەملىككە ئېرىشكەن بولىمەن.

ــ تەنە قىلىشمايلى، سەممىي كۆڭلىمىز بىلەن پاراڭلاش-ساقمىكىن دەيمەن.

ــ سىزدە سەممىيەت بولسىلا مەك قەتىرە شۇكۇر دېگەن بولاتتىم.

گۈلشەن ياش يامرىغان خۇمارلىق كۆزلىرىنى يەرگە ئاغدۇرىدى:

— بىلمەن، سىز مېنى ساختىپەز دەپ بىلمىسىز. بىراق، سۆزۈمنى سەۋر بىلەن ئاڭلىسىڭىز مېنى خاتا ئەيىبلىگىنىڭىزنى بىلىپ قالمىسىز.

— مەنمۇ شۇ ئۇمىدتە. سىزنى خاتا ئەيىبلىگەن بولۇپ چىقسام، دىلىمدىكى جاراھەت ئېغىزى پۈتكەن بولاتتى.

گۈلشەن ماڭا قاراپ ھېكايىسىنى سۆزلەشكە باشلىدى.

بۈگۈن دەم ئېلىش كۈنى بولغاچقا گۈلشەن خەدىچە بىلەن ئۆيى تازىلاۋاتاتتى. تېلېفون سايراپ كەتتى. گۈلشەن تېلېفوننىڭ كۆرسىتىش ئېكرانىدىن شۆھرەتنىڭ يانفون نومۇرىنى كۆرۈپ تۇرۇپكىنى قولىغا ئالدى.

— ۋەي، ياخشىمۇسىز؟

گۈلشەن تېڭىرقاپ تۇرۇپلا قالدى. شۆھرەتنىڭ يانفونىدىن باشقا بىر ناتونۇش ئاۋاز كېلىۋاتاتتى. ئۇ بىرئازدىن كېيىن ئەسلىگە كېلىپ يانداۋۇرۇپ سورىدى.

— سىز كىم بولىسىز؟

— بۇ يانفونىڭ ئىگىسى بىلەن يېقىرمە مىنۇت ئىلگىرى ئالاقىلىشىپتىكەنسىز، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، ئۇ مېنىڭ...

— تېز بولۇڭ، يانفون ئىگىسى قاتناش ۋەقەسىگە ئۇچراپ ھايات-ئۆلۈم ئېچىدە...

دەھشەتلىك چىرقىراشتىن ئەندىكىپ كەتكەن خەدىچە ۋە بالىلار يۇگۇرگىنىچە گۈلشەننىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى.

— ئاچا...

— ئاپا...

...

نارەسىدىلەر ساقاغا يۆلەنگىنىچە يەردىلا ئولتۇرۇپ قالغان ئاپىسىغا ئېسىلىپ يىغلىشاتتى. خەدىچە بولسا نېمە قىلارىنى بىلە-

مەي گۈلشەننى يۆلەشتۇرۇپ باقتى. لۆڭگىنى ھۆلدەپ، تىتىرەك باسقان بەدەنلىرىنى، تاتارغان يۈزلىرىنى سۈرتتى. گۈلشەن بىر-دىنلا ئېسىنى تاپقاندەك چاچراپ ئورنىدىن تۇردى - دە، ئۆزىنى سىرتقا ئاتتى.

— ئاچا، كىيىمىڭىزنى يەڭگۈشلىۋېلىڭ...

خەدىچەنىڭ گېپى جاۋابسىز قالدى.

گۈلبەننىڭ ئۆڭسۈلى ئۆچكەن ھالدا نېمە قىلارىنى بىلەلمەي بىنا ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆرگەن بىر كىرا ماشىنىسى شوپۇرى ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ «ماشىنا كېرەكمۇ؟» دېدى. گۈلشەن ماشىنىغا ئولتۇرۇپ «دوختۇرخانىغا مېڭىڭ» دېدى.

ئۆي بىلەن دوختۇرخانا ئارىلىقى گۈلشەنگە خۇددى ئايىغى چىقماس يولدەك بىلىنىپ كېتىۋاتماقتا ئىدى.

ئۇ ئۆلۈپ كېتەرمۇ؟

گۈلشەننىڭ كاللىسىدا بۇنىڭدىن باشقا ھېچنېمە يوق ئىدى. دەھشەتلىك بىر ۋەھىمە ئىچىدە يۇرىكى ئاغاتتى. مېڭىسىنىڭ ئىچىدە تۇمەن مىڭ ھەرە غوڭۇلدايتتى.

دوختۇرخانىنىڭ جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمى ئالدىدا تۇرغان قاتناش ساقچىسى كىرا ماشىنىسىدىن چۈشۈپ يەر دەسسىگۈدەك-مۇ مادارى قالمىغان گۈلشەننى يۆلەۋالدى ۋە كېسەلخانىغا باشلاپ كىردى.

ئاھ، تەڭرىم ! گۈلشەننىڭ بوسۇغا ئاتلاپ كىرىشىگە ئۈلگۈ-رۈپ، دوختۇرلار جىددىي قۇتقۇزۇش ئۇنۇم بەرمەي جان ئۈزگەن كىشىنىڭ يۈزىنى ئاق ئەدىيالدا ئاستا يېپىپ قويۇشتى. ئەدىيال قانغا بويالغانىدى. گۈلشەن دەھشەتلىك چىرقىراپ ھوشىدىن كەتتى. دوختۇرلار يەنە جىددىي قۇتقۇزۇش ھەرىكىتىگە كىرىشىپ كەتتى.

گۈلشەن ھوشىغا كەلگەندە ئۇ ئۆزىنى باشقا بىر ئاپپاق ئۆيدە كۆردى، ئۇ ئۆرە بولۇش ئۈچۈن تىركەشتى - يۇ، بەدىنىنى زادىلا قىمىرلىتالمىدى. كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ ئۆزىنىڭ نەدە ياتقا-

لىقىنى بىلمەكچى بولدى، بىراق كۆز ئالدىنى بىر قەۋەت تۇمان قاپلىۋالغاندەك ھەممە نەرسە شۇنچىلىك تۇتۇق كۆرۈنۈپ كېتىۋا-تاتتى. ئۇ تېخىمۇ كۈچەپ باقتى. ئاشۇ تۇمان ئىچىدە غۇۋا بىر گەۋدىنى كۆردى، كۆردى ـ دە، ئىتتىك كۆزىنى قايتا يۇمۇۋالدى.

شۆھرەتكە ئەجەب ئوخشايدىكەنە، ياق، ئۇ ئەمەس. ئۇخلاپ چۈشەكەۋاتامدىم يا؟ ئۇ يۈزۈمگە يۈزىنى يېقىپ يىغلاۋاتامدۇ نېمە؟ يۈزلىرىم بەك ھۆل بولۇپ كەتتىغۇ!... ئەجەب تونۇش ھىد... شۆھرەت يېنىمدا بارمىدۇ؟!... توغرا، توغرا، تېلېفون... ئاندىن مەن دوختۇرخانىغا كەلگەن، ئۇنىڭدىن كېيىن...

ـــ ياق، ياق... ـــ گۈلشەن چاچراپ ئورنىدىن تۇرغانچە ئال-دىدىكى گەۋدىگە تىكىلىپ قېتىپلا قالدى.

ئۇ شۆھرەت ئىدى ! ئۇ گۈلشەننىڭ قولىنى چىڭ سىقىملى-غىنىچە گەپ قىلىۋاتاتتى.

ـــ گۈلشەن، بۇ مەن. ئېسىڭىزنى تېپىڭ. قورقماڭ، مەن ھا-يات! سىز ۋە بالىلىرىم ئۈچۈن بولسىمۇ ياشايمەن، بىز بىللە قې-رىيمىز. گۈلشەن، گۈلشەن...

ـــ راستلا سىز شۇمۇ؟ سىز راستلا ھاياتما؟ چۈشۈم ئەمەستۇ ـ ھە؟

ـــ مەن ھايات. مانا مەن قولىڭىزنى تۇتۇپ تۇرمامدىم.

ـــ بۇ... بۇ قانداق ئىش؟

ـــ ساقچىلار ئالماشتۇرۇپ قويۇپتۇ، گۈلشەن. ئۆلگۈچى ئەس-لىدە بىر ئوغرى. مېنىڭ يانفونۇمنى ئوغرىلىغان ئوغرى، ـــ شۆھرەت سۆزىنى داۋام قىلدى، ـــ سىزگە تېلېفون قىلىپ بازاردىن لازىملىق نەرسە سېتىۋالغاچ كىرىمەنمۇ، دەپ سورىسام، سىز مېۋە ئالغاچ كىرىشمىنى ئېيتتىڭىز. شۇنىڭ بىلەن مەن مېۋە بازىرىغا بېرىپ باققالدىن مېۋە سېتىۋېلىۋاتسام يانفونۇم سايراپ كەتتى. شەھەر باشلىقىدىن كەلگەن تېلېفون ئىكەن. ئۇ جىددىي ۋەزىپە بارلىقىنى، تېزدىن ھۆكۈمەت ئىشخانىسىغا بې-رىشىم لازىملىقىنى ئېيتتى. سۆزلىشىپ بولۇپ يانفوننى يانچۇ-

قۇمغا سالاي دەپ تۇرسام، تۇيۇقسىز بىر ئوغرى يانفونۇمنى ئېلىپ قاچتى. ئۇنى قوغلاشقا، ساقچىغا مەلۇم قىلىشقىمۇ ئامالسىز قالدىم، چۈنكى شەھەرلىك ھۆكۈمەتكە دەرھال بېرىشىم كېرەك ئىدى. شۇنداق قىلىپ، ماشىنىنى يانداۋۇپ ئارقامغا قايتتىم. شەھەر باشلىقى ھەرقايسى ئىدارە ـ ئورگان مەسئۇللىرىغا جىددىي ئورۇنلاشتۇرۇش قىلىپ يۇقىرىدىن كەلگەن رەھبەرلەر بىلەن بىللە يېزىلارغا بېرىشنى تاپشۇردى. ئۇ كۈنى بەك كەچ ئۆيگە قايتتىم. قولۇمدا يانفون يوق ھەم خىزمەت جىددىيچىلىكىدە سىزگە بۇ ئەھۋاللارنى ئېيتىپ قويۇشقىمۇ ئۇلگۈرەلمىدىم. ئۆيگە قايتقاندىن كېيىن بولغان ئەھۋاللارنى بالىلاردىن ئاڭلىدىم. شۇنىڭ بىلەن يانفونۇمغا تېلېفون قىلدىم. يەنىلا شۇ قاتناش ساقچىسى ئېلىپ سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنى ئېيتىۋىدى، دەرھال دوختۇرخانىغا چاپتىم. ئەسلىدە يانفونۇمنى ئېلىپ قاچقان ئوغرى چوڭ يولنى توغرا كېسىپ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقاندا مېۋە بازىرىغا مال يۆتكەۋاتقان چوڭ يۈك ماشىنىسى ئۇنى سوقۇۋېتىپتۇ، قاتناش ساقچىلىرى ئۇنىڭ مۇناسىۋەتلىك ئادەملىرىنى تېپىش ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىدىكى يانفونىڭ نومۇر خاتىرىلىگۈچىنى ئاختۇرۇپ بىزنىڭ ئۆينىڭ تېلېفون نومۇرىنى بېسىپتۇ. سىز كېسەلخانىغا كىرگەن پەيتىڭىزدە ئوغرىدىن قان كۆپ چىقىپ كېتىپ قۇتقۇزۇش ئۇنۇم بەرمەي جان ئۈزگەنىكەن. چوڭ ئۇقۇشماسلىق شۇنىڭدىن كېلىپ چىقىپتۇ، سىز مېنى ئۆلۈپ كەتتى دەپ بىلىپ ھوشسىزلىنىپ يىقىلىپ چۈشۈپسىز، يېنىڭىزدا قاراپ ئولتۇرغىلى نەچچە سائەت بولدى، گۈلشەن، بىلەمسىز؟

گۈلشەن ئېرىگە تىكىلگەنچە قېتىپ قالغان چىرايلىق كۆزلىرىنى ئاستا ھەرىكەتلەندۈرۈپ يەرگە ئاغدۇردى ۋە تۇ-گۈلگەنچە ئېرىنىڭ باغرىغا كىرىپ كەتتى. شۆھرەتنىڭ كەڭ كۆكرىكى ئۇنىڭ ئىسسىق ياشلىرى بىلەن نەمدەلدى.

ـــ گۈلشەن، سىزنىڭ يېنىڭىزدا ئولتۇرغان مۇشۇ نەچچە سائەت ئىچىدە مەن جىق ئىشلارنى ئويلاپ چىقتىم. مەن ئۇ-چۇن سىز بولمىسىڭىز بولمايدۇ. بىلىمەن، سىزگە يۆلەنچۈك بولالمىدىم، دىلىڭىزنى رەنجىتىتىم. سىزگە ئارقا ـ ئارقىدىن كەلگەن دىل ئازارى ئاخىر سىزنى يېقىتتى. بۇنىڭ ئۈرنىنى تول-دۇرىمەن، ئۈرنىڭىزدىن تۇرغۇزىمەن. گەپ قىلىڭ، گۈلشەن، نې-مە دېسىڭىز مەيلى. مېنى تىللىۋالسىڭىزمۇ، ئۇرۇۋالسىڭىزمۇ بولىدۇ.

گۈلشەننى دوختۇرخانىدىن ياندۇرۇپ چىققان شۆھرەت بىر-قانچە كۈنگىچە ئىشقىمۇ بارماي ئۇنى كۈتتى. بۇ ۋاقىت گۈلشەن ئۈچۈن ناھايىتىمۇ تەستە ئۆتۈۋاتاتتى، پۈشايمان، نومۇس، دې-لىغۇللۇق بىرلىشىپ، خۇددى بەدىنىدە مىڭلاپ ئۆمۈچۈك قى-مىرلاۋاتقاندەك ئازابلىماقتا ئىدى. ئۇيقۇسى قاچقان، يۈرىكى ئۆز رىتمىنى بۇزغانىدى. ئۇخلايتتى ـ يۇ، ئۆزىنى قىيىلا-ڭاچ ھالەتتە كۆرەتتى ـ دە، ئار ـ نومۇستىن ئۆلگۈدەك بولۇپ ئۆزىگە مەسخىرىلىك قاراۋاتقان ئادەملەر توپىنى يېرىپ قاچاتـ-تى. يا بولمىسا قىيىلاڭاچ ھالەتتە ناتونۇش بىر ئەر بىلەن بىر ئۆيگە سولىنىپ قېلىپ چىقالماي قىينىلاتتى ياكى تۇ-يۇقسىز بۇ ھالەتتە شۆھرەت پەيدا بولۇپ قېلىپ، بىر داس نىجاسەتنى ئۇنىڭ يۈزىگە تۆكەتتى ـ دە، بالىلارنى ئېلىپ يىراقلاپ كېتىپ قالاتتى، بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ يۈرىكى دەھشەت بىر سىقىلىشتا سىرقىرايتتى ـ دە، ئويغىنىپ كېتەتتى. ئۇيـ-غىنىپمۇ ئەسەبىيلىك بىلەن چىرقىرايتتى، بۇنداق چاغدا شۆھرەت ئۇنى باغرىغا چىڭ بېسىپ تىنچلاندۇرۇشقا ئۇرۇنـا-تى، بىراق گۈلشەن ئۇنىڭدىن ئۆزىنى ئېلىپ قاچاتتى. باغرى-دىن بوشىنىشقا ئۇرۇناتتى، شۆھرەتنىڭ ئۇنى تىنچلاندۇرۇش ئۇچۇن قىلغان چىرايلىق سۆزلىرى بىلەن سەلگىنە ئېسىگە كەلگەن گۈلشەن يەنە تۇگۈلگەنچە ئۇنىڭ باغرىغا كىرەتتى، ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلايتتى، ئازاب ئىچىدە قىينىلاتتى. ئۇ-

نىڭ باغرىدا پەيدا بولغان ھەممە ئىچىدە قىينىلىۋاتقان يۈرىكىنىڭ ئۇنىڭ ئىللىق باغرىدا تەسكىن تېپىشىغا، ئازغۇنلۇق چىرمىغان جىسمىنى ئۇنىڭ باغرىغا قويۇشقا ۋىجدانى كۆيەتتى. قىسقىسى، گۈلشەن ئېرىگە ئۆزە بېقىپ قاراشقا، زۇۋان سۈرۈشكە جۈرئىتى يوق ئىدى، بۇ ھالدىن شۆھرەت ئەندىشىگە چۈشۈپ قالدى، ئىچى سىيرىلدى.

— جېنىم گۈلشەن، گەپ قىلىڭ. ماڭا قانداق گېپىڭىز بولسا قالدۇرماي دەۋېتىڭ. ئىچىڭىزنى بوشىتىڭ. بۇنداق ئىچىڭىز گە ئېلىپ يۈرۈۋەرسىڭىز تۈگىشىسىز. قارىڭ، بالىلارغا، ئۆلارنىڭ شۇنچە قىينىغۇدەك نېمە گۇناھ قىلدى؟! ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا مۇھەببەتتىن ھالقىغان ئائىلىمىزگە بولغان مەسئۇلىيەت دىلىمىزغا ئورنىشىپ بولدى دەپ ئويلايمەن. ھەممىگە كۆزىڭىزنى يۇمۇپ يېتىۋالسىڭىز بولمايدۇ.

گۈلشەن يوتقانغا پۈركۈنۈپ شۇنچىلىك ھەسرەتلىك يىغلىدىكى، شۆھرەتنىڭ يۈرىكى ئېزىلىپ كەتتى.

— گۈلشەن، بوپتۇ قانغۇچە يىغلىۋېلىڭ. ئىچىڭىزدىكى دەردىنى ماڭا دېگۈڭىز كەلسە ھەرۋاقىت دەردىڭىزگە دەرمان بولۇشقا قادىرمەن. ئىلگىرى سىزگە كۆپ ھەمراھ بولالمىدىم. ئېرىڭىزلا بولۇپ دوستىڭىز بولالماپتىمەن، ئەگەر دېگۈڭىز كەلمىسە ئۇمۇ مەيلى، دەردنى قايتا ئېغىزغا ئېلىشمۇ ئازاب. مەيلى نېمىلا دېمەي، مانا مەن يېنىڭىزدا بار.

گۈلشەن ھېكايىسىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ چىرايلىق بىر ھەرىكەتتە قوشۇمىسىنى تۈرۈپ، ئالقانلىرى بىلەن پېشانە ـ چېكىلىرىنى ئۇۋۇلاپ قويدى ۋە سافا يۆلەنچۈكىگە يۆلىنىپ بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە سۆزىنى يەنە داۋاملاشتۇردى.

— شۇ تەرىقىدە كۈنلەر بىر ـ بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتۈۋەردى، مەنمۇ ئاستا ـ ئاستا ئەسلىگە كېلىشكە باشلىدىم. تۇرمۇشىمىزمۇ ئىزىغا چۈشۈپ قالدى.

مەن ئۇنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاپ قانائەت تاپالمىدىم. نۇرغۇن

سوئاللار مېڭەمنى چىرمىۋالغانىدى.

ــ گۈلشەن، ئېرىڭىزگە ھېچبولمىغاندا چۈشەنچە بەرمەدىڭىزمۇ؟ مەن شۆھرەت بىلەن دەل مۇشۇ چايخانىدا پاراڭلاشقان. تېلېفون خاتىرىسىنىمۇ كۆرسەتكەنىدىم.

ــ بىلىمەن. دەل سىز 2105 ـ نومۇرلۇق ياتاقنىڭ ئىشىكىنى چېكىپ قويۇپ كەتكەندىن كېيىن ئۇدۇل ئۆيۈمگە بېرىپسىز. مەن ئۆيگە كىرىشكە پېتىنالماي بىنا ئالدىدىكى گۈللۈكتە ئېسىمنى يوقاتقان ھالدا ئۇزاققىچە ئولتۇرۇپ قالدىم. قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتى، بىلمىدىم، سىز بىزنىڭ ئۆيگە كىرىپ ھايال ئۆتمەي يېنىپ چىقتىڭىز، ئاندىن شۆھرەت چىقىپ كەتتى. سىزنى ئاچچىقىدا شۆھرەتكە ھەممىنى دەيدۇ، دەپ پەرەز قىلىپ، ئۆيگە كىرىپ ئۇنى كۈتۈپ تۇردۇم. تاياق يېسەم يەنە شۇنچىلىك يەرمەن. ھەممىنى ئېنىق دەپ مەسىلىنى ھەل قىلاي، ئىشلارنى ئاخىرلاشتۇراي دېدىم. بىراق، ئۇ قايتىپ كېلىپ ھېچنېمە دېمىدى. مۇئامىلىسىنىمۇ ئۆزگەرتمىدى، چۈشەندۇرۈشكىمۇ پۇرسەت بەرمىدى، ئۇنىڭ بۇ قىلغىنى مېنى شۇنچىلىك ئازابلىدىكى، سىراڭ بولايلا دېدىم. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھېلىقى چوڭ ئۇقۇشماسلىق يۈز بېرىپ قالدى.

ــ كېيىنچۇ؟

ــ ئەگەر ئۇ راستلا ئۆلۈپ كەتكەن بولسا قانداق قىلار ئىدىم. شۇ دەقىقىدىلا ئۇنى نەقەدەر ياخشى كۆرىدىغىنىمنى، ئۇنىڭ مېنىڭ بارلىقىم ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم. ئۆزۈمنى چۈشەندۇرۇش ئىمكانىيىتىمۇ بەرمەي ئۆلۈپ كەتكەن بولسا ۋىجدان ئازابىدا چوقۇم ئېلىشىپ قالغان بولاتتىم. كېيىن ئىككىمىز نۇرغۇن كۆڭۈل سىرلىرىمىزنى تۆكۈشتۇق. مەن ھەممىنى دېدىم، گۇناھىمنى تىلىدىم. بىراق، سىز 2105 ـ نومۇرلۇق ياتاقنى دېمىگەنىكەنسىز.

ــ شۇنداق، ئۇنى دېمىگەن.

ــ راست چىداملىق ئايال ئىكەنسىز. بىلەمسىز، مەن ئېرىدىن

ئىز تەرىپىدىن ئاشۇ ياتاقتا باشلانغان شۇ دەقىقىدە ئۆزۈمنىڭ نېمە ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەنلىكىم ئېسىمگە كەلدى. قاتتىق چۆچۈپ كەتتىم، ئاياللىق ئار ـ نومۇسۇمنىڭ ئۆزۈم تەرىپىدىن ئاياغ ئاستى قىلىنغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتتىم. ئايال كىشى ئۇچۇن ئىپپەت خارچىلىقىدىنمۇ ئېغىر ئازاب بولمىسا كېرەك. دەل شۇ چاغدا ئىشىك چېكىلدى. ئىشىك چەككەن سىز ئىكەنسىز، بۇنى كۇتكۇچى قىزدىن ئۇقتۇق. ئارقىزدىن ئېرىزمۇ كېتىپ قالدى، ئۇنىڭ مەندىن كەچۈرۈم سورىشىنى ئۇمىد قىلاتتىم، خارلانغان ئىززىتىم ئېتىبارسىز تاشلىنىپ قالدى. توغرا، كىمدىن يامانلايمەن؟ بالدۇرراق ھوشۇمنى تاپمىغان ئۆزۈم تۇرسام. ئەر ـ ئاياللار ئوتتۇرىسىدىكى چېكىدىن ئاشقان يېقىنلىقنىڭ ھامان شەھۋانىي ھەۋەسكە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى پەرەز قىلالمىدىم كېرەك ئىدىغۇ؟

ـــ راستلا سىلەردە غەيرىي مۇناسىۋەت بولۇپ باقمىغانمۇ؟

ـــ قەسەم قىلاي، ماڭا ئىشىنىڭ.

ـــ ئۇنداقتا ئىككىڭلار ئوتتۇرىسىدىكى شۇقەدەر يېقىنچىلىقىنى نېمە دەپ چۈشىنىمەن؟

ـــ مەن ئىقرار، ئېرىڭنى بىلەن تېلېفوندىلا ئەمەس، ئايرىم ئۇچرىشىپ سائەت ـ سائەتلەپ پاراڭلاشقىنىم راست. شۆھرەت سىزگىمۇ ئائىلىمىزدىكى ئىشلارنى دەپ بەرگەنىكەن. ماڭا ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىشمەسلىك كېلىۋەردى. شۆھرەت پەيدا قىلغان رەسۋاچىلىقنى ئەللىك مىڭ يۈەن بىلەن ياپتىم. بىراق، بۇنداق ئازابقا ئادەم بالىسىنىڭ بەرداشلىق بېرمىكى تەس ئىكەن، مەن پەقەتلا چىدىيالمىدىم. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇنىڭغا پەقەتلا ئىشەنمەس بولدۇم. ھەممە ئىشلىرى گۇمانلىق تۇيۇلاتتى. ئاشۇ قاباھەتلىك چۈشنى قايتا كۆرۈپ قالمىغاندەك ۋەھىمە، ئەندىشە، گۇمان ئىچىدە ياشاپ نېرۋام بۇزۇلۇشقا باشلىدى، ئىچىمدىكى ھەسرىتىمنى بىراۋغا تۆكۈپ بوشانغۇم كېلەتتى. بىراق، قېرىنداشلىرىمغا دېيەلمەيتتىم، دوستلىرىمغا تېخىمۇ دېگۈم يوق.

ئاياللارغا ئىشەنمەس بولۇپ كەتكەنىدىم، ئاياللار تەرىپىدىن بىگۇناھ ھاقارەتلىنىشىم زادىلا يۈرىكىمدىن چىقمايدۇ، توۋا دېگۈم كېلىدۇ. ئەرلەر خۇددى قىلغىنى دۇرۇس ئىشتەك ئاياللارغا بىر-زىرىپ قارىشىدۇ. ئارقىمىزغا كىرىۋېلىپ ئىپپىتىمىزنى خار-لىماقچى بولۇشىدۇ. بىراق، ئاياللىرىچۇ؟ ئۆز ئەرلىرىنى ئاقلاشقا ئۇرۇنۇپ بارچە گۇناھنى بىگۇناھ ئاياللارغا يۈكلىمەكچى بولىدۇ. بۇ ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ خارلانغان، پايخان قىلىنغان غۇرۇرىنى، يارىماسلىقىنى يوشۇرماقچى بولۇشىدۇ. بىراق، بۇ قىلغانلىرى بىلەن ئەرلەرگە يېشىل چىراغ يېقىپ بېرىپ، يەنىمۇ كۆپ ئا-ياللارنىڭ ئىپپەت خارچىلىقىغا قېلىشىغا سەۋەبچى بولۇپ قېلى-شىنى ئويلىمايدۇ.

گۈلشەننىڭ كۆزلىرى سەسكىنىش، نەپرەت، ئۆچمەنلىك ۋە ئاللىقانداق بىر ئىپادىدە چاقناپ كەتتى.

ــ كىشىلەرگە توغرا مۇئامىلە قىلىشنى ئۆگىنىۋېلىش كې-رەك. بۇنىڭ خاتىرجەملىكنى قولغا كەلتۈرۈشتىنمۇ يارىدىمى بولىدۇ.

ــ توغرا، مېنىڭ خاتاغا يول قويغانلىقىمنى ھەممىگە بىر تە-رەپلىمە قاراپ، كىشىلەرگە توغرا باھا بېرەلمىگەنلىكىم، سەم-مىي كۆز بىلەن قارىيالمىغانلىقىمدىن بولدى. ئىرادەم ھەقىقەتەن ئاجىز ئىكەن، شۇنداق قىلىپ ئېرىنىز بىلەن تونۇشۇپ قالدىم. ئۇنىڭ ماڭا ئەڭ ياقتىنى شۇنچە بەردەم ئەرلىكىگە باقماي ئاق كۆڭۈللۈكى بولدى.

ــ شۇنچىلىك ئاددىيما؟

ــ شۇنداق، ماڭا دەل ئاق كۆڭۈل دىلكەش كېرەك ئىدى. بىز ئاياللار ئاجايىپ ئىنسان ئىكەنمىز، ئۆزىمىزنى ئەرلەر بىلەن باراۋەر دەيمىز ــ يۇ، ئۇلارنىڭ بىزنى ئاسرىشىنى، كۈتۈشىنى، قوغدىشىنى، قىسقىسى، بىزگە جان ــ دىلى بىلەن مەسئۇل بو-لۇشىنى ئۈمىد قىلىدىكەنمىز ھەم مۇشۇ تەرەپتىن ئىختىيارسىز ئەرلەرگە باغلىنىپ قالىدىكەنمىز. ئۇلارنىڭ مۇشۇ تەرىپىنى ھە-

قىقمي ئەركەكلىك دەپ قاراپ ھۆرمەت ئاتىقى بېرىدىكەنمىز. مۇھەببەت ھەممىگە قادىر. ئەرلەردىكى مۇشۇ تەرەپ مۇھەببەتنىڭ ئىپادىسى بولماي نېمە؟

— دېگىنىڭىزچە بولغاندا، ئېرىمنى ياخشى كۆرۈپ قالدىڭىز؟

— ياق، ياق، ئېرىمنىڭ سايىسىنى ئىزدىدىم، دېسەم ئەڭ توغرا بولىدۇ. شۆھرەتمۇ ئاشۇ مۇھەببىتى بىلەن مېنى چەكسىز بەختكە ئېرىشتۈرگەنىدى، كېيىن ئۇمىدسىزلىك پاتقىقىغا پېتىپ قالدىم، بۇ پاتقاقتىن يەنىلا شۆھرەت قۇتۇلدۇرۇپ قالدى.

گۈلشەن ئىستاكاندىكى مېۋە شەربىتىنى قېنىپ - قېنىپ ئىچتى. ئۇنىڭ شەھلا كۆزلىرى باشقىچە نۇرلىنىپ كەتكەنىدى، ئۇ بىر ئىشنى ئېسىگە ئالغاندەك قولىدىكى ئىستاكاننى ئۈستەل ئۈستىگە قويدى ۋە ماڭا يۈزلەندى.

— ھە راست، ئېيتىشنى ئۇنتۇپتىمەن. شۆھرەت شاڭخەيگە ئۆگىنىش ۋە ئېكسكۇرسىيەگە بارىدىكەن. ئائىلە بويىچە ماڭىدىغان بولدۇق. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، بۇ ماڭا ياخشى پۇرسەت ئىكەن، سايا-ھەت سالامەتلىكىڭىزنى تەلتۆكۈس ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ، دەيدۇ.

— قاچان ماڭىسىلەر؟

— ئەتە سەھەر ئۇچىمىز. ئۇزاقراق تۇرۇپ قېلىشىمىز مۇمكىن. ئۇنىڭدىن كېيىن شۆھرەتنىڭ خىزمىتى ئۇرۇمچىگە يۆتكىلىدىغان ئوخشايدۇ.

— ئۆسكۈدەك - دە؟

— شۇنداق.

— مۇبارەك بولسۇن.

— رەھمەت، مېڭىش ئالدىدا سىز بىلەن ئوچۇق - يورۇق پاراڭلىشىپ ئارىنى ئوچۇق قىلىۋېتەي، ھەممىمىز خاتىرجەم بولايلى دېدىم.

— توغرا قىپسىز، بىلىپ قېلىڭ، ئاياللار ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەت مۇشۇنداق بولىدۇ.

— بۇنى سىزدىن ئۆگەنىدىم.

مەن گۈلشەن بىلەن خوشلىشىپ ئۆيگە قايتتىم. ئۆيدىكىلەر-نىڭ ئۈيقۇسىنى بۇزۇۋەتمەسلىك ئۈچۈن شەپە چىقارماي ھوجرام-غا كىردىم. چىراغ ئۆچۈرۈلمىگەنىدى، ئېرىم ئۇخلاپ قالدىمۇ يا-كى ئۇخلىمىدىمۇ، ئەيتاۋۇر تام تەرەپكە قاراپ ياتاتتى. بىردىنلا تومپۇچكا ئۈستىدىكى گۈلدانغا چىلانغان بىر قۇچاق ئەتىرگۈل دىققىتىمنى تارتتى. گۈلدانىنىڭ يېنىدا تۇرغان ئاغزى ئېچىقلىق قۇتىدا قىپقىزىل ياقۇت كۆزلۈك ئۈزۈكنىڭ جۈلاسى كۆزلىرىمنى چاقنىتىۋەتتى. ھە توغرا، ئېسىمگە كەلدى، بۈگۈن ئىككىمىزنىڭ يىگىرمە يىللىق قۇتلۇق توي خاتىرە كۈنىمىز ئەمەسمىدى؟

مەن ئەتىرگۈللەرنىڭ يۇمران بەرگىلىرىگە يۈزلىرىمنى يېقىپ گۈل ھىدىنى ھىدلىدىم. كۆزلىرىمدىن تۆكۈلگەن ياش گۈل بە-رگىدە شەبنەم كەبى يالتىرايتتى. ئۈزۈكنى ئاۋايلاپقىنىچا قولۇمغا سالدىم، ئۈزۈكنىڭ جۈلاسى ئوتقاشتەك تاۋلىنىپ گۈل بەرگىلە-رىنىڭ رەڭگىگە سىڭىشىپ كەتتى. شۇ دەقىقىدە ئېرىم مەن تە-رەپكە ئۆرۈلۈپ قوپال يىرىك قوللىرى بىلەن قولۇمنى كاپپىدە تۇتتى ـ دە، مېنى باغرىغا تارتىپ چىڭ قۇچاقلىۋالدى. ئۇ دۇنيا-دىكى بارچە شېرىنلىكنى لەۋلىرىمدىن سۈمۈرۈۋالماقچى بولغاندەك قىلاتتى. يۇرىكىم ئېيتقۇسىز بىر خۇشلۇقتا تېپىرلاپ كەتتى.

تاش شەھەردىكى ئايال

(پوۋېستلار)

پىلانلىغۇچى: ئادىلجان ئابدۇسالام

تۈزگۈچى: شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: گۈلباھار ئەخەت

مەسئۇل كوررېكتورى: رەناگۈل ئابلىمىت

تەكلىپلىك كوررېكتورى: ۋەلى زەيدۇن

مۇقاۋىسىنى لايىھەلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ

نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

تېلېفون: 0991-2827472

ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر

پوچتا نومۇرى: 830001

باسقۇچى: شىنجاڭ يىپەكچىلىك مەتبەئەچىلىك چەكلىك شىركىتى

ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى

فورماتى: 1230×880 مىللىمېتىر 1/32

باسما تاۋىقى: 14.75

نەشرى: 2012 ـ يىلى 8 ـ ئاي 1 ـ نەشرى

باسمىسى: 2012 ـ يىلى 8 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى

تىراژى: 1—5000

كىتاب نومۇرى: ISBN 978-7-228-15446-3

باھاسى: 37.00 يۈەن